

Heftman, Joseph Holim, 1888-1955.

יוסף הפטמן

עֵם וְאֶרֶם

"Am ve-Adam"

מבחר מכתביו

בהוצאת :

אגודת העתונאים בתל-אביב ו"עמיחי"

ועדת המערכת :

יהודה גוטהלף

יעקב גרומן

יוסף רגב (ז"ל)

אפרים תלמי.

העורך : אייזיק רמבה.

25

5053

ת"א

167

כל הזכויות שמורות

PRINTED IN ISRAEL

דפוס דב גוטרמן, ת"א, הגר"א 7, טל. 66968

הפטמן בשנותיו האחרונות

פרשת חייו של יוסף הפטמן

בעיירה קטנה בריינסק (מחוז בילסק, גליל גרודנה), בפולין, ראה יוסף הפטמן בט"ו באב שנת תרמ"ח (1888) אור־עולם, לאביו ר' משה מתתיהו, שהיה שוחט, דיין וממלא־מקום הרב בעיירה, ולאמו חיה־שרה, בת הרב שבתאי ברלין, מחבר הספר „מעט דבש“. למדן גדול היה אביו. בעל הדרת־פנים ועינים מאירות. שוחטים נחשבים לקפדנים בדרך־כלל, ואילו ר' משה מתתיהו הפטמן בעל מזג־טוב היה. מבית־הלל. קצבי העיירה שראו בשוחטים את „שונאיהם“ על שום ש„הטריפו“ רבות מבהמותיהם, מעולם לא רגזו על ר' משה־מתתיהו, גם כאשר אירע פעם זהו „הטריף“ נתח בשר.

בכל שעת־פנאי היה ר' משה־מתתיהו עוסק בתורה. הוא לא פסק ממשנתו. ובעלות־השחר היה מלמד את בנו יוסף גמרא.

יוסף הפטמן גילה כשרונות ספרותיים עוד מימי ילדותו. בלמדו ב„חדר“ עקב אחרי הרבי שלו ותיאר אותו ברשימה. גליון־הנייר נפל לידיו של המלמד, שהודעו למעשה תלמידו, והביאו לאביו שיעניש את „הבן הסורר־והמורה“ הזה. אולם השוחט הישיש, טוב־הלב, קרא את הכתוב ואמר: מה רוצים אתם מן הילד? הרי כל מה שכתב, הוא אמת ויציב.

יוסף היה כותב עוד בימי ילדותו ושימות וסיפורים, אבל בעיקר דברי־שירה. חבר־נעורים שלו, שלמד אתו בבית־המדרש, מספר שעמד פעם ליד יוסף בבית־המדרש החדש בתפילת מנחה. אך ראה והנה הוא עומד „שמונה עשרה“ זמן ארוך מדי. לאחר מכן, אמר הפטמן לחברו: היודע אתה? חיברתי שיר בעמדי שמונה־עשרה.

בסוף שנת 1906 נוסע הפטמן ללמוד בישיבת בריסק־דליטא. אבל עוד לפני צאתו מן העיירה, כתב שירים והיה שולח מכתבים לטולסטוי ולאנטון טשכוב. בהיותו בן שתים־עשרה שלח פיליטון ל„הצפירה“, שנדפס בחתימת י. ה. הפטמן (יוסף חיים הפטמן). בהיותו בן שבע־עשרה, בשנת תרס"ה, פורסם ב„השילוח“ שירו הראשון „לילה באופק עננים“. מאז פירסם שירים ב„השילוח“, ב„התקופה“ ובבמות שונות.

תקופת וורשה

עלם צעיר, בן עשרים ושתים, היה יוסף הפטמן כאשר הוזמן בשנת 1910 על-ידי נחום סוקולוב ודוד פרישמן לעבוד ב"הצפירה" שהם ערכו. וקרוב לחצי יובל שנים, בהפסקות קטנות, עשה בבירתה של פולין. הפטמן אהב מאד את וורשה היהודית. הן מיוחד היה נסוך עליה. מטרופולין לתורה ודעת, מרכז לספרות ועתונות, מקלט לתלמידי-החכמים ואנשי-מעשה, היתה. עיר של יומה ומרץ, אשר בה גילה הקיבוץ היהודי את מיטב כשרונותיו וחריצותו. על פרשת-דרכים שכנה וורשה, בין הקיבוץ היהודי המפואר שבמדינת רוסיה ולבין ישובי ישראל שבמערב. והיא ספגה לתוכה את הטוב והמעולה שבשניהם: את הלבביות והחינניות של יהדות רוסיה וליטא, ואת האופק הרחב של קיבוצי בני-ישראל אשר במערב-אירופה ואמריקה. היה היתה וורשה מרכז לאנשי-רוח ופנית-קסם לצמאי-דעת. עירם של נחום סוקולוב ודוד פרישמן וי. ל. פרץ. כרך סואן שבכתליו לא נדם מעולם קול התורה והלימוד. קריה תוססת פעילות ציונית וחיית-תרבות לאומיים. ואת אשר יצרה וורשה היהודית, לא הסתירה בד' אמותיה. היא פיזרה את ערכיה ביד-נדיבה ובלבב רחב לאחיה היהודים בכל התפוצות. וורשה היהודית, הכרך בן 350.000 יהודים, המטרופולין של קיבוץ יהודי בן שלושה מיליון נפש הפוזרים על פני מאות ערים ועיירות, הפיצה זהרה על פני העולם היהודי כולו וחדרה לכל מקום, בו בני-ישראל נחתים. ובפרט וביחוד יצא שמה למרחקים בזכותה של "הצפירה", שיסד חז"ס, פיתח והרים קרנה נחום סוקולוב, וערך אותה עד יומה האחרון יוסף הפטמן. פרשת העתון העברי בגולה, על גלגוליו ולבטיו, על שעות-העליה וימי-הירידה שלו, על מאבקיו וקשייו, על אורותיו וצלליו, מני שנת 1910, כאשר נכנס לעבוד בו, וביחוד מני פרוץ הגעש הראשון ב-1914, עד יומו האחרון של העתון היומי העברי בסוף שנת 1931, היא גולת-הכותרת של חיי יוסף הפטמן בגולה. העתון היומי העברי עמד במרכזו חייו ומעשיו, לו הקדיש — בשבתו בפולין — את רוב ימיו ולילותיו, בו פירסם מפרי-עטו בשירה ובסיפור, במאמר ובפיליטון, בו גילה את כוחו כעורך, ובו באו גם לידי ביטוי מפעליו הציבוריים המרובים וכל תכונות-נפשו הסגולות.

הפטמן לא היה בעל מלאכה אחת. כשם שבעבודת-היצירה הרוחנית שלו היה רב-צדדי והראה כוחו בפואזיה ובפרוזה, במאמרי-ביקורת ובסיפורים לילדים, בתרגום ספרים ובכתבי-מערכונים, במאמרים ראשיים פובליציסטיים ובמסות ספרותיות, כן היה רב-צדדי בחייו הציבוריים התוססים. הוא היה סופר ועורך ועתונאי בשתי הלשונות, בעברית ובאידיש. ביחד עם עריכת "הצפירה" היה

אחד מעורכי ה"מאמענט" באידיש, עורך השבועון "די אידישע וואך", משתתף בשבועון הציוני "דאס אידישע פאלק" וגם שירים כתב בשתי הלשונות. הוא יצר בשתי הלשונות, בשפת-הנצח של האומה ובשפת-הדיבור של המוני בית-ישראל, משום שהוא אהב את בני-עמו, ורצה לדבר אליהם, לכתוב למענם, לעזור להם ולפעול למענם. מסיבה זאת היה פעיל בשטחים שונים של החיים הציבוריים היהודיים. הוא היה ממיסדי איגוד הסופרים והעתונאים היהודיים בפולין. הוא שיסד בוורשה את תנועת "החלוץ" הפולנית וערך את דו-השבועון שלה "החלוץ" באידיש ובעברית. הוא היה בין מייסדי החווה החלוצית הראשונה לדוגמה בגרוכוב שליד וורשה, שתולדות "החלוץ" העולמי קשורות בה. הוא היה בין המייסדים של 60 חוות חלוציות בעריהשדה השונות בפולין, ועבר על פני מאות עריה ועיירותיה של המדינה והקים סניף אחרי סניף של "החלוץ". באותו זמן היה חבר הנשיאות של המועצה הלאומית ליהודי פולין. הוא שארגן מטעם הציונים הכלליים תנועה ציונית מקרב המעמד הבינוני, והיה אחד ממקימי אירגון הציונים הכלליים, "עת לבנות". היה חבר מועצת הקהילה היהודית בוורשה, ושמונה שנים (מ-1925 עד 1933) חבר הוועד הפועל הציוני. מי ימנה ומי יספור את מספר נאומיו והרצאותיו, את הישיבות בהן השתתף ואת האספות שבהן לקח חבל. היה כוח-עבודה להפליא. כוח-יצירה פיננמינאלי. לא ידע ליאות ולא חש עייפות. אכזבות רבות נחל ותמרורים האכילוהו. אבל ידיו לא רפו. פרשת מלחמתו למען קיום העתון העברי היומי בגולה, כעשרים שנה רצופות, עומדת כמצבת-עד לחיוניותו הנפלאה, לנאמנותו העברית, לשקדנותו הבלתי-רגילה ולרוח-האופטימיזם שלו שלא סרה ממנו, ואשר עודדתהו והמריצתהו גם בשעות-יאוש.

*

מני שנת 1910 עד פרוץ מלחמת-העולם הראשונה, ארבע שנים, היה הקורא העברי בפולין וברוסיה, באפריקה ובארצות-הברית, מקבל יום-יום את עתונו "הצפירה" שהופיע בוורשה, בעריכתם של שני ענקי העתונות והספרות, נחום סוקולוב ודוד פרישמן, ובעתון מצאו הקוראים מדור יומי מיוחד בשם "בין הפרשיות" בחימת "יוסיפון" וכן מאמרי-ביקורת, ציורים וסיפורים. השם המלא שלו י. הפטמן הופיע אז בעתון לעתים רחוקות. קוראים מועטים ידעו כי עורך מדור הידיעות מחוץ-לארץ של העתון ועורך "הצפירה" לילדים" הוא יוסף הפטמן, הוא בעל הפיליטונים הקלילים והיפים "יוסיפון". בסוף חודש יולי 1914 פרצה מלחמת-העולם וכל סדרי-החיים נשתבשו. עורכי "הצפירה", סוקולוב ופרישמן, שיצאו עוד קודם לכן לחוץ-לארץ — הראשון לעבודה ציונית מדינית, והשני לעניני ספרות — לא חזרו עוד לעיר-הבירה הפולנית. השלטונות הרוסיים הוציאו פקודה האוסרת להדפיס כל דבר באותיות

מרובעות וכל העתונים היהודיים נאלצו להיסגר. רק כעבור שנה, בחודש אב 1915, נכנסו הגרמנים לוורשה ומטעם שלטונות-הכיבוש הודבקו מודעות, כי כל העתונים שהופיעו עד צאת הפקודה, רשאים להופיע מחדש, מבלי להודקק לרשיון מיוחד. יוסף הפטמן, בן העשרים וחמש, היה לעורכה של „הצפירה“ המחודשת. כסף לא היה, המסדרים קיבלו בשכר-עבודתם פרוטות, ואילו הפטמן וחברים אחדים במערכת עבדו חינם לגמרי. לא ארכו הימים והעתון היומי נפסק. ההסתדרות הציונית החליטה להוציא את „הצפירה“ כשבועון, והפטמן הועמד בראשה (ביחד עם הרב י. ניסנבוים והסופר פישל לחובר).

ה„אינטרמצו“ בארץ-ישראל

בשנת 1920 היה י. הפטמן ציר מטעם „החלוץ העולמי“ בוועידה הציונית בלונדון. משם שלחווה ראשי התנועה העולמית לארץ-ישראל בשליחות מיוחדת כדי ש„החלוץ“ יוכל למצוא מסגרת אחידה לעבודתו. כציר מטעם „החלוץ“ השתתף בוועידת היסוד של הסתדרות העובדים הכללית בחיפה, ואותו זמן הוא מגשים הלכה למעשה את תורת „החלוץ“. בין החלוצים הצעירים, שעלו ארצה-ישראל להקים את חרבותיה והסוללים את כבישיה, נמצא הפטמן עצמו. הוא עובד כפועל שחור בסלילת הכביש ג'דה-נצרת. אך אין הוא מניח את עטו מידו. כתבותיו מן הארץ, מלאות רומאנטיקה, מתפרסמות אותה שעה ב„הצפירה“ וב„מאמענט“ בוורשה וביומן „טאג“ בניו-יורק. כאן, בכביש המולדת, בעמדו עם האת ביד תחת השמש הלוהטת, כתב את השיר „אנו נהיה הראשונים“, שפורסם ב„הפועל הצעיר“ והושר אחרי כן ברחבי הארץ והגולה.

ראשי הישוב העברי בארץ-ישראל מטילים עליו לעשות גם בסלילת „כבישים“ אחרים. הוא מוזמן להיות המזכיר הכללי של הועד הלאומי. תקופה קצרה הוא נשלח לנהל את לשכת-המודיעין של ועד הצירים, וכעבור חדשים אחדים הוא מקים את הג'נדרמריה הארץ-ישראלית. אחרי מאורעות יפו בשנת תרפ"א ועם הכרזת הנציב העליון על הקמת משטרה מיוחדת שנקראה אז „חיל הספר“, מורכבת מצ'רקסים, ערבים ויהודים, גייס יוסף הפטמן קבוצה של קרוב למאתים יהודים למשטרה זו. והוא עצמו מצטרף אליה. קבוצה זו, שהוא אירגן, היתה למעשה גרעין המשטרה היהודית בארץ.

רק פחות משלוש שנים נמשך האינטרמצו הזה שלו בארץ-ישראל. אבל כמה מלאות וגדושות הן שנים מעטות אלו: עסקן, פועל בכביש. שוטר ומארגן ג'נדרמריה. מזכיר הועד-הלאומי. מנהל לשכת-עתונות. עתונאי. סופר ומשורר. ב-1922, אחרי הקונגרס הציוני בקרלסבד, הוא נשלח חזרה לפולין והוא מקים את תנועת הציונים-הכלליים.

„היום“

שלוש שנים, משילהי 1921 עד ראשית 1925, לא היה כל עתון עברי יומי קיים בגולה. „הצפירה“, שנערכה על-ידי יצחק גרינבוים, בשנות שהותו של הפטמן בארץ-ישראל, נסגרה בסוף 1921, כי הועד המרכזי של ההסתדרות הציונית בפולין, שפתח אותה וקיימה, לא היה יכול לכסות את הגרעון שבתקציבה. אולם החבר הקטן של העסקנים העבריים הנאמנים טרח להסיר את חרפת-השתיקה העברית מעל פני הציבור היהודי הגדול בפולין. הפטמן רתם עצמו לעבודה, ובסיועה של ההסתדרות „תרבות“, שסיפקה את הסכום הראשון לצרכי המערכת והמנהלה, חודש באחד בינואר 1525 העתון העברי היומי. הפעם לא ניתן לו שם „הצפירה“, אלא „היום“. אמנם „הצפירה“ היתה שם מפורסם ומחובב מאד על כל קהל הקוראים העבריים בגולה כולה. אך כיון שאיתרע מולה והנסיון לחדשה כתום מלחמת-העולם הראשונה לא עלה יפה, סברו ששינוי השם אולי ישנה גם את מזלו של העתון לטובה. אולם, לא נימוק זה בלבד הכריע במתן השם החדש לעתון. הכריעה בעיקר מגמתו של הפטמן לעשותו עתון מודרני ומקובל יותר על הדור הצעיר, חניך בית-הספר החילוני והמשתייך לתנועות-הנוער הציוניות מכל הזרמים, ולא רק בשביל חובבי בית-המדרש, שהיו מאז ומעולם חסידיה הנאמנים של „הצפירה“. את המגמה החדשה הזאת סימל העתון „היום“, שנוסד על-ידי הד״ר י. ל. קנטור בשנת 1886, שהיה פחות מליצי מ„הצפירה“ של הז״ס וסוקולוב וחולל מהפכה בעתונות העברית על-ידי זה שהביא בעמוד הראשון טלגרמות וידיעות על כל המתרחש בעולם, בה בשעה ש„הצפירה“ התרכזה בספרות יפה ובמאמרי-עיון בתורה ובחכמה.

הבסיס הכספי של „היום“ לא היה מראשית היווסדו איתן. הסכום המועט שנתן מרכז „תרבות“ הספיק רק לחדשים אחדים, אך האמינו כי הציבור העברי בפולין לא יתן לעתון לנפול בנפלים ויקיימו בדרך הפשוטה ע״י החתמה עליו. המייסדים האמינו בהצלחת נסיונם, משום שאז היתה תנועת עליה גדולה לארץ-ישראל, ותנועה זו הביאה בכנפיה תחיה של הלשון העברית לא מטעמי-אהבה מופשטת, כי אם מפאת הצורך ללמוד בעוד מועד את לשון-הדיבור-ההחיים בארץ-אבות. היתה לפיכך תקוה, כי הנוער המתכוונן לעליה והמבוגרים המועמדים לעליה ירכשו להם את שפת-הדיבור השוטפת מתוך קריאה בעתון היומי. ברוח של אופטימיזם רב יצא „היום“ אל הרחוב, שהופיע בעריכתו של י. הפטמן, ובהשתתפותם הקבועה של ד״ר יהושע טהון והמשורר יעקב כהן.

הפטמן היה כותב את מאמרי המערכת, יום-יום — מאמר ראשי, ולעתים תכופות שניים ביום אחד, שהאחרון בהם היה מכעין שירה-בפרוזה ליפני-נפש על תופעות-החיים שאינן בנות-חלוף, כגון על הטבע בראשית אדר, על נשירת העלים

בסתיו וכו', כדוגמת הרשימות הניתנות בעמוד מאמרי-המערכת ב"ניו-יורק טיימס". מלבד זה היה מפרסם בעתון שירים מפרק לפרק.

טבעו של הפטמן, ששנא את המפלגתיות צרת-העין והעדיף ללכת במקום להפריד, התבטא גם בקו הפרוגרמתי שנתן ל"היום", הקו שאותו פירש המאמר הראשון: "רק עיקר אחד יש לנו, שהמודה בו כאילו הודה בכל שאיפותינו, והכופר בו לא יבוא בקהלנו — ה ת ח י ה. ובתוך החוג הרחב והמלא והעשיר ברעיונות ובהשקפות, בשאיפות ובמגמות של התחיה, בה"א הידיעה, יש די מקום להשתרע בו לכל סופר, שיש לו מה להגיד לעמו. יבואו כל הסופרים בישראל וישתתפו במפעלנו זה, ובלבד שיהיו דבריהם נאמרים בטעם ובכבוד ראש". ואמנם, הפטמן דאג שהעתון יקיים את התורה הזאת ופתח את עמודיו לרווחה לכל זר מי תנועת-התחיה, מן הימין ועד השמאל. הוא פירסם דינים וחשבונות מלאים מכל אספה של "המזרחי", מכינוס של "השומר הצעיר", מועידה של הציונים-הרביזיוניסטים ומהמחלוקת לשם שמים של שני פלגי ההסתדרות הציונית "עת לבנות" ו"על המשמר". זה היה באמת עתונה של היהדות הלאומית לכל גווניה. אבל כיון שתקציבו של העתון לא היה מובטח, התערער מעמדו חיש מהר. במכתב לאחד מידידיו בחוף-לארץ, מתנה הפטמן את צרותיו: "אני וקבוצת חברי-סופרים קבלנו מאת ההסתדרות "תרבות" בפולין סכום של אלפיים דולר לשם יסוד העתון. מצוות "תרבות" היתה חזקה עלינו למהר דבר ההוצאה של העתון, ומכיון שאני הייתי המתחיל במצוה — מספר הפטמן — אמרו לי "גמור" יצונו עלי לקבל את הרשיון על שמי, בתור העורך וגם המו"ל למשך הזמן הראשון, עד הארגון הרשמי של "חברה בע"מ". מן היום הזה התחילה פרשת ה"תוכחה" בחיי כל חברי הסופרים הסתלקו אחד-אחד ונשארתי יחידי במערכה, מפני ששכר לא היה בעבודה. כל הכסף הלך לצרכי אדמיניסטרציה, הנייר, הדפוס, המסדרים, שכר-סופרים, מסי-ממשלה. במשך שבעה-עשר חודש קיבלתי בשכרי — מסיים הפטמן — סכום שלא עלה על שכרו של פועל-דפוס במשך שבועיים". הוא יצא לברלין כדי להשיג את עזרת ההסתדרות הציונית העולמית. ה. נ. ביאליק, שהיה אז במקרה בבירת גרמניה, והסופר מר בן-ציון כץ, פנו להנהלה הציונית ולפרופ' ווייצמן והציעו שבמקום השבועון "העולם" המופיע בלונדון והוצאתו עולה להסתדרות הציונית העולמית שלושת אלפים לירות שטרלינג לשנה, יוציאו עתון יומי עברי בפולין. הפטמן הציע בשם ציוני פולין כי הם ידפיסו את "העולם" כעתון שבועי ונוסף לזה עתון יומי בוורשה, אם יקבלו שלושת אלפים לירות שטרלינג לשנה, כיסוד מוצק לעבודה. אולם התכניות הללו לא נתקבלו. וכעבור שבעה-עשר חודש — לאחר פרפורי-גסיסה — הפסיק העתון את הופעתו.

„כאשר נסגר „היום“ — שופך הפטמן את מרישיחו — השתרגו עלי כל החובות, מסי ממשלה, שכר-עבודה ופיצויים עלו לעשרות אלפי זהובים פולנים. כלכלתי את נפשי ונפשות בני-ביתי מהמשכורת שאני מרויח בעבודה בעתון האידי „דער מאמענט“. אבל מכסף זה אני חייב לתת לבעלי-החובות אשר נשו את חובות „היום“, משום שהייתי רשום על העתון כמו"ל והכל באו ונפרעו ממני.“

„הצפירה“ המחודשת

סגירתו של „היום“ היתה כאיזמל בבשר החי בגופם של נאמני העברית. האומנם תעטה יהדות פולין, התוססת והלמדנית, קלון על עצמה ושלושת מיליוני יהודיה יהיו חיים בלי עתון עברי יומי? היה לא תהיה. כעבור ארבעה חדשים מני היום שנעלם „היום“ מעל דוכני העתונים, הופיע עתון יומי עברי מחודש. אך הפעם היה שמו „הצפירה“. זה נעשה בעיקר לכבודו של נשיא האכסקוטיבה הציונית העולמית, מי שהיה עורך „הצפירה“, נחום סוקולוב, שהבטיח את השתתפותו הפעילה בעתון העברי המחודש והציג לרשות המערכת את כתב-היד של ספר „אישים“ שלו. מלבד זה סיפק לעתון גם מאמרים ופיליטונים.

אולם על אף המאמצים שהושקעו מצד העורך בעתון המחודש, לא שפר גם חלקו של זה. כי לא היה כסף הגון כהון יסודי. אילו היו ניגשים לייסד עתון עברי לא גישת קבצנים ומלמדים, לא בידים ריקות, אלא עם הון יסודי חשוב שהיה נותן אפשרות לשלם שכר-סופרים מן החוץ; לשכור דירה (מערכת „הצפירה“ היתה היחידה בעולם שלא היה לה בית, ולא דירה, לא שולחנות ולא כסאות. אלא ישיבה ועבדה בבית-הדפוס, ליד המכונות); לקנות מכונות-סידור וכו', היה העתון הולך ומתבסס ומתפתח לעסק יפה וטוב, הנותן שכר לבעליו במידה הגונה. אולם כיון שכל זה לא היה, הוכרחה המערכת עד מהרה להפסיק את תשלום השכר לסופרים מן החוץ. העתון הלך והתנוון, והשכר הזעום שהחברים בבית-המערכת קיבלו בעד עבודתם, לא הספיק אפילו לפת קיבר יבש והוכרחו לבקש להם עבודות אחרות, וכל העבודה הקשה של עריכת עתון יומי והוצאתו הוטלה שוב על הפטמן, שקיבל עליו את האחריות בעד השם „הצפירה“ והיה עורכה הראשי. הוא חייב היה להוציא עתון עברי בלי סיוע סופרים עבריים ובלי עזרת חברים קבועים, שיוכלו להקדיש את כל יום עבודתם במערכת. הוא היה בה גם מתרגם וגם מגיה, גם אדמיניסטרטור וגם ריפורטר, מלבד עבודת-עריכה וכתביבה שהיתה מוטלת עליו. והרי עוד היה מוכרח לשבת שעות יתרות, שגזלו משנתו בלילה, לעבוד עבודה קשה בשביל העתון „דער מאמענט“ שממנו נמצא לחמו. כרב-חובל שנשאר יחיד באניה טרופה בלב ים ואיננו יורד ממנה עד שקעה לתהומות, כך נהג הפטמן לגבי העתון העברי היומי, שעמד בראשו ועשה בו גם את כל המלאכות השחורות. עקשנותו כדי לקיים במה עברית בגולה אין

לה דוגמה. הוא הרגיש כי על-ידי הקריבו את עצמו למען העתון העברי, הריהו מקיים שליחות לאומית גדולה בשם כל הגולה היהודית. הוא התקומם יחידי נגד כל הספקנים שלא ראו טעם וצורך בעתון יומי בלשון העברית, ונאבק עם הגלים הזיזונים זמן רב. בוועידה הארצית של "תרבות" בוורשה, בראשית 1927, אנו שומעים את ה"אני מאמין" שלו ומקבלים תמונה מלבטיו ומן הכוחות אשר הניעו אותו ולא נתנהו להסתלק מן המערכה. "דווקא במסיבה של עברים — פתח הפטמן ואמר — יש חובה לפעמים לשאול את עצמנו: האם יש צורך ונחיצות בעתונות עברית? עברים — זהו עם כבד-ערך, כבד-משקל. רגילים היינו שהעברי ידבר על ארון-הספרים. אך נעצום נא לרגע את עינינו ונתאר לעצמנו, כי העתון העברי היומי בגולה חדל להופיע, נסגר — והדרן גדול על מגילת ההרפתקאות של העתונות העברית היומית אצלנו, ואינני מבטיח לכם בפעם הזאת כי הדבר לא יתרחש מחר או מחרתיים, כי לפי כל חוקי ההגיון והמציאות, דבר כזה מוכרח להתרחש. האם לא תרגישו מועקה גדולה ועם זה, כמו אמונה פנימית שסגירה כזאת לא תוכל להיות לזמן ארוך, כי העתון צריך ומחויב להופיע מחדש. אני מדבר על האדם היהודי, שעתון עברי מבצבץ לו מתוך כיס אדרתו. האדם היהודי, שאפשר לתת לתוך כיסו ולתוך ידיו את הגליון העברי, שהוא פגום עדיין, שהוא לקוי באשמתנו בכמה וכמה ליקויים; שהאינפורמציה שלו, מחמת כמה וכמה טעמים, מרושלת היא; שההגהה שלו, גם כן מחמת כמה וכמה טעמים, אינה שלמה ומשוכללת. אבל אותו היהודי לוקח בכל זאת את העתון העברי, קונה אותו מחמת אותו האינסטינקט של הכנה עצמית נגד גל ההתבוללות, הנסחף מתוך הסיסמאות הנרפשות של חיינו. מול אותם אלפי היהודים הנאמנים בכל רחבי תבל, קוראינו בשיקאגו ובפאריס, באפריקה הדרומית ובקאלקוטה, הנני מרכין ראשי ביראת-הכבוד ובהדרת-קודש.

"כמה פעמים, בשעת יסורים ותלאות, כשהיו אפקי-חיי עטופים במשאון בחדר המערכת הצר והאפל; כשכל חושי התעוררו בי ויקראו לי: הרף ירך — המשיך הפטמן ואמר בנאומו — היה מכתב שבא פתאום עם הדואר האחרון, מכתב מאחד הקוראים הנידחים בקצוית-בל, מעודד נפשי ומאמץ ידי".

שתי התכונות הנפלאות של אופיו: אופטימיזם גם על עברי פי-פחת ועקשנות למען בצע מטרה נשגבה, עוברות כחוט-השני במלחמתו הנואשת וחסרת-הסיכויים למען קיים את העתון העברי בגולה. הוא ראה את כל טעם שבתו בגולה רק בהחזקת הלפיד בידו, כדי לא לתת להתבוללות לעשות שמות בנפש הדור הצעיר העברי. "אם בארץ-ישראל הקטנה, בעלת קנ"ה אלף נפש, מופיעים שלושה עתונים עבריים יום-יום (הוא השמיע את דבריו אלה בשנת 1927, כשהופיעו בארץ-ישראל שלושת העתונים: "דבר", "הארץ"

ו"דואר היום") — כמה עתונים יומיים עבריים היו צריכים לקום לה לכנסת ישראל בעולם, אם לא נחפוץ שיראה אותנו העולם הגדול כמטורפים, שישאל את השאלה: איזו שפה לאומית היא זו, שחמישים אלף נפש מתוך העם היהודי מכלכלים עתון אחד בה, בשבתם בארץ-ישראל, ואילו חמישה-עשר מיליון נפש אינם מוציאים בה אף עתון אחד בחוץ-לארץ? — מקשה הפטמן, ומסכם: "לכל הפחות, עתון אחד נחוץ לנו. ואיפה הוא המקום היחיד, שהעתון העברי יכול להופיע בו? בגולה אין קיבוץ יהודי שני, שיהיה כל כך מרובה וצפוף אוכלוסין, טעון אחריות בעד המסורת ובעד היחוש של התרבות והעתונות העברית כקיבוץ זה שבפולין. כאן בוורשה, במטרופולין של היהדות האירופאית, צריכה להתקיים הבמה העברית היומית".

הפרק האחרון בפולין

לא עמד לו האופטימיזם. אחרי מאבק מר של למעלה משנתיים ימים, נסגרה "הצפירה" בראשית שנת 1928. נדמה היה, כי הקיץ עליה הקץ באופן סופי ושלא כדאי אפילו לעשות עוד אכספרימנט. ואמנם, למעלה משלוש שנים, מראשית 1928 עד ה-15 במרץ 1931, היתה הגולה בלי עתון עברי.

באורח מפתיע לא נרתעו הפטמן וחבר הנאמנים לעברית מעשות עוד הפעם נסיון. נדבן אחד תרם אלפיים לירות שטרלינג כדי לחדש את "הצפירה". משא-ומתן, שהתנהל עם ההנהלה הציונית, נתן סיכויים לתמיכה מצד המוסד העליון של התנועה הציונית, והיו תקוות כי בפולין עצמה יושגו אי-אילו סכומים, שביחד צריכים היו לתת למערכת ולמנהלה "נופש נשימה", כדי שהעתון יספיק לקנות לו אחיזה בציבור.

אולם במשך חמש-עשרה השנים, מני הזמן ששרביטו של נחום סוקולוב כעורך נמסר לידיו של יוסף הפטמן, חלו שינויים גדולים בתוך קהל קוראי עברית. אפשר שמספרם לא נתמעט, אלא שנשתנה בתכונתו ובטעמו. לפניו, בימיה הרומאנטיים של "הצפירה" אשר לנחום סוקולוב, היה קהל הקוראים העברים מאוחד בטעמו ובשאיפותיו. בעל-הבית המשכיל, שלא שכח עדיין את הגירסא-דינקותא, שהיה חדור געגועים אל המסורת הדתית, בעל-בית זה — הוא היווה את הטיפוס של הקורא העברי. במדינת פולין נוסף אל קהל זה הצעיר מצעירי-החסידים, שהעתון היומי העברי שימש לו פתח פתוח אל העולם הרחב והזר. אמנם עוד בימים ההם היו בין הקוראים הצעירים, שהשקפותיהם המודרניות הרחיקו מרחק רב מקהל-הקוראים הותיק. אולם אלה היו מעטים ושימשו רק מעין שאור שבעיסה. היומן העברי הסתגל אל קהל בעל-הבתים והאברכים המשכילים, הבחורים חובשי בית-המדרש וה"שטיבלאך".

אך בעל-הבית המשכיל הזדקן. הבחורים מחובשי בית-המדרש, או שיצאו

ל"תרבות רעה" והחלו לקרוא את העתון באידיש, הלשון המדוברת בפי המוני בית-ישראל במזרח אירופה, שגדל והתפתח, או שמצאו את סיפוקם ביומן שלהם, יומן האורטודוכסיה המאורגנת. דגל הלשון העברית עבר אל מחנה הצעירים שבתנועה הציונית, לחברי "השומר הצעיר", "החלוץ" ו"ברית תרומפלדור". וכאשר החליטו לחדש חידוש נוסף את "הצפירה" נתקלו בבעיה: למי תפנה "הצפירה"? לטעמו של מי תסתגל? הלשרידי קוראיה הקודמים, לקהל בעלי-הבתים המשכילים, או לדור הציוני הצעיר? משאלותיהם של שני המחנות הללו היו שונות, ולעתים קרובות מנוגדות. קשה היה לו לעתון לתת סיפוק לשניהם. וכבר היה ידוע, שמחנה אחד בלבד לא היה בכוחו להמציא את מספר הקוראים הדרוש לקיומו של יומן משוכלל. אל סלע הבעיות הללו ניתץ גם הנסיון האחרון לקיים את העתון היומי העברי. ובסימן של היטלטלות בכף-הקלע בין "שני העולמות", בין הישן והחדש, שהפטמן טרח לגשר ביניהם, ניהל הוא ועוזריו המעטים את הקרב האחרון על נפש הקורא העברי בגולה.

בתנאים של עניות מנוולת פעלה "הצפירה" בתקופת-קיומה האחרונה. כדי לחסוך בהוצאות לדירה, הכניס הועד המרכזי של הסתדרות "תרבות" את מערכת "הצפירה" ומנהלתה כ"דייר-משנה" למשרדו. חדר אחד חולק לשנים ע"י מחיצת-עץ דקה, ומתוך החיץ הצר של חדר-העובדים, הוקצתה עוד פינה אפלה וצרה, בחיץ נוסף, וזה היה "חדרו" של העורך יוסף הפטמן. בתוך קרן-הזווית, שבת עבד העורך ועשה יום-יום את העתון העברי היחידי בגולה, לא חדרה מעולם קרן-אור של יום, כי לא היו בה חלונות. לא היה בה די מקום אף כדי לקרוע חלון אחד. רק מנורת-חשמל אחת האירה את האפלה. זה היה מקום משכנם של עורך "הצפירה" וחבר עוזריו המעטים במשך ימים ולילות ארוכים, שבועות וירחים. וכיון שקשה היה, ממש בלתי-אפשרי, לספק את טעמיהם של שני סוגי הקוראים, ירדה תפוצת "הצפירה" פלאים, עד אשר שבקה חיים לכל חי. באוגוסט 1931 נסתם הגולל על הנסיון האחרון לקיים עתון עברי בגולה, והפטמן ראה את תפקידו בגולה כנגמר.

התקופה הארץ-ישראלית

בשנת 1932 משוטט הפטמן שוב על פני ארץ-ישראל לאחר שנעדר ממנה שנים רבות. הוא הביא לארץ שיירה של תיירים, שאורגנה על-ידי העתון הוורשאי האידי הגדול "דער מאמענט", ברובם אנשי-חרושת ומסחר, כדי לעניינם בבנינה ולזרום שישקיעו בה מהונם, ולא הונם בלבד, אלא שיבואו להשתקע במולדת ויתנו לה את מוחם וכשרונותיהם לפיתוחה, כאשר עשו יהודים במשך דורות בגולה בשביל עמים אחרים.

בשובו לפולין מן המסע, עושה הפטמן את עבודתו העתונאית כאחד מעורכי ה"מאמענט". בשנת 1933, אחרי רצח ארלוזורוב, כשכל העולם היהודי מוסער בריב-אחים, מנהל הפטמן יחד עם זאב ז'בוטינסקי את מלחמת שוללי משפט-סטאבסקי וחבריו, בהיותו משוכנע שהנאשמים היהודים הם חפים מכל פשע. ושוב הוא נמצא בארץ-ישראל, בשליחות העתון, להיות נוכח במהלך המשפט. בהיותו בירושלים הזמינהו פסח גינזבורג להיות עורכו של "דואר היום". אז מסיים הפטמן באופן סופי את פרשת פולין שלו ומשתקע בארץ-ישראל. מערכת ה"מאמענט" אינה מרוצה מהחלטתו לעזוב את שולחן-עבודתו בוורשה והיא טורחת להחזירו לפולין. אבל הוא דוחה את ההצעות, ורק מרחוק הוא ממשיך לקיים את קשריו עם הקיבוץ היהודי הפולני, הגדול והמלבב, ע"י הכתבות והפיליטונים שלו מארץ-ישראל, שבהם מוביל "עמנואל" (זהו הפסיכודונים שלו למאמריו ב"מאמענט") את מאות אלפי קוראיו בעריה ועירוניה של הגולה על פני עריה וכפריה של המולדת, מספר להם על כל מפעל וכל מבצע בהתפתחותה ומכניס אותם לפני ולפנים של בעיות הארץ, על המאבק עם המנדטור הבריטי, הרוצה להצר את צעדינו; על ריקמת המזימות הנרקמות ע"י המופתי איש-הדמים והערביים, ועל ההתלבטויות הפנימיות בקרב הישוב העברי. בפיליטונים שלו הוא מחמם את לבותיהם של המוני בית-ישראל, שהכיסופים לגאולה הם שיר-השירים של חייהם.

כעורך "דואר היום" הוא מתגורר בירושלים, אותה הכיר עוד מימי 1920 ונקשר אליה. חבר שעבד אתו במערכת העתון, מספר שבירושלים החל הפטמן שוב כותב שירים ליריים מופלאים, לאחר ששנים רבות, מני ימי "הצפירה" כאילו נסתם מעיין שירתו. הוא התהלך בחוצות ירושלים כחולם, מוקסם מנוף הבירה, מאוירה, מקדושה, מאנשיה. מפעם לפעם היה מוציא פנקס קטן ומצרף חרוז לחרוז. מעיינו החל מפכה, ושיריו רבי-החן היו מופיעים כסדרם בכל גליון של שבת, במשך שבועות ארוכים. פיזמונים לירושלים, שירי מולדת, שדה וניר, פיזיטי-כיסופים לימים מקדם, שירי-דודים — כל שהעלתה בת-שירתו. רוב השירים שפירטם חתם בשם "יוסיפון".

בשנת 1935 התאספה קבוצת עסקנים מחוגי האזרחים בתל-אביב, בנשיאותו של ראש-העירייה ישראל רוקח, והחליטה להקים להם עתון שיקבץ סביבו את פיזורי המעמד הבינוני המפורדים והנידחים, שילחם את מלחמתם ויקרא באוני הישוב והשלטון את דברם. הם חיפשו ולא מצאו עורך מתאים שינחה, יפקח, ידריך ויכוון את העתון בדרך הרצויה. עברה כמעט שנה בחיפושים ונסיונות, והנה יוסף הפטמן שהיה עורכו של "דואר היום" התפנה, ומיד הומן לערוך את "הבוקר". הוא עובר לתל-אביב. בני משפחתו עוד נמצאים בוורשה, ואשתו,

בת לווייתו הנאמנה בכל דרך חייו, נושאת לבדה עוד שנים אחדות את עול גידול שני הבנים.

באגודת העתונאים

כשהוא עושה את ביתו קבע בארץ-ישראל, הוא מחדש גם את פעילותו הציבורית. ליד עבודתו כעורך "הבוקר", כהונה שכיהן בה עד יומו האחרון, הוא פותח בארגונה וביסוסה של אגודת העתונאים. אגודה זו היתה קיימת זמן-מה לפני כן, אך על גבי הנייר בלבד, והתבססותה נתקלה בקשיים מפאת הפירוד הפנימי שאכל אז את הישוב. בימים ההם, כשנציגי מפלגות יריבות סירבו לשבת ליד שולחן אחד, כשנדמה היה כי תהום בלתי-מגושרת מפרידה בין אנשי מפלגה אחת לשניה — נכנס הפטמן בעובי-הקורה של הענינים, השקיע כוחות ומרץ, ובטאקט המופתי שלו יצר גוף אחד של עתונאי הארץ. הוא-הוא שהצליח להכניס תחת גג אחד את באי-כח כל הזרמים, מני עורכיו וסופריו של "על המשמר", עתון השומר הצעיר, עד אנשי "המשקיף" הרביזיוניסטי. הוא שחולל את הפלא הזה. אגודת העתונאים הפכה למוסד היחיד בארץ-ישראל, שבה ישבו יחד אנשי מפא"י ותלמידיו-בוטינסקי, חברי השומר הצעיר וחרדים. ימין ושמאל. חרדים וחפשים יחד.

והם כולם שיתפו פעולה, תחת הנהגתו, לא רק במובן המקצועי, כדי לשמור על האינטרסים הכלכליים של עובדי-עתונות, אלא בעיקר כדי להוות מכשיר רב-ערך בשביל הישוב במלחמתו נגד תכניות-הזדון ושלטון-הרשע של המנדטור הפלשתינאי. חמש-עשרה שנה שימש הפטמן יושב-ראש אגודת העתונאים בתל-אביב, ובאישיותו נתן לה מעמד ציבורי מכובד, שממנו היא נהנית עד היום הזה. בדבריה-ההספד שנשא עליו ד"ר עזריאל קרליבך ז"ל (בינתים נקטף גם הוא מבין-החיים ונקרא לבית-דין של מעלה), הגדיר את זכותו של הפטמן בארגון העתונאים, כהאי דלישנא: "אנחנו, העתונאים, הננו עדה, אשר המפלג שבה מרובה על האיחוד, ובה איש על חרב לשונו יחיה. קשה היה אצלנו למצוא מכנה משותף, אך מצאנו אותו. והוא היה הפשרה בין כולנו. הפטמן היה אחד הנכסים המעטים המשותפים לכולנו, מפני שהוא ניחון בתכונה נדירה ויחידת-סגולה ביותר: להיות ידיד הרבים. ניתן בידו, מבטן אמו, מטה-הקסמים המבטל את המחיצות שבין אדם לחברו. בפניו חדלנו לחשוש ולחשוש, ולהיות אך ורק חברי מפלגה זו או אחרת ונושאי כליו של מנהיג זה או אחר — בפניו היינו סתם יהודים. שוכנענו, כי הוא קרוב לכל אחד מאתנו במידה שווה. אין לו כת משלו ואין לו יריב אישי משלו, אין סביבו אפליה לטובה או לרעה. וכאשר המרחק בין נקודות פזורות רבות לבין נקודה אחת נעשה שווה בדיוק — נוצר מעגל. והוא — במרכזו, כך, במטה-נועם זה, הפך את פזורתנו לאגודתנו".

„עתון העתונאים“

אחד המוסדות התרבותיים-העממיים היפים ביותר בארץ-ישראל, הקשור בשמו של הפטמן הוא „עתון העתונאים“, שהוא פתח בתל-אביב, וממנו למדו וכן עשו אחרי כן גופים אחרים במקומות שונים במדינה וגם מחוצה לארץ. הוא היה עורכו הקבוע של „עתון העתונאים“ מגליונו הראשון, עוד לפני פרוץ מלחמת-העולם השניה, ועד סופו. הוא, שהיה איש-העם, הגה את הרעיון של פגישה ישירה בין אנשי-העט ולבין קהל-הקוראים, המוני-העם. בחינו האישי, בנועם-מדברותיו, קיים את במת כל אנשי-העט, שהורחבה במרוצת הזמן והיתה לבמת כל ראשי הציבור. הפטמן זיווג על במה זו באולם-הקולנוע „מוגראבי“ בתל-אביב (ומפרק לפרק העביר אותה לערים אחרות), את נציגי כל הזרמים שבתנועה הציונית והישוב העברי. מעל במה זו, תחת שרביט-המנצחים של הפטמן, דיברו לפני אלפים ורבבות, ולמעשה לפני כל בני-הישוב, ולעתים תכופות גם לעם אשר בתפוצות ולעולם הגדול, — האישים, הנושאים עתה על ראשיהם כתרם של שרים במדינת ישראל; כל טובי בניו של הישוב העברי, וגדולי אישיה של האומה מן התפוצות, וגם אורחים-נוצרים, אנשי-שם, שנודמנו לארץ-ישראל. ב„עתון-העתונאים“ הופיעו כל ראשי המפלגות ואנשי-הרוח, סופרים ועתונאים. אנשי-מדע ואמנים. זו היתה הבמה הפופולארית והאהובה ביותר על כל השכבות. המונים נהרו אליה ושתו בצמא את דברי העורך, שכבמטה-קסמים הצליח תמיד להשתלט על הקהל המגוון העצום, שהשתייך לזרמים שונים ולמפלגות רבות. הפטמן לימד את הציבור הרב הזה שיכבד איש את דעות-יריבו, שיטה אוזן בסבלנות גם לדברים של מתנגד מדיני. הרבה מאד מכוחו האינטלקטואלי, מזמנו ומכשרונו השקיע הפטמן — שלא על מנת לקבל פרס — במפעל זה. כי העריך את חשיבותו לחינוך העם, לקירוב הלבבות, לליכודם של האיכרים המפוררים לגוף אחד ומוצק, אשר ידע לעמוד כסלע איתן בפני כל מיני פורענויות שהתרחשו ובאו על הישוב והעם. בראותו ב„עתון העתונאים“ מפעל חיוני רוחני לישוב העברי, שקד הפטמן וטרת, שיהיה המוסד מתנהל כסדרו ויהא קיים קיום-קבע. לא הרתיעה אותו הציגה ולא הפחיד אותו החום. לפעמים היה בא לערוך את עתון-העתונאים, גם כשלא היה בקו-הבריאות. לפרקים עמד יחידי במשך שעות אחדות על הבמה, כאשר שאר המשתתפים ב„עתון“ לא הופיעו מסיבות בלתי-צפויות מראש, וריתק אליו את הקהל הרב.

ב„גימטריאות“ שלו, אשר דלה ממכמני אוצרות-הרוח של האומה, מן התנ”ך והתלמוד, מן ההלכה והאגדה, בחרו אותם לחרוזים ובקשרו את העבר עם ההווה — ליבב את רבבות-שומעיו, שנהנו הנאה נפשית מרובה. הוא נתן להם את האקטואלי והחדיש שבמאורעות-השבוע, כעורך ועתונאי העוקב בעין

בוחנת אחרי כל המתרחש בארץ ובעולם, שילב את השוטף והחולף עם מקורות-הנצח של ישראל-סבא, והישקה אותם מן המעיין הבלתי-חרב של חכמה ודעת. חבר-סופר אמר על אמנות זו שהפטמן פיתח: "כמה בקיאות ונסיון וכושר ומסירות וכוח של צירוף וזיקוק דרושים לאדם, כדי שישתמש בנשק רוחני זה. צריך אדם לגדול ולהתחנך בסביבה שכולה רוחניות, של אותיות פורחות, של לוחות ושבריי-לוחות. הגימטריאות והנוטריקון הן נשק יהודי מאד ספציפי, שאינו מצוי בשום אומה ולשון". מזכיר אגודת-העתונאים סיפר שהבריטים, שליטי הארץ, נבהלו מפני כוח-הגימטריאות של הפטמן ודרשו עליהן צנזורה. בזמן מאסרם של חברי הנהלת הסוכנות היהודית בשנת 1946, הכבידה הצנזורה הבריטית את עולה על העתונות העברית. הדברים הגיעו לשיאם בימי רמת-הכובש, כשנסגרו כל העתונים בארץ, פרט ל"עתון העתונאים", שנערך על-ידי הפטמן. ביום חמישי, ערב ה"עתון" שנתקיים תמיד בליל-שבת, ואשר היה מוקדש למאורעות ולמאבק הישוב, נקרא מזכיר האגודה על-ידי מפקד המשטרה הבריטי באופן דחוף והתחיל לחקרהו על דרכי נאומו של העורך ועל איזה "דבר משונה" ששמו "גימטריה". כפי שנמסר לו, טען הבריטי, מוצא הפטמן דרך לעקוץ את השלטונות בצורה קולעת ומוסווית שהקהל נהנה ואין כאילו אפשרות לעשות זאת... מפקד המשטרה דרש להגיש לו לבקורת את נאומו של העורך, על כל הגימטריאות והנוטריקונים שיובאו בו.

במכתב לידיד, מסביר הפטמן את סוד הגימטריאות שלו: "תדע לך — הוא כותב — ששפתנו העברית יש בה הרבה נסתרות, ורק ציניקאים מסוגלים להתיחס בזלזול לכל אותם הסודות, היוצאים מתוך המלים אם נעמיק בהן. כל פסוק מן התורה, לפי ההרכב שלו, הוא אוצר של פיקחות ונסיון-החיים". "עתון העתונאים" היה אחד הכלים היעילים ביותר להישול רוחם של המוני העם בכל תקופות-היסורים. בימי מלחמת-העולם השנייה וימיה-השואה של השמדת שליש מבני-עמנו על-ידי הצורר הגרמני ושותפיו; בהתנהל המערכה על עצמאות ישראל וקריעת כבלי-השעבוד; ואחרי קום מדינתנו, כשצריך היה לחנך את תושבי המדינה לאזרחים של מדינה ריבונית, שאיננה כפופה עוד למרות זרים. הפטמן ו"עתון העתונאים" היו אחוזים זה בזה כפתיל בשלהבת. אי אפשר היה לתאר זה בלי זה.

ואיש הרחוב בישראל שילם להפטמן על העושר הרוחני שהעניק לו במנה גדושה של אהבה והוקרה.

העתונאי — המחנך

העתונות היתה ילד-הטיפוחים של הפטמן, כי הוא לא היה יושב-אוחל. סופר ומשורר מסוגל לעוג מסביבו עוגה, כחוני המעגל, ליצור לו חיים משלו

בעולם הדמיון היוצר ולמצוא בעולם זה את מלוא-סיפוקו. אולם הוא העדיף את במת-החיים המפולשת לכל עבר.

הוא יכול היה להעניק ביד רחבה מכוחו הפיזי כמשורר ומראייתו החודרת וכשרון תיאורי כמספר. הוא ניסה כוחו בשניהם והצליח. הוא נכנס לפרדס הספרות העברית והסתובב בתוכו, אך לא התפתל בענפיו. הרוח הערה אשר פעמה בו לא נתנתה להיצמד יתר על המידה אל שולחן-הכתיבה. כי הוא נכסף למגע יום-יומי עם החיים השוטפים והסואנים. במכתב לאחד מידידיו הוא כותב: „האיש שלא ילך שעה אחת ביום לראות בחלונות-הראווה של בתי-המסחר הגדולים, יהיה תלוש ברבות הימים מן החיים“. הוא היה זקוק לאויר מתמיד של בני אדם חיים. מבלי משים נאבק כל ימיו עם עצמו לבלי להיסגר בד' אמות של המופשט. הוא מצא כי העתון הוא הצינור הנוח ביותר, המקשר את האדם עם החיים, וריכוז בו את עיקר תשומת לבו. פתגם צרפתי אומר, ש„העתונות מובילה את האדם לכול, ובלבד שיצא הימנה“. כוונת הפתגם היא, שמקצוע-העתונאי הוא שלב ראשון ויעיל, להעלות את האיש על סולם הקאריירה המדינית והחברתית. וזהו מנהגו של עולם. אולם הפטמן לא גרס את היציאה מן העתונות, ותהי המטרה אשר תהי.

בטוחני שהוא היה סובל יסורי גוף ונפש, אילו נגזר עליו לגנוז את עטו, ולו לתפקיד חשוב, ה„מדגדג את חוש-האנוכיות של האדם“. הוא לא התיימר כלל להתעטף באיצטלה של מחנך, אך כל ימיו היה בכתיבתו ובעל-פה מחנך לבני עמו, לגדולים ולקטנים. אבל לא כרבי רגזן היה, הרודה על גבי תלמידיו ברצועה אשר בידו. בשבט-פיו לא הצליף על גביהם. אלא בנחת ובעדנה חשף לפני עיניהם את האורות. הוא טרח לתקן את מידותיהם של בני עמו, לא בייסרו אותם על חוסר-נימוסיהם ועל מנהגייהם הקלוקלים, אלא בהראותו להם את הצד החיובי של כל מטבע.

לבו כאב בראותו ילד בלתי-מחונך הדורך על המדשאות ומשחית את הצמחים, כשם שהיה מיצר בראותו איש עברי מכה את אחיו. הוא התאמץ לעקור את הקוצים והדרדרים שבגננו הלאומי. לא באיזמל חד, אלא במגע-יד עדין. הוא דיבר מעל דפי העתונים ומעל הבמות הפומביות אל המוני העם. אך בקראך את הפיליטונים שלו ובשמעך את דבריו שבעל-פה, הרגשת כאילו הוא ניגש אליך, אל כל יחיד ויחיד, בהתקרבו על בהונות רגליו לבל ידריך את מנוחתך, נוגע באצבע קלה בכתפך, מגלה לך פנים מחייכות, ואומר: בוא נא אתי, יקירי, ותראה מה נאה הכרם הזה אשר ממול. בוא ותהנה גם אתה. נפשו חשקה להתחלק עם הזולת במנות הטוב והיפה, שהבריאה חוננה בו את היקום. אדם בראותו נוף מפואר או בהאזינו לקונצרט יפה, משתוקק מאד שגם הנפשות הקרובות לו

תהינה כמוהו, ואין הנאתו שלמה כשעיניו בלבד רואות ורק אזניו שומעות. הוא השתוקק כל ימיו להנות את האחרים בכל מה שלדידו היה טוב, יפה ומוטרי. הוא טרח לעקור את הרע, על ידי העמידו את הזרקור אל מול הטוב. הוא חמד את הזירה הפתוחה של החיים. הוא נהנה מן הרוח הרכה, המלטפת את הפנים, והתענג גם על הרוח הפראית, השובבה והבלתי־מרוסנת, המדבללת את הבלורית. למשחק החפשי של החיים, על לטיפותיהם וצליפותיהם, על הקבע והארעי שבהם, על הנצחי והחולף, מתאימה הבמה העתונאית, החיה והתוססת, רבת הדינאמיקה ומלאת הקפריסות. וזו התאימה כל כך לרוח־הנעורים הנצחית שלו ולאהבות אשר לו, אהבת החיים והיופי, והיא קשרתהו אליה בעבותות בלתי־נתקנה עד שנשר העט מידו. הוא נכנס להיכל העתונות העברית והיהודית בהיותו כמעט נער, כאשר התייצב בדחילו ורחימו לפני אבי העתונות העברית החדשה, לפני נחום סוקולוב במערכת „הצפירה” בוורשה ולא יצא מן ההיכל הזה, עד אשר התייצב מלאך־המוות למראשותיו וקראוהו לכסא־מרומים.

*

בעבודתו העתונאית היה יוסף הפטמן תלמידו המובהק של נחום סוקולוב ז"ל. שנות הסתופפו בצלו של עורך „הצפירה” הטביעו חותם עמוק על נפשו ועל השקפת־עולמו. אלה מבני דור הזקנים, שהכירו את שניהם, את הרבי ותלמידו, מצאו אמנם שבשטחים רבים היה דמיון רב בין סוקולוב לבנינו. והם מצאו סמוכין לדעה זו בפליטונים של ערבי־השבתות של הפטמן; בשיחת־החולין של תלמיד־חכם; בקלילות הסגנון הנאה ובגישה לנושא כאילו בריפרוף, כביכול מתוך ראיית־הדברים על פני השטח העליון, אלא לאחר שקראת אותם בהנאה, נוכחת כי הם יורדים עד שרשה של בעיה.

אנשי־רוח רבים מתהלכים בתוכנו, המתיימרים במקוריותם, כאילו לא נטלו דבר מקודמיהם; משל, סוד הבריאה נתגלה רק להם, וככל שהם כותבים ואומרים רק משלהם הוא, ממש מפי הגבורה יצא, ונדמה להם שהם מצליחים להסתיר מעיני הזולת את המעיינות מהם שאבו ולשוות לדבריהם ראשוניות. הפטמן נשא אתו את ירושת מורו לא כמשא לעיפה, אלא כאוצר יקר, כטנא מלא כל טוב. ואף על פי כן לא עלה מעולם על דעתו של אדם לומר, כי הפטמן חיקה את סוקולוב. כי הוא באמת לא חיקה אותו. אלא היה גילוש מאותו בצק רוחני. תכונותיו וסגולות־נפשו של הפטמן דומות היו לתכונות רבו. מובטחני, שאף אילו לא זימן אותו הגורל בימי עלומיו למחיצתו של סוקולוב; אף אלמלא נפגשו מעולם, כי גם אז היה הפטמן בסגנון־כתיבתו ובנוסח־הדיבור שלו דומה לסוקולוב. כי ניגון אחד, שנישא מששת ימי בראשית, חדר לנפשות שניהם והרעיד את מיתרי־נשמתם כל ימי חייהם.

הם היו שניהם ילידי עיירה יהודית קטנה. שניהם היו חובשי בית-המדרש. שניהם שתו ממעיינות העולם בצמאון רב, ושניהם היו קשורים כל ימיהם לעמם, גם בצאתם אל העולם הגדול.

כרבו, נחום סוקולוב, היה הפטמן בעל סגנון למופת בעברית. בראורין, שהיה מוכשר לצלול באמודאי לתהומות הלשון העברית ותרבותה, לרדת עד עומקן ולדלות מהן פנינים. העברית שלו לא היתה „בסיסית“, בת אלף מלים. הוא היה תוחב ידו בקלות באוצר הבלתי-נדלה של לשוננו, ומוצא בה כל שנפשו תאבה.

*

גם בעבודתו העתונאית הפוריה והענפה וגם בפעילותו הציבורית המרובה, השתקפה נפשו הפיוטית. הוא היה משורר גם בשעה שכתב בעניני חולין, גם כאשר עסק בבעיות יום-יום מטרידות של המדינה והאזרח, גם כאשר טיפל בפרוזה של החיים ובמציאות האפורה והקשה. בשבילו לא היו עצמים דוממים בבריאה. הכל חי: האדם והפרח, החיה והעץ, הבית ורגבה-האדמה. וכאברהם אבינו, אשר שר שירה בקומו בבוקר ובראותו את השמש עולה, היה הפטמן מוצא את קרני החמה ואת הזוהר בכל פינה ושר להם שיר: בחרו ובפרוזה, בפליטון שבכתב ובדיבור שבעל-פה, ביחיד ובציבור.

השקפת עולמו כיהודי וכציוני

אדם שלם היה יוסף הפטמן ללא קרע שבלב. שלילת הגלות או חיובה לא היו אצלו כלל בחינת בעייה. כי הוא יצר בגופו ובנפשו מזיגה. עוד בשנת 1920 עלה לארץ-ישראל ועבד בסלילת כבישיה. ואחר כך נשלח לפולין חזרה, לארץ שבה עמדה עריסתו ובה הציג את צעדיו העתונאיים, הספרותיים והציבוריים הראשונים. פרשת פולין שלו היתה המשך טבעי של פרקו הארץ-ישראלי. הוא פעל בפולין כעסקן ציוני, כעתונאי עברי ואידי וכעורך עתונים בשתי הלשונויות. ולא היה בכך כלל מן ההפתעה, שהוא קם יום אחד, בעיצומה של עבודתו רבת-הגוונים בפולין, עלה לארץ-ישראל, ועשה בה ביתו קבע והיה לעורך עתון ארץ-ישראלי.

כי הוא אהב אהבה עזה את עמו, ולמענו הקדיש את חייו. הוא פיזר את אהבתו ליהודים בכל אשר מצאם: על פני עריה ועיירותיה של פולין לפני פרוץ הגעש הנאצי, שבהן ביקר במאותיהן, כמייסד „החלוץ“ ומקים התנועה הציונית-כללית; על פני ישובים יהודיים בפאריס, בניו-יורק ובבאזל. ובמידה גדושה — על אדמת ארץ-ישראל, שעליה התהלך בפנים קורנות ובחדוות-נפש.

קיים מושג של „אזרח העולם“. הפטמן ראוי בלי ספק לתואר „אזרח העולם היהודי“. כמעורב בין הבריות רגיל היה להימצא בחברת גויים והרגיש עצמו ביניהם כאזרח-העולם. בהיותו תלמיד-חכם שידע לשונות רבות (הוא

ידע לא רק עברית ואידיש, אלא גם אנגלית וצרפתית, פולנית ורוסית, גרמנית וספרדית, פורטוגזית וקרא גם ערבית), נהיר בשבילי ספרויות רבות (מעניין שתירגם את אחד מספריו של קופרין הרוסי ושל ברנרד קלרמן הגרמני) ובקי היה בארחות-חיייהם של עמים ומדינות. אבל נפשו הפיוטית נתנגנה במיוחד עת היה נמצא בחברת יהודים — בין אלפים ורבבות של קהל המבקרים ב"עתון העתונאים" בתל-אביב, או בתוך המוני בית-ישראל בפולין, שהשטן הנאצי פיזר את אפרם היקר על פני ארבע רוחות העולם. יקר היה לו היקר להם. הוא כיבד את אשר הם כיבדו, ולכן היווה מזיגה קלאסית של עתונאי עברי ויהודי ושל עסקן כללי-יהודי.

אחת התכונות המופלאות של יוסף הפטמן, שרבים לא ירדו לסוף דעתה ולפיכך גרמה לפרקים אי-הבנות, היתה שבעצמו יצר כלים ואף על פי כן לא היה עבד להם. הוא היה ממניחי היסוד של תנועות וזרמים. אבל לא היה שני לו בשנאת המפלגתיות צרת-העין, התובעת מאדם את כל נשמתו והופכת אותו לבורג בתוך מכונה ענקית. הוא היה בעל מזג טוב, שהאמין כי "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם". וכיוון שההיצמדות העיוורת למפלגה מטילה לעתים חובה להדגיש מסיכות טכסיות רק את הצללים שביריב, לא היה לבו תמים תמיד עם התנועות שהוא יצרן, זרע את זרען וחרש את חרישן. מטעם זה לא קצר את קצירן.

השקפת-עולמו לא היתה מעורפלת. כי הערפל היה בניגוד גמור לאופיו. אף על פי כן לא היו לו שונאים, גם כשדרכם לא היתה דרכו. ברי-פלוגתא היו לו, שחלקו על דעותיו והוא חלק על שלהם. אך מתחת לפלוגתא ומעל לה היה פרוש אצלו תמיד צעיף של אהבה יהודית, למולדת ולעם, לרבים וליחיד. הוא יסד את "החלוץ" והיה אחד משלושת מקימי ארגון הציונים הכלליים בפולין. היה חבר הנהלת הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל, יושב-ראש מועצתה הארצית ואחד האידיאולוגים הראשיים שלה. ונתן למען תנועה זו מחלבו ומדמו, מזמנו ומכשרונו. פרופיסור יוסף קלויזנר הגדיר את "כלליותו" של הפטמן בתנועה הציונית: "הפטמן לא הלך אחר הרוב ולא נדבק במפלגות השולטות והעשירות בממון ובמוסדות. הוא נתחבר אל הציונים הכלליים, שבזמן שנתחבר אליהם אפילו מפלגה מאוחדת לא היו, אירגון מגובש לא היו, אלא היו סתם ציונים בלא ו'ו החיבור. הציונים הכלליים היו והווים סתם יהודים וסתם ציונים — העיר הפרופ' קלויזנר — שמרגישים ומכירים, שבלא עם מאוחד ומלוכד מחוץ לכל תוספת מפלגתית, לא תצליח הציונות ולא תקום המדינה. אלא שמתוך אהבה לאדם מישראל ולעם ישראל שנא את הקטנות המפלגתיות".

כי מעל לחילוקי-הדעות של המפלגות והבדלי-האינטרסים של גושים ציבוריים, העריך את האדם בישראל ואהב אהבה עזה את ארץ-ישראל. הוא ידע

לייסר ולהוכיח. לדבר משפטים עם שונאי-ציון שבישראל ועם שונאי-ישראל שבאומות העולם. הוא לא היה «סלחן רכרוכי ביחס לתופעות השליליות, שהיו מכרסמות את כל יסודות החיים של הישוב בימי המנדט והן מוסיפות לחתור תחת כל יסודות המדינה, לאחר שקמה לתחיה»; אך גם דברי-המוסר-והתוכחה שלו נבעו מלב אוהב, של בן נאמן לעם ולמולדת. מיופיה של הארץ, מאדמתה ובתיה, משמשה וגשמייה, מצעיריה וזקניה וטפה, היה תמיד כשיכור... הוא שתה ממנה בצמא ולא ידע רוויה. המסות שלו על המגילות, הפיליטונים והמאמרים שלו, שרק מעט-מוזער מהם הוכנסו בספר הזה, ודבריו בעל-פה, רוויים שירה.

*

הוא היה סניגור לעמו. כי הוא ראה את האורות אשר בכל חלקי העם היהודי. מטעם זה היה ביחוד בשנים האחרונות לפני פטירתו סניגורה המובהק של יהדות אמריקה בפני בית-הדין הרגזני של הציבוריות הארץ-ישראלית. אי-אלה מנהיגים ארץ-ישראליים מבית-שמאי היו מוצאים דופי בקיבוץ היהודי הגדול שמעבר לאוקינוס האטלנטי, ומחפשיין בו מומין שיש בו ושאיין בו. היתה שעה אחת של שקיעת האורות, כאשר הלך-הרוח הביקורתי כלפי הקיבוץ היהודי בארצות-הברית הציף את הרחוב הישראלי. על התיירים מאמריקה הביטו אז כעל «יאנקים כרסתנים עם הקודאק על כתפיהם» ושימשו מטרה לחציהם השנונים של ליצנים ומריי-נפש ושל יושבי קרנות שדיברו בגנותה של יהדות אמריקה. יוסף הפטמן לקט בשקידה ובהתלהבות את כל גרגירי הטוב והיפה אשר באלומות היהדות האמריקאית ושל שאר התפוצות. עשרות פיליטונים הקדיש השנים האחרונות, כדי לחנך את הציבור הישראלי שיאהב את אחיו אשר מעבר לים, שיקבלם בסבר פנים יפות בבואם ארצה-ישראל, שיקרבם וינהג בהם מנהג הכנסת-אורחים כהלכה, בהעלותו על נס את מסירותם ונאמנותם של יהודי-הפזורה למולדת-העברים.

הוא היה בעל מעשים רבים. לא היה מפעל ציבורי אחד בפולין ובארץ-ישראל, שלא היתה בו ידו. ומעל לכל מעשיו התנשאה כטירה אישיותו. לא של גיבור חיל, שהמונים צוהלים לקראתו במצעד-הנצחון בשוכו משדה-הקרב. לא של מדינאי, נושא תואר, החותך גורלות של עם ויחידים. לא של נואם, החוצב להבות אש בדבריו, ומעלה אתו המונים אל המיתרסים. בסך הכל היה אדם ללא תארים ומדליות. איש לא רץ אחר מרכבתו, כי לא היתה לו מרכבה. הוא לא שאף להיות «רבי» ולא הזמין אדם לחטוף שיריים משולחן.

אבל העם אהבו. בכל אשר הלך, הצטופפו סביבו. לא התיחסו אליו כאל נושא-שררה, שמפנים לו דרך בעברו ומתרחקים ממנו מספר צעדים מיראת-הכבוד. הוא לא התהלך על פני מדרכות פנויות. להפך: בכל אשר ראוהו, ניגשו אליו.

התקרבו ועמדו סמוכים לו. הוא צעד תמיד בתוך המון רב, והנאה נגרמה לו דווקא בשעה שדחפוהו בידיים ובזרועות. הוא היה מאושר, כאשר חש בקרבתו את נשימת-אפם של בני-אדם, בהתערבו ביניהם, ויהי לאחד מהם. הוא היה גבה-קומה, אבל כופף עצמו את קומתו והלך במקצת שחוח, למען לא יהיה משכמו ומעלה גבוה מאחרים, וכדי שלא יגבה לבו. הוא היה משורר — ומשוררים נושאים, כידוע, עיניהם אל הכוכבים. אך עיניו של הפטמן היו תמיד ניבטות כלפי מטה, ומורדות אל האדמה. הוא לא פסע מעולם פסיעה גסה, כדי שלא תעבור מחשבה במוחם של עוברים ושבים, שלבו גס בהם ושהוא אף לעבור על פניהם. הוא צעד צעדים איטיים, כאילו כדי לתת שהות לכל אחד לעצרו ולבוא אתו בדברים, להראות סבר-פנים לכל אדם ולזכות אחרים בשכר של שיחה נאה.

כדי לפגוש את הפטמן העורך והיושב-ראש של אגודת העתונאים ולשוחח אתו, לא היה צורך לעבור תחילה שבעת מדורי ביורוקרטיה משרדית, לטלפן למזכירות ולקבוע ראיונות לשעה קבועה. אדם היה נכנס למעונו או לחדר-המערכת שלו כלביתו שלו. מהפטמן לא נשבה מעולם רוח של רשמיות. הוא נטל מן החיים מלוא הפניים. אבל יותר מאשר קיבל, נתן.

*

ואיש הרחוב בישראל, האדם מכל ימות-השנה, שילם להפטמן חלף עמלו ומעשיו במנה הגונה של אהבה והערצה. ובלכתו בדרך כל בשר, חשו המוני העם במדינת ישראל וכל שהכירוהו בארבע פינות-תבל כי אבד להם ידיד ומחנך, אשר נתן להם במשך יובל שנים מכשרונו כעתונאי וכמשורר, כמספר וכעסקן, את כל הברכה הצפונה ביהדות ובאוצרות-רוחה. ואילו היה יוסף הפטמן יכול עוד פעם להציץ בעיניהם של אלפי מוקיריו ורבבות מעריציו, קוראי הפיליטונים שלו ושומעי דבריו בעל-פה ולראות את התוגה והצער שהשתקפו מהם בלכתם אחרי ארונו, היה לומד כי לא בכדי היה עמלו, ולא ביוזבו לריק את חייו מלאי-התוכן.

א. רמבה

מנגינות בין ערביים

שירים

הפטמן הצעיר

לִילָה

לִילָה בְּאֶפֶק — עֲנָנִים;
סָבִיב אֹרֶן סֶהַר וְרוֹעַ
סָפָה וְגַן דְּבַדְבָּנִים
חֵץ קֵט לְגִפּוֹל. רְעוּצָה.

אָנֹכִי, וּבְתוֹךְ מִימֵי הַסֶּהַר,
מְשַׁעֵל בֵּין שׁוֹרוֹת אֲלוֹנִים,
קְרִיאֹת רְחוֹקוֹת בִּיעָר,
בְּתֵיבִים גְּמוּכִים וַיִּשְׁנִים.

מוֹטוֹת הַשְּׂאִיבָה לְבָאֲרוֹת
שֵׁם מִבֵּין סָבִיב עֲנָנִים
צִמֵּק בְּשִׁמְשׁוֹת הַשְּׁחֹרוֹת
לִיל וְצִצִים גִּשְׁקָפִים.

דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ רְחוֹקָה —
חֲרָשָׁה בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם
חֲלָקָה דּוֹמָמָה וְרִיקָה
גְּבֻצָּה וְכִנְפֵי רִיחִים.

שֵׁשֶׁת מִתְלַחֶשֶׁת עִם אֲלוֹן,
תְּדַהֵר גְּבֵה בְּלִי נֹעַ
פָּנִים כֹּה חֲנֻרִים בְּחֵלוֹן
עֵין מִדְּצֻנָּה לְדָמַעַ.

הַלֵּל כֹּה עָצוּב וְעָרֵב,
שְׂאֵנָן וְשׁוֹקֵט מִסָּבִיב
הַלֵּל כֹּה רְחוֹק וְקָרוֹב,
רְחוֹק וּמוֹרָר וְחִבִּיב.

זהו שירו הראשון של י. הכהן, כפורסם ב„השלוח“
בשנת תרס"ח, בהיותו בן י"א.

„ברכי נפשי“

מכל תפלות צמי, שירי ופזמוני,
מפיוטי גילו ביום חג מועד,
מ־סליחותיו נוגות, את לפני אדוני
יודה על חטאי בקול בכה רועד;
מקינותיו מרות ביום הצום הקודר,
את בכה חרבן ארצו וחרותו,
ובקול מרנה-דמעות ולנשמה חודר
לפני אל ימנה פנציו וצנותו. —
שירה אחת, יפה, אהב שבצמים,
שצם צאת השבת, אחרי סעדה שלישית,
היא נאמרת תמיד בכהות בין-צרכים
בנגון מצוב-נעים, נוסף תונה חרישית:
— ברכי נפשי את אדני!

גדלה העלטה: שקע כבר החרס.
רועדים העללים ומטפסים חרש
על הכתלים... מעלה... ועד צונת נשים.
יחד שם מתאבקים; חד בחד נגשים
ומתפזרים פתאם קלם בבהלה
ומתלבטים שנית בקרני הזויות.
דומה: אלו נשמות-חוטאים שם צופיות,
חזרות לגהנם אחר התבדלה...
תונת בין השמשות דם ואט ירדה.
ונצנוצים גדולים חודרים אל הנשמה,
מושכים את הלב לקצוי ימים, שמה,
אחר הרי-נשף, לארץ האבדה...
דומה, כי העולם כדו הוא שוקע

בְּנִעְגוּצִים אֵלֶּה, בְּתוֹנָה וּבְחִלּוּמוֹת...
וְהָדָם כְּמוֹ קוֹפֵא... הַצִּינִים דּוֹמְעוֹת...
וְהַנְּגוּן רוֹצֵד, עוֹהָה וּבּוֹקֵצ:
— בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת אֲדֹנָי!

נֶאֱנִי רוֹאָה אוֹתוֹ: מְשׁוֹרֵר עִם כְּנוֹרוֹ,
רוֹצֵה עִם תְּרַמִּילוֹ, גְּבוּרַת חֲגוּר חֶרֶב...
פְּלֵאִי זֶה הָאִישׁ, הָאֶחָד בֵּין כָּל דּוֹרוֹ,
שֶׁבְדִּמְדוּמֵי עֵבֶר כִּבְאֲשֵׁמֵי עֶרֶב,
רְחוֹק מֵאֲתָנוּ מְרַחֵק שְׁנוֹת אֲלֵפִים
נְהִירִים פְּנֵיו אֵלֶּה, חִבִּיבִים כֹּה וְנִפִּים,
כְּנֶגֶה פְּנֵי-קֶסֶם, וְנִפְשׁוֹ הַמְּחַנְּנֵת
כְּלֵה הִיא אֲנֵדָה פְּלֵאִית, אֵי-מוֹכְנֵת...

מֵה נֶאֱדָרָה הַיְתָה, גְּדוּלָה וְנִפְלְאוֹה,
נֶפֶשׁ זוֹ הַצְּנוּצָה, רַכָּה וְאוֹהֶבֶת,
שְׁכַה רְבוֹת יְדָעָה עֲנֵג וְעֹצֶבֶת,
שֶׁלֹטוֹן מֶלֶךְ אֲדִיר, מְחִסּוֹר וּמִתְלַאֲחָה...

כִּי בְּצִרְבוֹת אֶרֶצִי, אֶרֶץ, שֶׁבְּאוֹרְהָ
נִבְרָאוֹה הַנְּבוֹאָה וְנִדְלָה מֵאֵד הַשִּׁירָה,
חִסְתָּ חִפְתָּ-תִּכְלַת שְׁעַל הַרִי-יְהוּדָה,
יְכַלָּה לְגַדֵּל נֶפֶשׁ יָפָה, כֹּה נִשְׁנָכָה,
מִלֵּאֵת חֵם וְאִמֵּן, גְּאוֹן בְּן-הַעֲרָבָה,
גַּם בִּימֵי שְׁלוֹמָה, גַּם בִּימֵי נְדוּדָה...

וְרַק בְּדַמְיוֹן צַמִּי יָכוֹל כָּל הַנְּמִים
לְלַחֵם בְּיַד צַמּוֹ, תִּפְשׂוּ וּגְדוּלְתוֹ.
וּלְהַקְשִׁיב בְּאַחַד תְּרוּצַת הַבְּלַקְמִים.
רַצַּשׁ כִּידוֹן וְאַנְקַת חֶלֶל לְצַמְתוֹ —
וְסוּדוֹת עֲצִיבֵי-צֶר עַל גְּבוּנֵי הַרִים.
בְּהַמַּת גְּלִיזִים וְשִׁירוֹת הַצִּפְרִים. —
וְלִשִׁיר נְהֵ הַשִּׁיר. הַשִּׁיר שֶׁאֵין דוֹקְמָתוֹ:
— בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֶת אֲדָנִי!

פברואר, 1910

מנגינות סתו.

צל-עופרת הוטל על היאור,
מן הסוף התפרץ רוח צו.
ניתנודד אנו-בר מקר.
ונשר-נהב נשא דם וגו.

הוי ראו, מה רב הנשר, רב!
ונשמע על כל פסיצה משק אט;
כי מצדנות הולך לו הסתו
וחשף כל היום צנה ובר.

מה נפית, צרמון מצף דם!
כנף-צפרים כף משיקה עוד, —
ולבקר — יעור זה נקם,
הוד שלכת צגום רב-הוד...

שבה לימיני בן-חמודות.
לתוף ציניף אביט. הבה
אשוב אדלה נא מתוכן
את התכלת שהוצבה.

מנה, אסלסל תלתלף.
אף אל תרגז כל מאומה,
אם לקמע דמצה רותחה
תצרב לחיף זו השחומה.

* * *

הנה הוא הסתו! והנה השממון!
הנה הם העצים — קודרים על שמינו.
לא שבצנו אורה. פרחים לא רוינו, —
וקבר בא השמש. שמש אביבנו...

לא! לא נתן מות לאביב ולקסמיו.
נבול לא יבלו פרחים בגננו!
את כל חם לבבי אציף על ראשימו.
אכרע נאפלל. שהו נא עוד אצלנו!

הוי, אם לא חלמנו אותם כל הימים!
הוי, אם לא ראינו פרחים בחלומנו!
פה וכה, ילדתי! אין בחיים פרחים.
פרחים אלה הם הרהורים של לבנו..

והנה הם הסתים: קודרים נצגומים.
והנה השמים בוכים על ראשינו...
וכילדים תועים, אובדים נצובים,
אנו עומדים דומם ומתאבלים שגינו.

האורים

ואתם ? ...

אתם תולים הגר על גב דלת הסגורה...
יראו : אתם קראים :

אנו ניני גבורים !

אנו ניני גבורים, שידעו הלחם ומות...

הוי, מה תצבתי היולת עקדים

וצהלת גמדים !

דראון לבנים

שחללו דמי אבות בדמי התנאים !...

אורים חייכם ונרצם לנס !

אורים, אורים !

מה אלה האורים

אם לא גר-נשמה ללבכם הפת ?

ללבכם שגדל ונבל בין חומות.

בין חומות שופמות...

ולא ידע מרחקה וידע רק צר

ולמרחקי עולם לא דרש ולא תר...

הַחֶרֶב הַמְרוֹטָה ?
הַקֶּצֶף הַנוֹרָא ?
לא ...! שָׁמֶן בַּפְרוֹטָה !
וְנֵר בְּאֵגוּרָה !
יְקוּמָה רַק מוֹטָה ...
וְאַיִמַת הַגְּזֵרָה ...

אַרְוִימִי חַיִּיכִם הַמְּאֻסִּים, הַכְּרוֹתִים !
אַרְוִימִי, אַרְוִימִי !
מָה אֱלֹהֵי הָאֲוִרִים
אִם לֹא יִכְרוֹן-כּוֹכַב בְּלַיְלָהּ בְּעוֹתִים !

* *
*

בְּשׁוֹרֵת הָאֵבִיב אֵט צָבְרָה...
נִפְתָּחוּ חַלּוֹנוֹת לְרִנָּה.
הַתְּפִרֵץ בְּיָלוֹן. מִסָּעָר,
וְלָרִים נִפְגֵּף הַבְּרָכָה...

הַצִּיָּצָה נִצְרָה מִחִיכָה
מִבִּינֹת צְצִיצי הַפְּרָחִים ;
נִפְתָּחוּ אֶפְקִים תְּדָשִׁים,
וְשִׁבְלִים רְחוֹקִים נִמְשָׁכִים...

אֶף הָעָרֵב אֶכְצִיר הַמְדוּרָה,
וְאֶגִּיף תְּרִיסֵי חַלּוֹנֵי :
מַה לִּי פֶּרַח. אֶבֶב. נִצְרוֹת?
אֲנִי-בְנוֹ עַל הַחֶרֶף אֲנִי!

שֶׁאֲנִי עַל צִנֹּת נִשְׁמָתִי,
אֲנִי גַא בְּזַעְפוֹ שֶׁל אֵבִי.
הִנֵּה שֶׁלֵּג כִּזֹּר עַל רֵאשִׁי
וּנְגִהוֹת לִי-צִפּוֹן בְּקִבִּי.

אֲנִי כּוֹס לִי אֶמּוֹג, תְּמָרוֹרִים,
וְאֶטִּיף לְתוֹכָה דְּמַע-צִינִי.
מִי עָלוֹב מִתְּעוֹרֵר לְחַמְלָה? —
הֵן אֶסְבֵּא תְּמָרוֹרִים לְרַצּוֹנִי!

כִּי מַה דְּמִי אוֹתָה גֶּפֶן פּוֹתָה,
כִּהּ הִשְׁמֵשׁ מִסֶּף שִׁבְרוֹן,
לְצִמַּת תְּמָרוֹרֵי הַיּוֹקְדִים?
לְצִמַּת זֹו דְּמַצַּת הַחֶרֶף...?

מאי, 1913

אָל הַטְּבוּחִים (*ו)

אָן אַקְרַח מִפְּנֵיכֶם, הוּי, אַחֵי הַטְּבוּחִים,
וְלֹא אַרְאֶה בְּנֵהְרוֹת דְּמִיכֶם הַשְּׂפוּכִים?
אִם אֶרֶד הַמְּצוּלָה, אָנוּס הַמְּדַבֵּרָה,
גַּם שָׁם תִּדְבְּקֵנִי וְצַקְתֶּם הַמְּרָה.
בְּרַחַת הַיּוֹם, כִּי יִנְטוּ הַצְּלָלִים,
וְקָמוּ מוֹל צִינֵי הַמּוֹנֵי הַחֲלָלִים...
הַגְּוִיֹּת שֶׁנֶּצְרָמוּ צְלוּבוֹת וְשִׁטוּחוֹת,
יִבְכְּוּ הַחֶרֶשׁ — צַעֲמוֹת עֲרוּכוֹת.
בְּיָמִים עָבְרוּ, צַל-יַד צַרִּיסְתְּכֶם
הַאֲזִינָה חֲרָדָה הָאֵם לְנִשְׁמַתְכֶם,
וְהַמּוֹנֵי בַחֲמִיָּה הַשְּׂתַפְכוּ צְלִיכֶם
מִדְּלַת הָרֹאשׁ וְצַד קֶטֶן-צִפְרָנֵיכֶם.
זֶה בְּשַׂרְכֶם הַצּוּג שְׂפִתֶיהָ נִשְׁקוּ,
מְרַצְחִים אֲכַנְרִים בְּחֻרְבוֹת בְּתִקּוּ.
יִבְכְּבוּ הַשׁוֹפְכִין הַדָּם מִקְלָמָם,
וְקָלְבִים יִלְקוּ אֶת קְרוֹמֵי הַמּוֹת...
וְרֹאֵה, עוֹד לֹא שָׁנוּ הַפְּגִים מִסְּבִיב,
הַשֶּׁמֶשׁ זֹרַחַת, וְעוֹד יִצְהַל הָאֲדִיב,
וְעוֹד תִּפְרַח הַנְּצָה, וְצַפּוֹר עוֹד תְּרוֹן,
כִּי שָׁכַח אֵל נֶקֶם וְנֹצֵם וְתֵרוֹן.
אֵךְ יֵשֵׁב הָרוּחַ בְּיָמִים הַנִּפְּיִם
וְצַכַּר בְּכַנְפָיו עַפְרֵי-הַנְּשַׁרְפִים,
וְהָיוּ שְׂמִינּוּ אֲפוּרִים וְדָלוּחִים...
אָן אַקְרַח מִפְּנֵיכֶם, הוּי, אַחֵי הַטְּבוּחִים?..

תוֹרֵי-הַנְּגִינָה לְקִינָה זו — מ. בַּנְּסִמָּן

בְּאֲשֵׁמֻנִים

מה יש את נבלה, כי נדם?
ולרוחה מה היה, כי סרה? —
אשמנים, חביבי סבוני,
ותהי בת-שירתי נצפרה...

הימים נחשלים כרפאים;
מה קורים ונבכים הימים!
בני-אדם מסתלקים לצדדים,
וכבשים את-פניהם נזצמים.

פגשתי בנצרה החביבה, —
פניה הרבים לא שלוו...
בריסי עיניה התהות
רסיסי הדמעות יתלו.

חלכאים לבושי הסחבות
בצדי הדרכים יפגו.
ובחיק האשפות הילדים
את קוריונהם יארגו...

אל מה צפיתך, הנקן,
ועיניה הן קמו, אמלל?
בזרעות האם העלובה
מה תסז בשנתך, העולל? — —

אמרת, אנוסה השדה, —
שם צלמי-בלהות נוצקי.
אל צץ, אל כל שית, אל אבן,
אל רגבי העפר ירבו.

וברדת השמש הימה,
בפרש את-כנפיהם מחשבים, — —
לא אדע, אם יקמה תיצר,
אם דמי החללים צוצקים...

כך משמים אשרך את-דרכי
קרבנית בתוך הערפל...
הרוח מה תך במיתרים —
וצליקם הן פג ניתפל?..

גבורים.

לצמד על אם דרכים באישון ליל השחר
ביד עם פגס קטן — ולהקריז על האור,
ולדפק על התריסין: עורה נא, העם!
האיר כבד המזרח! קומה, מה לך גם?

לכתב יוכל שנים... לכתב וללחם
עם בצרות שנות-בינים ומשובת יום ניום,
לקרא הדרן-דמע על כל דף ודף.
ולשיר שיר המתנה על הרבן שב ושב...

הוי, גבורים אתם, מושכים בנה העט!
אם כבוד יש לעט ואם הוא נצרך עוד,
צטכם הוא העט! ששבוע קאב העם
והטיף צרי-נחמים מים עד קצוני גם.

ליובל, הצפירה" תרכ"ב — תרע"ב

בְּגֵי סְפִינָה מְטֹרֶפֶה...

בְּהִצָּשׁוֹן הָאֶרֶץ יִבְהַצְתֶּם הַסֵּלֶה.

יִבְרַח הַצֵּיט...

בֵּין סְלֵעֵי-הַחוֹף הַזְּעִפִים נִשְׁכָּה

וְנָבִין בְּשֵׁיט:

מִפְרָשִׁים נִשְׂאִים עַל גְּלִים נִחְפְּזִים

בְּרוּחַ-וּלְעֻפּוֹת

כִּי צוּרֵי-הַלּוּמּוֹת שְׁעוֹרֶם דּוֹמְמִים,

כְּבִשּׁוֹרוֹת מוֹעֲפּוֹת...

אֵתָּה. אִם יִפְלַח עֲרֶסֶל-מְרַחֲמִים

תִּרְגְּנוּ גַם אֲנִי:

אוּ יִגְוַע הַיּוֹם וְעוֹד יִצְמַד הָאָסוֹן

הַיִּשָּׁן וְשָׁנוּי?...

בְּהִבּוֹק הָאֶרֶץ. כִּי יִהְיוּ מִשְׁפָּרִים.

בְּקֶרֶב-הָאֵיתָנִים.

מֵה יִצִּיק הַיְגוֹן עֲלֵינוּ. עוֹזְבִים.

יְתוּמֵי-סִסְגָּנִים!

לְקִרְאָת אָבִיב.

רוחות-אָבִיב פּוֹשְׁרִים מְשׁוֹטְטִים בְּעוֹלָם.
שׁוֹקְקִים מִי-בִיבִין הַנְּגַדְשִׁים;
שׁוֹטְפִים, שׁוֹקְקִים וְכֹאֵלוּ יִתְּנוּ קוֹלָם:
צֵא לְקִרְאָת הַיָּמִים הַחֲדָשִׁים!

עוֹד צְנָנִים כְּבָדִים מְצִיטִים פְּנֵי הַמְרוֹמִים;
מְצָבוֹת צְצִים צוֹפוֹת עוֹד כְּרִפְאִים;
!אוֹלָם בֵּין צְנִפְיָהֶם כְּמוֹ נְקָלִים הוֹמִים:
עוֹד מְצַט גִּיּוֹץ תוֹר הַפְּקָעִים!

בָּקָר. — וְכֵל לֵב יִתְפָּרֵק נֶטְל-יָמִיו.
וְהַתְּפָצֵם, וְחֶשֶׁב לְהַתְּפָרֵץ;
הִנֵּה חֲדָשׁ זִיו מְשִׁמֵּץ קוֹל פְּעָמָיו.
קֶסֶם חֲדָשׁ גִּסְרָף צֶל-פְּנֵי אֶרֶץ.

אַל מַגִּידוּ לִי אֶת-קֶץ חוּזֵן הַפְּלֹאוֹת;
פֶּשֶׁר הַחֲלוֹם לֹא אֲאֻזְנָה;
כְּבֹד יִדְעָתִי שִׁיג הַנְּפֹשׁוֹת הַנְּהַלְאוֹת,
עוֹטוֹת אֲבָל בְּפָנֵי הוֹד הַשְּׂכִינָה.

בָּא, הַרוּחַ, חוּשׁ וְטַפַּח צֶל גֹּב פְּנֵי,
וְאֵת קַדְרוֹתֵי שָׂא מְזָה וְהִלְאָה!
וְשׁוּב יִתְרַנֵּן לֵב: הָאֵת, מֵה קָלוּ שְׁנֵי!
וְצַר רְקִיּוֹ שֶׁמֶשׁ חֲדָשׁ צָלָה...!

גִּיסָן, הַרְעִיחַ

במטעות.

פזורות פרות על הקר.
תועות. רועות ודם מביטות;
ובגבולות שדות הקר
כמו נבוכה להקת שטות.

בנות העב בשמי הרם
נוסעות. פותות למרסקים;
מציץ אל המדומי יום
שמש אלם בין המרכים...

על פרשת הרכים — זלב.
בראשו — ישו נענה וסלח;
ובמשעול, שחוס נב
נתשל על משפנתו פלח.

מארבת אהל קר
עוזה כגולה תמרת צשן...
כל העולם הנו קר.
מתנה בדים נושן. ישן...

אב, תרפ"ט

בהיות הסופה

בתם לכן הבהיק על פני מי-היאור:
אנו-בר מתצפב דם.
כסף צנאר ארף, פכש פנפי-צחור,
דמה לאנדה ממרסקי-אור,
או לתפלה זכה תלויה על-פני תהום.

ובשורה, שכוחת-אדם, אפצוף עוף,
ישקה נצרה ובידיה ספר עב.
לבה הרך שבי אחרי פלא-נוף,
ששטפתהו נהרה רבה לבלי סוף,
וציניה תעו על הכתב...

ובינמים נצרמו עקים כבדי צל,
שבצמים דמם יאור ונצמק סוד.
בסמט שתאם נעור רום בקול ילל,
ויתפרץ מבין בקאים בשודד ליל,
אשר סמתבואים יחתר אל השוד.

פשע דף הספר באגדל קט,
נשמט ממרותו, התריס: „די, צד קאנוי“
סצרה הקוצה ונפגרה כמקט
והמולה הימה, למש בד אל בד,
כאלו על משבמה שסק קל הנן.

קמה חיש הנצרה, סגרה ספרה און,
אף הצמידה מהר את הקנצה שוב,
הלכה, ומצלם כחלום שגון,
נרוץ חול אחריה בגשמת רים צון,
ניתעגם און-בר, לא ידע עוף.

אן צנסתך סופה בערב היום?
ואת בק נצרה רפה בעולם גם ונר, —
מי יודע, אנה, אף חלום התם
ארא: וך וצחור, מרחף על-פני תהום,
הנה הוא מתבודד, הנו און-בר!

מרפ"ד.

* * *

נבכה את־מרי אהבתנו. נבכה:
אנו קוספים ומוללים פרחים,
וכפזרים בצדי הדרךכים...
והצתיר האלים מסכה.

ירצי זאת, ירצי זאת, ילדתי היקה!
הנה שולט האכיב הנאנה צבין;
בלקב-צלומים, הפרק בצבין:—
אך נתן קל־נה לנו כק בהקפה.

ורבים, עצומים עד מאד המשלומים:
החלום — ביקיצה,
ושושנה — בצקיצה,
ורגצי הסמה — בסגרירים צגומים.

הנה צרוף השלחן, והכוסות מווגות...
אך זה לא בחנם, אנכי בטוח:
החנני מונה, הסנקס פתום...
יודע אנכי את מחיר המצנוגות.

הגישה הכדים, המלצר, שוב מלאם!
אך נבוא היום, יום פרצניות-פרעון,
ונגש המלנה שבע בטחה ונאון...
ואנו כדמי לבותינו נשלם...

נבכה את-מרי אהבתנו, נבכה :
מרה האור והיפי מסביב.
אנו רוצים, חביבה, בגנת האביב...
וקשתיד האלם מסכה...

מסוגיטות בין-ערבים

I.

אם זכר תזכריני עוד. לא אדע.
אם פעם יופע צלמי לך בחלום:
שירתי מני-און. או צלילי הדך
אם לך יגנבו עוד בצרוב היום.

או כקר שכחת. הכל תם ונגז.
ואת קצת: זה היה. וחסלו—
לא לי התחנן. אף לא אדע רגז.
התמרמר והאנק דם: חכלו

יודעת: יש. ביום ללא-מאומה
תצגמי פתאם רגע. כמעט קט:
לחלון תטי: שמש-אור אדמה
כפאתי-מצרב תצל. תצל אט...

ואת צגמה פה. ככלי יודעת:
אם נפשי היא. או נפשך הגונפת?..

II.

לו כאן נטפלת עמדי בטיולים
בשעה זו. בצרב. בך עך האורו
הפרדס נדם. האילנות כבולים.
מסרבים שלג ואשכולות הקפור.

ממלכת-חרף ודמית-קבר...
כמו בקצה שפעת לבן את-פל גיד.
ופתאם — הד: התפוצץ וישקר
אחד הבדים מסת כבד רדיד...

אם לא זאת היא האהבה שצם שיבה.
הדוממה, בלי סופה, בלי יקד;
ובתוך הדממה — מסת המדהבה
יתפוצץ לב, לא צצר כס עוד..

נצני-קרח שרגו למשבצת.
ובין הבכאים מוגת-עד רובצת...

III.

רק פצם עוד לשום אל ידוף.
ולקבש פני בכסף, עודי חיו
ולבב רם: מה-יצר בלצדוף;
ומה-אקבתי! — ללחש צד בלי-ני...

ורק עוד פצם לדלות את-הבשורה
מתוף ציניף, בשורת פלא-נוף,
צם זה מקטף הנכס אורה.
והוא סעלומה גדולה לבלי סוף...

אך פעם עוד נא יצף עלי זקרון. —
ועדנת-רוחך תשלחני לם:
אז מה אאשר בודד כה לשרף
את דרכי-עצב צד האתרון יום...

כך ישור מראש הצוק, מקרי טרף.
העפר, גלמוד, מצף ופב-תערב...

שבט, תרע"ח.

* * *

הַרְקִי צִים הַהֵם, כֹּל כֶּךָ אֶהְבְּנוּ
תּוֹנְתָם בְּשִׁקְצַ אֹר הַיּוֹם ;
הַסִּפְסָל הַהוּא, עָלְיוּ יִשְׁכְּנוּ
מִחֲרִישִׁים וְאַחֲוֵי תְלוּם ;

הַלִּילוֹת הַהֵם, בָּהֵם טִילְנוּ,
יָד בְּיָד, שִׁבְעֵי הַסִּטְפוּטִים ;
רָגַז קָט הַהוּא, לְעַת נּוֹאֲלָנוּ
וְגַם רָכְנוּ כִּילָדִים פּוֹתִים ;

הַשְּׁבִילִים, בָּהֵם יָקָר כֶּךָ חוֹת,
כֹּל חֲרוּל — כְּפֶרַח הַשּׁוֹשָׁן ; —
הָאֲמָנָם כֶּךָ זֶה עָלֵי לְשֹׁפֶח ?
הַתְּאֵמָרִי, כֶּךָ זֶה בַּק דֶּךָ נּוֹשֵׁן ?..

הֵן יִדְעָתִי, בְּמִסְלוֹל חֲנִיךָ
תַּעֲגָמִי לֹא פָעַם בְּלִצְדֵי ;
וְהָרוּחַ בְּלִטְפוֹ שְׁנִיךָ
יִפְזֹם לָךְ חֲרֵשׁ סִיוָטִי :

הַרְקִי צִים הַהֵם, כֹּל כֶּךָ אֶהְבְּנוּ
תּוֹנְתָם בְּשִׁקְצַ אֹר הַיּוֹם ;
הַסִּפְסָל הַהוּא, עָלְיוּ יִשְׁכְּנוּ
מִחֲרִישִׁים וְאַחֲוֵי תְלוּם. —

„ליל-מנוחה ו'..

מדפס על סיוןף ליל-סתו,
וסביבך רובצת חשכה...
לו הקשבת בדובי, צכשו
מרחוק אליך: „ליל-מנוחה ו'..

מן הבקר, — גם באור-חמה
גם בקור, בגשם הדולף,
התהלכת בודדת, צגומה,
ויגונך כבוש, מצנע בלב...

התהלכת, וקמתך וקופה,
וראשך — ממעל לזרים,
גא בתרן, נכח הסופה,
הנשא אל מול המשקרים...

רק צכשו תרצד שמורת ציניך,
תוף שנתך, נמלשת אנתה,
לו ללחש וכלתי על אונך
אלף פצם אלף: „ליל-מנוחה ו'..

* * *

הַנְנוּד זֶה רֵאשֶׁף הַנְּעִיר
לְיָמִים אֲכֹלֵי גַּעְגּוּעִים.
כֹּה תַפְלִים וְכֹל-כֶּף יִגְעִים
עַד נַפֵּץ הַקְדָּקֵד אֶל הַקִּיר ? ..

הַנְנוּד זֶה רֵאשֶׁף הַנְּעִיר
לְצִינִים סְקוּחוֹת בְּלִילוֹת
שְׂכוּחוֹת הַתְנוּמָה, מִיִּחְלוֹת
לְאוֹר שֶׁסָּר גּוֹאֵל כִּי יִבְהִיר ? ..

הַנְנוּד זֶה רֵאשֶׁף הַנְּעִיר
לְבָדִידוֹת בְּרִגְעֵי דְמֻדוּמִים,
עַת בְּשִׁמִּי-מַעְרָב עֲגוּמִים
מְדוּרוֹתֶיהָ הַשֶּׁמֶשׁ מַבְעִיר ? ..

הַנְבִּין זֶה רֵאשֶׁף הַנְּעִיר
לְרוּי-הַנְּצָחִים, בְּכֶל לֵב,
כִּי יִפְלַח בְּמַשְׁדָּדֵת-הַבָּאָב
וְיִנוּב עוֹד כְּתֵלָם הַנִּיר ? ..

מפיוטי סתו

א

צל פני מים רבים שוט קשוט ספינתי.
רוֹדף גל אחרי גל אלי מרסקי עד.
אל קצוי אפקים. אל פנת רעיתי,
כף שלוחים הגיגי, האחד לאחד...

צל ריסי שמורותיה, עם קרן האור
ראשונה הם באים, בקנץ הסמה.
ועם רדת היום, וצת לילה שחור
את ראשה נדנד בנרועות התנומה.

התשמע? התבין אותו כו-צפרירים?
או בשקצ היום — מה הרוח ילאט?...
אין דבר — פנו וסעו, כעבים מסערים,
גיגי-גגיגי, האחד לאחד...

ב

מה הראש הגאה, מה הלב המרנן.
השנים הגדשות צבוקה וסוון,
לצמת הפלוג המרחף ועגן —
לו רק רגע אחד — בטהום האישון?...

פה מתק זה-נטלו של הבר העולם,
בצסיס הפרחים על פנפי הדבורה.
זה הפל צבורה, בשבילך... ואולם
כף נדף רמושטת — דמוקה ונרה...

מה הלב המרנן, מה הראש הנאָה,
צת פֿטרס־יוצֿר ינפֿץ החלום?...
צת לבי יפלל דם: „הלא נתראָה?...“
ישפֿתוך הקרה לי מפֿטיר בק: „שלום..“

חסון, מרצ"ו.

* * *

מה יש-לי? — לב הולם בְּחֶבֶי,

ואת בְּלִבִּי,

ודמויות התמירה מול ציני.

מה יש-לי? — תלום בפנות יומי,

ואת בתלומי,

וכפר הקטנה לשפתי.

*

מה יש-לי? — גלי-ים סוצרים

ורוס-הרים.

וכוכבים הזרועים בשמי.

מה יש-לי? — רק צלילי השיר

וראשך הנציר.

הנלסן בדומיה אלי...

נתניה, תרצ"א.

שֵׁר הָאוֹצְרוֹת

הַקְדַּרְתִּי כֹהוּ פִתְאֹם נְדָם הַלֵּב.
נָשָׂה טוֹבָה, שְׂבַח פֶּלֶל וְרֵן.
הוּי, גַּשׁ אֵלַי, בְּסִפְרָהּ בְּפִדְהָ.
גִּזְבֵּר כֹּל אוֹצְרוֹתַי, הַזְכָּרוֹן!

*

מֵה יוֹם מִחַר זְכִיָּא לֹא אֲנַחֵשׁ:
כִּכְרֵךְ נִחְמַךְ גּוֹרֵל, חֲתוּם הַכְּתָב.
אֶךְ שִׁיחָהּ אֵהֵב. כֶּף תִּלְחַשׁ
לְבַת-הַכְּחֹל צֵל רִמְז־אֶח בְּסִתּוֹ...

*

... שְׂבִיל הַרִים, וְרוּחַ צוּ, צוֹנֵן.
וְלֶהֱט אֹר־הַעֲרֵב צֵל פִּסְגָּה.
אֲנִי שׁוֹתְקִים. הַלֵּב רַק מִתְרוֹנֵן.
וְאֶשֶׁר מִתְהַבב צֵל הַשְּׂתִיקָה...

*

פְּרִיחֵי-שָׂדֶה בְּסִפְרָהּ, גִּזְבֵּרוּ!
בְּפִדְהָ וּמִצָּא, בְּטַרְסֵם יוֹם זְכֵד.
מִכֶּל עֲשָׂרֵי, מִכֶּל יָקָר גִּזְבֵּרוּ.
רַק סִפְרָהּ בְּאוֹצְרֵי שְׂרֵד.

צפצפון, בהירי עינים!

לטשרניחובסקי — לחג יובל.

צפצפון-נא, בהירי עינים,
אל מלא רחבי האפקים
צל ראשכם כל תכלת השמים,
ברככם—הרים נצמקים...

זאת האבן לא הראשונה,
לא האחרון זה המוקש...
בזרמי אביב, תוך רננה
נצן אל כל סכר: "הקלעה גשו"

בלבנו מנגינה הומה,
היא פהד לגצרת גלים:
לנו זה הנוף מוצף סמה,
כל פסגה קוראה למפסילים.

מן השחר על הרי מואב,
עד לארנמן בפאת הים,
"קום צלהו"—מדור לדור הצו:
"קום ורשו"— מןמור אחד לדם...

צפצפון-נא, בהירי עינים,
אל מלא רחבי האפקים...
צל ראשכם כל תכלת השמים,
ברככם—הרים נצמקים.

שולמית

שולמית, אחותי הקטנה,
דמותך לי תופע מרחוק: —
שווקה וכל-כף צדינה;
בציניך הפסד — וצחוק.

*

שולמית, אחותי הקטנה,
מה אשר, מה רחב לב דודך,
צת פגיה חנטה התאנה,
צת לפב ולטף מבטך ..!

*

שולמית, אחותי הקטנה,
עוד אקשיב פעמך קלות,
ברוצך, נדודת השנה,
בבקשך אהובך בל לות...

*

שולמית, אחותי הקטנה,
את אצלת הרים צדינה,
מי למדך, כי קשה הקנאה,
אתכה כי כמות פנה?..

*

שולמית, אחותי הקטנה,
מה נפלא לחשך זה חרף:
— בא, דודי, בא לרעות בגנה ..!
— לא, דודי כי כצבי סב וברח ..!

ממחזור סירינדות

..ואפשר, כי בליל הקרס הזה
מי שהוא, אדם זר, מתהלך לצדך.
מי שהוא, לא פוטן, לא חולם, לא הונת.
שלעולם לא יבוע ללשף את גוף...

מי שהוא, מעולם לא כאב ולא שר,
את תונת בין-ערכים לא חש, לא יבוע.
לרנת פכבי-בקר הוא לא יאשר,
ולמלמול הנעים לא יגיל ברצדה...

ואולי מבטך, השופע רחמים,
ילטף את פניו, פני ההלך הנזר,
כפזר הקרס צתרת קסמים
על כל סלע קבר, על שמיר וברדר...

בן: הנוף הדומם, הפלאי כמחזה
אגדה וכשפים, אי תנוע דמותך?
מה יצר, אם בליל הקרס הזה
מי שהוא, אדם זר, יתהלך לצדך...

חשוק, תרצ"ו.

* * *

במגילת קלף שחור הדרך מתמודדת,
מעפילה ואט שופעת צד לאפקים:
לו לגד יכלנו ככה, תחת שמי מולדת,
מגילת חיינו אנו אל המרסקים...

לו צמד ביתנו פה, ננה קטן, צנוע,
שאנו בסתר כף, חבוי בין ארנים,
במצעים חביון סודו, וסלנו קרוע
אל הנוף בלו שומם וכבד-רננים...

לו כל-ערב התהלכנו, שלובי-ידיים,
במישור הנאדר לאור-שקיעה נשגב,
באחו יקוד-עולם העיר ירושלים
ויצק על כל כפה בה שפע הזקב.

הן לנגה המדורות מה-טובו ונחנו
כל חרבה, שריד צמיק ופלע שימון!
כף קורנים לאור-מוקד של לבותינו אנו
הימים האפורים בתלם-שממון...

ירושלים, תרצ"ו.

תודה

כִּי בָּךְ הִפְלֵאתָ חֶסֶדְךָ אֵתִי.
רְבוֹן סִיּוֹ בְמֵה לֶךְ אוֹרֵה
בְּצַד עֲלֹת הַרוּחַ לְקִרְאָתִי?
בְּצַד מִרְבֵּד הַיָּרֵק לְשֹׁדֵה?

הַמֵּתָה נִפְשִׁי לְשֵׁיט הַעֲנֻנִים.
לְשֵׁיט צֵלִם עַל גְּבֻנוֹנִים קִרְחִים:
לְאֲנִי רַךְ נִלְפַת בֵּין אֲבָנִים.
לְצַמְיָקִי-זֵיתִים עוֹדִם פּוֹרְחִים...

אַתָּה הוֹעֲדֵת כָּל פִּסְגָּה רָמָה
לְרוֹם מְמַרְסָקִים לִי שֶׁקֵּט רָב:
וְאַרְגָּמֶן צִוִּיתָ לְחִמָּה
לְשֵׁטֶם לִי בַפֶּעַם הַמְצָרָב.

אִי-שֵׁם תּוֹשֵׁט לִי כִּי-יָד יִקְרָה.
מִבֵּט חוֹנֵן עוֹד יִנָּשָׂא אֵלַי...
בְּצַד הַשְּׂבִי"ל הַזֶּה, מוֹצֵף אוֹרֵה,
בְּמֵה אֲכַף לֶךְ, אֲדוֹן סִיּוֹ..

תרצ"ו.

* * *

אני מוליך זמי, קבולים באזיקים,
שבוי הצפיה לראות פניך.
כלם, טבולי האור ותכלת מרחקים,
ללא-ששון חלפים הם בלצדיך...
אני מוביל זמי, כנכבדים, שועים,
הטפפים לאט אל יום-חגנו.
עת נפגש שנית. הם בשם געגועים,
קשוקבינים, נרעים על ידנו.

אני מוליך זמי, עבדי יום המחר:
כעם-פרעה, המקושש קש לתבן
הם מלקטים קל-זיו, קל-נגה, קל-יקר;
הם לטירת עתיד חצבים האבן.

אני מוביל זמי, והמה סוסי-אש
המתפרצים מכבל נחשתים...
ומה אם נפרד? — ומה אם נפגש? —
הם יסחפוני אל קצוני אפסים...

ירושלים, תרצ"ו.

* * *

בין יום-סגריר ליום-חמה
נטש הפרח בסביבה:
הכלנית פה מאדימה,
ומרנגית שם צנוה.

בלטף, סכר-הסנים
צם שחרית האצה,
הם נצני הגונים
לפני ברפת יום-תנובה...

בקר, בגיא, בנקיקי-צור,
פזרה אותם נד נדיבה...
הוי, צא ולקט מהם, בחור,
לננת לקך החביבה!

בין יום-סגריר ליום-חמה —
כף יש, בין רגז ומשוכה,
ככלנית, רן דמה,
כמרנגית — ישח ניבה...

ירושלים, סבת תרצ"ו.

בְּהָרִים

ל.א. לא טוב לאדם התהלך ביניכם
הוי, הרי ביהודה, להפיג יגונו!
צל קבחת הצור, וצל קשי סלעכם
אף לשוא כי תשר הדמעה מצינו...

בזיל סהר: סלעים — גלגלות של שלדים,
מבתיקות, לוצגות אף דף, בן-אדם...
וקרום, צונן, מהלך פחדים:
כל תוחלת אפסה ומקור-ישע נסתם...

אם הקמה בדמך נצימת-רננה,
ואם דמות רחפה בלבך אהובה —
פה הכל מתמוגג בחורון הלכנה
הנבטת מרום בבת-צחוק כאובה:

לא אמה הראשון, וגם לא אחרון
לגולי העולם, שהלכו מתנפחים.
הן סייף בלם בנגריר במדרון
מבדרר לאטו אלי גם-הנפחים...

ל' י.

מה לך אגיש? — מה בְּיָדִי אָכִיא
צֶם תָּם צַגְמַת יָמִים שֶׁל פְּרִידָה? —
אָבֵא, אָגִיד: רְאִיתִי בְּעֵבִים
הַמְשֻׁטָּטִים מִמְּעַל לַיהוּדָה...

בֵּין עָב לְעָב הוֹפִיעָה לְרִגְעִים
פֶּסֶת רְקִיעַ רְקֵה־חֹרֶה,
כָּאִי מוֹזַר, רַב שֶׁקֶט וּפְלֵאִים.
מִשֶּׁקֶט זֶה הִבֵּאתִי יַקִּירָה.

רְאִיתִי רוּחַ בָּא מִגֵּיא סְדוּם,
צָמָא נִחְפּוּ מֵאֲרֶז מְלַחָה:
שֶׁטֶף, קִבְּה, צַנֵּף שְׂאוֹל נְרוּם,
מִסְעֵר זֶה הִבֵּאתִי לְךָ מִנְסָה.

וּבְרוּשׁ רְאִיתִי, גֵּא עַל צֵלַע הַר,
כְּבָנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, בְּקִגְזוֹרָה:
זָקוּף, לֹא מֵט, בְּרוּחַ לֹא נִשְׁבֵּר,
בָּאוֹן כְּזֶה הִבֵּאתִי יַקִּירָה...

שֵׁכֶט, הַרצ"ו.

לָמָּהּ? ..

לָמָּהּ, לָמָּהּ לְשׁוּבִילֶיךָ כֹּה נִכְסַפְתִּי, אֵת אֲרֻצֵּי?
בֵּין הַרְבִּיף, עֲמַקְיָךְ, בַּק הַרוּחַ מְטִיגֵל:
לֹא אֶפְגַּע בְּשׁוֹדוֹת הָאָחוּ, לֹא בְּיַצֵּר כְּבֹד-צַל.
לֹא אֶפְגַּע בְּאִשְׁד מֵיּוֹם, מִן הַסֵּלַע מִתְפַּרְצִים.

בֵּין-עֲרַבִּים לֹא אֶגִּיעַ לְטִירָה רַבַּת-שָׁנִים:
אֲשֶׁת-קָסָם לֹא תוֹפִיעַ מִן הַשַּׁעַר, מִחֲנֻכָּה:
אֵל סִפְסֵל לֹא אֵט לְנוֹם בְּשׁוֹדְךָ עַל בְּרַכָּה:
וּבְרַבּוֹר שְׁבַע-הַנַּחַת לֹא יִשׁוּט לוֹ, נִים-לֹא-נִים...

לָמָּהּ, לָמָּהּ לְשׁוּבִילֶיךָ כֹּה נִכְסַפְתִּי, מִי יִבִּין? —
אֵל צָחִים הַרְבִּיף, שְׁטוּחִים בְּאוֹר חֶמֶה,
אֵל עֲצִים עָבוּ בְּעִלְיָהּ, גְּדוּשֵׁי צַל וּדְמָמָה,
אֵל הַעֲמַק רַב הַקָּשָׁב לְסוֹד שִׁים כּוֹכְבִים...

יַעַן הַיּוֹמָד בְּשֶׁרֶף לְרוּחוֹת הַמִּתְפַּרְצִים
מִן הַיָּם, מְדַבֵּר הַעֲרָב, מְרַכְסֵי הַרֵי גוֹלָן. —
וּבְקָל חֲגוּי צוּרֶיךָ שֶׁקֵּט, שֶׁקֵּט-נִצַּח לָךְ...
בַּק עַל זֹאת הַנָּה נִכְסַפְתִּי לְשׁוּבִילֶיךָ, אֵת אֲרֻצֵּי!

שֶׁבֶט, תַּרְרִי"ו.

מפסוקי שולמית

— לבי צר, ואני ישנה...
וקרום ללב מתנה:
מרשרשת גנת האגוז...
מי-שהוא כאן הנה ונגוז.

מי-שהוא פה גסן ודפק.
אחר חרש צבר וסמק,
פה צגום לחורון הלכנה...
— לבי צר, ואני ישנה...

יללו מרחוק שופלים...
הוא נגע בקפות מנעולים...
שח קולו כקציר אדמה:
„פתחילי, יונתי התמה!

„פתחילי, שראשי נמלא טל.
„זלותי בלצדיך מדל;
בלצדיך — רק ליל וצנה...“
— לבי צר, ואני ישנה...

צמקה שולמית, שנתך:
לא תחושי בלחש דודך,
כי גלמוד, עם אשת העצים,
יתהלך, וראשו — רסיסים.

כף היום את הכרם נטרף,
ונפשו זו לרום הפקרת...
אי לבך, אחותי הקטנה? —
— לבי צר, ואני ישנה...

* * *

האשמתני אם לבי, פותה זה קל-כנפים
אל ביתך הוליך אותי, הטיל על המפתן ? —
כך שמשון עור מוקל — צנק רסב-כתפים —
למשחק בבית דגון. בידי פלשתי קטן...

האשמתני אם פתאם, ולא אדע מדוע,
לצדך בוכה נפשי, קוררה נעגומה ? —
כך הנצר ישמעאל בוכה ליד מבוע,
צל המים החיים נפשו — צחיתת-צמא...

האשמתני אם תליט בת-שירתי סנייה,
וחיוך תפל על פי יסגר על נכאים ? —
כך רצפה, זו בת איה, השק תט על בנייה,
בל תראה סית שדה בני-מלך מוקצים !..

תמו, חשי"ג.

תְּמִנַת סֵרַח

בין הרים באפריים, בדרךך עם שקם,
מלאה אור חמה כמסע-נעורים,
שם ישכון כפר-צנוע בצל הזיתים,
קנזיר מתבודד בין נקרות הצורים.

הוא מוטל על צלעות ההרים, אבדה
שאבדה זה כבר לרבון עולמים:
וזיתים העפילו שחוחים מסביב
להבין במחנה, וצמדו נפצעים.

על גגיו מרציפים צהרנים תכלתם,
ושטפום וזכום בנגהות הסרסה,
העולם פה רב-קשב, והם כסביב,
עד כי פס שיר הנגבר, חדל הד פרסה...

לא ימח זכרונו — אם הרסקת גוד,
בארצות העפון — בלבך הוא צפון:
זה תבני, כפר ישן בקרי ישראל,
תמנת-תרס מאו, נחלתו של בן-נון...

מות שמשון

א

לפת העמודים והט בכם.
הפל הבית! מות עם פלשתים!
תמות גם זו אהבת. בן-מנוח.
והיא אותך אסרה בעבותים...

ימיה צלילים על הר וגבע.
ותבלת רם ומרחבי שדות.
אים? אים?—מחלפותיך שבע
נדיה גוון החמודות...

אי הנמים, בהם עוד לא הליטה
תשפת-עולם את אסקי האור?
צת מנוית ארנה דבש רדיק
ימצנן נבקע בלחי-חמור...

צת כסוחה היו כידון וקשת.
וצבותים כחוט-פשתים דמו...
אי הנמים, כל נצרות פלשת
בשנה ציניקן לה קסמו?!

לפת העמודים והט בכם.
הפל הבית! מות עם פלשתים!
תמות גם זו אהבת. בן-מנוח.
והיא אותך אסרה בעבותים...

הה. נפת לשפתיך. האשה:
 "התלת בי. דברת אף קנבים..."
 וזך מצמך — זה מצח נחושה.
 ומקטיף פה מלביבים...

הערב עוד מסגירי את דורך
 בידי אויביו. במחיר שקלי כספים. —
 צקשו ראשו תחליק ברך גוף.
 ופיך רוגן: "דברת לי קנבים!"

הה. דלילה. מהרב זה הגדון
 מתסת לפניך הימים! —
 לאהבך פנחילי בראון
 על היותו גוף מאלפים...

בן-שמש הוא. על בן יטל לבור!
 הנזה סורך. אשה. סוד-מכאובים:
 הרם נקלה. זכא מאד גבור.
 והתלונן: "דברת לי קנבים!"

חִקְתַּת הַצָּרִים

אֶצֶל גְּבֻעוֹן, אֶל הַבְּרֵכָה בָּאוּ, נִגְשׂוּ הַגְּבוּרִים.
אִישׁ וְקַלְעוֹ, אִישׁ וְסַרְבוֹ, וּמִלְבָּשִׁים הַשְּׂרִיוֹנִים.
כָּרְעוּ, רָבְצוּ עַל הָאָרֶץ, הָאֲדָמָה הַתְּמוֹטָטָה
תַּחַת כְּבֹד גְּוִיּוֹתֵיהֶם, תַּחַת גְּרָמֵי הַצָּנָקִים.

אִישׁ יָאִישׁ בַּק מִסֵּר הִגָּה — וְהַסְלָעִים הִדְבְּעוּ עֵינָיו;
נָפַל הַד בְּמַרוֹם הַקָּרִים וְהַתְּגַלְגַּל כְּמוֹ רֶצֶם.
אִישׁ בַּק נִשְׁעַן עַל-כַּף יָדוֹ: אָמַר הַקָּשָׁב לְמַרְסָקִים, —
וְהִנֵּה גּוֹמָא תַּחַת כַּפּוֹ, בָּאֵלוֹ חֲרָמָה הָאֲדָמָה.

עוֹד לֹא בָאָה הַתְּרַדְמָה לְסִגְרֵי אֶת-שְׂמוֹרֵת צִיָּנָם,
עוֹד הֵם צָרִים וּמִקְשִׁיבִים לְהַמּוֹלֵת מִי-הַבְּרֵכָה, —
וְהִנֵּה קוֹל צְצָדִים בּוֹקֵץ וְעוֹלָה... — — —

שׁוֹב הַקִּיץ הַהוּד בֵּין הַסְלָעִים וַיַּחֲרַד אֶת-בְּעָלֵי הַכְּנָף,
וַיְהִי לְהַמּוֹלָה מִתְּהַלְכָה בֵּין נִקְרוֹת וַחֲגוּיִם.
הִנֵּה יָצְאוּ מִחֲבִיּוֹן הַחוֹרְשָׁה הַנְּצָרִים תְּנִיכֵי הַמְדָּבָר,
שׁוֹפִיִּים, אֲבִירִים, מוֹצָקִים — גְּדוּד נַעֲרֵי יוֹאָב.

אִין שְׂרִיּוֹן עַל בְּשָׂרָם, אִין קוֹבֵעַ נְחֻשֶׁת עַל-רֵאשָׁם;
כְּרַנֵּי הַשְּׂמֶשׁ נִבְלָעוֹת בְּעֵבֵי הַתְּלַמְלִים הַשְּׂחוֹרִים,
וּלְקַטַּע מוֹפִיעוֹת עַל מַצַּח-הַהוּד הַאֲיוּנִי.
נִמְלִיצוֹת בַּד לְכֵן מְלִיטוֹת הַגְּוִיּוֹת הַקְּלוֹת,
הַרְצַנְנוֹת — אֲדִירוֹת,
שְׂנֻחֹשֶׁתֵּן הַסִּיָּה
פּוֹלְטָה אוֹן מְלִל-גְּלָמָה.

הם נגשו, פָּרְעוּ, רָבְצוּ צֶל־הָאָדָמָה,
וְשׁוֹב בָּאָה וְהִשְׁתַּרְרָה הַדְּמָמָה.

אֶף דְּמַמַּת־אִימָה הִיָּתָה זֶה הַפָּעַם.
בְּדְמָמָה הִרְת־סוֹד לְבָרֵךְ עוֹפְרַת צְבִים.
וְכִמו קָדְחוּ פִתְאֵם עוֹרְקֵי הָאֲבִירִים,
וְכִמו לְחָשׁוּ לְהִבִּי הַחֲרָבוֹת.
וְכִמו הִתְמַלְּחָלָה בְּבִרְכָה הַשׁוֹקֵטָה,
כְּאִלוּ צָר לָהּ פִתְאֵם, וְתִמְגַּעַשׁ חֲרָדָה...

גַּלִּים גָּאוּ, נָעוּ, נָדוּ, וְנִבְהָלוּ, הִתְפַּלְּצוּ.
נֹלַד זַעַף בְּלִב־הַחֹרֶשֶׁה; הָאֵילָנוֹת כְּמוֹ נִרְצָשׁוּ;
צָבֵר צֶל בְּרַחֲבֵי־עוֹלָם, קָרְנ־אוֹרָה חֵישׁ נִסְמָלָקָה;
חֲרָד בָּצֵם בְּמַרְחָקִים — — —
וְכָכֵר מְלֵא הַיְקוּם אֶת־כָּל שְׂצָף הַחֲמָה,
וּמְרַרְתּוֹ נִשְׁפָּקָה.

וְהִנֵּה אֲבָנֵי קָם וְנִנְצָר מְלֵא קוֹמְתּוֹ;
צִיָּנוּ רֹבוֹת בְּרָקִים, קָרְבוֹת שׁוֹאֲפוֹת נְחִירָיו.
כָּלוּ לִישׁ נוֹהֵם, זֹרֶף וּמִתְצַבֵּר,
שְׂרַעַמְתּוֹ־שִׁיבָה פְּרוּצָה וּמִתְלַבָּטָה
בְּרוּס־קָטֵב הַמִּתְחַלְלֵל:

בְּנ־צְרוּיָה! הַיּוֹם זֶה־נִקְרִיטָה לְפָנַי.
אַתָּה וְגוֹרִיךָ, — הוּא, גּוֹרֵי לְכֵם, —
הַמְשַׁחֲרִים לְטָרְף, כְּזֹאֲבֵי צְרָבוֹת,
צֶל־שְׂדֵמוֹת יִשְׁרָאֵל בְּרִדַת הַיּוֹם.

„יקומו ונצאו גבורי החיל,
חיל אכיש הגתי וכפגי הסרננים.
מפיצי צדרים ושוטי אהלים.
צם-גונבי הנשים — יקומו נא הנה ו...“

ויצילי החד עוד מתגנגלים כרצמים,
וצבני איש-בשת עוד מוחאים בפים.
אך מנוחה שוררת במחנה יהודה,
ונחים הנצרים דוממים ושלמים
בצל האגמונים ככפירי צרבות
המאזינים בלי-נפ ליללת שופלים...

„בן-צרויה! הגם לשונך ככר נכשה לחךך—
כיבש גויות אלה נצריך בתרבוני צרכה?
אם נצרי צמלק כרתוה בצקלגז...“

נירצם הצחוק, כהמון מים רבים השוטפים
וזורמים ויורדים ממרומי הצוקים הגבוהים,
אך עבר צל פתאם על-סלמיש פני יואב,
ויחלף הכרק מתסת לשמורות העצומות...
לרנע עוד שכה הדממה. משנהו התמטח בן-צרויה,
וחרש רק פלט המלה:
— „יקומו“

לא הרים בקרבים נגשו, לא סלעים וכפים נרצשו, —
הזמינים ונצרי יהודה מתנצבים, ננצרים לקרב.
הם יצאו — שנים-עשר גבורי ישראל חסונים;
כמבנה חלמיש גויתם, כסלעים איתנים רגליהם,
וחרפם כנסוף נחשת, מלא צצמה ואזנים אין-סוף.

עוד רגע ובכפם תרחבה, הקשה
ונצצת החרב הקצרה, המרוטה,
כלשון אש לבנה נצלמה,
בנביאה אלמת נוראה...

ועיניהם לטושות בועם ויורקות הרצל הנורא.
והנה כבר זנקו למולם גבורי יהודה —
שנים-עשר נצרים, נמרים שכלים —
וטרבות הצור בכפיהם...

— — —

קשה וצו וקלי-רחם התלהט הקרב...
ונשימת-נאבקים עצומה הרגיזה הכפר מסביב.
נדרכו ורועות מוצקות, השטרגו העורקים צבתיים
בפנים מתלצים ונצוים.
בצוארי הראשים המוטים לארץ בכם אבנרי...

וכבר נפלו הלוחמים
בנחמת גוססים על-אדמת-החוף הנרצשה:
איש איש ומאכלת משנהו בשליו,
איש איש וקלוחי הדם לצלעותיו...

עוד פרפרה רגל נואשה ותרמס את-רגבי החוף,
הניצה עוד צין זועמת, קופאת על-ארסה,
עוד לחצו אצבעות נקשות וחוורות ותכלת
את-נצב החרב...
ותדם עוד מונק ואדו מתאבד למצלה...

יִכְרָר מִבִּיטָה הַחֲסָה עַל-צְרַמַּת הַפְּגָרִים,
הַגְּוִיֹּת הַלְּבָנוֹת הַמוֹכְלוֹת מִרְטָשׁוֹת וְקָרוֹת —
עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע הַגְּוִיֹּת...
.

הַבְּרָכָה מְרִימָה גְּלִיָּה.
וְהַהֲדִי, שֶׁהַתְּעוֹרֵר לְרַעַשׁ מִסְּלַת הָאֵימָנוּם,
הוֹלֵךְ וְנֹדֵם בְּצַרוּצֵי הַקְּרִים.

אָנוּ נִהְיָה הַרְאִשׁוֹנִים

אָנוּ נִהְיָה הַרְאִשׁוֹנִים,
כִּד אָמְרֵנוּ אָח אֵל אַתָּה,
אָנוּ נִהְיָה בֵּין הַבּוֹנִים,
נִט הַמִּיתָר, נִט אָנָּךְ.

אָנוּ הוֹלְכִים, אָנוּ בָּאִים:
יֵשׁ עֲבוּדָה עַד בְּלִי דִי,
נִשְׁע עֲצִים עַל הַסְּלָעִים,
גַּם בָּקֵר וְגַם בַּגָּאָה.

אָנוּ נִסַּל אֶת הַכְּבִישִׁים,
נִחְצַב צוּר לְאַבְנֵי-גֵיר,
הִיָּדְדוּ! יִצְנוּ הַפְּטִישִׁים
בְּשִׁירֵנוּ אֶת הַשִּׁיר.

עוֹד לֹא יִצְאוּ הַעֲדָרִים,
כֹּל הָעוֹלָם יִשֵּׁן עוֹד,
שֹׁמֵר מַלְבִּין עַל הַהָרִים
קוֹם, הַחֲלוּץ, קוֹם, עֲבוֹדוּ!

תר"פ.

שקט

לוקר ברנר

מה מליץ? — אף שקט רב בפלג.

נוהרים בנחת הנמלים;

עדרים רוצים בצמקים;

מתהלך פלח בין שבלים...

אף שקט.

*

תוף החורף. קמשק הגלים.

פחת נהם רום פרצים.

נאלמו דם לקבות רפים.

דם. כפנורות המנפצים —

רב שקט

*

אף צדיף. כבד-נדודים.

בן הסבל. בשולי העיר.

בא. הציץ פתאם כב-נשיה,

סעבת דמך לצד הדביר —

בא השקט

אייר, תרפ"א.

תל-חי.

תל-חי — זה שם-תפארת.

תל-חי — זה משגב-צד:

בכל צור תשכון מן-צרת

ותרן מפד אל-בד.

בצרב, עם צפיריים,

שא קולך. החליל:

תנו כבוד לאפירים.

בחורי הגליל!

את דמכם פה הקרבכם

לצם, לארץ שי:

את ריב-המות נבכם

צד לנו גם תל-חי.

ציננו לא נגרת

ודבוקה יד ביד:

תל-חי — זה שם-תפארת,

תל-חי — זה משגב-צד.

ניסן, תרס"ב.

צֵאוּ וְרִנּוּ

לפתיחת האוניברסיטה בירושלים

צֵאוּ וְרִנּוּ, קָטָן, רַב,
כִּי קָם, כִּי קָם הַדְּבִיר!
אִם גָּלָה כְּבוֹד, — הִנֵּה שָׁבוּ!
לֹא אֶבֶד לָנוּ נִיר.

עַל הַר-הַצּוֹפִים מְגִדֵל אֹר,
וְנִשְׁקָף הוּא בָרָם.
אֶל נְגִהוֹ נִכְסֵף דוֹר וְדוֹר,
הַתְּפַלֵּל אֶזְיוֹ לָם.

לְמוֹלַח הַמְדָּבָר, מוֹל הַיָּם,
לְנִכְחַת הַר נָבוּ —
בֵּית-מִקְדָּשׁ הוֹד יִתְנוּסֵס שָׁם,
הַמְדָּע יִגְוֶה בּוֹ.

לְזַמְרַת תּוֹרַה יִצֵּן קוֹל —
קוֹל מְצוֹר, פְּשִׁישׁ, סָדֵן.
וְשִׁמְשׁ תִּצְהַל עַל-פְּנֵי כָל:
כִּי עוֹבֵד עָם וְרָן.

אפריל, 1925.

מהלכים שועלים

המקדש פה הבהיק בשיש. בָּפוּ,
ולמול הרקיע התנשאו מגדלים.
פה שָׁטְפוּ המוניכ ונפִּנְפוּ דגלים —
ציוני עם שזוף. עם אביר ונוצז...
— מהלכים שועלים...

אָהָה ליום שָׁבַר. אָהָה ליום חרון!
יום נִפְץ מגדלים וכשֶׁלֶון גְּבוּרִים,
יום אודים צִשְׁנִים וכָּבֵד פְּגָרִים.
נאבוי שבְּצַמִּים לַפֶּת שֶׁתָּרַן
על נְהָרוֹת זָרִים!.

..איך נִשִּׁיר אֶת שִׁירֵינוּ בְּנֶכֶר, בְּנֶכֶר? ..
אך שוֹטְפִים לֵאטֶם הַיָּמִים הַדְּלוּחִים,
ומוחים אֶת זְכָרוֹן הַשְּׂדוֹת הַבְּרוּכִים,
ואין נִשֵּׁע וּמְדוּת... אין שוֹפֵט, ואין שָׁר
לַקְהֵל הַגְּבוּכִים...

שב בְּדָר, בְּשִׁעַת בֵּין-צַרְבִּים, נִדָּם:
בְּהֶאֱבֵק אֲרָגְמָן עִם חֲשֵׁפֶת הַצְּלָלִים,
ובָשׁוּט צַנְנִים - לַגִּיזוֹת וּדְגָלִים —
וְצִינִיף תוֹעוֹת : אָנָּה נְהָלוֹם
מהלכים שועלים...

ט' באב, תרצ"ה.

יָפֵה אוֹנֵגֶר ז"ל

... זֶה קָרָה בְּצִיר שֶׁל הָאָרֶז׃
יִלְדָה, קָרְבֵן יָדִים מְרַצְחוֹת,
קִדְסָה, הַזְמָה, הַתְסַנְנָה: «קָרָאִי
מִסְפָּר? הוֹשֵׁעַ לִי, אָחוֹת!»

הִנֵּה אָחֻזָה: שׁוֹטֵף, עוֹבֵר הַמּוֹן,
וּמִי יִרְדֵן עָמְדוּ פִתְאֵם בְּנֵד:
הִנֵּה אָחֻזָה: שֵׁם אִישׁ הִטָּה כִּידוֹן,
בְּרִגְוֹן הוּא זֶה, הַשֵּׁר וְהַמְפַקֵּד.

אֲשַׁמֵּעַ קוֹלוֹ: קְדִימָה סַע, הַעֲם!
הֵן יְרִיחוֹ נִפְלָה, תַּפּוּל גַם צִי.
הָאָרֶז לְנוּ, מִמְדָּבָר עַד יָם,
וּמָה אִם חָרַב צַל כָּל הַר נִנְיָא?

הַשֵּׁמֶשׁ, דוּם! יָרֵם — בְּמַחְבּוּא!
עַד יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל אוֹיְבָיו יִקָּם...»

— — — — —
הַשֵּׁמֶשׁ בָּד, הַשֵּׁמֶשׁ אֵץ לְבוּא,
בַּק לֵב יָפֵה עָמַד לְנִצָּח, דוּם...

קוֹרְאָה אָחוֹת, אֵף מְנַת כְּבָר לְאֵט
פְּנֵי יִלְדָה גּוֹעַת כְּחוֹשִׁים...
בְּכִינָה לְיָפֵה, בְּנוֹת צָפֵת,
בְּכִינָה לְקְדוּשָׁה, בַּת קְדוּשִׁים...»

ג' אלול, תרצ"ו.

שָׁנָה לְךָ, יְלָדִי...

שָׁנָה לְךָ, יְלָדִי, שָׁנָה יוֹמָם וְלַיְלָה:
אֵל רִקְיָצִים רַמִּים, וַיֵּם בְּלִהְיוֹת,
וְאַרְצָךְ זֶה סָבִיב, מִשׁוֹר וְהָרָה וְגִיָּא לָהּ,
שְׁלִי הֵם, בַּק שְׁלִי, זֶה יִרְשֶׁת אָבוֹת!

שָׁנָה לְךָ, יְלָדִי: בְּאֵשׁ, בְּמַטֵּר עוֹפְרֶת,
בְּרִים כְּרֵעוּ, נִפְלוּ — וְרַבָּאוֹת קָמִים...
אֲחֵי הַנֶּגֶם בָּלָם: לִי מִסָּבִיב מִשְׁמֶרֶת,
שְׁלִי, עַל אוֹר צִינִי, בְּצָר הֵם נִלְחָמִים..

שָׁנָה לְךָ, יְלָדִי, אֵל מוֹל סוֹפָה שׁוֹאֵגָת:
בַּק יְהוּדֵי הַעֲזוּ — צְנָה לְשִׁמְשׁ: „לֵסוּ“
מֵאֲזוּ לֹא אִישׁ יִפְקֹד עַל צֵם עֲבָרֵי לְסַגָּת
מִפְסֵד יִשְׁמַעְאֵל, מִפְּנֵי אֵיבַת אָדוּם.

שָׁנָה לְךָ, יְלָדִי, שָׁנָה יוֹמָם וְלַיְלָה:
אֵל רִקְיָצִים רַמִּים, וַיֵּם בְּלִהְיוֹת,
וְאַרְצָךְ זֶה סָבִיב, מִשׁוֹר וְהָרָה וְגִיָּא לָהּ,
שְׁלִי הֵם, בַּק שְׁלִי, זֶה יִרְשֶׁת אָבוֹת!

פּוֹרִים, תְּשִׁית.

אותה שְׁעָה...

אותה שְׁעָת יְקָר, שְׁעָה שֶׁל בֵּין עַרְבָּיִם,
אם נִשְׁכַּחַת מִכֶּם, — בְּלֵב נִינְכֶם תְּרוֹן.
זוֹ לֹא הִיְתָה שְׁעָה בְּלִיטֵי הַשְּׁעוֹן, —
הִיא נִקְבָּצָה לְעַד בְּגִלְגָּלֵי שָׁמַיִם.

עַם נִדְתָּ יוֹם הַגִּיטִים אֶפֶסֶל מֵאַפְסָיִם.
הַשְּׁחַר אָז נִעוֹר לְשִׁמְגַת פְּלִדָּה,
לְנֻצְקַת אִשָּׁה מוֹל אֵלֶם פְּנֵי יִלְדָּה.
אֵךְ זֶה בְּשׁוֹרַת כְּחַר הַקְּרִינָה הַצִּינִיִּים.

כִּי יִגְנְבוּ לָכֶם, לֹא פַעַם-וּפַעַמִּים
בְּגֵרֶף אֶתְכֶם מֵאֵז נַחְשׁוֹל יָמִים כְּבָדִים,
פְּסוּקִים מִכְּתָב הַדְּרוֹר, עַם צְמוּמִים הַדִּים
מִן הַסּוּפָה בְּהַר עֲצִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם...

וּפַעַמֵי דוֹרוֹת, עוֹבְרִים בְּאֵשׁ, בְּמִים,
אָבוֹת נוֹשְׂאֵי חֲזוֹן עַם כְּסוּפֵי צְתִיד,
זְנוּק בָּנִים לְקֶרֶב, וְלֵב לֶהֱם — לְפִיד,
לְמַעַן אֹר לָכֶם אוֹתָהּ שְׁעַת עַרְבָּיִם...

אייר, תש"ג.

ההכרזה*

הימנון ליום העצמאות

אין דים שופרות תבל פלה
לבשר בשורת ההכרזה:
למרחב פרצנו מגולה,
קשמשון משערי צנה.

בגליל עוד סערו קרבות,
ריב המנות ראו בני עציון, —
אך האר הגיה בפרכבות
לבשוכה, כי בא קץ החזון.

דגל תכלת ולבן,
עם כוכב מגן-דוד,
הן ברזם מאילת עד דן!
רומה, רומה, סמל עם נגיד.

ביבשת ומים עד ים,
תספר כבודנו עד עולם.

על חופינו, שנקנו בדם
נצרינו, טפחי האור,
יעלו אחים, שבצי נודם,
בית לתקים לאלף דור...

הרפתך אספנו, ישראל,
קומתך לא עוד תפני, תשח:
אל שנותיך בא מועד גואל —
תמישי זה באיך תש"ח.

דגל תכלת ולבן.
צם כוכב מגן־דוד.
הך פרום מאילת צד דין!
רומה, רומה, סמל צם נגיד!

ביבשת זמנים צד ים.
תספר פבודנו צד עולם.

ה' אייר, תשי"א.

את המוסיקה להימנון חיבר מ. לברי

י. פפרניקוב

תרגם י. הפטמן

קְרוּעָה עֲבָרִי

לא נקרימך לפני, רועה עבֵרִי, עד כה,
חלילה שזמנתי, עם באי הלום,
עם השחר יקראך אל מחוץ קֶאֱהֵל,
ואתה תוביל צאנך לקראת קֶבֶן היום.

כי רועה ראיתי על אדמת הסלעים, אָוֵן,
בְּיָמִים עָבְרוּ, איש רועה מבני נְקָרִים, —
מה קנאתי באותה הָאֶרֶץ!
באותו הָעָם, בְּנֵי רוּעִים!

מספרים רועים על צאן ובני-בָקָר,
צאן ובני-בָקָר — על אָחוּ וְשֹׁדוֹת:
מספרים שְׁדוֹת על תֵּלֶם וְחֶרְמֶשׁ,
וְחֶרְמֶשׁ מִזְכִּיר קָצִיר וּמִמְגוֹרוֹת.

לְכֵן יָגַל לְבִי וַיִּתְרוֹנֵן,
כי אָרְאָה אוֹתְךָ, שׁוֹיֵף כֹּה וְנֶחֱף,
שְׁעָרְךָ דָּהָה כְּצִבְעֵה הַפִּשְׁתָּן,
ואתה מתחמת לתאנה יושב.

שומר הצאן וְהַבָּקָר,
הרועים לְבִטַח בְּאֶפְרַיִם,
בְּבִיָּא, בְּעֵמֶק יִזְרְעֵאל,
נְעֻלֵיהֶם תִּשְׁקֹד עֵינֶיךָ, רועה בְּיִשְׂרָאֵל!

על פני בקרב, עת ידעך היום
באדם הגסיסה, על ראש הרי גליל,
בקרובן עולה על אש מנבט:
ואתה מפליא את נגוניך בקליל.

לאסוף העדר הגולש
מהר ונבע לנצימות העצבות,
למצן התנהל בעונה,
בעקבות בגליה הקטבות. —

תשלח אותך אולי גם תפלתך דמומה,
מנחת:
עם אהבה לצאן, לבני-בקר, לאדמה, —
אהבתי.

לאטו הלילה מהפך,
באחת מן הרחלים, בעקבותיה.
חפש הוא צועד, ואף ישא אתו
את המנוחה לאהלה...

י. פפרניקוב

הרגם י. הפטמן

*

יש פיטון ופיטון לכל ארץ.
והוא שר על סגה ויגונה;
שבצתים גל גם הסבל.
אם אי-שם קד מולדת לשנה.

כל אדם הוא קצץ הנטוץ
בארצו, וממנה יינה.
וגם דבר המשורר ישמע.
אם דצמת אדמה בו תוצק.

במולדת, קד הן ומירותיה.
ברקיצו, פנוף, כאויר.
את הצליל למשורר היא נותנת,
המולדת — מפתח לשיר.

הדמעה

אם לא אחת היא הדמעה!
של המרומים טפה קרה.
אם מציניו של אביך
טפה דלוחה וקצת מנהז...

שור! התאבק חול השכילים.
צבר רשורש בצנפים.
צלים נושרים הסתוכבו
במצנלים כמטרפים...

אם לא כך אותנו שנינו
תצוף ספורה, מי יודע?
לד נעים. הן המרומים
יודעים רק כמוני דמע...

בכך-ארנמן נתלה בצמרות.
בין הסבכים מפרפר עוד האור
וערב צגום אורב מן השיחים...
אנו-בר צורם מן האור.

עוד מעט יגזו הדמדומים,
ועטואל כל חלון צלמי-שחור...
בכל ארבה תרעד המית-רום...
אנו-בר צורם מן האור...

חשרי, תרע"ו

פזמון הורים

כך התחמקו הילדים נילכו...
לא יאמן. כי היו רגזים.
שבהם היו אצים וכאים
למצן שבת. מה-טוב ומה-נעים.
בלם יחד לשלחן אטנו

כך התחמקו הילדים נילכו...
אין מביאים. זה רבות בשנים.
ציון. שמים" קבשת הפנים:
ולא משהו מצצר גדול-בנים...
ואין פסד האפקרה. ושרלך...

כך התחמקו הילדים נילכו...
לקחו נשים להם. אל הנזרים!
והבנות ככר נשאו לנרים...
יש. יגיעו מכתבים. אך קצרים...
ולקרקים רחוקים...

כך התחמקו הילדים נילכו...
הלא נשאו דבר-מה מביתנו.
בתמהון-לב נשב פאן. לכדנו:
רק השעון מהלך בינינו —
מסביב לשלחן הצוב...

משיכי בודליר

תרגם י. הפסמן

מות דודים

תהי צרשנו נודפה ריחות-בשם קלים,
וצמקו רפידותינו כמעמקי קברים,
וצל הכונניות — פרחים מלא הסלים,
פרחי נוף-הפלאות, יפים ומוזרים.

בהפק לב ולב את-חמו עד זאפס,
יהיו שניהם שמי אבוקות-אור בוצרות,
שכבוצח אשן מן הראי נשקפת,
מתוך נפשותינו, אלה תאמי מראות.

מלא-מסתורין תכלת ירד פצם צרב —
אנו נחליף ברק אחד ולא נרב,
והיה כאנקה כבודת ברכות-פרידה.

אסר יצעד דומם מלאך טוב הקורנה,
לשית זמר שנית לציון-הראי שקורנה
ילקחיות את האש הממה על לפידה.

ליל-נוֹקְפוּרְגָה.

אחד הדראוידים (טינור):

תרגום:

י. הפטמן

מה יִעָלֶם זיו!

היפּר יִף.

כִּי גִלְדֵי כִפּוֹר הִתְנַצַּל.

השֵׁלֵג סָר.

צַל דָּשָׂא כָר

קוֹל־רֵן לִבְנוּ יִצְהַל.

עוֹד שֵׁלֵג צַח

צַל גְּבָעוֹת נָח.

אֶךְ אָנוּ רִם בְּצִפְיָהּ!

לְמַעַן חוֹק מְדוּר נְדוּר —

לְצוּר שֵׁם לְחַת תְּהִלָּה.

בְּצִפְשׁוֹן מְקַד לְבַת-אוּר

אֵל צַל!

אֵל צַל!

וּיְסַלֵּד לֵב בְּחִילָה.

אשה וקנה מן העם (אלטו) :

איכה לבותיכם גאו?
או אל מנת פך תקמהו? —
אם לא תדעו המשפטים
של רודניו האקנרים? —
פחים קמנו וסתתתים
קנו. עובדי אלים נרים.

הוי, צל תל שם יפלו סבוחים
גם זקנינו צל הנצרים!
גם זקנינו זקבוכים
גסר גט אל המדוחים.

צל התל בידיהם סבוחים
כל טפנו קאילים. נרים.
הוי, רודניו האקנרים!

מי חָרַד פֹּה,
לא יִקְרִיב פֹּה,
תְּבֹאֲנוּ אֲכֹן מְגִיֶּרֶה.
הַיְצֵרָה חִישׁ!
יִקַּשׁ כָּל אִישׁ
הַצִּצִּים אֶל הַמְדוּרָה!

וְאוֹלָם דָּם
גַּם בְּאוֹר הַיּוֹם
נִצְמַד בְּעֵבֶי יְצֻרְנוּ.
אֶף שׁוֹמְרִים נִפְקִיד עַל כָּל כֶּף
מִפְּחַד מְרָדְפֵינוּ.
וְעַתָּה נְהִי אֲמִיצֵי לֵב,
וְנִמְלֵא חוֹבְתֵנוּ!

אֵל עָל! אֵל עָל!
הַתְּפִלְגוּ, אֲנָשֵׁי לֵב, בְּנֵה!

התפלגו, אנשי לב, בְּזֶה,
בְּכֵל נוֹף-הַיַּצֵּר הַלְּזָה!
כִּי דוֹמָם פֶּה תַעֲמְדוּ,
וְצַל הַמַּשְׁמֵר שְׁקֵדוּ!

אחד השומרים הררואירים (באטו)

אַתְּ הַבְּמָרִים, נוֹצְרִים וְעוֹמִים,
נוֹלִיךְ שׁוֹלֵל בְּיַד עָרוֹמִים,
וּבְשֵׁטֶן, בְּדִמְיוֹנוֹת,
אֲשֶׁר דָּמוֹ — נִפִּיל אֵימִים.
בָּא! בָּא! בָּא!
בָּאוּ בַמְקֵלוֹת וּבַקְלָשׁוֹנוֹת,
גַּם בְּאוֹרִים, חוֹגִים, הוֹמִים,
נִצְהַל כִּי הַלְּזָה בְּכֵחַ
בֵּין הַסְּלָעִים הַשׁוֹמְמִים,
יְנַשׁוּף, אוֹס,
בְּכֹה, הַלִּילוֹ קְלֵי מְנוֹס!

מה רב האיד,
כי לילה בסוד,
צורנו נפארה!
אך שחר יהי,
אם גיש מי
לב טהור שי למורא.

הן יש היום,
מתאפק דם
על מעללי אויבינו.
מצשן תזקק לבת-אור
כך צרפה לבותינו!
ואם יצקב צר תקדור נדור, —
האור מי יקבצנו?

אויָה, אָחי, הַצִּילֵנִי!

הָה, כִּי תִפְתָּה יִסְבְּנִי!

שׁוֹר הָרְפָאִים, בְּנֵי הַתְּפִילָה,

בוֹצְרִים בָּאֵשׁ לוֹהֵטָה,

אַרְסֵת שְׁעִירִים וּמִכְשָׁפוֹת

כְּמוֹ כְרוֹם הַתְּשׁוּטָה.

הוּי, מֵה נֹרָא קוֹל הַצְּוֹתָה!

— הִבָּה נִמְלָטָה!

שָׁם הַשֹּׁד יִתְהוֹלֵל בְּכָה.

הַמְקַהֵלָה:

בְּנֵי בְלֵהוֹת, בְּנֵי הַתְּפִילָה,

הַמְקַהֵלָה:

נִמְלָט!

מִמְצַמְקִים

נִצְלָה אֵד,

נִצְלָה אֵד,

צָנַן מִחֲשָׁבִים.

הַמְקַהֵלָה:

שׁוֹר, מִמְצַמְקִים,

המקהלה מנהלת הרואייים לעוכדי האלילים הכהן:

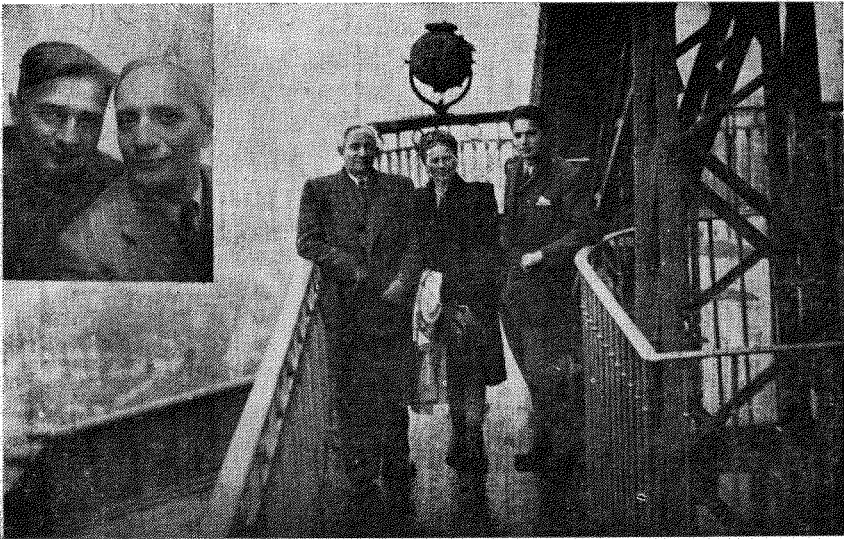
מִצְשׁוֹן תִּזְקַק לְבַת־אֹר.

כִּי צְרָמָה לְבוֹתֵינוּ!

וְאִם יִעֲקֹב צַר חֵק דֹר וְדֹר, —

הָאֹר מִי שֶׁךְ בְּעֵדְנוּ? —

י ש ר א ל ב מ ו ע ד י ו

עם אשתו ובנם הצעיר. למעלה — עם הבן הבכור

שובי. שובי. השולמית - השירה הריחנית

(מסה על שיר השירים)

עתיקה היא השירה, וישן-נושן הוא הנושא אשר לה: „אהבה“. כי הנה כאשר חרש תדובבנה שפתותינו את פסוקי השירה הזאת היום, כך הגה מי-שהוא, לפני אלפי שנה, עוד לפני היוולד משורר „שיר השירים“, שירה אחרת אף הוא, על האהבה, על עוזה ועל רשפיה. מן העולם ועד העולם יורום לו הפלג הזך הזה בחיי-אדמות. דרך אלפי-אלפים לבבות יפפה, ולאור השמש הגדולה ינופצו רסיסי נוגה על מימיו. משוררים לאין מספר הגו את החדוה הכפירה הזאת; הם ביטאו אותה בלשונות שונות ובמנגינות אשר לא תיספרנה מרוב. ובכל זאת „שיר השירים“ היא שירת האהבה הנשגבה ביותר, בגלל הדו-שיח הלבבי והתמים אשר לה. נדמה לנו, כי לא יתכן הדבר, אשר לפני היכתב השירה הזאת היתה אהבה דומה לזאת אפשרית בתבל. וגם לא תתואר לנו המחשבה, כי בעתיד תישנה עוד פעם. יש אשר נאמין, כי הגורל העניק מרגלית זו רק לעם היהודי, הקטן בין עמי העולם, למען אשר תהיה לו למשיב נפש בדרכו הרחוקה.

*

אהבה של צמד צעיר ונחמד. הוא בעל תלתלים שחורים כעורב, והיא נאווה ותמירה, אשר שערות ראשה אדומות כארגמן המלכים. הנה נפרדים הם, והנה הם שבים להיפגש; הנה נעלם הוא, חמק עבר, ועקבותיו לא נודעו, והנה אבדה היא, הנערה היפה, והכל קוראים לה לשוב: „שובי, שובי השולמית!“ ולבסוף הם נפגשים שנית, אחוזי אושר, מתרוננים וצוהלים, פעם בין הגפנים אשר בכרמים, פעם — בגינת האגוז, ופעם בשדות הרחוקים, בין משכנות הרועים. אכן, ככה יקרה לאוהבים מאז ומעולם. אבל מה שנפלא וחדש הוא כאן, הלא הוא — בושם האהבה הזאת, ריח נעים של תפוחים ורימונים. אין עוד שיר-אהבה אחר בעולם, אשר הנפשות בו תהיינה מעולפות כל כך ריח נרד ושושנים, מור ואהלות, כאשר ב„שיר השירים“. כבר בפסוק השני של השירה הזאת מספרת האוהבת, כי כל העלמות מאוהבות בבחיר-לבה בגלל הריח של השמנים הטובים אשר לו. וכאשר תתאר דמותו, היא מספרת, כי לחייו של דודה הן ערוגות

בושם, ושפתותיו — כשושנים. וכדברים האלה יאמר הדוד, על
 אהובתו: ריח אפה הוא כתפוחים, וריח שלמותיה כריח לבנון.
 בשמונת הפרקים הקטנים אשר לשירה זו תבוא המלה "ריח" לא פחות
 משמונה פעמים, וכן גם תישנינה כמספר הזה המלים "מור", "בשמים", "שושנים".
 וכך באופן ממוצע כל פרק ופרק הוא מקוטר ריח ובושם לכל שורה ושורה שלו.
 אין ספר שני בספרינו אשר יהיה נודף בושם כל כך. כמו מור עובר על הנעימה,
 אשר בה נפום את פסוקי־האהבה האלה, והצמד הנאה יעמוד לפני עינינו כולו
 ריחני, כאגודת פרחים נפלאה. האהבה תפרח יחד עם הסמדר אשר לגפנים ועם
 ניצני הרימונים. ריח ניחוח זה הציף את רחוב היהודים בעצם דלותו. ממרחקי
 השדות והכרמים ההם, אשר בנוף השירה, היה בא לפעמים רוח קל אל בין חומות
 הגיטו להשיב כמעט את הנפש העייפה. הבושם הזה, הנודף מפסוקי "שיר השירים",
 נצר את פרחי האגדה בתוך הגשמה היהודית, הנכספת למרחקים, להרים עטופי
 תכלת.

*

עוד יותר מריח הבושם מבצבצת ועולה מתוך השירה הזאת התמימות של
 גיבוריה, רק שרטוטים אחדים, והנה תיגלה לפני עינינו לא רק דמותם, אלא
 אף נפשם כולה, כספר יגולו לפנינו סגולותיהם. הנה יתאר האהוב את אהובתו.
 על פני גווה ירחף מבטו והוד הטבע משתלב בדמותה: ביטנה היא ערימת חייטים
 סוגה בשושנים; שדיה הם כשני עפרים תאומים; קומתה כתמר, שיניה — כעדר
 הרחלות הקצובות. כל התמונות היפות אשר ראה בטבע, מוצא הדוד בדודתו. הלא
 הוא כאמן אשר זאת דרכו להסתכל יפה במראות החיים. ומן הדברים אשר יוסיף
 לדבר ניווכת, כי הוא הכיר לדעת גם את העולם הגדול, אשר מחוץ למקום מושבו.
 הוא עבר, כפי הנראה, בארצות שונות וקנה לו ידיעות רחבות יותר מידיעותיו של
 רועה־עדרים רגיל. הוא ראה כבר את רכבי פרעה היפים, ולכן הוא מדמה את
 אהובתו לסוסה הזקופה והדוהרת אשר ברכבי־המלך האלה; הוא ראה את הפרמל,
 את הרי שניר והרמון, אשר שם יהלכו אריות ונמרים, הוא ראה את העדרים
 הגולשים מן הגלעד, וגם את הבריכות הזכות אשר בחשבון, בעבר־הירדן, אותן
 הבריכות אשר עיני אהובתו דומות להן, לתכלת ולעומק. גם את מגדל הלבנון,
 הצופה פני דמשק, ראה במו עיניו, וזכרו יבוא לפניו בראותו את אפה הישר
 והמחוטב של השולמית אהובתו. מראות ותמונות יצטופפו במוחו של האיש, אשר
 עבר בארצות, וראה הרבה.

ולעומתו הנה היא, קטנה ושובבה כמעט, לא נוסתה עוד במראות כאלה.
 הלא רק נוטרת כרמים היא, נערה פשוטה ושופת־שמש, אשר בני אמה ציוו
 עליה לבל תעזוב את משמרתה. היא מדמה את אהוב־לבה רק בתמונות אשר

תחזה מסביב לה, אכן, הוגד לה על הארזים אשר בלבנון, ודודה אמנם הוא בחור זקוף וגבוה כאחד הארזים ההם, אך יותר לא תדע על הנוף אשר מחוץ לכפר מושבה. רפים הם, אפוא, תיאוריה למול תיאוריו של האוהב; וכאשר יתעורר דמיונה לתאר את תבניתו, ניצבת נגדנו האשה, אשר תתפעל למראה העדיים היקרים, הוזהב ואבני-החפץ. "ידיו — מספרת שולמית הרועה, — הם גלילי זהב ממולאים בתרשיש; מעיו עשת שן מעולפת ספירים; שוקיו עמודי-שש מיוסדים על אדני פז". זהב, ספירים, שן ושש, — כל החמודות האלה, אשר עשו רושם חזק בלב ילדת הפפר, באלה אמרה לדמות את אוהבה. אמנם, "עיניו כיונים על אפיקי-מים, ושפתותיו שושנים", אבל מיד לאחר זה המלים נעתקות מפיה. אין היא שולטת בכשרון האמנות כמו אוהבה, אשר שאר-רוח לו.

תחת זאת היא יותר מלאת עיוז ויקוד אהבה, רגשותיה מתפרצים תכופות. היא-היא הדוברת בעיקר. היא תהגה ותפטפט כל כך הרבה על אודות אהבתה. היא-היא המבטיחה לאהובה, ברמיזה ובמשוכה ובצניעות גם יחד, כי יש לה איזו הפתעה נעימה בשבילו: "דודי, צפנתי לך... כל מגדים, חדשים, גם ישנים"... היא-היא המתרוצצת בלילה בחוצות, לבקש את אוהב-לבה; היא-היא הנכנסת בשיחה, על דודה, עם בנות ירושלים ועם שומרי החומות. היא דובבת ומקשקשת על אהבתה ועל אוהבה, כאשר ישוק הפלג הזורם באביב, אשר רק זה עתה הוסרו מעליו אזיקי הקרח. והיא גם הראשונה אשר תדבר על נשיקות. "ישקני מנשיקות פיהו!" — קוראה היא בפתח השירה. "מי יתנך כָּאֵחָ לִי!" — היא לוחשת בפרק האחרון של השירה: — "אמצאך בחוץ אֶשְׁקֶךָ, גם לא יבוזו לי!", והואיל שהאוהב אינו אחיה ואין זה, אפוא, מן הנימוס להתנשק אתו לעיני זרים, הרי היא מציעה לו להתחמק יחד אתה ממקום מגוריהם: "לכה דודי, נצא השדה, נלינה בכפרים... נשכימה לכרמים... שם אָתָּן את דודי לך"... היא מלאת סערת-אהבה, כולה רטט והתפרצות. והיא מספרת פעם ושתים, כי חולה היא מחמת האהבה הגדולה. היא משפיעה את בנות ירושלים, אשר תספרנה לדודה, כאשר תמצאנה אותו: "מה תגידו לו? — שחולת אהבה אני!"

ואולם הוא, האוהב, נפשו שלווה יותר ורוחו שוקטת. הוא מתפעל למראה יופיה וחינה, אבל חושיו הם אתו. הוא כאילו מאופק, מבליג על רגשותיו. איננו חולה-אהבה וגם אינו מספר על רצונו לנשק או להינשק. משמונת הפרקים אשר ב"שיר השירים" — ארבעה מתחילים בדברי השולמית, שנים — בדברי רעותיה, ורק שנים — בדבריו הוא, בדברי האוהב. אופייני הדבר, כי הוא, הדוד, מקמץ בדבריו, בלתי אם כאשר יהיה עליו לתאר את דמות אוהבתו.

הנה בגלל סגולות אלה תהיה השירה הזאת לספר־האהבה עד־נצח. האמנות הגיעה כאן לידי ביטוייה הנאמן לפני אלפי שנה. ההבדלים בין אופי האיש והאשה נמסרו בשרטוטים דקים מן הדקים, והנפש הרכה והלזהטת של אשה אוהבת מתוארת בחמימות כזאת, עד אשר כל פואימה נוספת על האהבה, תידמה לנו רק כתירגום, או כחיקוי, פחות או יותר מוצלח, של היצירה העתיקה הזאת. מה שמלבב ביחוד הרי הוא הדבר, שאהבה זו של „שיר השירים“ אינה נעשית פסולה במרוצת החולין של יום יום. כי הפסוק האחרון בשירה זו הוא הקריאה אל האוהב, כי יברח אל הרי בשמים; כי ירוץ מהר, כעופר האילים, אל המרחקים. למה? לשם מה? — לא נאמר. האהבה של „שיר השירים“ צריכה להיגמר כך, באקורד של מרחק, בקריאה אל האין־סוף. היא כאילו מרחפת ורומזת מראשי ההרים, משם היא מרעיפה את בשמה וניגונה לתוך חללו של עולמנו.

מגילת רות – הפואימה של האשה

ה"פואימה של האשה" — אני קורא למגילה יפה זו, מגילת רות, המלאה תום, פשטות וריח־שדה. היא כולה פואימה המספרת על האשה, על צניעותה, תומה, וגם על מזימותיה הקלות ופטפוטיה הארוכים לפעמים יותר מן השיעור. זהו הקו האפייני, המציין את המגילה הזאת והמפלה אותה מן המגילות האחרות: האשה היא כאן הגבורה, האקטיבית, היוזמת. אמנם יש גם גברים אחדים הנתונים בסיפור המעשה. יש בועז, ויש פלוני־אלמוני הגואל, וישנם נערי בועז וגם זקני בית־לחם. ואף אלימלך ושני בניו ההולכים מבית־לחם לשדות־מואב בימי הרעב, גם הם הלא ישנם. ובכל זאת הגבורים העיקריים של הסיפור הקטן הזה הן רק בנות־חיה. ואילו הגברים הם בקצה הבימה. מי יודע את אלימלך? או מי ישית לבו למחלון וכליון, שני הצעירים האפרתים האלה אשר מתו חשוכי־בנים בנכר? — ואולם את נעמי מכירים הכל. נעמי ה"גבירה" מלפנים, אשר מלאה הלכה וריקם שבה. היא עושה את הדרך הרחוקה משדות־מואב אל ארץ יהודה, והיא המדברת עם כלותיה. היא נכנסת בשיחה עם השכנות תיכף לבואה לבית־לחם. הן שואלות: "הזאת נעמי?" והיא עונה בחריפות: "אל תקראנה לי נעמי, קראנה לי מרה, כי המר לי שדי". היא מבקשת מנוח בשביל רות כלתה, והיא־היא המשדכת סוף־כל־סוף את רות ובוועז. ובאחרונה, בסוף הסיפור, היא לוקחת את הילד אשר נולד לזוג זה והיא שמה אותו בחיקה ונעשית לו אומנת. ושוב באות השכנות והן גותנות לו שם לפעוט זה — הן, הנשים השכנות, ולא אביו, או הגברים השכנים. והן הפוסקות: יולד בן לנעמי — לנעמי ולא לבועז.

הלא כל המגילה הזאת נעשית אפוא למגילת נשים. נעמי, רות והנשים אשר בבית־לחם ממלאות את התפקידים הראשיים. הן מדברות, מפטפטות, יוזמות ומסבכות את פני הדברים לפי המטרה אשר הציבו להן. לעומתן הגברים הם רק יסוד פאסיבי, המצית והמוכרח להיכנע למאורעות המתרחשים ובאים. בועז מוכרח סוף־כל־סוף לקחת את רות לאשה, אחרי שבאה זו אל הגורן. אמנם, הוא אינו נעצב אל לבו בגלל זאת, ואדרבה, האשה המואביה אשר היתה כנערה בעיניו בראותו אותה בפעם הראשונה, לוקחת את לבבו. כי על כן הוא אומר אליה תיכף בשעת

הפגישה הראשונה, אשר לא תלך ללקוט בשדה אחר, ולא תעבור מזה וגם תדבק עם נערותיו, — ובכל זאת הגה מאָליו, על פי היוזמה העצמית שלו, לא היה מסבב את פני הדברים להביא את האשה הזאת אל ביתו. אף כי גיבור היה ואי־חיל, כפי שמעידה עליו המגילה, וגם בעל בעמיו ובעל נכסים, — היה בו משהו מן ה"שלומיאָליות", אשר, לפי דעת הנשים, היא מצויה רק אצל הגברים. כל בנות־חווה, בכל הזמנים ובכל הארצות, יגידו לכם, כי מעשרה קבים שלומיאָליות, שירדו לעולם, נטלו הגברים תשעה. ואחרי שמגילת רות היא בעיקרה מגילת נשים, אשר היסוד הפעיל שבה היא האשה, הלא קל לראות, כי בועז זה, עם כל מעלותיו המשובחות, לא היה מסוגל כלל להזדמן עם רות ל"ראַנדאָוו", בשום אופן, אלמלא התערבה בענין זה הזקנה מרת נעמי הפיקחית, שעבדה מאחורי הקלעים, והביאה את העלילה לידי "האָפי אַנד", על הצד היותר טוב.

רק אחרי אשר באה רות אל הגורן, ואחרי שחרד בועז את החרדה הגדולה, — היה הדיבר בפיו. אז החל לדבר בניב־שפתים שוטף ונמליך, ככל בחור אשר יאהב בתולה יפה. הוא מצא לנחוץ להביע ברכה לרות על אשר הלכה אליו, ולא "אחרי הבחורים, אם דל ואם עשיר". הוא הוסיף דרך אגב מחמאה: "כי יודע כל שער עמי, כי אשת חיל אַת". בקיצור, הוא דיבר. ואיפה היה "שלומיאל" זה קודם? האם לא ידע זה כבר, כי הוא הגואל ועליו לגאול את אשת המת? והאם לא שמע עוד קודם בשער עמו, כי מואביה זו היא אשת חיל? —

משער אני לעצמי, כי ביום המחרת, בשעת אחרי־הצהריים, כאשר ישבה נעמי הזקנה על האי־צטבה ליד ביתה הקטן להתחמם קצת לאור החמה, ואצבעותיה סורגות חיש־חיש את הפומק, והשכנות לצדה, — נסבה השיחה על מה שהיה בגורן ועל דבריו של בועז (מפה לאוזן, כמובן, בלחישתו ובשבועי־שבועות, שלא לספר חס ושלום לאיש!). ואז, אל נכון, הנידו והניעו הנשים הטובות את ראשיהן, תמכו את לחיין האחת על שתי אצבעות ידן וקפצו שפתיהן מרוב תמהון: "כך אמר? — ובכן מדוע לא התעורר הוא ראשונה? על מה זה נתן לה עד כה ללכת וללקט שיבילים בשדה, בשרב הזה? הלא אפשר היה מזמן לחוג את חג האִירוֹשין והחתונה, ולהקים חיי־משפחה כדת משה וישראל? — וכי חסר לו ממון, לבעל־גוף זה להוצאות השושבינין? וכי אין לו די מוהר ומתן? מה? האם טרוד הוא כל כך בדאגות־פרנסה? ולואי שתהיינה לי ולבעלי דאגות כאלה!"

כך היו בודאי מסיחות השכנות הטובות. כי הנשים אשר בבית־לחם אהבו, כפי הנראה, לדבר ולפטפט. הן שאלו: "הזאת נעמי?" כאשר שבה אלמנת אלימלך מארץ מואב; הן המציאו שם לבנו של בועז; הן בירכו את אלקים על אשר לא השבית גואל לנעמי. בקצרה, פיהן לא שבת ממלאכתן. ואחרי שיחה קצרה זו על האי־צטבה לפני בית נעמי היו מניעות בודאי את ראשן וקוראות כולן בבת־אחת:

„והלא זה דברנו מאז ומעולם, כי „שלומיאלים“ הם אלה, אנשים אשר לא יצלחו למאומה! ומה קשה ומר גורלנו להיות כפחות לגברים, להיות משועבדות לחבורה של ריקים אלה, אשר בלעדינו לא היו מסוגלים להרים יד או רגל!“

*

הנה כך היא המגילה הזאת, הנקראת על שם אשה, מגילת נשים באמת. יש עוד מגילה הנקראת על שם אשה, והיא „מגילת אסתר“. אבל שם הנפשות הפועלות הם גברים בעיקר. אמנם יש תפקיד גדול לאסתר, אבל היא באה ומכריעה רק ברגע האחרון, כאשר נרקם כבר כל סיפור המעשה. הופעתה של אסתר בתוך העלילה היא כעין „נס“. אחשוורוש יכול היה לאהוב נערה אחרת, אשר לא מורע היהודים, ואז היתה העלילה מקבלת צורה אחרת. וגם התפקיד שיש לאסתר בכל אותו הסיפור הוא רק תפקיד של כלי־שרת ביד הגורל. הגורל השתמש באסתר, כדי להציל את העם היהודי. זהו מאורע פלאי, אבל אין זה סיפור של נשים כמו מגילת רות, אשר כל הנפשות העושות בה הן נשים, ואין כאן נסים, והאשה אינה משמשת מכשיר למאורעות, כי אם, להפך, היא־היא המשפיעה. רות היא אקטיבית, היא העוזבת מרצונה את בית הוריה ומולדתה והולכת אל ארץ נכריה, לקראת גורל בלתי־ידוע, למרות הקשיים, העוני והדלדול הנשקפים לה. ואולם אסתר היא פאסיבית: היא נלקחת אל ארמון המלך, זהו הבדל גדול, כמו ההבדל שיש בין העם היהודי החי בארץ יהודה, ובין הקהל היהודי המפורז שבארצות אחשוורוש. בין האיש בועז היוצא אל שדהו בבית־לחם ובין מרדכי היהודי היושב בשער המלך בשושן הבירה.

מה רפה וחסר־אונים הוא מרדכי היהודי, בעל זכויות־היתר, היושב בשער המלך ההפכףך, ומה חזק ותקיף הוא בועז היושב בשער הצנוע של כפר בית־לחם! מה מעיקה האוירה בשושן הבירה, על הארמון ועל עמודי־השש, על הכרפס והתכלת, על המשתאות והיין הרב, ומה רבה הנהרה בבית־לחם! שם שותי־שפור, חורשי מזימות, מלשנים וצודי־נפש, ואוכלוסייה נתונה בידי עריצים, — וכאן אור־שמש חם ומתוק, שמחת העבודה ונועם המנוחה. אין פלטינים של מלכים מקושטים זהב וכסף, כי אם גרנות וערימות־בר, אשר עליהן שוכב לנוח האיש העובד ברדת היום.

*

רוח האשה הוא אשר עשה את המגילה הזאת לאידיליה. האשה עם רגש התום הגדול — הלא היא הגיבורה של הסיפור הזה. היא הנפש העושה והפועלת, ולכן אצלה מרוחה עליו. האשה — בכלל ולאז דוקא זו שבמגילה — אשר „תבקש מנוח“. האשה אשר תיקח את הילד בחיקה ואשר תהיה לו לאומנת. האשה הנאמנה ברוחה, האומרת: „כי המות יפריד ביני ובינך“. האשה המבקשת

חסות ומגן: „ופרשת כנפך על אמתך, כי גואל אתה!“ האשה השואלת בענוות-רוח: „מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנוכי נכריה“.

נאמנות, תום-לב וענווה, בקשת מנוח בבית בעל, ורחמי-אם, — כל הסגולות היפות האלה, סגולות אשה, קובצו אל תוך המגילה הזאת. וכך יצאה האידיליה — העלילה הזאת המוצפת אור חמה, וריח-שדה גודף הימנה. אין ספר אחר אשר יקח את לבנו שבי כספר הזה, ואין שירת-ההילה אחרת, אשר תפליא לספר כל כך על מעלות האשה וסגולותיה כמגילה הקטנה הזאת. מבחינה זו היא עולה על ספר „שיר השירים“, המלא רק תיאורי יופי וחשק, אשר גם על האיש האוהב וגם על האשה האוהבת, בה בשעה שמגילת רות היא כולה שירה של האשה, של נפש האשה. אין בה תיאור של היופי הגופני, ואף פעם אחת לא נזכר בה כי רות היתה יפת-מראה. ובכל זאת אנו יודעים ומרגישים, כי יפה היתה המואביה הזאת, כמו שנפשה היתה יפה ועדינה.

*

כי „שיר-השירים“ הוא ספר התענוגים והשמחות. כבר בפסוק הראשון שלו מדובר על „יין“ והפרקים הבאים מספרים על יין ותפוחים וכל מגדים. ואילו במגילת רות מספר כבר הפסוק הראשון על רעב, ואין בתוכה כל זכר ליין ולפירות. ב„שיר השירים“ אוכלים דבש וחלב ומזרזים האחד את השני: „אכלו רעים, שתו ושכרו דודים!“ — ואילו בספר רות אין מחשבה של שכרון. אין הוללות ומשתאות. אנשים עובדים ושקטים טובלים פת בחומץ ושותים מים מאשר ישאבון הנערים. על כל חמישה פסוקים במוצע ב„שיר השירים“ יש המלה „גן“, „פרדס“ או „כרם“. ואילו על כל חמישה פסוקים במוצע במגילת „רות“ מצויה המלה „שדה“. שולמית היא „היושבת בגנים“, ואולם רות מלקטת שיבלים בשדה. אין מן התימה, אפוא, כי בנה הוא עובד ואב למלכי יהודה.

הסימפוזיה של קוהלת

איני יודע, על מה זה ומדוע זה נתקבלה המימרא המהלכת, כפסוק השגור בפיו התופי, שספר "קוהלת" הוא מגילת היאוש והשממון. לא פעם ולא שתים הציבו, זה למול זה, את "שיר השירים" ו"קוהלת". הראשון היה כעין מזמור האָבִיב, הנעורים, האהבה והאושר; והשני — נגינת עצב ואכזבה, המזלפת לה חרישית ונוגה, כדלף טורד בימי סגריר. אפשר, כי זהו מפני שאת "שיר השירים" קראו לפני הקהל בחג־האביב, ואילו את "קוהלת" קראו בחג־האסיף. בשעה שקראו את פסוקי "שיר השירים", בארצות המערב, היתה החמה זורחת, והשמים היו טהורים וצחים, ואולם בשעת קריאת "קוהלת" שוטטו כבר רוחות הסתו בעולם, וקדרות עמומה חדרה אל הלב.

כמדומני, שאנו נגררנו יותר מדי אחרי ההשקפה ההמונית. ההמון תפס את האימרה הראשונה: "הבל הבלים!" ובכן היה "קוהלת" לפסימיסטן הקלאסי. "הכל הבל! מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש? — כל המעשים הנעשים תחת השמש הם הבל ורעות־רוח! — ושנאתי את החיים, כי רע עלי המעשה, כי הכל הבל..."

ההמון היה חוזר על הפסוקים האלה ומנענע בראשו: אכן, אכן, הרי זוהי האמת! מה אנו ומה חיינו? על מה זה אנו עמלים? על מה זה אנו מתרוצצים כל הימים? — אין טעם בחיים. כך יעיד קוהלת בעצמו, והלא הוא היה מלך גדול ולא אָצֵל מעצמו את כל אשר ביקשו עיניו. כל תענוגות בני־האדם עשה לו, ולבסוף קרא: הכל הבל!

*

זהו העוול הגדול, אשר נעשה למנגינה הזאת, מנגינת "קוהלת". כי בשם הזה, בשם "מנגינה", אני חפץ לכנותה. זהו העוול, אשר באו בני־אדם מרודים וחלפאים, כל העדה הגדולה של דלים ומספנים, ויתנו את ידם עליה: "נכון הדבר!" הם הבינו את הפסוק היחידי: "הבל הבלים, הכל הבל!" רק את זה לבדו. כי על כן מלכים ובני־מלכים אבירים לא היו מעולם, ואשר לכן לא יכלו להבין יחד עם הפסוק הנזכר גם את הפסוקים האחרים, כמו "בנית לי בתים ונטעתי לי כרמים", או "פנסתי לי גם כסף וזהב", או "לא מנעתי את לבי מכל

שמחה", וכדומה. רק צליל אחד מהמנגינה נקלט לתוך אזנם. הצליל, אשר התאים למצב-רוחם הם. כל קבצן, אשר חזר על הפתחים, נהם כמו פיו את קטע-המלודיה של שלמה בן דוד, המלך הגדול והחכם, שבע התענוגות וטיפוח השמש: "הבל הבלים, הכל הבל!"

זוהי מנגינה כבירה, מלאה צלילים ושברי-צלילים של אור-החמה ודמדומי-ערב, של צהרים מוצפי-זוהר וערבי-סתו עגומים. יש בה איזה דמיון לסימפונייה התשיעית, אם כי ה"פינאל" שלה — הסוף — שונה הוא מיצירתו של בטהובן. היא מכילה אותם הפרכוסים בין השמחה והיאוש. כפעם בפעם מתמלט הצליל כנעימת האבוב: "שמח בחור!" התזמורת כולה מלווה תיכף את הצליל הזה בהמיה עליזה: "ושבחתי אני את השמחה — לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינד! — ביום טובה היה בטוב! — טוב אשר יפה לאכול ולשתות ולראות טובה! — לכה נא אנסכה בשמחה וראה בטוב! — ידעתי, כי אין טוב בם, כי אם לשמוח!"

— "אכול, שתה!" — ינהם התוף: לך אכול, לך ושתה! — ואולם פתאום תגונב ממרחקים היללה: "הכל הבל!" על פני השדה יעבור צל, השמש באה בעבים ועצב כבד תוקף את הנפש. הכל כבר היה, והכל הולך אל מקום אחד: הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר. אין מוצא מתוך המעגל התפל הזה. אין כל חדש תחת השמש. גם את שמחתך וגם את נפשך ישא הרוח, הסובב והולך. מאום לא ישאר, מאום לא יזכר. מה בצע בשמחה והיא לא תיוותר? היא הולכת וכלה. האם לא ייטב יותר לאותם שכבר פילו את המשחק, אשר נפטרו והלכו להם? — או האם מאושרים הללו שאינם יודעים עוד מאומה, אשר יבואו אחרי, לאחר שנה, שנתים, לאחר מאות ואלפי שנים.

רק כמנגינה זו משפיעה מגילת קהלת על הלב והדמיון, לא כפרקים של פסוקים עם דעות, מאמרות ולימודים. אין היא כמו ספר שלי, למשל, האומר דבר-מה, המלמד בינה, המזכך את המידות, המשפר את האופי, המחנך. גם אין היא מכילה השקפה על העולם, שיטה פילוסופית, בקצרה — תורה. בעיקר הדבר היא מנגינה, כפי אשר יהיה הרוח על המנגן, פרפור בלתי-פוסק של הנשמה, התגוששות של צלילים והלכי-רוח. אך זאת היא סימפונייה מלאת ביטחה ומתינות; מנגינה של אדם שכבר הזקין בחכמתו, שכבר ראה וידע את הכל. הלך-רוחה הוא השלווה של אדם מיושב. אין בה הצהלה של בן-הקוף בהיותו לאדם, כי אם השמחה הכבושה ונחת-הרוח של האדם החכם ושבע-החיים, המביט בבת-צחוק מפויסת על כל אשר מסביב. העולם אינו מלא חדשות ונצורות; איננו אוצר בלום של

תעלומות ופלאים, כי מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש. השיכרון הגדול, שיכרון האור והחיים, איננו העיקר. אין לאדם החכם רק לספוג את האור ולרוות אותו כאחד היצורים. לא, כי „מתוך האור טוב לעינים — כדי לראות את השמש“, כדי להסתכל במציאות זו. החיים הם בשביל הסתכלות והתבוננות, לשם מטרה מסוימת.

האם זוהי השקפה מזרחית: לעמוד מן הצד, מחוץ לעולם המוחשי, באיזה מסדרון אינ־סופי, ולהשקיף משם על כל המעשים הנעשים תחת השמש, מבלי להיבלע בתוך המונם, מבלי להילכד יחד עם קיצפם ורוגזם? — ברם, הנגינה החוזרת של „קוהלת“ אינה דומה לזו של ה„נירוואנה“. אין בה הסתלקות מן העולם, התחמקות לצדדין. להפך, היא קוראה לאַקטיביות, למרות הצלילים הנוגים שלה. גם בבוקר וגם בערב עבוד! „בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך!“ — מכל נעימה ונעימה מבצבת האזהרה: „עמוד על נפשך, בן־אדם! התחזק עד אשר לא יבואו ימי הרעה, והגיעו שנים אשר אין בהם חפץ. אמנם, אין לך להשלוח את נפשך בשוא, לצהול מחמת שיכרון. החי צריך לתת אל לבו את סוף כל האדם. אך לכל זמן ועת לכל חפץ. בימי ילדותך שמה, הבחור! יש בזה פיקחות, לא רק חכמה בלבד. כי בסימפוזיה זו יש בגרות גדולה. בגרות החיים, שנקנתה על ידי נסיון מרובה, על ידי תהפוכות ומאורעות שונים במשך שנים רבות. משום זה המנגינה היא שלווה כל כך. היא נמסכת לתוך נפשנו כיון ישן, שדעת זקנים נוחה הימנו. יין משובח, שמנוני וכבד קצת, אשר לא יעלה קצף ולא יתיו ניצוצות, וגם לא יזהיר בכל צבעי הקשת למול החמה, — כי אם יימוג אל הכוס, אפלולי וכבד־עסיס, עם קרני השמש הצוללות בקובעתו.

הבל הבלים! — אבל הנאת החיים מרובה יותר מעגמתם, כי למול שלושים מלות ה„רע“ שישנם במגילה הזאת יש חמישים מלים־וצלילים של „טוב“. הבל הבלים! — אבל אנו יושבים יחד, בחבורה אחת, ואין כל אחד מאתנו פורש לקרן־זווית, מתבודד עם צערו הגדול ונמלט אל הישימון, אל ה„נירוואנה“. לא, כי אם מתכנפים אנו יחד לשיחה נעימה, שקטה ופקחית. לא נצהל מן היין, אף לא נתלוצץ על ההבל הגדול, כי אם נתאמץ לחיות את חיינו, שלווים, ישרים, מלאי עמל ושקידה, עד אשר יגיע הסתו. גם זהו קו אופייני לסימפוזיה זו: היא סוציאלית. אינה מנגינה של מתבודד הבורח מן החברה: היא מכוונה לאזניו של אדם שני, טובים השנים מן האחד, — מדגישה היא, — אשר יש להם שכר טוב בעמלם. זוהי השקפת־עולם. היא בולטה במיוחד עם הרפריין: „הכל הבל ו“, כי למרות ההבל, למרות המעגל התפל, הבה ונשוב נא יחד במסיבה אחת!

המגילה כספר-לימוד לאנטישמיים

אילו היו קוראים את מגילת אסתר באזניו של אחד הצוררים המודרניים בימינו, העבודה, כי היה קופץ ממקומו והיה קורא תיכף: עימדו, עמודו! על איזה אחשורוש ועל איזו מדינות פרס ומדי אתם מדברים פה? הלא זהו מעשה מן ההוה, מן העת האחרונה, מן התקופה החדשה. כלום היו יהודים כאלה, כמו מרדכי בן יאיר, כבר אז? יהודי בעל אינטריגות ומזימות, מתהפך בתחבולות ועולה משפלה-המדרגה להיות משנה למלך; האם כבר אז, לפני אלפיים שנה ויותר, הוציא העם היהודי מקרב טיפוסים כאלה? ואותה אסתר, יהודיה צעירה וירקרקת, היודעת למצוא חן וחסד בעיני כל רואיה, האם זהו טיפוס היסטורי של תקופה עתיקה? הלא בכל יום ויום תפגשו ברחוב-היהודים בגולה בתולה כזאת, איזו אסתרקה, העולה בטיב חינה, בקסם-עיניה ובזה שאינה מגדת את מולדתה ואת עמה. וכל אותה הריקמה המשונה של מאורעות ומקרים, הפתעות וחזיונות פתאומיים, אותה הריקמה המיוחדת שבמגילת אסתר, האם לא זהו מעשה הלקוח מן המציאות של ימינו, מן המאה הי"ח, הי"ט וגם העשרים, אם בכלל תהיה לו עוד לעולם השפל הזה המאה העשרים.

ואמנם, הלא גם עלינו, שאיננו צוררי היהודים כל עיקר, עושה המגילה מעין רושם כזה; משום דבר זה לבד זכתה המגילה לפופולריות יתרה. וגם אפשר, כי מחמת זה הרינו מוצאים כבר במגילה עצמה את ההבטחה, שימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים. אי אפשר לומר כזאת ביחס למגילת רות, למשל. כל הספור שם נראה כמעט מעולם של אגדה. אותו היהודי בועז, שיש לו שדות בבית-לחם והוא שוכב לישון בגורן בקצה הערמה; אותה נעמי, השבה משדות-מואב אל מולדתה, וכל אותם הטפוסים האחרים, יחד עם הזקנים היושבים בשער ומתחממים לאור השמש, — הרי מרחק של כמה אלפים שנה ביניהם ובינינו. כמו אור חדש ונפלא זרוע על התמונות המתגלות לפנינו שם. ואולם אחשורוש עם חכמיו ויועציו, המן עם אשתו זרש וקבוצת הטפליא אשר לו, מרדכי היהודי, הנדחק לבוא תמיד אל חצר המלך, גם במלבוש בלתי אירופי, בלבוש שק ואפר, אסתר היהודיה, המוצאת חן בעיני כל רואיה, העם המפוזר והמפורד, — נדמה, כי אך

בפסידונימים אנו עוסקים פה. נדמה לפעמים, כי אנו חוזרים אל ההוה, בטעם של המגילה, ורק את שמות הנפשות העושות אנו מסתירים תחת מסוה הפסידונים, השם הבדוי מן הלב. ויש אשר תעלה מחשבה על לבנו, כי כל הנס הזה, נס־פורים, לא היה ולא נברא, והמגילה הזאת היא רק הקריקטורה הקלאסית שחיבר עם ישראל בשנות גלותו על מעניו וצורריו, על אויביו ושוטניו.

ואחרי שבמגילת אסתר נשקפים כל הגלגולים של העם היהודי ומתבטאים יחד עם זה כל קויו האופייניים, הרי יש בה חומר רב ועשיר בשביל האנטישמיים. אין צורך לאנטישמי הגון ללכת ולחקור הרבה ע"ד הסכנה הכרוכה לכל עם בעקב התפשטות היהודים, אין לו להזיע ולהתפלסף ולהעלות חקירות וטבלאות סטטיסטיות וכדומה. כל הדברים האלה יפים וכדאים לאותם דגי־הרקק, לפרחח־אנטישמיות, לאפרוחים שבקעו זה עתה את קליפת ביצתם. האנטישמי הותיק והמומחה יכול לדלות, במעוף־עין אחד, עושר רב מן המגילה, מבלי צורך להפנות את ראשו לצדדין.

קודם לכל, אותה הסגולה המיוחדת שיש ליהודים לחדור ולהכנס לפני ולפנים, למקום שאין בן־אדם פשוט יכול להכניס את חטמו. הרי לכם פסוק מפורש מן המגילה: בכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית־הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה. הגיעו בעצמכם, חצר בית־הנשים בארמון המלך שבארצות המזרח! איך יכול, בכלל, להכנס לשם איזה ילוד־אשה ממין זכר? הלא אם היו פוגעים בברנש זר אחר, המטייל ארוכות וקצרות סמוך לאותו המדור, שהוקצע בשביל הריבות הנאות, בודאי ובודאי שהיו מתיזים את ראשו בסייף, ולית דין ולית דיין, ואולם למרדכי היהודי, היו בטוחים, לא יאונה כל רע. בודאי שתחב איזו מטבע לתוך ידו של הגי, ובודאי ובודאי שכיבד בלגימה מן המובחר את הוד־מעלתו האדון מר שעשגו, ואין כל ספק כלל, כי יתר השומרים והשוערים והסריסים ונושאי כליהם קבלו גם הם את שכרם משלם, כי הלא פרוטקציה מיוחדת אחרת לא היתה לו עדיין למרדכי, אסתר לא הגידה עוד מה הוא לה, ובכן נעשה כל הדבר אך ורק בעזרת המטבע.

החוטם היהודי המיוחד, שיש לו המעלה היתרה להריח כל דבר, למצא את כל הסודות שבעולם, מתגלה לפניכם בכל הדרו תיכף לזה, אחרי שגלקחה אסתר אל המלך אחשוורוש. אם בגתן ותרש קשרו איזה קשר באופן קונספירטיבי, נודע הדבר תיכף רק למרדכי, והוא ממהר לגלות את הדברים למקום שצריך. אמנם, הוא לא קבל כלום בעד הפטרויות היתרה, אבל תחת זה נרשם כבר בספר־הזכרון, וכלום לא חסר לו ליהודי אלא רק הדבר הזה. יהודי, ראשית כל, חפק, שיעשו פרוטוקול; כי יהיה הדבר כתוב וחתום ומונח בארכיון, ואז כבר יבוא לאחר עשר, לאחר עשרים, לאחר שלושים שנה ויגיש בקשה עם הנוסח: על סמך

פרוטוקול פלוני, מספר פלוני, ממשרד פלוני, הריני דורש לכלק לי את הסכום המגיע לי יחד עם דמי הרבית במכסת-אחוזים פלונית במשך עשר, עשרים או שלשים שנה. והיו בטוחים, היהודי יקבל את שלו.

על אודות החוצפה היהודית כבר כתבו ודרשו הרבה. החוצפה היהודית נבלטה במגילה כמעט בכל שורה ושורה. אין לך מיסמך מחוצף יותר בספרות-העולם ממגילה זו, הנקראת בבת-הכנסיות של היהודים מפורים לפורים. יש לך הרושם, כאילו האדם שכתבה יושב להולך וצוחק ישר לתוך עיניך באותו צחוק-העזות, שרק אדם מבני-שם מסוגל לו. הוא מטעים בהנאה: «מרדכי היהודי לא יכרע ולא ישתחוה» למרות-כל, למרות זה שעבדי המלך מזכירים לו, מי הוא המן זה; הוא לא רק שאינו כורע ואינו משתחוה, אלא גם אינו קם ואינו זע. עובר לפניו המן, ראש השרים, ההולך זה עתה ממשתה המלך, ומרדכי אינו מעיף גם עין עליו. חוצפה כזאת יכולה לפעמים להרגיז עד לכדי אבדן-העשתונות. אפט להמן האגגי יש עוד בכ"ז טעם ונימוס וגיהוץ וקולטורה במידה כזו, עד שהוא יודע להתאפק. אפילו היהודים אינם יכולים לכפור בזה.

וכיצד נראית לכם אותה הפראזה המחוצפה, אשר שמו אותה היהודים בפי זרש: אם מזרע היהודים מרדכי, אשר החילות לנפול לפניו, לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו. זוהי העזות המשולחה, שרק בני העם היהודי מסוגלים להמציא אותה. הם מאמינים כל כך בכוחם ובתקפם. הם בטוחים כל כך במצבם, עד שאיש אינו נחשב בעיניהם למאום. אם עלה רק פעם אחת מרדכי היהודי על הסוס, כבר לא ירד ממנו. הוא שוכח, כי על סוס זה הרכיבו אותו רק הפעם, בכדי להשיב לו חובו הישן, וחסל. לא, בעמקי לבבו הוא מכיר כבר, שהוא הנהו הרוכב עתה. אם כבר עלה, לא יתן לשני להוציא את הגדולה מידו.

כל הבטויים והקוים האלה הם בולטים ונראים תיכף, הם פשוטים למאד. לעומת זה ישנן עוד פראזות ומימרות חבויות, סתמיות, שאדם עובר עליהן מבלי עיון מיוחד, בלי התבוננות עמוקה והן הן האופיניות ביותר. הנה לכם דוגמא קטנה אחת: והמלך והמן ישבו לשתות, והעיר שושן נבוכה! השמיעו לאזניכם מה שאתם מוציאים מפיכם: והעיר שושן! כל העיר שושן נבוכה! מה יש עסק לשושן הבירה עם אותם עשרות אלפי היהודים שבמאה ועשרים ושבע מדינות המלך אחשוורוש? האם לא היו דברים וענינים אחרים לשושן הבירה לענות בהם, בלתי אם בפקודת המלך אשר ניתנה להשמיד את היהודים? וגם מניח אני את זה. נאמר נא, כי שושן-הבירה בודאי ובודאי התענינה בפקודה החדשה הזאת. סוף כל סוף, הרי זוהי סנסציה. אבל מה זה ולמה זה היה לה להיות נבוכה? שושן-הבירה הלא לא היתה כולה מיושבה ביהודים. הרי שם תושבים עיקריים, אזרחים פרסיים, מדיים, כשדיים, הודיים וכושיים, כנהוג. היה שם אמנם חלק קטן של תושבים

יהודים, באינו גיטו מיוחד, כמובן, איזו בריות מדולדלות ומדוכדכות, שעסקו ב"האנדל" ובהפקעת שערים ובעוד עסקים חשוכים, אבל אלו אינן מעלות ואינן מורידות.

הרי כי הפראזה הזאת היא בטוי של סוציולוגיה שלמה. הרי לך עם היהודים כמו שהוא. יושבים להם איזו מאות אחדות של יהודים בשושן הבירה, איזה "מגנינים", זרים, מפוזרים ומפורדים. באו לכאן מארץ אחרת, לפני ששים, או שבעים, או שמונים שנה, וכבר הם מדברים בשמה של שושן. מה שהם חפצים — מדברת שושן כולה. יש כבר בודאי "עירוב" לשושן זו, ויתר על זה: העיריה — רוב חבריה יהודים. כשהמלך והמן יושבים לשתות — העיר שושן נבוכה. התיאטראות, הבנקים, בתי-המסחר, עגלות-הטראם, העתונים, במלה אחת — כל העיר. עיר הבירה היא על צד היהודים, נגד המלך ונגד ראש המיניסטרים. מדוע? למה? כך הוא דרך העולם. טוענים: מבלי היהודים לא תפרח התעשייה, לא תתפתח עבודת-האדמה, לא יוכנס המס מאי-הים. כל מאה ועשרים ושבע מדינות המלך אחשורוש תשובנה להיות לתהו ובהו. כך היא דעתה של שושן הבירה, של טבור הממלכה, של היושבת-בראש, מפני שהיהודים השפיעו עליה. באיזה אופן? בעתונות, באמנות, בספרות, בכל האמצעים שיש להם כבר בנידון זה.

הפלפלא היותר מצוינה במגילה הזאת — הוא האופטימיזמוס היהודי הטבוע

בה. קראו נא עוד הפעם בעיון ובכוונה את דבריו של מרדכי לאסתר: כי אם החרש תחרישי בעת הזאת, רוח והצלחה יעמוד ליהודים ממקום אחר. מנין לו, ליהודי זה, ליהודי זה, האמונה החזקה, כי רוח והצלחה יעמוד להם ליהודים? ומה הוא המקום האחר, שממנו תצמח להם הישועה? — אכן, זהו הטבע היהודי המיוחד. היהודים בטוחים תמיד. אפשר שתחשוב, מכיון שהם בטוחים מפחד, אינם עושים דבר, ומצפים בלב שוקט לעתיד, — אינך אלא טועה. הם לובשים שק ואפר, זועקים, גוזרים תענית, מרבים בהשתדלות, אבל גם אופטימיסטים הם, ובעמקי לבם צפון הרגש, כי סוף כל סוף לא יאבדו. זהו סוד הסתירות והניגודים התמידיים שבנפשם. הם בטוחים תמיד ובכל זאת הם מקימים זוועות וזועקים זעקה גדולה ומרה בתוך העיר; אסתר המלכה אינה מגדת את מולדתה את עמה בשעה שהיא יושבת בארמון המלך אחשורוש, אבל כשאתה רוצה לנגוע באחד מהיהודים, היא מרימה קול צעקה: תנתן לי נפשי בשאלתי! כאילו היה מי שהוא רוצה לקחת את נפשה היא.

האופטימיזמוס היהודי, המתבטא בדבריו של מרדכי לאסתר, כשהוא לעצמו, מסוגל לדכא עד מות את האנטישמי היותר עז. מה יש לך לפצות פה נגד יהודי קטן זה, חלש ומדולדל, הסובב בחוצות העיר עם שק על כתפיו וקורא: איני חושש כלל! רוח והצלחה יבוא לי ממקום אחר! נגד אופטימיזמוס כזה מסתמות כל

טענותיך. אתה מראה לו שחור על גבי לבן: הנה פתשגן הכתב, הנה כתוב בכאן להשמיד ולהרוג ולאבד, והוא: אין דבר, רווח והצלה יעמוד ליהודים, הם לא יאבדו.

הנה מקור החוצפה והעזות היהודית! הנה היסוד לכל ארחות חייהם, מגעם ומשאם!

ולכן, כמדומה לי, הספר היותר חשוב בשביל העמלקים עצמם, ספרי־הספרים שלהם, הוא ספר קטן זה, מגילת אסתר. זוהי האלפ־א־בית"א, ספר הלימוד של הידיעה הנחוצה. כמו שצריך מצביא הצבא לדעת את מספר החיילות של האויב, את תכסיסם וזיונם, כך צריך האנטישמי החרוץ לדעת את זיונו המיוחד של העם היהודי, בשעה שהוא רוצה לערוך אתו קרב. את זה יכול הוא לדלות רק מתוך המגילה. זה אחד ממחסני־הנשק היהודי, המוזיאון של כל סמיו וסממניו החרिפים.

החווה והמקונן

(מסה על מגילת איכה)

הלך־נפש מיוחד מתגלה לפני עיני־רוחנו בשלשת פרקי המרירות המתחילים בקריאת „איכה“. הפרק השלישי והחמישי של מגילת „איכה“ שונים בסגנונם ובאופן הרצאתם משלשת הפרקים האחרים. הפרק השלישי כאילו הוכנס אל המגילה באיחור זמן, אם שנכתב קודם. כולו מעורב התמרמרות ותנחומים של יחיד. אין בו הצער של אדם הרואה בחורבן ארצו ועמו. כי אם התיפחות של אדם מעונה, קובלנא על מר גורלו הוא, על מכאוביו ויסוריו. יש להניח, כי כתב אותו ירמיהו בעת שבתו בכלא, בחצר המטרה. ואכן, אין בפרק זה חזיון, כי אם תיאורי המציאות. האסיר מתנה את צרותיו. הוא יושב במחשכים, רגליו אסורות בנחשתים, הדרך גדורה בעדו. לעתים הוא שוכח את כלאו ומתמרמר על זה, שבני־עמו שוחקים על מישבתו. „הייתי שחוק לכל עמי“, — הוא קורא במרירות. ואולם הוא מתנחם ומתאמץ להרגיע את רוחו. רואים, כי הגבר הזה, אשר רוחו לא תדע מרגוע, אשר היה איש מדון לכל, מתאמץ בכל כחותיו להשביח את סערת רוחו: „טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו“, „טוב כי ישב בדד ויידום“, „טוב, כי יתן בעפר פיהו“. הוא מתאמץ לכזון את כל הגותו אך לנוכח אלקים, להסיח את דעתו מאויביו ושוטניו, אשר מהם היתה שומה לאסור אותו. ואכן, לזמן־מה הוא נרגע. הגינות נעלים ממלאים את לבו: „מה יתאונן אדם חי?“ „מי זה אמר ותהי, אם ד' לא צוה?“ אם כן, הלא אינם אשמים כלל בני־האדם, אשר כלאו אותו. אפס, המרגוע הזה שוב לא יארך הרבה. הרוח המסוערת וההתמרמרות הנשגבה מתפרצת שוב. עוד הפעם הוא זוכר את מצבו, את עניו, את הבור שבו הוא יושב, את המים הצפים ממעל לראשו, את האבנים הנזרקות בו. „תשיב להם גמול!“ — הוא קורא בהמון רגשותיו: „מגינת־לב תתן להם! תרדוף באף ותשמידם...“

אמנם, בפרק זה אנו רואים יותר את ירמיהו האדם מאשר את החווה, החווה מופיע לפני עינינו בפרקי ה„איכה“. תיכף מן השאגה הראשונה המתפרצת מפיו „איכה?“ אותה השאלה האיומה והספוגה דמעות — ניצבת תמונת החווה נכחנו. כזאת לא ישאל בן־אדם הנתון בצרה. בן־אדם שכזה מתחיל מיד להתאונן

ולהתייפח. הקריאה הראשונה תהיה „אִיָּה” או „אִבּוּי”, או „אני הגבר ראה עני”. שאלת האיך? כיצד? האם אפשר דבר זה? האם תוכל המציאות להיות ככה? — זוהי שאלה של אדם העומד ממרחק, הניצב על פיסגה נישאה ומביט ורואה את התמונות הנרקמות באופק. כך שואל החוזה, כך שואג החוזה, בשעה שהמראה הכביר והאיום יבירק לרגע ובבת־אחת מבין ערפלי העתיד.

*

הנה המחזה הולך ונרקם שרטוט אחר שרטוט, קו אחר קו. מפליאה היא ההרמוניה הנשגבה, העצובה והכבירה כאחד, הטבועה בתוך מגילת־הדמעות הזאת. נדמה, כאילו המחזה הנורא נגזל לפני עינינו, אכן, כמגילה, כתכנית אחוזת אש, לאט לאט, בנחת, בשקט נורא של חורבן, של נפש דועכת ומתיאשת. שרטוט אחרי שרטוט, קו אחרי קו, גם האלפ־א בית־א המוצפת דמעות הטבועה במגילה זו, מכיון שכל פסוק מתחיל לפי הסדר באות מהאלפ־א־בית־א, עושה רושם עמוק. זה הסדר של המחזה, החורבן כסדרו, שקיעת־השמש עם כל פונוניה, לא רק עם גווניה המיוחדים בכל רגע ורגע, צבע הארגמן מקודם ואח־כ צבע הורד, הירוק, כחול, זהרורי ועוד, אלא עם הכוונות המיוחדות שבכל רגע ורגע, הרגשות־המסתורין המיוחדות שישנן לכל רגע ורגע של שקיעה. אחרת היא ההרגשה בשעה שהחמה עודה תלויה כגלגל אדום ממעל לקו האופק ואחרת היא בשעה שכבר ירדה ורק פסידים מתוחים במערב. סולם־הרגשות זה הוא ישר, מסודר, דרגות דרגות, כאותה אלפ־א בית־א הקבועה בתוך פרקי המגילה.

*

הנה מופיעה ראשונה דמות־הצער הראשית. התמונה הראשונה הנרקמת לפני עינינו בפרק „איכה” הראשון היא כעין סמל להלך־הרוח המיוחד של החוזה. צער גדול ממלא את גפשו. הנה יוצאת דמות זו וממלאה את כל המחזה. דמות אשה רכה ויפה, שהיתה פתאום לא למנה. הפרק הראשון מתאר לנו רק את תמונת האשה הדואבת, הבוכיה והעוזבה הזאת. מה עגומה היא הדמות המפרשת בידיה ודמעתי על לחיה! לאשה היפה והענוגה הזאת היו בימי גדולתה ריעים ומאהבים רבים, אבל כל ריעיה בגדו בה והיו לה לאויבים. איפה הם המאהבים הרבים? היא מתיפחת חרש: „קראתי למאהבי, המה רימוני”

דמות־הצער הזאת הרי היא ציון אחרי חורבנה. החוזה רואה אותה בעיני־רוחו בתור אשה נאנחה. בפרק הראשון הזה אינו מתאר לא את תמונות החורבן, לא את סיבות ההרס, לא את הצד הפוליטי של חורבן יהודה וירושלים. הוא נוגע רק במעט בכל הדברים האלה, דרך אגב, התמונה הניצבת לפני עיניו היא רק תמונת האשה המתפחת. ומה נאמן הקו האופייני הנילוח לבסוף לתמונה הזאת, הלא היא הקללה המתפרצת מלב האומללה למראה אויביה השמחים לאידה. ככל אשה

מתמרמרת ומתרגשת במקרים כאלה היא קוראה: „ועולל למו כאשר עוללת לי!“
„הבאת יום קראת ויהיו כמוני!“.

*

אחרי הפתיחה הזאת, המחזה הכללי המעלה לפנינו את תמונת ציון השוממה, באה התמונה השנייה, המפורטה יותר. סקירת החווה חודרת הלאה. ציון בתור סמל כבר חלפה, ולפני עיני החווה, — התמונה הקרובה יותר לחיים ולמציאות: תמונת החורבן של העם וארצו. המחזה המתקע לפני עינינו בתוך הפרק השני של מגילת-איכה הוא כעין מחזה פוליטי. אם למחזה הראשון היה אופי של שירה וסמל, הנה השני הוא צעד גדול אל המציאות. מתגלה לפנינו החורבן המדיני של ציון ועמה. החווה מספר על הרס ארמונות, על חילול מלכים ושרים, על גדיעת קרן ישראל, על שחיתת מבצרים, על סגירת החומות בידי האויב, על הרג וטבח, על אבדן תורה וחזון. החווה רואה את כל האסונות האלה והוא רואה גם את סיבתם. מי אשם בחורבן הפוליטי? — „הנביאים חזו שווא ותפל“. הם לא גילו על העוון, הם חזו משאות שווא ומדוחים.

*

הנה מופיע המחזה השלישי. הוא נרקם לפנינו מתוך הפרק המתחיל בשאגת „איכה“ השלישית, — הפרק הרביעי של המגילה. בפעם הזאת החווה כבר עומד בתוך עיי החרבות. הוא אינו מוסיף לדבר על הצד הפוליטי של החורבן, אינו מתאר את תמונת ההרס של המבצרים, את טביעת השערים, את מפלת החומות, את שבירת הבריחים. לא, המחזה השלישי הוא האיום ביותר: הוא מתרקם בתוך החורבן עצמו בין להבות האש, בין נחלי הדם השפוכים, בין החללים המוטלים, בין העוללים הרעבים, השואלים לחם.

עין החווה מקיפה את הכל. היא קולטת לתוכה את כל המוראות והבלהות של שעת האסון. הנה היא רואה את היונק, אשר לשינו דבקה לחכו בצמא; והנה גם האציל, האמון עלי תולע, החובק עכשיו אשפתות; והנה גם העיור, שתעה לתומו ברחוב ונתקל בגווית חלל. הנה הוא מתרומם והולך הלאה, מבלי לשער כלל, מה התקלה שבה נכשלו עתה רגליו, ואולם העוברים והשבים קוראים אליו מרחוק: „סורו, סורו!“ „הצדה! דם-חללים עליכם!“ ושם, מחוץ לעיר החרבה והשרופה, פרשי האויב נראים על רוכסי ההרים, הם דולקים אחרי חיל-יהודה הרפה. הנה הם עטים אל פלוגה קטנה ומצערה, ושם הלא המלך, מלך-יהודה האומלל, מלך-יהודה האחרון, „רוח אפנו, משיח ד' נלכד!“ אהה, מה גדול השבר!

המחזה האחרון הזה, המלא בלהות החורבן וזועותיו, מזעזע את לב החווה כולו. הוא מסב את ראשו הצדה, הוא עוצם את עיניו. „תם עוונך, בת ציון!“ הוא לוחש. די, די! המראות, שהוא רואה בתוך החורבן, בתוך המציאות עצמה, הם

עצומים ונוראים כל כך, עד שברגע זה הוא פוסק מלהיות חוזה הצופה מרחוק ותחת אשר עד עתה לא השמיע את קולו הוא בתוך פרקי-התוגה, הוא קורא בזה את קריאת-התנחומים. לא, אי אפשר לשאת יותר! "לא יוסיף להגלותך!"

*

ואז בא הפרק האחרון של המגילה, שהוא כעין קריאה המתפרצת מלב המקהלה כולה. זוהי הקינה. אם עד כאן היו מחזות ותלונות של יחיד, בפעם הזאת ישוע ההמון כולו. בלולות תעלינה השאגות והקריאות. כל האסונות בוקעים שמים יחד: יתומים שאבדו את הוריהם; גולים השותים בכסף את מי ארצם; נרדפים על צואר, נתונים בידי עבדים, רעבים וכושלים, עייפים ושוממים, — ההמון כולו משווע, מתאונן, מתפלל, מבקש ומחלה לאלהים. זהו הסיום, ה"הפינאלי" של שירת-החורבן של החוזה: זאת היא פנייה של עם סובל ונעלב אל צור מבטחו האחרון: "למה לנצח תישכחנו? למה תעזבנו לאורך ימים?" — כך מתדפקים ילדים בוכים על דלת אביהם, המצפים לראות בעד צעיף דמעותיהם את החיוך הסלחני והמיטיב.

שבת של נחמה

טוב שיש בשנה שלנו שבת אחת של נחומים, — שבת נחמו, — שתפקידה הוא להפיג העצבות ולהרעיף נחומים על נפש עייפה וכושלת. בתוך לוח־השנה שלנו הרי זו כעין שבת־פיליטון, מרגיעה ומשובבת. וכדאי הדבר גם לרושמי רשומות היום, לעושים במלאכת הרפורטג'ה ומאמרי־הפולמוס, לכל המחנה הגדול של סופרים ועתונאים, המעוצבנים כשהם לעצמם, והם גם מנסרים עצבי זולתם. לנוח בשבת זו, — או בערב שבת זו, — משאונם ורגזם והמולתם ולהתייחד עם שכינת־נחומים המרחפת כאילן באויר. אילו היינו נחונים בחוש הארגון והפומביות של נוסח אמריקה, למשל, היינו קובעים את כל השבוע הזה של שבת־נחמו לשבוע של אדיבות ורוח טובה, מעין שעת רצון, במדינה. בימים אלה היה כל אחד חייב להסביר פנים לרעהו, לעודד אותו, להפיג את צערו ויגונו על ידי דברי־נחמה, לטפוח על שכמו ולהגיד: אל יאוש, אל יגון. יגיעו ימים טובים יותר. ואם נחתה עליך מהלומה קשה של הגורל, אל נכון יפצו אותך בקרוב החיים בדבר־מה משמח. כי נרצה כבר עוונך, כי לקחת כבר כפלים בכל החטאים שהיית מסוגל אי־פעם לחטוא.

*

איזה ערך חינוכי היה יכול להיות לשבוע מסוג זה! בארצות הברית נהוג „יום האם“, שבו מביאים תשורות לאם המשפחה ומשתדלים להראות לה סימני חיבה. (בזמן האחרון הוגבר שווי־הזכויות בעולם וכבר הנהיגו שם „יום האב“, גם הוא במתכונת של „יום האם“). יש „יום העבודה“ ויום „אמירת התודה לאלקים“. הכל כדי לרכך רגשות האדם, להחזיר לו, בימים הקשוחים של תקופת המכונה, את הסנטימנטליות, את יחס החנינה והאדיבות וסבר־הפנים. והרי אנו יותר מהם, זקוקים לסבר־פנים זה. יותר מאשר עמים אחרים אנו זקוקים למלים של נחמה, אחרי ימי־שואה וחורבן שעברו עלינו בעשר—חמש־עשרה השנים האחרונות. הצו אשר ניתן אז, לפני אלפי שנים, לנביאים המוכיחים והוועמים: „נחמו, נחמו עמי!“ מתאים בימים אלה יותר מאשר בכל תקופה אחרת בהיסטוריה היהודית. ובכך, מדוע לא נמלא צו זה ביתר רגש, בטקס ובצורה מאורגנת? מדוע לא נכריז על שבוע של שבת־נחמו כעל שבוע של התפיסות לאומית־ממלכתית?

הבה ונחדל בשבוע זה מן הפולמוסין, מן הרוגו, מן העצבנות הפרטית והצבורית. הבה ונשנן לעצמנו, כי בשבוע זה יהיו נאמרים ונשמעים בכנסת רק דברי פיוס וריעות טובה. שר-האוצר יפנה, למשל, לאזרח באותם דברי הנחומים אשר בהם פנה הנביא לירושלים באמרו, כי מלאה צבאה, כי נרצה עוונה, כי לקחה כפלים בכל חטאותיה. אכן, שר האוצר יצטרך לשנות קצת את הנוסח. הוא רק יגיד: "כי לקחתי כפלים", ולא יותר. והאזרח אף הוא יענה לעומתו בלשון הנביא, בתור תשובה על דרישת תקציב הפיתוח: "כל גיא ינשא, וכל הר וגבעה ישפלו, והיה העקוב למישור, והרכסים לבקעה". איזו אידיליה יכולה היתה להשתרר באותה כנסת ועומת-פנים, אשר חבריה, כרגיל, צהובים זה לזה! אילו היו שבוע אחד בשנה, לכל הפחות, מדברים בנוסח זה של ישעיהו, אשר בדרך כלל היה אף הוא זועם וקפדן ועצבני, כידוע, אלא שמצא לנחוץ להתעכב יום אחד ולקרוא: נחמו, נחמו עמי! אותו נביא זועף הבא אל המלך חזקיהו החולה ואומר לו בפשטות אכזרית: "צו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה", (שימו לב לסגנון הקשה הזה: גם "מת אתה" וגם "לא תחיה", כדי שלא יהיה ספק קל שבקלים שעורך מסוגל לשוב לתחיה אחרי התעלפות). — אותו נביא מסוגל להטיף נחומים כאלה באזני העם הסובל בעיר הנצורה.

אולי השמיע דברי-נחומים אלה פעם או פעמיים, או ימים אחדים בשנה, — ואילו אנחנו איננו משמיעים אותם לעולם. כי בכל ימות השנה אנו מתקוטטים וניצים ונלחמים בקול-קולות, ומנבאים אסונות ופגעים, אם לא ישימו אוזן קשבת לדברינו. וכך גם עושים האחרים הטוענים נגדנו ומתפלמסים אף הם בשצף-קצף ובסערת-רוח גדולה. את כל התוכחות של הנביאים עם החזות הקשה שלהם, ירשנו, בתוספת רבית קצוצה, כמוכן. אך את הטוב והמלטף והמרגיע שבדבריהם שכחנו. אין בפינו דברי-נחמה ואין הבשורה לימים טובים לוחשת על אזננו: "אפתח על שפיים נהרות ובתוך בקעות מעיינות... אשים מדבר לאגם-מים... אתן במדבר ארו, שיטה והדס, ועץ שמן... אשים בערבה ברוש, תדהר ותאשור יחדיו"... אמנם, דברים אלה נשמעים אף נשמעים, אך רק במסגרת של תכנית, בתוך וכוז על תקציב, בתוך פרוגרמה או בתוך נאום של בחירות. אבל אין מאחורי המלים האלה רגשות חמים של אהבה ואחזה, המשותפים לכל העם.

כי, אכן, זהו השוני הגדול של חיינו. הנביא-המנחם היה, קודם לכל, אהב את עמו, אפילו בימים אשר עמו זה השביע אותו רוגו ומרורים. ואילו היום אין לנו אהבים ומנחמים, כי אם אנשים הממלאים את חובתם לעם ולמדינה. אולי זהו דרך הטבע שרגשי-האהבה מתנדפים במשך הזמן ובמקומם באים רגשי החובה והאחריות. והרי דומה הדבר ליחסים שבין זוג נאהבים, אשר אחרי שנים ארוכות

של נשואין, הם מלאי הכרת חובה זה לזה, אבל שוב אין אצלם אותו רגש של אהבה זכה וטהורה, כטל שחר, אשר קשרה פעם את חייהם. כך גם נשתנתה „אהבת ישראל“ הקדומה, אהבת העם, והיתה ל„חובת ישראל“, לחובות ולתקנות ולחוקים, המקשרים את תושבי המדינה זה לזה, ואת התושבים לממשלה, בתוקף החיים המשותפים.

*

אכן, יש החשש הזה שאהבת ישראל, זה הרגש הקדום, כמו אהבת תינוק לאמו, הולכת ומתנדפת, או מסתלפת בצורה מוזרה מאד. כיצד ידעו יהודים לקונן פעם על חורבן בית-המקדש, ולא על חורבן הבית בלבד, אלא על הטבוחים וההרוגים, על העם הנאנח ומבקש לחם, על הבתולות והבחורים שהלכו בשבי, „על שבר בת-עמי“. ואולם השואה האיומה מלפני כמה שנים, אשר אלפי אלפים מבני עמנו, יונקים ועוללים, אנשים ונשים, נספו בה באכזריות שאין דוגמתה, כאילו נמחתה מזכרונו. הכאב העז, או שלא נספג לתוך הנפש, או שטושטש עקב קהות הרגש. כי התקופה שלנו גזרת אלם ושתיקה על הרגש, אינה מחבבת הפגנה של סנטימנטים. התקופה שלנו יודעת אך חובות, משמעת, אחריות. האנושות כבר בגרה למדי, היא אינה יושבת עוד ביערות-עד, ששם היו השבטים קשורים יחד בכבלי הרגש של המשפחה, היא מאורגנת בעמים ובמדינות, שבכל אחד מהם מחייב תקנון עם סעיפים. סעיף המדבר על „אהבה“ אין בתוכם כל עיקר.

*

אולי דוקא משום כך יקרים לנו שבעתיים דברי הנביא העתיקים, המפקדים ומצווים לנחם את העם, להשיב את רוחו ולעודד אותו. כי אלה הם דברי אוהב, אשר בלהט רגשותיו הוא רואה את ירושלים ותושביה הצמאים למלה של רחמים ונחמה. מתוך הפרקים האלה כאילו נובע מעין צלול של רגשות אהבה לכל הכושלים הנענים, הנפחדים. „הנענים והאביונים מבקשים מים ואין, לשונם בצמא נשתה, — אני אלקים אענם, לא אעזבם“. הרחמים הגדולים הנשפכים על הדלים הצמאים, ולא התקנות והחוקים הבאים להגן עליהם, — הם-הם המסוגלים לקומם עם. כי בסופו של דבר: „האהבה, החסד והרחמים, הם יסודות הבנין של חיי אנוש על פני אדמות.

על השבת האחרונה

השבת האחרונה של השנה החולפת אולי מתאימה יותר לחשבון הנפש, מאשר ימי ראש השנה. תמיד טוב יותר לעשות את המאזן לפני כניסת השנה החדשה, עם החשבון שלה. ואין לך יום נוח יותר לעשיית מאזן נפשי כזה מאשר יום השבת, שכן הוא פרוש מכל ימות השבוע ואין בו הדאגות והטרדות של יום חול. גם הנשמה היתה אשר בו מאפשרת את חשבון-הנפש המעמיק ביותר. כי נפש אחת, כאשר היא באה לפשפש במעשיה, אינה יכולה להיות אובייקטיבית למדי. סוף-כל-סוף הדבר נוגע לעצמה, ואין ספק, שהיא מחפשת כל מיני אמתלות, כדי להצדיק כל סעיף הכלול במאזן שלה. ואולם אם באותו יום יש לך עוד נפש אחת, נוספת מחמת יום השבת, — הרי בהכרח שהמאזן ייעשה ללא משוא-פנים. כי הנפש השנייה, הנשמה היתרה, תבקר ותבדוק היטב את המעשים של חברתה. ואם גם נשמות הן, יצורים אידיאליים לכאורה, שאין לפניהן לא קנטור ולא קנאה, בכל זאת, כשהן שוכנות בגוף אחד, אי-אפשר להן שלא תהיינה בולשות אחת את רעותה. חשבון-הנפש בשבת הוא אפוא חשבון צדק יותר.

*

טוב אפוא להיפרד מן השנה הישנה בשבת, ביום חג ומנוחה, כשהעצבים שקטים במקצת, דעתו של אדם מיושבת עליו, והחמימות מרובה בלב. אה, אותה חמימות של שבת ומועד, לעת צאת השנה! היא משפיעה עלינו קצת תוגה, ופורתא של סנטימנטליות, אבל היא ממלאה את לבנו מן החום ומן התום של הנעורים, כי העולם היום הוא קריר בכל מה שנוגע ליחסים שבין אדם לחברו ובין אדם למקום. מדברים וכותבים הרבה על המלחמה הקרה, ומתלוננים על כך. אבל יותר מן הקושי של מלחמה קרה, יש קושי בשלום הקרה, כלומר באותם היחסים של שלום, כביכול, שהם צוננים. יחסי-ריעות, יחסי-שכנים, יחסי-משפחה — כל היחסים האלה חדורים צינה היום, כאילו פגעה בהם רוח תזזית. אין עוד אותה הריעות החמה, ואין אותה הידידות שהיתה פעם לוחטת. ואפילו לקראת השנה החדשה הולכים בני אדם ללא צפיה, ללא התרגשות, ללא התלהבות. הדור געשה אדיש וקר לנוכח יום המחרת. אולי עתונאים הם עדיין שומרים לבוקר, מצפים

ומיחלים למה שיביא יום המחרת, והם בהולים וקודחים לקראת המאורעות שיתרגשו מיד, כעבור שעה, שעתיים, אבל משפחת-האדם כולה כאילו שוקעת לתוך אדישות לתוך שעמום, כאילו השנה החדשה לא תביא עוד אפתעות כל-שהן במזורד. אשר לה.

*

אדישות זו של הדור לקראת השנה החדשה כמוה כמחלה מדבקת. אין זאת אומרת, שהנימוסים המקובלים בפרוס השנה החדשה הולכים ומזנחים. לא כן הדבר. כרטיסי-ברכה נשלחים, ולפעמים גם בליווי צורות-פרחים, לידידים ומכרים. המסורת נשמרת, והכל מעמידים פנים, כאילו באמת ובתמים מתחילה תקופה חדשה בחייהם. אבל בעומק הנפש אין עוד אותה החרדה לקראת הבאות, אין ההרגשה כי הגנה מתקרב ובא אורח מכובד, משליחיו של הוד מעלתו הנצח, להביא לנו תמורות ואפתעות. יש איפוא, שרגשי צער תוקפים אותך למראה הפכחים והאדישים, שאינם יכולים עוד להיות מופתעים. רגשי צער כאלה יתקפוך בשעת מסע ארוך ברכבת, כשהנוסעים אשר לצדך לא יסבו עיניהם לעבר החלון, כדי להציץ מתוכו אל מראות הטבע החולפים. הם משועממים עד מוות, הם עיפים וגוטים להרדם, הם מעבירים לפעמים מבט לאה ועיף על פני הנוף. אולם נפשם ממנו והלאה.

והלא כל כך הרבה חליפות ותמורות יש מחוץ למסע זה! שונים הם מראות-הנוף, שונים הם בני-האדם אשר בתחנות, שונה הוא פקיד-התחנה, הנותן את הסימן למכונאי להזיז את הרכבת. הכל חדש הוא ומעורר ענין. ואפילו אותו זוג-הנאהבים הצעיר, אשר ברגע האחרון ממש הם נפרדים, כשהוא עומד על כבש הקרון והיא ממולו על הרציף, והקטר מצפצף ושורק וצורת, כאילו קצרה רוחו מלחכות ועוד מעט יפרוץ וידהר ללא רסן וללא בלם, באשר אין לבו הולך אחרי שטויות של מחזות-פרידה, — כל אלה חדשים הם. הפרצופים, העיניים, החיוכים, האילנות ליד התחנה, הקופאי, הסבל, ואפילו הכלבלב הקטן, אשר אי-משם הגיח ובא, כדי להסתכל במראה זה של בני-אדם כלואים בקרונות — כל אלה הם חדשים, שונים בתחנה זו מכפי שהיו בתחנה הקודמת. ובכל זאת הנוסעים הרדומים והמשועממים אינם משגיחים בהם. כי עיפה נפשם לתחנה הסופית, אשר שם ירדו ויפסיקו את הנסיעה.

*

אכן, התחנה הסופית אשר לנו, לכלל הנוסעים ברכבת החיים, היא קשה מאד. יש לה שם המצלצל בצליל איום בכל אוזן, וכאשר ירדו בה, לא יסיפו עוד לעלות על הקרון. על מה זה אפוא הדהירה הזאת אל התחנה הסופית? — מדוע לא נזין עינינו בינתיים מזיו הטבע וממראות-הנוף אשר בתחנות החולפות לנגד עינינו? — מדוע נהיה רק נוסעים משועממים, אחוזי תרדמה, אשר מאום לא יקח עוד את

לבם? — דוקא משום שיהודים אנחנו, העושים את דרכנו זה כששת אלפים שנה, אסור לנו להיכנע לנוסח זה של אדישות. אם נשווה לנגד עיני רוחנו את הדרך הארוכה אשר עשינו, את אלפי "ראשי השנה" אשר חגגנו, הלא תתבצר בלבנו ההכרה, כי אכן הוטל עלינו תפקיד כביר, אשר עלינו למלא אותו אי־מתי. ששת אלפים שבע מאות וארבע־עשרה תחנות עברנו, והנה תחנה חדשה. מה טיבה? מה הן האפתעות המחכות לנו כאן? —

לא. אין אנחנו עוד יחידים, נוסעים בודדים, אשר עלו על הקרון בתחנה אחת, וכעבור כמה תחנות ירדו הימנו. אנו בנים, נכדים ונינים לנוסע ישיש אחד, אשר ישראל שמו, והוא החל את הנסיעה הזאת באותם הדמדומים האפורים של ימי־בראשית, עם שחר היצירה, והוא עושה את דרכו אל הנצח. עם חילופי השנים נזכרים אנו לפתע־פתאום, שסבא ישראל עומד לצדנו ליד החלון ומשקיף אל התחנות החולפות למול פנינו. כמעט שאנו מרגישים את שערות זקנו הלבן והצח כשלא, המלטפות את פנינו. בכל ימות השנה היינו יחידים ועוזבים לנפשנו, יהודים מודאגים ומוטרדים, עם הפגעים והתלאות אשר לכל אחד מאתנו. ואולם עם פרוס השנה החדשה, כאשר אנו מכניסים את הלוח החדש לתוך ביתנו, יש עוד מי־שהוא העומד לצדנו. אז מרגישים אנו, כי גורלנו משולב בגורלו של אותו סבא פלאי העושה את דרכו משחרית ימי ההיסטוריה עד לעת קץ הימים.

הוד הנצחים ניבט אלינו מבעד החלון. הנה נתעכבה הרכבת רגע קט ליד תחנה חדשה: "תשט"ו! מכל העברים מסביב, עד מרחקי האופק, מתנשאים צוקים עטופי שלג־עולמים, כמו בהררי אלף. יפה־נוף של הנצח. מאחורנו שנת־חולין אפורה, אשר כל דאגותיה וסבלותיה רובצים כעת אי־שם למטה, בגיא, והם זעירים ופעוטים עד לזוועה. ואולם מלפנינו — המרחקים והפיסגות אשר עיין־איש לא ראתה אותם עדיין. ומהם נושבת ובאה רוח צחה, עזה, מרעננת, ממריצה ומעודדת: נשמת הנצח היא, אשר תעטוף את היקום כולו. או אולי היא נשמתה של השבת הראשונה, אשר עיצב אותה בורא העולם ברחמיו הרבים. שבת עילאית, טהורה, רבת־זוהר ואצילית, המרחפת במרומים והיא מרעיפה מחינה וממנוחתה על כל השבתות ישיש־לנו כאן, על פני האדמה. יתכן, כי משום זה יש בושם מיוחד לשבת אחרונה זו של השנה השוקעת. היא צוללת בים הנצח כמטפחת לבנה המתנופפת לאות ברכה ביד אהובה, למול הרכבת המתחילה לנוע בכיוון מרחקים בלתי־ידועים.

תחת סיסמת הטוהר

טוב שיש לנו יום אחד בשנה, שבו אנו מדגישים את סיסמת „טטהרו“! טוב לחשוב, כי בני-אדם מסביבך עושים בדק-נפש יסודי וניגשים באמת ובתמים לשפץ את המצפון ואת המצפונים שלהם. כי הרי זה הדבר הראשון שיש לעשותו בהיות הרצון לראות מסביב עולם נקי, מסודר, טהור. אם אי-אפשר לאדם להכנס לטרקלין בלבוש מלוכלך, הרי אי-אפשר לו גם להרגיש אי-נקיון בתוך-תוכו, בנפשו פנימה.

לכאורה נראים דברים אלה, המובאים לעיל, כעין ציטטה מספרי מוסר, או מדרושיהם של רבנים ואדמו"רים לימים-הנוראים. אכן, קשה מאד לדבר בימים האלה דברים פשוטים מן הלב, מבלי להיראות כאיזה דרשן או מטיף, או סתם „שלומיאל“, שנכנס לרשות הרבים עם פרקי-מוסר בפיו. כמעט אי-אפשר להזכיר בימים האלה את המלים „נפש“ ו„רוח“ ו„טוהר“ ו„מוסר“, מבלי להיות מוחתם תיכף ומיד בחותם „בטלן“. כי האוירה מסביב ספוגה דוקא גופניות וחומר. ואין אני מתכוון, חס ושלום, לאוירת „המכביה“, המטפחת את תרבות הגוף והשרירים. אדרבה, תורה זו של טפוח הגוף והיכולת הספוגה בו היא דוקא בתוך-תוכה תורת הנפש, כי היא מלמדת לטפח את הרצון ואת האופי ואת ההעפלה לשיאים. ויודעים אנו גם יודעים, כי דוקא „תורת השרירים“ הנחילה לנו את תורת הכושר הרוחני לא רק לשם זקיפת הקומה הפשוטה, אלא לשם הזדקפות אנושית ולאומית, לשם גאולת העם מדכדוך ומאדישות. ואין אנחנו זקוקים לרופאים ולפסיכולוגים מומחים, כדי לקבוע את העובדה הידועה, שאדם הדואג באמת לשמירת גופו ופיתוחו, דואג גם לשמירת הקצב, השלימות והבריאות של גפשו, עד שמתאמת הכלל, כי נפש בריאה שוכנת בגוף בריא.

אך אוירת הגופניות והגשמיות, שעליה אנחנו מדברים, היא אחרת לגמרי: זאת היא אוירה של אדישות גמורה לכל קניני רוח ונפש; אוירה של חטוף ואכול; אוירה שבה מתפתח לא הגוף כשלעצמו, כי אם בעיקר הגפיים של הגוף, — הידים והרגלים, החוטפות והרצות. יחד עם זה גדל והולך כמין ולזול באלה שאין

להם מרפקים וכפיים וצפרנים כאלה, ואין להם רגלי-גאווה, שנושאות את האדם קדימה, קדימה, אל כותל המזרח, מבלי לפנות לצדדין. והנה אנו יושבים במערכת של עתון, וכמונו יושבים חברים במערכות עתונים אחרים, וכל יום, ויום מביא אתו תלייתלים של הוכחות לתרבות-גפיים זו, ההולכת וגדלה בישוב זה, על חשבונן של תרבות הגוף ותרבות הרוח גם יחד. המכתבים למערכת, בין אלה שמתפרסמים בעתון, ובין אלה שמצניעים אותם, הפמפלטים והחברות והאגרות, הנשלחים על ידי אלמונים או על ידי אלה המגלים את שמם, אלא מבקשים הם להעלים אותם, — כל אלה מספרים על מעשי-עוול, על קיפוחים, מעילות, התעללות, שחיתות, של פלוני ואלמוני. אולי מתרחשים בכל צבור שבועולם מעשים מסוג זה, אלא שהגויים אינם להוטים לטבול עטם בדיו ולכתוב על כך לעתונים; או אולי בכל צבור אחר מעשים מסוג זה נמסרים לשלטונות ולמשפט, והם ועושיהם נעקרים בכל חומר הדין; ואילו אצלנו מתחיל הדבר בועדות ובחקירות וכישיבות סודיות, ומסתיים, לכל היותר, בנוזיפה או בדבריי-גינוי מעטים. התוצאה היא, שבאירה דחוסה שלנו הולכים ומיטשטשים המעשים היפים באמת ההולכים ונעשים; חולפות ונמוגות הדמויות הנאצלות והטהורות שבזכותן אנו קיימים, ולעומתם מתבלטים ועולים כל הטפוסים השליליים המשמשים גבורים בספוריו של פרץ סמולנסקין.

*

מה טוב, שאנו קוראים ביום הכיפורים, יום ההודאה במשפט העליון, את ספר יונה, המספר על היטהרות עם ואדם. עד כמה ירדה חברת-האדם פלאים למן אותה תקופה, מלפני אלפי שנים, אשר בה חשב הנביא להימלט תרשישה מפני האלקים! המלחים והספנים בימים ההם הטילו את יונה אל הים, רק לפי בקשתו הוא ואחרי ששיכנע אותם, כי בגללו פרצה הסערה וכי אם יוטל אל הים תסולק הסכנה המרחפת על ראשם. גם הגורל אשר הפילו אישר את דבריו. ובכל זאת עשו את הדבר רק תוך היסוסים רבים ורק אחרי אשר נכזבה תקותם להשיב את הספינה אל היבשה, ואפילו אחרי שהחליטו בנפשם להטיל את הנוסע המזור הזה אל הים, לא חדלו לקרוא אל אלקים ולהתחנן לפניו, כי לא יתן עליהם דם נקי. ואולם האם היו אפשריים היסוסים כאלה היום? — אילו נפל הגורל על מי-שהוא להטיל אותו המימה, האם היו עוד שואלים וחוקרים את האיש עצמו, מה חטאו ומה פשעו? וביחוד אחרי שאיש זר, מארץ אחרת הוא, ללא מודע וידיד בין המלחים, — אפילו בלי גורל ובלוי ויודוי זורקים היום בני-אדם אל מעבר לגבול הקיום כאשר יש רק תקוה מועטה להיבנות על ידי כך או להחזיק מעמד בסופת החיים. סוף-סוף היו יורדי הים באותם הזמנים חסים על נפש אדם. משום זה חס אלקים אף הוא על נינוה העיר החוטאת, על רבואות האנשים אשר בה ועל הבהמה הרבה בתוכה.

וכאשר התחרטו הללו על מעשיהם, שב מן הגזירה הרעה אשר גזר עליהם וריחם אותם, למרות קצפו וכעסו של הנביא, הטוען: יקוב הדין את ההר! ספר קטן זה הוא ספר הקטרוג והסניגוריא כאחד על משפחת האדם. הוא מתאר את האדם בחטאו ובחסדו, בעריצותו ובהתרפסותו. אבל ביחוד מודגשת בו ההאבקות של בן־האדם עם האלקים לשם כבודו, כביכול, של אותו אלקים. בן־האדם, וגם אם נביא הוא, אינו יכול לסלוח את העובדה, שדבר אלקים נעשה פלסטר, חס וחלילה; כי האיום להפוך את נינוה לא הגיע לידי מעשה ונשאר רק איום בלבד. האדם אינו יכול לוותר על הפרסטיז'ה האלקית, שנפגעה, כביכול. והוא מבקש על נפשו את המוות רק מחמת הקנאה הזאת לכבוד בורא העולם, שלא עמד בדבורו.

*

„טוב מותי מחיי!“ — הוא קורא אל האלקים. מדוע? על מה זה נמאסו עליו החיים לפתע־פתאום? והלא הוא כבר ידע את ערך החיים וטעמם, כאשר צלל לתוך תהומות הים, כאשר התפלל על נפשו מתוך מעי הדגה. — החיים נמאסו עליו בשל החיים שהוחזרו לתושבי נינוה. יען שמע אלקים לועקת אנשים, לתחנוניהם ולתשובתם, נמאסו החיים על נביאו. כי הוא שומר את מוצא שפתיו של הבורא, הוא מאזין לדברים שנאמרו והוא מאמין בהם. אין להשיב אותם. לא איש אל ויכזב, ובן־אדם ויתנחם. האם הוא דיבר ולא יקימנה? השופט השמיע את פסק־דינו ויש לבצע את פסק־הדין הזה בכל חומרתו. אחרת אין משפט, ואין דיין ואין סדר ואין טעם לחיים. טוב המוות מחיי הפקר.

למזלה של האנושיות, האלקים הוא רחום יותר מבן־האדם. לאשרנו שוררת בלבנו אותה הרגשה כמוסה, כי השופט הגבוה מעל גבוה נוהג לקרוע גזיר־דינים, אינו כפוף להם, לעקרונות מקודשים ולהחלטות מקובלות. בשעה של חסד ורחמים, הוא מוותר על הפרסטיז'ה ויודע להביט אל לבו של האדם החוזר בתשובה, על אף כל הטרונויות והתרעומות של נביאיו וכהניו החרדים לכבודו. משום כך אולי רבה יותר מדי ההסתמכות על הסליחה הזאת; אולי רבה יותר מדי האמונה בלבם של כל אנשי האגרוף, כי בזכות מכה אחת בלבם הם ביום אחד בשנה הם מקבלים היתר להשתמש באותו אגרוף כלפי אחרים בכל שס"ד הימים האחרים של השנה. אבל בגלל טעות זו של אנשים גסים מעטים לא נקפה את כשרון ההיטהרות של הרבים, את היכולת הנפשית להתעלות, לבער מתוך החברה שלנו את הקוצים והברקנים, את הבצע והההירות, את החטיפות מקערת הצבור וקמיצת היד לגבי צרכיו של הכלל. את החטף־קמץ הזה עלינו להרחיק מלוח התנועות שלנו, בטרם שאנו מתחילים לבטא את המלים הפשוטות והיפות האלה: לפני השם תטהרו!

על רוח האדם העולה למעלה

בימים שבין כסה לעשור, בעצם ה"הפסקה" הניתנת, כביכול, למשפחת האדם, לפני יום הדין האחרון, כדאי לחשוב על הנושא הבלתי-מודרני של יראת שמים ופחד האדם. היראה מפני השמים הולכת ונדחקת בזמן האחרון בגלל הפחד מפני-האדם. זהו הקו המסמן את הציביליזציה של המאה הזאת. הפחד מפני האדם המתקף, המפציץ, המשמיד, תופס את כל מחשבותיה של האנושיות, ושוב אינה פנויה למחשבה על יראת שמים, על החרדה מפני שופט עליון, גבוה מעל גבות, אשר ידו נטויה על כל הברואים.

היו זמנים, שבהם לא העיז האדם אף לחשוב על האפשרות להתרומם מעל פני האדמה ולהתעופף באויר, כעוף השמים. באותם הימים היו מלאכי-רקיע יורדים למטה. אנשי אלקים היו מופיעים לעיניהם של שוכני ארץ. כאשר בני-האדם לא היו מעופפים באויר היו מלאכים ושרפים יורדים אליהם, בשליחות עליונה. היו מדריכים אותם, מושיעים בעת צרה, נותנים להם עצות טובות. גם אנשים קדושים, שליחי-אלקים, היו נראים, כפעם בפעם, לעיניהם של בני-אדם מופתעים, פשוטי-עם לפעמים, שהיו נופלים על פניהם ורואים דמויות מופלאות בהקיץ. ואולם למן היום שבני-אדם עצמם התחילו פורחים באויר, חדלו מלאכים לרדת ארצה. אנשי-אלקים אינם מופיעים, אך לעומתם יורדים בני-אדם מוזרים בצלחות מעופפות. הנה הגיעו ידיעות-מרעישות על בני-אדם לבושים בגדי אלומיניום שירדו בצלחת מעופפות בפורטוגל, ודמויות אחרות לבושות מדי-אמודאים שנחתו בצלחות וב"סיגריות מעופפות" — בצרפת. האויר מלא ספורי-אויר על מטוסי-סילון חדישים, רקיטות, צלחות וסיגרות הנישאות במרומים. אבל לא יסופר עוד על מלאכים וכרובים ושרפים מעופפים.

וככל שעולה האדם מעלה, מעלה, ומתקרב, לכאורה, למרומי השמים, נפשו הולכת ומתרחקת מן השמים, לפי המושג הקדום. הוא שואף להתרומם, אבל מחשבותיו רחוקות משוכן-מרומים. יראת השמים אינה מטרידה אותו, אך הפחד מפני האדם היריב — הולך וגדל. מפני אותו אדם אכזרי העלול לפתע-פתאום

לצלול מן המרומים עם מטען של פצצות ומוקשים. הפחד הזה לובש צורות שונות. הצלחת, שהיתה פעם סמל של הצלחה, שפע ומוון, היתה לסיוט, כי היא עלולה להשאיר צלקת נוראה בגוף האדמה, ובדל אחד של סיגרה מעופפת עלול לחולל דליקה שתשחית לא רק שדה תבואה בגליל או יער של הקרן הקיימת בהרי יהודה, כי אם חלק ניכר למדי של כדור העולם. זהו הפחד המקנן עתה בלב האדם. זאם קוראים אנו היום ספורים נפלאים אלה על בני-אדם משוגים שנחתו אי-שם בפורטוגל בצלחת מסתורית שפרחה לשמים, — איננו מתמלאים רגשי התפעלות או הערצה לנוכח הישג מדעי כביר, אלא קודם לכל עולה על לבנו הרעיון על ההרס והחורבן, ששוכני צלחת זו עלולים להמיט על עולמנו זה. כי התרוממותו של האדם למרחקי האויר הגדולים נטלה ממנו את יראת הרוממות והשאירה בלבו רק את הפחד מפני השואה העלולה לרדת עליו מן הרום, מלמעלה. פחד הרום הוא חזק יותר מכפי שהיתה פעם יראת הרוממות.

ומשונה הדבר, כי ברגע שניתק האדם מן האדמה, כאשר שוחרר, לכאורה, מכבלי החומר של השטח המוגבל; כאשר ניתן לו מעוף במרחקים הגדולים לבלי גבול, — נתרבו וגדלו דוקא שטחי המריבה בין אדם לאדם, בין אומה לאומה, בין מדינה למדינה. לכאורה, היתה התעלות זו של האדם צריכה לטשטש את הסכסוכים הקטנים אשר לדרי-מטה, את החיכוכים בשל גבולות, בשל רצועות-אדמה וזעירות. עם כניסתו לספירות עליונות היתה צריכה גם מחשבתו של האדם להיות מכוונת כלפי מטרות נעלות יותר. אך התרחש דוקא ההפך. החשדות ההדדיים, האיבה, ההתחרות והעמידה על כל זרת של יבשה, — גדלו ועצמו במאד. והאימה הגדולה, אימת האדם⁶ מפני האדם, תוקפת, כשלהבת בעמרי גרון יבשים, יותר ויותר עמים רבים הנפוצים על פני האדמה.

*

אולי זהו העונש בעד הכניסה אל הטרקלין, טרם היתה ההכשרה הדרושה בפרוודור. אולי נענש האדם על העיוזו להעפיל מעלה, בטרם כילה את מלאכתו בעמק, לרגלי ההר. ואולי זהו הגמול הקשה והאכזרי של הטבע למשפחת האדם, על העיוזה להמריא לספירות העליונות בטרם מילאה כהוגן את תפקידיה בעולם השפל, למטה; בטרם השכינה שלום ואחדות והבנה מלאה בין העמים הרובצים על האדמה; בטרם פרקה מעליהם את נשקם ועוד טרם למדו לחיות יחד, זה בצד זה, בריעות ובעבודה משותפת. כל התעלות זקוקה להכשרה, ואין האדם יכול לפרוח באויר, כאשר לשולי בגדיו דבקו עדיין רגבי הרפש והבוץ אשר על האדמה. אך, מן הצד השני, הלא יודעים אנו, כי דוקא מתוך הבוץ והטיט של החטאים והפשעים עולה זעקת התשובה וההיטהרות. וכך היא גם אימת-המלחמה הממריצה את מוח האדם, המכשירה אותו למדע ולייצור, לתבונת המעשה ולעוזו הרצון. דוקא חוסר

ההבנה בין בני-האדם מכריח את דור-ההפלגה לנטוש את עבודת הבנין הריקה של מגדל גבוה בשמים ולהתפשט על פני הארץ ולבנותה. גורל משונה נפל בחלקה של משפחת האדם: — לבנות, להשכיל, לחולל נפלאות, רק כאשר לא ישמע איש את שפת רעהו. דוקא אי-ההבנה של עמים מכריחה את בניהם להתרומם מעלה-מעלה במטוסים אשר לפני דור אחד עוד היו בגדר הדמיון.

עמוק בתוך נפשנו פנימה מהלך ריטון של מרד נגד גזירה זו של העפלה מתוך חרדה, מתוך פחד הדדי של אדם מפני חברו. האמונה הטבועה עמוק בלבנו לוחשת לנו, כי הפחד מפני האדם הוא רק שריד של תקופות קדומות פרימיטיביות, שעליו להעלים כליל במהרה בימינו. רק יראת שמים, מורא אלקים על ראשנו, היא המסוגלת להעלות אותנו אל מרומי הפיסגות של אושר, בטחון ושלימות נפשית. אותה האמונה אומרת לנו, כי לא הפחד הוא המסוגל להמריץ אותנו לדעת ולהכיר את העולם והטבע וכל התעלומות והרזים הגנוזים בהם, כי אם דוקא השקט והשלוש והכבוד ההדדי, שמכבדים בני-אדם ועמים זה את זה. כי ראשית חכמה, — מקורה וגורמיה, — היא סוף כל סוף תיראה, ולא הפחד. זוהי היראה מפני האדון אשר ציווה לתקן את העולם, לשכללו ולשפרו, על מנת שיהיה נוח לכל השוכנים בו; וציווי זה מחייב את הכל.

בין יום כיפור לסוכות

כמו שנחוצים הם עשרת ימי תשובה בשנה היהודית, הימים שבין כסה לעשור, שבהם האדם מגיע לחשבון הנפש, לשברון לב ולהרהורי תשובה, — כך נחוץ הוא התפקיד שהוטל על הימים שבין יום-כפור לסוכות. זהו תפקיד לתת פורקן לנפש שנשתחררה מן הסיוט, מן החרדה שהעיקה עליה ביום הדין הנורא, בשעת קריאת ספרי-הזכרון במשפט. ימים מועטים אלה שבין צום העשור וחג הסוכות הם ימי נהרה, שלווה וגם משובה כל שהיא. דומים הם ללהקה של תלמידי בית-ספר המתפורים לפגרא מתור צהלה של שובבות. הם ימים ללא אמירת תחנון בבתי-כנסת וללא דאגות של "כתיבה טובה" או "חתימה" או "גמר חתימה". אין עוד התכוננות לקראת משפט קפדני במרומים. דומה הדבר, כאילו משתררת רוח הפקרות קלה ברחוב היהודים, הואיל שהרצועה הותרה, ובכלל אי-אפשר למצוא אותה. הפמליא של מעלה, שהיתה כל כך מרוגזת ורוטנת במשך עשרת הימים הראשונים של החודש, עסוקה וטרודה עד למעלה ראש בצבירת כל החומר של המשפט, התעודות והמיסמכים והניירות. הקטיגור אף הוא בהול, ומתרוצץ הוא בפרוודור של אולם בית-הדין כאובד עצות. הוא הניח אי-שם את התיק שלו, בפרוודור זה, ואיגו יכול להבין לאן נעלם. וכי איזה מלאך רע יכול היה לסחוב את התיק הזה, שבאמת כבר נתיישן ונתמעך. והוא נחפו, קטיגור זעום-פנים זה. הוא רוצה להסתלק, מהר ככל האפשר, ממחיצת אולמו של בית-דין זה, שבו עבד עשרה ימים רצופים עבודת פרך כנגד עם יהודי זה, יצור קטנטן ובעל העזה גדולה, וסוף-כל-סוף העלה חרס בידו.

*

הוא מדוכא מאד, השטן המקטרג. במשך כל השנה ארב לנו, חיפש תקלות, כשלונות, פשעים, עבירות שבין אדם למקום ושבין אדם לחברו. הוא השתמש בתכסיסים גאוניים, לפי דעתו; הוא ניצל כל חולשה וכל מעידת-רגל, כל רפיון ואולת-ידי, כדי לחבר את כתבי-האשמה. ואיזה כתב היה זה! בכל השנים שקדמו לשנה זו לא היה לו שפע כזה של חומר, למרות נסיונו הרב. אמנם בכל שנה נדמה לו אותו הדבר, כי הנה הגיע לשיא, כי יהודים אלה, — שנגדם הוא מנהל את

המערכה, — המציאו לו בעצמם חומר־אשמה כזה, שהסניגוריה המשוכללת ביותר לא תוכל לעמוד בו. ובכל זאת השנה האחרונה עלתה על כל הקודמות ביבול הרב של חטאים. אך בסופו של דבר נוצח הוא, הקטיגור, ולא הסניגור, עקב הצום של היהודים נחלשו דוקא כוחותיו של השטן. לנאשמים עצמם, היושבים בתענית, לא אירע דבר. הם רגילים בכך. אבל השטן המקטרג מאבד תמיד את כוחותיו בשל תענית זו. הם צמים — והוא כמעט מתעלף מחולשת הלב, מרפיון כללי. והוא עדיין מהומם מן הרעש שהקימו יהודים אלה בכל שבעת הרקיעים, מדבורי המליצים והסניגורים הרבים שהם גייסו למשפט זה, מבקשותיהם של האבות הישישים, אשר הטריחו אותם סניגוריהם של ישראל, כדי להגיד את דברם הם לפני השופט הרם היושב על כסאו.

לא. אין זה תפקיד נעים להיות שטן־מקטרג בימים הנוראים האלה, כדי להרשיע את העם היהודי. מי יוכל לעמוד כנגד הרעש הגדול והזעקה המרה שמחוללים הללו, כאשר יגיע הדבר לנפשם? — הם מתחילים לגולל לפני כסא־הכבוד תעודות וניירות וכתבי־המלצה. הנה מזכירים הם את ברית אברהם, והנה יש להם מיסמך על עקדת יצחק, ועל הבטחות שניתנו אי־פעם ליעקב. והנה מגיעים הם לתעודות על הרוגי־מלכות. אין להכחיש: יש להם ארכיון מלא וגדוש של ניירות. ואחרי ככלות הכל — הם רצים פתאום ומטריחים לפני בית־דין את מידת־הרחמים, שהיא תבוא ותפיל את תחינתה לפני רבון העולמים. מה אפשר לעשות כנגד ברנשים כאלה? — השטן הולך לו לפי ההגיון, לפי החוק וסעיפי החוק. אינו יודע דרכים עקלקלות, מיני פשט־לעך ופולפולים. לפניו יש ספר החוקים, ויש בו סעיף פלוני, וסימן־קטן בתוכו. ולפי סעיף ברור זה, ראה סימן ב' עם התוספת ד' וז', שתוקנה בבית־דין של מעלה בשנת א' תתש"ט ליצירה, מגיע לכל העדה הזאת, היושבת עתה על ספסל הנאשמים, עונש חמור מאד. אך מה להם ליהודים לסעיף? ומה להם לסימן ב', או לתוספת ד'? — הם הבהילו לכאן את מידת־הרחמים, שהיא תפתח את פיה ותדבר, כי ה"מענה לשון" שלה, לזכותם. והמעט להם בזה, — והרי הם אצים ורצים לשערי הדמעות, שאינם ננעלים עולמית, והם נדחקים דרך הכניסה ההיא אל שתדלנים נועזים ביותר.

מר הוא גורלו של השטן. בעיקר משום זה, שהיהודים מכירים את הדלת האחורית. הם מגיעים לשער של דמעות, שאין עליו מנעול מתוקן כראוי; הם נכנסים אצל מידת־הרחמים, שיש לה "פרוטקציה" גדולה מאד במלכותא דרקייעא. אך ביחוד מכביד על השטן אותו שפע של אסמכתות ותעודות שריכוז הנאשמים ברשותם, עוד מימי אברהם, יצחק ויעקב. הם זוכרים הכל והם שומרים על הכתבים שלהם כעל בבת עין. לרגעים נדמה לו לקטיגור עצמו שמוטב יהיה, אם

יסתלק מן התביעה בכלל ויסכים לשחרור הנאשמים. כי לפי מהלך המשפט ולפי הטענות של הנאשמים עוד יוצר מצב, שהם, היושבים על ספסל הנאשמים, ייהפכו לתובעים, והם הם שידרשו עוד פיצויים ותגמולים ותשלומים נוספים בעד כל הטורח שהטריחו אותם ובעד העלבון, כביכול, שנגרם להם על-ידי עצם המשפט. אך, כפי הנראה, לא קל הדבר לשטן להסתלק מן התפקיד שהוטל עליו, אף על פי שכוחותיו הולכים וכלים. וכך הוא הולך וממשיך לקטרג בשפה רפה וללא בטחון עצמי, עד הרגעים האחרונים של שעת ה"געילה". וככל שהולך ומעריב היום, כן תלך ותגדל הנהרה בלב היהודי. עוד לא הספיקו לגמור את תפילת המעריב, וה"מחזור" מצוה: "לך אכול בשמחה לחמך!" — ניצחנו, ניצחנו! — עוברת ההמולה בכל בתי-הכנסת והתפילה. אין כל ספק בכך, שפסק-הדין יצא לטובתנו. ובבטחון הזה יש לא רק הרגשת האופטימיות של היהודי, אלא גם מעין לעג וזלזול כלפי השטן המקטרג, שערב את נפשו לצאת בתביעה נגד "בעל דבר" חזק כזה כמונו, היהודים. ולא עוד, אלא שנדמה לנו, כי ניתן לנו כעין רמו קל, כעין חיוך מתחת לשפמו של שופט קפדן, כי בדיעבד טוב להתקלס קלות באותו שטן שוטה, היוצא נגד יהודים דוקא בספרי-חוקים ובסעיפים ובכל חכמת הקודקס שלו.

זהו אפוא פירושה של המשובה הזאת המזדקרת מתוך נפשנו בימים המעטים האלה שביין יום-כפור וחג הסוכות, משובה של עליצות פנימית. כאילו יודעים אנו, כי שם, במרומים, באולם בית-המשפט, טרודים הם אנשי-הפמליא, מפרקים את השולחנות, אורזים את המיסמכים, בודקים את החותמות. יש כעין אנדרלמוסיא קטנה, מעין תוהו-ובוהו שלאחרי עיסוק גדול ואיש מהם אינו מתפנה להציץ אותה שעה למטה, למעשיהם של הזאטוטים המתרוצצים בצהלת-נעורים, אחרי ימים קשים של מתיחות. אדרבה, חושבים כל אותם דרי-מעלה קפדנים: יסולח להם, יסולח הפעם! אכן, זהו טעמם הטוב של ימים אלה, המפיגים את המתיחות והמשרים אוירה של התחדשות, התאוששות ובטחון בתוך משכנות ישראל.

באספקלריה של העבר

יש שתתעורר מחשבה, כי חייבים אנו בימי החנוכה לזכור לא רק את הגבורות של ימיהעבר אלא גם את החולשות, את רפיון־הרוח ואת הדכדוך, שהיו בתוכנו לפני זמן קצר בערך, כדי להעריך את ההישגים של היום. נשואה נא לנגד עינינו את רגשותיהם של ציונים צנועים שהתהלכו ברוסיה לפני יובל שנים, בימי קישינוב והומל, אילו היו יכולים לראות באספקלריה מופלאת את בואו של הציר הרוסי לירושלים כדי למסור את כתב־האמנה שלו לידינו של נשיא ישראל. איזו כברת־דרך היא זאת! איזו פיסגה רמה היתה זו שטפסנו והגענו אליה! ומה הם רחשי לבם של הזקנים החיים אתנו היום, אשר בימי עלומיהם התרוצצו בערים ובעיירות של הקיסרות הרוסית האדירה, כדי למכור שקלים בצנעה, או בולים של הקרן הקיימת בקופיקות דלות, ובאזניהם צלצלו אז פעמוני הגאולה כאגדה רחוקה. מה הם חויותיהם היום, כאשר בא־כוחה של ממשלת מוסקבה בא לברך את ירושלים עיר־הבירה של מדינת־ישראל.

צריך אפוא לזכור ולהזכיר את החולשה של אנו, את עמידתנו הדלה, את הכפופות וההכנעה, עוד לפני דור ושני דורות, כדי להעריך את המעמד המכובד אשר אליו הגענו. לפני ששים שנה, כאשר נתפרסם בירושלים מאמר ב"הצבי" לכבוד חנוכה, ובו נאמר, כי "בעורקינו היום צריכים להיות נוזלים, — אם מעט ואם הרבה, — דמיו של יהודה המכבי הגבור, אשר שפך לקנאת עמו וארצו", נודעוזה כל הבירה. סכנה היתה נשקפת לישוב היהודי, והרבנים הגדולים, רבני ירושלים, פרסמו כתב מחאה נגד המאמר. הם הצהירו ברבים, כי מלאים הם "צער ויגון, פי נמצא בקרבנו איש אשר בשם ישראל יכונה, שיוציא מלבו דברים נוראים כאלה". אכן, דברים נוראים היו אלה, כי יידרש דם מכבים בעורקיו של אדם יהודי. והרבנים הגאונים הוסיפו להדגיש באותו הכתב, כי הם ; ככל "המון ישראל היושבים לבטח בצל ממשלת אדוננו מלכנו השולטן ירום הודו הננו עבדים נאמנים למלכנו האדיר יר"ה ולשריו אשר לצדק ולמשפט ישורו". גם את התעודה הזאת צריך לזכור בימי חנוכה אלה, כדי לראות את הדרך אשר עברנו, את המרחק מאותה עבדות נאמנה עד היום.

אך בזכות מה עברנו אותה הדרך, ומה הם הכוחות אשר עמדו לנו, כדי להגיע עד הלום? — אכן, גם את זה חייבים אנו לזכור ולהזכיר לעצמנו. זכות היתה לנו, כי בימים הם, ימי השפלות והרפיון, היו לנו חולמים ואנשי-חזון. רק מעטים היו אז, אחד או שנים בעיר או בעיירה; הם התהלכו בקרב עדתם כאנשים שדעתם אינה שפוייה. הם שרו שירי ציון והתמוגגו מנחת ומהתפעלות בקראם את „אהבת-ציון“. והנה חולמים ו„בטלנים“ אלה סללו את הדרך מתחום-המושב החשוך אל הפסגה שעלינו עומדות רגלינו היום. אותו בחור-בטלן, אשר עיניו הבריקו ונוצצו באור שבעת הימים, כאשר הצליח לפני יובל שנים למכור חמשה שקלים של ההסתדרות הציונית, — הוא-הוא אשר החל לסלול את הכביש מוסקבה-ירושלים, אשר בו עבר מר אלכסנדר ניקיטיץ' אברמוב.

*

ואולם היום אפסו החולמים, הבטלנים ההם, אנשי החזון והרוח. אולי תקועים הם אי-שם, אולי נדחקו לקרן-זווית, כי הלא לא יתכן, שבימים האלה מלאה כל הארץ כלי-כך הרבה פכחות ופכחות, עד שלא נשארו ארבע אמות בשביל קומץ בני-אדם בטלנים. אבל ברור הדבר, שבטלנים אלה אינם כלל בנמצא על פני השטח. במציאות שלנו אין עוד מקום לגעגועים, לכיסופים, לבעלי-אגדה, לחולמי-חלומות. טפוסים אלה נידונו לכליה או לגניזה. המציאות שלנו דורשת אנשי-מעשה, כלומר, אנשי הפרוזה, שהם רציניים מאד, שהם מומחים לענפים מסויימים של המשק, — שהם צועדים בטוחות על פני הקרקע של ממשות, ובלכתם גם יגיעו ידיהם ומרפקיהם, כאשר יהיה עליהם הרוח להטות, בכה או בכה. בקיצור: בשוב ד' את שיבת ציון לא היינו חולמים כל עיקר. אדרבה, בבת-אחת נעשינו כאן, יהודים במדינת ישראל, אנשים בעלי חשבון ומציאות, המקפידים מאד-מאד על כך, שלא יחדור איזה בטלן למחיצתם.

אולי מציאות זו אוכלת אותנו בכל-פה. הפנקסן בלע את הפייטן, והכלכלן — את איש הרוח; יודעי-העסק גברו על יודעי-הספר, ובעלי החלומות המרחפים בספירות העליונות נדחקו מפני המומחים העוסקים בספירות התחתונות. מומחים אלה אין להם בעולמם אלא חשבונות וסיכומים. ואילו היו רואים בחלומם את סולם יעקב, אשר מלאכים עולים ויורדים בו, היו מתאמצים קודם לכל למנות את מספר השלבים הנמצאים בו. ברם, על פי האמת, אינם מסוגלים לחלום את חלום הסולם ההוא אשר ראשו מגיע השמימה. הסולם שלהם הוא נמוך קצת יותר. והם-הם המדריכים, היועצים, המבססים את המציאות של היום. פכחות זו של מומחים ואנשי-מעשה, כביכול, הממלאה את האוירה הצבורית חידקים של זלול ברוח ובחזון, אינה מסוגלת לסלול לנו דרכים לפיסגות נוספות. כי היא מבבלת „עסק“ ב„עסקנות“, והיא עלולה לראות חיו של עם רק מנקודת-הראות של מאזן

מסחרי. אמנם, את עסקי המשק של העם יש לנהל על פי חוקים וכללים ונסיונות של בעלי משק; אבל על אורח חיינו וגורלו יש להשקיף אחרת, מגבעה רמה יותר, וברוח חזון למרחקים.

כמו תמיד, עם הדלקת הנרות של חנוכה, אנו נזכרים בפך-השמן הקטן, אשר הספיק לשמונה לילות ארוכים; אנו נזכרים בטהורים המעטים, שעמדו בפני הטמאים הרבים. אנו מדגישים את האיכות, את הטהור, את הזוהר הפנימי, האצור והחתום. אלה הם מעינות הגבורה, שבהם ערובה לנצחון. וכמו תמיד אנו קוראים בשבוע של חנוכה את פרשת עליתו של יוסף בעל-החלומות. ספור נפלא זה של ספר הספרים, המתאר את עליתו של האסיר מן הכלא אל פסגת השלטון. ודוקא הוא, אשר אחיו הגדולים התלוצצו על פטפוטי חלומותיו, מציל את הארץ ויושביה מפני הרעב והרוזן. הוא יודע לארגן ולהסדיר את צבירת התבואה, את חלוקתה, את בעלות הקרקעות. כי בעל-החלומות הוא גם איש-האדמיניסטרציה הכשרוני ביותר, איש המעשה והממשות, כאשר ניתן התפקיד בידו.

הנה זהו אשר יידרש ויבוקש בימינו, ימי הפרוזה היבשה והקשה: מעט חזון וגם חלום. נחוצים כנפי-דמיון אשר ישאו אותנו גם אל ימי העבר הרחוקים, כאשר מעטים התקוממו על רבים, בצאתם להגן על ארצם, על נפשם ואמונתם; וגם אל העבר הקרוב כאשר מעטים היו לבטלנים ומבלי-עולם בעיני רבים, בחזותם חזון שיבת-ציון בימינו. יהיה נא מקום בתוכנו למעטים גם היום. ישמע נא קול החולמים, אנשי הרוח והחזון, המבשרים לדור את תקות העתיד.

עם צאת החגים

עם צאת החג, מתעגמת הנפש. כי הנה חלף הלך לו החג כמעט באי־רואים, בטרם הספקנו להרגיש אותו, לרוות משמחתו ומזיו־אורו. זמן־שמחתנו עבר הפעם ככוכב השביט, כמו אור הבזק. בשנים שעברו היה חג־הסוכות שופע שמחה וחדות־יום־יום על כל גדותיו, עד שהיתה השמחה מספיקה לצייד אותנו בקצת רווחה לזמן ממושך, עד לתוך־תוכה של תקופת הסתיו העגומה, המלאה, כרגיל, הרהורים נוגים. משמחת חג העצרת ויום שמחת־תורה היה אדם יהודי מתכלכל כמעט עד חג־האורים, כלומר: עד שבוע של חנוכה. ואילו בשנים האחרונות נצטמצמה השמחה, ובקושי היא מספיקה לשבוע אחד, לשבוע חג הסוכות לבדו.

נדמה לי, כי סילוק רגש־החגיגות בא דוקא מחמת ריבוי החגיגות שאנו עורכים בשבוע של החג. ריבוי ה־"אימפריונות", הכינוסים, העצרות והאספות. דומה שאנו גורסים יותר את המושג "מועד" שפירושו הוא אספות־עם, התוועדות של קהל, ומסיחים את הדעת מן המושג העממי "חג", שפירושו הפשוט הוא, הסתובב בחוג־רוקדים ובמעגל־עליוזים מחמת צהלה. האספה היא ההפגנה הרשמית, בה בשעה שהחגיגה האמתית היא בבית, במשפחה, בלב. והרי היו אצלנו השנה בימי החג, גם עשרות כינוסים וחגיגות, מדעיים ומקצועיים וישוביים שהכריחו נסיעות וטלטולים מתוך הבית ולחוץ.

*

אין פליטוניסט רגיל לחטט בחשבונות ולחקור מה הן הכנסות הכינוסים האלה למול ההוצאות הרבות שמוציאים עליהם. אולי בכוונה נועדו כל אלה לימי החג דוקא, כדי שהוצאותיהם תהיינה כלולות בהוצאות ימים טובים. וכידוע, אין הוצאות שבתות וימים־טובים נכללות בתקציב השנתי הנקצב לו לאדם בבית־דין־של־מעלה בימים שבין ראש השנה ויום־הכפורים. וכל המוסיף בהוצאות אלה מוסיפים לו, לפי האגדה, מחוץ לתקציב, או אולי כבר נקבע הדבר, שאין "חשבון" נוהג בארץ זו שלנו, למן הזמן שנחרבה העיר חשבון אשר בעבר הירדן מזרחה. יש לנו גם מסורת עתיקה שלפיה אסור היה לעשות חשבונות בירושלים עצמה, כי אם בכיפה מיוחדת מחוצה לה, כדי שלא לבוא לידי עצבות בגלל גרעון בחשבון.

בעיר אשר נאמר עליה, כי היא "משוש כל הארץ". ברם הגרעון הוא לא בממון, כי אם בהרגשת השמחה של יום-טוב, החסרה לנו, והיא כאילו נתמעכה בתוך הכינוסים הרציניים והאספות החגיגיות.

שמחת החג תיתכן בשני אופנים: או בצורת קרניבלים ופסטיבלים המרכיזים את העם כולו מסביב להופעה חגיגית אחת, אדירה וכבירה, שבה משתתפים כל ההמונים. זו היתה לפני שמחת העליה לרגל, כשהעם כולו, על כל מעמדותיו ושכבותיו, היה נוהר לעיר הבירה, כדי לשמוח בצוותא. לעומתה יש שמחתו של היחיד, העוזב דוקא בימי החג את הכרך ואת שאונו, את ההמונים ומצהלותיהם, ובורח אל חיק הטבע, כדי להינפש ולהחליף כוח. שני הדברים האלה לא ניתנו לנו בימות החג. לא אורגנה שמחה המונית במרוכז במקום אחד; ולא היתה האפשרות ליחידים רבים לצאת מן הערים אל הכפרים, כדי להתענג על הוד הטבע.

*

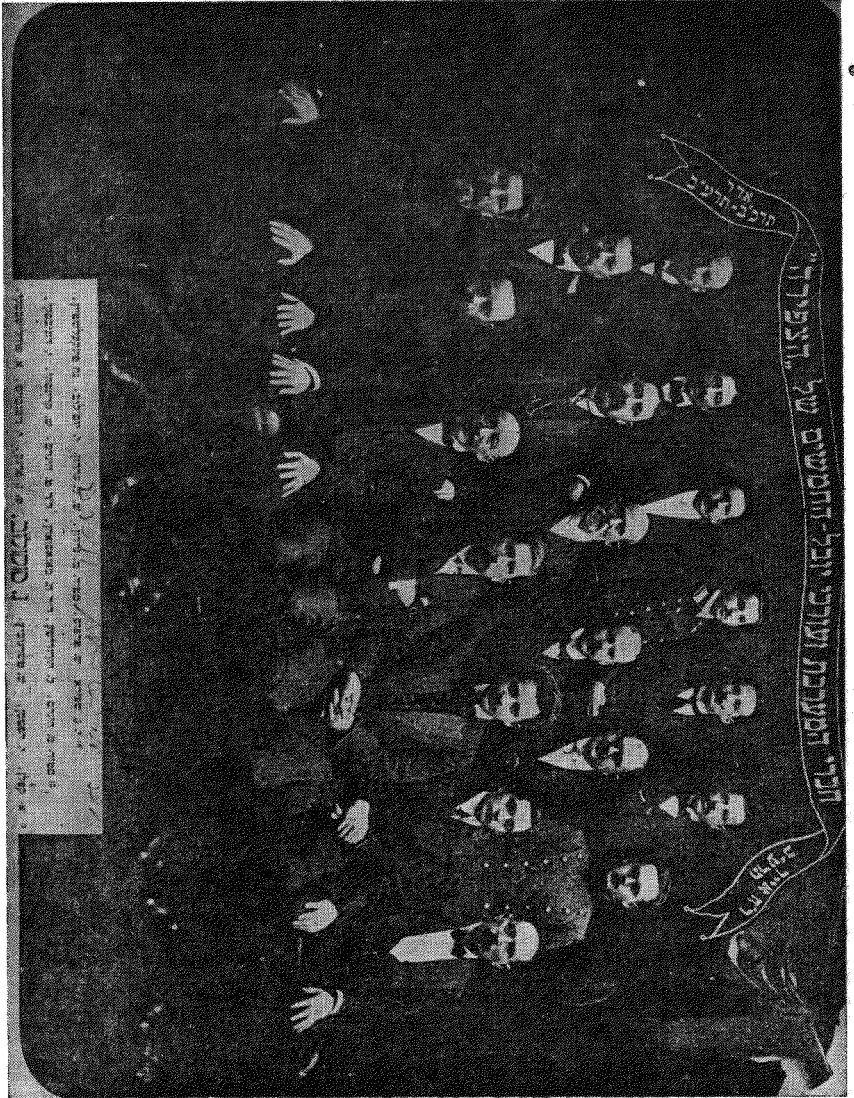
אך העגומה ביותר היא העובדה, שכל מהותם של "ימים-טובים" כאילו ניטשטשה ואין להם עוד אותו צביון מיוחד, שהבדיל אותם משאר ימות השנה. לאט, לאט, מתנמכת קומתם של השבתות והחגים, שהיו מזדקרים מתוך לוח-השנה היהודי, לא רק כימי מועד ושמחה, אלא כימים מקודשים ונעוצים. עמים אחרים נהגו בימים הקדומים להפיח רוח-חיים בטבע ובעצמים דוממים אשר מסביב להם. בעץ ובאבן היו משכינים נשמה, וכל נקיק סלע היה מקום זבול לרוחות ונפשות. מתוך כך היו מגיעים להערצת הטבע, להשכנת רוח אלקית בגרמים ובעצמים שונים. ואולם אנחנו לא ראינו בעצמים הדוממים האלה כל נפש חיה מסתורית. לעומת זה ראינו בזמן, בשנים ובימים החולפים לעינינו, התגלותו של רצון אלקי. בטוחים היינו, כי שטף בלתי-פוסק זה של רגעים זורם אל מטרה מסוימת, קבועה מראש. משום זה יכולנו גם לייחס קדושה מיוחדת לימים מסוימים שנזדקרו מתוך השנה; ימים, שבהם מתגלה הרצון העליון והפלאי ביותר הדגשה. משום זה היה יום-השבת יום מקודש כשהוא לעצמו, אפילו מבלי ה"קידוש" שלנו, כי אם מחמת טבע ברייתו בתוך שטף הזמן, מחמת יעודו המיוחד בתוך הנהר הפלאי הזה, ששמו "זמן", הממהר מקדמת ימי-בראשית אל המטרה היעודה לו.

ימי-קודש אלה, שבתות, חגים ומועדים, היו מגיעים אלינו בשטף הזמן, נאצלים, מלאי הוד פלאי אשר הוענק להם במאמר הבורא; ועלינו היה לקדם את פניהם, כאורחים נעלים אשר הואילו לסור אלינו בדרך מסעם למרחקים. הם היו ממלאים את ביתו של האדם היהודי בהרה ושמחות. האם לא הרגיש האדם היהודי בבואה של שבת-המלכה, ביום ו' לפנות ערב? — כמעט שקלטו אזניו את רשרוש שמלותיה, את קול צעדיה החרישים בהיכנסה לביתו עם הדלקת הנרות. וכך היו

קרבים ובאים החגים. כל אחד ואחד מהם בצורתו המיוחדת. מי בפנים מאירים ומסבירים, כמו חג הפסח; ומי — בחיוך טוב-לב, כמו חג הבכורים. מי בפנים זעומים ורציניים, כמו יום ראש השנה, ומי — בהבעת צהלה ושובבות, כמו חג הסוכות. היה האור שופע מאורחים רמים אלה, ומזויר-אורם גם שבעו הלבבות.

מה שאין כן עכשיו, כשהימים הם כולם ברשותנו. השנה היא כולה בתחומנו אנו, ואנו עושים את השבתות והחגים ימי מנוחה והנאה לעצמנו, כרצוננו אנו. דומה הדבר כאילו כבשנו את הזמן יחד עם כל הכבושים האחרים שאנו כובשים בטבע, בדומם ובחי. אנו מתיימרים להיות אדונים לזמן, ולהכניס לתוכו מעשים ומאורעות, הישגים ומרחקים אשר לא יכול היה מקודם לשאתם על גליו בשטח מצומצם. ואנחנו קובעים בתוכו את הימים המיועדים למנוחה ולשמחה. השבתות ו"הימים הטובים" אינם עוד אורחים נאצלים הבאים ממרחקים להתארח אצלנו, אלא אנחנו גובלים אותם מתוך הזמן שברשותנו. אכן, מכל הכבושים הבלתי-מוצלחים, כבוש זה של הימים הוא האומלל ביותר, שכן הכובש את יום-החג ומגבש אותו לפי טעמו הוא ולפי רצונו הוא — נשאר, בסופו של דבר, דל ומסכן בתוך הגבולין הגדולים.

התפטרותו של הרבנים מרמון הרבנים מרמון הרבנים מרמון

א י ש י ם

עם הפרופ' חיים וייצמן

ה נ ש י א

אפילו אלמלא נבחר לנשיא, היה התואר „נשיא“ הולם אותו, הואיל שהוא עצמו אישיותו, הופעתו, — היו מסמלים את מושג הנשיאות והאצילות. ומשנבחר לנשיא מדינת ישראל היה הוא יחיד במינו בין נשיאי המדינות: בעל קומה תרבותית, איש-מדע, שנון בשיחה, חכם בהליכות עולם, פיקח בנתיבות חיים ומעגלי-אדם; איש שספג לתוכו מאוצרות התרבות המרובים, גדל בין עמים שונים וידע את תכונותיהם, לשונותיהם והליכותיהם. אין בין הנשיאים של הארצות הרבות איש דגול כזה. ואילו היו פעם מתכנסים לאספת נשיאים היה הוא הבולט ביותר ביניהם. אין ספק שפקחותו וקסמו היו מעלים אותו להיות הראשון בחבורה. מוכן שהמדובר הוא בכינוס כזה, שבו אין מעריכים נשיאים רק לפי גודל המדינה שהם מייצגים בקילומטרים מרובעים, במיליוני תושביהן וגייסותיהן, ובעושר החמרי של אוצרותיהן.

אבל מזלו של חיים ווייצמן גרם לו לכהן בתור הנשיא הראשון של מדינת ישראל, ואמת-המידה שבה נמדדות מעלותיו היא יהודית, שהיא מקפידה ומחמירה ביותר, כי אצל העם היהודי נדרשות, כמובן, תכונות וסגולות אישיות רבות וחשובות פי שבעים ושבעה מאשר אצל עמים אחרים. ואם אדם עולה בסולם אצל בני-יעקב, הרי בודאי ובודאי שזקוק הוא לעזרתם של אותם המלאכים אשר נראו לו לאביהם יעקב בחלומו. כי קשה מאד העליה בשלבי הסולם הזה אצל יהודים. וקשה במיוחד היא דוקא בשביל בני-עליה, בשביל אנשי סגולה ובעלי כשרונות. ונחוצה ברכת שמים מעל, סבר-פנים מיוחד של ההשגחה העליונה כדי שיוכל אדם-המעלה לעלות במעלות, ואכן, חיים ווייצמן היה האיש, אשר מראשית צעדיו כאילו היתה דרכו מסומנת על ידי ההשגחה הזאת, למען יעלה ויעפיל אל הפסגה אשר נועדה לו. מעיר מולדתו הקטנה בחבל פוליסיה עד לארמון הנשיא ברחובות היתה דרכו זרועה אור מסתורי זה של הגורל, אשר הועיד לו תפקיד מיוחד בחייו של העם היהודי ובתקופה היסטורית מיוחדת. אמנם היו זרועות בדרך זו אבני-נגף רבות, אשר לא פעם אחת נתקלו בהן רגליו. אך הדרך

הובילה סוף-סוף אל אותה הפסגה, אשר היתה מעולפת בענני האגדה המשיחית:
הגאולה, מדינת ישראל, והכסא הגבוה ביותר באותה המדינה.

*

ובדרך ההעפלה הזאת סימל ווייצמן את העם היהודי, את ההעפלה של
העם היהודי המזונוח והנשכח בירכתי החברה האנושית. כי הוא עצמו היה סמל
האדם העממי, אשר לא גדל בבית אצילים ולא ישב ישיבת כרכים ולא הסתובב
בטרקלינים. הוא בא מבית יהודים של המעמד הבינוני בעיירה חשוכה ודלה,
והוא שמר בכל ימי-חייו את העממיות והפשטות הזאת בתוך לבו. השיחה היהודית
הפשטוטה, עם התבלין של בדיחה והלצה, עם התערובת האפיינית של עברית
ואידית, — היתה חביבה עליו ביחוד, מחמת הפקחות והשנינות שהיו בהן כל גווני
האופטימיות היהודית. ככה היה נשיא ישראל בנה של המשפחה היהודית העממית
הנפוצה בכל קצוי עולם; ומשום כך היה קל לו להתמצא בתוכה, בכל פינה שהיה
פונה אליה: באמריקה ובאפריקה, באירופה ובארץ ישראל.

*

אולי יחס זה, הרגשה משפחתית זו, השפיעו גם על צורת הופעתו
ודבורו בפני הקונגרסים ואספות הועד הפועל. כי הוא לא היה מופיע בתור גואם
חוצב להבות, אשר דברו כפטיש יפוצץ סלע, כאדם הבא להטיל את דעתו ומרותו.
נאומיו של ווייצמן היו כעין שיחות, המתנהלות לאט, כאילו בשפה רפה ולאזה,
והדברים, — לא דיבורים, — היו נאמרים כמעט בקצב מאופק, מתון-מתון,
ובלי הרמת קול. אך היה לשיחות הללו אותו צליל של קטיפה, המלטף את המאזין
ועוטף אותו מין עטיפה בלתי-נראית, עד שנפשו היתה הולכת שבי אחרי הנואם
בעל השיחה. הסלע לא היה מתפוצץ אלא היה נימוח ומתמסמס, כאילו בתוקף
תהליך חימי מסתורי. זה היה דרך השכנוע שלו, משפחתי, עממי "יודיש-
שביודישליך". לא היה זה יחס מגבוה, כמו שרצו מתנגדיו להוכיח, מעין זלזול-
זוטא של פרזידנט באנשים מן העם שבאו לקונגרסים, — אלא דוקא הבנה עמוקה
של הנפש היהודית המקורית, שאינה נגררת אחרי הפולמוסים הפורמליים. אפשר,
כי היתה זאת דרך התשובה של ווייצמן, יוצר ה"פרקציה הדמוקרטית", אשר
התקומם בשעתו נגד הרצל. בגיל הבינה התבונן יותר לאותם דקדוקי-עניות של
בחורים בעלי-הגיון ופה ממלל רברבן, אשר בחריפותם ובהבל-פיהם הם מסוגלים
להרעיש את האולם במחיאות כפים ולהעלות את העולם כולו על המוקד.

*

ואחרי כל אלה היה הנשיא הזה איש-המדע המובהק, האיש אשר
למד תורה ודעת והקים מכון למחקר ודאג להקמת אוניברסיטה במדינה עוד טרם
הוכרזה המדינה עצמה.

המדינאי שבו לא האפיל על החוקר ואיש־הרוח, אשר האמין בכוחו הבלתי־מוגבל של הגניוס היהודי. והוא־הוא אשר התאבל במסתרים על אבדן המוחות היהודים בשואה הנאצית, על האוצר הגדול הזה של כוחות רוחניים שאבד לעם היהודי בשנות האופל. ובשנים־האחרונות, לפני נפלו למשכב, היו כל הגיגיו סובבים־הולכים על נושא זה: — כיצד לשמור על המוח היהודי הקבוצי שלא יתדלדל; כיצד לעורר שוב בקרב הנוער של ימינו את הצמאון למדע, את השאיפה לתורה ולהשכלה, כפי שהיו מאווייו של הנוער היהודי בימים שעברו. הוא ראה את עתיד הארץ בגידול האינטלקט היהודי, בהרחבת ההשכלה, במומחיות המקצוע, בדייקנות הביצוע ובאותה ההתמדה שציינה את בחורי הישיבה והאקסטרנים לפני יובל שנה, כאשר „דרכה של תורה“ היתה דרך־החיים הנכספת בשביל אבות ובנים גם יחד.

מרחוק אני רושם את השורות האלה, ומרחוק אני רואה את הארץ, — ארצנו, — עטופת יגון ואבל בצל הדגלים המורדים עד חצי התורן. ואולי אפשר להרגיש מרחוק הרגשה עמוקה יותר את היתמות של הדור, אשר חזויו ומדריכיו מסתלקים והולכים. הנה הלך הנשיא, אשר היה משרידי תקופת הגבורים, האיש אשר עוד נאבק עם הרצל, האיש אשר עוד ראה את אורות השחר הראשונים מפציעים והולכים בקצה האופק שלנו. הוא היה בין אלה, אשר ראו עוד את הדמדומים, ולבם התרוגן לקראת בוקר. ואולם עתה שורה שעת־צהריים, והכל כה פשוט וברור, ואין ספקות, ואין התרוגנות והסתערות. אכן, קצת חרד הלב לנוכח הפשטות המופרות הזאת, והנפש בוכה על הסתלקותם של אלה אשר סימלו את המאבקים על האור.

ז א ב ז' ב ו ט י נ ס ק י

צנח הנשר ממרומי השמים. נסגרו העינים החדות, המרחיקות לראות; נדם משק הכנפים הרחבות. לב אמיץ חדל מלהשמיע את דפיקותיו — זאב ז'בוטינסקי נעדר מבין החיים.

הדברים האחרונים יצאו מתחת העט ועדיין העין מסרבת לקלוט אותם; ז'בוטינסקי איננו עוד בתוכנו! זה האדם החי בכל משמעותם של החיים; זה רב־הפעלים, אביר־התנועה, האיש אשר אין לפניו מרחקים, גבולות ומעצורים בחתרו אל המטרה למען עמו וארצו. האם ייתכן, כי הלב הזה איננו מתפעם עוד, כי העינים האלו עצומות לנצח? — אבל הבשורה הקשה והאיזמה מזדקרת לפנינו, כאחד משליחי אוב האכזרים, והיא ממלאה באפלה קודרת את כל חלל עולמנו: אמנם כן הוא. זאב ז'בוטינסקי מת משבץ־הלב.

האם יכול היה הלב הזה לשאת הרבה כל כך? האם לא רבצה עליו מעמסה כבדה יותר מדי? הוא נאבק כל ימי חייו, ובהיאבקות זו היה לבו הנשק הנאמן ביותר. הוא, בעל ההגיון הקר, אשר היטיב לחשוב ולחשב את גורל עמו, לא עשה את חשבון לבבו העייף, השואף מנוחה, אחרי מלחמות, תלאות וסבל במשך דור שלם. לב זה נאלם דום בימים אלה, כשכל מרצו, חומו והתלהבותו היו דרושים לנו. בימי הריסות וחורבן, כשהקיבוצים היהודים הגדולים הולכים ונהרסים, הלא שבעתיים יקרים לנו האישים היהודים הגדולים, הנמצאים בתוכנו והמחזיקים בידינו.

אי אפשר לתת ברגע ראשון זה הערכה מלאה על אישיותו, וגם אין טעם לזה. האדם היה מרובה צדדים כל כך, מסועף כשרונות, מבריק בגוונים שונים ומופלאים: סופר מזהיר, עתונאי ברוך־כשרון, מנהיג ומפקד, נואם ומקסים. התוארים האלה נעשים שטחיים למאד, כשהם מצטרפים לאישיות זו, שחרגה מכל התוארים והכיבוים. על פי האמת היתה זו אישיות מיוחדת, שאין להגדיר אותה בשמות המקובלים. חשיבותה העיקרית היתה לא רק בפרצופה היא, באפיה

ובתכונותיה, אלא במקום המיוחד שקבעה לה בחייה של האומה הישראלית. בלי שום הגזמה אפשר להגיד, כי השם ז'בוטינסקי, שנעשה פופולרי כל כך בקרב ההמונים היהודים בכל העולם, נהפך למושג של מהפכה בתוך האפרוריות ושיגרת חיי חולין. השם הזה הזדהה בשביל המונים אלה עם תקוות לשינויים כבירים בחיי העם היהודי. עם אפשרויות בלתי מוגבלות, עם ימי גאולה וחג השחרור. מתנגדיו של ז'בוטינסקי הסבירו את הדבר בתמימות היתרה של ההמונים במדינה זו, או בפרימיטיביות שלהם במדינה אחרת. הם הוכיחו, כי יש לפעמים בהזיות אלו של המונים משולהבים מעין כיוסופים של תנועת-משיח כוזבת. אבל הם לא יכלו להתעלם מן העובדה, שהמונים רבים, ולא מאוכזבים וחדל-ישע, כי אם צעירים, תוססים, מלאי אמונה ומרץ, ראו את השם הזה כעין שלט המכריז על מיפנה בגורל העם, כעין דגל הקורא למרידה במציאות הקשה והתפלה, כעין חזון יפה העומד להתממש. וכל זמן שהשם הזה היה מרחף בעולם, היו צמודות אליו תקוותיהם ושאיפותיהם של רבבות.

*

דרך רבה וארוכה מאד עשה האיש במשך שנות חייו. לא יאמן כאשר יסופר בדורות הבאים על אותה האנרגיה העצומה שהשקיע האיש בעבודתו למען הרעיון אשר דגל בשמו. וכאשר רבו הקשיים והמכשולים, כאשר הלכו וגדלו אבני-הנגף על דרכו, כן הלך וגבר האיש הזה ברוחו, באמונתו, בשאיפתו. אֶשֶׁ-העלומים התלבתה יותר ויותר עם רבות השנים והנסיונות. בתקופה אחרונה זו, המלאה אכזבות וקדרות, היה לזהט כולו, כגלגל-אש בתוך סופת שלג, עד יומו האחרון. וביום זה, כאשר נדם לבבו, כבה מאור גדול בשביל המוני-עם רבים. ירד צל אפור על האופקים הרחוקים.

*

אי אפשר להוסיף הרבה על מה שנאמר ונכתב על ז'בוטינסקי, זה בן הזקונים לעם עתיק, למאת שנים מלאי חזון ודמיון, לאינטליגנציה שואפת, עליות קרבות, אהבת אדם. כל פעם שאני רוצה להוסיף עוד גוון אחד לאפיו, נדמה לי, כי לא זה הוא. אינו מספיק. אבל קו אחד אני רואה מחובתי להוסיף, מכיון שלא הבליטו אותו אחרים. והוא: ההומור היפה והדק, שהיה מפעפע בשיחתו, בפיליטוניו, בנאומיו, ואפילו במאמריו הרציניים לכאורה. אותו הומור טוב, הנובע מרוח צלולה, ממוח בהיר, מעין טובה המבחינה בכל, הרואה הכל, את כל המבדה והמלוכסן. היתה לו הרוח הצוהלת הטובה, מזיגה של מצב רוח רוסי עליו, "קונדסי" במקצת, נוסח בן אודיסה, ושל ההומור השקט והמיושב אשר לאנגלי בן טרקלין. אה, איפה תהיה לנו תמורתו, בדור זה, ובתנאים שלנו עכשיו? — איפה בכלל יש למצוא עכשיו הומור יפה, הנמוג לתוך השיחה או לתוך המאמר,

כיין ישן המשמח לבבות ומרומם את המחשבה? — קו זה, הומור זה של ז'בוטינסקי לא נזכר משום מה במאמרי ההספד, וחסרונו הלא יהיה מורגש מאד. כי חסרון ההומור, העדרה של בדיחות הדעת, הוא סימן רע מאד לרוח הדור, לספרות, למחשבה, לכל עבודת-יצירה בכלל.

מה שהובלט בכל ההספדים, בכל המאמרים והנאומים, הרי היה, בעצם, הקושט שבדבריו, האמת הגדולה של שאיפותיו. נתקבל הרושם, כאילו הכל הסכימו לו ולדעותיו, כאילו לא היו בכלל ניגודים, וכי יש רק לתמוה, כיצד זה אי אפשר היה להביא לכלל דעה אחת אותו ואת מתנגדיו. פסוק אחד מפרשת השבוע ממצה את כל המצב הזה: «ותענו אותי ותאמרו: טוב הדבר אשר דברת לעשות!» — האם יכול להיות אחרת? כל מה שדברת טוב וישר ונאמן. אלא שלמעשה יצא קצת אחרת. דור המדבר נענע בראשו לכל מה שאמר אליו משה, ואולם בשעת מבחן ונסיון המשיך בדרכו הוא, מבלי להתחשב עם הדברים הטובים אשר שמע. אכן, מה שנוגע לדברי הסכמה, למחיאות כפים, לתשואות ואמביציות, לא היה זאב ז'בוטינסקי ע"ה יכול להתאונן. כל זה ניתן לו ביד רחבה ובנדיבות. אלא, שלמעשה...

עם נחום סוקולוב בירושלים

הימים שלפני חג-הפורים בשנת תרפ"א היו לנו ימי אורחים גדולים בירושלים. כמעט ביום אחד הגיעו ארצה ישראל ווינסטון טשרטשיל, מיניסטר המושבות של בריטניה, נחום סוקולוב ודז'מס רוטשילד.

ימי אורה וחמה היו לנו הימים ההם, ימי שחר האביב בארץ. הגשמים זה כבר חדלו, השמים היו עמוקים-כחולים והשמש הציפה אורה מתוקה כל-כך, שהיתה מפעפעת בכל היצורים; צלעות ההרים התחילו מוריקות ומשחומות מן האזוב והירק שהיו צצים ועולים בן-לילה. וכאביב הזה, אשר היה שטוח בעולם, יפה היה גם האביב אשר פרח בלבבות. אלה היו ששת החדשים הראשונים לשלטון נציב יהודי ביהודה, השנה הראשונה לבשורת ס"ט-רימו. על חופי הארץ היו עולים בלי מפריע חלוצי-ישראל מכל הארצות, מאות-מאות בכל שבוע; על-פני הכבישים, המושבות, הקבוצות, על שדות הגליל ורוכסי הכרמל היו משתפכים וזורמים נחשולים של כוחות עלומים, ממיטב צעירינו, ממבחר יערנו. הם נטשו עם פטישיהם ומעדריהם לאורך מסילות-הברזל; היו רוחשים על-גבי כרסו של הקטר הרותח בהבלו והמושך בכוחו את הרכבת מגבול מצרים עד לוד; היו מטפסים ונתלים על עמודי-הטלגרף, שהיו מוקמים בידיהם בערבות באר-שבע, בביצות קיסריה, על גבעת שומרון; היו חופרים תעלות בסרפנד, נוטעים שתילים בדילב, מפוצצים סלעי-עד ליד נצרת. ותקות-העתיד היפה היתה רגה והומיה בלב כיין עתיק המדובב: הנה הדרך, בה יעברו גאולים!

ואז בא סוקולוב. לחודש או לשנים בא, כדי לנהל את ועד-הצירים בימי היות אוסישקין באמריקה וגם למען מלא תפקיד חשוב בפוליטיקה הציונית של אז. הבינונו, כי הקבילה הנסיעה הזאת לנסיעת טשרטשיל, אשר הלך אז לראות את המרשל אלנבי, את סיר קוקס ואת סמואל, למען היוועץ אתם בנוגע לגורל מצרים, ארם-נהרים וארץ-ישראל. הרגשנו, כי מאורעות נכבדים הולכים ומתקדמים, מתגבבים על אפקינו כעננים מברשי גשם נדבות או חזיונים ורעם. ומעין הרגשה כזאת היתה גם לשכנינו. התעוררות גדולה קמה במחנה שכנינו, הקלובים הנוצריים-מושלמים; בחיפה נעשה נסיון של פרעות, בעזה נערכה הפגנה, או דמונסטרציה

של איבה, לנוכח הרכבת, שבה באו סמואל וטשרטשיל ממצרים. התחילה תסיסה של קטיגוריה ושיטנה, ומוסה-קאזים-פשה וחבריו האל-חוסנינים והאל-דג'אנים הכינו את התזכיר הגדול שלהם נגד הפוליטיקה הציונית של בריטניה, "הרוצה למסור את פלשתינה היקרה לעם היהודי, שהוציא מקרבו בולשביקים כאלה, כמו טרוצקי ודניקין"... היתה התעמולה רובה זיקים של שנאה, ולעומתה היתה גם רבה התעלומה, כי לא ידע איש מאתנו עד מה, ועד היכן מגיעות ההשערות והסברות. לא ידענו את פשר הזמנת עבדאללה, אחי פייסל, אל ארמון הממשלה בירושלים ואת העתידות הנשקפות לרגל זה לעבר-הירדן, שהיה בעינינו לחלק בלתי-נפרד של ארץ-ישראל. לא ידענו מה המזימות הנרקמות בסתר מסביב לפוליטיקה האנגלית במזרח הקרוב. ואולם בטוחים היינו במאמר בלפור, באמון סמואל שלנו, בצדקת מעשינו, ביושר לב חלוצינו המחוננים את עפרות המולדת בעמל כפיהם ובזיעת אפם. גם אנחנו ערכנו אז תזכיר לטשרטשיל, תזכיר קצר ומצומצם, שהיה כעין סקירה על כל מה שכוונן הישוב היהודי במשך הזמן הקצר של קיומו.

אז היה לי העונג לעבוד שנית במחיצתו של סוקולוב, כמו לפני עשר שנים במערכת "הצפירה". עד כמה היה המרחק רב מרחוב פאנסקה שבוורשה עד רחוב יפו שבירושלים! מאירופה שלפני המלחמה עד ארץ-ישראל של אחרי הכרזת בלפור! איזה כובד של היסטוריה העיק כבר על שכמינו! עשר השנים האלה היו ימי סבלות וסבל כבד לעיפה. ואולם במראה פניו של סוקולוב לא היה רישומן ניכר. הוא היה אותו סוקולוב המתון והנזה, שאין לפניו ליאות ועייפות, בעל ההומור הצלול והשוקט, כימא דאיסטנא, אותו ה"אורח לשבת", שהיה לנו בשכבר הימים, אשר כל הליכותיו אומרות נועם ואצילות.

ויהי הדבר כאילו אך תמול הלך מאתנו. אבל האיש הזה הן עלה, במשך הזמן אשר עזב את וורשה, עד מרומי הפיסגה אשר בחיי העם; הוא-הוא שהיטה את לב העולם הגדול, את לבו של אדום, למשוך חסד את יעקב, האח הקטן והנרדף, ולמצוא לו פתח של זכות; הוא-הוא אשר קסם קסם והעלה על פני המים הדלוחים והנגרשים של אירופה הסוערת את אוויו הבר השאננים, הצחורים והזכים, את האישים הנפלאים, אשר כחזיון אגדה יהיו לנו בימים הרחוקים שמנה לנו אלהים, הלא הם הבלפורים והסיקסים ודומיהם, אשר עגות עמנו ותקוותו היו ענותם ותוחלתם המה.

מה טוב היה לעבוד, כשהיתה לך הזכרה, שבחדר השני שבאותו הבית יושב סוקולוב כפוף על-גבי הניירות והתעודות, המכתבים והטלגרמות, הכבודה הרבה של עבודת-הנהלה בארץ-ישראל! אולי בשבילי אני היה בזה מעין קורת-רוח של בן-וורשה שהיהודי הגדול בן-פולניה הריהו אתי פה; או אולי היה בזה

מעין הד־זכרון של ימי העבודה הראשונים והיפים ב"הצפירה", כשהיתה מורגשת לך מציאותו של העורך בחדרו המיוחד. אבל יותר מכל היתה בכאן מעין חדוה פנימית, אותה החדוה הטמירה המפעפעת תדיר בקרב נפשנו במסיבתו של אדם גדול בעל שאר־רוח, כאילו היא, נפשנו זו, מתמתחת וגדלה בזיו קרני־אורה נעלמות השופעות מאישיותו של גאון. כל כך הרבה נכספנו בימים ההם בארץ־ישראל לאישיות, למעוף־מחשבה, למבט חודר של תלמיד־חכם.

ולא היתה דעתי מתקררת, ולא הייתי מסתפק בשעות העבודה של סוקולוב ב"ועד הצירים", אלא הייתי בא לבקר אותו לפעמים תכופות בבית אשר בו גר, בית וואן־וריוזלנד שלנו, האדם ההולנדי הטוב וגובר־הכספים האכזרי שב"ועד־הצירים". הבית הזה, הנשקף על־פני מגרש הרוסים, הלא הוא "שם דבר" בירושלים. כל האורחים הגדולים של "ועד הצירים" מתאכסנים בו, ואין אתה יודע בביורו, אם זהו ביתו של וואן־וריוזלנד, של הד"ר אידר, של ווייצמן, או של הפרופיסור ווארבורג, כי כולם היו דרים בו בהיותם בירושלים, בצוותא אחת או ביחידות. יש בו חדרים רבים, וכולם מרוהטים ומקושטים בטעם המזרח, עם מרבדים רכים, וספות נמוכות ואגנים של נחושת נושנה לרוב. ומשרתת הבית הצעירה ושחורת־העיניים היא מבנות הספרדים, ורק עברית תדבר. וכאשר תשאלנה, אם סוקולוב בבית, אינה יודעת, מי האדון סוקולוב בין כל האדונים אשר בבית, והיא שואלת: "בודאי זה האדון היודע לדבר עברית לא רע?" ואתה משיב: כן־כן, יקירה. זה סימן מובהק לסוקולוב.

ואולם לא תמיד אפשר לגזול שעה או מחצית השעה מעתו של סוקולוב. הוא בא לירושלים בלוויית בתו הצעירה, העוזרת לו בעבודתו בתור מזכירה. אבל כל־כך רבים העניינים והמעוניינים, המשחרים את פני סוקולוב, המציעים הצעות־ישוב, המתלוננים על הסדרים, המותחים ביקורת על "ועד הצירים", המזמינים לביקורים. גם ה"כוללים" הלא הם פה, גם ראשי מוסדות, גם גבאי־צדקה, גם כוהנים ומלומדים, חוקרי עתיקות ותיירים, סופרים ואמנים. ובערבים הנה קול החצוצרה של האוטו בוקע ועולה: סיר הרברט סמואל ורעיתו מבקשים את סוקולוב למשתה־הערב בארמון הממשלה.

ומיניסטר המושבות אשר לממלכת בריטניה האדירה, מר ווינסטון טשרטשיל, עסוק בשעה הפנויה באמנות. הוא מצייר תמונות מרהיבות־עין מן הסביבה. אמנם על־פי חזות־פניו ומבנה־גופו הוא דומה יותר לפקח בן רמליהו, שהיה אוכל, לפי האגדה, שלושים סאה גוזלות בקינוח סעודה, מאשר לצייר מודרני בדורותינו, ובכל־זאת נטייתו לאמנות הציור היא גדולה ועזיזה מאד, בשגם זוגתו הצעירה שנשאה לו זה לא מכבר, מזרזת אותו לכך. ומי הוא בר־הסמכא, אשר יחרוץ משפטו על מזיגת הצבעים אשר על הבד, ועל ניצוח האור, ועל גיבוב הצל, ועל

הני אדותי קלילי של גוונים, שהמכחול נוגע בהן ואינו נוגע, פולט וחוזר ובלוע? — מובן מאליו, כי סוקולוב הוא זה. הוא הפוסק האחרון והוא המכריע, כי דבריו כדברי האורים אף בענין זה, והוא דורש גזירה-שווה ומוצא אסמכתות מתמונות שבתערוכות שונות שבדרודן ומינכן, בלובר ובוויטיקן, שהרי בקי הוא בהן, והן נהרין לו כשבילי ה"והייטהאלל" למר ווינסטון טשרטשיל.

יש אשר יודמן לאותה מסיבה מר פנחס רוטנברג, הלא זה ברהגש הנורא מרוסיה הריבולוציונית, אשר הרעיש את הבירה כולה בתכנית שלו, בחשמל הירדן, ובתנועת-החיים הכבירה, שהוא רוצה ליצור מן הירמוק עד מעבר יבוק. והוא קם ופותח ודורש בעניני גלגלים ואופנים ורכב-אש וסוסי-אש אשר יהיו לירדן ולאפיקיו. והוא רושם רשימות על הקיר. קירות האכסדרה הארוכה אשר בקומה הראשונה בארמון סמואל מכוסים מפות ותכניות של רוטנברג, מספרים וקווים ושרטוטים. והלא הגיע איפוא התור לסוקולוב להביע את דעתו בנידון החשמל וכוחותיו, על דבר חסכון האנרגיה וביזבחה, על עמק הירדן וטבעו, ועוד ועוד. והכל משתאים ומחרישים, כי קשה להבין את כוח-תפיסתו של סוקולוב האוצר וכולם בתוכו את כל מה שחידש תלמיד ותיק מן האחרונים בהלכה ובמעשה בכל מקצוע שהוא.

*

כך החליקו להם וגלשו הימים הבהירים והשאננים ממרומי ההרים שבמזרח ירושלים. יום-התכלת היה ניעור וצף אלינו מתועפות הרי-מואב, מאחורי הארמון הרם אשר בו ישכון סמואל, היה שופע תכלת ואורה לבלי סוף. האוויר היה צח ושקוף, ובריכת ממילא אשר ברחוב יפו היתה מחייכת חיוך מכסיף לנוכח השמש. ככה הגיע ניסן. טשרטשיל כבר עזב את הארץ אחרי אשר דיבר דברים נמרצים ומוחלטים באזני המלאכות של הקונגרס הערבי ואחרי אשר נשא את דבריו אלינו על הר הצופים, מקום אבן-היסוד לאוניברסיטה, דברים מעודדים ואמיצים. וסוקולוב הנה עבר בארץ, ביקר בעריו ובמושבות, נאם באסיפות-עם ובמסיבות של עסקנים וסופרים.

ובחול-המועד של חג-הפסח ירדנו אל יפו להשתתף בוועידת הסופרים העברים בתל-אביב. עד עולם לא אשכח את היום ההוא. כל סופרי ירושלים וחכמיה היו רכובים או באוטומובילים, אשר נסעו לעבר יפו, ועל פני הכביש, אל מול פנינו, חלפו ועברו צעירינו. מן הכבישים, המושבות, גדוד-העבודה, נהרו ועלו רגלי ירושלימה, לחוג שם את ימי המועד האחרונים. פלוגות-פלוגות עברו צעירים וצעירות, בסדר ומשטר, ילקוטיהם על גבם, מקלותיהם בידיהם, ופניהם מה שזופים! בבאב-אל-ואד עמדנו לנות. נכנסנו אל בית-האוכל אשר שם לסעוד את לבנו. היה הדבר דומה לפיקניק של אנשי-רוח בנאות הטבע, על גבול הרי יהודה

והשרון. מה אורו או פני סוקולוב! הוא היה או כריש־מתיבתא בארץ־העברים
הבנויה; איש הרוח והספר בארצו הוא, בארץ המולדת של הספר והרוח. סרה או
מעל פניו ההבעה של דיפלומט, בן הטרקלינים שבבירות אירופה, ויהי להם אותו
חוט־החן של סוקולוב הסופר, הרוצה לשבת בשלוח בארץ־העברים הקטנה והיפה.
כי הלא זאת היתה תפילת־נפשו החשאית. הן כזאת אמר לא פעם באזנינו
בירושלים: מי יתן ויכולתי לעזוב את הכל ולבוא לשבת אתכם פה, בירושלים,
לשכון בתוכם ולעבוד עבודת סופר כמקדם!...
כה רבה היתה השלווה. מי יכול או לשער, שהוועה מתרחשת ובאה...

הידיעה על־אודות המהומות שפרצו ביפו בראשון למאי, באסרו־חג, הדביקה
באותו יום את סוקולוב בירושלים, אשר שמה שב אחרי ועידת הסופרים. אחרי
ישיבה קצרה וכבושה שהיתה לו עם חברי "ועד הצירים" ונשיאי "הועד הלאומי",
יצא ליפו. הוא עשה בעיר ההיא כארבעה ימים; והימים ההם היו ימי זוועה
לישוב העברי. התחילה כעין הסתערות ערבית מסודרת ומכוונת מראש. רבות
היו האבידות, גדול היה שפך הדם, ועד לחריקת שן היה מכאיב העלבון, שהתחיל
באותו פרק.

סוקולוב היה בלב הסערה שהתחוללה. הוא איש־הרוח הנאצל, נמצא לפתע²
פתאום בתוך שיבולת של קרבות וסופה ורצח אכזרי. זאת היתה מהלומת־פחדים
לנפש סוקולוב המנהיג ואיש־הרוח.

וכאשר פגשתיו שנית, כעבור ימים אחדים אחר הראשון למאי, בשובו מיפו
ובהיכנסו לישיבה לדון על המצב, הנה היה מראהו כאילו קפצה עליו זיקנה פתאום.
פניו היו שלווים, אבל הבעה סריוזית כבדה היתה יצוקה בהם, ובעיניו שכנה עצבת.
הוא אצל עלינו או מן השלווה הגדולה, אשר הביעו פניו. ובשבתו אתנו
ככה ובהתוותו לפנינו את המעשים אשר יש עלינו לעשות — ורווח לנו מכל
העלבון והתמרורים אשר שבענו.

ההצעה המעשית ביותר נשמעה אז מפיו. אילו יכולנו להוציא את הדבר
לפועל, אילו לא היתה שאלת הכסף מטרידה אותנו בעינינים כאלה, שבהם תלוי
בנין עם וארץ! הוא אמר: צריך לעשות משפט גדול! כל ענין המאורעות שביפו
ובמושבות צריך לקבל צורה של "משפט בייליס" ברוסיה או משפט דמשק בשנת
תר"ח. צריך להזמין את חוקרי־הדין ועורכי־הדין הגדולים ביותר, לחקור עד
תכלית המאורעות, עד שרשיהם הצפונים, למצוא את האשמים הנעלמים, לגלות
את מסתריהם, להפיץ אור על כל המזימה!

רק ככה יכול להיות תבסיסו של איש־הרוח, של האדם המאמין באור,
באמת ובצדק. אי־אפשר להלחם נגד השקר בתחבולות אחרות זולתי האמת, לגלות

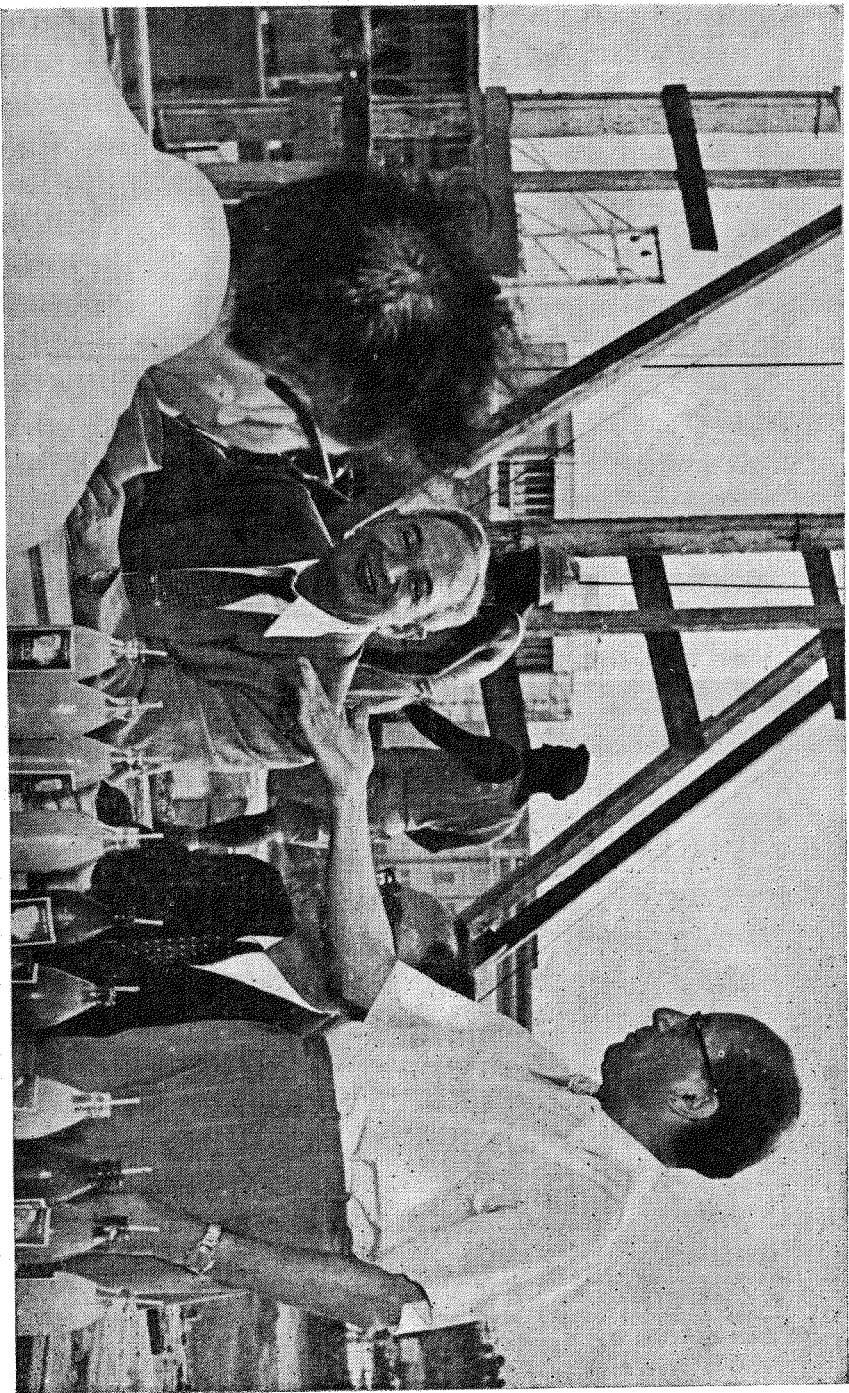
את מצפוניו, להקיע לפני השמש, להראות גלוי את הזיוף והמירמה בכל נוולותם. כי הרגיש סוקולוב, שכבר הולך ומתגבש השקר, הולכת ונקלטת העלילה בדבר הבולשביקים היהודים שגרמו למהומות, בדבר קוצר-רוחם של הפלחים הערבים, המתקוממים נגד היהודים, העולים עליהם לכבשם...

הישיבה לא ארכה הרבה, כי היה על סוקולוב להתראות תיכף עם הנציב; הראיון נמשך שעה ארוכה, ואחרי הראיון שוב ישיבה, ויכוחים, פולמוס, הצעות ודינים-יודברים עד שעה מאוחרת בנשף; משלוח מכתבים וטלגרמות דחופות לניו-יורק, ששם נמצא אז וויצמן, וללונדון; נתינת פקודות והוראות בנוגע לעולים, שלא נתנו להם לעלות על החוף והם מטולטלים בים בין חיפה ויפו. ועל כל אלה שאלת הכספים: נחוצה עזרה מיד, מאות משפחות עזבו את יפו והן מתגוללות תחת כיפת השמים בתל-אביב; מן המושבות באות שמועות מחרידות ומרעישות כבשורות איוב בשעתן, וקופת "ועד הצירים" ריקה זה כבר. וסוקולוב, האיסטניס ואניץ-הדעת, מוכרח לטפל בכל האופנים של מוצא לכסף. כך נמשכים העניינים הכבדים והכהים עד שעה מאוחרת בלילה, למרות מה שסוקולוב נמצא כל הימים האחרונים במצב של התאזרות-עצבים מאין כמוה ולמרות מה שעוד לא הספיק לנוח מדרכו.

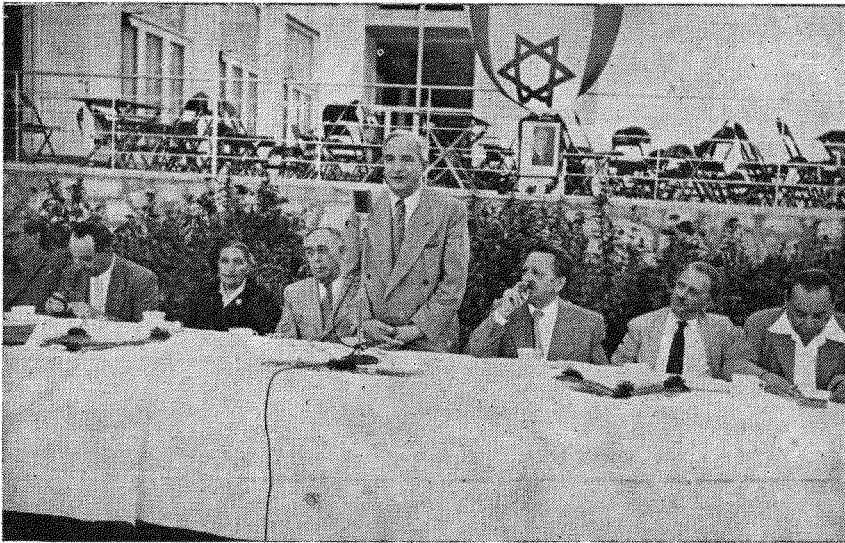
כעבור ירחים אחדים ראיתי את סוקולוב בקרלסבד, בימי הקונגרס. כמה היה שטוף או בעבודה! כמה היה מיוגע — במעמקי נפשו, כמובן, מבחוץ אי-אפשר להכיר בסוקולוב איזו עייפות שהיא — מהמון האנשים, העניינים, הפולמוסים, הדעות והסברות, ואחרי-כן הנה נסיעה לאמריקה והעבודה הכבירה שלו שם, עבודה רבתי גם במובן הפוליטי וגם במובן הכספי. והנה הוא שב לאירופה בערב יום המנדט, ממחר להתראות עם פואנקרה בפאריז, ממתיק את הדינים במקום זה ופלזני, משיב על דברי הקטיגוריה, מסיר את כל ההדורים, ונפנה שוב לויעידה השנתית של ההסתדרות, ונפנה והולך משם אל ועד הדלגציות, וחוזר לעשות תעמולה ל"קרן היסוד" במזרח אירופה.

וכאשר אשווה לנגד עיני את חליפות המעשים והמאורעות אשר עברו רק במשך עשר השנים האחרונות אשר ידעתי את סוקולוב, את מפעליו הגדולים והשונים רק באותן השנים לבדן גם בספרות, גם בחיי העם, פעם במדינה זו ופעם במדינה אחרת, אז אקרא רגע מתוך התפעלות: אכן כוחות איתנים לאיש הזה, שאין לפניו עייפות וליאות!

ורגע משנהו אשים אל לבי: אכן אין כעם ישראל גוי אכזרי בארץ, אשר יטיל כל הימים תפקידים כה רבים וקשים על אחד מבניו.

עם ראש-הדער תל-אביב, בהנחת אבן-היסוד לבית סקולוב

בהנחת אבן-הפינה לבית סוקולוב
לשמאלו של הפסמן — ישראל רוקח ובתו של נחום סוקולוב

בבית ציוני אמריקה. משמאלו — שגריר צרפת בישראל, ומר פנחס לבון.

הפלא אשר נטמן

(הנדיב הידוע)

באדמת השומרון היהודי נטמנה גופתו של אדם מופלא ביותר, אחד היהודים הגדולים, אשר למרות התהלכו עם אנשים ועם הציבור, היה בעצם מנוזר ומבודד; מובדל בחלומותיו, הזיותיו, וגם במעשיו ומפעליו. המיוחד ביותר בחייו היה הדבר, שהוא מיזג את ה"רצון" וה"יכולת". ניתן לו מטעם ההשגחה לבצע את רצונו, להגשים את חלומותיו, חזיון שהוא נדיר במאוד-מאוד בחיינו. כי החולמים, על-פירוב, אינם מגיעים לעולם לידי האמצעים שיאפשרו להם להגשים את חלומותיהם. לדאבונו הרב, בעלי החזון לוקים ברזון גדול בכל מה שנוגע לכיסייהם; ודווקא בעלי הרכוש והארנקים אינם צופים למרחקים.

היה זה נס גדול, שנמצא לעם היהודי, לפני שבעים שנה, איש כזה, חוזה חזונות ובעל שפע חומרי, אשר הספיק להדביק את חזונו בחיים ובמציאות. אך חידושו של הגס היה גם בזה, שאותו איש היה שלם ברוחו ובנפשו, יצור אצילי והארמוני כאחד, אשר היה נרתע לאחור מפני כל פגם וליקוי בכל מעשה שהוא. הוא חיפש תמיד את השלימות ואת ההארמוניה, גם במפעל עצמו, וגם באלה אשר ביצעו אותו. אילו היה רק פילנטרופ, — ובתקופתו היו רבים מסוג זה, אשר עצם מתן-הצדקה המציא להם סיפוק רב, — היה גם מפעלו בארץ מתפורר ומתפורר לכל רוח, מאין הדבק הפנימי המלכד אותו. עלולים היו פקידים ואמרכלים שונים לבזבז את הכסף הרב, להוציא אותו ביחוד לדו"חות מתרברבים ולעשות את המלאכה כולה באורח מיכאני, בלי יחס נפשי. ואולם הבארון דרש אתודות ושלימות ורציפות. הוא רצה באיכר יהודי, עובד אדמה, ועם זה לא אדם מגושם המשקיע את נפשו כולה רק בעבודה. בשיחותיו ובנאומיו עם המתיישבים בארץ בא לידי ביטוי שוב ושוב החלום, חזון יהודי ספוג תרבות-אבות, מוקיר מסורת, אוהב נקיון, שלום, יחסי-שכנות תקינים, בקיצור, איכר יהודי, אשר גם ברכת האדמה וגם יחש-אבות ימלאו את לבו רגשי גאון. והוא שקד על החזון הזה, אשר רחף לנגד עיניו. לא היה זה נדבן, אשר חיפש לעצמו סיפוק על-ידי נתינת כספים וקבלת תודה. היה זה אמן-יוצר, החוטב מגולם אבן, בפטיש ובמפסלת, פסל אמנותי למופת.

הנה כך היתה דמותו הרוחנית. בעל חוש אמנותי ואסתטי, המחפש את היופי וההארמוניה. הנה משום מה בחר לו את מקום מנוחתו האחרונה באדמת השומרון, על הגבעה הנשקפת אל פני הים האיין-סופי. יהודים חרדים אחרים, בעלי רגש דתי כמוהו, בחרו לעצמם, לפני שבעים שנה, את עפר ארץ-ישראל למנוחת-עולמים. הם הסתפקו בכך, שיפזרו את העפר הזה, המובא מן הארץ הקדושה בשקיקים קטנים, על פניהם בקברות אשר יכרו להם. או אולי גם ציוו לבניהם אחריהם להעביר את עצמותיהם לארץ, כדי לטמון אותם בעפר הרהזותיים, ליד ירושלים עיר הקודש. ואולם היהודי החרד הזה, אדמונד לבית רוטשילד, לא רצה בעפר הארץ, כי אם באדמתה. הוא רצה לישון את שנתו האחרונה באדמה המוקפת כולה שדות של יהודים, אשר נחרשו ונזרעו וניטעו בידי איכרים וזכורמים, שהם אחיו בני ישראל. לא קסמה לו אחוות קבר מוקפת שדות נכרים, אשר פה ושם מזדקרים אל-על מגדל בית כנסיה או כיפה של מסגד. עם כל אדיקותו וקשריו למסורת היתה פגומה בעיניו אדמה קדושה זו שאינה יהודית כולה, שאין סוד החיים המתחדשים אופף אותה, ושאין בה גרעינים ונבטים של צמחים ובעלי-אדם ההולכים וגדלים. יופים של החיים ההולכים ופורחים עדיף היה בעיניו על הקדושה הגלומה בסלעים יבשים.

ביפה-נוף זה, בשקט ובמבודד, איווה לו משכן-עולמים, כאמן המשתוקק לנוף רוגע, הרחק משאון החיים. אך יש גם במאוזיליאום זה מעין ציון-דרך לכל הבאים אחריה, מאותה משפחה רבת-יחש, אגדתית כמעט. הנה זהו מסלולם של הרוטשילדים, אדירי-ההון, אבירי האצילות, אשר פעלו ברוב-חריצות בתצורות מלכים; אשר קוממו מדינות כושלות; אשר הפעילו מכרות ומסילות וספינות ואוצרות כסף וזהב. בכל העולם יצא שימעם, עד כי השם "רוטשילד" היה שם-נרדף עם כסף-תועפות. אך נתיב חייהם צריך להוביל אותם אל מקום זה, אל הגבעה אשר ליד זכרון, אל מול פני הים. כזאת היא הצוואה הבלתי-כתובה של אותו הנדיב הידוע לבית רוטשילד, אשר בגלל ה"קאפריסות" שלו זכה לתואר "אבי הישוב" בעם היהודי. זאת היא צוואה רמוזה לכל אדירי ההון אשר ממוצא יהודי, המשוטטים בעולם הגדול: התחנה הסופית היא כאן, באדמת ישראל.

אך אחוות-קבר זו אינה רק ציון לימים הבאים, אלא גם מזכרת לימי העבר, לאותם הימים מלפני שבעים שנה, שבהם הופיע "הנדיב הידוע" על במת הפעילות היהודית, כאשר התרגש לנוכח החזון של שיבת ציון אשר נרקם לנגד עיניו. פרשת "זכור" אצלנו מסתיימת ב"אל תשכח", והמשמעות המדויקת של השיכחה היא הרגילות לעשות את הדברים שכיחים ורגילים, קבועים בסדר-העולם. אינו מספיק הזיכרון כשהוא לעצמו, — להיזכר אפשר תמיד

במאורע או באישיות. — אבל מן ההכרח הוא לבלי לראות, במרוצת הזמן, אותו המאורע או אותה האישיות כענין שכיח ורגיל ומחוייב המציאות. ואכן, במשך השנים האלה התרגלנו לכמה תופעות, שאינן כלל מחוייבות המציאות, ואנחנו רואים אותן כטבעיות, פשוטות בתכלית הפשוטות. עוד מעט וגם הרצל עם חזונו, כמו חברי ביל"ו בשעתם, ותחיית השפה העברית, ומלחמת העצמאות שלנו ותקומת המדינה היהודית ועוד, — כולן תהיינה בעיני הדור תופעות רגילות ושכיות. וכל „שכיח“ הוא נטיית פעיל של „שכח“. ושוב לא יראו הבאים אחרינו את התעלומה הגדולה אשר מאחורי התופעות האלה, או את החיוניות העצומה שהיתה אצורה בתוך גפש העם, ורק היא היא שהצמיחה את הנס והפלא שבמעשים התמוהים.

*

לפני שבעים שנה נחרד העולם היהודי לרגל הפרעות ביהודי רוסיה. האכזבה הגדולה מן הציביליזאציה האירופית עוררה יחידים מבין העם לעשות איזה מעשה, להגשים את חלום שיבת ציון. בין אלה נמצא הנדיב הידוע, אשר במעשיו היה בודד ומוזר בקרב משפחתו, בתוך הסביבה שלו. כעבור שישים שנה ויותר נחרד גם העולם הגדול לרגל השואה שפגעה במיליוני יהודים, לרגל הטבח וכיבשני האש. אז אחזה האהדה לעם היהודי גם בעמים וממשלות, אשר התנכרו מקודם לעם זה. אבל כמו אז, כך גם עתה, על היהודים לבדם רובצת המעמסה לפתור את הבעיה עד תומה. נדיבים זרים לא יקומו לנו, בני נכר לא יבנו חומותינו ומלכים לא ישרתונו, כאשר חזה ישעיהו לפנינו. עלינו לעשות את המלאכה. גם לבנות בעצם ידינו וגם לשמור, לפי שעה, על החומות מפני בני-נכר אשר מסביב. ובתוך הבדידות הזאת, אשר היתה לפני הסופות בנגב רוסיה ולאחריהן, לפני השואה הנאצית וגם לאחריה, מופיעים, בדרך פלא, רק נדיבים של עם ישראל, המושיטים יד לעזרה. רבים, מעטים, ולפעמים רק יחידים, באשר נגע הקול הפלאי אל לבם.

הנה זהו הדבר המדובב את הדמיון שלנו ואת רוח האמונה הצפונה עמוק-עמוק בלבו של כל אדם. העובדה, שנמצא האיש בשעה הדרושה, ממש באותה שעת-המיפנה, כאשר כל התקוות עתידות היו להינפץ אל סלע המציאות הקשה. אכן, בשבוע זה, שבוע הבארון, הרבו לספר בשבח האיש ופעולותיו, אך נדמה לי, כי לא הודגש ביותר פרט אחד, והוא, כי גדולתו של האיש לא היתה ברוב כספו ובידו הרחבה אשר ממנה העניק לדחוקים באותה שעה, כי אילו היה נותן הנדיב רק את המיליונים שלו, ורק אותם בלבד, היו כל פעולותיו מאפע. אך עובדה היא שמקבלי נדבותיו הרגישו מיד, שהכסף הוא רק אמצעי למסור על ידו את התעניינותו ואהדתו. היה זה רק צינור, — כמו כל צינורות-ההשקאה שלנו, —

והיה זה אמנם צינור־שלי־כסף, ולא של פלדה או מלט. אבל דרך הצינור הזה זרמו רגשי מסירות, אמונה, אהבה ואהדה נאמנה. ואלה שקיבלו מאת נפש הבארון את המתת הזאת, התחילו אף הם להאמין אותה אמונה של האיש הפלאי ההוא במרחקים. הם נדבקו באהבה זו, בהתלהבות, בחזון. הם היו למאמינים בכוחם, ביצירתם, במפעלם, שלא במתכוון.

ואולם, — וזהו העיקר, — הוא החדיר בלבבות, שלא מדעת, גם את האמונה ביהודים, ביחיד־סגולה, שיבואו לעזרה בשעת סכנה. המימרה „לא אלמן ישראל“, — נעשתה סיסמה של עידוד ותקוה. עוד ספונים בתוך העם כוחות גדולים, נפלאים ונמרצים, אשר בבוא יום־פקודה יתייצבו לשירותו של שר־האומה. יש שאתם אומרים, כי הבטחון הזה ביחידים ובנדיבים מרפה את הידים ומערער את המרץ האישי והיוזמה העצמאית. אבל אין ציבור יהודי מסוגל להתקדם מבלי להרגיש, כי בתוכו מתהלכים יחידים, צדיקים או חסידים, או ל"ו אנשים צנועים, בעלי־מלאכה פשוטים ואלמונים, הנושאים על כתפיהם את העול והאחריות לעתידו ולבטחונו של הציבור. מאמינים בני מאמינים, טובי עין ולב, פזורים בתוכו, ומן הפזורה הזאת שואב העם את כוח ליכודו ואחדותו.

סופר האצילות והעממיות

ליצירתו של י. ל. פרץ

כוח היצירה של פרץ הוא בקלות המיוחדת של סגנונו, באותו השטף הנוהר שהוא טבעי במרוצת הפלג במדרון ההרים. דומה, כי לא היה צורך לסופר בליטוש, או בקביעת המטרה מראש. כי במידה שעטו של הסופר הלך ורשם על הגליון, באותה מידה עצמה הסתמן כיוונו. תמיד יש הרושם, כאילו משתעשע הסופר בדרכי אימפרוביזציה. לפעמים, כשאתה קורא את יצירותיו של פרץ, יש לך הרגש, כי ניצוץ זה, רעיון זה, הבריק לפתע פתאום במוחו של היוצר, תוך כדי כתיבה, בעוד שבשעה שהחל לכתוב לא הרהר כלל אודותיו.

כמה מן היוצרים והסופרים היו מרגישים עצמם מאושרים לזכות באותה הנאה וחדות-הרוח, שהיתה ממלאה את תוך-תוכה של נשמת פרץ בשעת יצירתו. תחת אשר לאחרים ישנם יסורי-ההריון והלידה, ולהם משמש העט רק תורגמן להגיונות הרוח, כלי-יוצרים, שהאמן משתמש בו לשם הבעת רגשותיו, — הנה עטו של פרץ היה כמעט במדרגת יוצר בעצמו. צריך היה האמן לאחוז בעט זה בידו, וכבר האזין את המנגינה הטמירה והחבויה שבנפשו. יותר משהיה העט נחוץ בשבילנו, הקוראים, היה נחוץ לו לפרץ, בכדי להתודע אל עצמו.

יש בספוריו של ר' נחמן מברסלב המעשה הנפלא עם החכם, שהיה מעמיד תיבה מיוחדת שהיתה לו על כל הפץ ועצם, ומיד היתה בעד התיבה בוקעת ועולה המנגינה של אותו עצם. בעיקר הדבר, יש לכל עצם אותה הפנימיות המלאה שירה, אבל אין לנו הכלי, אשר בעדו נשמע את השירה ונבין את הפנימיות. עטו של פרץ היה אותה תיבה מיוחדת ונפלאה, כשפרץ כותב, אין לו יסורי-הביטוי הרגילים והמצויים אצל כל מי שחפץ לומר למי שהוא דבר-מה מהרגשותיו, מפני שפרץ בשעת יצירותיו חשב פחות מכל על אודות הקורא, על בחינת-אזנו של השומע. בשעת כתיבה היה הוא בעצמו הקורא הכי-ותיק של דבריו. הוא כתב, והדברים שיצאו מתחת עטו היו חדשים ויפים ונשגבים בשבילו הוא. הוא היה כעין מסתכל מן-הצד למעינות המים החיים המפכים מאליהם מתוך צפשו.

אין בספרותנו צייר-אמן, שהצליח יותר לתאר את ה"עולמות העליונים" מאשר פרץ. התמונות והמחזות, שהוא מעביר לפנינו את בית-הדין של מעלה, את הצדיקים בגן-עדן והרשעים בגיהנום, את כל הרקמה הנפלאה של חיי המרום שם, מסביב לכסא-הכבוד, את המלאכים והכרובים, השרפים והחיות, את גלגולי הנשמות והרפתקאות המתים, — מרהיבות ומצודדות את הנפש, מוצפות אור-חיים בהיר, עד אשר כל שרטוט וקו מהן הוא מוחזר ומוסבר לנו יפה, יפה. ההסחה מן העולם השפל, השיט בעולמות עליונים, — זוהי המתנה היותר גנוזה ויקרה של יצירת פרץ. אבל בשעה שהעולמות העליונים ועולמנו השפל נפגשים יחד, בשעה שצריך פרץ לכוון איזו קומבינציה ביניהם, — נתפס האמן לפעמים תכופות לטנדנציה של דור-ההשכלה, אותו דור, שממנו קבל פרץ את חינוכו ורשמיו הראשונים.

אפייני לכך הוא הספור הראשון של ספורי-העם, "למראשותי הגוסס", יצירה-מרגניתא לפי הלך-רוחה בדרך כלל. מה נאים המרחקים של המרומים, המתגעגעים לתפילת ר' בערל מקונסקו-ווליה! מה אמנותית ההתחרות בין מלאך-הטוב ומלאך-החבלה! מה יפים מראות הטבע! אבל ההקבלה שמעביר האמן בין הצדיק המדומה ובין הרשע המדומה, בין ר' בערל החסיד בעיני כל ומתחסד בתפילתו, אבל המרשיע דברים שבין אדם לחברו, ובין המזלזל בנטילת צפרניו ובתפילה בצבור ותחת זה הוא מפזר כסף לצדקה, — הקבלה זו היא הטנדנציה המשכילית, שהיתה רווחת בזמנו. פרץ היטה את מעוף-דמיונו למטה. באותה שעה עצמה שהיה צריך להוסיף בצירו האמנותי, הוא מפסיק את יצירתו האמנותית ופונה להטפה.

כמו חוט-שני נשקפת בכל יצירותיו של פרץ הכוונה המיוחדת להטעים, כי אלהים יראה ללבב. משום זה מרובים אצלו הספורים על אודות הנסתרים מבני ה"לוי, אנשים פשוטים ומגושמים, כיוחנן שואב-המים, אשר רק הצדיק הגדול יודע להציץ אל נשמתם. הוא חוזר אל הנושאים שבהם מתבלט היתרון של טהרת-הרוח על החיצוניות המזהירה ("נסים על הים", "עינים עצומות" ועוד).

וכך, עקב ספורים אלה זכה פרץ להיות משורר החסידות, מכיון שבתוך החסידות, בתוך מעמקי היסודות שלה, הוטבעה האמת הזאת של יתרון "התוך" על "הקליפה", של עליונות האדם הפשוט, תם-הלב, שאינו מהודר בלמדנות, כי אם באמונה פשוטה.

הטפוסים הראשיים ביצירת פרץ נחלקים לשלשה סוגים: הצדיק או האדם השלם ביותר; האדם הבינוני, יהודי-הגלות, חנווני או סרסור, מלמד או שדכן,

חסיד סתם, קצת למדן וקצת אדם-מן-הישוב; — והאדם ההמוני, המגושם, חוטב-
העצים או שואב-המים, מטומטם-המוח ועם-הארץ.

לעומת הטפוסים האלה מן הגברים, תופסים ביצירותיו גם טפוסים-מקבילים
ממין הנשים. לנוכח הצדיק — אותה ה"כלה" הנאה, תמצית הצניעות והיופי של
בת-ישראל, שבה התרכזו כל המעלות הטובות והמשובחות, בת-המלכה של שירת
פרץ; לנוכח היהודי הבינוני — האשה היהודית, המטפלת בצרכי הבית, התנונית,
הטורחת כל הימים המשמשת אסקופה לבעלה בעולם-הזה והדום-רגליו בעולם הבא;
ולנוכח היהודי ההמוני — השפחה או היתומה, הצעירה החשוכה, המרודה
והמעונה תדיר.

חיבה יתרה נודעת מאת הסופר לשני הטפוסים הקיצוניים: לצדיק וליהודי
ההמוני המגושם. הצדיק הוא כולו טוהר, זיכוך-הנפש, הוא מעודן ונעים. אין
רבב כל שהוא על בגדיו ואין משהו של פגם ברוחו. ה"צדיק" או הרב הגדול
הוא כעין פנס-מאיר בדורותיו, מגדל-אור העומד בתוך משברי הים, בתוך העולם
השפל, על כל הזוהמא והרפש המרובה, על פגעיו ומכשוליו. — והוא מפיץ את
אורו למרחוק. ה"צדיק" הוא שיא השלימות שבחיים. במסלולו אין שום תקלה, אין
מאורע ומכשול, ועם זאת אינו עושה טפוס זה רושם של פסל-אבן, דומם וחסר-
תנועה. להפך, לא רק שהוא חי וחיוני אלא הוא גם משפיע השפעה יתרה על החיים,
ממלא אותם עליצות וחדוות החיים. רק השלימות המיוחדת, שממנה הוא נאצל,
שומרת את צעדיו מכל פגע.

ומן הצד השני מחבב פרץ את האדם הפשוט, שפל-הברך, המטומטם, לכאורה,
מדלת-העם, מן החשוכים והמרודים. הוא מביט עליו תמיד כעל אוצר בלום, בעל
מרגלית ספונה בקליפה מאוסה. לפעמים יש שהוא רואה את האדם הזה כראות
צדיק נסתר, מבני הל"ו, ויש שאינו מוצא בו את הנסתרות, אבל תחת זה הוא
מוצא בו תמיד נפש טהורה וישרה, אמתית וטובה, ועלובה. כזאת היא נפשו של
בונצ'י השתקן (בונצ'י שוויג). בין איש-המעלה ובין האדם החשוך והנבער מדעת
יש ביצירותיו של פרץ חוט-אהדה המאגד אותם, ותמיד ניכרת נטיה מצד ה"צדיק"
והאדם השלם להתקרב אל הטפוס הפחות, להכיר את מהותו ולהרים את ערכו בעיני
החברה והסביבה.

לעומת זה, ביחס לטפוס הממוצע, האדם הבינוני, פרץ הוא אובייקטיבי
יותר. הוא מתאר אותו בלי כחל ושרק, בלי צעיף רומנטיות. בתיאוריו של סוג זה
הוא מגיע למדרגת הגאונות. "רשמי המסע" שלו ו"ספורי יחנן המלמד" הם אפייניים
ביחוד. בהם הוא מעביר לפנינו טפוסים החיים כמו שהם, בלי כוונות מיוחדות.
היהודי בן הגלות מופיע לפנינו עם הלקויים והיתרונות שבנפשו.

פרץ אינו משורר החסידים, כי אם של החסידות. אמנם, הוא אוהב לתאר את ה"צדיק" עם כל שלימותו, וניכרת ביצירתו ההעדפה שהוא מעדיף צדיק זה על הרב של המתנגדים, שהוא חסר מעוף ונעדר רגש היופי. בשעה שהצדיק מתפעל מיופי עולמו של הקדוש ברוך הוא בשעת שקיעת החמה, משסע אותו הרב המתנגד בדבריו, בהזכירו לו, כי הגיעה שעת תפילת ה"מנחה". הוא נוטה להשקפת-העולם של החסידות, הנראית לו קרובה יותר ומתקרבת יותר אל המוני העם. אחת ממעלותיו המיוחדות של פרץ היא הקניית האהבה לאדם הפשוט. כי עולם האצילות מלא רחמים וחסד לעם. בדורות המאוחרים רצו להפוך אותו לנביא ההמוניות, או למטיף של המהפכות. על-פי האמת מפוזרים בכתביו כמה דברים שנוגים נגד מתקני העולם ברוח החמרניות, הרוצים לפשט את כל העקמומיות שבחיים ע"י תקופת "איזם" מתאימה, ובעיקר על ידי התקנת ברג זה או פלוני במכונה הכלכלית. כסופר בעל רגש העריך קודם לכל את אהבת הבריות, את היחס הפנימי שבין אדם לחברו, את העקרון של האמונה בצדק ובחסד. הוא לא אהב את ההמון המונהג והמודרך ע"י דימגוגים, כי אם את בן-העם, את הכבשה מתוך העדר, את היחיד העלוב, הוא האמין ביחיד. ונפשו היתה נרתעת מפני משטרים, שבהם היחיד אינו נחשב למאום עקב שלטון טוטליטרי של הכלל.

גם בטפוס הבהיר של הצדיק וגם בטפוסו החשוך של האדם המגושם בקש פרץ רק את האחד: את השלמות הגדולה וטהרת-הנפש, את קרבת-הרוח לשכינה, את יחוד-השם.

סופר השכולים והכושלים

(על יוסף חיים ברנר)

מה שאופיוני ביותר בשביל יצירותיו של ברנר, — ההתלבטות הנפשית, החטיטה לבלי חדול בפצעי הנפש והגוף, — מצא לו את ההבעה הכי שלמה בספר ההתלבטות שיצא זמן מועט לפני מותו: „שכול וכשלון“.

זהו ספר שנרקם על מטה החיים בארץ־ישראל. אפס, מה עגומה היא דמותה של ארץ־ישראל על פני הדפים האלה, שהסופר מלא אותם בצבעי הכשלון. דומה, כאילו אוירה של הארץ, שמששה הצוחקת ותכלתה השופעת, נפגמו ונעכרו בהופיעם לפני עינינו בעד זגוגיות עכורות של חלון מאובק בחדר שומם וכהה — בעד אשנב־החיים של ברנר.

ועם כל זה — מה רבה האמת, מה נכונו הקוים של כל ציור וציור, מה שלמה, מלאה ומדויקת תבנית כל טפוס וטפוס! כאן עמד צייר ער ונאמן וישם על הבד את כל מה שנגלה לפניו, אך עמומות ועכורות היו זגוגיות האשנב, אשר על ידו ניצב.

אין להרצות כאן את ספור־המעשה, את השתלשלות המאורעות באותו הספר. מי מאתנו לא קרא אותו ולא שב וחזר עליו, כך, כמו מבלי־משים? — כי הלא יש מעין קסם משונה למגילת־הצער הכבדה הזאת שהיא נקראת חזור ושוב ואינה מתישנת, ואף לא מטרידה. ואולם הייתי רוצה לעמוד כאן על קוים אופיים אחדים שנגלים בה, ושהם מסמנים במידה ידועה את אישיותו של ברנר.

הקו העיקרי, העובר כבריח תיכון את הספר כולו, הלא הוא „חרס איוב“, כלומר, אותו החרס אשר בו יתגרד המצורע, אם להנאתו, ואם להגדיל את מכאוביו, לגרות אותם ולהכאיב את פצעיו על אחת שבע. יחזקאל חפץ, גבור הספור, אומר עם לבו: „אין לי תביעות ואיני מתרעם. אינני איוב, ואף לא בתוך האפר אני יושב, כי אם באשפה, באשפת יסורי המכוערים. אבל את החרס איני מניח מן היד: להתגרד איני פוסק, — כנראה, אי אפשר לי בלי חרס“...

והחרס הזה, הבלתי־נראה לעין, לא יזוז אמנם מידי הגבורים של ספר ההתלבטות, או, יותר נכון, מידי הכושלים והשכולים. גם ר' יוסף חפץ, התורני והמשכיל הכושל; גם אחיו, חיים פטור־נו, השכול מבנו יחידו; גם יחזקאל חפץ

האינטליגנט הרצוץ ובעל ה"שבר", וגם אסתר, האידיאליסטית הרצוצה, — כולם יושבים בתוך האשפה ומתגרדים בחרס אשר בידיהם, מתנים את צערם, מזכירים ראשונות, מחטטים ביסוריהם ובענותם ואינם מוצאים מפלט מן האשפה הזאת ומן החרס הזה. וכעין נעימת-לואי לכל אותו האקורד של חטוט והתלבטות, התגרדות והתגודדות, באה השורה האחרונה של הספר: "ונחת החיים נולה, נולה בקרב היושב". — "בהנאה לקח אחד מחלוקי האבנים, הכניסו מעל גבו אל תחת כתנתו, והתגרד, התגרד. ותורן הספינה הבהב: לא-קשה. לא-קשה. בקרוב נסע ונלך". נחת-החיים נטפלה לו לאב השכול בהביטו אל תורן הספינה על פני ים-הכנרת, המנבא לעתיד, ועם זה — התגרדות של הנאה. החרס של הכלי השבור נהפך לחלוק-אבנים שלם, טבעי, בן-אדמה, והתגרדות זו, טעמה יפה יותר. האם יש בזה מעין לחש אופטימיסטי של ברנר, חוזה החיים החדשים? האם מבעבעת כאן אותה התקוה שבה מצפה חיים פטורנו לקראת נכדו, לקראת ימי-הילדות שישבו בבוא הילד לשבת אתם, עם חיים ועם יוסף חפץ? והוא הלא יצור שלם, טבעי, מבלי שמץ של שבר ורצוץ. — איננו מהלכים בסימבוליות, אבל מציינים אנו את ההתגרדות, שבה צריך להסתיים ספר ההתלבטות.

ואולם מלבד ההתגרדות הזאת ומלבד שברי-החרס השונים שבידי כל אחד ואחד מגבוריו, עד כמה ישכיל ברנר לתאר את האשפה שבה הם יושבים, כמנתח אכזרי הוא הולך וחושף לפנינו את תעלומות הנפשות הרומשות באשפה ואת שפלותן, ואת מרין, ואת דכדוכיהן ומצוקותיהן יוקיע לעיני השמש. הוא יתאכזר להן שבעתים על אשר אמרו לבטא את השם "חיים" בכל הברותיו, בשבתם על גב האשפה, שקועים בתוך הזוהמא ובתוך הרקבון העולה מכל אפסים. הוא לא יוכל לסלה להם על חללם את שם החיים וגם על אשר ההינו אף הם לגעת בפרח האהבה היפה אשר הטיף את בשמו אליהם מרחוק; ואשר לכן ישלה בהם את חיצו נקמתו, את לעגו ומררתו ישפוך על ראשם. וכאילו בוקעת ועולה מתוך הדפים האלה קריאה זעומה ואכזרית אחת: הבו לכושלים ולמריייום, האומרים לחיות, לאהוב, לשבוע נחת ואושר! הבו "לשלומיאלים" נדכאים ו"בעלי שבר" האומרים ללטף קווצות ערמוניות של נערה צעירה ובריאה, לנשק שפתי-חן מלאות ומתוקות! הבו והכיעור להם!

ברנר אינו נרתע מפני המראה אשר יגלה האיזמל בנתחו, והוא מגלה את הכיעור ואת המשוקץ גם בלב וגם בשוק החיים. זהו קו שני, אופי, המתגלה בספור זה והוא מעיד על קשיי-החיים ואכזריותם אשר הכבידו את לב הסופר ויעשוהו לבלי-ירחם.

אך נימה אחת של רחמים יש בכל הספר הזה. נפש שלמה אחת נמצאה על גל האשפה, נפש נאה וצעירה, שאינה כושלת, הלא זאת מרים, הבת הצעירה של

ר' יוסף חפץ, נערה, שהלמות-העלומים בדמה ויופי של אשה בריאה מבצבץ מגופה. ומכיון שהיא אינה יכולה להמצא במחיצת הכושלים, מצא לה הסופר מוצא: היא מסתלקת לגמרי מן החיים. מחוץ לחיים! עד כמה מרובה התוגה שבה הוא מספר על רגעי-חייה האחרונים! — כלפי יצור נחמד זה שנקטף בתוך עדת הכושלים, מתעדן ברנר ונעשה לירי ורך. הדפים המספרים על בדידותה של מרים ביפו, בבית אשה זרה; על דמעותיה השוטפות, דמעות נערה יתומה, שהיתה לכאורה, נוטה לצהלה מימיה; על הדקירה שהיא דוקרת כמו, מבלי משים, באצבעה, הדקירה שבעטיה היא מתה, — כל הדפים האלה מוחמים ברגש רחמנות ועדנה שהוא בלתי-מצוי כלל אצל ברנר בספורים אחרים.

וכלאחר-ידי, כמו שלא במתכוון, רושם ברנר בצד טפוסיו העיקריים את תמונות הישוב היהודי בארץ-ישראל, את אלו של הישוב הישן בעיקר, ואולם גם הרבה מן הישוב החדש. וכאן הוא מופיע לפנינו כאמן מומחה, שאינו מגבב דברים, אלא הוא נותן לטפוסים השונים לדבר את דבריהם הם. פנורמה שלמה נגולה לפני עינינו: ר' יעקב גולדמן, העסקן הירושלמי, בעל המוסדות של הכנסות-אורחים ותלמוד-תורה, המריץ את מכתבי-הבקשה לתפוצות ישראל; היהודי הרומני הקשה והאביר, הכור והחצוף; גבאי ה"חלוקה", ראשי-הכוללים, הוקנים והזקנות שבבתי-החולים, הדלות והשפלות, הגול והעושי, הצביעות והבטלנות, הדכדוך והרפיון, — את הכל הוא מעביר לפני עינינו בצבעים נאמנים.

ועד מה יגדל גועל לבנו למראה הגסות של אותם היהודים האכסנאים במלון "הראל" שבירושלים, יהודי התחום הרוסי של העבר, הממלאים פיהם רמות על תחיה ועל גבורי ישראל, ונושאים נאומים בטון של "חובבי ציון" מתלהבים וחוצבי-אש, ושולחים מכתבים להלשכה באודיסה שתמציא להם "קולוניה", והם בעצם הדבר אנשים פעוטים ודלים השבים לתחומם כלעומת שבאו. ועד כמה ניטיב לראות את שני הטפוסים האינטליגנטים, הצעירים העברים לאומיים מרוסיה, שניאורסון וכהנוביץ, שהראשון כבר מצא לו אינו משרה של מזכיר, והשני מתכוון ללמד בסמינריון. ועד כמה נאמנו הקוים המעטים שבהם רשם ברנר את חיי הקבוצה של פועלים עברים, את קשי-גורלה של פועלת צעירה בתוך הקבוצה; את אי-הסדר, הרשלנות, ההתמזמזות הרוסית שהיתה שרויה בחוגי צעירינו אז, בימי העבודה שלפני המלחמה, ואפילו ספחת זו של קומוניזמוס בארץ-ישראל נמסרת ע"י ברנר בצורת מגין של פועלים עברים המתכוונים לנסוע למארסיליה והם צריכים רק למסור את העבודה שקבלו בקבלנות ולהשיג את שכרם להוצאות הדרך. קבוצה של בנאים ירושלמים באה ורוצה לעבוד גם היא אתם יחד, אבל הם לא יתנו: "פועלים אנו ולא גומלי-חסד. לאלימנט חדש לא ניתן עבודה. אין לזרים חלק".

ולבסוף — הקריאה: בורגני בעל כרס עבה כתב „התקוה“ — ועלי לשיר!?

והתשובה באה: — א מכה!...”

ולא נתן ברנר בלתי אם בהרת לבנה אחת בתוך עבי החיים הדלוחים והזעומים האלה שהוא מתאר בהנאה כל כך מרובה. לא את חדוות-העבודה ולא את ששון החיים החדשים רקם לפנינו במגלת-הכשלוך הזאת; אבל טפוס בהיר אחד העלה לנו מתוך האופל. הוא לא העמיד אותו במחיצת הטפוסים האחרים, לא העבירהו חי לנגד עינינו בתוך רקמת המעשים והחליפות, אבל את ישותו אנו חשים, ודמותו ממצמצת מבינות להמוני האנשים האחרים, כאשר ימצמץ פס שמי-ארגמן מבינות לעצי-היער בשעת בין ערביים, כשהחשכה מתגבבת על צמרות העצים ומבשרת נשף, ואולם פיסת הארגמן ממרחק מהבהבת כנוף-אגדה.

אותו הטפוס הוא חנוך בן חיים, היהודי ככד-הפה, הסובל ונענה כיונת-אלם, הנוף מאשתו, הבודד בין הערביים, השומר יחידי על אדמת ישראל בתוך המוני שודדים פראים. אותו היהודי המשונה, האוהב את אשתו אהבה עזה, ואולם כשהיא מסרבת ללכת עמו אל המדבר, הוא אומר אליה: אם לא תלכי אתי — אלך לבדי! „הנה הערביים לוקחים פה את מקומותינו ויקחו גם שם, ואין לדבר סוף. בפירוש אמרו, שאם לא ימצאו שומר יהודי, יושיבו ערבי. והן יהודי אחר אין בקירוב מקום, שילך שמה, אם אני לא אלך. ואיך לא אלך? — הם לקחו את כל המקומות, אתפוס אני, לכל הפחות, מקום אחד“.

וחנוך מת בבדידותו, ערירי, הרחק מאדם בטחנה הערבית, אשר בה עבד — ואיש לא ידע את סבת מותו. ויתהלך חנוך את האלהים — ואיננו...

התאכזר לנו ברנר עד הסוף; ככל אשר יוכל הכביד עלינו את רוחו הכבדה, הוקיע לפנינו את הכיעור והשממון שבחיים, את צער השכולים ונוולות הכושלים, את גסות הצבועים והעושקים, ואת קשיי-יומם של הענוים והתמימים.

כי אכן נחתה עליו היד האכזרית של גורלו, ועוד טרם הכריעה אותו עד מות כבר חשה נפשו את הקור הנורא הנושב מאצבעותיה. מן הקרח האכזרי הזה מלאה רוחו ותהי לנו לכנור צער וכשלוך.

על קבר משורר

(לדמותו של יעקב לרנר)

קבר צנוע בין הקברים הרבים עם מצבות־האבן היפות. תל עפר בודד, אשר השכחה מלטפת אותו תיכף: אין ההמונים באים הלום עם מאמרי־ההספד הנמלצים, אין הצווחה מרובה: קברו של יעקב לרנר.

אם יאמרו: משורר עברי צעיר, נקטף במבחר ימיו, — הלא ידמו, כי זהו אם יאמרו: משורר עברי צעיר נקטף במבחר ימיו, — הלא ידמו, כי זהו של הספרות העברית, נגוזה אחת התקוות היפות, תקוה שהלכה וגדלה, אבדה. יבואו אחרי־כן המבקרים להעריך את ערך האבידה ולשער את קצבה ומידתה. ואולם הלא זהו תמיד מנהג המבקרים להעריך את אבדן חיי האדם לפי שיעור העבודה של אותם החיים, ונפש המשורר הלא היא חשובה בשביל הבקורת עד כמה שכבר נגלתה והופיעה לפני הקהל.

יעקב לרנר לא הספיק עוד להיגלות. הוא היה עוד, כפי שרגילים לגרוס, מן המשוררים ה"מתחילים", כאילו יש "התחלה" בשירה, כאילו השיר הראשון של המשורר איננו כבר אותו הצליל התמידי של השירה, כמו אצל המשוררים הזקנים ורגילים. אולם החברים שעמדו במחיצתו הכירו באדם זה את המשורר העושה את דרכו, דרך מיוחדת לו לעצמו. הם חיכו והתבוננו. הם חפצו לראות את הדרך המיוחדת ההיא, הנסתרה והמלאה קסמים. אבל המשורר כבר היה לפניהם. היה! זוהי המרירות, זוהי תמצית הכאב.

בשעה שאני כותב את הדברים האלה מוצגת תמונתו לפני, זו שנתן לי למוכרת. אני מתבונן אל שרטוטי הפנים: הם לא היו יפים ומצודדי־לב. הבלורית הגדולה והמסולסלת שלו היתה כמו מבעיתה, הפה מתחת לשפם העב היה רחב יותר מדי, וכל ההבעה שיעקב לרנר הירבה כל כך לתארה בשיריו "בגויים" ו"זכרונות" (ב"העולם" ו"הצפירה"). ואולם מאחורי זכוכיות ה"פינס־נע" הציצו עינים בהירות, כצבע שמים חיוורים, עיני משורר, אשר השפיעו זיו מיוחד לפנים האלה. עינים, אשר ידעו לחלום בהיותן פקוחות ואשר עגמותן המיוחדת לא סרה אף בהיות המהתלה שרויה על גבי השפתים.

ומהתלה זו, כעין בת-צחוק שלוה ופקחית, נטפלה כמעט תמיד לפרצופו של לרנר, ואפילו בעתות היותר קשות. בבואו לוורשה סבל מחסור גורא. זוכר אני את הבקורים שהיינו עושים אז בביתו. לרגל מצבו הדחוק נאלץ לשכור לו דירה בבית אחד שבקרן גלוקי ומוראנוב עוד בטרם נגמר בנין הבית, כאשר באופן כזה נאות בעל-הבית להוויל קצת ממחיר הדירה. על גבי סולמות ודרגות של בנאים, בתוך המלאכה והכבודה הרבה של מגבלי-הסיד ונושאי הלבנים, בלב המהומה והצווחה הנוראה של העגלונים מביאי החמר, העובדים, הבנאים, הנגרים וחרשי-הברזל היינו מטפסים לעלות אל לרנר. לפנות ערב היה בזה משום סכנת-נפשות, מפני שהיה עלינו לעבור על פני מוטות וקרשים המוטלים לרוחב הבנין מלמעלה, בגובה של שלש קומות. ולרנר ישב כבר אז עם אשתו ושני ילדיו הקטנים בדירה החדשה, שלא היתה עוד מסוידת ומנוקה. הוא היה הדייר הראשון, שהתאכסן בבית זה, בלי רהיטים ומטלטלים. ואולם בכל פעם, מדי בואנו, היינו מוצאים את בת-הצחוק הפקחית, שהיתה כעין לעג לכל ה"קטנות" אשר מסביב. ופעמים רבות, כשהיינו מאחרים לשבת, היינו קוראים לאורה של מנורת-הנפט הקטנה — הגו לא היה עוד ב"ערב-דירה" זו — אינו יצירה חדשה.

קריאות משותפות אלו התמעטו כעבור זמן-מה. לרנר מצא לו עבודה בתור מורה עברי בביה"ס של קרינסקי והיה עסוק מאד. הוא היה מורה מצוין. מלבד ידיעותיו הפדגוגיות, שקנה לו בימי למדו בשיעורים למורים שבגרודנה, ידע גם לרכוש לו כבוד מצד תלמידיו בהליכותיו. היה לו החוש הטבעי, הנחוץ כדי לדעת את הקצב והמדה, את הריתמוס של ההוראה, הייתי אומר. יש ריתמוס כזה בפדגוגיה כמו בשירה. היה יודע לכוון את המרחק אשר יהיה תמיד בינו ובין התלמיד, למען שלא יהיה לבו של זה האחרון גס בו, או למען שלא יהיה משתמט ומתחמק הימנו מחמת יראה, סגור ומסוגר. עבודת ההוראה גולה כמעט את כל עתותיו. הוא היה שוקד על העבודה, ויותר ממה שהיה טרוד בבית הספר, היה עליו לעבוד עוד בביתו. מפני שהיה מתיחס בדייקנות רבה לחובותיו. אז היה כותב רק מעט, ואולם כל מה שיצא מתחת עטו היה מתקן ומשכלל ומגיה בהתמדה עצומה; היה מחפש במשך שבועות תמימים אחרי המבטא המתאים יותר, אחרי המלה אשר תקלע אל המטרה, אשר תכוון להרגשה הפנימית שלו. והיה אם נמצאה לו המלה היא, התהלך מתרוגן וצוהל במשך כל אותו היום, כאילו עלתה בחלקו הזכיה הכי גדולה. הוא היה יליד פוליסיה, משם הביא אתו את השלוה העצובה והקרה של היערות הזועפים והקודרים; המרומים החזורים-כחולים והעגומים של הנוף ההוא נשקפו מעייניו ובת-שירתו כולה היתה כצפור-יער בודדת וקדורנית. הטון העיקרי בשירת לרנר הוא: שממון, שממון גדול לבלי סוף. החיים כולם הם בשבילו פהוקת-הו גדול. אותו השעמום הכבד הרובץ על פני הערבה, על פני הביצות

הגדולות, על פני היערות הקודרים והזועפים, על פני הפלחים המטומטמים וחסרי-
האון, על פני כל הטבע של פוליסיה, — אותו השעמום רובץ על נפשו, מציץ
כיום־סגריר עמום לתוך עיניה של בת־שירתו. בשירו האחרון „פּיח־פּיח“, שנדפס
ב„התקופה“ המוסקבאית, אנו מוצאים את הקטע הזה, הנותן תמונה קטנה מהלך־
נפשו של המשורר בשעת נסעו בקרון מסילת־הברזל ובהציצו מבעד לחלון
אל הטבע :

לֵא תגיד, נוף הַדְמָמָה!
שִׁיבָה מֵה עַל פְּנֵי אֲדָמָה?
מֵה הַחֲלוּם וּמֵה הַפְּתֹר
?נְהַלֹּךְ שָׁם בְּפֶתֶר?

לְבִי, לְבִי לְנִשְׁכָּחִים
בֵּין הַקּוֹצִים וְהַחֲנֻחִים
וּבְקֶל צְרֵב־דָּמִי בּוֹדְדָה:
אוֹלֵי אֲמַצָּא אֶת לֵא אֲדַע
שָׁם וְדַמּוֹת לוֹ תַּחַת שָׁמַי,
וְהוּא אֵף הוּא חֲזוֹן כֹּל יָמֵי.

פִּיט, פִּיט... קַפְצָה דְרָךְ,
הִנֵּה הֵנָּם — עוֹרֵב פְּרַח!

כָּפָר מֵאֵלֶּה כְּכֹר יְדַעְתִּים:
חֲצֹרוֹת בְּהוּ, שְׁבִיל חֲתָחְתִּים;
אֶהְיֶי־מֶק וְשִׁחוּחֵי דִירִים,
שְׁלֹנ־פֶּר נְחָרֶק חֲזִירִים:
טְמִטּוּם־לֵב וְכָבֵד מַח,
אֶל כְּרוֹב וְגָהֶק וְנָגַם...

לבו מתלבט על כל קוץ וחוח של הערבה. על הנשכחים. השממון הגדול
רובץ עליו. שממון החיים, השממון של הנוף, והוא חפץ להימלט אל הערבה, אל
השיממון, להיות לערער בודד. הבדידות הזאת, אפשר, כי היא פתרון החיים. אולי
זהו הפשר: לעמוד מן הצד, באיזו פינה רחוקה, בקצה החיים; להתבונן אל מהלך
החזיונות מרחוק, להתבונן, בודד ותוהה, אל המסע העובר, מגיח ורקץ, ואל הפנים
הנשקפים לו מבעד לחלון המסע הזה; להתבונן אל שיט העבים במרחקים, אל
הפלאים היפים המתרקמים במרומים, אל כל גוני החיים מסביב ולהשאר בודד
וגלמוד, יחידי ברחבי העולם, בודד וגלמוד — סלה! כפי שהיה מסיים תדיר

לרנר. אלה היו הצלילים היותר שגורים שלו: בדידות, צלמוות, ערבה, ישימון, שממון, ואחרי כל אלה — הצליל: "סלה!" הסוף, ההדרן הגדול על מגילת-החיים, הצליל האחרון המסיים את כל המנגינה.

עד כמה אופייני הוא שירו "ערער" בחוברת-היובל של "השלוח", שהוא תיאור-נפשו של המשורר. החרוזים האחרונים שלו הם:

יום הַדְמָה גוֹסֵס נְכָלִם,
נוֹדֵף טַחֵב לִיל־רִקְבוֹן;
גוֹלִים עָבִים לְעַרְבוֹת —
צוֹפֵה עֲרָעַר וְלֹא יָבֵן...

הערער מחוץ לחיים, הבודד המתבונן למסע העבים. כך רואה לרנר את עצמו בשעה שהוא מבקש לו איזה פתרון, איזה פשר לקיומו; בשעה שהוא נמלט על נפשו מפני השממון הגדול. ואולם יש אשר תעיק עליו הבדידות הזאת אשר מחוץ לגבול החיים. הערער יחפוץ אף הוא פתאם להסתובב בתוך המחוגה הגדולה. אז יתאב אף הוא תאוה גדולה לעשות את הדרך הרחוקה, דרך-השממון, מבלי ראשית ולבלי תכלית, מבלי פשר וחזון; לנסוע במסע-התהוה, מן האפס אל הכליון, לבלי חשוב ולבלי הבין מאומה:

נִס אֲנִי מִשְׁמֹמֹן יָמִי
וְלֹא אֲדַע אֵן פְּעָמִי
אֵין כֹּל זִכָּר לְשִׁהִיָּה,
וְלִבְנָאִים יָדָא אֶהְמִיָּה,
כְּאִילוּ נִתְקַ פְּתִיל נִשְׁמִתִּי,
זֶה הַמְקַשֵּׁר קְצוֹת סִיִּתִּי:
פְּתָאם — הִנֵּה הַקִּיצוֹתִי,
פְּתָאם — אֶבֶן יְלָדָה אוֹתִי.
שֵׁט אֲנִי וּמְגִמָּה נִדְחָה,
שָׂא, הַמְסַע, סִי אֶתְךָ:

זֶרֶה לְתֵהוּ אֶת גּוֹרְלִי
אוּ בִיקוּם אַחִינָה מְצֵא-י...?

מאין? לאן? אין פתרון. למה השאלות? מי אני? מה אני? — הכל אחת. האם ישנתי זה עתה? האם מתחיל הכל מחדש? האם זה עתה נולדתי? — מסע-השממון עושה את דרכו, מגמא ארץ, טס וממהר אל התהו. הנפש שוקטת מתוך יאוש, או יותר נכון: היא שובתת:

שַׁבַּת-יְאוּשׁ לְנַשְׁמָתִי:
לֹא אָבֵאָה בְּתִלּוּנִי;
לְמַד אֶלְמַד מִן הַיְתוּמִים,
מִן הַתּוֹעִים שָׁם בְּמִרוֹמִים

דֵם יֵצֵאוּ, דֵם יָבֹאוּ
מִן הַתְּהוֹ אֶל הַתְּהוֹ;
וְהַדְרִיךְ — צִיָּה שְׁחוּרָה,
וְהַשְׂפָּה — גְּוִיעַת אוֹרָה.
כֹּה יִתְקַלּוּן, בַּל יִשְׁאַלּוּן:
אֶן הַלֵּילָה נָטָה לְלוּן...

התעכבתי ביחוד על שירו זה האחרון של לרנר, מפני שבו מתבטאת נפשו יותר מבכל שיריו הקודמים, הנפס הרוטטת מחמת השממון הרודף אותה, כפרפר יפה-כנף מפני היד האומרת לתפשה. בשירו זה אנו מוצאים גם את הגעגועים לטבע הרחוק והחולף, לטבע הבודד והגא בבדידותו, ותיכף לזה את היאוש הכבד של המתמכר לשממון, את ההכרה כי אין להחליץ מן המסע, כי אין לבקש פתרונים, אין לשאול. התאבקות זו שבין געגועים ויאוש נבלטת בשיר זה לא פחות מאשר התיאור הדייקני של המציאות, של הטיפוסים החיים. לרנר היה אמן מיוחד במקצוע זה, בתיאור המציאות. כל מי שיקרא את שיריו „בטחנה“, „בגויים“, „זכרונות“, שבהם באו תמונות מן החיים הריאליים, יתפעל למראה הצבעים הנכונים של המציאות אשר השכיל לרנר לתת בעטו. עד כמה הטיב למסור לנו את תמונת בית המרזח היהודי אשר בכפר עם כל טפוסיו: המווג והמוזגת, בתם הבכירה העוזרת על ידם, ה„רבי“ המלמד תורה את ילדיהם, קהל הכפריים הפרועים, המטומטמים והשותים מחמת שעמום או בטלה, הנצים פתאום איש עם רעהו והמשלימים ביניהם תיכף, מכים ומנשקים איש את אחיו מתוך שכרון, מתוך שעמום, מתוך רפיון-יד ונפש; ועד כמה לא הסיח דעת אף משרטוט אחד, מתנועה קלה שבקלה, למען תאר את כל התמונה הזאת כמו חיה. אי אפשר למסור במלים אחדות אף בבואה דבבואה מתמונה זו. צריך לקרוא בנוסחו של המשורר, כפי שהוא מתאר אותה. בתור אמן הרואה ומצלם את החיים היה יעקב לרנר מן המועטים הראויים לשם זה. כל ניד וכל קו לא הלך לבטלה, ותמיד היה מוצא איזו השוואה מוצלחת שהיתה משלימה את התמונה.

סגנונו לא היה רך ושוטף, כפלג שובב הזורם במרוצה, אבל היה מתאים להלך-רוחו של המשורר. ה„סגנון זה האיש!“ — בלרנר נתקיימה אימרה זו קיום ממש. היה סגנונו שוקט ומיושב. הייתי אומר: קפוא על שמריו, שפתו היתה מן

השכבה המשובחת של השפה העברית. כל מלה ומלה — חתיכה שמנה של התנ"ך, מספר איוב, מנבואת עמוס, מפרקו של חבקוק. לא מן הצלילים הקלים והשוטפים אשר לספרי הנביאים הראשונים, כי אם אבני-גזית, סגנון אשר כולו מעשה-מקשה. ואולם טהור ומנופה למאד. כל יצירה חדשה שלו היתה פרק חדש בשפה העברית. היינו נהנים ושמחים על העושר שנוסף לנו. אותה המלה העברית, שהיתה סתומה לנו, כמעט בלי תוכן, שהיתה מקשקשת על גבי אוננו באיזה צליל, אשר אמנם ידענו את פשרו, אבל לא את צלמו ואת תמונתו. — היתה מתאזרחת בתוך שירו של יעקב לרנר ומקבלת תיכף לשד של חיים, קרום ועצמות, מקודם היתה רק שלד, עכשיו היתה לגוף. ה"ערער" אשר בערבה היה לנו מקודם מלה תנ"כית, שיש עליה פירוש רש"י, ואולם בשיריו של לרנר היה לתמונה חיה. כך היתה העברית שלו; כזה היה הכח המיוחד של כשרונו, אשר נסך לשד-חיים אל הצלילים הרחוקים והמדולדלים מחמת זיקנה, המתלבטים כשלדים בתאי-זכרונו. והוא חדל לחיות, האדם הפיקח והשנון הזה, בדמי ימיו. במבחר שנותיו, כאשר אך התחיל הגורל להאיר לו קצת את פניו. עד כמה היה דחוק תמיד בתגרת המחסור והתלאה! הוא חלם על אודות עבודה חשובה במקצוע ספרות-החנוך, הוא התחיל לעבוד בתרגום כתביו של דוסטויבסקי לעברית. תרגום זה היה עולה בודאי למדרגת יצירה מקורית, כי לרנר אהב להוציא מתחת ידו לא רק דבר מתוקן, אלא גם מהודר ומשוכלל. בעת האחרונה לפני צאתו מוורשה היה מתרגם שיר גדול אחד של לרמונטוב. היה מראה לי תדיר את התקונים שהוא עושה ומוסיף לעשות בכתב-היד, וזכורני, שהיה דבר זה עושה עלי רושם כאילו הוא ממצה בלי הרף את העסיס המיוחד שיש ללשונו הרוסית של לרמונטוב ומכניס אותו לתוך התרגום העברי. היה לי הרושם כאילו אחרי עבור זמן ידוע ישאר השיר הרוסי חוזר ורפה-אונים, משולל מיצו ועסיסו, בפני התרגום העברי, אשר יספוג הכל אל תוכו. כך היה תרגומו.

ואולם — האם אני מדבר כבר בטון של: מה רבה האבדה לספרות? ואני הלא רק את הצער אני מתנה, את הצער והכאב על קבר רע אהוב. נפרדנו מבלי דעת, כי המוות עומד בינינו, לזמן קצר. מי חשב על אודות המוות? אהבנו את החיים, ובמשך שיחותינו הארוכות, בשעת הטיוול והמנוחה, נשקפו לנו מרחוק החיים כצהרי-יום מלאי שירת צפורים ושלוות היערות אשר בפוליסיה. בתוך השממון הגדול חלמנו על פינה שקטה ובודדה, פינת-שקט לחלום, ליצירה, למשחק הגנפּש עם קורי-זהבה.

.1918

ש. ש. פרוג

א.

וכן, אני מתי... הפצתי. אם לא? —
למאי נפקא מינה? אם פה ואם פה
הן למות הלכתי, נשאתי כל פיד
כיהודי אפתי, נהרי — נגמר היריד!..

כך סיפר פרוג לפני שנים רבות על מותו אשר ראה בחלומו. מה מרובה הוא הסרקום בדבריו, ומה מרה היא האירוניה הטבועה בשורות הבאות להלן אחרי אלו שהבאנו, כשהוא מספר על ההלויה הכבודה שנערכה לו, על ההספד שנאמר על קברו, על החזן ששר את תפילת „אל מלא רחמים“. מה מר הוא ההיתול הקל על שתי היהודיות שתקעו בשעת מעשה את חטמיהן לתוך סינורן והתייפחו, ועל שני הנערים הקטנים, שתחבו את אצבעותיהם לתוך נחירי אפם. את כל התמונה הזאת הוא מתאר בשיון־רוח, מתוך לעג לצרמוניות של הזרים. מי יודע אותי? מי הבין אותי?... אט, נגמרה הזמרה התפלה, וחסל — נגמר היריד וכלך לך! ולא רק שירה זו, שבה מלגלג המשורר על עצמו, על חייו, יצירותיו, אלא כמעט על כל שיריו שנכתבו בשפת־אידיש מרחף ההיתול, הלעג לעצמו, לחרוזיו, לבת־שירתו האידיש. כמעט כל יצירותיו באידיש הן בעיניו כמו דברי־הבאי. הוא עוקץ ופולט חדודין, הוא שולח חיצים־מהתלות ברב הדתי ו„ברב מטעם“, בבעל הטקסא ובגביר־העיירה, בר' איצי ובר' פיצ, בר' מוטיע צ'וואק, שואב המים, וביענקיל החייט, שהוא מזרע אהרן הכהן והוא מחכה לביאת משיח, כדי לקבל את התרומות והמעשרות המגיעים לו. המשורר לועג, אולם המהתלות ספוגות דמעות. הוא אומר במקום אחר: „אני שר, בכדי שלא לבכות“. כך הוא צוחק בכדי שלא לשורר.

כי בשעה שפרוג חפץ לשורר, כשהוא נכסף להתמכר כולו לבת־שירתו — הוא שר בשפה אחרת, בשפה הרוסית. מי שקורא את פרוג במקורו רואה מיד את ההבדל הגדול בין יצירותיו הרוסיות והאידישאיות. בשירתו הרוסית יש כובד־ראש, מצב־רוח פיוטי, רגש־אמת עמוק והתלהבות. בשפה הרוסית היה פרוג

המשורר של "ישראל". הוא עירר את כנורו על ענות העם היהודי כולו. ולא על סבלותיהם של יהודים. הוא היה, בכלל, משוררו האמתי של ישראל, ולא של בני ישראל, של העם ולא של המון; של השדה היהודי ולא של הרחוב היהודי, של המולדת היהודית, ולא של המשפחה היהודית. אין בדעתי לומר בזה, כי פרוג עמד מחוץ לחיי היהודים. להפך, בכל שיריו שבאידיית ניכרת בקיאות גדולה בכל פינות החיים של העיירה היהודית עם כל אשר בה, את ההיאבקות מסביב ל"עליות", את המחלוקת בבית-המדרש, סטירות-הלחי, המלשינות, "פרנסות" היהודים, "החדר", הפירוד לרגל נוסחי אשכנז וספרד בתפלה, נעלי-החליצה, אבוקות ההבדלות, הסוכה עם דפנותיה הארעיים, — בקיצור, כל הטלאים והגוונים וגם הניווטים השונים של עיירה יהודית בתוך תחום המושב מלפנים, החיה את חייה היא. ואולם בשעה שהוא בא לכתוב על כל זה, הרי הוא נותן לנו רק פיליטון יומי, יצירה נאה לעתה ולעתונה, אבל פרוג מתרומם לפנינו וניצב בכל הדרת הגאון שלו רק בשעה שהוא רואה את העם כולו לפני עיניו. בשעה שהוא שר על הנביא, על המשית, על המלך היהודי, על ארץ העברים — בקצרה: על העבר הגדול והנהדר. ואולם על ענינים אלה נקל היה לו לכתוב רק בשפה זרה, בשפה שעוררה את רוח-הפיוט והדמיון — בשפה הרוסית.

כיצד התחיל פרוג לכתוב אידיית? — מספרים, שזה היה רק במקרה. הוא פנה פעם אחת אל המו"ל של עתון ה"וואסחאד", שבו עבד, להלוות לו סכום מצער על חשבון משכורתו. המו"ל, שהיה קמצן מטבעו, הושיט לו גליון נייר באמרו, שיכתוב על הגליון קבלה על הסכום. הוא הוסיף, כי רשאי הוא לכתוב את הקבלה הזאת גם בחרוזים. פרוג מרוב כעסו לא רצה הפעם לכתוב חרוזים ברוסית, כחפצו של המו"ל, ולכן כתב את נוסח הקבלה בחרוזים באידיית ("מיין עדות איז גאט, אז פון רעדאקציע "וואסחאד", האב איך בעקומען 9 רובעל במזומן" — אלקים לי לעד, כי ממערכת ה"וואסחאד קבלתי תשעה רובל במזומנים). הנה כך היתה כתיבתו הראשונה של פרוג באידיית, לא ילידת הדמיון וההתפעלות הפיוטית, אלא פרי התרגזות וכעס. חותמה של הכתיבה הראשונה והרגזנית הזאת טבוע על כל שיריו באידיית. בהן לא היה הביטוי הנכון של נשמתו. ההווי היהודי של אז לא לקח את לבו. הוא לא חי יחד עם הרחוב היהודי במובן הפשוט של מושג זה, כי גם הסביבה, שבה היה חי בפטרבורג, וגם הסביבה שבה נולד וגדל, היו תלושות מן התחום היהודי. מקום מולדתו היה כפר יהודי בחבל חרסון, בוברובי קוט, אחת המושבות היהודיות שנוסדו בימי ניקולאי הראשון. הסביבה הכפרית הזאת היתה, כמובן, רחוקה ת"ק פרסה מטפוס העיירה היהודית שבתחום המושב. משום כך היה פרוג עם נפשו היהודית רק כאשר התבודד עם צללי העבר. הוא אהב להתרפק על

התנ"ך, על הדמות של כנסת ישראל שגשקה לו מרחוק, מבין ערפלי העבר. הוא אהב להטות אוזן לצלילים הרחוקים שנישאו אליו מכינורי המשוררים החוזים הקדמונים. ולהתבודדות זו, להתיחדות זו עם מראות-העבר נחוצה היתה לו שפה אחרת, פיוטית ועשירה יותר, רבת-ביטויים ועתירת-גוונים. אז בחר בשפה הרוסית.

אמנם, גם בשיריו באידיט אנו רואים את השתתפותו בגורל העם. מי אינו זוכר את דבריו העגומים, בשעה שהוא מתאר את המסכן הזקן, המוציא מתרמילו את פרוסת-הלחם השונות שקבל בבתי זרים במשך דרכו הרחוקה. איזה יגון עמוק וצער כבד מלאה קריאתו:

הָאֵלֵי וְצוּרֵי, אֵל רְחוּם מְאֹד.
הַפִּיטָה אֵל צִמְחַת מְקַטְטָה הָרָם!
שָׁבַע יְגוֹן וּמְרֻרוֹת, כָּל פְּאָרוֹ הֵן גָּז.
כָּבֵד הָיָה לְמַכְסֵן, לְקַבְּצֵן בְּזוּי-עָם...

מרה היא תלונתו על זה, שהעם היהודי מתפלל על טללים וגשמים בשביל אחרים ובעצמו אין לו לחם לאכול. רב כאבו בשעה שהוא רואה את ערמת הערבות החבוטה בבית-הכנסת. הוא נזכר בימים שבהם היו הערבות האלו גדלות, ירוקות ורעננות על שפת הנחל, ועתה הן חבוטות וממועכות באבק. הוא נזכר תיכף באנלוגיה: כך הוא גורל עמך! לפנים היה רענן, צמח וגדל, ועתה:

כָּל אֶחָטָא בְּשִׁפְתַי, אֵל שׁוֹכֵן עֲרֵבוֹת
מָה אֲרָם, כִּי יִלִּין תְּלוֹנוֹתָיו הַפְּעוּטוֹת? —
אֵךְ רָאָה הַקֶּהֱלִי, כֵּן כָּפָה רְבֵבוֹת.
זֶה צִמְחַת הַגְּדוֹל — עֲרֵבוֹת חֲבוּטוֹת!..

אכן פרוג מצר על צרות העם. כל חרוז וחרוז הוא הדאנקה על שבר העם. אבל ראה זה פלא: בשירה האידיט שלו נהפך "ישראל" האציל, ישראל סבא, ל"ישראל" מסכן. כמעט שלא בכוונה. המשורר, כמובן, אינו משתדל להמעית את דמות עמו, אבל כה הוא. בחרוז הרוסי מופיעה לפנינו דמות העם הכואב והיא דרמטית למאד, ואילו בחרוז האידי היא רק עצובה ועלובה ולא יותר. בשירי פרוג ברוסית תקלוט אוננו את המולת הארזים על הר הלבנון, ולעומת זה, מתוך השירים שבאידיט מגיע אלינו רק קול ענות-נכאים, קול הערבות בהחבטן על רצפת בית-הכנסת. שם — "ישראל" וכאן — "ישראל" — שם — בן המלך הכפות והגולה, וכאן — בחרוזי האידיט — הקבצן האומלל מעיר הושענובקה. בשירים הרוסים של פרוג ניצב העם היהודי בין העמים האחרים והוא כאחד מהם. רק

אסון גדול קרה לו, והאסון הזה עוד ישית עליו לוי־תֶחֶן מיוחדת, כזוהר שיש לשמש השוקעת. ואולם בשירים האידיים תופיע נגדנו דמות רצוצה ודואבת, דוויה וסחופה, אשר אין תואר לה ואין הדר.

שירתו הרוסית של פרוג מוקדשת לעם היהודי, בתור כלל, לנווד הנצחי התועה במרחקי-עולם. «התפלל בעדי, — הוא אומר באחת האלגיות שלו, — אשר אוכל למחות דמעה אחת, ולו רק אחת, מעל פניו של עמי האומלל. התפלל, אשר אוכל לקלוע אף עלה־דפנה אחד במקלעת־הקוצים המושמה על ראשו».

«כל הגיונותי, הגיגי, לך הם, הוי, עמי האומלל! מה רב השממון מסביב! כישמון רק צחיח ובעתה... לו פרצה הזעקה באויר! לו ניתכה השאגה כמים! — הו, אלה הלילות, במ אופל וחרדה; לא יהל הכוכב, לא יזעף הסער, ואלה הימים הכהים, בלי צללים ורעמים, בלי תכלת מבהיקה, — הן אלה חייך הזעומים, הוי עמי העלוב!»

הגיגי החווים הקדומים נשפכו לתוך נפשו של המשורר מעל דפי התנ"ך. והצער מפעפע בחרוזיו. העם האציל לפנים מבקש לחם על פתחי זרים. הוא תועה «בלי סער, בלי כוכב, בלי רעם ובלי תכלת». השממון הגדול והאפור מסביב, אף לא יתפרץ הבכי, אף לא יתקמץ האגרוף מחמת־רוח, אף לא יתפלץ הלב מרוב כליונו לחופש...

שבע רוגו ותמרורים קורא המשורר:

אַרְוֵי הַלְּבָבוֹן, אֲדִירֵינוּ, אֵימָּה? —
מִי יִסְוֶר מִלְּחָמָה בְּבִרְוֵל הַפּוֹר? —
מִי יִקְוֶם וְהַחַל עֲבוֹדַת הַעָם,
אִם בְּאִמֶּר הַנְּעָם, אִם בְּחֶרֶב הַצּוֹר? ..

אלא שהמציאות היא קשה ועגומה. העבדות הולכת ונמשכת. המשורר רואה עצמו בבדידותו. הוא מרגיש, כי עליו להשליך אל קבר את כל תקוותיו וחלומותיו, כמה פעמים הוא קורא לעצמו בשם «המשורר הקברן». אז יש שהוא מזדעזע פתאום ושואל: אולי יותר מדי עגומים הם שירי? — הוא מבקש אז סליחה מאת עמו, על שלא שר לו עוד שיר־שמחות. ויש שהוא שואל את עצמו: אולי מיותר אני עם כנורי יחד? — לפני עיניו ניצב הנווד הזקן, אשר לבבו כבר הפך אבן מרוב מכאוביו. האם מסוגל הוא להקשיב עוד לצלילי הכינור? ..

«האם לא נלעג אני עם צערי וכאבי מול תהומות היסורים של עמי הזקן? הן הוא קורא אלי: גש הלאה ולך! כבר זקנתי מהקשיב לצלילי פזמונים. ואם לשיר, הרי ספוגים בשירך הלז כל יסורי מעולם ואנחותי היום»...

המשורר חסר-אונים למלא דרישה זו. „לא. — הוא קורא: שירה כזאת נשגבה ממני! רק בהרתח הדמעות בלבבי, אנעים זמירתי בכדי שלא לגעות בבכיה המרה.“ ובמקום אחר: „לא תוכל שירתי להפיק את כל המכאובים הגדולים, כמו שלא תוכל הדמעה האחת לכבות המדורה ברוח סערה.“

לשיר, בכדי שלא לגעות בבכיה. כל חרוז — דמעה עצורה, וכל שירה — הבלגה על האנחה המתפרצת. זהו פרוג בשירתו הלירית. מכל יצירותיו נשקפת הדמות הזאת: השיר מתוך צעיף היסורים; השמש האדומה, הגדולה, היוצאת מתוך ים-הדמעות הרחב. כל צליליו מוקדשים למישהוא העומד רחוק מאתנו: לישראל סבא. אכן, בדרכם אל השומע הוא הגיעו הצלילים האלה גם לאזנינו. בדרך עופם שבענו את נעימותם, אבל את כל מתקם ועוזם אנו מסוגלים לספוג לתוכנו רק בשעה שאנו מתייצבים על מקומו של בעל-היסורים הגדול — „ישראל“, אשר אליו הם מכוונים. בשעה שאנו פוסקים להיות יהודים בודדים, נענים ודואבים, עם צרות ודאגות יחידים, אלא מתאחדים אנו לציבור סובל אחד, רב-סבל וענות.

ב.

בכתבו באידית היה פרוג מדבר יותר אל היחידים ולא אל הכלל. הוא הכיר היטב את היהודים, את העיירה, אם כי הוא עצמו היה רחוק מהם. ראיתו הוא את העיירה שונה היא מראיתם של פּרֶץ, שלום אש ושלוש-עליכם, למשל. תיאור העיירה היהודית אצלו דומה, אם כי לא בכל פרטיו, לזה שאצל מנדלי מוכר ספרים.

אין אצל פרוג ה„פּואזיה“ של העיירה, מה שהוא שכיח אצל הסופרים מן התקופה האחרונה. אין הוא קושר לה עטרות של פיוט והן. אין הוא מתאר לא את ימי השבתות הנעימים עם שלוותם החביבה; לא את שעות בין-ערביים שבעיירה, עם חלומות ההזיה שלהן; לא את האהבה הצנועה הנרקמת שם. חסרה אצל פרוג האידיליה של חיי העיירה. את יום השבת הוא רואה תיכף בלווית המחלוקת שבבית-המדרש בשל „עליה“; את המועדים אינו רואה כלל מבעד ימות-החול המטילים קדרות על העולם היהודי. נקל להבין את סיבת הדבר: פרוג, כפי שאמרנו קודם, נולד וגדל לא בעיירה, כי אם במושבה יהודית ברוסיה. הוא קלט לתוך נשמתו בימי ילדותו תמונות נאות של הטבע. הוא גדל יחד עם היער ועם הקמה שעל השדות. הוא לא יכול, איפוא, לגלות את כל מחמדי הטבע בשדות-האחו שאחורי בית-המרחץ של העיירה (ושדה-אחו זה שימש לסופרים רבים בדורו מקורה-השראה של שירי טבע). את העיירה ראה פרוג ראייה אובייקטיבית, על פי הרפורטז'ה שהיתה מגיעה מן הפרובינציה לעתונים היהודים שבפטרבורג.

יחסו של פרוג אל התחום היהודי, אל העיירה, הוא יחס של אדם בוגר ומיושב. שלום אש ראה את העיירה הזאת בעינים של אוהב. הטפוסים, הבתים, גוסס־החיים, כל המראות מתלכדים יחד להרמוניה אחת. אפילו הצפרדעים בנהר המקרקרות לעת תפילת "מעריב", כאילו מצטרפות לתפילתם של יהודי העיירה, ואולם אצל פרוג מופיע קודם לכל — לא העיירה כשהיא לעצמה, אלא ה"קהל", העדה של היהודים: הרב, החזן, החוכר, המלוה־ברבית, החייט, הגבאי בחברה־קדישא. אש רואה גם את הבערה בעיירה מתוך צעיף רומנטיות. השמים האדומים, צלצול הפעמון החרד של בית הכנסיה, אלה הם מראות המשלימים ומשכללים את צורת העיירה, המתארים את כל שרטוטיה. ואולם אצל פרוג היו מתעוררים מיד למראה הבערה רגשות ההכרה של האסון: נשרפים, בית־המרחץ שעלה על המוקד, נשים וילדים וכרים וכסתות תחת כפת השמים. ושוב — ה"קהל". הקהל נמצא במצוקה.

אצל פרוג מתבטאת לפעמים תכופות הכרה זו במציאותו של ה"קהל". הוא אינו רוקם ב"שמונה־בקה" או ב"הושענו־בקה" (השמות הטפוסיים של העיירה ביצירותיו) אידיוליות ופואימות, ספורי־אהבה ויסורי־אהבה. המחשבה על ה"קהל", על הצבור היהודי, מטלילה על הכל, מאפילה על הכל. כמו שבשיריו הרוסיים ניכר רק המושג של "ישראל" המעונה, והוא־הוא הטון העיקרי; כן הוא רואה ראשונה בשיריו שבאידיית רק את ה"קהל". הוא נעלה ומרום מן הסגולה של ילדי הגלות לשלח אניות־נייר לשוט במימיהם הנרפשים של הביבין, או לצוד את קרני השמש מתוך רקמת קורי העכביש שבפינות הנאלחות. הוא בא מן השדה הרחב, מן השדמות הברוכות, ואינו תופס את היופי של גלי האשפה בערי־התחום. האידיוליות בעיירה הנידחת, המתפרנסת בשה"י ופה"י, זרות לגמרי לרוח המשורר, שגדל במקום שאנשים אוכלים את לחמם משלהם.

בהיותו טובל תמיד בגלי־הנהרה של העבר, בשירו על הנביאים, ובהמצאו בעיני־רוחו במחיצתם של החוזים הגדולים מלפני אלפי שנים, לא היה פרוג מסוגל כל עיקר ליהנות מזיווה החיזור של האידיליה בעיירה הקטנה, בה בשעה שחסר בה העיקר: חיי חופש והודקפות. בה בשעה שיש בה הגלות, הגלות המרה, המנוולת, המשפילה, כל האידיליה של העיירה הקטנה היא בעיניו כמו משי וקטיפה בלי חתיכת בד פשוט לכותונת; יין ומגדנות על שולחן זרים כשהפינכה ריקה בבית" (זייד מיט סאמעט אהן אַ ביסעל פראסטען ליינוואנד אויף אַ העמד; וויין מיט לעקאד אין דער פרעמד, און אין דערהיים אַ פוסטע שיסעל").

הוא רואה את "שמונה־בקה" הגלותית כולה עם צרותיה ופגמיה: בנין ה"תלמוד־תורה", אשר תקרתו שקעה; ה"עוף" שנשחט בשביל חולה ונמצא קוצ בקורקבנו; המרק שנתבשל לכבוד סעודת ה"סדר" בפסח, ומעשה שטן, נמצאה

שעורה בקערה; האתרוג שניטל פיטומו; התינוקות היהודים, ששכלם חריף
 ושגון כשל זקנים, והתחלואים עם ה"מיחושים" שלהם, לא עליכם, גם הם של זקנים
 ותשושים; ה"פריזיוו" (הגיוס לצבא) עם תלאותיו, החוכר של ה"טקסא" (מס הבשר)
 עם שאיפת בצעו, החייטים השואפים לכבוד ב"קהל" ועוד, ועוד. ובתפסנו יחד עם
 המשורר את כל ה"שלומיאליות" הזאת, את כל הדלות המזוהמת שבשממון גלותי זה
 אנו קוראים יחד אתו את תפילתו.

הוֹי, אֵל הַנְּחָמִים, נוֹרָא הוֹד,
 אֵת צַמְחָה פְּדָה מִצָּר וְשׂוֹד!
 מְדִירוֹת טַחֵב, מִמְכּוֹת קְשׁוֹת,
 מְחֹלֵי שִׁפְעַת וְאַלְפֵי תְּשׁוֹת,
 מִמְלִשְׁיָנִים שֶׁבֵּין צִמָּא פּוֹיָא,
 מִ"נְבֻד" — נִין שֶׁל "יְהוּדֵי טוֹב",
 מְחֹלֵי הַשֶּׁבֶר, מְכַל כָּאֵב,
 מִיֵּשׁ הַמוֹרְחָה בְּלֵי אֶקְצִינָה...
 מְקוֹזֵק תְּשֵׁס עִם תְּנִית מוֹנְפָה,
 מְצַנְשׁוֹ שֶׁל שִׁיץ בְּבֵד פֶּה וְשִׁפָּה;
 מִיִּזְע, טַרַח וְאִין מְאוּם,
 מְצִינָא־בִישָׂא, מְצָרוֹת הַ"תְּחוּם",
 מִפְּרוֹטוֹקוּלִים, פְּגִצֵּי־צֹד,
 מְשֻׁדִים, לְצִים וְכָל הַפֶּת...
 וְסוּף דְּבָר — אֵלֵּי־צִבְאֹת,
 פְּדָה מִן הַגְּלוֹת הַזֹּאת!..

רק הגלות ניצבה לנגד עיניו כמארה האיומה ביותר, שלא נתנה לו להסית
 דעתו אף רגע ממנה, בעת שהיה פונה כלפי ההווי היהודי.

"שמונה'בקה" של פרוג שונה לגמרי מ"כתריאלבקה" של שלום-עליכם.
 בזו האחרונה אין ההדגשה על היהדות של אנשי העיירה. יהודי "כתריאל'בקה"
 טורחים ודואגים לפרנסתם, רצים, אצים, ממצויאים תחבולות והמצאות שונות כדי
 להתפרנס, ולא רק להתפרנס בלבד, אלא להתעשר, לצבור מיליונים. עיירה זו
 של שלום-עליכם מוציאה את הטפוס הכתריאלי המובהק, האפייני — מנחם-מנדיל,
 זה הרודף בלי הפוגה אחרי מיליונים והנימק בינתיים ברעב ובמצוק, הוא ומשפחתו.
 אבל מה שאפייני ביותר בכתריאלבקה: אין החיים היהודיים בולטים בה

בעיקר. אין "קהל" מאוחד ומלוכד יחד, עם הרב הרוחני והרב מטעם, עם בעל הטקסא והבלן; אין גבאים ושמשים, "כלי-קודש" ואביזרייהו. יהודי כתריאלבקה הם אנשים הטרודים כל אחד ואחד בשביל עצמו. כל אחד מהם הוא עולם מיוחד, חכם ופיקח בפני עצמו, ולעניני הכלל היהודי אין איש מהם שם את לבו. מה שאין כן "שמונה'בקה" של פרוג. היא קהלה יהודית שלמה ואחווה יחד, עם עסקניה, עם ה"מוסרים" שלה, עם הגבאים והקבצנים יחד, ועם תקוותיה יום-יום לביאת משיח. הרב של הקהלה הזאת איננו כר' יוזפיל הכתריאלבקי, יהודי תמים וצנוע היושב כל ימיו על התורה ואינו מתערב בהוויות דעלמא, אלא רב קפדן, האוסר, ה"מטריף", העושה סייגים לתורה. והרב-מטעם, והחוכר, וגובה-המסים, — כולם הם טפוסים של ה"קהל".

וכל הקהל הזה הוא כפוף ונדכה, דווי וסחוף, מסכן ו"דלפוני" — בגלות!
כל הקהל הוא ערימה של ערבות חבוטות.

*

מבחינה זו היה פרוג המשורר הלאומי הטפוס, שקם לנו בראשית ימי התחיה. כל חרוז וחרוז שלו משווע לחיים, קורא לחופש, למרחביה, אל מחוץ לגלות. בת-שירתו היא השוללת הגדולה של הגלות. היא מרחפת תדיר בעולם העבר הנשגב, בין האפקים של ספורי התנ"ך, ומתוך משק כנפיה נשמע לחש הדורות ההם, אשר ידעו את החופש ואת המלחמה בעבורו. פרוג היה מגולל לפנינו בלי-הרף את מגילת היוחסין אשר לנו, ובין פרשה לפרשה היה מראה באצבע על תרמיל הקבצנות התלויה על גבנו, כאילו רצה להגיד: זרוק אותו הלאה! אין זה לפי כבודך!

היה זה המשורר אשר לא נתן לכסות אף לרגע בצעיף רומנטי את פני המפלצת המכונה "גלות". הוא בא אלינו משדות-ברכה של יהודים וקרא אותנו אל המרחב החפשי.

באחד משיריו העברים הספורים שואל פרוג בענותנותו: "איכן כנפי, כנפי נשר? איכם פרחי, פרחי פאר? — לא לי לנגב דמעוץ עמי, לא לי על מצחו לשרוג זר..." והוא לא פילל, כי כנפי השירה שלו הרימו וגם נשאו רבבות לקראת חיי חופש...

שמואל טשרנוביץ

מן הימים שעבדנו יחד במערכת "הצפירה" המחודשת, לפני מלחמת-העולם הראשונה, הכרתיו וידעתי את חין ערכו. הוא היה אדם חביב ורצוי לבריות, ועם זה זריו וחרוץ ורב מרץ. כרגיל אין הדבר מצוי כל כך: האנשים "החביבים", המוצאים חן בעיני הכל והבריות מסבירים להם פנים, נוטים יותר למין עצלות חביבה, למין התפנקות ובזבוז זמן ומרץ. כי מתוך זה שהם רואים תמיד מסביבם פנים מסבירות, הריהם מתרגלים לחשוב שהכל מוכן ומזומן להם ואין להם לטרוח הרבה ולדאוג לעתידם. הם מקבלים את החיים ואת סבר-הפנים באותה קלות-דעת וקלות-רוח כמו שמקבלים הפרפרים את ימי האורה. כעבור זמן ידוע, — כלומר, לאחר זמן, — הם באים לידי הכרה, שכל החמימות והחביבות היו רק מין אוריה אביבית, שאינה נמשכת עולמית.

ש. טשרנוביץ לא היה מסוג מתפנקים אלה. הוא היה איש עובד וחרוץ, שוקד ומתמיד בעבודתו הוא ובעבודות ציבור, למרות היותו אהוד וחביב. אוריה זו של סבר פנים מצד הכל לא העבירה אותו על דעתו, לא הביאה לו סחרחורת-ראש. הוא ידע את האחריות הרובצת דוקא על האנשים המקובלים על הצבור, שלא יאכזבו את הצבור. ומתוך המסירות לעבודה באה לו גם האופטימיות הגדולה, מידת-הבטחון שעמדה לו אפילו בשעות המצוקה החמורות ביותר.

עם פרוץ המלחמה הראשונה נתפרדו דרכינו, וזמן רב לא היה בינינו חילוף-מכתבים. הוא העתיק את מקום מושבו לרוסיה, ואני נשארתי בפולין. היו ימים קשים בשתי המדינות האלו. ימי הכיבוש הגרמני בפולין השאירו עקבות סבל רב בתחום היהודים. הרבה פרשיות עמל, עוני ויסורים של אותן השנים עוד לא נכתבו, ואני סבור, שכבר לא יבואו בספר, כי על כן אינן נחשבות במאום אחרי השואה הנאצית. באותן השנים עברה הכוס על אחינו ברוסיה ובאוקראינה: המהפכות, מלחמות האזרחים, הטבח והפרעות וימי הבולשביות הצבאית. מכל אותן התהפוכות יצא טשרנוביץ אמיץ-לב, רענן, אופטימי ומחייך כמאז, כמו בימים שלפני המלחמה, כמו בימים שלפני המבול. אך ידענו, שעברו עליו חליפות ותמורות. כבר היה עשיר מופלג, וכבר היה סוחר עם סוחרים מובהקים, עוסק באימפורט של איזו סחורות,

שאולי הוא בעצמו לא ידע מה טיבן. ואחרי כל אלה נהפך עליו הגלגל, והוא חזר לעטו ולדוכן העתונאים שלו, והיה מוכרח, בימי שלטון הבולשביקים להתגלגל ממוסקבה לקיוב ומשם לגבול פולין, ומשם לארץ-ישראל, דרך ארוכה וקשה, תוך סכנת נפשות ותוך מחסור ותלאות. ולמרות כל הגלגולים האלה שמר האיש על חיובו ועל טוב לבו, ועל הרוח הקלה, ועל "הניגון" החסידי והעממי, ועל הבדיחה, על הצהלה בתוך חברה של אנשים מיודעים, ועל החביבות.

אכן, היה זה אדם נפלא, מאותו גזע היהודים השלמים, שהיה צומח ומבלבל בתחום היהודי שלנו בסוף המאה שעברה. גזע רבנים ומשכילים, חובשי בית-המדרש ונאמני רוח ההשכלה, אשר טל הלאומיות הפרה אותם ואור-השחר של ימי-החופש המשמשים ובאים לא פסק מלהגיה עליהם. אלה היו יהודים מאמינים, תמימים וטובי לב, אשר זמרת העתיד היתה הומה בלבם ומדובבת את שפתותיהם כמו היין הטוב.

הכרתיו גם בעבודתו, שהיתה עבודת עתונאי עברי, מן החלוצים בעתונות העברית המודרנית. בשנות חייו האחרונות היינו נפגשים לפעמים רחוקות, כי שוב נפרדו דרכינו. לא עקבתי אחרי עבודתו הצבורית בארץ-ישראל, אבל השתתפנו שוב יחד בעיתון אחד באידיית בוורשה, ב"המומנט", שבו היה מפרסם את מכתביו מארץ-ישראל, המכתבים שהיה כותב באהבה גדולה לארץ, בהתלהבות ובדבקות של חובב ציון וותיק, ואולם מימי עבודתו ב"הצפירה" נשארה לי לזכרון עולם דמותו בחדר המערכת, כשהוא יושב ליד שולחן עבודתו, שקוע בגל העתונים, רושם, מצטט ומתרגם במהירות מפליאה, בשקדנות יוצאת מן הכלל. את מאמריו הראשיים ואת הפיליטוניים הנלבבים שלו זוכרים בודאי כל קוראי "הצפירה" מן הימים ההם. היו אלה ספוגי רגש, ועל פי רוב כתובים "במשיכה אחת", מתוך טמפו סוער, מתוך להט הרוח. חדלו היום לכתוב בצורה זו. אין היום, אפילו אצל הצעירים טמפרמנט עתונאי זה. אולי זוהי אשמת התקופה כולה: העולם מלא ציניות, צביעות רבה. אין התום הגדול, ואילו אז, עם שחר, עם ביפורי העתונות היומית, העברית והאידיית, עם שחר השחרור ברוסיה, עם הצפיה הגדולה לשינויים כבירים, היה העתונאי הפובליציסטן כילד העומד לפני חדר-אשפים, לפני התגלות חדשה.

*

וזכר אני את השעה ההיא בקונגרס שבשנת 1929, כשהגיעה הבשורה המרה על מותו. היו דברי הספד ודברי הערכה. אבל כל הזמן נדמה לי, שהאיש הזה לא נספד כהלכה, לא זכה להערכה מלאה. אולי מפני שתיכף אחרי מותו התחוללו המהומות בירושלים, בחברון וצפת, ובאה ההתקפה הראשונה על מפעלנו מצד הממשלה האנגלית אז, עם "הספר הלבן" הראשון של פספילד, או אולי דוקא משום זה, שהיה האיש חביב ומקובל על הכל, לא היו לו מתנגדים, לא נלחמו

נגדו ונגד דעותיו. ומשום זה לא היתה נחיצות לקהל מחבביו ומכבדיו להביע במיוחד את רגשותיהם אליו, להבליט את האהבה, להפגין — אם אפשר לומר כך — את ההוקרה אל האישיות היפה הזאת ששמה „שמואל טשרנוביץ“. זה היה ידוע ומוסכם ומקובל, ולכן אין מן הצורך לשוב ולהאריך את הדיבור. אפשר, שדווקא האנשים שאינם חביבים ואהודים כל עיקר ולהיפך, המרגיזים את הציבור, לוחמים ומקנטרים, ולפעמים גם משניאים את עצמם, — הם, הם הזוכים לאחר מותם לדברי שבח והערכה ותיאורים רבים ומפורטים. יתכן. כי זה בא בתור גמול-תודה מצד כל אלה השואפים רוח לרוחה מחמת הסתלקותם.

אני רוצה להקדיש את השורות המעטות האלו לא לשם הערכה (הן מעטות יותר מדי בשביל זה), כי אם לשם ציון לזכר חבר, עתונאי עובד, ששבע כל ימיו תלאות וטרדות, שנלחם כל ימיו מלחמת חיים קשה, ככל תופש-עט יהודי המתמסר לעבודת הצבור הציוני והספרות העברית, ועם זה היו פניו מסבירים תמיד, מאירים תמיד, מאירים באור הבטחון והאופטימיות. הוא היה אחד מגדוד-החיילים הנבחרים של מערכתנו, מערכת התקומה של העם העברי, אשר הסתערו על מצודת האדישות וההתבוללות, השאננות וההתנכרות בימים ההם. בזכותם הגענו עד הלום.

י. ה. פרבשטיין

ראש הקהלה

אילו היה לנו מוסד כזה, בדומה ל"בית הלורדים" אצל האנגלים, שבו יושבים לא רק בני אצילים בזכות יחש-אבות; אלא גם אישים בעלי נסיון רב בשטחים שונים של אדמיניסטרציה מדינית, בהגנת הממלכה, במשק וכלכלה, במשפטים ובעבודה סוציאלית, — היה י. ה. פרבשטיין תופס בו את המקום המכובד ביותר. כי הוא היה גם מגזע האצילים בישראל, נצר ממשפחה מפוארת ומיוחסת, וגם איש בעל נסיון בשטחים השונים של החיים הצבוריים שלנו. במשך כל ימי חייו, למן עמדו על דעתו, עבד בשדה המדיניות הציונית. עבודתו התחילה במחיצתו של הרצל עוד בקונגרס הראשון. היה חבר הנשיאות של הוועד הפועל ובמשך זמן ידוע היה גם חבר האכסוקטיבה. הוא היה פעיל בתחום הכלכלה, החנוך והתרבות, והוא עמד בראש השלטון היהודי העצמאי בקהלת וורשה, הקהלה היהודית הגדולה ביותר באירופה שלפני 1939. הוא רכש לו נסיון רב גם בחיים הפרלמנטריים הכלליים בהיותו חבר רב פעלים של בית-הנבחרים הפולני. ובכל השטחים האלה, שבהם היה עוסק, לא היה רק עסקן מן הטיפוס הרגיל, מין איש בעל אשכולות שיש לו ידיעות רב-צדדיות, והוא היה מסוגל להיות גם זה וגם זה, גם כלכלן וגם נשיא קהלה, גם מעורה בחיים הפרלמנטריים של אומה זרה, וגם יושב-ראש של "קרן-היסוד" במדינתו. לא! פרבשטיין, כשהוא קיבל על עצמו תפקיד איזה שהוא, לא היה "חובב" בתפקיד זה, לא דילטנט ומושלם, העוסק "גם" בזה; אלא הוא נכנס ראשו ורובו לענין, תפס את כולו, והשתקע בו בכל כוח המרץ והיזמה שיש בו. ותיכף קיבל ענין זה צבע וגוון חדש, כאילו נמלא לשד-עלומים, נתרענן, נעשה חיוני ועסיסי.

זכורני, כאשר פתאום נכנס י. ה. פרבשטיין לענין בית-החולים "בקר חולים" בירושלים. ישבתי אז בעיר הקודש ולא יכולתי להתאפק מלשאול את העסקן הנלבב הזה, שהכרתיו מפעולותיו הגדולות בחוף-לארץ, מה לו ולמוסד זה של "ביקר חולים", שלכאורה, המסגרת שלו היא מצומצמת מאד ואין בה מקום שביל אישיותו הדינאמית, הרגילה בענינים גדולים מזה. ברם, כעבור זמן קצר

ניתנה לי התשובה מאליה: אותו בית-חולים נהפך בימי טיפולו של פרבשטיין למוסד הרפואי המרכזי בירושלים. לפתע-פתאום כאילו סר ממנו העובש והיושן והושמטה מעליו ההינמא של "כוללות" ו"חלוקה". המוסד נעשה כאילו מודרני, מצויד ומשוכלל לפי הצרכים והדרישות של העת החדשה. והיה הרושם, כאילו פרבשטיין היה עסוק כל ימיו בהנהלת בתי-חולים ומרפאות; כאילו למד את כל הבעיות השונות הקשורות בהחזקת מוסד כזה, את יחסי הרופאים והחולים, את משק הבית, את הטיפול האדמיניסטרטיבי המיוחד.

זוכר אני את השנים שבהן עמד בראש קהילת וורשה, כשהיה עליו להילחם מלחמה עקשנית גם עם הימין הקיצוני, "אגודת-ישראל" וקבוצת החרדים "הבלתי-מפלגתיים" שנהו אחריה, וגם עם השמאליים מיסוד ה"בונד" ו"פועלי ציון" שמאל, (שאו על פי האמת היה מושג הציוניות מטושטש מאד בפרוגרמה שלהם). הרוב שפרבשטיין היה נשען עליו היה בעצם מגוון ומפולג לפעמים קרובות. היה זה צבור "אזרחי" בלתי מלוכד, למן הציונים הכלליים ועד ארגונים כלכליים שונים, שזיקתם לסיסמאות הלאומיות-מדיניות של האוכלוסיה היהודית לא היתה יציבה ובטוחה בכל התנאים. עם כל זאת היה שלטונו בקהלה תקיף ושיטתי. הכל קבלו את מרותו, משום שהודו בחריצותו, בכושר עבודתו, בסדר הקפדני והדייקני שהנהיג בכל המחלקות, בהתמדתו הרבה. כמדומה, שהוא היה בא תמיד הראשון למשרד הקהלה, מבין כל פקידיו ועוזריו. ולא היה אף ענין קל שבקלים, שהוא לא היה מטפל בו בכל הסקרנות של איש הלומד דבר-מה ושואף להגיע עד תכליתו. אפשר היה להגיד, שהוא היה נשיא הקהלה ובאותו זמן עצמו גם המנהל הראשי לעשרות מוסדותיה השונים והמסועפים, בתי-הכנסת, משרדי הרבנות, בתי-החולים, בתי-הקברות, בתי-הנכאות, מושבי-הוקנים, תלמודי-התורה, בתי-הספר הכלליים, בתי-הספר למלאכה, בתי-היתומים, ועוד, ועוד.

קהלה גדולה היתה וורשה, אשר תקציבה בלבד בשנים ההן, לפני מלחמת-העולם השניה, התקרב לתקציב הסוכנות היהודית כולו. יותר משלש מאות אלף יהודים ישבו בוורשה, מבני שכבות ומעמדות שונים, בעלי דעות ואידיאולוגיות מפולגות. היו ביניהם מתבוללים קיצונים, "יהודים בני דת משה", שהיהדות היתה גרורה להם מאחוריהם, כאבר מדולדל, והם ראו אותה כמו אסון העובר בירושה ושבמוקדם או במאוחר יש לעשות את הניתוח הנחוץ, כדי לחסל אותו. אך היו גם יהודים אדוקים, חסידים ואנשי מעשה, שהיו נכונים להיהרג על קידוש השם, והיו מקבלים על עצמם עלבונות והשפלות ותעלולי נכרים בגלל תלבושתם היהודית האופיינית, הכובע היהודי המסורתי ו"הקאפוטה". בין הקצוות האלה נמצאה אוכלוסיה יהודית גדולה, שבאה לורשה מגלילות אחרים של מדינת רוסיה לשעבר: הרבה "ליטבאקים" (מליטה ומרוסיה הלבנה), הרבה מרוסיה המרכזית ומאוקראינה.

רבים ש"נתמשכלו", ש"נתפקרו", שחזרו ללאומיות העברית, שנעשו ציוניים או בונדאים. ומרובות היו תביעותיו ופרנסותיו של ישוב גדול זה; שונות ומשונות היו סיסמאותיו הפוליטיות. והקהלה במשך השנים שבין מלחמה למלחמה הפכה בתוקף החיים ודרישות הצבור מועד דתי גרידא, שהיה עליו לפקח על הצרכים הדתיים של העדה, לפרלמנט-מעט של היהדות הפולנית. כי וורשה היהודית דברה לא רק בשמה היא, כי אם גם בשם כל הקהלות היהודיות שבמדינת פולין, מין "קונסיסטואר", וכדומה לזה. ישיבות הקהלה היהודית בבית שלטון העדה בוורשה, ברחוב גריזבוסקה 26, על הנאומים, הווכחים, הפולמוסים, ההצלפות ההדדיות וההתרגשות שבהן, נעשו ישיבות של נציגי היהדות הפולנית, שבהן היו באות לידי ביטוי גם תביעותיהם וקובלנותיהם של מיליוני יהודים כלפי חוץ, כלפי שלטונות הארץ, או במקרים ידועים (כמו: בימי המאורעות בארץ-ישראל ובימי מצוקת העליה) גם כלפי השלטונות המנדטוריים בארץ. באותן הישיבות היה נוכח תמיד קהל רב, היציע היה מלא מפה לפה, כי "העם" בא לשמוע את דברי נציגיו, להביע להם תודה בעד נאומיהם או נזיפה. היו אלה ישיבות גדולות, כמו ישיבות פרלמנטריות של אומות מתקנות, והעתונות היהודית היומית היתה מוסרת עליהן דינים וחשבונות מפורטים, כמו מישיבות היסטוריות של בתי-נבחרים.

וצריך להגיד, כי פרבשטיין בתור נשיא הקהלה, שמר על הפרסטיג'ה הזאת, על צביון הקהלה הוורשאית בתור הנציגות הרפרזנטטיבית של יהדות פולין. נאומיו היו תמיד כעין "אקספוזי" של ראש-ממשלה, וכשהוא היה משמיע את ההרצאה שלו על משק הקהלה, על יעודה, על צרכיה ועל סיכוייה, היתה שורה באולם הישיבות אוירה רצינית וחגיגית של מוסד ממלכתי, של בית-נבחרים הדן בסעיפי התקציב של המדינה.

עברו ימים, ומר י. ה. פרבשטיין, ה"סיניור" של עסקנינו המדיניים והצבוריים, היה נשיא קהילת ירושלים. מוורשה עד ירושלים רחוקה הדרך, אבל בשביל פרבשטיין היה ההמשך טבעי, הדרך אשר אליה נשא את נפשו. הוא צבר נסיונות רבים, ראה, למד וחקר הרבה, ובבואו לארץ-ישראל הקדיש את נסיונותיו ואת מרצו וכשרונו לקהילה, שהיא נתונה במרכז מחשבותיו וגעגועיו של כל אדם יהודי, לירושלים הנצחית. כמו אז בוורשה, כן גם בירושלים היה ער וזרין, שקדן וחרוץ, ועמד "הכן" לקריאת העם.

ברוכה היתה זיקנה זו שלא ביישה את ימי הנעורים והעלומים.

ר' צבי פרילוצקי. עורך ה„מומנט“

עשרות שנים עבדנו יחד במערכת ה„מומנט“. היו אלה שנים רבות-תמורות בחיי העם היהודי בכלל ובתולדותיה של יהדות פולין בפרט. ר' צבי פרילוצקי, שהיה המיסד והעורך הראשי של ה„מומנט“ עוד בימי שלטונו של הצאר, כשפולין הייתה רק חלק ממדינת רוסיה בשם „חבל ארץ הוויסלה“ (פריוויסלינג קראי“), ערך אותו העתון גם בימי פולין העצמאית, אחרי מלחמת העולם הראשונה. בשביל איש שנתחנך וגדל באקלימה המדיני והצבורי של רוסיה, ספג מספרותה ותרבותה, וגם חי את מיטב שנותיו בבירתה, פטרבורג של סוף המאה הי"ט — הייתה זאת מהפכה מבחינה נפשית להסתגל אל התנאים החדשים, להעשות יום אחד נתין של מדינה חדשה כפולין העצמאית, שהייתה מצומצמת לא רק בשטחה אלא גם בקנאותה הלאומית ככל מדינה והקפידה מאד מאד על ביעור כל שריד לשוני של השליטים הקודמים ברחבי ארצה. מובן שהדבר הזה קשה היה ביחוד לאיש כמו צבי פרילוצקי, שעמד בראש עתון גדול, הנאלץ יום-יום לעמוד במערכות המלחמה למען זכותו ומעמדו של המיעוט הלאומי היהודי במדינה החדשה. ואולם צבי פרילוצקי היה לא רק עורך מוכשר אלא גם בעל חוש מדיני מובהק, שהבין את רוח הזמן וידע לעות עם מהלך התקופה. אחרים קוראים לסגולה זו בלשון זלזול: „הסתגלות“. ואולם על פי האמת זהו הכשרון לא להסתגל אלא להסתכל במאורעות ולהעריך אותם, מבלי להיתפס לדוקטרינות שנתרוקנו ולשיריים של תקופה שעבר זמנה. על כשרון העורך שלו יש להתעכב במיוחד. אף על פי שלא עסק מעודו בכתיבת ספרות יפה, שירים וספורים, כעורכים אחרים בישראל, היה לו טעם ספרותי מצוין וחוש-הבחנה והוא ידע לקרב לעתונו סופרים ועתונאים בעלי כשרון בפובליציסטיקה, ידע להרחיק את כל הגודש האמוצינאלי, שיש בו משום תוספת שיסוי כלפי אחרים ולהדגיש לעומת זה את העיקר. הטון של ה„מומנט“ היה משום זה לא גועש וצעקני, אלא מתון והגיוני ולפיכך האשימוהו מתחריו בפשרנות או אף בנטיה לוותרנות בבעיות מסוימות. האמת היא שהוא נמנע תמיד מאבקת דמוגוגיה, וצריך לדעת, כי אז, ביחוד בעשר השנים הראשונות לתקומתה של פולין העצמאית, כשהיה הרחוב היהודי רוגש וסואן מהמולת בחירות ועסקנות צבורית תוססת (אחרי תקופת השלטון הרוסי שלא היה בו מקום לכל אלה), קל ונוח ורצוי היה

לכל עתון יהודי לנקוט לשון מיטינגאית. היה קשה, אפוא לשחות נגד הזרם הזה, ובכל זאת הוכיח פרילוצקי את כשרונו להשפיע ברוח המתינות ויישוב-הדעת על צורת-הביטוי של ה"מומנט". וראה זה פלא: ההמונים הבליטו דוקא את אמנם ב"מומנט" ה"פוסר" לכאורה והוא נעשה לעתון הנפוץ ביותר בפולין.

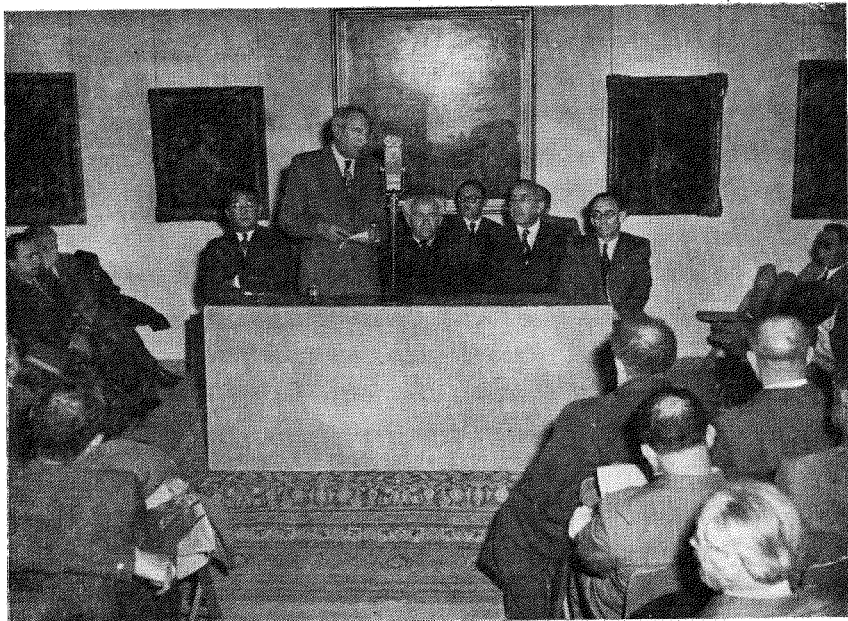
כי למרות הכל העדיף הצבור היהודי בעמקי-לבבו את המתינות והחוש הפנימי שלו ידע להבחין בין המולת-הדברים הבאה לשם תעמולה גרידא ובין ההדרכה המציאותית של העתון המיושב.

ה"מומנט" לא היה עתון רשמי של ההסתדרות הציונית בפולין, ועל דפיו השמיעו דבריהם ציוניים, לא-ציוניים ובלתי מפלגתיים, אך מעולם לא באו בו דברים נגד הציוניות וארץ-ישראל. להפך, החלק הציוני היה רב בו על החומר האחר. ויש להדגיש כי מבחינה ידועה השפיע ה"מומנט" להחדרת הרעיון הציוני בקרב החוגים השמרניים של היהדות הפולנית הרבה יותר מאשר העתון השני ה"היינט", שעובדיו היו כולם ציוניים. כי זה האחרון, בהיותו קשור בהסתדרות הציונית בפולין, היה נגרר גם אחרי המדיניות של המנהיגים הציוניים בשטח החיים הפנימיים של היהדות הפולנית והיה נאלץ אפוא להכנס בפולמוס ובמלחמות פנימיות חריפות עם חוגים מסוימים של הצבור בשאלות שלא היה להן כל קשר עם התנועה הציונית וארץ-ישראל. בעקב ריתמת הפולמוס הזה התרחקו המותקפים גם מן הציונות, הואיל שאישים ציוניים ידועים היו מזהים את הרעיון הציוני עם השיטה המדינית שלהם לגבי ההווה בפולין עצמה. לעומת זה היה ה"מומנט" שומר על טון אוביקטיבי ודוקא משום שלא היה עליו חותם רשמי של מפלגה ציונית, היו מאמריו ורשימותיו על ארץ-ישראל עושים רושם ורוכשים נפשות לציון.

צבי פרילוצקי עצמו היה לא רק מחובבי ציון הראשונים וחבר ארגון "בני-משה" מיסודו של אחד-העם, אלא גם ציוני מדיני מסור, אשר כל הוויתו היתה חזרה סנטימנט חזק לארץ-ישראל. שייך היה לאותו דור המשכילים העברים מן המחצית השניה של המאה הי"ט, אשר "אהבת-ציון" של מאפו נארגה בחלום-הזהב של נעוריהם, ואשר עד ימי זקנה ושיבה פעמה אותם הנימה הרומנטית של אותו ספור מלבב. ארץ-ישראל היתה כמו רננה בלתי-פוסקת בנשמתם. ציון היתה הפינה החגיגית שבלבם, כעין פינה של שבת בתוך החולין. כל מה שנוגע לציון, לתחייתה ולישובה, היה קודש-קדשים. בשעות הפנויות שלו, באין רואים, היה פרילוצקי מתחקה על עבודת הישוב. בעיני רוחו חזה את המפה של ארץ-ישראל וזכר יפה את כל נקודות-הישוב הישנות והחדשות. כשאחד מחברי המערכת היה נוסע לארץ-ישראל לביקור, היה העורך מסביר לו במשך שעה ארוכה את הכבישים, אשר בהם יעשה את דרכו בארץ ואת נקודות-הישוב השונות שעל פניהן יעבור; ואפילו את המרחקים בין נקודה אחת לשניה ידע לפרט לו.

נראה היה, כי מדי דברו בארץ, בנופה, בעריה ובמושבותיה, היה מתרענן, כאילו הוא עצמו עובר עם הנוסע בכל הדרך הזאת. הוא עצמו לא זכה לבקר בארץ, כי תקפה עליו מצוות הרופאים לבלי לסכן את בריאותו בנסיעה על הים. אך ברוחו כאילו שכן בארץ. כל כתבה וכל טלגרמה, אשר הגיעה למערכת ושהמדובר בה היה על ארץ־ישראל או על המדיניות של ממשלת־המנדט, או על המתרחש בתנועה הציונית העולמית, מוכרחה היתה לעבור תחת ידו, ואפילו אם הגיעה בשעה מאוחרת אחרי הצות הלילה. כי ידעו עורכי הלילה ועובדי המערכת כולם, ש"הזקן" מקפיד מאד, שידיעה מסוג זה תגיע אליו ראשונה ושהוא יוכל להוסיף עליה הסבר, אם יש צורך בכך.

מראשית שנת 1938, זמן בקורי האחרון בפולין, לא ראיתיו, אבל החלפנו מכתבים עד פרוץ מלחמת־העולם השניה. מובן שמכתביו היו כתובים עברית, כי בכל מה שנגע לציונות ולארץ־ישראל, מחוץ לבית־המערכת, היה ונשאר אותו המשכיל העברי מאז מחוג העסקנים והסופרים העברים, שהתרכזו מסביב לרעיון הציוני עוד לפני הקונגרס הראשון. מכתביו האחרונים היו חדורים רגשי אהבה וחרדה לציון ולישוב העברי בתוכה, אף על פי שהסערה בעצם הלכה והתקרבה קודם לפולין. על אף זקנותו המופלגת היה רכון ושקוד על עבודתו יום־יום באותה התלהבות־געורים ונאמנות שאני רואה אותה כאפיינית אצל בני קרמניץ שבוהלין שהיא כאילו מבודדת בהרריה ומסורתית במלחמתה על ההשכלה והלאומיות. זכרו כעתונאי מחנך ומדריך, כידיד לכל מכיריו וכציוני אידיאליסט, החרד לכל שמועה מארץ־ישראל ככנור־דוד להמיית הרוח — ישאר חרות לנצח בלב כל יודעיו.

בועידה השנתית של אגודת העתונאים. י. הפטמן נואם

ב מ ס ע ו ת

י. הפסמן בסיור עתונאי העולם בארצות הברית

אמריקה והישגיה

רשמים מסוור

1

במשך שבועיים סיירנו בארצות הברית, על פי הזמנת ה"סטייט דפרטמנט" במטוס מיוחד של חברת התעופה "ט. וו. א", שעמד לרשותנו בכל אותם הימים. היינו קבוצה של שלשים ושלשה עתונאים ועורכים מארבע עשרה ארצות שונות באסיה, אפריקה ואירופה, וכותב הטורים האלה היה היהודי היחידי באותה קבוצה. היה לי הכבוד לייצג באופן כזה את ארצנו, ובכל מקום שהונפו הדגלים הלאומיים של הארצות אשר משם באו חברי הקבוצה הזאת, הונף, כמוכן, גם הדגל הישראלי.

*

ביקרנו בשמונה ערים גדולות שבארצות-הברית, ערים מפורסמות בעולם: ניו-יורק, פיטסבורג, דיטרויט, צ'יקאגו, סן-פראנציסקו, לוס-אנג'לוס, קנזס-סיטי, וואשינגטון. אלה הם מרכזים של מסחר ותעשייה, אמנות ותוצרת חקלאית ומדיניות. אין ספק, כי אילו עמד לרשותנו אפילו זמן ארוך פישלשה לא היינו מספיקים לקלוט כראוי את כל הרשמים מהארץ הגדולה והרחבה הזאת, שהיינו רואים אותה ברובה ממרומי האויר. אך עד כמה שהיו קצרות החניות בערים שבהן התעכבנו — הספקנו בכל זאת לקבל מושג־מה מן העצמה והתנופה הגדולה של העם האמריקני והישגיו. עם זה עמדו לרשותנו בכל מקום, — ובאדיבות יוצאת מן הכלל, — כל צנורות האינפורמציה, במשרדים ממשלתיים, במוסדות צבוריים ופרטיים, בבתי החרושת הענקיים ליציקה, למכוניות, למטוסים, — בכל מקום קבלנו את המספרים, ההסברות והתשובות המלאות לכל שאלותינו. אדרבה, היתה זאת, כפי הנראה, חובה נעימה בשביל כל אחד, למן המנהל הראשי של המפעל עד הפועל הפשוט ליד המכונה, — לאפשר לנו את ההבנה, או להסביר לנו כל דבר שמצאנו בו ענין. סוור זה נקרא בפי המארגנים אותו בשם "סוור של אמת", ומטרתו היתה להמציא למשתתפים בו את האמת על אמריקה. עובדה זו לבדה, שמדינה אחת פותחת את שעריה לפני נתיניהן של ארצות זרות, ולא רק נותנת להם את האפשרות, כי אם גם משתדלת להרזאות להם את כל מה שהללו מעונינים לראות

בתוך גבולותיה. — דבר זה בלבד מוכיח את הנכונות לבקש אמת, לבלי להעלים דבר מעיני המבקר ולבלי לחשוש מבקורת. זה מוכיח, כי אין להן, לארצות־הברית שום סיבה להסתיר את פעולותיהן ולהסתגר מפני זרים. כל אלה המשמיצים את שם אמריקה ה„אימפריאליסטית“ ומרימים על נס לעומתה את כל ה„רפובליקות העממיות“, הגדולות והקטנות, עם „רוח הקידמה“ ו„כוחות המחר“ אשר בהן, היו צריכים לתת את דעתם, קודם לכל, על עובדה זו, שלכל הפחות היום, ולא ביום המחר שלעתיד־לבוא, אמריקה זו מזמינה אליה מבקרים מן החוץ, אשר יבואו לתור ולסייר בה, ואילו אותן המדינות ה„מתקדמות“ סוגרות את שעריהן אפילו בפני חסידיהן המופלגים מארצות אחרות, הרוקדים „קדוש“ למשמע שמות שליטיהן ומנהיגייהן.

*

בימינו אלה, כאשר דרכי התחבורה תקינות כל כך, ואמצעי־המודיעין משוכללים במדה מרובה ביותר, אין המסייר במדינה אחרת „מגלה“ אמתיות רבות כל כך, אשר לא ידע אותן מקודם, ובכל זאת טוב מראה עינים מהלך־נפש. הרבה דברים משוערים מקבלים בהירות יתרה עם ראייה מקרוב, וכך אפשר לעמוד באמריקה על אמת אחת, שהיא כעין חידוש לגבי המסתכל מאירופה. הכוונה היא לאמת על האדם האמריקני, שכרגיל מתארים אותו כאיש המצומד ורתום למכונה כל כך, עד שהוא עצמו נעשה כמין עצם מיכאני, מין „רובוט“ נטול חיים ורגש. אין מושג יותר מסולף מזה. כי האדם האמריקני, על פי האמת, הוא איש בעל רגש, בעל חוש הומור ויחס הומאני מפותח יותר מאשר אצל אנשי אירופה. הוכחה לכך הם כל מעשי הצדקה והחסד והעזרה שהאמריקנים מצטיינים בהם בשיעור רב כל כך. אולי בא הדבר מחמת ההשפעה הרבה של האשה בחיי הציבור והמדינה בארצות־הברית, כי האשה האמריקנית היא לא רק שוות־זכויות, אלא היא יודעת אף להשתמש בזכויותיה והיא עסוקה יותר בצרכים חברתיים וצבוריים מאשר חברתה באירופה. יתכן, שעמדתה זו של האשה בחברה גרמה לכך, שהגישה אל האדם בארצות־הברית חדורה הומאניות והבנה.

סח לי אחד הסופרים העברים באמריקה, אשר בא שמה לפני עשרות שנים כמהגר, על עובדה אחת שעשתה עליו רושם כביר בימים הראשונים לבואו. הוא היה עוד נער כשנסע פעם בשעה מאוחרת בערב באחד מקרונות הרכבת, ונרדם תוך ישיבה. הספסל אשר עליו ישב היה פנוי מנוסעים, אך הוא חשש להתמתח על ספסל זה, שהיה מרופד אריג. עבר על פניו הקונדוקטור של הרכבת, אדם בא־בימים, וראהו יושב מנומנם ורגליו תלויות ומתנדנדות. אחז האיש ברגליו והשכיב אותן בזהירות על הספסל, למען יישן עלוב זה ברווחה. „דבר זה“, — אמר לי הסופר, — „עשה עלי רושם בל ימחה. כי זה האיש, הקונדוקטור,

הרי לא חיכה להבעת-תודה מצדי, כי על כן אחזרתרדמה הייתי בעיניו, והוא עבר והלך לדרכו מבלי לשמוע הגה מפיו. אבל מראה זה של נער עייף ומנמנם נגע לליבו, והוא ראה לו לחובה להמתיק לו את שנתו, אף במחיר האריג שעל גבי הספסל, כי נוחיותו של האדם היתה בעיניו יקרה יותר מערכו של החפץ, אשר סוף כל סוף נוצר בשביל האדם, לרווחתו ולנוחיותו, ולא להפך. ליחס כזה של אדם „רשמי“, — והלא קונדוקטור של רכבת בארצות אירופה כאילו משתייך לסוג הרשמיים, — קשה לצפות בכל מקום אחר.

*

וכך היא כל דרך ה„מיכאניזציה“, כביכול, של החיים באמריקה. מטרתה אחת היא: להנעים את החיים, להקל את העבודה לפועל, לעקרת הבית, לכל אדם. כל השכלולים במכונה, כל הטיפול הבלתי-פוסק במעבדות שונות, הריהם באים רק מתוך הבנה יתרה לסבלו, לצרכיו, לדרישותיו של האדם. המכונות החדישות שבחדישות — מטרתן להקל על האדם את מלחמת-החיים, לקצר את שעות עבודתו, להכניס לתוך דירתו שכלולים גדלים והולכים כדי להנעים את הישיבה בתוכה. יש מדינות, שבהן התחילו לחקות, כביכול, את תהליך ה„אינדוסטריאליזציה האמריקנית“, את מפעלי התעשייה, לשם חיזוק המדינה, ומרכיבים שם מכונות על גבי מכונות, כדי להשלים תכניות-חומש על גבי תכניות-חומש. שם האדם העובד נעשה כעין עובד-אלילים חדש, מצומד לטרקטור הכבד ונרצע לרצועות-העור על גבי הגלגלים והאיציטוונות של המכונה החדשה. יש שירי-הלל חדשים לפיתום ורעמסס אלה, למנופים, למנועים, לגלגלים, לצילינדרים, — לכל האבזורים של המכונה הענקית הבונה את העתיד של המדינה, המשטר, המפלגה. בין הגלגלים הרצים של המכונה הגואלת הזאת נשחק ערך האדם כשהוא לעצמו. ההפך מזה הוא בארץ הפשית, שהאדם שם הוא אדון למכונה ולא עבד נרצע לה.

אותה חירות המחשבה ואותה האדנות על המכונות, הכלים והמכשירים שנוצרו למען האדם ולהנאתו — הביאו לידי ההישגים הגדולים של העם האמריקני לא רק בשטח המשק והכלכלה, כי אם גם בשטח התרבות וההשכלה. רק ששה אחוזים ממספר כל יושבי תבל מונה האוכלוסייה של ארצות-הברית, ובכל זאת יש לה יותר נוער מתלמד בבתי-ספר תיכוניים וגבוהים, יותר מוסדות ספרותיים ומוסיקליים ויותר ספריות מאשר כל תשעים וארבעה האחוזים האחרים של נפשות האדם בעולם כולו.

ומה שנוגע לתכונות המוסריות והרוחניות של העם האמריקני, הרי הוא מכלכל בארצו בתי-חולים ומוסדות-צדקה במספר גדול יותר מאשר כל המדינות האחרות, כולן יחד. ומלבד אלה הלא העם הזה, אחרי שתי מלחמות-העולם, חילק

מרכושו מיליוני טונות מזון ובגדים וביליונים של דולרים לעמים וליחידים נצרכים מחוץ לתחומי מדינתו הוא.

אמנם נשמעות עוד תלונות כלפי אמריקה בגלל פגיעות בזכויות הכושים, בעיקר במדינות-הדרום של ארצות-הברית. ביחס לנושא זה כדאי לצטט את דבריו של מר הובר, מי שהיה נשיא ארצות-הברית בשנות 32—1929, ושעמד בראש מפעל-העזרה העצום, אשר הגיש סעד לאירופה ולאסיה אחרי מלחמת-העולם הראשונה. הוא אמר פעם: „עד כמה שאני מרגיש צער לרגל מקרים מסוימים שבהם אינה ניתנת שאנסה שווה לאוכלוסיה הכושית במדינתנו, הרי אינני יכול להתאפק מלהגיד, כי לשנים-עשר מיליוני הכושים שבארצות-הברית יש יותר מכוניות פרטיות מאשר לכל מאתים מיליון התושבים שברוסיה, או לשלש מאות מיליוני הכושים החיים באפריקה תחת שלטון האירופאים“.

*

אכן, לא רק המכוניות של הכושים באמריקה הן המעידות על האפשרויות הניתנות שם לאדם לעלות בסולם החברה; עדות לכך הן תולדות-חייו של הרברט הובר עצמו. זה האיש שעלה לפיסגת החיים המדיניים והצבוריים בכוחות עצמו בלבד. הוא נשאר יתום בעודנו ילד, במות עליו הוריו העניים באחד הכפרים. עברו עליו שנות עמל ונדודים. הוא עבד כפועל חקלאי, ככורה במכרות-פחמים, כשוליא של מהנדס, והוא הצליח סוף כל סוף לעלות מעלה, מעלה ולהגיע עד כסא הנשיאות בבית הלבן. זהו כוחה של אמריקה, משמעותה של מלה זו, — „אמריקה“, — היא איפוא, יותר מאשר שמה של מדינה או יבשת מסוימת. משמעותה של מלה זו היא: מתן אפשרות לכל איש חרוץ, בעל כושר ויוזמה, להתקדם ולעלות. גאווותו של כל אחד היא על היותו אמנם איש כזה, שחתר בכוחות עצמו בים החיים „סעלף מייד מען“, — האיש שהגיע למה שהגיע בכוחות עצמו, — זהו התואר המכובד ביותר.

בשבתי בארוחת-צהרים בהוליבוד, במסיבת שחקנים ושחקניות מפורסמים, קהל ה„כוכבים“ למיניהם, הסביר לי שכני לשולחן את הדבר הזה בפשטות: הגה הריבה הזאת היושבת ממולנו, בחורה פשוטה ולבושה בפשטות, מי היא? — כתבנית במשרד-הפרסום שלנו. היחוס שלה הוא אמנם גבוה קצת יותר: אביה הוא מר דוגלאס, מי שהיה שגריר ארצות-הברית בבריטניה, והיא עצמה היתה חברתה של הנסיכה מרגריתה, בתו השניה של ג'ורג' הששי, וגם היתה פעם רינה בעתונות הבריטית על הנימוסים האמריקניים יותר מדי, שזו מקנה לנסיכה. אבל בסופו של דבר היא עובדת כאן, במשרד שלנו, בעניני פרסום, כי גם היא רוצה לעמוד ברשות עצמה ולעשות קריירה בכוחותיה היא, לא בזכות פרוטקציות. זאת היא אמריקה!

מראה-הוד נפתח לפניך כשאתה מביט על ניו-יורק מלמעלה. להתהלך בתוך ניו-יורק ולתאר אותה כמות שהיא, על כל רחובותיה, בניניה, גשריה ותושביה — זהו תפקיד שהוא למעלה מכוח אנוש. כרך זה הוא עולם מלא, שהמסתכל בו נבלע בתוכו ואינו יכול לעמוד על היקפו. ואולם בעמדך על גג הקומה השמונים ושבע של "מרכז רוקפלר", למשל, ואתה משקיף על פני הפנורמה האין-סופית של הכרך לרגליך, יש לך מושג-מה על היצירה הזאת ששמה "ניו-יורק". מגרדי-שחקים אחדים מזדקרים ממולך, חברים לבנין רוקפלר; הנה בנין ה"אמפייר סטייט" בן מאה ושתים הקומות — הבנין הגבוה ביותר בעולם; הנה בנין "חברת קרייזלר", השני לו בגובה, והנה על צדם מקדם ומאחור, עוד בניני-ענק ממשפחת מגרדי השחקים, בעלי שבעים, ששים, חמשים קומות. במרחק-מה מהם — אחד שהוא כעין ננס במשפחת הענקים, רק בן ארבעים קומה חסר אחת: זהו בנין האומות המאוחדות, על חופו של ה"איסט ריוור" (הנהר המזרחי). בספטמבר 1948 החלו לבנות אותו, ובשנת 1951 הוא עמד כבר על תלו. על פני שטח של 68 דונם, שנקנה בתרומה של שמונה וחצי מיליון דולר שנדב רוקפלר. הוא מאכסן את כל המנגנון העצום של האומות המאוחדות. והוא בנין נאה, עשוי פלדה, אלומיניום וזכוכית. עבודת הבנין עלתה בששים וחמשה מיליון דולר. לפי שעה הוצאו כספים אלה על סמך הלואה מאת ממשלת ארצות-הברית. מתי תקבל אמריקה בחזרה את כספה? מבקרי הממשלה מדגישים תכופות, שכובד המעמסה של הוצאות האומות המאוחדות רובץ בעיקרו על אמריקה לבדה.

כשמסקיפים מלמעלה על ניו-יורק-רבתי זו הרובצת בין נהר ההודסון במערב וה"איסט ריוור" ממזרח, הרושם הוא כאילו כוחות בלתי-אנושיים רקמו על פני היבשת את היצירה הכבירה הזאת. המולת הכרך מלמטה אינה מגיעה הלום, עד לגובה הזה שאתה נמצא עליו, ורק הענקים מגרדי השחקים מזדקרים לעומתך, דוממים ועטופי סוד אף הם, כאילו היו אלה בנינים שהוקמו לפני אלפי שנים בידי דורות שכבר אבד זכרם. רק כאן, במרומי האויר, אתה מתחיל לתהות על המחשבה שקיננה בלבותיהם של המתכננים האדריכלים, המהנדסים והבנאים האמריקניים שהעיוזו לחתור ולהעפיל אל שיאים כאלה. למטה, על פני הארץ, מתרגלים במהרה לבנינים גבוהים אלה משני עברי הרחוב. אתה מרים ראשך לפעמים להציץ, לשם סקרנות סתם, עד היכן מתרומם ענק זה, אבל בדרך כלל אין הגובה הזה משום חידוש. וכמו שאצלנו בנין בן חמש-שש קומות הוא בנין רגיל שאינו עושה רושם, כך הם הבנינים בני עשרים-שלושים קומות בניו-יורק, לאחר כמה ימים של שהייה בניו-יורק אינך שם לב אליהם. אבל כשאתה מביט על

בנינים רמים אלה מלמעלה, כשאתה מתבונן בצוקים הגבוהים האלה, שמזדקרים מן הים, של הבנינים הרבים לבלי סוף, אתה מתפעל למראה התעווה של היחידים שפרצו והעפילו מעלה, מעלה. זוהי, איפוא, התמונה האפיינית לאמריקה: ביחס לחברת-האדם שולט שם הקו האפקי, השווה ומשווה, ואילו ביחס להישגים הטכניים, האדריכליים, מתבלט הקו המאונך. רמת-האדם אינה מצטיינת בעליות ובירידות בפסגות ובמדרונים. יש הקו הממוצע, ויש כאילו מידה סטנדרטית לאפיו של האדם, למידת השכלתו ותרבותו, לאורח-חיו, למזונותיו וללבושו. אבל בייצור ובטכניקה יש שאיפה בלתי-פוסקת לשיאים, לשלבים מתווספים ועולים.

אך רמת-החיים הממוצעת של האדם האמריקני הולכת ומתרוממת בכללה, בהתאם לשלבים הללו. רמה ממוצעת זו היא בערך פי-שמונה מרמת-החיים הממוצעת של האיש הלא-אמריקני. חכמי הסטטיסטיקה מסבירים את הדבר בפשטות: מכיון שהעושר של העולם המודרני כלול בתפוקת האנרגיה המיכאנית, בדקו ומצאו שהאוכלוסיה האמריקנית, שהיא רק ששה אחוזים מאוכלוסית העולם, מנצלת את החצי של כל האנרגיה המיכאנית שיש היום בעולם. זהו, איפוא, שימוש פי-שמונה בכוחות הטבע הממציאים לאדם את הרווחה של החיים. מובן, ששימוש זה הולך וגדל באופן כזה, שרמת-החיים הולכת ועולה. כי המגמה היא להפיק יותר ויותר אנרגיה מיכאנית, לבלי לסמוך על שריריו של האדם, כי אם לרתום יותר ויותר מכונות לרשותו.

*

עשינו רק יום וחצי בניו-יורק, והשעות שלנו היו קצובות מראש לסיורי בזק ולמסיבות. ביקרנו בעירייה ונתקבלנו ע"י סגן ראש העיר, ומובן מאליו שביקור זה היה בלויט גדוד שלם של צלמים, כמקובל באמריקה. הצלחתי להתחמק מן המשלחת ולמהר לסעודת-צהרים שנערכה מטעם ההסתדרות הציונית לכבודו של ד"ר סילבר, שיצא באותו יום לישראל. אחרי הצהרים בקרנו במרכז הטלוויזיה ושמעתי הסברות על אופן השידור הנפלא הזה. לא הצלחתי להבין הרבה מן ההסברות האלה ואני בטוח שגם חברי מן המשלחת לא השכילו להבין הרבה יותר ממני, אבל הרושם של המכשירים השונים והמראות אשר הוראינו היה אדיר. שעה שירדנו מבתי-האולפן למטה, ראינו כבר את עצמנו בסרט, כשאנו עומדים ומאזינים לדבריו של המרצה המסביר. כבר היה ערב, כשיצאנו לרחוב ברודווי המוצף אורות-ניאון והמוני בני-אדם. העורק הסואן הזה בלבה של ניו-יורק הוא הזרם השלישי, מחוץ להודסון ולנהר המזרחי, הזורם בחלק-תבל זה. זה הוא זרם המונים ואורות שופע מרץ ותשוקת-חיים.

למחרת סעדנו ארוחת-צהרים עם חברי המזכירות של ארגון האומות המאוחדות. ובין המארחים היה גם מר ראלף באנץ'. הבעתי לו ברכה לרגל קבלתו

את פרס־נובל והוא בקשני למסור דרישת־שלום לישראל, וגם נפרד ממני בברכת „שלום“ בעברית. הוא מיהר לצאת באותו יום לשורת הרצאות, לשם חיזוק יחס האהבה לארגון האומות המאוחדות.

אחרי הצהרים הלכנו לבקר במערכת ה„ניו־יורק טיימס“. יש באמריקה עתונים בעלי תפוצה גדולה יותר מאשר ה„טיימס“ הניו־יורקי, ואולם העתון הזה — אשר ב־18 בספטמבר 1951 מלאו לו מאה שנה — הוא המשפיע ביותר ושמו מפורסם גם מחוץ לתחומי ארצות־הברית. הבנין הישן של העתון הזה, עם מגדל ה„טיימס“, שממנו מתפרסמות בערב החדשות העיקריות של הגליון הבא, איננו תפוס עוד היום ע”י המערכת. זו האחרונה נמצאת בבנין שני, לא רחוק מן הראשון, בעל ארבע־עשרה קומות בלבד. המפעל תופס שטח של שש מאות אלף רגל מרובע, הוא מעסיק ארבעת־אלפים איש ובסידור העתון עובדים מאה עשרים וארבע מכוונות סידור (לינוטיפים). יש להוסיף, כי במערכת העתון מתקבלות יום־יום ידיעות טלגרפיות מאת סופריו בחוץ־לארץ בכמות של מיליון ורבע מיליון מלים. מפרסמים רק עשרה אחוז מכל הידיעות האלה. השאר נורק לסל. מתעוררת השאלה: האם אין כאן, במפעל העתונות בכלל, בזבוז גדול? בעיקר, האם הנייר אינו מתזבז במידה מבהילה, אפילו לגבי הממדים של אמריקה, ששם השפע מרובה ביותר ועל כל צעד יתמה התייר על הזבזבו במצרכים.

אכן, נייר העתונים המבזבז בכמות עצומה כל כך היה בעינינו אנו, החרדים על כל טונה של נייר־עתונים, תמיהה גדולה וממושכת. כשביקרנו אחרי ימים אחדים בצ’יקאגו ונודמן לי לקנות שם אכסמפלר של גליון אחד של ה„צ’יקאגו טריביון“ מיום א’ לשבוע, היססתי רגע אחד אם יעלה בידי להרים ערימה גדולה זו של נייר מודפס, והמדובר הוא כאן במיליוני אכסמפלרים של גליונות מפותמים כאלה. את החלק הארי של הגליון תופסות, כמובן, המודעות. כי הכנסת העתון ממודעות היא גדולה כמעט פי־שלושה מאשר הכנסותיו ממכירת העתון.

*

והתמוה הוא, כי גם בארצות־הברית צפויים העתונים לקיצוץ בנייר, אם כי עדיין לא הוחלט על כך רשמית. כבר מספרים בחוגי העתונים והמו”לים, שייצור הנייר יופחת השנה בשיעור של עשרים אחוזים בגלל מחסור ב — גפרית! מחפשים עתה מקורות חדשים לגפרית, ובינתיים הופחתה בהרבה כמות הגפרית הנחוצה לייצור הנייר. אודה ולא אבוש, כי אף על פי שתעודתם של עתונים מסוימים היא להמטיר אש וגפרית על מתנגדיהם, לא היתה ידועה לי חשיבותה של הגפרית עצמה בתעשיית הנייר. אבל המחסור הזה גורם לצמצום ייצורו של נייר העתונות במידה כזו, שבאמריקה חושבים כבר על הקפאת המצב הקיים בתעשיית העתונות, כלומר, חלוקת הנייר רק לפי המיכסה של היום. אין תחת

ידי כעת המספרים על תצרוכת נייר העתונים היומיים באמריקה, אבל השבועונים בלבד „אוכלים“ שם עד מאה אלף טונות נייר בשנה, וכמובן שבשטח זה יש כבר „שוק שחור“ ומחירים של שוק זה.

בעיות רבות ישנן גם לעתונות ולעתונים באמריקה. בימי מלחמת קוריאה התחילה שם תנועת-התנגדות לחומרות הצנזורה, בעיקר בכל הנוגע למלחמה בקוריאה. אמנם ההגבלות והחומרות שם כמוהן כגבעול-קש לעומת קורות בית-הבד שאנחנו נתקלים בהן. אך העתונאי האמריקני רגיש מאד לגבי כל הגבלה של מילוי תפקידו והוא מאמין, ש„אחד מתפקידיה של העתונות היא להעביר את פעולות הממשלה תחת שבט הבקורת ולשמש עינים לקהל, כדי שפקידי הממשלה ירגישו כי הם נתונים להשגחה מתמדת עליהם“. החלטה בנוסח זה נתקבלה באספת האגודה של העתונות היומית בצ'יקאגו.

עם זה רואה העתונות חובה לעצמה לפרסם גם דברי-בקורת על עצמה. בימי הפולמוס על פיטורי מק-ארטור, למשל, קראתי ב„צ'יקאגו טריביון“, שתפס עמדה חריפה ביותר נגד טרומן ואצ'יסון בגלל פיטורים אלה, — מכתב אל המערכת מאת אחד הקוראים בנוסח זה: „זה לי עשרים שנה שאני קורא את עתונכם, והוא היה מקובל עלי. אבל בימים האחרונים, כאשר עתונכם נלחם בממשלה, עלי להגיד לכם שהוא מסריח“. והמכתב היה מודפס בעתון במלואו, בלי שום הערה מאת המערכת. כי ברצונה להוכיח לקהל-הקוראים שאינה מעלימה דברי-בקורת.

3

התחנה השניה בסיונו, אחרי ניו-יורק, היתה פיסטבורג. עיר התעשייה הגדולה של ברזל ופלדה במדינת פנסילוניה, היושבת במרחק של 600 קילומטרים מניו יורק, על נהרות אליגהיני, מונוגאהילא ואהיו. צליל השמות האלה מוזר הוא למשמע אוזן, כי שמות אלה נשארו מימי האינדיאנים. בדרך כלל האמריקני אינו נוטה להחליף שמות ישנים של מקומות. להפך, הוא לפעמים מתגאה בשמות שיש להם צליל מוזר ומשונה באזני האדם האירופי, הואיל שהוא מוכיר לו את הישובים הקדומים שהיו ביבשת זו, כאשר באו ראשוני המהגרים להתנחל בה. שמות של ערים כגון „טופיקא“, „וויטשיטא“, „קיאוקוק“ ועוד ערבים לאזנו הוא. בדרך כלל, בכל מקום שהאמריקנים הקימו ערים חדשות, לא טרחו לחפש ולמצוא להן שמות, אלא לקחו מן המוכן, מן השמות שהיו כבר מקובלים בארצות אחרות. וכך אתה מוצא בארצות-הברית חמש-עשרה ערים ששמן הוא „פאריס“; ארבע-עשרה ערים ששמן „ברלין“; תשע ערים ששמן הוא „וורשה“. ארבע ערים ששמן „לונדון“, ועוד רבות כאלה. גם עיר בשם „ירושלים“ נמצאת שם (במדינת אוהיו), ושמונה

ערים ששמן "ציון". גם בנידון זה רצו האמריקנים ב"חיים נחיים", ולא ייגעו את מוחם כדי להמציא שמות.

כבר ממרומי האויר מתגלית פיטסבורג בכל עיצומה: כל השטח, למלוא תפיסת העין, צפוף בנינים. עולם מיושב ומאוכלס כאילו צף ועולה מן האופק, אחרי טיסה ממעל לשטחים ירוקים, שהישובים על פניהם הם דלילים. אין לתמוה על כך, אם תדע, כי העיר תופסת שטח של יותר מחמשים מיל מרובעים. בין הבנינים הגדושים והצפופים מוריקים הפארקים הרבים של "עיר פלדה" זו. שכל אחד מהם תופס שטחים עצומים לפי ממדינו אנו. (ארבעת הפארקים הראשיים לבדם משתרעים על שטח של ששת אלפים דונמים). מרענן הוא מראה זה של הירק המשתלב בתוך הגושים הכבדים של בניני בתי-החרושת ובניני המגורים. וגם זרמי הנהרות בתוך העיר, אשר ממעל להם תלויים מאות גשרים, מגבירים את רושם הרעננות הזאת.

*

במשך כל היום סיירנו במפעלים של "חברת הפלדה של ארצות הברית". היא החברה המרכזת את תעשיות הברזל והפלדה העיקריות במדינה זו, ואשר במשך חמשים שנות קיומה הפכה את בתי-החרושת כפיטסבורג לאחד המרכזים הבולטים בתעשייה זו. ביקרנו באחד מבתי-החרושת האלה המפיק יותר ממאה אלף טון פלדה בשבוע. (התפוקה הכללית של פלדה בארצות-הברית היא מאה וארבעה מיליון טונות בשנה). העבודה אינה פוסקת יומם ולילה במשך כל ימות השנה. פרט ליום אחד — יום חג המולד. ואולם הפועלים עובדים רק חמשה ימים בשבוע. יום העבודה הוא בן שמונה שעות, ושכר-העבודה המינימלי הוא ארבעה-עשר דולר ליום. פה, ליד הכבשנים האלה, הפועלים יומם ולילה, אתה מתחיל להבין את פירוש המלה "מתכת", כאשר החומר המוצק, שאתה רגיל לראותו גלמי וכבד, כסמל היציבות והבטחון, הופך תמיסה נוזלת, המתבעעת בתוך כור-ההיתוך כדיסא המתבשלת בתוך סיר נפוח. מבעד למשקפים כהים היבטנו אל הכור הזה, שיש לו גם אשנבים בלתי-מתפקעים. וראינו נחשולים, נחשולים של נוזל רותח, כשהם מתרוממים ובוקעים — הרי זהו הברזל היצוק ה"מתבשל", עד שהוא הופך באמצעות תהליכים וצירופים כימיים שונים, פלדה נוזלת, יצוקה לתעלה, אל תבניות מיוחדות, והופכת גושים המתקררים והולכים ונעשים עמודי-פלדה. הברזל הנוזל מובל הנה ממרחק של שני מילין, בתוך יורות גדולות המכילות כל אחת מאה וחמשים טון ברזל מהותך. ליד כור-ההיתוך הוא נשפך לתוך מיכלים מיוחדים ומהם אל תוך הכור. למראה הנוזל הרותח הזה הנשפך מן היורה אל המיכל אתה תוהה על כושרו ומרצו של האדם מאז ומתמיד, מראשית ימי קדמותו, לחרוש מזימות על הטבע ולהעשות חרש-ברזל הכופף את האיתנים לרצונו.

רבבות פועלים עסוקים במפעלים אלה של חברת הפלדה, ואת היקף העבודה

אפשר לשער רק על־פי הרכבות העוברות בתוך המפעלים עצמם לאורך קילומטרים, המעבירות אנשים וחמרים. מאתים וארבעים קילומטרים של פסי־רכבת משמשים רק את בתי־החרושת האלה, והם תפוסים בהובלת חמרי־הגלם בשביל הכבשנים אשר יומם ולילה לא תיכבה אישם. כל היקוד הזה הוא רק באמצעות הגו, ואין עמודי עשן מתמרים ועולים היום ממעל לפיטסבורג, אשר פעם היתה מכונה בשם „העיר העשנה“, על שום תמרות העשן שהיו עולות מארובות בתי־החרושת. היום פיטסבורג ידועה בתור „עיר הפלדה“, אף על פי שיש לה גם תעשייה מפותחת של מיתקני חשמל, וגם תעשיית הדפוס והעתונות תופסת בה מקום ניכר.

יש כפי הנראה, קשר בלתי־נראה לעין בין תעשיות אלה, שהאחת היא, לכאורה, חמרית וקשה למאד, והשניה כאילו מפיקה תוצרת של ענינים רוחניים ועדינים. כי בכרך זה של פיטסבורג, מקום הריכוז של תעשיות הברזל, הפלדה, הפחם והגז, אתה נתקל גם במוסדות ההומניטריים והתרבותיים היפים, שהקים הנדבן הגדול אנדריו קארנג'י, מי שהיה היוזם והמחולל של תעשיית הברזל והפלדה בארצות־הברית. כאן באחד הפרברים של פיטסבורג, גדל קארנג'י בתור גער עני, פועל באחד מבתי־החרושת לכותנה, ואחרי־כן הלך ועלה עד שנעשה לאחד מאילי החרושת והתעשייה. איש־הפלדה הזה, שעלה מן השלבים הנמוכים של החברה לפיסגת העושר וההצלחה, ראה את עצמו, כמו שהוא אומר בהצהרתו על המוסדות שיסד, רק „כאפוטרופוס על הרכוש הגדול שהופקד בידי על ידי ההשגחה, למען אוכל לפעול לתועלתם ולטובתם של אחי שאינם מוצלחים כמוני“. ובפיטסבורג זה, בתוך פאָרק־שנלי הנהדר, ראינו את אחד ממוסדותיו הרבים, „מכון קארנג'י“ המפורסם, שעלה לו, לנדבן זה, בסכום של יותר מחמשים מיליון דולר. מכון זה מכיל בית־ספר לטכניקה, שלומדים בו שבעת אלפים תלמידים, ספריה, מוזיאון, אולם לקונצרטים, אולמי תערוכה לאמנות הציור והפיסול. על פני הרקע החמור של מרכז־תעשייה שוקק ברכבות מכונותיו, מתבלט מכון זה עטור הירק של הפאָרק, כביטוי נאמן של המחשבה ההומאנית הצרופה בתוך־תוכם של חישובי המיכאניקה היבשה.

4

מפיטסבורג טסנו לדיטרויט, אשר במדינת מיציגן, מרכז תעשיית המכונות והעיר הרביעית בגדלה בכל ארצות־הברית. היא תופסת שטח של שלש מאות וחמישים קילומטרים מרובעים ומספר תושביה מתקרב לשני מיליונים. מקום־שבתה, באזור היאורות הגדולים, המתחברים על ידי נהרות הזורמים ביניהם, — עורך מאז ומתמיד את המחשבה על אמצעי־תחבורה, ואחרי שכלולים בתחבורה

על פני המים הגיעו לידי תכניות והמצאות חדשות בשטח התחבורה על פני היבשה. משום כך צצו וגדלו כאן המפעלים של תעשיית המכונות. בתי-החרושת של „ג'נרל-מוטורס“, קרייזלר, פורד, קיזר-פרייזר, ועוד — הם-הם הנותנים לעיר זו את צביונה המיוחד. עוד בראשית המאה הזאת, לפני חמשים שנה, התחילה בה תעשיית האוטומובילים. בתעשייה זו היו עסוקים אז בסך-הכל אלפיים פועלים, ואולם כבר בעשרים וחמש השנים הראשונות גדל מספר זה פי-מאה, ופורד לבדו הצליח להוציא לשוק באותו חצי-יובל הראשון — חמשה עשר מיליון מכוניות.

אופי זה של עיר-המכונות מטביע את חותמו גם על עיבורה של עיר זו. עוד כחצי שעה לפני רדת המטוס אפשר להבחין על פני הכבישים תנועה גדולה של מכוניות, אשר מלמעלה הן דומות להמון נמלים רוחשות בלי סוף הלון ושוב. הכבישים בסביבת דיטרויט רחבים יותר מאשר בכל מקום אחר. רחבם מגיע ליותר משישים מטר, אך גם הרחובות בתוך העיר רחבים הם, עד כדי מחצית רוחב הכבישים ויותר. אירע לה פעם אסון לדיטרויט זו, שממנו צמחה לה טובה מרובה. לפני כמאה וחמשים שנה עלתה על המוקד כולה, עד אחרון בתיה (ולא עד בכלל, כי בית אחד בדיוק נשאר לפליטה). אחרי הבערה הגדולה הזאת תיכנו מחדש את בניית העיר, הרחיבו בהרבה את רחובותיה, היקצו שטחים גדולים לגנים ולפארקים (פארקים אלה משתרעים על שטח של ששה-עשר אלף דונם בתוך העיר) והקימו בנינים צבוריים מוגמנטליים, כגון אוניברסיטה, בתי-חולים, ספרייה, מכון לאמנות, מאות בתי-תפלה וכנסיות.

המלון שאיכסן אותנו ערב נקרא בשם „בוק-קאדילאק“. צירוף משונה, לכאורה, של מלים המציינות ספר והמכונות המשובחת ביותר. אין ספק, כי מחברי הצירוף הזה לא חשבו כלל על כך. „בוק“ הוא בודאי שמה של משפחה ידועה ו„קאדילאק“ הוא שמו של אותו הצרפתי הראשון שיסד את העיר דיטרויט לפני מאתיים וחמשים שנה. בנידון זה האמריקנים הם רחבי-לב ואינם מהססים להזכיר את שמות בעליה הקודמים של עיר זו, הצרפתים, אשר בנו אותה ומשלו בה בששים שנותיה הראשונות. על שמו של הצרפתי קאדילאק נקראו מלבד חברת-המכוניות המפורסמת, גם כמה ערים בארצות-הברית. מובן, שהמלון הנושא את שמו, הוא אחד מבתי-המלון המהודרים, בית-מידות אפילו במדינת מגרדי-השחקים. בשעות הבוקר הלכנו לסייר במפעלי פורד, התופסים את המקום הראשון בתעשיית המכוניות בדיטרויט. ההנהלה של המפעלים שוכנת בבנין מפואר בתוך גן נרחב, המשרה שקט נפשי ואוירה שונה לגמרי משאיפת התנועה המהירה ששימשה מניע לכל פעולותיו של אותו איש, שיום תעשייה זו. על פני החזית של הבנין משכו את לבי תבליטים אחדים: אשה במרוצתה, גבר מושך שלשלאות

של ברזל, נערה עם ראי בידה וטווס לצדה, חייל עם חרב ומגן, ואיש עם ארנב בידו. חמשת הפסלים האלה מסמלים, לפי הכתובות מתחתם, את הזריוות, הכוח היופי, הבטחון והחסכון — הסגולות הנחוצות ביותר, כפי הנראה, לשם הצלחה בחיים. איני יודע, אם הנרי פורד הזקן הצטיין בכל אלה, אבל בכל אופן אפשר לקבל את המלצתו זו. כאשר ביקרנו בבתי-החרושת שלו נוכחנו, כי המצאת ה"סרט הנע", שהיתה, כמדומה, המצאה מקורית שלו, מבוססת בעיקר על החסכון, כלומר, חסכון בזמן. גם המבנה של המפעלים, — ריכוז כל תעשיות-הלוואי, הנחוצות לשם התעשייה העיקרית, — מושתת על עיקרון החסכון בכוח, בזמן, בכסף. בית-חרושת מיוחד מכין פלדה וזכוכית לכל צרכי המפעל. יש לו, לפורד, מפעל מיוחד לתעשיית-גז בשביל בתי-החרושת שלו; רשת-טלפונים עצמית; בתי-צינקה מיוחדים לפלדה; תחנת-חשמל עצמית, המסוגלת להמציא כוח ומאור חשמלי לאוכלוסיה של שבע מאות אלף איש. וקיימים ליד המפעלים גם בתי-ספר לחנוך ילדי הפועלים, גם בית-ספר תיכוני וגם בית-ספר מקצועי להכשרה טכנית ולאיימון בעבודה. ומחוץ לזה יש למפעלים אלה גם עתון יומי מיוחד — "פורד רוזש ניוס", המופיע בתבנית עתון גדול ויש לו אינפורמציה נרחבת, כללית ומקומית (השם "רוזש" (אדום) — הוא על שם הנהר רוזש, אשר עליו יושבת דיטרויט. והאמריקנים שומרים על שמו הקדום הצרפתי. אין לטעות, איפוא, ולחשוב, כי "רוזש ניוס" פירושו חדשות אדומות, או חדשות שיש להן נטיה לשמאל.

המפעל שבו ביקרנו תופס שטח של חמשת אלפים דונם בערך ועוסקים בו מאה אלף פועלים. ארבע מסילות-ברזל וגם אניות מיוחדות משמשות אותו ומספקות לו חמרים, כי פחם וברזל מוכרחים להביא מרחוק, ומפעל זה "אוכל" ששת אלפים טונות של חמרים אלה ביום אחד. וכאכילתו כן תפוקתו — הוא מוציא חמשת אלפים מכוניות ביום! יכולנו להתקדם בבית-החרושת עם הסרט הנע ולראות במשך שעה את התהליך של ייצור המכונית מראשיתה, כשהיא רק שלד דומם עד רדתה מן הסרט מושלמת, מהודרת, מצוחצחת עם רוח חיים בתוכה, ועם נפש חיה, — בצורת נהגת חגיגית, ליד ההגה, המסיעה אותה אל מחוץ לבית-החרושת. אל תחנת ההחסנה הגדולה, ששם היא מחכה לבעלים אשר יבואו לרכוש אותה. שעות רבות אפשר לעמוד ולהסתכל במעשה-מרכבה זה, באותה החריצות והזריוות של בני-אדם ההולכים ליד הסרט הנע — ה"אסמבלי ליין", כפי שהוא נקרא, — ומצרפים פרק לפרק, מלחימים, קודחים, מברגים, מרכיבים, משפשפים ובוחרים. בלי פזיונות, בלי עצבנות, בלי מתיחות יתרה. כל פועל במקום הקבוע לו עושה את חלק-העבודה המיועד לו. בקצב מסוים וקבוע. גם פועלות עובדות ליד הסרט,

ולאחדות מהן היו מצומדים גם פרחים לחלוק-העבודה, מה שהיווה כעין קוראור בתוך חללו של בית-החרושת.

השלד מתקדם על פני הסרט, ולאורך דרכו מחכים לו פועלים, העולים על הסרט ומתקינים פרט זה או שני בתוך השלד או על דפניו. אחרי כל טיפול כזה, השלד נעשה מתוקן ומשוכלל יותר, קמעא-קמעא הוא מקבל את הפרצוף שיהיה לו בעתיד. בנקודה מסוימת מחכה לו איזה מכשיר משונה התלוי מלמעלה בעל זרועות-פלדה, האוחז את המרכב, וכשהשלד מתקרב הוא מוריד עליו את המרכו הזה כמי שמשרבב לו לדרדק כובע גדול על ראשו. תיכף לזה אותה בריה משונה תופשת מרכב שני ומחכה לשלד השני המתקרב, אבל בראשון כבר מטפלות עשרות ידים המברגים ומצמידים את המרכב. מכאן ואילך יש לו כבר צורה של מכונית, והוא הולך ומתקדם ומשתכלל בדרך זו עד שהוא יוצא למרחב, רשום ובדוק במספר, תחת בקורת כפולה ומכופלת. ונפלא הדבר: עד כמה שחמורה וקפדנית הביקורת והשמירה — שבע מכוניות נעלמות, באופן ממוצע, בכל שבוע ואי-אפשר לגלות את עקבותיהן. כך סיפרו לי. בלשים מיוחדים של המשטרה ושל הנהלת פורד עצמה עומדים על המשמר, מפקחים ובודקים, וכמובן, אין רשות-כניסה למפעל לאנשים זרים ואין דרך פרוצה מן המפעל לרשות הרבים, — ובכל זאת יש יד חרוצה" כזאת המתגברת על כל הפיקוחים והיא מוציאה כמה מכוניות בשבוע אי-שם ל"שוק השחור".

את ארוחת-הצהרים סעדנו על שולחנו של פורד עצמו, זה הנרי פורד השני, כפי שהוא נקרא. על שם סבו הנרי פורד הראשון, מיסדו של מפעל עצום זה. מר פורד הוא בחור נעים, צנוע, כמעט ביישן, שהתרשם מביקורנו, והבטיח לכל אחד מאתנו לבקר אצלו אי-פעם בארצו (כדאי להעיר שהוא גם תורם למגבית המאוחדת שלנו). על השולחן, ליד הצלחת של כל אחד ואחד, עמד, כתשורה למזכרת אוטומוביל קטן ונחמד, אוטומוביל-של-כיס, כמובן, יאה בתור צעצוע לילדים. אבל הזכוכית של השמשות והצמיגים על הגלגלים היו תאוה לעינים.

5

בשעה השלישית אחרי הצהרים הפלגנו באויר מדיטרויט לצי'קאגו. שוב נפתח עד למלוא האופק נוף מיושב, מעובד, כולו כעין תשבץ של בנינים, גנים, חוות. כל מיני צורות גיאומטריות מחליפות זו את זו: מרובעים, מלבנים, משולשים, והקווים המפרידים ביניהם הם הדרכים והכבישים לבלי סוף. הכבישים הראשיים נמתחים, כמו על פי סרגל, לארכם של מאות קילומטרים בקו ישרי-שר, בלי עיקום כלי-שהוא. כיצד התחכמו סוללים אלה לסלול כביש ישר כל כך על פני

מרחקים עצומים? — בשבילי, אני, שלא ראיתי אף רחוב אחד ישר בערי ארצנו בלי עקמומית וכפיפות, מהווים הכבישים הארוכים והישרים האלה הפתעה שלא אדע פתרונה.

אנו טסים ממעל ליאור מיצי'גן, ובשעה ארבע, — כעבור שעה להמראתנו משדה-התעופה בדיטרויט, — אנחנו יורדים בשדה התעופה של צ'יקאגו. שעה אחת של טיסה, והשעה הזאת מוחזרת לנו. כי כל השעונים בצ'יקאגו מראים את השעה של ש אחרי הצהרים. יש הבדל בזמן בין אזורים שונים על פני רחבה של יבשת אמריקה. כשהשעון בניו יורק מראה שעת חצות, הרי השעון בצ'יקאגו מראה את השעה האחת-עשרה, והשעון בסנט-פרנציסקו — שעה תשע. השמש, כמובן, מקדימה לעלות במזרח אמריקה, ובמשך טיסה ישירה מחופי האוקיינוס השקט, באותה המדינה עצמה, הנוסע „מרוויח“ שלש שעות חיים.

„צ'יקאגו“, כפי שאפשר להבחין על-פי צלילה בלבד, היא מלה אינדיאנית. פירוש המלה הזאת, כפי שהוסבר לי, הוא „בצל פרא“. אולי גידלו האינדיאנים לפני מאות שנים בצלים במקום שעליו משתרעת העיר הענקית הזאת. איני בטוח בדבר, אבל הגידול של העיר, הרחבות, ההתמתחות לאורך ולרוחב, הם אמנם כאילו של בצל המעלה קליפות על גבי קליפות, בשיעור בלתי-פוסק ובזמן הקצר ביותר. צ'יקאגו היא העיר השניה בגדלה בארצות-הברית והחמישית — בעולם כולו. היא תופסת שטח של חמש מאות וארבעים קילומטר מרובעים וכל ענין ומעשה בה טבוע בחותם הגדלות: יש בה בתי המטבחים הכי-גדולים בעולם; בתי-אוסם לתבואות הגדולים ביותר בארצות הברית וגם צומת מסילות-הברזל הגדול ביותר בכל כדור העולם. בכל רגע משעות היום והלילה מפליגה רכבת מן התחנה שלה. הפארקים הגדולים המשתרעים לאורך חוף היאור משתרעים על רבבות דונמים, והם מכותרים על ידי כבישים אשר רחבם מגיע מארבעים עד תשעים מטר. גם האצטדיון לספורט ולהצגות מכיל מקומות למאה עשרים וחמישה אלף צופים. קשה לנו כאן, בארצנו, לתפוס ממדים כאלה, אך, כמדומני, שאפילו באמריקה עצמה ממדים אלה הם מיוחדים במינם, הם אופייניים לגבי צ'יקאגו, עיר של רחבות, שהשתרעה ליד היאור הגדול ודימתה אף היא לחבוק זרועות עולם כמוהו. וגם כשהיא לקתה באסון הבערה הגדולה, לפני שמונים שנה, היה אותו האסון בממדים עצומים. שמונה-עשר אלף בנינים עלו אז על המוקד במשך יממה אחת ויותר ממאה אלף איש נשארו בלי קורת-גג. וכמו שההרס והחורבן היו בממדים גדולים, כן היתה גם עבודת-הבנין עצומה בקצב ובמידה. לא עברו שלש שנים מיום האסון והעיר עמדה שוב על תילה יפה וגדולה יותר מאשר קודם.

העיר, אשר שמה משמש כעין שם־נרדף לבריונים, שודדים בצהרים, גנגסטרים מכל הסוגים, היא, על פי האמת, עיר שוקקת חיי עבודה, מסחר ותעשייה, וגם מסורה לעניני אמנות ותרבות. בית־הספר לציור ולפיסול שוכן דוקא בעיר הזאת. הספריות, המוזיאונים, בנין האופירה ואולם התזמורת הם מן המפוארים ביותר. ומה שאופייני לאוכלוסייה של עיר זו — שהיא אוכלוסייה מגוונת עד מאד, אשר עשרות עממים וגזעים מיוצגים בה — הוא הדבר, שהבנין בשביל התזמורת הוקם בתרומות שנדבו המוני העיר עצמם. למותר להגיד, כי צ'יקאגו עשירה גם באוניברסיטאות אחדות, אשר החשובה ביותר שביניהן מתכלכלת ע"י קרנות של נדבנים פרטיים, כמו ג'והן רוקפלר ויוליוס רוזנוולד שלנו.

*

השעה שהרווחנו לא הועילה לנו בהרבה, כי הנסיעה במכונית משדה־התעופה עד המלון ארכה אף היא בדיוק שעה תמימה, כמו הדרך באויר מדיטרויט לצ'יקאגו. כל כך גדולים הם המרחקים כאן. אבל אי־אפשר היה להצטער על איבוד־זמן זה, הואיל שעשינו את דרכנו בתוך גוף מרהיב עין, לאורך חוף היאור, בתוך הפארקים הנקראים על שמות נשיאי אמריקה; פארק וושינגטון, פארק ז'קסון, פארק לינקולן, פארק גראנט. הגענו סוף־סוף למלון „פאלמר־האוז“, שגם הוא המלון הגדול ביותר בעולם כולו, לפי הנוסח של צ'יקאגו. הוא מכיל אלפיים וחמש מאות חדרים לאורחים, והחדרים האלה מתחילים רק מן הקומה הששית ומעלה, הואיל וחמש הקומות הראשונות תפוסות אולמים, מועדונים, טרקלינים, המושכרים יום־יום לאספות למוסדות צבוריים, לחגיגות פומביות, ואולם אחד, נהדר ביותר, מכיל מקומות לשלושת אלפים איש. מלון זה, כמו מלון „וולדורף־אסטוריה“ ו„פלאזה“ בניו יורק, נמנים על „בתי־המלון של הילטון“, שיש להם הנהלה משותפת ורמה חשובה. את מר הילטון עצמו, נשיא החברה, בעלת בתי־המלון מסוג זה בכל ארצות־הברית, פגשנו אחרי־כן במסיבת הקוקטייל שערך לכבודנו. הוא שאל אותי אגב למצב בתי־המלון בישראל, וכמובן, שלא יכולתי למנוע ממנו עצה טובה ולהגיד לו כי כדאי וראוי הוא להקים כעין „בית פאלמר“ כזה. אף אם בממדים צנועים יותר, בארצנו.

*

למחרת היום ביקרנו בבתי־החרושת למכוניות חקלאיות — „הארוועסטער אינטרנשיונל“ (המעמר) וגם בבתי־החרושת אלה הם הגדולים בעולם כולו. יש לחברה זו גם סוכנות בארצנו. „החברה להנדסה חקלאית לישראל“ בחיפה. בבתי־החרושת האלה מייצרים את הטרקטורים הכבדים והקלים, גם הם לפי שיטת „הסרט הנע“. רק בבית־חרושת אחד הספקנו לבקר, והוא מוציא מאתים שבעים וחמשה טרקטורים לשבוע, שהקטן בהם הוא בן ארבע־עשרה טונות ומחירו שלושה־עשר אלף דולר.

כל החמרים למכונות אלה מועבדים באותו בית-החרושת, המכיל כבשנים וסדנאות וכוריי-היתוך וקורנסים אדירים המחשלים את הפלדה הלוהטת. ובעוד אני עומד ותוהה על פלאי טכניקה אלה ניגש אלי המנהל ובקשה בפיו: הנה ארוז וחתום פה בארגו טרקטור אחד, מיועד לישראל, שמא אסכים לרשום כמה מלים של ברכה על גבי הארגו לאלה שיקבלו אותו בחיפה. מובן, כי נעותרתי ברצון רב לבקשה זו, ובטרם נטלתי לידי את הגיר לרשום את דברי-הברכה, כבר הייתי מטרה לזיקוקין של מנורת-הצילום. אני מניח, כי פועלי הנמל אשר יפרקו טרקטור זה בחיפה באחד הימים יהנו במקצת למקרא ברכה עברית מבית-החרושת אשר בצ'יקאגו, אך מנת-הנחת הגדולה ביותר נפלה בחלקו של המנהל, אשר התבונן זמן רב באותיות העבריות בהערצה ובעונג מיוחד.

6

בשעת-בוקר מוקדמת יצאנו בטיסה מצ'יקאגו לס"ט-פראנציסקו. הדרך באויר היא בת שלושת אלפים קילומטר והיא נמשכת שמונה שעות. אך שתי שעות מאלה "מוחזרות" לך, כיוון שהשעון בס"ט פראנציסקו מפגר לעומת השעון בצ'יקאגו בשתי שעות, כמו שצ'יקאגו מפגרת בשעה אחת לעומת ניו-יורק. שמונה שעות רצופות אתה יושב במטוס, ואילו השעון פוסק לזכותך רק שש שעות. שדה התעופה בצ'יקאגו, שממנו אנו ממריאים, מלא מטוסים, וקולם הולך מקצה העולם ועד סופו. מטוסים במרומים ומטוסים למטה. ואתה צריך להישמר לנפשך יפה יפה לבלי להידרס תחת גלגליהם או להימחץ על ידי כנפיהם. המטוסים מתהלכים כאן מאחוריך, אל עבר פניך, ולצידך ממש, ואתה מוכרח בכל רגע לרוץ ולהתחמק מפניהם, כמו מפני רוכבי האופנועים והאופניים הדוהרים ברחבת מוגרבי בתל-אביב. אמנם יש גוון מודרני יותר לדריסה על פני היבשה על-ידי אוירון, וזה מקורי יותר מאשר להידרס על-ידי מכונית או אוטובוס. אך אפילו למיתה "יפה" כזאת אין אדם מוכן במרכז מלא חיים ותשואות כאלה. משום כך הנוסעים ומלוויהם וחברי הצוות וכל העובדים בשדה התעופה מראים זריזות למופת, בהימלטם בכל רגע מפני העופות הדורסים האלה העשויים אלומיניום.

מלמעלה אנו רואים שוב את הנוף המיושב והמאוכלס עד לאופק. רבועים, משולשים, מלבנים — חוות, ערים, מפעלי תעשייה. והכבישים נמתחים שוב לאורך אלפי קילומטרים ישרים, מבלי עיקום כמו נמתחו לפי סרגל. אחרי טיסה של שלושת רבעי שעה עוברים ממעל למיסיסיפי, הנהר הגדול שביבשת אמריקה הצפונית, הזורם לאורך שבעת אלפים קילומטרים עד השפך שלו במפרץ מקסיכו, ואשר יחד עם הנהרות הנשפכים אליו הוא משקה כשליש משטחה של ארצות

הברית. כאן, סמוך למקורו, הוא עדיין צר ואין להכיר בו את הענק העתידי ההולך וגדל בדרכו דרומה. עם התקרבותנו לתחומי קליפורניה, השטח הולך ומשתנה. הנוף הוא כמעט נוף-מדבר, הכבישים מתמעטים והולכים, מתרוממים הרים חשופים, אלה הם ה"ראקיס" המפורסמים, שורת ההרים והצוקים העוברת מדרום לצפון דרך אמריקה וקנדה. גבהם כאלפיים מטר ובמקומות אחדים מזדקרים צוקים נישאים יותר, מכוסים שלג. מעבר להרים האלה, החוצים בין המערב התיכוני והמערב, משתרע מישור המחזיר אותנו שוב למראה המישורים הירוקים והמיושבים של המזרח. אור השמש זרוע בשפע, ולבסוף מתגלה האוקיינוס השקט, שטח אין-סופי של מים ירוקים ושחרחרים. האוירון חג שעה ארוכה ממעל לאוקיינוס בטרם שהוא חוזר לטוס ממעל לס"ט פראנציסקו, על מנת לרדת.

שפע של יופי מסחרר מתקרב אליך מלמטה. כרך גדול התופס שטח של חמישים מילין מרובעים בערך, מזדקר ועולה מן המים, במגדליו, בניניו המרובים, גשריו ושטחי הירק והפארקים. העיר בנויה על גבעות ותלים, בין האוקיינוס והמפרץ עם "שער הזהב" אשר לו — מפרץ זעיר המתחבר עם המפרץ הגדול. ממעל ל"שער הזהב" הזה תלוי הגשר הארוך ביותר בעולם כולו, בעל שלשה-עשר קילומטר. (האמריקנים רגילים להוסיף תיכף למספר זה גם כמה מספרים על תקופת הבנייה. — שלש שנים, — ועל הכסף שבו עלה: שבעים ושבעה מיליון דולר!). מן הפלא הטכני הזה נמשך הלב אל הפארקים הירוקים העצומים בעיבורה ובטבורה של העיר, נוסף על ה"פארק הלאומי" — על שטחי היערות העתיקים, שנשמרים על ידי הממשלה, בתור אוצר האומה כולה. (ביערות אלה גדלים עצים בני אלפי שנים, אשר גבהם מגיע לשמונים מטר ומעלה). מענין שגם הכרך הזה היה למאכלת-אש, לפני כחמישים שנה בערך, כמו דיטרויט וצ'יקאגו בשעתן. גורל מיוחד היו לערי אמריקה הגדולות — שהן עולות על המוקד, ומן האפר הן צצות ועולות ופורחות כמו העוף האגדי המפורסם. לפני מאה שנה לא הגיע מספר תושביה של עיר זו לאלף נפש. כעבור חמישים שנה, בשעת הבערה הגדולה, באביב של שנת 1906, היתה כבר גדולה כל כך, עד שהאש הספיקה לאכול שלשים אלף בנינים. היום האוכלוסיה שלה מתקרבת לשמונה מאות אלף נפש.

*

כאשר חנה המטוס בשדה התעופה הקבילה את פנינו מקהלה של עשרים וחמש תלמידות סיניות, של בית ספר עירוני, בתלבושת לאומית סינית, אשר ניגנה לכבודנו בחלילים, תופים ומצלתיים, מנגינה סינית אף היא, שנמשכה כעשרה רגעים. בס"ט-פראנציסקו יש אוכלוסיה סינית גדולה למדי, ורובע מיוחד נקרא בשם "עיר הסינים". העיריה חשבה לה לחובה לכבד אותנו בקבלת-פנים מוזמרת

הארץ" בנוסח אוריגינלי זה. בדרך כלל היו קבלות הפנים האלה חמות ולבביות מאד בכל מקום שהגענו אליו. שוטרים רוכבי־אופנוע היו רוכבים לפני המכוניות שלנו ומפנים לפנינו את הדרך מבלי להשגיח ברמזורים בסימני אדום וירוק, המכוונים את התנועה. נחשבנו לנציגים דיפלומטיים, הראויים לכבוד מיוחד זה. אך מחוץ לאדיבות הרשמית יש לציין גם את הטיפול האדיב ביותר מצד בתי המלון. כבר בשדה־התעופה היה מקבל כל אחד מאתנו מכתב־ברכה מאת בעל בית המלון ששם היה עלינו להתאכסן. המכתב היה מיועד לכל אחד ואחד בשמו, ולא היתה לו צורת חזר, נוסח אחד הפונה לכל הקבוצה. במכתב זה היה בעל המלון מברך את מקבל המכתב ואת חבריו בברכת "ברוך הבא"; היה מודיע לו, כי נמסר לרשותו חדר בעל מספר פלוני, שהמפתח אליו מצורף בזה (והמפתח אמנם היה בתוך המעטפה). הוא היה מוסיף, שהמטען יובא לחדרו תיכף ומיד בהגיעו למלון; כי המנהל של המלון וסגניו, שאפשר להתקשר אתם לפי מספר טלפון זה וזה, יעמדו לשרותו תמיד, והוא יכול להתקשר אתם בכל שעות היום מן הטלפון שבחדרו. לבסוף היה הכותב מביע את קורת־רוחו המיוחדת על שניתנה לו האפשרות הנעימה לאכסן במלונו אורחים חשובים כאלה ולהנעים את זמן שבתם בעירו, עד כמה שתמצא ידו.

*

השירות בבתי־המלון האמריקנים הוא תורה מיוחדת. הטלפוניסטית, בכל פעם שהיא מתבקשת לקשר את הטלפון שלך עם מי־שהוא, אינה שוכחת להוסיף את המלה "תודה", אם כי התודה מגיעה לה. ואף אם היא מעוררת בבוקר את האורחים, על־פי בקשתם הם, כדי שיספיקו להגיע לתחנת הרכבת או התעופה, היא מוצאת לנחוץ להוסיף בקשת התנצלות על שהיא מצלצלת בשעה מוקדמת, אף על פי שהיא נתבקשה במיוחד ע"י האורח עצמו לצלצל. אם אתה מתעכב פעם, כתוהה, באחד האולמים הגדולים של המלון, מיד ימהר אליך אחד מעובדי המלון וישאלך, אם אינך זקוק לעצה ממנו.

וצריך לציין גם את החוש המסחרי המיוחד, את אופני הפרסום והתעמולה של פירמות גדולות, היודעים לתת בצורה נאה פרסום לבתי המסחר שלהם בקרב ציבור בינלאומי של עתונאים. אם קיבלנו בחדרנו קופסה מהודרת של סיגריות, מאיזו חברה שהיא, הרי היתה מצורפת לה חפיסה יפה של גפרורים ועל גבי החפיסה היה מודפס שמו של העתונאי המקבל אותה. וכך היה שמו המלא של המקבל מודפס על בקבוק היין, או על בקבוק הבשמים שהיה מקבל, במיוחד בשביל ה"גירל אף יור לייף" — כלומר, בשביל "הבחורה הממלאה תפקיד גדול בחייך". אמנם, רוב חבריה של משלחת זו היו כבר ראויים להיות סבים, רבים היו להם כבר נכדים ונכדות, אבל "צנצנת המור" הזאת בשביל הבחורה שלהם,

הזכירה להם איזה אביב רחוק ויפה. בכל אופן, גישה כזאת של פרסום מעידה על הבנה מיוחדת בפסיכולוגיה.

7

קרוב לשש מאות קילומטר היא דרך-האוויר מס"ט-פראנציסקו ללוס-אנג'ילס, ואנחנו עברנו אותה בפחות משעתיים. זוהי אחת מדרכי-האוויר שבהן חולפות מתחת לרגליך התמונות הנהדרות ביותר, לאורך החוף של האוקיינוס האטלנטי, שטחים ירוקים מוצפי שמש ואלפי ערים ועיירות מבהיקות בלובן בתיהן, מוקפות פרדסים לבלי סוף. מפעם לפעם מופיעות ערים מוקפות מים, כאילו נבנו על גבי טבלאות שטוחות בתוך אגמים. והנה מתגלית לפניך במלוא יפעתה לוס-אנג'ילוס, רחבה-רחבה, שטוחה ופרושה כמו שטיח רקום-צבעים שונים ועטוף ירק. אין הבנינים בולטים ומזדקרים ביותר — כאן רק בנין העיריה נישא אל על, ואילו הבנינים האחרים צנועים, חווילות בסוד אילנות. לפתע מזדקר גוש שלם של מגרדי שחקים, הנראה כאילו כנופיה של מתמרדים שהתפרצה בתוך המון שקט, אבל המטוס חולף עובר על גבה, ושוב מרחבים מכוסים בתים נמוכים, וירק גדוש מאד. לפאתי מערב — המרחקים האין-סופיים של האוקיינוס מבריקים לאור החמה השוקעת, רקיעים מופזים זהב היום הדועך, עננים יוקדים בכל גווני הקשת. נוף-קסמים הוא זה, שאינך יודע להבחין בין הוד המרומים ויפי האדמה אשר מתחת. הכל נמוג לתפארת אחת של נוף אגדי פלאי, אשר רק בימי ילדותך הרחוקים ראית אותו בחזון-רוח.

זאת היא העיר הגדול ביותר בכל ערי ארצות-הברית לפי שטחה. אף ניו-יורק לא תדמה אליה, ללוס-אנג'ילוס זו המשתרעת על שטח של אלף ומאתים קילומטר מרובעים. זהו כמעט החלק הששה-עשר של שטח מדינת ישראל בגבולותיה היום. גם לפי האוכלוסיה שלה נחשבת עיר זו לאחת הגדולות בעולם, החמישית לפי התור באמריקה הצפונית. אוכלוסיה זו מונה שני מיליון נפש בקירוב. ומלבד התושבים הקבועים יש בה תמיד המוני תיירים מקרוב ומרחוק, המבלים פה את ימי חופשתם באלפי בתי-מלון, הואיל שהאקלים פה הוא אחד המצויינים והממוזגים שבעולם כולו. ממאי עד נובמבר אין גם גשמים יורדים, אבל רוח-שפיים ורוח-הים מפיגים את חום היום. הפארקים הגדולים המשתרעים על שטח של יותר מעשרים אלף דונמים משובבים נפש ומבסמים את האויר. הסביבה כולה מזכירה נוף ים-תיכוני: הרבה דקלים ותכלת-שמים עמוקה. אבל בעיבורה של העיר שוקקים הרבה בתי חרושת. לוס-אנג'ילוס, מלבד מרכזו הוליבור שבתוכה, היא עיר הסרטים, האי גם בעלת תעשייה מגוונת של נפט, מכונות, שימורים, ואחד

מבתי-החרושת הכי-גדולים לאירונים, — לוקהיד, תופס בעיר זו שטח גדול.

בשדה התעופה של לוס-אנג'ילוס קיבלו את פנינו ראש-העיר ומושל המחוז, בנאומי-ברכה, ותזמורת של מנגנים ספרדים ניגנה לכבודנו כמה פרקי-נגינה. נהרא נהרא ופשטיה. כל עיר ונימוסין שלה. ס"ט-פראנציסקו גייסה לכבודנו מקהלה סינית, ואילו לוס-אנג'ילוס — תושביה הראשונים היו ספרדים, ומשום כך היו ספרדים המנגנים לכבודנו. בשים לב למסורת ספרדית זו, השיב ברכה בשמנו החבר הספרדי של משלחתנו, עורך ה"א.ב.צ." במדריד. ואולם מכיון שלא רק המסורת הספרדית הישנה מציינת את העיר הזאת, אלא גם הוליבוד, ניגשו אלינו, אחרי תום הברכות, גם בחורות נאות, לבושות מכנסים קצרות, והצמידו לכל אחד מאתנו על דש מעילו, שושנה אדומה. אחרי כן הגישו לנו בחורות אלה כוס של מיץ תפוזים, ממין התפוזים הנקראים כאן "סאנקיסט" כלומר, "שנשקה אותה השמש". סמוך לכך יצאנו משדה-התעופה אל מלון רוזוולט, אחד מבתי המלון הנהדרים שבעיר, עם גן-גדול ובריכת-שחיה בתוכו.

ממחרת היום ביקרנו במפעלי "לוקהיד" בתי-החרושת הגדולים למטוסים, אשר בשנות המלחמה היו המספקים העיקריים של מטוסי-קרב. לפני עשרים שנה עבדו כאן במפעל זה חמשים פועלים בסך-הכל. ואולם התפתחות התעופה האזרחית הגדילה פי כמה וכמה את היקף התעשייה של אירונים. בלוקהיד, שהעבודה שם מתנהלת גם היא לפי שיטת ה"סרט הנע", מייצרים היום מטוסי-נוסעים "קונסטיליישון" — אחד בשבוע, ומטוסי-קרב (בעל מהירות של 960 קילומטר בשעה) — אחד בכל יום. הדבר אמור באותו בית-החרושת שבו ביקרנו. (בימי המלחמה בנתה אמריקה מאה וארבעים אלף מטוסים בשנה). נשיא חברת "לוקהיד" הסביר לנו, כי בניית מטוס מסובכת עכשיו יותר מכפי שהיתה קודם. לפנים היו הולכים ומפתחים את בנין השלד של המטוס, הכנפים, המדחף, המנוע, — כל אותם האיברים העיקריים וההכרחיים של המטוס. אלה בלעו שבעים וחמישה אחוזים של הוצאות הבנייה, ועשרים וחמישה האחוזים האחרים הוצאו לשכלולי האבזורים: לרדיו ולראדאר, למיתקנים הטכניים העדינים ביותר שהם נחוצים לשם כיוון המטוס ולהחזקת הקשרים שלו עם העולם. ואילו במשך הזמן הוברר, כי דוקא האבזורים והתקונים האלה דורשים יותר טיפול ויותר הוצאות, מפני שבהם הולכים ורבים השכלולים; מה שאין כן האיברים האחרים העיקריים, שהם כבר מקובלים וקבועים ומכינים אותם באופן סטנדרטי. ממילא הפכה הפרופורציה, ועכשיו מוציאים על השכלולים הטכניים הקטנים קרוב לשבעים וחמישה אחוזים מכל הוצאות הבנין של מטוס, ורק כעשרים וחמישה אחוזים על השלד ופרקיו.

סוד זה של הפרופורציה ההפוכה — הוא־הוא סוד יתרוננו של צי־האוויר האמריקני על צי־האוויר של מדינות אחרות, ואכן, ראינו אחר־יכן, בבית־החרושת, כמה פרטים שהיקנו לנו מושג־מה על שכלולים אלה. ראינו מיני טבלאות קטנות, שכל דגוד קל, רומה על מטה, היה נרשם מיד עליהן על־ידי חץ חשמלי, וכל עצם שהיה מתקרב אליהן היה משתקף על גבן. טיילנו אחר־יכן בין שורות ה־"קונסטיליישונים" הפשוטים וה־"סיופרים" שרבצו בשדה־המבחן הגדול ליד בית־החרושת (שני אלה יימסרו לחברת "אל על" הקיץ) — רמז לי המנהל על זוג צפרי־חמד אשר חנה מן הצד). שבועי אינפורמציה, מספרים ונוסחאות, יצאנו כעבור שעתים מבית־החרושת. על השדה, מן העבר השני, היו ניצבים אילני־מולד צבועים לבן. — "אלה הם אילני־מולד, בשביל הפועלים שלנו. אנו צובעים אותן לבן, כמראה השלג. כי אין לנו שלג כאן, אך הם נראים כאילו נמש".

אכן, טכניקה גבוהה יחד עם תום של ילדים השמחים בשמחת החג.

8

בס־ט־פראנצ'יסקו כיבדו אותנו העתונאים המקומיים במסיבת־קוקטייל ובארוחת־ערב חגיגית. המסיבה נתקיימה על הגג של מלון הופקינס, בעל שמונה־עשרה הקומות, אשר משם נפתח מראה נהדר על המפרץ, על "שער הזהב", ועל הגשר הארוך התלוי עליו. באמצע המפרץ, על אי בודד, בנוי בית־הסוהר המפורסם, אלקאטראס. ששם כלואים הפושעים המסוכנים ביותר. המצב הגיאוגרפי המבודד לא מנע בכל זאת את הפושעים האלה לעורר לפני זמן־מה מרד בתוך בית־הסוהר, להרוג ולפצוע כמה שומרים, ולעשות נסיון של בריחה. מובן, שהמוזימה לא הצליחה, כי רק מטורפים יכולים להניח, שאפשר להגיע מן האי אל החופים, בלי להיתקל בשוטרים ובחיילים השומרים על האי מכל עבריו.

מ־מלון הופקינס" באנו למועדון־העתונאים ששם נערכה ארוחת־ערב, בה השתתפו גם כל הקונסולים, נציגי הארצות, שמהן באו חברי המשלחת. הקונסול הישראלי הביע את התנצלותו על אי־יכולתו להגיע. קונסול ישראל יושב, כידוע, בלוס־אנג'ילוס, ונעדרה ממנו היכולת להגיע לאותו ערב לס־ט־פראנצ'יסקו. לחברי המשלחת ניתנה באופן כזה האפשרות להחליף דברים באותה מסיבה עם הנציגים הדיפלומטיים של מדינותיהן.

לעומת זה בלוס־אנג'ילוס הסיבוננו יחד לארוחת־צהרים עם ה־"כוכבים" של הוליווד. ישבנו מפוזרים בחברה נאה של שחקנים ושחקניות, למען תהיה האפשרות לכל אחד מאתנו לחטוף שיחה עם "כוכב" זה או אחר. ויש לציין, כי בין שחקנים אלה, שבדרך כלל מייחסים להם רק עניני פלירט וגירושיין בכל יום שני וחמישי, ובילוי־עת של שעשועים וקלפים, בשעות הפנאי, — נמצאים גם אנשים ונשים

רציניים, בעלי נפש, המעמיקים לראות בחיים, לא רק בסרט שעל הבד. לצדי ישב שחקן לא־יהודי, שהתענין הרבה בשאלת ישראל וגם היתה לו ידיעה מקיפה על בעיותינו.

ואין זאת אומרת, שבלוס־אנג'ילוס הזניחו אותנו העתונאים חברינו, העתונאים המקומיים. אדרבה, באותו ערב באו לבקרנו ולמסור לנו פרטים על העיר ועניניה. מקצוע העתונות בלוס־אנג'ילוס, כמו בקליפורניה בכלל, הוא אחד המקצועות המכובדים והנושאים רווחים הגונים. העתונאים הצליחו להגדיל את משכורתם, למן סופה של מלחמת־העולם השניה, פי שנים מאשר התוספת שקיבלו פועלי הפלדה. השכר הממוצע של עובד במקצוע העתונות בלוס־אנג'ילוס הוא שני דולר וארבעים ושמונה סנט לשעה. לדרגה כזו לא הגיעו אפילו העובדים במקצוע הבנין של ספינות, שרמת השכר שלהם היא הגבוהה ביותר (שני דולרים וששה סנטיים לשעה). אך מן הצד השני עושים העתונים אף הם עסקים יפים, בעיקר בשטח המודעות. הפרסומת בעזרת העיתונות הגיעה בארצות־הברית לממדים בלתי־משוערים אצלנו. ובעלי העסקים מוכיחים, כי כדאי להם לבזבזו כסף רב על מודעות. הדבר „משתלם“.

כדאי לעשות סטיה קלה ולהתעכב על רישומה של הריקלמה בחייה המשקיים של אמריקה. רחובה של כל עיר ועיירה בארצות־הברית, ויהיה קטן וועיר כאשר יהיה, הרי השלטים מזדקרים בתוכו ומתוכו, ועליהם כתובות סגנוניות ואורות צבעוניים, המכריזים ומודיעים על ענינים וחפצים המוצעים לדורש אותם. בכל עיר ועיירה, ובכל פינה שאתה פונה אתה נתקל, למשל, בשלט או במודעה המזרזת אותך לשתות את המשקה הידוע היום בעולם כולו — קוקה־קולה. לא השבתי, שמשקה זה טעון לריקלמה. ובכל זאת בעליה של אותה פירמה, המייצרת משקה זה, מוציאים על הריקלמה לקוקה־קולה — מאתיים מיליון דולר בשנה! וזאת לדעת, כי סכום זה כולל רק את ההוצאות של הפירמה עצמה, ואולם בעלי הבקבוקים של המשקה הזה — שלהם יש זכיון מיוחד לייצור בקבוקים מיוחדים מיועדים רק לקוקה־קולה בלבדה, — הללו מוציאים מצידם הם סכומים נוספים אחרים לשם תעמולה ופרסומת.

ומן הראוי להוסיף, כי אכן כדאית הריקלמה והיא ממציאה רווחים עצומים תמורת הכסף שמשקיעים בה. כי משקה זה, הוא היום הנפוץ ביותר בעולם כולו, וכל התועמלנים ממחנה אויביה של אמריקה משתדלים לצייר את המשקה הזה כסמל להתפשטותה ה„אימפריאליסטית“ של אמריקה. יש, אל נכון, מספר מצומצם של אנשים באמריקה, שהרווחים הגדולים של החברה המייצרת „קוקה־קולה“ היום, גורמים להם עגמת־נפש לא מעטה. אלה הם יורשיו של מר דז'והן פמברטון.

אותו הרוקח מאטלאנטה, אשר המציא את הנוסחה הכימית של משקה זה לפני ששים וחמש שנה. הוא מכר אז את ההמצאה הזאת בעד אלף ושבע מאות דולר. אילו השאיר לעצמו רק את החלק העשירי מן הזכיון לניצול ההמצאה שלו, היו יורשיו מקבלים עד היום בדיבינדים בלבד יותר משלשים ושנים מיליון דולר. ערך המניות של החברה המחזיקה היום בהמצאת ה"קוקה-קולה" נאמד בשבע מאות מיליונים דולר. אפשר לשער את הרווחים שלה, אם ביום אחד בלבד נמכרים ארבעים מיליון בקבוקים של משקה זה, אשר העשיר כל כך הרבה אנשים. אומרים, כי הפורמולה של ההמצאה נשמרת בסוד כמוס, באחד ממרתפיו של בנק מפורסם בארה"ב, ואילו שני כימאים בלבד, ממנהלי החברה, יודעים את סודה. ושניהם נזהרים שלא לבסוע יחד באירון אחד, שמא יארע אסון, ושניהם ירדו שאולה עם התעלומה אשר בידיהם.

*

את הערב בילינו במלון "ביוורלי-הילס", ברובע-החווילות הנושא את השם הזה, ושבו גרים כל עשירי לוס-אנג'ילוס, ובתוכם — "כוכבי" הסרט המפורסמים. החווילות כולן, בתוך גינות ופארקים, הן כלי-היופי, לפי מיטב הסגנון, והמלון הוא אחד ההדורים והנחמדים שבקליפורניה. הוא כאילו תקוע בחביון יער, עם בריכות-שחיה ומדשאות.

בשעה מוקדמת הגענו למחרת היום, אחרי ביקור חטוף בבית-הרושת לשימורי-מוזון, לשדה-התעופה, על מנת לטוס לקאנוס-סיטי. שם הפגין לפנינו הליקופטר את יכולתו. הוא התרומם וירד מן המקום, מבלי להיזדקק לשדה-תעופה, על מנת לרוץ בו, לפני המריאו. הליקופטר הוא, כידוע, מטוס, שכנפיו מסתובבות ממעל לו, והוא משמש מכשיר-תעופה קל, המסוגל להמריא ולרדת בכל מקום, ואפילו על גגו של בית-מלון. שאלנו למחירו של מכשיר זה, הוא עולה במחיר קטן, לפי ערך, בשביל בעלי-מוון בארצות-הברית: תשעים וחמשה אלף דולר בסך-הכל. ליד המטוס שלנו, שחיכה לנו, עמדו שוב, נוסח הוליבוד, שתי גבירות צעירות לבושות שמלות-נשף. הן הגישו לכל אחד מאתנו פרחים חיים וחפיסת-שוקולדה, יחד עם ברכת "צאתכם לשלום!" — וכך עם סבר-פנים זה ועם אור הבוקר המופלא של לוס-אנג'ילוס, המראנו לקנוס-סיטי.

9

את הדרך מלוס-אנג'ילוס לקנוס-סיטי, בת אלפיים וחמש מאות קילומטרים, עשינו בחמש שעות. טסנו ממעל לנוף המזכיר את מרחבי הערבה. אין ישובים רבים ולא שטחים מעובדים. אנו טסים ממעל למדינות אריונה, קולוראדו, מקסיקה-החדשה. עוברים ממעל לערבת קולוראדו הצחיחה, ממעל להרי ה"ראקיס" הסלעיים והחשופים.

ורק עם התקרבותנו למדינת קנזאס, שמשם מסתעפים נהרות רבים השוטפים אל אגן נהר מיסיסיפי, הולך וכובש הירק את מלוא השטח. ישובים מצטופפים זה ליד זה, כבישים מתרבים והולכים, ובאחרונה מופיעה קנזאס-סיטי על גדותיו של נהר-איתן, נהר מיסורי. העיר מתרחבת והולכת עד האופק. ריבועים אין-סופיים של גושי בתים לא-גבוהים, מוקפי ירק.

*

זוהי בעצם עיר שחבורה יחד משתי ערים הנמצאות בשתי מדינות שונות. קנזאס-סיטי אחת יושבת במדינת קנזאס וקנזאס-סיטי השניה שוכנת במדינת מיסורי, ורק קו-הגבול מפריד ביניהן, אך שתיהן יחד מתמזגות לכרך אחד הנקרא "קנזאס-סיטי רבתי". איני יודע כיצד מסדרים השלטונות של שתי המדינות את החשבון ביניהם בנוגע לחוקים ולתקנות ולמסים הממלכתיים בשני החלקים הנפרדים של הכרך; אבל השלטון העירוני הוא אחיד, והוא נבחר על ידי תושביהן של שתי הערים יחד. כרך זה מכונה "לבה של אמריקה", ולא רק בגלל מקומו הגיאוגרפי, שהוא בטבורן של ארצות-הברית, אלא גם בגלל הטיפוסיות האמריקנית שבו. כאן נפתח השער למדינות הדרום-מערביות של ארצות-הברית ולכאן נהרו המתישבים הראשונים, המהגרים שחיפשו שטחים נרחבים להתנחלות. כל בעלי המעוף וההעזה, אומץ-הלב ויצר הכיבוש, הסביבה עשירה במעינות גפט, במחצבים, בתוצרת חקלאית מסועפת. היא העיר הראשונה בארצות-הברית בסחר הקמח והמקנה. רק בת מאה שנה היא קנזאס-סיטי היום והיא מונה כבר יותר משמונה מאות אלף תושבים ושטחה תופס יותר ממאתים קילומטר מרובעים. שנים-עשר כבישים לתחבורת-אוטובוסים מסתעפים ממנה, ומשלשת שדות-התעופה שלה ממריאים יום יום, אירונים של חמישה קווי-תעופה אמריקניים. (מספר הנוסעים באויר, שיצאו והגיעו לעיר בשנה שעברה, מגיע למיליון איש).

יש בעיר זו אוניברסיטה, שלומדים בה ששת אלפים סטודנטים, יש בית-ספר גבוה למוסיקה; תזמורת סימפונית (המנצח, ששמו שוויגר, הוא יהודי). המוזיאון העירוני הוקם על ידי מר נילסון, המוציא לאור את העתון המקומי "קנזאס-סטאר", והוא עלה בשנים עשר מיליון דולר. גם עובדה זו משמשת הוכחה, כי העיתונות בארצות-הברית מסוגלת להמציא רווחים גדולים.

*

מספרים אחדים יכולים לתת מושג-מה על ההתפתחות העצומה של ישובים עירוניים בארצות הברית. הנה קנזאס סיטי, למשל. בעשר השנים, משנת 1940 עד 1950, גדלה בה האוכלוסיה בשמונה-עשר אחוזים. שטחה התרחב וגדל ממאה חמשים וחמשה קילומטר מרובעים עד מאתים ושבעה. השימוש במים גדל בחמשים אחוז, בטלפון — בתשעים אחוז, בדואר — במאה ארבעים ושנים אחוז.

במשך עשר השנים הללו עלה מחזור המסחר השנתי פי־ארבעה — הוא מגיע עתה לשלשה ביליון ושלוש מאות מיליון דולר. יכול השדות המובא לעיר הוכפל, יכול גני־הירקות גדל פי־ארבעה. וכמו כן הוכפל שטח הפארקים ומגרשי המשחקים. המספרים המראים את הגידול המופלא הזה של כרכים באמריקה כמעט שמדהימים אותך בשעה שאתה מתרגם אותם לשפת המציאות.

את הערב בילינו במלון „מיהלבאך“ הנהדר, שבו התאכסן תמיד הנשיא טרומן, כשהיה בא לבקר בעיר מולדתו אינדיאנאפוליס, השוכנת כעשרה קילומטרים מקנזאס־סיטי. בכל חדר שבמלון זה מונחת על השולחן חוברת המספרת, בטקסט ובציורים, על יום השלישי בנובמבר 1948 יום הבחירות האחרונות באמריקה, שבילה טרומן במלון זה. בפרוטרוט מסופר, כיצד התנהג הנשיא בכל אותו היום. וכיצד חיכה בבוקר של יום הרביעי לנובמבר לתוצאות הבחירות, ומה גדולה היתה ההתרגשות במלון ובכל הרחובות הסמוכים, כאשר נתקבלה בשעה עשר ורבע בבוקר הידיעה על הנצחון המוחלט בבחירות. החוברת מספרת בהרחבה על הרגעים המאושרים שהיו לו לבעל בית המלון אותה שעה, כאשר מאות ידידים הצטופפו באולם ההמתנה של המלון, כדי ללחוץ את ידו של הנשיא. מובן מאליו שגם הצילום של בעל בית המלון, כשהוא עומד לצדו של הנשיא, ניתן בכל ההדר של אמנות משובחת.

למחרת יצאנו לשוטט בעיר, בלויט שוטרים רוכבי אופנועים, מלפנים ומאחור. ביקרנו בבית־החרושת הגדול של חברת התעופה „ט. וו. א.“ (טרנסוורלד איירליינז) לבדיקת המטוסים ותיקונם. אחת לחמישה חדשים בודקים כל מטוס־נוסעים שהיה בתנועה במשך זמן זה. מפרקים אותו לכל פרקיו ואיבריו הקטנים ביותר, ומרכיבים אותו מחדש. בדיקה מפורטת נעשית כאן במנוע, במדחף, בכנף, בראדאר, בכל גלגל וצינור חלול ובורג, כדי לבחון ולראות, אם יש איזה קלקול. איזה גירוד, צרימה כל־שהיא. ושוב אתה נפעם ומתפעל למראה מעשה־מרכבה זה, למראה החריפות והעומק של מוח אנושי שהמציא את כל הסבך המופלא הזה, על אלפי פרקיו וחלקיו השונים, הקטנים והעדינים לאין ערוך.

אחרי ביקור מאלף זה סיירנו במכוניות דוהרות בחורשות אשר בסביבה, אשר בהן הולכות ונבנות חווילות מפוארות ודירות פשוטות לבלי סוף. לאורך עשרות, עשרות קילומטרים נמשכות שורות של בתי־מגורים, ובהם בתי־שיכון שנבנים על ידי העירייה, בתוך חורשות ועל פני שדות־אחו רחבים. הממשלה המרכזית (הפדרלית) תומכת אף היא באשראי לפיתוח השיכון העירוני והפרטי. שעות רצופות לא שבעה העין מלראות את יפי הנוף ואת יזמת האדם הבונה. ורק לפנות ערב

שבנו אל המלון, כדי להשתתף במסיבות-קבלת-פנים, ובארוחת-הערב שנערכה לכבודנו.

באותה מסיבת-ערב, נכחו מוזמנים רבים מ"פני" העדה אשר בעיר וחשוביה. אחד המוזמנים, עורכו של שבועון מקומי, כאשר שמע מפני היו"ר את שמות העורכים המייצגים את ארצותיהן במשלחת זו, החליט שהגיעה שעתו לתווך בין ישראל ומצרים ולמלא על ידי כך תפקיד היסטורי ראשון במעלה. הוא הזמין אפוא אותי ואת מר ניקולאס נאחאס מקהיר, עורך ה"אלזאמאן" וה"ז'ורנל ד'אגיפט", לשיחה אחרי הסעודה, על מנת לקבוע תיכף ומיד, במעמדו, את תנאי השלום בין ארצותינו. הוא הוסיף להוכיח לנו, כי אכן ההשגחה העליונה זימנה אותו לשבת יחד אתנו ולשדל אותנו להפסיק, סוף כל סוף, את מצב-המלחמה בין שתי שכנות טובות כאלה כמו מצרים וישראל. שעה ארוכה דיבר על לבנו בהתלהבות רבה ובכל כוח השכנוע. אכן, יכולה היתה להיות "סטורי" נפלאה בשביל עיתונו הצלחת התיווך הזה. אבל הוא נגמר רק בהתערבותו של הצלם המקומי, שהנציח את שלשתנו כשאנו מרימים כוס איש לחיי רעהו, אחרי מאמץ-תיווך שנכשל.

10

אלף וחמש מאות קילומטרים עשינו באויר מקנזאס-סיטי עד וושינגטון, בירת ארצות-הברית, ששם היתה התחנה האחרונה של סיורנו. אכן, זה היה סיום נאה לפרשה נאה. כי הסיור בוואשינגטון העיר הוא כעין גולת-כותרת לשרשרת של סיורים בערים אחרות. היא מתאימה ביותר לשמש מטרפולין למדינה עשירה ורחבת ידיים. היא בנויה, לפי תכנית מעובדת מראש לכל פרטיה, על חוף הנהר פוטומאק, על פני שטח של מאה חמשים וחמישה קילומטרים מרובעים, בצל פארקים עבותים ושדרות-אילנות ברחובות. והרחובות עצמם — הצר שבהם הוא עשרים וארבעה מטר ברחבו, והרחב ביותר הוא ארבעים ושמונה. בפינות הרחובות מוריקות מדשאות וקוסמות אנדרטות, והבנינים לאורכם נאים ובעלי סגנון. בנין ה"קאפיטול", זה בית הקונגרס והסינט, הוא בית-מידות עצום ונשגב, אשר מדרגות רבות מובילות אל מבואו, ואינו עושה בכל זאת רושם חמור של כובד והקפדה, כי אם דוקא של היכל, המשרה יותר רוח אצילות והתרוממות מאשר רגש של הכנעה ושיעבוד. עמודיו, המגדל העגול המתנוסס עליו, ואנדרטת-החופש בראשו — הכל מצטרף לסגנון קלאסי עתיק, השובה נפש בשלוותו. בגבהו — הפיסגה שלו מתרוממת לגובה של מאתים ושלוששים מטר, — הוא כאילו חולש על פני העיר כולה.

אם מסתכלים לאורך השדרה הרחבה, המובילה מהיכל-הזכרון ללינקולן עד הקאפיטול, מתגלה לעין אחת התמונות הנהדרות של נוף, אשר יד אמנים הוסיפה

עליו נופך מיוחד. שלושים וששה עמודים ענקיים תומכים היכל זה, (כמספר שלושים ושש המדינות שהיו מאוגדות בארצות הברית בשנת מותו של לינקולן). הם כאילו שומרים על האנדרטה הענקית של הנשיא הגדול, אשר הציל את ארצות הברית מהתפוררות ושילם במחיר זה בחייו. מן ההיכל הנישא הזה ירחף מבטך על פני בריכת-המים הארוכה והשקטה, אשר הרחק, מעברה השני, מתרומם עמוד-הזכרון לוושינגטון, גיבור האומה האמריקנית. זהו עמוד-אובליסק גבוה מאה ושבעים מטר, המזדקר למעלה, דוגמת האובליסק המצרי „מחט קליאופטרה“, בכיכר „לה קונקורד“ שבפאריס. אך גבוה ממנו. מאחורי העמוד הזה, כמעט באותו המרחק המבדיל בין פלטיין לינקולן לעמוד וושינגטון, מתנוסס הקאפיטול, על גבעה נישאה, מבהיק בלובנו. ג'ורג' וושינגטון עצמו ירה את אבן-היסוד לבנין זה, בשנת 1793. אך בנינו לא בא לידי גמר מושלם, בלתי אם בשנת 1865. בשנת 1814, בימי המלחמה השנייה עם האנגלים, היה חלק ממנו למאכלת אש, כמו „הבית הלבן“ שנשרף אז על ידי החיילים האנגלים, ורק הכתלים נשאר על תילם. כדי למחות את עקבות האש, הוחלט אז לצבוע את הבית בצבע לבן, ומאז נשאר שמו של הבית, בית מגוריהם של נשיאי אמריקה, „הבית הלבן“ עד היום.

*

זאת היא עיר שאננה, אשר חוט של אצילות מתוח עליה. מימי הנהר והנחלים הנשפכים אליו, הפארקים העבותים, שדרות-האילנות, הרחובות השקטים, העדר בתי-חרושת, — כל אלה משווים לכרך זה צביון של משכן מושלים, מחוקקים, דיפלומטים, מלומדים, אנשי-רוח, אמנים. אכן, רב בעיר הזאת מספר בתי-האולפן הגבוהים, התיכוניים והעממיים. הספריות (ספרית-הקונגרס לבדה מכילה מיליוני ספרים וכתבי-יד) מוזיאונים, תערוכות תמונות ופסלים. בניני הציריות הזרות אף הם, כל אחד ואחד בסגנונו הוא. בתוך גינות או בין מדשאות רחבות, ושהם מרוכזים כמעט כולם ברובע אחד — משרים רוח של שלווה ונחת, אם כי בתוכם פנימה בלי ספק שוררת לפעמים קרובות סערת-רוחות ועצבנות. תכופות הנך חש ברגש של גאווה, התוקף כל אמריקני כשהוא מספר, שהעיר הזאת היתה למטרופולין רק לפני מאה וחמשים שנה, כאשר החליט הקונגרס האמריקני להקים מחוץ לגבולותיה של כל מדינה בירה מיוחדת לכל ארצות הברית. (מקודם היו הקונגרס והממשלה יושבים בפילדלפיה, העיר שבה הוכרזה העצמאות האמריקנית). רק לפני מאה וחמשים שנה התחילו לתכנן ולבנות אותה, ובמשך שנים רבות לאחר מכן היתה נקראת עוד „עיר הרחובות בלי בתיים“ כי אכן על גבי התכניות היו אמנם רשומים הרחובות, הגשרים, הגנים, אבל במציאות היתה וושינגטון שנים רבות ביצה ארוכה ושוממה על חוף הפוטומאק.

*

חביב ויקר הוא השם „ושינגטון“ לעם האמריקני. מלבד ושינגטון עיר הבריה, והמדינה הנרחבת במערב ארצות הברית, צפונה לאוריוגון, הנקראת בשם ושינגטון, יש עוד עשרים ואחת ערים במדינות שונות של ארצות הברית הנושאות את השם הזה. אך לושינגטון זו, עיר-הבירה, יש גם סטטוס מיוחד. היא נטולה מכל שטח ארצות-הברית, ואינן חלות עליה תקנות של איזו מדינה שהיא מביניהן. היא מדינה בפני עצמה. העיר והסביבה מהוות גליל מיוחד „גליל קולומביה“, שאין עליו מרות בלתי אם של הקונגרס לבדו. שמונה מאות אלף התושבים שבושינגטון אין להם זכות בחירה לא לפרלמנט ולא לשלטון העירוני, ואף אינם יכולים להשתתף בבחירות הנשיא. השלטון העירוני מתנהל ע"י נציבים מיוחדים של הקונגרס והסינט, ורבע אחד מתקציבה של העיר מתמלא מאוצרה של הממשלה-הפדרלית. תושבי המטרופולין של ארצות-הברית באמריקה הם איפוא פטורים ממלחמות-בחירות ומכל אותה התעמולה וההתרגשות אשר בהתגוששות מפלגות. האוירה מסביב לקאפיטול ול„בית הלבן“ היא שקטה תמיד, ואף אם תהיה סערת המלחמה בכל ארצות הברית עזה ונמרצת כאשר תהיה. זהו טוב ויפה בשביל המחוקקים והשלטונות היושבים כאילו על אי בודד ושוקט ואינם נתונים להשפעת תועמלנים ורמקולים במחיצתם הם. אבל יש אומרים, שתושבי ושינגטון עצמם אינם נהנים משלוות-צדיקים זו. אדרבה, הם רואים בכך כעין מיעוט דמותם. אומרים, כי בשנים האחרונות מתעוררת תנועה הדורשת לתת להם שוויון-זכויות מלא, למען יוכלו אף הם להביע דעתם, ככל האזרחים בכל מה שנוגע להנהלת המדינה או עיר-מגוריהם. אך, בדרך כלל, נדמה לי, שאנשי ושינגטון אינם מודאגים ביותר מאי-שוויון זה. אפשר לשער, עד כמה היו רגוזים ורוגזים אנשי ירושלים שלנו, אילו, למשל, היתה החוקה הישראלית נוהגת בהם כמו שנהג הפרלמנט האמריקני בתושבי ושינגטון, כלומר, אילו היתה שוללת מהם את זכות הבחירה לעיריה ולכנסת. הרבה בעיות חמורות של תסבוכות מפלגתיות היו נפתרות על ידי כך, אך האוירה של ירושלים לא היתה שקטה אז בשום אופן, כמו זו של ושינגטון.

בשתים-עשרה בצהרים נקבעה לנו פגישה עם הנשיא טרומן בבית הלבן. אחרי בדיקה קצרה של תעודותינו נכנסנו לחצר מרווחת, מודשאת, מוטלת פה ושם בצל אילנות עתיקים. בקצה החצר עומד הבית-הלבן, בנין בעל שתי קומות, עם אכסדרה נשענת על עמודים. מחדר ההמתנה הגדול, שבתוכו עומד שולחן עץ עגול וכבד ובאמצעו בקיע עמוק לכל רחבו, — נכנסנו לחדר האורחים, שבו הנשיא מקבל, כרגיל, את העתונאים במסיבות השבועיות שלו. ספות לאורך הקירות וכסאות מסביב לשולחן, על הקירות הרבה קריקטורות של הנשיא, של ידידיו ומתנגדיו. הרבה תשורות מאת שבטי האינדיאנים, נשק פרימיטיבי, מקטרות, כובעי נוצות.

בין התמונות על הקיר — מכתב־ברכה מאת ההסתדרות הציונית באמריקה במסגרת נאה. מן הצד אקווריום עם דגי־זהב. בהנאה מיוחדת. כפי הנראה, הובלטה על הקיר מסגרת שבה נתון גליון ה"צ'יקאגו טריביון" מיום הרביעי בנובמבר 1948, עם כותרת ראשית לרוחב העמוד: "דיואי ניצח את טרומן". מהדורת הבוקר של אותו העיתון (המצטיין בהתקפות חזקות על הדמוקרטים) הופיעה, בעוד הידיעות על תוצאות הבחירות לא היו עוד סופיות, ומי־שהוא, רפורטר פזיז, הודיע לעתוננו, כי נצחון דיואי בטוח. כעבור שעה הוכרח גם ה"צ'יקאגו טריביון" להודות, כי טעה, וכי אותה הכותרת לא התאימה למציאות. אבל לנשיא הנבחר גרמה טעות זו הנאה כפולה ומכופלת, והוא תלה אותה בחדר האורחים עם תקונים אחדים. בעפרון ירוק הוחלפו השמות בכותרת, כך שבמקום "דיואי" יצא טרומן, ומלבד זה רשם מי־שהוא, אולי הנשיא עצמו, לרחבו של העמוד את המלים האלה: "צריך תיקון: כאן ישנה טעות קטנה".

"טעות קטנה" זו המציאה לנשיא קורת־רוח כזאת, עד שמצא לנחוץ להצטלם באותו יום הרביעי לנובמבר כשהוא מחזיק בידו את גליון ה"צ'יקאגו טריביון" ומראה לקהל את הכותרת הראשית שלו שאינה מתאימה למציאות. גם צילום זה תלוי במסגרת, כדי ללמדך, עד כמה חייב עתונאי רציני להקפיד ולדייק בידיעות, על אחת כמה וכמה — בכותרות ראשיות.

*

הנשיא לא היה יכול לעומת זה לדייק בזמנו, אותו יום שביקרנו בבית הלבן. כיון שבאותה שעה עצמה, המיועדת לנו, באו אליו באופן דחוף מנהיגי הסיעות הדמוקרטיות בקונגרס ובסינט. מזכירו ביקש סליחה בשמו מאתנו והבטיח שהנשיא יקבל אותנו כעבור רבע שעה בחדר־העבודה שלו. ניתנה לנו ההזדמנות בינתיים לבקר באחדים מחדרי הבית, כמו החדר עם בריכת־מים גדולה בתוכו, שבה היה הנשיא רוזוולט שותה בכל בוקר, לשם התעמלות, והוא היה מובא אל החדר בכורסה. ראינו את חדר־השיבות של הממשלה, המקושט בתמונות גדולות של הנשיאים הקודמים. השולחן עשוי בתבנית מלבן שצדדיו הארוכים בולטים באמצעותם, כך שהנשיא היושב בראש השולחן יכול לראות את פניהם של כל המסובים מסביב לו. כאשר הגענו עד לפני חדרו של הנשיא, משכה את שימת לבנו פרסת־ברזל גדולה על רקע־עץ תלויה ממעל לדלת החדר. סימן למזל ולהצלחה. סדנא דארעא חד הוא.

בחדרו קיבל אותנו הנשיא טרומן, אחד, אחד, בלחיצת־יד ובברכה, בשאלו על הארץ שממנה באנו. אחרי־כן נתאספנו כולנו ב"גן השושנים" אשר מאחורי הבית. הנשיא יצא ובעמדו על מדרגת המרפסת השמיע באזנונו נאום קצר, לבבי ופשוט. ואף על פי שהיה זה "יום קשה" בשבילו, — לא נמנע ממנו ההומור. הוא

אמר לנו, כי השלום בעולם מבוסס קודם כל על ידיעת האמת, וכי רק אלה השואפים להכיר את האמת ולהודות בה ימנעו את המלחמה. "אין לנו מה להסתיר, ואתם יכולים לתור בארץ ולראות את כל המענין אתכם. האינפורמציה שלכם תתרום הרבה לענין השלום". והוא הוסיף בחיוך: "ואם מי שהוא יאמר להפריע לכם בעבודתכם — הגידו לי"!

אחרי כן ירד מר טרומן מעל המדרגות, אשר הובילו אל הגן, התייצב בתוכנו, ורמז לקהל הצלמים שארבו לו מסביב: "הרינו מוכנים, בויס" ! בין-רגע עטו עלינו בחורים אלה. כווננו אלינו עשרות מצלמות, והתחילה נקישה קדחתנית שלהן. ה"בויס" היו טרדנים למאד. הם דרשו מאת הנשיא בכל פעם להחליף את מקומו, להעלות חיוך מודגש יותר על שפתיו. "מיסטר פרייזדנט" ! — רעם אחד מהם בעל גוף ובעל קול, — "אין זאת עמידה כל עיקר, במחילה מכבודך. בבקשה לזוז קצת שמאלה". הנשיא חיך חיוך רפה וצעד שמאלה, כילד טוב המציית למורהו. באותו רגע הובררה לי מהותה של דמוקרטיה זו, של אותם יחסים פשוטים בין אזרח לנשיא. ראיתי גם את היחס של הבנה לעתונאים ולצלמים העובדים בשביל העתונות. הללו, כנציגיו של הציבור, נושאי דברו, נחשבים בעיני השלטון באמריקה כנציגים נבחרים, שהכל זייבים בכבודם.

11

מן ה"בית הלבן" נסענו אל הקאפיטול לארוחת-צהרים שנערכה לכבודנו מטעם הסינאט. המארחים שהסבו אתנו — הסינאטורים מקמאהון ובנטון מקוניטיקוט, ג'והנסון מקולוראדו ומודי ממיצ'יגאן — עסקו אף הם בשעתם בעתונאות לפני היבחרם לסינאט. האחרון, מודי, היה עוד לפני חדשים אחדים ריפורטר באחד העיתונים במדינתו. הוא היה גרגש מאד בפגישתו עם קהל עורכים, שאחדים מהם שמם הולך לפניהם בעיתונות האירופית. לרגעים נדמה היה, כי הוא כאילו נבוך ומתבייש, על שזנח את חדר-המערכת והלך לשבת בסינאט, והוא עודנו צעיר לימים. באירופה השם "סינאטור" הוא כמעט שם-נרדף עם אדם זקן ותשוש, המבלה את שארית-חיוו בכורסה מכובדת, המטפל אמנם בעניני פוליטיקה, כאילו לשם "הובי", אבל אין ל"פוליטיקה" שלו השפעה מכרעת. ברם, אין הדבר כך באמריקה. תשעים וששה החברים של הסינאט האמריקני הם המכריעים והמשפיעים בכל הליכות המדינה. והם מאפילים בהשפעתם על הקונגרס. כלומר על הבית התחתון, "בית הנציגים", כפי שהוא נקרא.

הסינאטור בנטון, שניהל את השולחן של ארוחת-הצהרים, הזמין אותנו אחרי הארוחה לביקור בסינאט, ביצע האורחים. באולם-השיבות למטה התנהל אותה שעה פולמוס בין הסינאטורים הדימוקרטים והריפובליקנים. נתגלה

לי כאן נוהג פרלמנטרי מיוחד, שלא ידעתי עליו. אין הסינאטור הרוצה להשיב דבר-מה על דברי הנואם מחוייב לחכות בתשובה זו שהלה יגמור את נאומו ולתת לרוח בטנו להציק אותו שעה ארוכה. כשהוא שומע איזה דבר מפי הנואם, הטוען תשובה מיד, הריהו קם ממושבו ופונה ליו"ר בבקשה, שהלה ישאל את הנואם, אם הוא מסכים להפסיק לזמן קצר את שטף דבריו, כדי שהוא יוכל לענות לו תיכף ומיד. הנואם מסכים תיכף (אולי כדי שיוכל בינתיים לשאוף רוח ולהיזכר בעוד כמה רעיונות לשם המשכת נאומו) והטוען שכנגד מתחיל לנאום, לשאול שאלות ולהעיר הערות, עד שהוא מסיים, ואז ממשיך שוב הנואם הראשון, וכמובן ביתר התעוררות, מכיוון שיש לו כבר עכשיו חומר נוסף, עד ששוב מתעורר הטוען ומבקש שוב את הנשיא שהלה יבקש את הנואם להפסיק לרגעים מועטים. זהו דו-שיח, היכול להימשך שעות.

אך בהזדמנות זו של ביקורנו באה הפסקה בלתי-צפויה בדו-שיח זה שבין הסינאטורים. רגעים אחדים אחרי כניסתנו ליציע האורחים, קם ממושבו הסינאטור בנטון ופנה ליו"ר הסינאט בבקשה להפסיק את הוויכוח ולקדם בברכה את „נציגי העיתונות מארבע-עשרה ארצות באירופה, אפריקה ואסיה, שבאו לבקר אותנו“. שני הסינאטורים המתנצחים הסכימו תיכף להפסיק את הוויכוח, והסינאטור בנטון המשיך ואמר: „מנקודת ההשקפה של העם האמריקני השואף תמיד להסכם ולהבנה עם עמים אחרים, הרי אין קבוצת-אישים אחרת שביקרה פעם בארצות-הברית חשובה ונכבדה כליכך כמו קבוצת-האישים הזאת של עורכים ועתונאים, היושבת עתה בבית הזה ביציע האורחים. חברת התעופה „טו.ו.א.“ ראויה להוקרה מיוחדת על ארגון הסיור הזה והבאת האורחים האלה למדינתנו. האורחים יראו כאן, שאין לנו שום דבר להסתיר. הם יראו, בלי ספק, גם דברים שאין לנו להתגאות בהם ביותר; הם יראו, שאנו בעצמנו מכירים ומודים, שיש עדיין תופעות מסוימות בחיים האמריקנים שאנו מקווים לתקן ולשפר, בתהליך הדמוקרטי של המשטר שלנו, וגם להתקדם עוד יותר בשנים הבאות. אין לנו מה להסתיר ולהעלים. אורחינו אלה כאשר ישובו לארצותיהם יוכלו לכתוב עלינו כאנשים מוסמכים, כאנשים שראו את אורח-חינו וראו אותנו פנים אל פנים. ואני מקוה, שאחריהם יבואו עוד קבוצות מבקרים, לא רק עתונאים, כי אם גם אנשים ממקצועות אחרים, מהתעשייה, מאיגודי-פועלים מקצועיים ועוד, שאנו מעונינים בהבנה וביחסים ידידותיים אתם“.

אחרי הדברים האלה, קם נשיא הסינאט והשמיע אף הוא דברי-ברכה לבכיים. „אנו שמחים לראות אתכם לא רק בסינאט, — הוסיף יו"ר הסינאט, — כי אם גם בארצות-הברית בכלל; ואנו מקווים שביקורכם כאן יועיל גם לכם וגם

לנו, בשטח הפצת ידיעות והבנה בינינו ובין העמים של ארצותיכם. אתם תכירו את המטרות והמגמות האמיתיות של הדמוקרטיה כאן ובעולם כולו. אתם תקחו אתכם ידיעות רבות וחשובות בכל הנוגע למוסדותינו אנו, וגם אנחנו נוכל ללמוד מכם הרבה בכל הנוגע למוסדותיכם אתם".

12

ימים תמימים אפשר לבלות במוזיאונים הענקיים של וושינגטון, שבהם נאצרו חפצי-אמנות, עתיקות, תבניות המכונות והמכשירים שהומצאו במאת-השנים האחרונה, התכניות והשרטוטים שלהן. עושה רושם האוירון הראשון שהומצא על-ידי האחים רייט לפני כחמישים שנה בערך ואשר בו טסו בפעם הראשונה בדצמבר 1903. גם האוירון של לינדברג אשר חצה הראשון את האוקיינוס האטלנטי בשנת 1926 תלוי לראוה. אופיניים הם למוזיאון הלאומי הפסלים של אישים ומנהיגים חיים, כמו מנהיגי הפועלים מורי, וויליאם גריין וג'והן לואיס, המדינאים ברנרד ברוך, מורגנטוי, וואלאס ועוד. גם פסליהם של עתונאים מפורסמים כמו הפרשן וולטר ליפמן ואחרים מוצגים שם. אף מנהל הצנזורה, מר פרייס, זכה להיות חשוב בשיש ולהיות מוצג בין כל פסלי האישים האלה, מדינאים ועתונאים. נראה הדבר, כי הצנזור נחשב במדינה חפשית לאחד העתונאים המוכשרים ביותר.

למחרת, ביום הרביעי למאי, אחרי הצהרים ביקרנו ב"סטיט דפרטמנט", לחטוף שיחה עם מר אצ'יסון שהיה בימי-ביקורנו מזכיר המדינה. משרדי ה"סטיט דפרטמנט" נמצאים בבנין ענקי, כי פעולות משרדים אלה הסתעפו מאד בשנים האחרונות. עוד לפני חמשים שנה היו ל"סטיט דפרטמנט" מאה פקידים בסך-הכל. עכשיו מגיע מספרם לעשרים אלף! אין תימה בדבר. אם נשים אל לב, כי המדיניות האמריקנית מטפלת עכשיו כמעט בעניני העולם כולו, בה בשעה שלפני יובל שנים היתה למעשה בדלנית ולא התעסקה יותר מדי ביחסים הבינלאומיים. היום, לא רק שאמריקה יצאה מבדידותה, אלא שהיא הפכה כעין תלפיות, שהכל פונים אליה.

חדרו של מר אצ'יסון נמצא בקומה החמישית. אנו מובלים לחדר רחב, שבקצהו תקוע הדגל האמריקני. ליד שולחן-עבודתו מקבל אותנו מר אצ'יסון בלבביות. הוא יוצא מאחורי השולחן ובעוד רגע הוא עומד בתוכנו, מוקף עתונאים, שואל ומשיב, מתוך בדיחות-הדעת. הוא בא זה עכשיו מביתו של הנשיא טרומן, ששם אכל את ארוחת-הצהרים יחד עם מר בנג'וריון, וכפי הנראה זוחה עליו דעתו. אולי הסביר לו ראש-הממשלה הישראלי כמה דברים, שלא היו מחוורים לו כל צרכם, או אולי סיפר לו בדיחה יהודית-עממית. נראה, שאצ'יסון הוא בעל

חוש להומור. פניו דומים הרבה לפניו של לורד סמואל, כשזה היה עדיין רק "סיר" ונציב ראשון ליהודה, לפני שלושים שנה בערך. בדרך כלל, מכל האישים שפגשתי בארצות-הברית, טרומן ואצ'יסון דומים מאד-מאד לצילומים שלהם שאנו רואים בעיתונות. רק צבע-הפנים אינו ניתן להימסר בצילום. אצל אצ'יסון זהו צבע רענן, אדמומי והשפם שלו עשוי בקפדנות יתרה.

בפגישה מעין זו, עם עתונאים מארצות שונות, שיש להם גם השקפות שונות, אין דיפלומט יכול לנהל שיחה במובן המקובל. אפשר להתלוצץ, לרפרף על כמה ענינים, להשיב על כמה שאלות "עדינות" בבדיחה מסורתית, אבל האוירה אינה נעשית נוקשה וטרדנית. אדרבה, הכל יודעים ומבינים שאי-אפשר אחרת, שאין לקבל כאן "אינפורמציה" ו"אינטרביואים", אלא רק פיצוי זעיר ליצר הרפורטרי החבוי אי-שם אצל כל עתונאי ועורך-עיתון. ואכן, המדיניות האמריקנית בימים אלה חייבת לנגוע בזהירות מרובה בכל נושא הנתקל לפניה. דוקא משום שארצות-הברית נעשו, שלא בכוננת ושינגטון ושלא ברצונה, למעצמה האדירה ביותר במקלות העמים, דוקא משום שמצפים ומיחלים לדברה, להחלטתה למנהיגות שלה, — מוכרחת וושינגטון להיות זהירה מאד בכל צעדיה, לשקול כל מלה וכל ביטוי, אף על פי שהאמריקני בדרך כלל אינו רגיל בכמו אלה. כמו אצל כל אומה צעירה, גם דעת-הקהל באמריקה אינה יכולה לבלום את עצמה והיא שטופה לפעמים בדיבור ושולחת רסן מפיה כשהיא מתעוררת על עוול הנעשה ע"י מעצמה זרה. ואולם מנהיגי המדיניות האמריקנית רואים עצמם כנושאי אחריות גדולה לא רק לגורלה של אמריקה, אלא גם לגורל העולם כולו. הכרה זו, שחדרה בשנים האחרונות למוחם של המנהיגים באומה זו, מחייבת אותם יותר מאשר אישים אירופאים וותיקים במדיניות-חוץ. האמריקנים הם כילדים שבגרו בין-לילה, שלפתע-פתאום הרגישו עצמם אחראים למשק הבית כולו, אחרי שנעדר אבי-המשפחה. הללו שתקנים יותר והרצינות שלהם היא המורה יותר מאשר אצל גדולים, כמו שדיני התורה נשמרים יותר ע"י גרים שקיבלו עליהם עול מצוות.

ויש למדיניות האמריקנית הרבה בעיות בשטח הבינלאומי, שאין גישה פשטנית לפתרונם. ההגיון של האדם האמריקני הוא ישר ופשוט, והוא מוכן להגיב על כל עובדה ב"שכל הישר" שלו. אך מתוך הכרת האחריות שאינה מרפה ממנו, הוא משתדל לשמוע דעת אחרים ולנקוט פעולות יחד עם אחרים, מתוך שותפות והסכם הדדי. האחרים מתאמצים בינתיים לנצל גם את חוסר-הנסיון, גם את התמימות וגם את היושר של האמריקני. בנות-בריתה של אמריקה באירופה משתדלות עד כמה שאפשר לצנן את הרגישות ואת ההתרגשות היתרה של העם האמריקני לגבי תוקפים, לגבי הפרת חוזים וכדומה. אבל יחד עם זה הן מוכיחות, כי

לשם הבטחון, כדי שיחדלו תוקפים מן הארץ, וכדי לבטח את האומות מפני התקפת פתאום. — מן ההכרח הוא לגייס כספים, וכספים רבים, כדי לבנות את הסכר נגד השטפון האדום, אם יבוא. ומקור הכספים האלה הלא ידוע הוא: — במדינת הדולרים.

*

ויש גם בעיות פנימיות, המסתעפות והולכות ממדיניות החוץ. הרי, למשל, ההתנגדות הנמרצה לקומוניזם, שהיא הולכת ומתפשטת ברחבי אמריקה, הואיל שהעם האמריקני אינו סובל משטר דיקטטורי, כבילת החופש והמצפון האישי, או שלטון אבסולוטי איזה שהוא המטיל את מרותו אפילו מחוץ לתחומי ארצו. ואולם עם ההתנגדות הזאת לקרמלין, מתעוררת התנגדות גם לכנסייה הקתולית, שהיא אף היא בנויה על מרותו של שליט יחיד בתוך העולם הגדול, מחוץ לתחומי המדינה הקטנה שלו. אם כי יש הבדל גדול בין תפיסת העולם הקומוניסטית המבוססת על חמרנות וכפירה, לבין ראיית העולם הקתולית, המבוססת על עקרונות אמונה ודת. — הרי יש צד שוה ביניהן, שהן שתיהן אינן מרשות זכות ערעור מבפנים על סמכותן, על מרותן הגמורה. היסודות הפרוגרסיביים באמריקה טוענים, שגם הכנסייה הקתולית היא מצמצמה החודרת למדינות אחרות, מכשירה בהן המונים לנתינות שלה, מבלי להתחשב בחובותיהם כלפי השלטון הלאומי המקומי. הם מוכיחים, שעשרים מיליוני הקתולים שבארצות הברית מעריצים גם הם שלטון מוחלט של הוותיקן כמו שהקומוניסטים מעריצים את שלטון הקרמלין. בשורה הראשונה הם מצביעים על בתי הספר המיוחדים שהקתולים מקימים בארצות הברית, ושהם מתחרים בבתי הספר העממיים של הממשלה והרשויות המקומיות. כשלושה מיליון וחמש מאות אלף ילדים מתחנכים היום בבתי ספר אלה והם מקבלים חינוך קתולי, שהוא מתנגד לרוח ביה"ס הכללי באמריקה, החפשי מכל זיקה של מפלגה פוליטית או של קבוצה דתית.

13

אם נגעתי קודם בעניני החינוך בארצות הברית, כדאי להתעכב על נושא זה, שהוא אחד העיקרים של בנין מדינה ואומה. באמריקה קיים בית ספר עממי, שהרשות המקומית מכלכלת אותו והוא פתוח לכל הילדים, בלי הבדל דת ומוצא. השלטון של המדינה המקומית! — ולא הממשלה הפדרלית, בושינגטון, — תומך בבתי ספר אלה, ומשום כך החינוך ניתן חינם, בתור תגמול בעד מסי העיר והמדינה. האדם האמריקני אינו יכול להעלות על דעתו מצב כזה, שבית הספר העממי יהיה נתון לפיקוחה של איזו־שהיא מפלגה פוליטית, או לפיקוחה של רשות דתית. ואף על פי שבמקומות אחדים במדינות הדרום יש עוד הפליות כלפי הכושים

בבתי־הספר העממיים, הרי המלחמה נגד הפליות אלה מתנהלת בהצלחה, והן הולכות ונעלמות משנה לשנה.

בדרך כלל אפשר להגיד, כי בית־הספר העממי באמריקה הוא המוסד הדמוקרטי ביותר של אומה דמוקראטית. אין מפלגה פוליטית מכתיבה לו את ספרי־הלימוד, ואין שום השפעה דתית חודרת בין כתלי בית־הספר בשעות הקבועות להוראה, אף שיש האפשרות להורים לתת, כמובן, לילדיהם חינוך דתי אחרי שעות־הלימוד בבית־הספר, על חשבונם הם. הפיקוח על בית הספר העממי נתון בידי הרשות המקומית, כלומר בידיהם של נציגי הרוב של האוכלוסייה. זוהי הנחה מקובלת אצל העם האמריקני, שדעת הרוב היא המכריעה, בהתאם לרוח הדמוקרטיה, ועל כן יש לרוב האוכלוסייה הזכות לקבוע את מהות החינוך בבית־הספר העממי. ומהות זו מבוססת על העיקרון, שרוח האדם צריכה להיות חפשית מכל משפט קדום ושהיא צריכה בעצמה לחתור לבקשת האמת. אין להטביע מראש על החינוך חותמת של השקפה מדינית איוו־שהיא, כי אם על החניך עצמו, אחרי שיקנה לו את הידיעות האלמנטריות, לחפש ולמצוא את דרכו להשקפה זו.

אבל בית־הספר העממי באמריקה עומד לפני קשיים טכניים בתקופה זו. הממשלה הפדראלית, כאמור, אינה מקציבה כספים לכללתו, שכן הוא מתכלכל רק ע"י הרשויות המקומיות והמדינות הבודדות של ארצות־הברית. ההקצבות אינן ניתנות מאת הממשלה הפדראלית מחמת החשש, כי בתי־הספר העממיים, שאינם נתונים לפיקוח הרשויות המקומיות, ידרשו אף הם את חלקם בהקצבות אלה, שכן הן באות מלִיכסם של כל משלמי המסים. ובתי־ספר אלה הם רובם ככולם קתוליים, הנתונים לפיקוחה של הכנסייה. עקב חשש זה הולך ומחמיר מצב בתי־הספר העממיים של הרשויות המקומיות. הילודה בשנים שלאחר המלחמה הולכת וגדלה גם באמריקה, כמו בכל מדינות העולם, ולכן מתמלאים בתי־הספר עד אפס מקום. בשנות המלחמה הגיע עד עשרים ושלושה מיליון. עם תום המלחמה הוא הולך וגדל ובשנה זו הגיע ליותר מעשרים ושישה מיליון, ולפי המשוער הסטאטיסטי הגיע לשלושים ושנים מיליון בשנת 1958, שאז יתחיל שוב לרדת, אחרי שיופחת קצב הילודה (קצב זה, לפי חישובי הסטאטיסטיקה, הוא תמיד בצורה גבנונית, כמו נחשולי הים). אבל אז יגבר הלחץ על בתי־הספר התיכוניים. נחוצים איפוא יותר מורים ויותר בנינים בשביל בתי־הספר. המחסור במורים בשביל ביה"ס העממי מורגש בכל מדינה ומדינה מארצות־הברית. הנוער באמריקה, כמו הנוער בארצות אחרות, אינו נוטה להתמסר לקריירה של הוראה בבתי־ספר, ואפילו מאלה שנכנסים לסמינריונים כדי לקבל היפלום של מורה, נכנסים להוראה ממש רק שבעים וחמישה אחוזים. אכן, גם הללו אינם מראים

נטיה חזקה להישאר זמן רב במקצוע זה. ביחוד מורגש המחסור הזה בבתי-הספר הכפריים, ושם הכוחות הפדגוגיים הם גם מועטים וגם בלתי-מושלמים די הצורך. גם המחסור בבניינים מכביד מאד. ההקצבה של הממשלה הפדראלית בשביל אותן המדינות, שאין להן עצמן אוכלוסיה עשירה, היתה מסוגלת למלא, לכל הפחות, את החיסרון הזה. ועל המדוכה הזאת אמנם יושב הקונגרס בוואשינגטון ומחפש את הדרך, כיצד להקציב סכומים למדינות תוך כדי השתמטות מן התביעה להקציב כסף גם בשביל בתי הספר של הכנסיות הדתיות.

אין זו אומרת, כמובן, שחסרה לו לאדם האמריקני הזיקה הדתית. אדרבה, האמריקני הממוצע הוא שומר מסורת וקשור לכל קדשי הדת. הכהנים והמטיפים — הם המעצבים את אפיו של העם, וכמו שראשי המדברים בתוך העסקנות היהודית באמריקה הם רבנים ו"ראבייס", כך גם בחייהם של לא יהודים שם, המטיפים והכהנים של העדה הם הפעילים בחיי החברה, בעיקר בערים הבינוניות והקטנות של אמריקה. הסרטים המקובלים היום במדינה זו הם אלה המראים את הצעיר האמריקני האינטליגנטי, שהקדיש עצמו לקריירה של רועה דתי באיזו פינה נידחת, הרחק משאון הכרכים הגדולים. צעיר זה, שהוא יודע פרק בספורט, יודע להתגושש, לעבוד כל מיני עבודות, והוא גם בעל הומור ואיש חברה, מתקשר בקשרי-אהבה עם בחורה יפה ומשכילה, והוא משכנע אותה לצאת מן הטרקלינים של הכרך, אל איזה כפר נידח במרחקי המערב האמריקני, לעבוד עבודה קשה במטבח ובגינת הבית הקטן, אך להיות לו לעזר בעבודה זו של חינוך בני-אדם לאמונה, לתפילה ולעבודה ולבטחון מוצק ברחמי ההשגחה.

על הצופה הבא מאירופה, שהוא חדור רוח ספקנית, סרטים אלה עושים רושם של מילודראמה מתוקה, של איזה ענין בלתי-ריאלי, דמיוני בלבד. ואולם הצופה האמריקני רואה בזה רוח חלוציות חדשה, ואולם גם ענין של ספורט עילאי. הוא עוקב באהדה ובענין רב אחרי הרפתקאותיו של זוג זה, צמד יפה ואלגנטי, לכאורה, שנטש את חיי הכרך למען אידיאה נשגבה, בכוח האמונה. הכהן הצעיר ואשתו נחקלים בבני-אדם מגושמים נטולי תרבות, והם נהדפים לאחור כאשר הם מנסים להתקרב לבני-אדם מרודים וקשי-יום, שמרירותם, בגלל הדלות שלהם, מביאה אותם לידי כפירה וגידוף כלפי מעלה והתקלסות בכל המטיפים לאמונה. ואולם לאט, לאט, הם כובשים את הלבבות בפשטותם, בכוח האמונה שלהם, בשפע הטוב והאהבה שהם משפיעים על כל אחד במחיצתם, ובסופו של דבר בא הנס של קירוב הלבבות, כאשר קשי-העורף ביותר באים להיפרד מאת הכהן הצעיר העוזב את הכפר. והם מביעים לו אז את הערצתם ואהבתם העמוקה. עם כל ההגזמה של סרטים אלה, הרי אין ספק, שנושא זה קרוב הוא ללב האדם האמריקני, שכן רוצה הוא להשפיע

טובה על האחרים וגם הוא כרוך אחרי סנטימנטליות, אחרי האמונה, שהאדם המסור בכל לבו לאידיאל, סופו שיהיה כובש לבבות ויהפוך גם את מתנגדיו לידידים ואוהבים.

14

אחרי מסיבה עם סגן שר החוץ, המטפל בעניני המזרח התיכון, ואחרי סיור בסביבות וושינגטון, נסתיימה שורת קבלות-הפנים לכבודנו במסיבה שנערכה ב"מועדון העתונות" המייצג את העתונאים של כל מדינות ארצות-הברית. כתב הטורים האלה נתכבד להיות במסיבה זו הדובר בשם המשלחת הבינלאומית שלנו, בזכות "היותו נציג הרפובליקה הצעירה ביותר". אחרי חילופי נאומים וברכות נפרדנו מאת חברינו העתונאים האמריקנים. למחרת היום היה על המשלחת שלנו לחזור במטוס של "טווא" לארצותיהם השונות. החלטתי לשוב לנו יורק כדי לעשות בה שבועות אחדים לפני שובי לארץ. הפעם רציתי לעמוד מקרוב על אופיו של הישוב היהודי הגדול בכרך זה, אותו הישוב המהווה היום את חוט-השדרה של יהדות התפוצות, ועליו אנו נשענים, בעבודת הבנין וההתבצרות של מדינת ישראל.

אותו שבוע של ראשית מאי היה שבוע של בן-גוריון. ראש ממשלת ישראל היה מבקר אז בערים של המדינות המזרחיות בארצות-הברית — ניו יורק, פילדלפיה, בוסטון, פיטסבורג ועוד. בניו יורק הפך הביקור הזה הפגנה עצומה למען ישראל. המונים, — הנאמדים ליותר ממיליון נפש, — מילאו את הרחובות, הונפו דגלי ישראל על הבנינים הגדולים שבעיר, וקבלת-הפנים מטעם העיריה שיקפה את אהדת האישים וההמונים האמריקנים למדינתנו. באותם הימים היו יהודי אמריקה, וביחוד יהודי ניו-יורק, נתונים במצב-רוח מרומם וחגיגי. בכל התכונה הזאת הוסיף נופך מיוחד ביקורן של שתי אניות-המלחמה הישראליות "משגב" ו"הגנה". ואף על פי שנראו ננסות מאד לעומת אניות-המלחמה האמריקניות שעגנו לצידן, התבלטו ביותר לפני הישוב היהודי בדגליהן, בצוות שלהן, בכלי הנשק הישראלי, שבפעם הראשונה הופיע לעיניהם כדוגמא מוחשית של ריבונות יהודית. מהותה של המדינה בתור גוף החולש לא רק על שליחים ואישים נכבדים המופיעים כפעם בפעם מישראל, אלא גם על חיילים ומלחים ורובים ותותחים — הובנה לפתע על ידי המוני היהודים העממיים, אלה שמשתייכים עדיין לדור המהגרים, שהשלטון בארצות-מגוריהם הישנות היה מסתמל אצלם במדים, בכלי-זיין, בפלוגות קצינים וחיילים.

גם השיכבות העליונות של יהדות אמריקה, ואפילו הצמרת שלה, היו נרעשות ונרגשות לנוכח התופעה הזאת של מיניסטר יהודי, אשר משמרות-צבא בשלחות לחלק לו כבוד צבאי, למראה דגל ישראל על המלון המפואר שבו הוא מתאכסן. כמעשה-פלאים היו להם כל אלה הנימוסים והטכסים הדיפלומטיים בשמו ולשמו של העם הקטן והמדוכא ההוא, שהם היו רגילים לראותו כ"קבוץ-גלויות" גדול, כמחנה רב של דלפונים הנטוש על פני כדור העולם והזקוק תמיד לרחמי שמים ולחסדי בני-אדם, שיגישו לו עזרה וישתדלו למענו אצל שרים ומלכים לשם ביטול גזירות. זה היה משהו מהפכני, בלתי-מצוי וכמעט בלתי-ריאלי בעיניהם. המנצחים על מלאכת המגבית המאוחדת ותעמולת ה"באנדס" (אגרות-החוב הישראליות) השתדלו, כמובן, לנצל את ההתפעלות הזאת לשם המטרות החמריות, הממשיות, וגם הצליחו במידה מסויימת בנידון זה, אבל נדמה לי, כי על ידי כך הכניסו כעין נעימה אחרת בהלך-הרוח הזה. דוקא באותה שיכבה עליונה, בעלת-היכולת, שופעת ההון והרצון הטוב, היתה התעמולה לשם ממון באותם הימים כמו סילון של צונן על נפש נלהבת ושואפת חזון. הללו ראו אמנם אז, בעיני רוחם, את ימות-המשיח, את העם הזקן והנרדף, מזדקף במלוא קומתו, והוא צעיר ורענן, כאותם חיילי הצי הישראלי. ואילו התעמולה השיגריתית הדפה אותם לאחור, אל תקופת העזרה והסעד והרחמים וקופות-הצדקה המקשקות.

אותה אי-הבנה בפסיכולוגיה של ההמונים התבלטה גם באסיפת-העם הענקית באולם "מדיסון סקווייר גרדן", ביום העשירי במאי בערב, לכבוד יום-ההולדת השלישי של עצמאות ישראל. קרוב לשלושים אלף איש ואשה, לבושי מועד היו נוכחים באסיפה זו, שבה עמד לנאום מר בן-גוריון. על במת הנאומים ישבו בין האורחים גם ראש עיריית ניו יורק, ובנו של הנשיא רוזוולט, שהשמיעו נאומים קצרים על ערך היום. מחזה נהדר היה זה כאשר פלוגת חיילי הצי האמריקני, נושאי רובים, קידמו במצעד כבוד תחת הדגל של ארצות הברית את חיילי הצי הישראלי, חמושים אף הם, ונושאי הדגל הישראלי. היה זה סמל רב-משמעות, שהרעיש את לבותיהם של רבבות הנאספים. אך האספה כולה עמדה בסימן של תעמולה למכירת אגרות-החוב, ומשום זה היה נדמה לפעמים, כי יום-הזכרון הזה לגבורת הבנים והבנות, אשר בדמם קנו וציוו לנו את המהפכה ההיסטורית הזאת בחיינו — הוא כעין טפל לאותן המגמות ה"פראקטיות" שהציבו לעצמם המארגנים של האסיפה. משום כך, גם נעדרה באותה אסיפה ההערכה של התהליך הציוני-חלוצי, שהביא למהפכה זו.

אין אני אומר למתוח ביקורת על עסקני המגביות ואיגרות-החוב. הם יכולים, כמובן, לבטל כל טענה או טרוניא הבאה מפיו של אדם מן החוץ, שאינו מתמצא

בתנאים המיוחדים בארץ זרה לו, שהוא מבקר אותה בפעם הראשונה. וגם המבקר הקפדני צריך לדעת, כי אנשים אלה עומדים תחת לחץ בלתי-פוסק של תביעות ובקשות המגיעות אליהם מישראל. כי הצרכים דחופים ודוחפים, ולכן רואים הם את עצמם נאלצים להשתמש בכל הזדמנות, כדי לגייס כספים לפתוח לבבות וכיסים. ואולם אין לנו להתעלם מן המצב הטראגי הזה. זוהי עובדה מצערת ואולי גם מדאיגה. שראש ממשלתה של מדינה צעירה, הבא בפעם הראשונה לבקר במטרופולין של מדינה אחרת, בעלת ההשפעה הגדולה ביותר בימינו, מוכרח לבצע בבת אחת שני תפקידים, שאינם עולים בקנה אחד. הוא מוכרח מצד אחד לקשר קשרים פוליטיים ולהקפיד משום כך על רמת הסוברניות של מדינתו, על יחס הכבוד אליה; ומצד שני עליו להתמסר לבקשת עזרה ולקבוצ כספים שבביל אותה המדינה. זהו גורל יהודי מיוחד, שאין דומה לו אצל אומות אחרות.

15

הפעם היתה לי שהות יותר להתבונן לחייה של ניו-יורק, לשאונה והמונה. בהשוואה אל השאון וההמולה ברחובותינו אנו, אפשר להגיד, כי ניו-יורק היא עיר שקטה. בכל אופן מסודרת היא עד מאד בתעבורה; אין הולכי רגל באמצע הרחוב, ואין מכוניות פורצות להן דרך, שלא בכיוון החוקי. כל רחובות העיר אשר ממערב למזרח הם בעלי כיוון אחד, ובכל פינת רחוב קבועים רמזורים, אשר לסימון האור האדום והירוק שלהם מצייתים גם הנוסעים וגם הולכי-הרגל בקפדנות יתרה. משום זה אין עצבנות ואין התרוצצות, אין סימני כהלה ורוגז על הפנים. אם הגיע אדם לקרן הרחוב, כשהוא צריך לחצות את הרחוב הצולב, הריהו מצטייד בסבלנות ומחכה "לאור הירוק", אשר יתיר לו להמשיך דרכו.

לפעמים, כאשר ירגז הניו-יורקי כמעט-קט על סימן-האור המתמהמה, לפי דעתו, (בכל דקה מתחלפים הסימנים) הוא רוטן מתוך חיוך: "החזירו אותה לאינדיאנים!" פירוש הדבר: החזירו את גיו יורק לאינדיאנים, אשר מכרו אותה אי-פעם לאנשי אירופה. ואכן, כל השטח הזה שעליו בנויה היום ניו-יורק רבתי נמכרה לפני שלוש מאות ועשרים שנים על-ידי האינדיאנים לאנשים שבאו מהולנד. הללו שילמו אז בעד אותו השטח את הסכום של עשרים וארבעה דולר! זו היתה הקנייה המוצלחת ביותר בכל ההיסטוריה האנושית. ההולנדים בנו כאן ישוב וקראו לו "אמסטרדם החדשה", עד שבאו הבריטים וכבשהו. "המגרש" הזה שווה היום סכומים אסטרונומיים. הוא היקר ביותר בכל העולם, ומשום זה היה הכרח להקים עליו בנינים גבוהים, מגרדי שחקים, בעלי קומות רבות, כדי להפיק את המכסימום של תועלת משטח קטן ביותר. מובן מאליו, שאין איש מוכן להחזיר את השטח לאינדיאנים, וגם עקבותיהם של צאצאי האינדיאנים ההם, שמכרו את

הסחורה הזאת, נעלמו זה כבר ואולם הפתגם: "החזירו אותה לאינדיאנים" נשאר בפי רבים, בשעת רוגזה.

מרכזה של ניו יורק הוא על האי מאנהאטאן, הארוך והצר, שהוא מהווה את לבה של ניו יורק רבתי, ועליו מרוכזים הבנינים, ההמונים, כלי-הרכב, עליו בנויים בתי-המסחר הגדולים, התיאטרונים, בתי-המלון, המשרדים והחנויות המפוארות. אבל העיר משתרעת על פני שטח גדול יותר. מלבד מאנהאטאן, היא כוללת גם "פרברים" כאלה, כמו ברונקס, ברוקלין, קווינס וריצ'מונד, שהם רחבי-ידיים ומאוכלסים יפה. שטחה של ניו-יורק רבתי זו תופס יותר משמונה מאות קילומטרים מרובעים, והאוכלוסיה שלה מונה שבעה מיליון נפש. ואולם אם נצרף אליה גם את השכונות, ששם דרים הפועלים העסוקים במפעלים הניו-יורקים, ושהן נמצאות גם מחוץ למדינת ניו יורק, מעבר לנהר הודסון, הרי יצורפו לאוכלוסית הכרך עוד חמישה מיליון נפש.

מאנהאטאן מחוברת ל"פרברים", שהזכרתי לעיל, בשורה של גשרים, מנהרות ורכבות-תחתיות. מראשית בנייתה של העיר היתה הולכת וגדלה ומתפתחת בשיעור בלתי-צפוי, משל לילד ענק, שהוריו אינם מספיקים לתפור לו בגדים לפי מידתו. משום זה נוצרות בלי הרף בעיות קשות בשביל השלטון העירוני בשטח הסדרת התנועה, חניית המכוניות, השיכון, ועוד. גם העירבוב המרובה של לאומים, גזעים ולשונות, שבמקום זה, בנמל-ההגירה, הצטופף והתיישב, מהווה בעיות וקשיים. בכל זאת הענינים הולכים ומסתדרים. רובעים חדשים הולכים ונבנים, ואמצעי התחבורה משתפרים משנה לשנה.

יותר מרבע מיליון פירמות של בתי חרושת ומסחר מצויים בניו יורק, המעסיקים כשלושה מיליון איש. בעיקר מפותחת בה תעשיית ההלבשה המעסיקה כארבע-מאות אלף פועלים. במשך שנה אחת מוכרת ניו-יורק לבדה סחורות ומוצרים בכל בתי-המסחר שלה בסכום של עשרים ביליון דולר. בדרומו של מאנהאטאן נמצא המרכז הפיננסי של ארצות הברית, ה"וואל-סטריט" המפורסם, הבורסאות והפירמות הגדולות להשקעה. למחציתם של הסינדיקטים הגדולים לתעשייה ומסחר בכל אמריקה יש משרדים ראשיים בניו יורק.

וכרך עשיר זה יונק רווחים גם מן התיירות. כשלושה עשר מיליון תיירים פוקדים את ניו יורק שנה, שנה, ומכניסים באופן כזה קרוב לאלף מיליון דולר, בשכר-מלון, שעשועים, הובלה, קניות שונות. במה שנוגע למקומות-שעשועים ניו יורק היא העיר הראשונה בחבל תיאטראות, בתי-קולנוע, הצגות מוסיקליות, תערוכות — מרוכזים לאורך קילומטרים בסביבת ה"טיימס סקווייר" בברודוויי. גם דרכי-התחבורה לניו יורק וממנה מפותחות מאד. בנמלי העיר יש מקום לספינות

הגדולות ביותר, ושנים־עשר קו־תעופה בינלאומיים מחברים אותה עם נתיבי האויר בעולם, מלבד קו־תעופה האמריקניים המחברים אותה עם ערי אמריקה עצמה.

*

והיהודי המסיר בעיר הזאת — לבו מתפעם למראה האוכלוסיה היהודית הגדולה של כרך זה: יותר משני מיליון יהודים, עם מוסדות וארגונים חזקים וענפים, עם שפע של מרץ ושאיפה לא רק להתבססות חמרית, אלא גם לנכסי רוח ותרבות. מלבד ניו יורק יש עוד שלוש ערים בארצות־הברית, שבהן מרוכזים תושבים יהודים במספר רב למדי, והן: צ'יקאגו, בוסטון ופילאדלפיה. כמעט בכל אחת מהן נמצאים כמאתים עד שלוש מאות אלף יהודים, אבל המיליונים של ניו יורק — הם המטביעים את חותם הציבוריות היהודית על כל הקיבוץ היהודי בעולם החדש. כי בניו יורק אתה מוצא את המרכזים של המוסדות הצבוריים והחינוכיים, את הנהלות המפלגות, העיתונים היהודיים, בתי־הכנסת המפורסמים. שלוש רביעיות מכל המהגרים היהודים שהגיעו בשעתם לחופי אמריקה נשארו בניו יורק. מן הספינה שעגנה בנמל הלכו ישר לעבודה, וכאשר "הסתדרו" במקצת, קראו לקרובים לבוא אף הם ולהתיישב במחיצתם. הריכוז הזה יצר בניו יורק, ברובעים מסויימים, סביבה יהודית מובהקת, והוא גם שמר על תוכן החיים היהודיים. אם כי לאט לאט, במשך הזמן, ותוך תהליך ההתבססות החמרית, התחילה תנועת העקירה מן הרובע היהודי לרובעים "אריסטוקרטיים" אחרים, כמו מאיסט־סייד לברוקס, משם לברוקלין, ומברוקלין — ללונג־איילנד, והמסורת הישנה הלכה ונמוגה בסביבה החדשה, — הרי לא יכלה תנועה זו למוטט את הגוש המרוכז היהודי במיליוני הנפשות שלו. ולכן נשתמרה בניו־יורק היהדות המגובשת הזאת עד שהגיעה השעה ונתחוויר לה, כי עליה רובצים התפקידים הכבדים, שהטיל הגורל בדור זה על יהדות אמריקה.

16

יהדות אמריקה זו, שעליה הוטלו תפקידים כבדים ואשר בה, בכוחה, בהשפעתה, בעזרתה החמרית והמדינית, תלויים היום הקיבוצים היהודים האחרים בעולם — היא עצמה עוד צעירה היא, ואינה מושרשת עדיין ד־הצורך בקרקע ישובה, ביבשת אמריקה. עוד חותם המהגרים טבוע עליה, ולא היתה לה שהות עדיין לקבוע את סיגנון חייה ודרכה בעתיד. לפני מאה שנה היה מספרם של כל יהודי ארצות־הברית — עשרים אלף; לפני שמונים שנה — מאתיים אלף, והיום אומדים אותם בחמישה מיליון נפש. ברור כי ההגירה הגדולה בראשית המאה הזאת היא שהגדילה את הקיבוץ הזה פי עשרים וחמישה כמשך שמונה השנים האחרונות, אבל

גידול כזה לא היה בשום התאמה עם ההשתרשות. נופו של האילן רחב הוא, אבל השרשים אינם עמוקים.

משום זה תוהה עכשיו יהדות זו על חידת-קיומה; יש שאיפה גדולה לבסס ולחזק את הגזע, שלא יתמוטט תחת כובד הענפים הרבים. מתכנים תכניות על חינוך הדור, על אירגון הקהילות, על תוכן חדש של הדת והמסורת, על מוסדות תרבותיים, שירכזו את אנשי הרוח והמחשבה. הכל מכירים, שתוספת של כוחות אינטלקטואליים בשרות הציבור היהודי, בתור מטיפים, רבנים, מורים, חוקרים ואנשי-רוח, תגדיל את החסינות של הגזע הזה מפני סכנות של טמיעה, אדישות, רפיון. בתקופות הראשונות של ההגירה היהודית, כשהמהגר ראה את עצמו תלוש מן הסביבה הישנה שלו ונתון בתוך עולם זר — היה מתרפק על העבר שלו, היה חולם על „המולדת הישנה“, היה מטפח מתוך געגועים את הזכרונות של יום אתמול. משום כך גדלה החיבה וההערצה ל„אידיש“ באמריקה עוד יותר מאשר בקיבוצים היהודים הגדולים שבאירופה, ששם היתה אידיש שפה מדוברת, שאינה זקוקה לטיפול; משום כך נודעה חיבה יתרה לעיתונות האידית באמריקה, לתיאטרון היהודי, לכל גילויי אמנות וספרות, שהזכירו את החיים המסורתיים של העיירה הקטנה מעברו השני של האוקיינוס.

*

געגועים אלה גדלו עוד יותר בקרב חוגים מצומצמים של מהגרים אשר מקרוב באו, אחרי השואה הנאצית. כיום, עם ההכרה שהעבר חלף ונגזו כליל, שהסגנון הישן של החיים באירופה המזרחית אינו בתחום האפשר כל עיקר, — גדלו עוד יותר כיסופים אלה ביחוד בקרב הציבור של אינטליגנציה יהודית מן הדור הישן, שהיתה קשורה בתנועת ה„אידישיזם“, או בתנועת ה„בונד“, בתור ניגוד לתנועה הציונית. הללו שהאמינו כי הווי היהודי שבאירופה המזרחית הוא תופעה שאפשר להנציחה, רואים עתה מרחוק את ההווי ההוא, אחרי שחלף ועבר, מתוך הסתכלות רימנטית, כאוצר בלום של יופי, עדנה וזוהר. הם מכירים לפעמים, שבישראל, ששם הכל רצים לקראת יום-המחרת, אין מקום לאלה המתעכבים על דרכם ומביטים אחורנית, בגעגועים ובכיסופים אל העולם שכבר שקע, אל יום אתמול. אבל הקיצונים והקנאים שבהם זוקפים זאת לחובתנו, והם מונים אותנו, את הישוב היהודי שבישראל, בהרבה מידות מגונות של התכחשות והתנכרות לעבר, ליהדות הגולה, ללשון ולספרות של ההמונים היהודים, לסבלותיהם ולזכרם של הורים אחים ואחיות אשר הלכו מאתנו, לבלי שוב, בדרך-העינויים והיסורים של מחנות-ההשמדה.

אך, כזכור, אלה הן קבוצות קטנות של אינטלקטואליים, הפעילים בחוגי הספרות, האמנות והעיתונות היהודית, ואשר רבים מהם הגיעו לא מזמן לחופי

אמריקה. אולם יהדות אמריקה כולה, על המיליונים שבתוכה, עדיין ברובה נמצאת בתוך ה"הווה". אם ישראל מעפילה אל יום המחרת, והאינטלקטואליים האידישיסטים בכל הארצות מטפחים את זכרונות יום האתמול — הרי היהדות הגדולה שמעבר לאוקיינוס עסוקה ברובה בעולם הזה וביום הזה, בענינים השוטפים של קיומה. "לעשות חיים" — כלומר, לשאוף לחיי-רווחה ולהסתדר לפי רמת-חיים ההולכת ועולה, — היא שאיפה טבעית, ובפרט אחרי שדור זה עצמו עבר בימי ילדותו דרך קשה מאד של מחסור ותלאות. רבים ממנו הגיעו בתור מהגרים לארץ זו, דלים, מחוסרי-כל, מתוך בתים, שהדלות היתה רבוצה בהם תמיד. עוד לפני ארבעים שנה היה מהגר כזה, שעבד ב"שאפ" עבודה מפרכת במשך עשר שעות ויותר ליום, משתכר רק כשנים עשר דולר בשבוע, וגם זה רק בעונת העבודה, שאחריה היו באים שבועות וחדשים של "סלאק", אבטלה ורעבון. אין שום פלא אם בדרך כלל אנשים אלה נמנעים עתה, כשהגיעו לקצת שפע ושובע, מלחשוב הרבה על העתיד, ועל מה שנסקף לעם היהודי בכלל באמריקה. קודם לכל הם רוצים לנוח, ליהנות מפרי עבודתם ולמצוא קצת נחת בביתם ובחוג משפחתם.

מעלה יתרה היא בחיי היהדות האמריקנית שחיי המשפחה שם בריאים ומסודרים יפה. היחסים ההדדיים בין הבעל ואשתו ובין הורים לבניהם הם טובים יותר בקרב הקיבוץ הזה מאשר במדינות אחרות. אף על פי שהיהודים בדרך-כלל מצטיינים בחיי-משפחה טובים, הרי באמריקה מתבלטת סגולה זו ביחוד. אפשר שדבר זה נובע מן המבנה של הקיבוץ היהודי שם. המהגר, שניתקל בסביבה זרה לו לגמרי, לא רק מבחינה אטנית ולשונית, אלא גם מבחינת האופי של הישוב (כי המהגר היהודי בא מעיירה קטנה ונתקל תיכף בחיי כרך גדול), — התכווץ בפניה המיוהדת לו, הסתגר יותר ויותר בביתו הוא, בחוג משפחתו, במחיצת אלה הקרובים לו, הנאמנים לו והדואגים לשלומו. הבדידות והזרות שמבחוץ הגדילו עוד יותר את החמימות והקירבה בבית. קשרי-משפחה אלה הועילו לגבש את הציבור היהודי, לחשל אותו ולחסנו כנגד כל מיני משברים, כשלונות ואכזבות מן החוץ. כאשר הפרנסה היתה לקויה וכאשר העסקים לא התפתחו כשורה, ואם בדרך כלל הלך המהגר היהודי ועלה בסולם ההצלחה, אם לא איבד את מרצו ואמונתו והיה מתגבר על כל המיכשולים ברוח האופטימיות הטובה, הלא היה זה בעיקר הודות להרגשת המשפחתיות שמסביב, לעידוד אשר שאב מבני-ביתו הקרובים אליו ביותר, וגם מאת קרובים ושאר-יבשר, שחזקו את ידיו בימי רפיון. המשפחה הבריאה שימשה גם תא לחיים החברתיים שהתפתחו כעבור זמן-מה, אחרי שנות ההגירה הראשונות, והם-הם שחינכו את הציבור היהודי להכרת האחריות הרובצת עליו גם לגורלם של קיבוצים יהודים אחרים.

רשמים מתוך הערפל

כאשר יש לך הזדמנות להעיף עין על העולם, אשר מחוץ לארץ, ולשוב ולסקור שנית את הנעשה בעולם הקטן שלנו, הרי אתה רואה קודם לכל בימים אלה את ההבדל בין הפעילות אצלנו ורצון הבטלה והמנוחה אצלם, כלומר, אצל לא-יהודים. השבוע אצלנו מלא משאומתן בין מפלגות ועיסוק מוגבר של הציוניות בועדה-הפועל, ואילו אצלם הוא שבוע של ערבי חג-המולד וראש-השנה, וכל הקהל מתכונן למנוחת חג, לשעשועים, לנשפי-שמחות, לבילוי-זמן, לבידורים, וגם, — ואולי בעיקר, — למאכל ומשתה, בממדים גדולים. בשבועון אנגלי אחד קראתי אפילו רשימה מפורטת, כעין אנציקלופדיה זעירה, המתארת כל מיני משקאות, המצויים בעולם, החל מיין-וורמוט, וויסקי ובראנדי עד ל"שנאפסים" ולמיני ה"וודקה" וה"שליבוביץ", ועד אפילו יין צימוקים שלנו, שהיו מכינים בעיירות שלנו לקידוש ולהבדלה. והיה שם הסבר מלא של כל משקה לחוד, טעמו ודרך עשייתו וגם האופן שבו יש ללגום אותו. ובעיתון שני ראיתי גם רשימה מאת אחד, מומחה לאותו דבר, הנותן עצה לאנשים דלי-אמצעים, כיצד להגיע לידי שיכרות מבלי לבזבז סכומים גדולים. כי ע"י עירבוב משקאות שונים, כמו בירה וי"ש, אפשר להגיע למצב של שיכרון במעות קטנות, לפי הערך. והלא זוהי עצה טובה, כי להגיע לידי שיכרות צריך וצריך, כי יש בזה כמעט מצוה, שחובה לקיימה.

גם לונדון זו, שיש לה תמיד ארשת של הוד-רוממות, כמו קרית מלך רב, מחמת המסורת העתיקה, — היא בימים אלה עממית ופשוטה יותר ומחוץ לגדר השקט והיוחסין. תשואות של משאומתן, קנין וממכר, והתרוצצות עסקים ממלאות אותה, והיא דומה לבת-רוזנים שירדה, במחילה מכבודכם, לשוק הדגים. בבתי-המסחר דוחק וצפיפות, הריקלמה המסתרית צעקנית יותר על המידה, וחלונות-הראוה המלאים כל טוב וביחוד צעצועי-ילדים, לכבוד החג, המוארים אורות-צבעונים בשפע, מטביעים חותם של תגרנות על העיר המכובדת. ואולם את החגיגות המתעתדת לבוא מבשרים אילני-המולד המקושטים, המוצגים לראוה בכל מקום פומבי, וביחוד בבתי-המלון הגדולים, ובאיזו רצינות והקפדה מטפלים באילן זה! תולים בו כל מיני קישוטים וסרטים ונרות, ומדקדקים על כל תג ותג, שיהיה במקומו, וכל הענפים והמחטים של האילן עשויים בצבע הכפור הכהה, כאילו זה עתה הובא העץ מחביון היער המשולג.

על פי האמת, אין עתה שלגים וכפור באנגליה, וגם ביבשת אירופה כולה
 אין החורף עז ביותר בחודש זה, והעיתונים בישרו רק זה עתה, כי ירד השלג
 הראשון והכשיר את הקרקע ל"סקי" — בשווייצריה. בלונדון שורר, כרגיל, הערפל.
 ואולם דוקא ערפל זה, כשהוא סמיך ביותר, משווה חן מיוחד לעיר-הטימזה. מבעד
 לו מזדקרות אל-על צמרות העצים הגבוהים אשר ב"הייד-פארק", ונדמה, כאילו
 ענפיהם הדקים רוקמים תעלומות של אגדה. יש חן של מסתורין בערפל זה המסתיר
 את הבנינים העצומים ומבליט את השטחים הירוקים של הגנים. כי האור הלא
 חושף את הכל ועשה את העולם פשוט ועירום; ואילו הערפל סוגר אותו ברשת
 של סודות, מליטתו בצעיפים של רזין דרזין, אולי משום זה אופיו של האדם
 האנגלי גם הוא נראה לנו כתעלומה, הואיל שהוא מתרחק מן הפשטות ונוטה
 למנהגים מוזרים, המסבכים את החיים ועושים אותם לא-קלים ולא-נוחים. איש לא
 יבין, למשל, מדוע ליד כיכר-בדפורד צריך להשתכן רחוב ראסל, ואילו דוקא ליד
 כיכר-ראסל צריך למצוא לו מקום רחוב-בדפורד; איש לא יבין, מדוע ברחוב
 אחד מספרי הבתים הם, באותו הצד עצמו, גם זוגיים וגם לא-זוגיים, בה בשעה
 שברחוב השני המספרים מסודרים כהלכה, כלומר הזוגיים בצד אחד והלא-זוגיים
 בצד השני. ועד היום אין הסבר לעובדה משונה זו, שהאנגלים מחזיקים בעקשנות
 במטבעות ובמידות שלהם, שאינם מבוססים על שיטת העשור, המקילה על המנין,
 כי אם על שיטה מיושנת, המכבידה את עריכת החשבונות.

יושן ושוני — הם הדברים המציינים ביחוד את האופי האנגלי. ואולי
 יש בהם צד-שווה, כמו שיש דמיון למלים האלה בשפה העברית. היושן הוא
 כמעט מקודש, אף על פי שהוא לפעמים בלתי-נוח עד להרגיו ולמרר את החיים.
 בבית-המלון המפואר ביותר, וגם המכובד בגלל המסורת של אצילים, המתאכסנים
 בו, יש כו כל הקישוטים וההידורים, השטיחים היקרים והרהיטים והתמונות
 והפסלים, מעשה ידי אמנים של המאה השבע-עשרה. — אך חסרה הנוחיות הפשוטה
 של הראי התלוי ליד כיור-הרחצה בחדר-האמבטיה. הראי נמצא דווקא על הקיר
 השני, כך, שהמתרחץ מוכרח להסב ראשו הצידה, כל אימת שהוא רוצה להסתכל
 בפרצופו, תוך כדי גילוח, למשל. וכיוצא בזה הוא השוני המיוחד של האופי.
 רק שלשום קראתי בלונדון באחד מכתבי-העת האנגלים שהופיע השבוע מכתב
 של אחד הקוראים המציע לגברים האנגלים לשאת עגילים באזניהם! הטעם
 הוא, כי בימי המלכה אליזבע הראשונה היו אצילים כאלה, שנשאו עגילים,
 ומדוע לא יונהג מנהג זה, גם בימי המלכה אליזבע השנייה? — מחמת
 סולידריות, בוודאי, עם האשה היושבת על כיסא המלוכה, אשר עגילים באזניה.

מכתב כזה, אילו היה נשלח אל אחד העיתונים בארץ אחרת היה נגנו, או נזרק לסל. אבל באנגליה זוהי דעה משונה במקצת, אבל דוקא מחמת השוני יש לה ערך. כי יש לו, לאדם האנגלי, חופש בביטוי דעותיו ורעיונותיו, ואם אפילו הם מוזריה ביותר.

*

חופש הביטוי הזה מתבלט, כידוע, גם ב"הייד-פארק", בנאומים הנשמעים שם על-ידי כל מיני נואמים, דוגמת ה"פרלמנט" שלנו בשדרות רוטשילד בתל-אביב, אבל בממדים גדולים יותר, כמובן. "מוסד" זה של דעת-קהל חפשית, תחת כפת-השמים, אין דומה לו בשום מדינה אחרת, וגם לא היתה שום מדינה אחרת סובלת אותו. הואיל שיש בו משום התגרות גלויה בממשלה, בשליטים, ואפילו בבית-המלכות. והלא בתוך קהל המאזינים מצטופפים לא רק אנשים, שהבגרות המדינית שלהם מפוקפקת, אלא גם בני-צבעונין, ילידי הקולוניות וארצות-החסות שבאפריקה ואיי האוקיינוס. הדברים שהם קולטים מפי הנואמים הקומוניסטיים הקיצוניים מוסיפים הרבה להנמכת דמותם, כבודם ותרבותם של האנשים הלבנים. ומאזינים אלה, בשובם לארצותיהם, הם הפעילים ביותר בתנועות-המרד של הילידים, המתקוממים נגד השליטים הבריטיים ונגד המתישבים הלבנים. על שום מה איפוא מתקיים ה"מוסד" הזה של אסיפות-ההמונים ב"הייד-פארק"? — התשובה היא: כך הוא מנהגו של עם זה. זהו "השוני" שלו.

*

נתעכבתי ליד אסיפה כזו ב"הייד פארק" ביום א' של השבוע. נואם של המפלגה השמרנית עמד על כיסא, שהביא אתו, כרגיל ונאם לפני קהל גדול למדי נגד השביתה שאיימו בה פועלי הרכבת, ושלא יצאה לפועל בגלל הסכמת הממשלה להוסיף להם ארבעה שילינגים על משכורתם השבועית. הנואם שוסע בלי-הרף ע"י אנשים מתוך הקהל, אשר השתייכו, כפי הנראה, למפלגת ה"לייבור". אחד המפריעים הוציא, בלהט הויכוח, את השנינים התותבות מתוך פיו ונפנף בהן באוויר, כדי להפגין, שרק ממשלת ה"לייבור", שהנהיגה שרות רפואי לעם, דואגת לפועלים. אך הנואם הרים את קולו והוכיח, כי דוקא השמרנים דואגים לפועלים, והראיה, כי המנהיג השמרני ד'איזראעלי הכניס בשעתו לפרלמנט את החוק בדבר יסוד איגודים מקצועיים לפועלים בבריטניה. הרהרתי באותו רגע, כי מדינאים יהודים עושים שירות למפלגה השלטת גם במוותם. והשאלה היא רק, אם מפלגות שליטות עושות שירות ליהודים חיים. ברם עלי להודות, כי הוויכוח התפתח על רמה די גבוהה, שקשה היה לצפות לה מאסיפה מקרית ברחוב. לא רק ידעו הנואם והמפריעים לאשורו את הענין שבו דנו, אלא גם צורת הפולמוס היתה הוגנת. היריבים, גם הנואם וגם המתנגדים לו, הכירו, כפי הנראה, זה את

זה מן האסיפות הקודמות, ולפני פתיחת הנאום ברכו זה את זה בנימוס ולחצו ידיים כידידים בלב ונפש, אף על פי שבמרוצת הוויכוח, הקנטרנות והעקיצות ההדדיות ודברי הליגלוג והלעג השנון משני הצדדים היו חריפים ביותר.

מה יתן ומה יוסיף מנהג זה של קינטור גלוי ודברי-הלצון והזילזול, באזניהם של פשוטי-עם לרוב, של נערים ונערות, בלתי מבוגרים הנגררים אחרי דבריהם של משסים הקוראים למהפכות? — אך אלה הם מנהגיהם של האנגלים מימים ימימה. זהו המיסתורין שלהם, בדומה לערפל של האיים הבריטיים, העוטף את היקום כולו עטיפת צמר-גפן משקיטה ומרגיעה, שבתוך-תוכה יש מזיגה של היום והלילה, האתמול והמחר. אותו כשרון להאמין בחיים ארוכים ולתכנן ענינים ומעשים לזמן ארוך, להשקיף על העולם מתוך אספקלריא של נצח, — מן הערפל הוא בא, מתוך אותה תעלומה אפרורית. השמש עולה ובאה, היא פותחת יום ואוכלת ומכלה אותו; יש גבולות, סימנים וציונים בין יום ללילה, בין אתמול והיום. ואולם הערפל מטשטש את הגבולות והמחיצות. הוא יוצר שטח אחד בלי סוף ותכלית. שטח הזמן שאינו מתחלף, וגם האנגלים המהלכים בתוכו אינם מתחלפים ואינם משתנים.

י. הפטמן חותם את שמו בפנקס-עיריית ליברפול בסיום עתונאי ישראל בבריטניה

רשמים מארץ שקטה

אכן, מדינה שקטה. מה יכול להיות יקר ונעים יותר, מאשר השקט? — געגועים גדולים תוקפים את האדם הישראלי לשקט ולמנוחה. כי הלא אצלנו ה"נחלה" וה"מנוחה" באות שלובות יחד. אם כבר באים אל הנחלה, אין לה טעם כאשר אין מצרפים לה את המנוחה. לולא דמסתפינא, שידביקו לי את התואר של בעל גימטריות, הייתי אומר, כי לא בכדי מניין האותיות של "מדינה" הוא כמספר האותיות של "מנוחה". כי שאיפתנו למדינה היתה אף היא מאז ומעולם שאיפה למנוחה אחרי שנים ארוכות של נדודים ומבוכה ומהומה.

ואין מנוחה אמיתית בלי שקט. אין אדם יכול לנוח מנוחה שלמה בביתו. אם מכל החלונות הפתוחים אשר בשכנתו פורצים ועולים בלולים כל מיני קולות ושברי-קולות, גם מתיבת-הרדיו וגם מתוך שיחות של שכנים ושכנות. שכן אצלנו שיחת-רעים מתנהלת בסולם-הקולות של דיבור וניצוח; ודיבור פשוט איננו נופל מצעקות וצריחות. צורת השיכנוע של ידיד לידיד מתבטאת בבעיטה ובקולי-קולות, והזמנה לפגישה או לטיול נמסרת מבחור לבחורה, או להיפך, לא באופן הנהוג בכל הארצות, כי אם על-ידי צפצוף ושריקת-שפתים מן העבר השני של הרחוב עד לדירה מרוחקת בדיוטא העליונה, ובכל שעות היום והלילה. מובן, שהציפצוף מוכרח, במקרים אלה, להיות חזק וממושך וצורם את אזניהם של כל דרי-הרחוב המיסכנים, אשר בשכונתם מצאה לה מעון בת-זוג של אותו בחור מצפצף.

*

בשביל אדם ישראלי, הרגיל בכל ימות השנה למין שיח-ושיג כזה, להמולה זו של רחובותינו, להתרוצצות סואנת ופראית של אופנועים, לבהילות ולמהדפות של הולכי-רגל ונטולי-ראש על פני מדרכות ועל פני כבישים, שנועדו, לכאורה, לכלי-רכב, הרי ביקור קצר באותה מדינה שקטה, ושזוייץ שמה, הוא — מנוחה לנפש. לא רק יפיים של הררי-האלף ומנוחתם של האגמים משרים רוח טובה, אלא ביחוד אותו השקט הנסוך על פני רחובותיה, שביליה ודרכיה של מדינה זו מסוגל להביא מרפא לרוח העייפה. תמוה הדבר, שאין עוברים ושבים ברחובות, בשעות העבודה. תמוה הדבר, שבני-אדם, גדולים וקטנים, משיחים איש את רעהו בנחת

ובקול-חרישי, כאילו חוששים הם לגרום; תמוה הדבר, שילדים ופעוטות אינם מתרוצצים ברחובות, במגרשים ובגני-העיר, אף על פי שיש שם די ודי שטח רחב להתרוצצות כזאת; תמוה הדבר, שזאטוטים אלה אינם מתאמנים במשחק כדור-רגל באמצע הרחוב, תחת גלגליהן וצפירותיהן של מכוניות. בקיצור, דברים תמוהים ומשונים מתרחשים שם, בערים ובכפרים השקטים אשר באותה מדינה.

אכן, יודע אני כי בעונה זו, בסופו של הקיץ, מהלך בכל יער העיתונות שלנו פיזמון שגור, כמו תקליט ישן-נושן, המתחיל בפסוק: „אנו מדינה עניה...“ ומסיים בטרוניות חמורות ומרות על הנסיעות לחוץ-לארץ, על הביזבוז של מטבע-חוץ וכדומה. על פי דרך הפיליטון אפשר לטעון נגד פיזמון זה ולסתור אותו. קודם כל, אין אנחנו כלל וכלל מדינה עניה. מדינה שהספיקה במשך חמש שנים לאגור חוב של יותר מארבע מאות מיליון דולר טבין ותקילין, אינה עניה. כי אם הילוו לה סכומים גדולים כאלה סימן הוא, שיש לה אשראי טוב וכי היא מוחזקת עשירה ובעלת-נכסים. שנית, אין כלל ביזבוז מטבע-חוץ בנסיעות כאלה, שכן אין האוצר מעניק לנוסעים לחוץ-לארץ מטבע-חוץ, אלא בשיעור מצומצם מאד, כדי תשלום שכר לינה וארוחה ליום אחד בלבד, ואין הוא דואג לכלכלתם ולפרנסתם במקום אשר יבחרו להם בחוץ-לארץ. ואם כן, אין בזה משום ביזבוז למדינה, כי אם, אדרבה, משום הכנסה לאוצר. כי הלא מס הנסיעות, בשיעור של דמי הכרטיס. מכניס לו סכום הגון, אבל גם שלא לפי נוסח הפיליטון יש להמליץ על נסיעות מכאן לארץ מסויימת, מזמן לזמן, כדי ללמוד שם כמה דברים. ולא רק פקידים של המדינה מחויבים לצאת להשתלמות לחוץ-לארץ, אלא גם אזרחים פשוטים ראויים וזקוקים להשתלמות בתורת האזרח.

*

וסבור אני, כי שווייץ מסוגלת לשמש מקום-השתלמות נאה לאזרחים ישראלים. קודם כל, היא מולדת הקונגרסים הציוניים, ובתור שכזו קנתה לה אהדה ויחס של כבוד מצד העם היהודי. עצם המושג של „קונגרס“ קשור אצלנו בשמה של „שווייץ“, והקונגרס הוא ענין חשוב ומכובד מאד בעינינו. אפשר להגיד, כי הוא אחד הנכסים הנדירים שהיקנה הרצל לעם היהודי. כי תמיד היתה שאיפה זו חיה בלב היהודים הפזורים בכל ארצות-תבל: להיפגש, להזדמן לפונדק אחד, יהודים מכל פזוריהם, מצפון ומדרום, מארצות קדם ומעבר לאוקיינוסים הגדולים, כדי להידבר, לספר איש לרעהו על קורותיהם. ואם נתגשמה השאיפה הזאת בזכות הקונגרסים הציוניים, הלא רק בשווייץ היה להם הטעם המיוחד של ישיבה בנחת ובנוחיות. והיתה השכינה של יצירה שורה עליהם באכסניה של יופי ואדיבות ומנוחה ושקט. משום זה גם חלמו כל מנהיגי הציונות על מדינת-היהודים בעתיד, כמו על שווייץ חדשה במזרח התיכון. המורים והמחנכים הראשונים בארץ קיבלו

את השכלתם הגבוהה בשווייץ; וגם הסופרים, המשוררים, הוגי־הדעות שלנו שתן מן הבארות אשר בארץ ההיא. הנשיא הראשון של מדינת ישראל, ד"ר חיים וייצמן, עליו השלום, היה תמיד מפליג בהשוואות של שווייץ לארץ־ישראל, כל אימת שדיברו על סיכוייה הכלכליים של ארצנו. הוא היה מוכיח, כי גם לשווייץ אין אוצרות טבעיים עשירים, אבל היא קיימת ומתפתחת בזכות השקידה, הדייקנות, האינטליגנציה של תושביה, בזכות המרץ, היוזמה ואתו חלק בלתי־מובן של גוף האדם, הנקרא בשם "מוח".

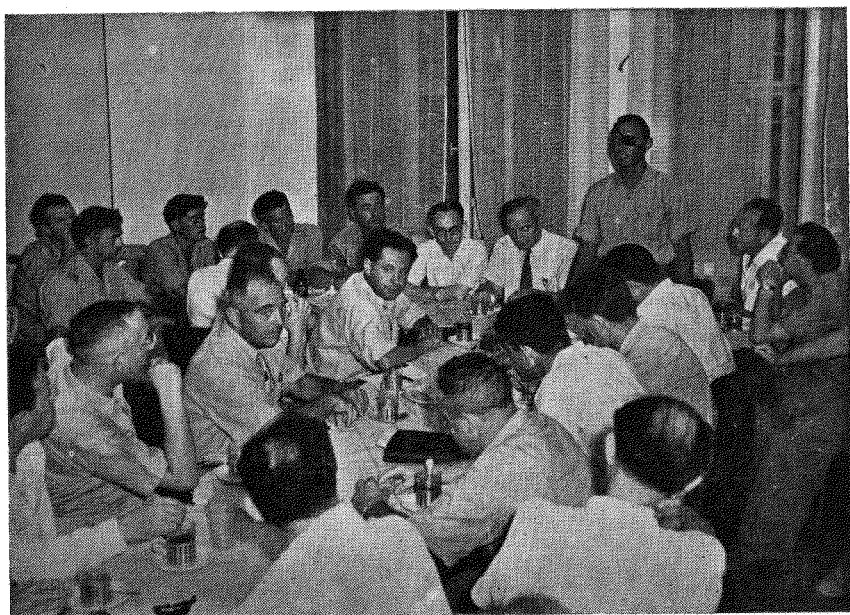
אכן, כדאי, אפוא, לאדם מישראל להתבסס מאותה תרבות של אומה שקטה, שאינה פיקחית ומפולפלת ביותר, אבל היא יודעת לשמור על המשק שלה, על הטבע, ועל המטבע, ועל העצבים, ועל החיבה לעבודה ולסדר. וכדאי והוגן הדבר לראות, כיצד מוגן רכושו ופרי־עמלו של האדם, בעיר ובכפר, בשדה ובכרם. לאורך פרסאות ארוכות אתה צועד בשבילים, ולצדי השבילים והכבישים עצים עמוסי־פרי, תפוחים, אגסים וזויפים, וכרמים אשר יניבו פריים ועסיסם. ולא תעלה מחשבה או דאגה בלב בעליהם של אותם הגנים והכרמים, כי מי־שהוא, אדם זר, אשר לא טרח בהם, יוכל לקטוף לו מן הפרי או מן האשכולות, להנאת עצמו. ברחובות, בעצם הלילה, אתה רואה מוניות חונות, וחלונותיהם פתוחים; או אפניים ואופנועים, שעונים אל הקיר, ויד איש זר לא תגע בהם. הנך הולך, אזרח ישראלי, ומשתומם על קלות־הדעת הזאת של אנשים, אשר רכושם עוזב בשוק. כלום יצאו מדעתם כל אלה? כלום אין להם ידיעה כלל וכלל, שיש גנבים ושוודים ושולחי־יד ברשות אחרים? לא. הם לא יצאו מדעתם, וכאשר תחליף־דברים אתם, אולי הם־הם ישתוממו לשמוע, כי רק בספטמבר שנת 1953, חמש שנים וחצי אחרי הקמת מדינת ישראל, החליטה הממשלה של מדינה זו, — המאוכלסת, כידוע, עם חכם ונבון, — כי אסור להכניס למדינה פושעים פליליים מארצות אחרות, המסכנים את שלומם, חייהם ורכושם של תושבי־המדינה הישרים! הם, הגויים השווייצרים, המטומטמים במקצת, יהרהרו אולי, כי דוקא דעתם של הישראלים אינה מיושבת כל צרכה, אחרי שבמשך כל הזמן הזה, למן תקומת מדינתם הצעירה, נפתחו שערים לרווחה בפני כל גנב וקוביוסטוס, ושווד ורוצח, אשר יצאו מבתי־הכלא בארצות שונות, ישר לישראל, כדי להגדיל ולהאדיר בתוכה את גל הפושעים. משום זה אין בכל רחבי המדינה חפץ איזה־שהוא, שאפשר להניחו בלי שמירה, למן תותח עתיק, מימי נפוליון בעכו, עד ברז של מים בבית־השימוש של מעברה, — אין דבר וחפץ אשר ימלט מכפו של הגנב, האורב לנכסי אחרים, לעמלו ולחסכוניותו של האדם העובד, בין אם זהו אבטיח בגן־ירק, בין אם זהו מלבוש או חלוק שנשכח על גוזטרטה.

מלבד השקט יש לה, למדינה מסודרת, גם הרגשת הבטחון של אזרחיה. לא רק בטחון הגבולות של המדינה, אלא גם בטחון הרכוש של כל אחד ואחד. זהו המפתח לכל כלכלה ומשק, זוהי אלפ"א-בית"א ראשונה של בנין ויצירה. כאשר האזרח יודע ובטוח, כי הוא עובד וטורח ואוגר למען עצמו, ולא למען שוודים ועושקים וגנבים וכייסים, — יש ברכה והצלחה במעשי-ידין וממילא — גם במעשיה של המדינה. אך אם במדינה של יהודים פקחים ונבונים, חרוצים ולמודי תורה והשכלה, יתכן הדבר, כי רק אחרי ששים ושלושה חדשי-קיום למדינה, תצטרך הממשלה כולה, בישיבתה, להחליט, כי אין לפושע פלילי זכות-כניסה לארץ, — הרי זהו אחד מאלפי הקוריוזים שלנו, המוכיחים, כי האזרח ורכושו בארץ היה האחרון. בתור לדאגותיו של השלטון. כי רק עתה מתחילים לחשוב ברצינות על בטחון לחייו, לשלומם, ולנכסיו. אכן, במדינה המיושנת והשקטה נשמע קול האזרח בבהירות רבה יותר, ויש לו גם הדהוד רם יותר מאשר במדינה צעירה, הגועשת יותר מן המידה.

י. הפסמן עם שני הרמטכ"לים מ. מקלף וי. ידון

המדינה, העם והעולם

ליד הרמטכ"ל של מדינת ישראל, אלוף משה דיין

מול מפקד הצבא הבריטי בפלשתינה (א"י)

אחדות ישראל במערכה

אחדות ישראל חדשה הולכת ונרקמת לנגד עינינו. אחדות של יהודים לבושי חאקי, העומדים בחזית ונלחמים למען ישראל. לא היתה עוד אחדות כזאת, מיום חורבן ירושלים עד דורנו זה. אמנם היתה לנו בכל הדורות אחדות של כלל ישראל, והרגשה שיש צורך באחדות כזאת, ובלעדיה אנו אבודים בתוך ים-השנאה אשר מסביב. אבל אותה האחדות היתה מחמת סבל, מחמת שפלות, מחמת שיעבוד. היתה זו חברות של אנשים הנמצאים יחד במצב דחוק, נרדפים על-ידי אחרים. ומתוך הכרה זו אמנם נוסדה חברת "כל ישראל חברים" שמטרתה היתה להגיש עזרה וצדקה. הרגשה זו של אחדות ואחוה באה בעיקר להקל על הסבל, הואיל שצרת רבים היא חצי נחמה. ואולם היום זו הפעם הראשונה אחרי תקופה של כמעט אלפיים שנה, אנו מבקשים אחים לא לסבל, לא לשם קינה בציבור, לא לשם שותפות ביסורים, אלא לשם מלחמה משותפת, לשם תגבורת כוח, לשם הכאה באויב. והפעם, כשהיהודים ממטירים אש בצוואת, כשנחוץ "מניין" יהודי לשם סחיבת תותח, ולא רק לקריאת "ויחל", באה האחדות היהודית ופורשת כנפיה על אדוקים וחפשים, על אשכנזים וספרדים, על רכושנים ופרולטריונים, על סוחרים וקבוצניקים. אחדות כזאת, הנולדת במערכות המלחמה, עם הרגשת גורל משותף לא לנרדפים, כי אם ללוחמים, — חדשה היא. בוודאי היתה קיימת גם במלחמת הגיטאות, באותם הקרבות הנואשים על כבוד ישראל, בימי אבדן אלפי אלפים מאחינו. אך באותה המלחמה היתה אף היא הרגשה של קידוש השם, מבלי סיכויים של נצחון על האויב, בה בשעה שהמלחמה בארץ היום היא הסתערות לחיים חדשים.

*

אחדות זו האופפת אותנו היום מעמידה בצל את החכוכים והניגודים הקיימים בתוך כל חברה ומדינה. כי היא מקשרת אותנו בעבותות ההיסטוריה העברית גם עם הדורות שקדמו לנו. היא ממלאה את לבנו הכרה, שאנו באים למלא שליחות שהוטלה עלינו מלפני אלפי שנים, וכי יש עלינו להמשיך מאותה הנקודה עצמה.

שבה סיימו את עבודתם אנשי בר־כוכבא. כל המעמסה ההיא, אשר היתה מוטלת על המכבים, על לוחמי ירושלים בימי החורבן, על מורדי ביתר, — יורדת עלינו, ואנחנו מוכרחים לשאת אותה. שוב איננו יכולים להמשיך את חיינו כמקודם. בהיות לנו רק התואר „ניני מכבים” או „צאצאי גיבורים”, שנטלנו לעצמנו. לא, אנחנו בעצמנו מחויבים להיות מכבים וגיבורים. אכן, במשך דורות, וביחוד בדורות האחרונים, השתמשנו הרבה ביחוס־אבות זה. היינו גאים על כך, שאבות־אבותינו היו גיבורי־מלחמה וגם ניצחו בקרבות אחדים את היוונים והרומאים. התואר „ניני־גיבורים” שווה לנו, בעיני עצמנו, הדרת־כבוד מיוחדת, אם כי לאמיתו של דבר, היה תואר זה מגוחך בעיני אחרים. לא הבינונו כי זאת היא תעודת עניות אם אדם מכריו על עצמו, שהוא נין ונכד לגיבור, באותה העת עצמה שהוא חי חיים של מוג־לב, של פחדנות והכנעה. אי־אפשר להתגאות על גבורת־אבות, מבלי לחיות חיי גבורה וחופש. אהבת־החופש ואומץ־הלב אינם חפצים שמשאירים אותם במטמונים, לזכרון מימי סבא. אפשר להצפין בתוך ארון למזכרת גביע כסף מן הימים שעברו, סימן לעושר של אבות־אבותינו; אפשר לצרור בתוך המזוודה אדרת יפה מלפני שנים רבות, אדרתו של הסבא, למען הראות עליה באצבע לעיני הפעוטות של דורנו; הנה זה היה המלבוש אשר לבש אבינו הזקן. גם המטה, אשר עליו נשען הזקן בלכתו מדי יום ביומו לשות, המטה אשר בו הניס את חבר הכלבים החורצים אליו לשון, גם המטה הזה יושם למשמרת. אבל איככה נאצור למזכרת את אומץ־רוחו של הזקן, את תקיפותו, את קומתו הזקופה ועיניו הבוטחות, את קולו העז וצעדיו המאוששים?...

התואר „ניני גיבורים” אינו תואר כלל, כי אם עלבון וקריקטורה, כשהנין הזה מושפל ומורדף, והוא חי חיי חרדה ובהלה, וצעירי הכלבים מסתערים עליו, וחניצי־החזירים אשר לשכנים חופרים תחת כתלי ביתו ומקעקעים אותם, וכל בן־בליעל קטן מתעלל בו ושופך עליו חרפות. רק בדור הזה, עם המשימה שהוטלה עלינו, בסערת המלחמה, תואר זה איננו רק יפה לנו, אלא הוא גם מטיל עלינו חובה. בעמדות־המגן, בחפירות, בהסתערות על האויב, אם בסימטאות ירושלים העתיקה, אם בערבות הנגב ובהרי הגליל, ניני המכבים, בלי מרכאות, עושים את המלאכה של אבות־אבותיהם, ממשיכים את התפקיד. מבעד למחשכים עמומים של אלפי שנים נפגשת כפי־ידו של הלוחם העברי היום עם כפי־יד אחרת, בלתי־נראית, אך תקיפה ונוקשה. זאת היא כף ידו של אחד מאנשי הגדודים אשר ליהודה המכבי, או של יוחנן מגוש־חלב, או של בר־כוכבא. על פני החלל הריק והאפל אשר היה רבוץ בינינו ובין הגיבורים הנפלאים של הימים ההם, הוטל גשר. התלכדו יחד הזרועות של לוחמי ישראל מאז ועד היום.

יתכן, כי לנוכח תופעה זו, של האחדות המסתורית בין דורות המכבים ודורנו היום בארץ, נבוך האויב, האויב הקיבוצי של עם ישראל. כל החרדה והקנאה של אדום וישמעאל שהיתה מקובצת משכבר הימים במשך אלפי שנים מפני ישראל זה מתגייסות היום נגדנו. כי אומות העולם לא השלימו עם תקומת ישראל, אף על פי שהיו נוטות להשלים עם יהודים המבקשים חסות ומפלט. במשך תקופות רבות תיארו להם את דמותו של ישראל בצורת נודד נצחי, אדם זקן, שחוח, בעל זקן לבן יורד על פי מידותיו, עינים כבות, סמל העייפות והליאות. מפני זקן זה לא היה מה לחשוש. פה ושם היתה המלחמה נטושה רק נגד יהודים הכובשים את העמדות הכלכליות והתרבותיות, נגד יהודים מתחצפים, תקיפים. אינטלקטואלים הדוחקים את רגלי הנוצרים. אבל נגד ישראל, נגד העם הקדום. שהיה עומד פעם, לפני אלפי שנה, בבדידות לעומת אומות העולם, לא היתה מלחמה. הוא כבר היה מחוסל. רק בדמות זקן נודד, המעורר רחמים, הופיע בעיני הגויים. ואולם ישראל זה התעורר פתאום, והוא קם לנגד עיניהם לא בצורה המקובלת והשגורה, כי אם בדמות לוחם צעיר ולוהט, הכובש את דרכו בסערה. זהו מקור הדאגה והחרדה לאויב, אבל זהו גם מקור הבטחון והעזו לנו. כי הקשר הנפלא הזה בין הדורות מעיד על אותו סוד־החיים המסתורי של עמנו; הוא מעיד על פרקי הנבואה הקדומים שהולכים ונעשים מציאות. אותם הפסוקים אשר הרעיפו צרי־נחומים על לב האומה במשך אלפי שנה, מעלים עליהם עור וגידים ונעשים ממשות. הספר הישן מונח לפנינו על השולחן; אנו מדפדפים בו, חוזרים על המקראות שהיו שעשועינו בימי הילדות הרחוקה. הנה פסוקי הנחמה של בן־אמוץ, הנה המשא הנבואי של בן־בוזי על העצמות היבשות אשר תחינה. לנוכח האמונה הזאת, לנוכח פתיל ההיסטוריה אשר נצמד שוב לחיינו, מה ערך יש לכל התככים, המזימות, ההתקפות של קטני־עולם, של מדינאים בני יומם, או של עממים בני דור אחד? — מטה הקסמים של שר ההיסטוריה הישראלית נגע בנו, ושוב אנו עולים על הדרך, אשר נועדה לנו לפני רבות בשנים. בה הלכו שופטים, מלכים, נביאים, קנאים וגיבורים — בה ילכו בניהם, בונים ולוחמים, עם רב ונועז, אשר נועד לגדולות, ואשר לא ייחת מפני כלבי העדרים אשר סביב שתו עליו.

ספר יהושע מהדורת תש"ח

בסערת הימים האלה אנו שוכחים לפעמים, כי כותבים אנו את המהדורה החדשה של ספר יהושע, אותו ספר הכובשים והלוחמים מלפני שלושת אלפים ומאתים שנה. אכן, גם בימים ההם לא ידעו הכובשים והלוחמים את ערך מעשיהם, ובתוך שטף חייהם נדמו להם מעשיהם הגבורה של עצמם כדברים רגילים ופשוטים, שאין לייחס להם חשיבות רבה. כי הלא משום כך מסופר בספרי האגדה, כי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע התעצלו בהספדו, וגם בני ישראל עצמם התעצלו — בפירוש: התעצלו — לעשות גמילות חסד למצביא המפואר, אשר הנחיל להם את הארץ. אין ספק, כי גם אז לא העריכו האנשים, בעצם מלחמותיהם, את המעשה אשר הם עושים. ומה גם אשר עתונאים וצלמים וכל הכרוכים אחריהם, לא היו אותה שעה לצידם ולא עסקו באותה פרסומת שהיא מצויה היום. הלוחמים הניחו את כל המלאכה הזאת לסופרים בימים ההם, שהיה קמצנים מאד בדבריהם וכבדים מאד מאד במלאכת הכתיבה (שעלתה אז בזיעת אפיים ממש). וכך יצא לנו ספר יהושע, סיפור הכיבוש של ארץ ישראל בידי ישראל, רק בשש מאות וחמשים וששה פסוקים, שיותר מחציים מדברים על ענינים צדיים ולא על הגבורות והמלחמות כשהן לעצמן.

*

ואמנם גם היום, עם כל הפרסומת הרבה ועם מלאכת הכתיבה הקלה, ועם כל המכשירים הרבים שיש לנו לשם הפצת ידיעות וספורים ותמונות ורשמים משדה המערכה, אין אנו מספיקים לספר את פרשת הכיבוש, המתגוללת לעינינו, אותה עלילת הגבורה הדרמתית שיש בהסתערות צבא ישראל בימים האלה, בירחי הקיץ של שנת ה' אלפים ותש"ח ליצירת העולם. אין אנו מעריכים למדי את רוח הגבורה שנתגלגלה מאז, מימות יהושע בן-נון, מערבות יריחו, עד היום, עד מישורי לוד ורמלה ועמק אילון וערבות הנגב והרי הגליל. על פי האמת, רוח הגבורה הזאת, אשר הגיעה עד הלום, דרך אלפי שנים, עוד עצמה וחזקה, או, כאשר גדודי ישראל באו אל הארץ הזאת מן המזרח, ממדבר אדום, ממרחקי הערבות אשר בחצי-אי סיני, היו הכובשים אנשי-מדבר סוערים, אשר גדלו בערבה ונפשם היתה מתפרצת לקראת אבנטורות, סערות-קרב וכיבושי ארצות. מן הציה הגדולה באו ונפשם שוקקה לכבוש ערים נושבות ושדות תנובה, כרמים וזיתים אשר אחרים עבדו, נטעו וטפחו. היתה זו התפרצות-איתנים של שבטים צעירים, פראים-למחצה, אשר לא עלה עליהם עול של ישוב, ואשר רק בחרב ובחנית שמו מבטחם. ואולם הפעם, כאשר חיילי ישראל מתקדמים מן המערב, הם באים ממקומות מיושבים

ועמוסים עול של תרבות ודרך-ארץ, שאין לה דבר עם חרבות וחניתות. לא שבטים גידולי-מדבר הם ההולכים בקרב, כי אם אנשי ישוב, אשר במשך דורות חונכו לעבודה של שלום ולרתיעה מפני כלי-מלחמה. צבא ישראל זה, החותר קדימה, מורכב מכל חומר-האדם ההוא, שיש בו כל הסגולות של תורה אנושית ומוסרית, ופחות מכל — סגולה של רובי-קשת, העוסקים בחורבנו של עולם. יש בהם בחורי-ישיבה ונערי-קיבוצים, תלמידי גימנסיות ושוליות של עובדי סדנאות, פועלים בבתי-חרושת וחנוונים, סוחרים ותגרים. יש בהם מגדלי עופות ורועי צאן, רואי-חשבון ומלמדי תינוקות, וסופרי סת"ם ומוסמכים להוראה וקהל רב של אינטליגנטים מקצועיים, מורים ורופאים ומהנדסים וסופרים ועורכי-דין, וציבור רב של עמלים בכל מלאכה, נהגים, בנאים, מכונאים וטייחים וכופפי-ברזל וחשמלאים ומדבירי טרקטורים וחקלאים ורפתנים. הכל מכל כל — אבל הצד השווה שבכולם, שאין מלאכתם מלאכת-מלחמה, ומעולם לא היו שטופים בפרופסיה זו של הריגת אנשים ופציעתם, בין ממרחקים גדולים ובין מטווח קרוב; בין ע"י הטלת פצצה ממרומים, בין ע"י שילוח פגז מן האדמה. פשוט, לא היה להם פנאי ושהות לדברים כגון אלה, כי כל אחד מהם היה טרוד ושקוע עד למעלה מאזניו בדאגת פרנסה שלו, בחנות או בבית-חרושת, במשק או במשרד, במעבדה מדעית או ברפת ובגן-הירקות. ועם כל זאת, עם כל הטירוניות הזאת במקצוע המלחמה, הביטו וראו: איזה צבא נהדר הוא זה! איזה חייל אמיץ, נועז וממושם גדל לנו מן התירכובת האנושית הבלתי-צבאית הזאת! החיילים הפרופסיונליים, אפילו הגנרלים הפרוסים, המומחים לתורה זו, יכולים לשבח אותו, את החייל של מדינת ישראל הצעירה, אשר קם פתאום, בין-לילה, והתחיל לצעוד את צעדיו המדודים והאיתנים בפינת-תבל זו.

*

בין אם זה פלמ"חניק, או איש אצ"ל או הלח"י; משורות החי"ש או החי"מ או נוטריקון אחר; בין אם אלה הם "שועלי שמשון" אשר בנגב, או "גורי יוחנן" בגליל, או גדודי "הפורצים" בהרי ירושלים, — כולם הם בחורים פשוטים וחמודים שלנו; הנערים והנערות, אשר ישבו אתנו, אשר שיחקו על המדרכה לפני ביתנו, אשר השתובבו בכיתה בבית-הספר, אשר כ"צברים", לא מלוטשים, היו מדברים ברעש, מתוך צעקה ומהדפות הדדיות, באוטובוס; היו מזמרים בקול רם אחרי חצות הלילה ברחובות ומטרידים אזרחים שקטים משנתם. ומלבדם יש אותו קהל אזרחים מתון ומיושב, אשר בא אל המחנה מביתו, משפחתו, משרדו, עם המון געגועים ליקירי-נפש בלב ודאגות פרטיות וקטנוניות בראש. והללו הם החיילים שלנו, הבושי הקסדאות וחמושי הסטנים, הרובים והרימונים, ההולכים לחדש את מעשי ההיסטוריה שלנו ולכתוב ספר חדש על כיבושי ישראל — ספר יהושע

בהוצאה חדשה, מפורטת ומבוארת יותר. הם שכחו, לכל הפחות בימי הכיבוש האלה. את עניניהם הפרטיים וגם את הבעיות המטרידות ומפלגות אותם כרגיל, בכל ימות השנה. הם שקועים רק בבעיה הזאת: מה היא הדרך הטובה ביותר להנחית מכה נאמנה, שקולה כנגד כל עשר המכות הקדומות, על ראש המצרים בדרום; ואיך לבעוט בעיטה הראויה לשמה בעכוזו של קאוקגי, ללמד לקח את העיראקים ב"משולש" ואת הסורים במעלה הירדן. הם למדו להתרכז בענין זה ולהסיח את הדעת מכל הבעיות האחרות שהן כל כך פעוטות לנוכח ספר יהושע זה. גם בימיו של הכובש האדיר ההוא היו "בעיות" מנסרות בחלל עולמם של בני-ישראל, אם כי, לכאורה, באו מן המדבר ומוחם לא היה כל כך מעודן ורגיש, כדי לקלוט בעיות ושאלות. האגדה שלנו מספרת, כי בגלל עזות מסוימת כלפי משה נענש יהושע והוא שכח שלוש מאות הלכות וגם נתעוררו אצלו שבע מאות ספקות. היה זה מומנט קשה בחייו, כי בני-ישראל, דווקא ילידי-המדבר האלה, שמוחם לא נתחדד, לכאורה, בתיישיבות ואוניברסיטאות, רצו להרוג את המנהיג, שאינו פותר להם את ה"פרובלימות" שלהם, או אמר לו הקדוש ברוך הוא ליהושע: איני יכול להסביר לך את כל הבעיות וההלכות, אבל מה שנוגע לישראל, יש לי עצה שבבילך: "לך והטרידם במלחמה!" כשהיו עומדים בקשרי-מלחמה יניחו את כל הפרובלימות והבעיות וישקיעו את ראשם רק בענין זה בלבד, בשאלה אחת ויחידה, השקולה כנגד כל השאלות שבעולם: כיצד משיגים נצחון, וכיצד מכים את האויב מכה ניצחת.

איני יודע, אם ההוראה הזאת שניתנה אז, לפי האגדה, ליהושע בן-נון, מתמלאת גם היום במאה אחוז; אם היהודים שוכחים אפילו בסערת המלחמה את כל הבעיות שלהם, אבל בדרך כלל אפשר להגיד כי אכן העמידה לנו תקופת-המלחמה הזאת לא רק חיילים טובים ומפוארים, אלא גם אזרחים נאמנים, יהודים שרוצים לשכוח כמה וכמה בעיות. הללו שואפים אל קרבם את רוח התקופה. מימים קדומים מגיעה אלינו אותה רוח, רצינית וטהורה ושקופה, כאילו זה מקרוב עברה על פני הישימון הגדול, אשר ממנו נהרו שבטי ישראל אל מעברות הירדן, עם סערת-הכיבוש בדמם. כאשר ירד היום, והמולת הרחוב שוקעת לאטה, יש אשר ברגעי-דמדומים יגונב אליך, כמו בחזון, מראה אחיך, לבוש המדים, אשר בשדה-הקרב, נוכח סכנות או נוכח נצחונות. כל ספר החיים של העם העברי, מלפני אלפי שנים ועד היום, נפתח ונקרא לפני עיניך ברגע האחד ההוא, ורגשי מורא וכבוד עמוקים מזועזעים אותך, כלפי עם ישראל אשר ככוהו או כוחו עתה למלחמה. ברגעים אלה יהיו לזרא כל דברי הלהג, כל הבעיות והקטטות והפולמוסים הקטנוניים, אשר אנו מוכנים לצלול בהם שוב, כעבור רגע.

כל הדברים צריכים להיות קודש למערכה האחת; וכל המחשבות — נתונות לפלא הגדול — הצבא הכובש, החוזר על מפעלו של יהושע בן-נון. קשה לקרוא בימים אלה על מפעלים אחרים של יהודים, שאינם קשורים בחויה זו; על יהודים בחוץ-לארץ, השוקדים בכינוסים רגילים, בקונגרסים, בויוכוחים, באוריינטציות, באותה התעסקות ציבורית שבגולה, שטעמה כטעם הבולבוסיין הגדלים בטחב של מרתף, בלי אור שמש ובלי טל-בוקר. בימים אלה אנו חוזרים וקוראים רשמים מן הקונגרס היהודי העולמי שנתכנס בשווייץ, מן העושר של התפאורה בו. מהמוני הצירים והאורחים שנודמנו שם, התרגשו, התנשקו, התרוצצו, התווכחו. שרו את „התקוה“ בהתלהבות, האזינו לנאומים היפים-מתוך התפעלות, עמדו לפוצץ את הקונגרס אגב ריתחא של פולמוס-מפלגות ובכו מרוב שמחה על שלא התפוצץ. הכל לפי הרצפטה הנהוגה והמקובלת של קונגרסים בישראל מקדמת-דנא. האם אין לנו ההרגשה, שכל הענין הזה הוא ישן-גושן וראוי לארכיון? האם אין אנו תופסים, כי בימים שנכתבים פה, בארץ, בדם ואש, פרקי-יהושע מחדש, אין מקום לאותה תפאורת יהודית עצומה שבשווייץ, לאותה התנשקות והתנגשות גם יחד של יהודים מפולפלים וחריפים? — או האם אין יהודים טובים אלה מבינים, כי היו מיטיבים לעשות אילו היו מוותרים על הקונגרס הזה בחדשים אלה, ואת הכסף הרב הזה שהוציאו על כינונו וכינוסו ועל נסיעות הצירים והאורחים היו מקדישים לבית-חולים צבאי נוסף בעורף שלנו, או לאגית-מלחמה קטנה וחזקה בציי-המלחמה שלנו, או לכמה מטוסי-קרב, — ובכלל לכל אותם הצרכים המרובים שיש לעם קטן העומד במערכה מול אויבים רבים וגדולים חמושים ומזויינים למעלה מצרכיהם.

*

יש בספר יהושע פסוק אחד, שאני קורא אותו תמיד מתוך המיית-לב. זהו אחד הפסוקים האחרונים של הספר, המתאר בפשטות מלבבת את פרידתו של המצביא מן העם: „הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה, כי היא שמעה את כל אמרי ד' אשר דיבר עמנו“. האבן הדוממת תהיה לעדה, כי היא שמעה את מאמר אלקים. יהיה נא פחד האבן הזאת עליכם — היו דברי המצביא — אשר אם כי נטולת-לשון היא, הרי היא קלטה לתוכה את כל הדברים הנשגבים אשר הושמעו. האם לא יתכן להגיד את הדברים האלה, בנוסח קצת שונה, באזני אחינו היהודים הטובים באשר הם שם: האם אין העצים והאבנים בכל היכלי הקונגרסים שומעים יותר מדי דבריי-הבל שלנו באותם הימים עצמם אשר שר-אלקים מתהלך בתוכנו, כאשר רוח גיבורי ישראל הקדומים עוברת לפני צבאותינו? — כל הפרוטוקולים של ועידות, כינוסים וקונגרסים צריכים להיות מסולקים הצדה בשעה ששר האומה מתיישב לכתוב את מהדורת תש"ח של ספר יהושע.

הרהורים ליום הצבא העברי

יום כ' תמוז יהיה, מן השנה הזאת ואילך, יום הצבא העברי, יום המיסקר והמיפגן של חילות ישראל, אשר במצעדם ובנשקם יסמלו את התגשמות החלום של מדינת היהודים, אותו החלום אשר עליו מסר את נפשו יוצר הציונות. אמהות עם ילדיהן על זרועותיהן תעמודנה לצדי הרחובות, שבהן תעבור תהלוכת הצבא, על כל סוגי הנשק. הילד הרך יספוג בעיניו את כל המראה המוזר והנפלא הזה של בני-אדם הצועדים בסדר, ללא כל פזיזות, ולצלילי-תיזמורת. יהיה זה דבר חדש ומשונה בעיניו של האזרח הפעוט הנישא בזרועות אמו ברחובות הכרך העברי. ואולם המראה הזה ייחרת בלבו לעולמים. כך יזכר ילד העברים את יום העשרים בתמוז, יום-השנה של הרצל.

איננו עם מילטריסטי. איננו מוכנים להגיד מזמורי-הלל לסטן ולתותח. דברי הנביאים על הימים שבהם יכתתו את החרבות לאתים חדרו עמוק לתוך נפשנו, ואנו גם פקחים ונבונים למדי, עד כדי לדעת שענין השלום הוא טוב יותר, מכל הבחינות, ממלאכת המלחמה וכל השייך לה. אין לנו הערצה למקצוע זה, אבל אם אחרים אומרים לכפור בזכות קיומנו ובכושר הנוער שלנו להתגונן; ואם אחרים חושבים שמעשי הגבורה של יהודים היו רק בעבר, בימי הביבליאה, והיום אנו רק קהל תגרנים מפוזר על פני כדור הארץ, המבקשים מחסה ומגן משוטרים וחיילים „גויים” — הרי מוטלת חובה עלינו להקדיש כמה שנים ומאמצים גם לענין זה. עלינו להראות לגויים, כי גם בתורה זו, בתורת הצבא והנשק, איננו קוטלי קנים. לגמרי לא שלומיאליים. כי כל „הכלים” ההם, שהיו מקודם כעין מונופולין של עשירי, יכולים „להתנגן” בידינו בכישרון לא פחות מאשר אצלנו. וכי הצבא היהודי יודע להפגין את כוחו, ואת נימוסיו, ואת סדריו, ככל הצבאות המעולים אשר לאומות אחרות.

חזון תקומת הצבא העברי היה שלוב בדמיון העם יחד עם חזון המדינה. לא שיערנו מעולם, שתקום לנו מדינה של יהודים, בלי צבא וכלי-מלחמה. אפילו הפאציפיסטים האדוקים ביותר, אפילו אלה שהאמינו תמיד באחוות העמים וביושר הגויים, ומשום זה היו בטוחים, כי לא נצטרך להיאבק כלל על התגשמות הרעיון שלנו, כי מחמת ההבנה הפשוטה וההגיון הבריא יסיקו העמים, כי מגיעה לנו מדינה משלנו וגם יעניקו אותה לנו. — אף הם, כאשר עצמו את עיניהם בלכתם לישון, ראו בחלומם את נוף העתיד עם חיילים ושוטרים עברים ברחובות הבירה של המדינה היהודית. במלחמת-העולם הראשונה הלמו לבותיהם של היהודים בעולם כולו, כאשר הגיעה הבשורה על הלגיון היהודי. גם אז, ברכו יהודי ווייטשפל בירכת „שהחיינו” כאשר עבר הבטליון היהודי הראשון בהנהלת פטרסון על פניהם. ולא היה קץ להתפעלותנו, כאשר קראנו אז בהודעות הרשמיות של הצבא הבריטי

כי הבטליון היהודי כבש את מעברות הירדן ליד אום-אש-שרט. הצהרת בלפור לא עוררה חוויה עמוקה כזאת. מכיון שרק מציאותו של הצבא היהודי היא היא שהוסיפה ממשות לחזון הבית הלאומי.

*

גם יום המיסקר הצבאי היה יום כזה, אשר המחיש את תקומת ישראל. בפעם הראשונה, למן בריכוכבא, צעדו חיילים עברים בפיקוד קצינים עברים, תחת דגל ישראל. הם עברו בסך על פני אנשי ממשלה שלהם, לא זרים אשר הורכבו עליהם על-ידי אחרים. ועלינו לציין בגאון, כי צבא זה, בממדיו הצנועים, לא רק שעשה רושם מצוין עלינו ועל אחרים, אלא הוא גם מאורגן, כפי הנראה, במידה מרובה יותר מכל המיבצעים האחרים של מדינתנו. יש לנו הרבה ליקויים והזנחות במשרדים השונים שהוקמו ע"י ממשלתנו במשך הזמן הקצר מיום הכרות מדינת ישראל. המפלגתיות אוכלת בנו, והשלומיאליות של משרדים שאינם מנוסים עדיין, והאנדרלמוסיא של בילבול-סמכויות ועירבוב מושגים. ואולם בצבא העברי אנו רואים, למרות הכל, יצירה מושלמת, דווקא משום זה, שאין בו מקום להתבלטות מפלגתית ולהתרוצצות של אידיאולוגיות. זוהי יצירה עממית, במלוא מובן המושג הזה. מתוך הישוב שלנו, מתוך "עמך" זה, על כל שדרותיו ושכבותיו, עלה החייל היהודי, שהוא פיקת, נבון, בעל-הכרה, מסור לעם ישראל. הוא יודע, מה היה גורלו של ישראל אילו היתה, חס ושלום, יד האויב רוממה. הוא מרגיש, כי לא רק עיני חבריו ומפקדיו נשואות אליו, כי אם גם עיניו של כל יהודי בארץ ובתפוצות. כי בנישקו אצורות תקוותו ותפילתו של קטן וגדול בישראל — כי על כן אנו מוכרחים לנצח הפעם, על אפם ועל חמתם של צוררי ישראל מכל הדורות ומכל האומות.

משום זה יהיה צורך, כמדומה, לשנות בקרוב את שמו של צבא זה ולכנותו בשם הפשוט והמובן: "צבא" ולא "צבא ההגנה", כפי שהוא נקרא עוד היום. אכן, כאשר ניתן לו שם זה היתה הכוונה לנצור לדורות את השם היקר של "ההגנה", אשר הכינה במחתרת את האנשים והמכשירים לקראת היום הניכסף, והיא-היא, אשר עמדה בפרץ בימי הכיבוש, כשגייסות וכנופיות קמו עלינו לכלותנו או להנמיך את קומתנו. אבל מזיגה זו של "צבא" ו"הגנה", של כוחות צבא גלויים, כלליים, המזוינים ומצוידים כהלכה, ושל כוחות-מחתרת האפופים מסתורין, אינה עולה יפה, מגמות כמעט מנוגדות הולכות ומצטלבות במציאות זו. לצבא יש שיטות וגיגונים משלו. לצבא יש דרגות, ומוכרחות להיות מחיצות מסוימות בין קצין לטוראי, ומוכרח להיות פירסום למפקד הטוב, לזה שניצח על קרבות בגיזרות מסוימות. ואילו ל"הגנה", לחיל מחתרת, יש דווקא מגמה של השתקת גבורותיו של היחיד, ושל ביטול המחיצות והדרגות. באחד הכינוסים האחרונים של מפלגת-

הפועלים המאוחדת נשמעה, למשל, ביקורת חריפה על הכללים החדשים שהונהגו בצבא, כמו סימון הדרגות וחובת ההצדעה, ושאר «הגיגונים כמו אלה אשר לא יצליחו למאום». אכן, הנימוקים של אותם המבקרים טובים הם בשביל פלוגות הגנה, שיש להן רק תפקיד של התגוננות בשעת סכנה. אבל הצבא איננו רק לשעת סכנה: הוא סמל חי של מדינה קיימת, ואפילו בימי שלום עליו להתקיים, להופיע, להפגין כלפי אחרים וכלפי אזרחי המדינה עצמם, כדי להזכיר, שאותה מדינה שלהם אינה מושג מופשט, כי אם דבר־מה מוחשי, שיש לו כוח אחיזה ועמידה. בתור שכזה הריהו זקוק למדים ולסימוני דרגות, ולחובת הצדעה, ולתארים שונים של מפקדים, ורצוי מאד הדבר, שאותם המפקדים שהצטיינו בקרבות יהיו מפורסמים, שתמונותיהם תהיינה מוצגות בחלונות־הראויה של בתי־המסחר הגדולים, וכי באמת ידע העם, מי הוא זה הראוי לשאת את התואר גיבור חיפה, או כובש רמלה, או הלוחם על בית־נבאלה ולוד, או המנצח ליד נצרת.

*

בטוחים אנחנו, כי האלמוניות של הגיבורים והמיסתורין של המחותרת יחלפו לאט־לאט וימוגו מתוך גימוסי המדינה. הסיפורים המספרים לנו על כיבוש הארץ בימים הקדומים הנציחו את שמותיהם של גיבורים, אשר מזמן לזמן הופיעו כמושיעים לישראל בשדה הקרב. גם במערכות־הקרב שלנו היום הופיעו גיבורים, אמיצי־לב ובעלי דעה צלולה, אשר בשעה קשה ידעו לחלץ את אנשיהם מן הסכנה ולהובילם לניצחון. מן הראוי הוא ששמותיהם ישארו חרותים לזיכרון בלב הדור; מן הראוי הוא שתמונותיהם יפארו את טרקליני המוסדות הממשלתיים והציבוריים. גיבורי הקרבות בנגב, על הרי הגליל, בעמק אילון או במרומי הרי ירושלים, — מדוע איננו מכירים את פניהם, את שמותיהם? מדוע איננו משננים לילדינו את תולדות־חיהם ואת פרשת גבורתם? ומדוע אין אנו מטפחים יום־יום את ההרגשה, כי הצבא הזה, שנולד וגדל בחבלי־מלחמה, אינו רק «צבא־הגנה», שיש לו כאילו תפקידים מיוחדים רק לשם התגוננות, אלא הוא צבא ישראל, אשר יעמוד הכן על משמרתו, ככל צבא לאומי, אחיד בהרכבו ובמישמעתו. אכן, גדולה היתה זכותם של היחידים אשר הגו את רעיון ה«הגנה», כמו שהיה נשגב ונהדר תפקידם של אנשי העלייה הראשונה אשר העפילו לבוא ארצה, או של המתישבים הראשונים בוני המושבות הראשונות. אך כאלה גם אלה הורישו את הישגיהם לדורות שבאו אחריהם. מסביב למושבות גדלה וקמה המדינה על כל אגפיה וסעיפיה; ומסביב ל«הגנה» קם עתה הצבא על כל מחלקותיו. המדינה והצבא שלובים יחד. אינם נכסיה של מפלגה זו או אחרת, כי אם קנינו של העם העברי כולו.

המיצעד הצבאי המאלף

מיצעד הצבא עשה את הרושם החזק ביותר ביום העצמאות. יפה צעדו החטיבות במלוא התחמושת, איש על מחנהו ואיש על דגלו. הטורים הממונעים, הזחלים והטאנקים, התותחים והמרגמות, כל הנשק המודרני הזה, החדיש שבחדישים, בידיהם המאומנות של ניני ישראל סבא, — זהו לא רק אחד הפלאים של ההיסטוריה, כי אם גם חוויה עמוקה לכל יהודי, יהיה אשר יהיה. האורחים-התיירים מחוץ-לארץ, אשר נכחו בטכס רב-הרושם, כאילו נזדקרו פתאום אל תוך נוף אגדי, אשר עליו לא העיזו אף לחלום בשחר ילדותם. אכן, כוחו הצבאי של העם היהודי היה בשבילם, כמו בשביל המוני עם ישראל כולו, בכל העולם, דבר שבחזון משיחי. בכל הספרות של התחיה הלאומית, בכל התעמולה הציונית, בכל הנאומים וההטפות לעתיד, היה מדובר על תחיית התרבות, על פריחת הקנינים המוסריים-הלאומיים, על החזרת רצון העבודה, על תנובת שדות מעובדים בידי יהודים, ועל הסיכויים לחופש המלאכה והמסחר, ההשכלה והאמנות ליהודים בארצם הם, מבלי להיות תלויים בשכניהם, בעלי השלטון והכוח. אך על טאנקים ושריונועים של יהודים לא נזכר דבר באותה ספרות ועל חיל צנחנים יהודים לא הובעה אף דעה אחת, ועל שוטרים צבאיים יהודים, מאלפי כלבים, או על פלוגות תותחנים של יהודים (ומהם יהודים עטורי זקן ופיאות) יכלו לחלום רק ילדים יהודים, אשר חזו בדמיונם, — למראה צבאות הגויים בימי תמרוניהם, — גם חיילים יהודים לעתיד לבוא, בימות המשיח, כמובן.

*

כוח צבאי של יהודים, על כל חטיבותיו ופלוגותיו השונות, ממושמע כהלכה, צועד בקצב, מצדיע בדייקנות, לבוש וחמוש בקפדנות, — זוהי התבנית הממשית של המדינה, הביטוי המוחשי ביותר של משמעותה, התרגום המדויק ביותר של מושג העצמאות. כי ברור הדבר, שכוח זה הוא-הוא הנותן ל"עצמאות" את תוכנה ואת חיוניותה. למן הרגע שהוכרזה בו עצמאותה של מדינת ישראל, אנו זקוקים לכוח זה שיגן עליה, אין כתב ותעודה, וחווה ואמנה וברית, יכולים לערוב לעצמאות זו, לשלומה ולבטחונה של כל אחד ואחד מאתנו, בלעדי הרובים המכודנים האלה, הנתונים בידי בחורים יהודים, לבושי מדי-צה"ל. ואם בכל ימות השנה, בימי מלל ומליצה, וויכוחים ופולמוסים, תקועים בחורים אלה אי-שם, נחבאים אל הכלים, במחנות ובקסרקטין של שדה, — הרי ביום העצמאות הם מופיעים כ"מחותנים הראשיים", והם מטילים את רישומם על הרחוב ועל הראשים המצטופפים משני עברי הרחוב. יום העצמאות הוא יומם הם, כי באותו יום, שאנו

יוצאים מתוך החולין, ועושים חשבונה של המדינה ואזרחיה, הללו מתבלטים בשורה הראשונה: חיילי ישראל, קציניו, מדריכיו ומאלפיו, עם שפע ה"כלים" אשר להם, של ברזל ופלדה, האוצרים בתוכם רעמים וברקים, אש וסערה. אך יש במיצעד הצבא דבר-מה נוסף, המעלה אותו ממעל לחיים ה"ציביליים" שלנו, על כל המרירות והדאגות וההתכתשות הפנימית שלהם. הלא זהו הקצב, ההליכה בסדר, התנועה המדודה והשקולה, שאין בה מן הפזיזות והלהיטות, המרובות כל כך בחיים המדיניים שלנו. ואולי כדאי הוא הדבר שנתבונן לסגולה זו של הצבא הישראלי, למען נוכל להשרישה גם בחיי יום-יום של המדינה והאוכלוסיה אשר בתוכה. צעד זה, קצוב ומדוד, המתקדם לפי שיעור מסויים של הזמן, ואינו אומר להקדים אותו, הלא הוא לקח גדול, אשר אותו צריכים ללמוד אצלנו גם המדינאים, גם הכלכלנים, גם הוותיקים וגם החדשים, גם מנהיגי מפלגות, וגם נושאי סיסמאות. ואולי, שלא מדעת, אנחנו מתפעלים, קודם לכל, בשעת המיסקר הצבאי, מן הריתמוס הזה, שאינו יהודי כל עיקר. כי אדם יהודי מחוייב למהר, לרוץ, לדהור, מתוך נשימה חטופה; כי אין לו פנאי, כי תמיד טרוד הוא, ומשהו מחכה לו, או שנדמה לו, כי אכן מחכה לו הזדמנות בלתי חוזרת. וצעדים מדודים וקצובים אלה של חיילים, מנין לו? איפה למד את תורת ההליכה הזאת?

*

הדברים אמורים לא רק ביחס ליהודי היחיד, הבודד, החושש תמיד, שמא יחמיץ את השעה, ולפיכך הוא נתון תמיד כאילו בתנועה מזוזת. הדברים אמורים גם ביחס לכלל היהודי במדינתנו, שכאילו איבד את הקצב הנכון והריהו במצב של נשימה קצרה, תמוה הדבר, כי עמנו, אשר במשך הרבה מאות שנים היה אטי עד למאד, בצפיתו לגאולה, והוא לא החשיב כלל את הזמן, אשר זרם בלי הרף, — הריהו מגלה כעת קוצר-רוח מדהים. אולי הקשיים הכלכליים, המעמידים אותנו תכיפות לפני צורך של פיקוח נפש, או עבודת הצלה מהירה, כאילו נחוצה לנו זריקת דמי-דולרים מידית, — הסתם שהטביעו את חותמם גם על החיים המדיניים-חברתיים שלנו, ואין אנחנו מסוגלים לתכנן מדיניות לזמן רחוק יותר. החיים "מן היד אל הפה" שהיו אפייניים לקיומו של האדם היהודי בגולה, נעשו גם חייה של האומה היהודית בארצה, במדינתה העצמאית. ועל זה כדאי להתעכב.

כבר הבהילות הגדולה, שבה ניהלנו את העליה ההמונית בשנים הראשונות לתקומת המדינה, מוכיחה עכשיו את תוצאותיה, עד שהוכרחנו לצמצם את העליה היהודית לארץ ולקבוע, אנו עצמנו, בשבילה הגבלות, מה שלא עלה כלל על הדעת לפני קום המדינה. אלה הדוגלים בסיסמת ה"פרייילאנד" בחוץ לארץ, הנאחזים עדיין ברעיון של מציאת טריטוריה לעם היהודי, טוענים עכשיו בבטאונם,

כי הוברר כיום, ש"היהודי בעולם המבקש בית לעצמו אינו יכול עוד לסמוך על ישראל לבדה, ושאלת חוסר-הבית ליהודים הועמדה שוב על סדר-היום". מובן שאין אנו מקבלים הנחה זו, אבל הלא אין להסתיר את העובדה, שאמנם הוגבלה העליה בשביל יהודים לארץ-היהודים, כלומר לארץ היחידה, שצריכה היתה לפתור פעם ולתמיד את שאלת הגדודים וחוסר-הבית ליהודים באשר הם שם. והלא יתכן מאד, כי אילו היינו מהלכים מקודם בקצב מסודר, אילו היינו מנהלים את העליה לא בפזיזות, כי אם בוריזות, לא מתוך קצב בהילות, כי אם בקורטוב של יעילות, ולא לשם הגברת הפגנה, כי אם מתוך חשבון וכוחנה, — היינו מסוגלים להמשיך באותו הקצב את העליה הזאת, מבלי לעשות רושם, כי עליה המונית לישראל צפויה לכישלון.

ואולם ענין זה של העליה הוא רק דוגמא אחת לחוסר-הקצב בחיינו. מידה זו משתקפת גם בשטחים אחרים של חיי המדינה. נדמה לך לפעמים, כי הקברניטים העומדים ליד ההגה בספינת המדינה, משתדלים לראות את נתיב המים אשר לפניהם רק למרחק כמה מילין לבד, ואינם נותנים את דעתם על ההפלגה הרחוקה, או על חוף המבטחים. אשר אליו הם חותרים. כי השעה דוחקת. "הבו לבנים, אין פנאי לעמוד אף רגע" — זהו פיזמון חוזר מימי העליה הראשונים, מתקופת הבניה הקודחת בימים עברו. נכון. אבל בנין המדינה אינו נעשה מתוך דחיקת השעה, לא בחטיפה ולא בקוצר נשימה. יש לחשב את דרכה ואת דמותה לעתיד ויש לראות את הבאות. האם לזמן רב אפשר להדריך את העם לפי חוקי-חירום, או לקבוע חוקה וחוקים יציבים. האם אפשר לנהל את המדינה הצעירה לפי קו מפלגתי כמו במדינות בעלות מסורת ארוכה, או שיש לתת את הדעת בתנאינו אנו על קוים אחרים. רחבים ומשותפים. האם אפשר לסמוך תמיד על אהדה של דעת-קהל במרחקים, או אולי הגיעה השעה להפנות יותר את שימת-הלב לדעת-קהל מקרוב. אגב, מבצבצים סימנים מדאיגים, כי האהדה הכללית למדינת ישראל, לתקומתה, להישגיה וליעודיה, מתחילה להתאדות בעולם הגדול. ואולי לא כליכך בשל שגיאותינו אנו, אלא בגלל מאמציהם של אויבינו. כי גם שכנינו המתנכלים לנו למדו את תורת התעמולה והשכנוע. וגם טבע הוא באדם, הנוטה להסב ראשו מן הצד האחד אל השני. בארצות-הברית, מקום המשען החשוב ביותר למדינת ישראל, חוזרות ונשמעות באחרונה הרבה טענות שהיו טוענים הערבים נגדנו. ולא רק הטענות הישנות בדבר סבל הפליטים הערבים, שכאילו אנו אחראים לו, אלא גם טענות מסוג אחר. מכיוון שאנחנו היינו עד עכשיו המדברים בעיקר, מכיוון שמילאנו את העיתונים והאסיפות דברים רבים, — ולפרקים גם רבים מאד, — על כל מה שעשינו ומתכוננים לעשות כאן, הרי משתוקק הקהל לדעת גם כן

מה בפי השכנים שלנו, השותקים, הצנועים, כביכול, שאינם באים בקהל, וכאילו ניטלה מהם רשות הדיבור. אנו מדברים הרבה בשל הצורך במגביות. כמוכן; אבל הקהל הנייטרלי סבור, כי אלה המדברים הרבה והרועשים יותר מדי, יש להם בוודאי משהו, שהם רוצים להתריש ולהשתיק. והם מתחילים קצת לפקפק. משום זה כדאי, אפוא, שנלמד לקח המצעד הצבאי הקצוב ברהובותינו. אולי נלמד, כי הכוח המלוכד, הכופה יחס של כבוד מצד הצופים בו, אינו כלל רעשני וגנדרני. והעיקר שאינו פזיז ודוהר, מתפרץ ומתגעש, אלא להיפך, הוא מתקדם בפסיעות מדודות ושקולות, בשורות ישרות, תוך הכרה שהמעמסה על הגב חולקה באופן שווה וקפדני, שהרובה ביד מגן על הנושא אותו וגם על חברו הצועד לצידו, וכי הסיסמא הראשית, הנעלה מכל הסיסמאות, היא — כוונות, בלי בטחון מופרז ובלי אכזבה מבוהלת.

במחיצתה של גברת היסטוריה

מובן מאילו שיהודים עשו כל מה שביכולתם כדי להפחיד את הגברת היסטוריה הכבודה ולמנוע את כניסתה לחגיגת "שמחה" שלהם. הסדרים לא היו תקינים כל צרכם, כפי שמותר היה לצפות ממעמד חגיגי כזה, המתרחש פעם לאלפיים שנה; הצפיפות היתה מרובה, והכרטיסים שניתנו, לכאורה, כדי לזכות את בעליהם במקומות ישיבה קבועים ומסומנים כהלכה, לא זיכו, במחילה מכבודם, כלום; דווקא את מקומות הישיבה המסומנים תפסו אחרים, אנשים ונשים שלא היו להם כרטיסים כל עיקר, והם העפילו ובאו והתיישבו, למרות הבדיקות הקפדניות ברחוב ובחצר ובמדרגות הבית, ועל גג הבית, (כי גם על פני גגות היה צורך לעבור בדרך לבית המחוקקים) וליד הפתח של אולם הישיבות.

הקהל עצמו, למרות הבקשות וההפצרות, לא נהג חגיגות מיוחדת. לא רק בקרב עדת המוזמנים והבלתי-מוזמנים, אלא גם בקרב החוג המצומצם של הצירים, חברי הכנסת, והשרים עצמם, היתה תערובת של חול ומועד. לא היתה תלבושת-חג, ואף לא לבוש שחור. ורבים באו לבושים חליפה אפורה, כאילו היתה זו ישיבה של מוסד ציוני רגיל, מכל ימות השנה. ואין צורך לומר, שהאגף השמאלי הקיצוני, שבדרך כלל הוא מחרים את העניבות, הופיע גם הפעם בתלבושתו המסורתית, החושפת את הצוואר, ומדגישה כאילו את הפשטות ואת חיי הכפר. וכדי להבליט את החולין הוציאו אחדים מכיסם סיגריות ושמו אותן בפייהם, כמתעתדים להעלות עשן, אם כי היה איסור חמור על העישון.

גם לא היה זכר כל עיקר לתפאורת איזו-שהיא, כדי לחפות על קטנות האולם ודלות הריהוט. בכותל המזרח היתה קבועה אמנם תמונת הרצל, זו התמונה הישנה, אשר כל המשתתפים בישיבותיה של אסיפת-הנבחרים, עליה השלום, ובישיבות הועד הפועל הציוני, יבדל לחיים, מכירים אותה. זוהי התמונה אשר אפילו בימי רעננותה היתה חסרת צבע ואופי וטעם. כעת, אחרי בלותה בחדר-ישיבות של ציונים וותיקים כמה עשרות שנים, ויתרה לחלוטין על המאמץ הישן שלה להזכיר את דמותו של יוצר הציונות. אפשר לפרשה לכמה פנים, אבל בשום

אופן לא לפניו של הרצל. משני צידי התמונה הזאת הוכנס אמנם חידוש, שהיה צריך להוסיף, לכאורה, על ההג: נתלו שני ציורי הסמל החדש של המדינה: המנורה העתיקה עם שני ענפי הזית הענקיים משני עבריה. אך מן הציורים האלה, כידוע, אין העין והנפש נהנות כלל וכלל. אדרבה, הם גורמים עיגוי וסבל רוחני, בגלל ההכרה, שאחרי כל הדיבורים והוויכוחים והביקורת של אמנים וסופרים על סמל בלתי-מוצלח זה של מנורה ועלי-זית, — נזדקר שוב לחיינו ציור זה, המחוסר כל טעם; ושוב מטילים אותו עלינו כסמל מדינת ישראל, מבלי לדעת מי ומי הם הגוזרים וההורצים. מועצה זמנית, שחבריה לא נבחרו עלי-ידי המוני הבוחרים, כי אם במקרה נתמנו לכהונה גבוהה זו בשעת-חירום, מצאה לנכון ולאפשר, לקבל על רגל אחת, בישיבה האחרונה שלה, בטרם נתחטלה, החלטה על סמל קבוע של המדינה, לדורות. והיא עשתה זאת תוך כדי ידיעה, שבעוד שבוע או עשרה ימים, מתאספת האסיפה המכוננת הנבחרת, זו שיש לה ולפעולותיה אופי של קבע. מדוע ועל מה זה נחפזה אותה מועצה להחליט בישיבה אחרונה שלה דבר שלא הצליחה להחליט במשך תשעת ירחי קיומה? ולמה קיבלה את צורת הסמל הזה, שהמנורה שלה אינה דומה לשום מנורה מאלה שצורתן נשתמרה בעתיקות, ועלי-הזית שלה, לעומת ממדיה של המנורה, הם גרוסטטיים ומפילים זוועה? מי הוא שדחף אותה מועצה לקיים את אישור הסמל בשעת גסיסתה דווקא? במדינות אחרות היו מושיבים ועדה מיוחדת, כדי לחקור את הענין הזה.

ואולם כל זה נאמר כאן רק דרך אגב. העיקר הוא, שהיהודים הטובים בירושלים תלו את הסמל הזה אף הוא, כדי להפחיד את גברת היסטוריה ולהרתיע אותה מפני כניסתה לאולם זה, שקישוטו מחוסר טעם וסדריו פגומים. אפס, גב' היסטוריה לא נפחדה ולא נרתעה, אלא באה והתיישבה בתוך האולם, ברצינות ובענווה, כמובן, בלי הקמת רעש ובלי להתבלט לעיני הרואים. וכאשר רק התיישבה אי-שם באחת הפינות, נתמלא הבית זוהר מופלא, כאילו הוד-קדומים רחף באוויר והליט את הכל, את חוסר הטעם וחוסר-הסדרים, בצעיף-קסם. ובבת אחת נשכח ונסלח הכל.

*

וכאשר תקע השופר את תקיעותיו המסורתיות, — תקיעה, שברים תרועה, — באותו רגע שהגיע הנשיא אל האולם, בשעת הצהרים של השמונה-עשר בשבט תש"ט, והקהל קם על רגליו, קרנו פניה של מרת היסטוריה האצילה והכבודה והיא היתה למטרוניתא של האולם הזה, לגברת העיר ירושלים, השולטת עי המגדלים והגבעות אשר נשקפו בחלון. בבת אחת כאילו נעלמו הדמויות האפורות אשר מסביב והיו לגוש צבעוני אחד. פתאום נראה בכל הדרו העם המתאסף מסביב

למלכו המשוח. עוד לפני רגעים מספר הבחנת כאן, בתוך הקהל הזה, פילוגים ושבטים, עדות וסיעות, המהתרות וצוררות אשה את רעותה. ופתאום חלפו ונגוזו כל אלה, ניטשטשו כל המחיצות, וכל הקהל העומד על רגליו בהדרת-כבוד הפך עדה אחת. כולם נתמזגו כהרף-עין לעדה אחת, שהתכנסה לקול השופר, בגזירת הגברת הכבודה, מרת היסטוריה, שהשמיעה את דברה. אין כאן עוד סיעות ומפלגות של שנת תש"ט בישראל, כי אם עם החונה בירושלים, והוא צועד, יחד עם צדוק הכהן ונתן הנביא ובניהו בן יהודע לעבר נחל גיחון, כדי למשוח מלך בירושלים. בעל כורחם של יהודים חילוניים, טרודים ושקועים במ"ט שערים של חולין, נדחקה ובאה המטרוניתא, לבושה שמלת השבת והמועד. וכאשר הרים חיים בן עוזר, הנשיא הראשון של מדינת ישראל המחודשת, את יד ימינו, בחזרו אחרי דברי השבועה שהשביע אותו יושב ראש האסיפה, הורגש כאילו רחש מיסתורי באולם, כאילו הצמיד משהו שתי יריעות נפרדות — יריעת העבר הרחוק ויריעת הימים האלה. וכאשר קרא פתאום אחד הרבנים שבאולם, — והקול ויה צלול ורם עד מאוד בתוך הדממה המתוחה — את דברי הברכה: „ברוך אבינו שבשמים שחלק מכבודו ליראיו!“ ענה לו קול „אמן“ נרגש מכל האולם. ואני מוכן להישבע, שגם משורות הקומוניסטים הישראליים בקע והלך אותו הקול. וכאשר קרא יוסף שפרינצק בסוף ההשבעה: „יחי הנשיא!“ רעמו מחיאות-הכפים במשך רגעים ארוכים, עד כי נדמה היה, שזהו הד תרועת ההמונים החוגגים מלפני אלפי שנים, המריעים „יחי המלך!“ לכבוד מושלם, עד כי הארץ נבקעת בקולם.

*

כך נדחקה, בלי הזמנה, גברת היסטוריה לתוך החולין של שבוע זה, שבוע גדול בקורות עם ישראל. באין איש רואה אותה הסתובבה אנה ואנה. פעם כאילו פנתה לצאת, ואז לבש האולם כולו מראה-חולין והפך חד-ירשיבה של קונגרס, עם הלמות-הפטיש בשעת ההצבעות, עם הועדה המתמדת התמידית אשר יושב הראש שלה מתרוצץ פרוע-בלורית בתוך המסדרונות ומחפש את חבריה. אך ברגע השני חזרה והופיעה ומאור-פניה כאילו הקרין פתאום את כל אשר מסביבה, אז היה האולם שוב ארמון-מלכות נהדר, אשר זקני ישראל, שופטיו ומצביאיו, נאספו בו יחד כדי לטכס עצתו, בין קונגרס ציוני ופרלמנט ישראלי ניטלטלה המטוטלת, בין ימי חולין אפורים ושעות-מועד נשגבות.

היא התהלכה בתוכנו, הגברת המיוחסת הזאת, בכל הוד האצילות שלה, בירושלים זו, שהיא לה נוף מולדת טבעי, וכאשר אנחנו נפרדנו איש-איש לעברו, התיישבה חרש ושקעה בזכרונות באותו אולם-הישיבות שהתרוקן, עתה יבואו הימים הרבים לרקום מסביבה את קורי-הדממה. כעבור שנים רבות יציצו הילדים

הקטנים לתוך האולם, כדי להרגיש בנוכחותה של הגברת הדמומה, הבלתי-נראית לעין. הם יהיו מאושרים יותר, הילדים הקטנים של העתיד. כי בין החולין ובין הקודש תהיה כבר פרוכת כבדה. על בהונות רגליהם יצעדו חרש וביראת-הכבוד ירימו את המסך לראות מרחוק את מרת היסטוריה הדוממת בקפאונה. הם לא ישערו כלל, כי אנחנו, הזקנים השוטים, התרוצצנו בשכבר הימים במחיצתה של גברת נכבדה זו בהולים וטרודים, פזורי נפש ורוח, ואף לא הצענו לה, לגברת אצילה זו, כיסא לשבת.

י. הפטמן ויו"ר הכנסת י. שפרינצק

על קואליציה ואופוזיציה

אם להיות גלוי-לב איני מחבב הרבה את השם "כנסת" שנתייחד לבית-הנבחרים הישראלי. לפעמים נדמה לי, שאותה תשוקה טבעית להחליף את השמות הנכרים בעברים גורמת לדילדול כל-שהוא של תוכן השם. שכרו של הצליל העברי יוצא בהפסדו של שינוי המושג. השם "פרלמנט" מיוחד יותר לחיים הממלכתיים של העם, להנהגה העליונה של עניניו, מאשר השם "כנסת" שיש לו צביון דתי-רוחני בעיקרו. ואם היתה הכוונה לחידוש המסורת, לריענון הזכרון של מוסד היסטורי חשוב, — הרי נשקפת גם סכנה של חילול השם. כי אין להשוות את אנשי הכנסת ההם, למן עזרא ונחמיה עד שמעון הצדיק, לחברי הכנסת היום. ביחוד צורמת אסוסיאציה זו בלי ספק את אונם של הנבחרים החרדים, ואפילו של אלה מהם שאינם ענותנים ביותר.

ואין אני צריך לומר, כי לנו, העוסקים במלאכת הכתיבה, יש טינה מיוחדת נגד השם "כנסת". כי הלא לפי המסופר באגדה ישבו אנשי כנסת הגדולה עשרים וארבעה ימים בתענית והתפללו שכותבי ספרים לא יתעשרו, חס ושלום. הם היו בטוחים, כי אילו כותבי ספרים, תפילין ומזוזות היו מתעשרים, לא היו כותבים כלל, ואנחנו היינו מרגישים מחסור גדול בצרכים אלה. כל בני החברותא שלנו, המושכים בשבט סופר, אמנם אינם משתייכים למעמד העשירים למן התקופה ההיא, ואף לא לסוג האמידים. כפי הנראה, הועילה התענית הארוכה ההיא של חברי הכנסת הגדולה מלפני אלפיים ושלוש מאות שנה, ואין מחסור בספרים ומזוזות בקרב העם היהודי, בה בעת שיש מחסור, לא עלינו, בבתיהם של סופרים רבים. אי-אפשר להגיד, שעלי-ידי כך רכשו להם אנשי הכנסת את חיבת הסופרים. לפי דעתם של אלה האחרונים מוטב היה שיתפללו על כך שהסופרים דווקא יתעשרו, ואם לדאגתם, שמא לא ירצו לכתוב מתוך עשירות, מותר היה להם להתענות על כך ולהשפיע במרומים, שהסופר אפילו אם הוא עשיר כקורח, לא ירצה להוציא את קולמוסו מבין אצבעותיו.

בפרט זה יש להניח, כי חברי הכנסת של היום אינם רחוקים כל כך מאנשי הכנסת של אז. מותר לשער, שרבים מהם היו מוכנים גם היום לשבת בתענית הם עצמם ובלבד שהאחרים לא יתעשרו ולא יפטמו, חס ושלום, את גופם. כמובן, רק מחמת טובת הכלל, שכן ידוע הדבר שגופות מפותמים נוטים יותר לעצלות ולבטלה וגם עלולים הם להיות נפגעים בתחלואים שונים. למען טובת הכלל יש צורך, כידוע, להקריב לפעמים את הפרט. יותר מזה: אותו האיש הדואג לכלל, מוכרח להתאכזר לא רק לאותו פרט, שאותו הוא מפקיר, אלא גם לנפשו הוא, שהוא מענה אותה בתענית.

*

כל הדברים האלה נאמרו רק דרך אגב, בקשר עם המלה "כנסת" שהתאזרחתה שוב בחיינו, אחרי הפסקה ארוכה כל כך. ואולם כל חכמתם של "המעבריים", המחליפים את המושגים הזרים בעבריים, לא עמדה להם, כדי ל"עבר", — או ל"שעבר", — את המושגים "קואליציה" ו"אופוזיציה", שדבקו והתאזרחו אף הם בכנסת שלנו. וכך יש לה לכנסת זו שתי בנות מתרוצצות בקירבה: קואליציה ואופוזיציה, הממלאות את חלל האויר רעש וצווחה. למן היום שהובררה לנו עובדה זו, כי יש קואליציה ואופוזיציה, — אין הכנסת עצמה, החיים הפרלמנטריים, הבעיות הדחופות היום-יומיות, קיימים כל עיקר. האדם הקטן מישראל, ההולך לקראת העתיד מטופל בעשרות סימני-שאלה, אינו יודע עוד מתי יגיע תורו לקבל תשובה כל-שהיא מתוך הבית הזה, ואימתי יוכל לפרק מעל שיכמו את סימן-השאלה הראשון המכביד עליו. כי בבנין הכנסת כל רחשי-הלב נתונים לענין אחר: לאותה היאבקות "מותחת" שבין הקואליציה והאופוזיציה. דומה הדבר, כאילו יצאו שתי שכנות לריב ביניהן על קדרה אחת, ששאלה האחת מהשניה. ואולם תוך חליפת-דברים נשתכח ענין הקדרה לחלוטין, והרי הן הולכות ומפליגות, בשטף לשון, בהריצות ובלהיטות, כל אחת ב"יחסה" של חברתה וב"מעשיה היפים". דומה הדבר, שהקדרה עצמה, כל הענין אשר לשמו ובשמו נבחרה הכנסת הזאת, — הדאגות והטירדות העצומות של עם ישראל במדינתו הצעירה, — נשתכחו והסחו מן הלב, וכל חכמת הפרלמנטריזם צומצמה לאמנות הוויכוחים והפולמוסים שבין שתי אלה: מרת קואליציה ומרת אופוזיציה. למי לשון שנונה יותר, ולמי בדיחה עוקצנית יותר; מי יכה את מי בפלפול, בסברא, בנאום מבריק, והואיל שאין אנחנו קוטלי קנים, חס ושלום, במלאכת הוויכוח, וכל בר-בי-רב שלנו יודע להתפלמס ורגיל בצחות הלשון, הרי עלול במשך הזמן להיהפך בית הכנסת הזה לבית-מדרש של חכמים מתנצחים זה עם זה בכל מיני הלכות של קונסטיטוציה, להנאתם הרבה של הרפורטרים, האורחים וקהל המבקרים התמידיים במזנון ובמסדרונות של בית זה, אשר ימצאו בהם בילוי-זמן משעשע למאד. תחת אשר היה עליהם, בשנים שעברו, לחכות במשך שנים לוועידת ה"הסתדרות", אשר בה יתווכחו-הנאמים ממפ"ם עם הדוברים ממפא"י, ינתן להם וויכוח זה שלוש פעמים בשבוע, וביתר תרופות, וביתר עוז, מכיוון שגם הרמקולים הם מסודרים באולם זה בשיכלול רב יותר.

*

ואולם האזרח הפשוט, זה שאיננו רפורטר של עיתונים, ואיננו בעל שעה פנויה, כדי להצטופף ולהשיג כרטיס-כניסה לבית רם זה, מה הן הרגשותיו לנוכח מחזה-היאבקות זה שבין קואליציה ואופוזיציה? הוא רוצה לדעת, לאן אנו חותרים

והולכים כולנו. מה יהא על רבבות העולים החדשים הבאים ארצה, באין דירות לשיכון בשביל תושבי הארץ מכבר. מה יהא על החיילים המשוחררים, על יוקר החיים, על תכניות ההתנחלות וההתיישבות באותם השטחים שנכבשו על ידינו. מה יהא על הכלכלה שלנו, אם לא יבוא תיאום כל-שהוא בין הייבוא והייצוא. ומה היא דרכנו המדינית? — לקראת מה אנו חותרים בעתיד הקרוב ביותר? — דומה הדבר, שלא רק שלושה ימים בשבוע, אלא שישה ימים תמימים, שבוע שבוע, היו צריכים נבחרי העם לשבת בתקופתנו זו, באותה כנסת, כדי להקיף את כל הבעיות הנערמות, כדי לבחון את פעולות הממשלה, כדי לשמוע את התלונות והשאלות הרבות הבאות מתוך הקהל, כדי לעבד תכניות של מעשים ממש. ואולם עתה, כשנחלק הבית לשני מחנות, העומדים זה מול זה כמתגוששים, אין צורך כלל בישיבות הרבה. אדרבה, לשם הגדלת "המתיחות" רצוי שאותו ספקטקל של התגוששות יהיה רק פעם בשבוע, כדי להגביר את הצפייה לקראתו.

מובן, כי השאלה המתעוררת היא: האם כבר הגיעה אצלנו השעה הכשרה למשחק זה? — אנחנו עומדים בסימן של גיוס כללי, לא רק לצבא, כי אם גם לכל מערכה בחיינו. אנחנו מגייסים את קיבוצי היהודים בכל ארץ וארץ להתנדבות, למגביות מיוחדות בשביל מפעל הבנין שלנו; אנחנו מגייסים המונים לעליה; אנחנו פונים לכל גוף צבורי ביישוב, לשם התאזרות והתנדבות, לשם חיזוק המדינה, אשר עלתה לנו בדמים יקרים, ועדיין עלינו להגן עליה. דווקא בשטח ההנהגה העליונה של מדינתנו אין מצוות הגיוס הזה מחייבת. דווקא בשטח זה אנחנו מצמצמים ואומרים: אישים אלה בלבד מספיקים. אלה שהצטרפו לקואליציה זו ראויים ומוכשרים והגונים לעשות הכל, את כל העבודה הרבה והכבדה המוטלת עלינו, אשר מימי כיבוש הארץ בידי יהושע לא היתה כמוה. דווקא בשטח זה אנו סבורים, כי הכל כבר מסודר בתכלית הסידור, כמו אצל עמים היושבים לבטח מאות בשנים, והם שולחים צירים מצירים שונים לפרלמנטים שלהם ומרכיבים ממשלות לפי צירופי האריתמטיקה הפשוטה, כדי שיהיה לממשלה מספר מספיק של ידים להצבעה. בכל שטחי חיינו האחרים אנחנו עדיין כמו אחרי המבול, כשעלינו לצאת מן התיבה וליישב עולם חרב, אבל בשטח החיים הפרלמנטריים והנהגת המדינה כבר הגענו לתקופה המודרנית ביותר. הרי אנו כמו העם הבריטי, למשל, בעל מסורת פרלמנטרית של שמונה מאות שנה, שיש לו מפלגת-הממשלה ומפלגת האופוזיציה. אף על פי שחיי הפרלמנט הבריטי הם שונים לגמרי: גם האופוזיציה וגם הקואליציה הן כמעט מעור אחד, והן אינן באות סתם לקנטר זו את זו, אלא להיעזר כל אחת על-ידי המעשה והביקורת של השניה.

*

ראש הממשלה אוהב בזמן האחרון לדבר על הגשמת החזון הסוציאליסטי בקרוב בימינו. אין ספק, שהחזון הזה קרוב ללבו והוא היה מוכן לעשות הכל, כדי להגשימו בעתיד הקרוב. אבל בטרם יוגשם הסוציאליזם יש עוד מציאות ארוכה. יש החיים הפרלמנטריים המקובלים על כל עם בעל תרבות בזמננו. ישנה התיקוה הזאת של האזרח להתחמק מעריצות השלטון ומפגעי הביורוקרטיה, ולקרוא לעזרתו מוסד זה, שבו יושבים נבחרי העם, אלה המפקחים על פעולת השילטון ואשר יש להם הזכות למתוח ביקורת ולהעיר על פגעים ותקלות. פרלמנט זה בקרוב בימינו — הוא לפי שעה משאת-נפשם של רבבות. הסוציאליזם אולי תהיה התחנה שלאחריו, שאליה יסע העם, כאשר תחשק נפשו לחפש אפקים חדשים, אך לשם חייו היום, לשם סידור עבודתו, דירתו, פרנסתו, בימים אלה נחוץ לו משטר פרלמנטרי הוגן, ישר, מתוקן, אשר יהווה את גולת הכותרת של החיים הממלכתיים. משטר זה אינו מתבטא בפולמוס מוצלח, מבריק ומשעשע בין קואליציה ואופוזיציה, כי אם במאמץ משותף של טובי הכוחות והכשרונות באומה, על מנת לבנות, לבסס ולשפר את מדינת ישראל.

לקראת יום הולדת לכנסת

ראש השנה לאילנות, הבא עלינו לטובה אחרי שבת זו, הוא גם יום-ההולדת של הכנסת. אולי ביום מן הימים יתקינו תיקון זה, שראש השנה לאילנות יהיה גם מעין ראש השנה לפרלמנט הישראלי, כלומר, יום דין-וחשבון, שבו יעבירו את מאזן החיוב והשלילה של השנה הפרלמנטרית, של החוקים שנתקבלו ושל ההצעות והשאלות והכשלונות. לפי שעה תאריך זה של ט"ו בשבט מסמן יובל מסויים. לפני שנים אחדות קם והיה החזון הנפלא הזה, אשר אחרי אלפי שנים (לא יתכן בלי מספר האלפים האלה) התאספו בחירי העם הישראלי, בפעם הראשונה, כדי לכוון את חוקת מדינתם החדשה.

*

אמנם, המעשים שנעשו מאז לא התנהלו לפי התכנית המקובלת. תחת אסיפה מכוננת, שהיתה חייבת להכין חוקה בשביל המדינה, קיבלנו כנסת, המחוקקת חוקים יום, יום, בלחץ המציאות. החוקה איננה, אלא שהיא הולכת ונבנית, כפי שמסבירים לנו, בעבודת יום, יום, מעין תורה שבעל-פה ההולכת ומתרחבת, אף על פי שתורה שבעל-פה שלנו היתה טובת והולכת מסביב לתורה הכתובה, שהיא עיקר. כולנו בטוחים, שרק חוקה כתובה ומאושרת כדין מסייעת לריכוז החוקים

וההלכות מסביבה, וכי כל זמן שאין גבול מוגדר לסמכויות הרשויות השונות שבמדינה, קשה להימנע מטישטוש ומערבוב תחומים. מסביב למדינה צעירה, כמו מסביב לאילן צעיר ההולך ומתרומם, נחוצה מסגרת של סמוכות כדי להגן עליה מפני רוחות הכופפות אותה לצדדין. וחשובה עוד יותר בשביל אוכלוסיה, המתפתחת בתוך מדינה צעירה, ידיעת הסמוכות והגבול והתחום; כדי שלא תתרברב רשות אחת על גבי חברתה; כדי שלא תגדל יותר מדי התקיפות של הפקיד ושלא תתפרץ, לעומתה, החציפות או ההפקרות של ההמון. אבל על כל המיגרעות האלה תכסה, כפי שאומרים, המציאות. ההרגל יעשה את שלו, החיים עצמם הם־הם שידריכו, יסדרו, יחנכו, ישרשו את ההפקרות, ינמיכו את התקיפות. זוהי השיטה האנגלית, — מסבירים לנו, — וכדאי הדבר שנלמד מן האנגלים את הסבלנות, המתינות, ההדרכה של החיים. אכן, הכל מודים, שבענין המשטר הפרלמנטרי — האנגלים הם מומחים גדולים, הואיל שהם החזיקו כבר בשיטה זו מאות שנים. הכל מצביעים על כך, שגם לאנגלים אין חוקה כתובה, קונסטיטוציה בלע"ז, כי אם ערימות, ערימות של חוקים ותקדימים, שנצטברו במשך הזמן. אבל שוכחים, כי יש לאותם האנגלים מסורת עתיקה, שהיא עצמה כבר בגדר חוקה, וכל החוקים נזרעים ונשתלים שם על הקרקע של מסורת זו, שהיא קרקע משובחת הקולטת את הגרעינים האלה ומצמיחה אותם. ואילו אצלינו כאן אין עדין מסורת של מדינה וגינוני מלכות, ואנחנו מטולטלים בין הלכירות ולשונות־לעז ומנהגי־גלויות וערבוב־שבטים, ורפיפות של בית־אבא וחתירה תחת יסודות האמונה. המציאות ההולכת ונוצרת כאן היא דוקא הפוכה של המסורת, כיון שכל הגורמים המשפיעים על החזקת מסורת ומנהגים של בית־אבא נהרסו ונחרבו בימינו אלה, במציאות זו. וכיצד אנו באים ללמוד מן האנגלים, שעצם סוד קיומם הוא בחיזוק המסורת? —

*

אבל איך שיהיה הדבר עלינו לציין, כי שנות הפרלמנט הישראלי רקמו מסביב למוסד הזה רקמת מסורת ידועה, שכבר נאחזה בחיים והפכה מציאות. אמנם, הבנין הזה, שבו יושבת הכנסת, אינו בנין מתאים לבית־מחוקקים; אין לו תואר והדר, ואינו עומד במקום הכאזי לו, ואינו עושה רושם כל עיקר כלפי חוץ. ועל אחת כמה וכמה, שאין בתוכו פנימה אותה אווירה מיוחדת האופיינית לפרלמנט, השקט של המסדרונות, הריהוט של האולמים, נוחיות התאים של העתונאים. ומה שמצער ביותר — הלא הוא המראה העלוב של המזנון, הצפיפות וההבל וההמולה התמידית. כי המזנון בפרלמנט הוא לא רק מקום טעימה ולגימה, כי אם גם מקום מיפגש של הנבחרים עם אישים מתוך העם, עם עיתונאים ועסקנים. וליד שולחן במיזנון לא רק משקיטים את הרעב אלא גם משביעים את התיאבון

לחדשות. וגם משמש המזנון מעין תחנה של שבי־תג־שק בין המפלגות היריבות, דוגמת פנוֹמוֹנִג'וּם של קוריאה, שנציגי העולם הקומוניסטי והקפיטליסטי ישבו בו בצוותא. אחרי הפולמוסים החריפים והנרגזים באולם הישיבות, באה הישיבה המשותפת באולם המזנון, של חברי שמאל וימין יחד. בלעדי המזנון הנייטרלי לא היתה יכולה להתקיים אף ישיבה אחת מסודרת, כמו שאינה אפשרית ישיבה משותפת של אויבים בנפש.

המזנון הריהו בעצם הפיליטון של הפרלמנט. באולם הישיבות נכתבים המאמרים הראשיים הנוקשים ורשימות־הפולמוסים המלאות רוגז והתמרמרות; ואילו באולם המזנון הפנים מחייכים, והיריבים מלפני רבע שעה יושבים מסובים יחד מסביב לשולחן אחד. אך כדי שיהא האולם הזה ראוי לשמו יש לשוות לו צגה נאה יותר, טעם ועידון ורחבות המוסיפה הרחבת־הדעת. איני סבור שבאיזה שהוא מזנון של איזה פרלמנט בעולם המזונות הם צנועים כל כך כמו במזנון של הפרלמנט הירושלמי. אמנם, דברים פעוטים הם אלה, אבל הם מצטרפים לחשבון גדול. ובכלל, אם אמרו חכמינו: "גדולה לגימה שמקרבת את הלבבות". —

*

עם כל זאת — הפרלמנט חי וקיים. אין אני יודע, עד כמה חברי הפרלמנט עצמם שקודים על עבודתם הפרלמנטרית. יש מרבנים, כי בשטח זה יש עזובה וכדאי היה להנהיג משמעת קפדנית, כדי שלא יהיה אולם הישיבות של הכנסת תכופות ריק מאדם, אם לא לחשוב את היושב־ראש, את הנואם ואת הצעירות העוסקות בסטינוגרמה. באחת מן הסטינוגרמות האלה קראתי את דבריו של אחד הנואמים אשר פתח את נאומו בדברים האלה: "כבוד היושב־ראש, וכבוד הכנסת שעדיין איננה". לפי המסופר, קשה לאסוף לפעמים "מנין" של חברי־כנסת לישיבה, שאין בה נאומים "חשובים" של שרים או של חברים המפורסמים כפולמוסנים מובהקים. ובשעה ש"מנין" זה כבר מתאסף בקושי, הריהו יושב ושוקע בקריאת עיתונים. אמנם, אנו, העיתונאים, מעונינים מאד בריבוי של קוראים לעיתונים, אבל מאת חברי הכנסת היינו מבקשים שיקראו עיתונים לא דרך־חטף, כי אם בעיון רב, ולא בשעה שהם חייבים לשמוע גם את דברי הנואם.

ואני חוזר ואומר: עם כל זאת, עם רפיון המתיחות וההתענינות, — הפרלמנט חי וקיים. האידיאה הזאת של בית־נבחרים, המפקח על הממשלה, הבא אליה בתביעות והמסוגל להפיל אותה, אם אינה מתנהגת לפי רצונו, — האידיאה הזאת הולכת וגדלה, מכה שרשים למטה וצומחת ועולה למעלה, למעלה, בקרב העם והמדינה.

*

קיומו של פרלמנט ישראלי, — אלה הן שנים של חינוך בלתי-פוסק ושיכנוע יום-יום, כי אכן אין שליטים עריצים בישראל, אין יחידים אשר בכח התקיפות שלהם הם רוכבים על גבי העם. והלא רובה של האוכלוסיה שלנו כאן בארץ בא ממדינות ששם השילטון הוא דיקטטורי מוחלט, אם תחת מסוה של "רצון העם", אם תחת השלט של בחירות, המביאות תשעים ותשעה אחוזים של הבוחרים לכלל דעה אחת. וגם החלק השני של האוכלוסיה, שלא ידע עוד "משטר עממי" כזה, הרי גדל תחת משטר שלא הכיר ביהודים כאזרחים בעלי זכויות שוות. ואם אוכלוסיה זו הולכת וגדלה בהכרה של משטר פרלמנטרי, כאשר נבחרה מכתבים את דבריהם לשילטון, — הרי זהו נכס חינוכי, שאין מלים להעריכו. יכולים לבוא כל מיני משברים, אבל גם עצם המושג של "משבר" הוא הישג בחיי האומה שלנו, שכן מחייב משבר כזה משאומתן בין מפלגות יריבות, בין אישים שהיו רחוקים זורים זה לזה, בין דעות והשקפות-עולם מנוגדות. רק אומה שאינה חיה חיים פרלמנטריים יכולה להתקיים בלי "משברים", שכן אין לה שבר כלל וכלל, והיא מתפרנסת משייריים של שולחנות אחרים. היא מפולגת למפלגות, שכל אחת "עושה שבת לעצמה". לעומת זה אומה עצמאית וחופשית מגיעה לידי כך, שכל המפלגות שבתוכה מתיישבות יחד, כדי ליישב ביניהן סיכסוך הנוגע לכלל, בעיה הנוגעת לחיי האומה כולה.

כאילנות האלה, שידיים צעירות וחזקות נוטעות אותם בראש השנה לאילנות, זקוק גם הפרלמנט שלנו לטיפול ולאהבה ולעינים מלטפות. כמוהם הוא צריך להוריד את שרשיו לשיכבות העמוקות של העם, וכמוהם הוא צריך להתרומם אל-על, לקראת השמים אשר מהם נשקף הצדק. אכן, יום-הולדת נאה הוא זה, המזכיר את האחיוה בקרקע ואת השאיפה למרומים.

הפרלמנט יצא לחופשה

הפעוטות נכנסים והגדולים יוצאים. תינוקות של בית רבן, תלמידים וחניכים נכנסו השבוע לבתי-הספר, אחרי חדשי המרגוע והנופש, כדי לקנות תורה ודעת; ואילו הגדולים, המבוגרים והמכובדים, חברי הכנסת, מחוקקי חוקים למדינה, יצאו מן "הבית הגבוה", על מנת להינפש אחרי העבודה הרבה שעבדו במשך ימי הקיץ החמים. יתכן, כי הנופש הזה ישמש לגדולים גם הוא כעין תקופת-לימוד. כי מחוץ לכותלי הכנסת מסוגלים באי-כח העם לעמוד דווקא על כמה דברים שאינם נהירים להם בשבתם בפרלמנט פנימה. החיים עצמם, הליכות

יום-יום בשוק, בדרכים, ברחובות העיר או בפרבריה, במושב ובקיבוץ, — הם בית-ספר גבוה מעל גבוה, וכדאי לבקר בו, בעיקר אחרי חדשים של ישיבות באולם או בוועדות, אחרי וזכחים ודיונים ופולמוסים, שבעצם הם מבוססים לא כל כך על המציאות עצמה, כי אם על המשקפיים אשר בעדם מביטים על המציאות. ואולם כל הדבר הזה הוא רק בבואה של מליצה. האמת היא, שהפעוטים יודעים יותר את טעם חלוקת הזמנים: בימי החום הגדול הם נהנים מן החופש, והם חוזרים לעבודה רק עם סוף הקיץ. בה בשעה שהגדולים, הפקחים, כביכול, נוהגים בענין זה מנהג שטות, במחילה מכבודם.

נדמה לי שיותר טוב ונעים היה הדבר, גם לחברי הכנסת עצמם וגם למדינה, אשר את טובתה הם דורשים כל הימים, אילו היו יוצאים לפגרא בחדשי תמוז ואב, בימי השרב הגדול, והיו חוזרים לעבודתם, יחד עם תלמידי בתי-הספר, באמצע אלול. בדרך כלל חודש אלול, לפי דעתי, מתאים ביותר לעבודתם של שליחי-ציבור אחראים, הדואגים לטובת הכלל. בין אם אלה הם שליחי ציבור העוברים לפני התיבה ומבקשים רחמים, בלב שבור, על עדת ישראל אשר מאחוריהם; ובין אם אלה הם שליחי ציבור נבחרים העומדים על במת הכנסת וטוענים לזכויותיהם ועניניהם של בותריהם. כי חודש אלול הוא בשנה היהודית זמן עשיית חשבון-הנפש, מעין עריכת מאזן של מעשים טובים ורעים במשך השנה כולה. אלה הם ימי תשובה ואחריות והרגשת אוירה של בית-דין. כל הסממנים האלה טובים ביותר לשליחי-ציבור, החייבים לזכור, כי יום אחד יועמדו אף הם לדינם של הבוחרים. אין ספק, כי אילו היו מתקיימות ישיבות הכנסת בסופו של חודש אלול, היו המחוקקים דנים בכבוד-ראש רב יותר על כל סעיף וסעיף של חוק המובא לפניהם, למען שלא ינקשו, חס ושלום, בניסחוח.

*

אך העולם, כידוע, אינו נוהג לפי מה שנראה לנו ישר והוגן מבחינת השכל, וגם איננו נוטה להישמע לדבריהם של יועצים מבין העיתונאים. ובכן הכל הולך לפי השיגרא המקובלת. וכיון שהגויים במדינותיהם יושבים בפרלמנטים שלהם עד ימים אלה של ספטמבר, אנו נוהגים כמוהם. אף על פי ששם תנאי האקלים הם אחרים, ואין להם שרב שלנו בימות הקיץ, וספטמבר שלהם סוף-כל-סוף אינו אלו של לנו, אין לנו אלא להסכים למנהג זה, ולומר דברים אחדים על הכנסת שלנו שלא בפניה, כלומר בשעה שהיא איננה יושבת. שלא בפניה מותר גם לומר יותר ממקצת שבחה, ואמנם ראויה היא לכמה מחמאות. בדרך כלל, נדמה לי, כי הגיעה השעה לציין את תפקידה של כנסת זו. מה הוא פרלמנט ישראלי, ומהו החידוש שבו, בשביל העם והמדינה, כי בכל ימות השנה, בימי העבודה של הכנסת, הרי אנו מדגישים לא אותה עצמה, כי אם את המצוי בתוכה: את

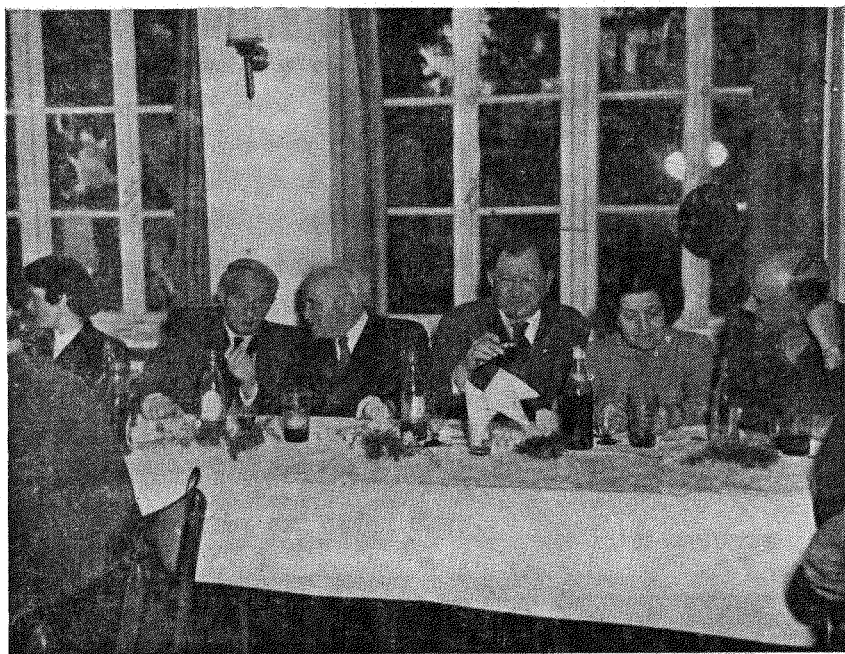
הנאומים, הווכוחים, הישיבות הסוערות, קריאת-בינים חריפה, או להבדיל, מלה של גנאי, המעוררת רגש בושה. ואילו הכנסת עצמה, המוסד כשהוא לעצמו — כמעט שאיננו מדברים עליו. אנו מדברים על הדוברים בתוך הכנסת, אבל כמעט שאיננו מזכירים את הכנסת עצמה, הבריה הנפלאה הזאת שגדלה לנו במשך השנים המעטות האלה.

אכן, אנו מתעניינים רק בנואמים ובנאומים. יש מהם שהם מזהירים, מלאי-כשרון, ויש, להיפך, כאלה שהם משעממים. איני סבור שהללו האחרונים מיותרים הם. אפילו לנאום חלש וחיוור וחסר-מעוף יש מקום בפרלמנט, כדי להבליט את הנאום החזק והמבריק. ובכלל, מי יודע את ערך הנאומים ותועלתם? — הנה קראנו בעיתונים, כי במשך אחד אשר בסביבות מלבורן, באוסטרליה, נוכחו הבעלים, כי צפונה עוד תועלת מיוחדת, בלתי-ידועה עד היום, בנאומים של פרלמנט. באוסטרליה משודרים, כרגיל, ברדיו הנאומים מאולם הישיבות של הפרלמנט. והנה אחרי שהתקן מכשיר-רדיו סמוך למשק, ליד לול-העופות, נתגלה הדבר, שהתרנגולות שהיו מאזינות לנאומים ברדיו התחילו להטיל ביצים בשיעור רב יותר. מובן, שהתרנגולות האלה לא הבחינו בטיבם של הנאומים, אם ראויים הם להישמע בדרך כלל, או שהם טובים רק לסטנוגרמה בלבד. העיקר הוא, שעם האזנת הנאומים גדלה תוצרת הביצים באותו מחוז של מלבורן. אמנם, אף אחד מאתנו לא יוכל להסביר את הקשר הזה בין נאום פרלמנטרי וביצתה של תרנגולת. אבל הדבר כתוב במפורש בעיתונים, ואין המדובר כאן בביצים של ברווזים, של עופות אלה המכשילים לפעמים את העיתונים וקוראים, כי אם בביצים של תרנגולות כשרות ותמימות.

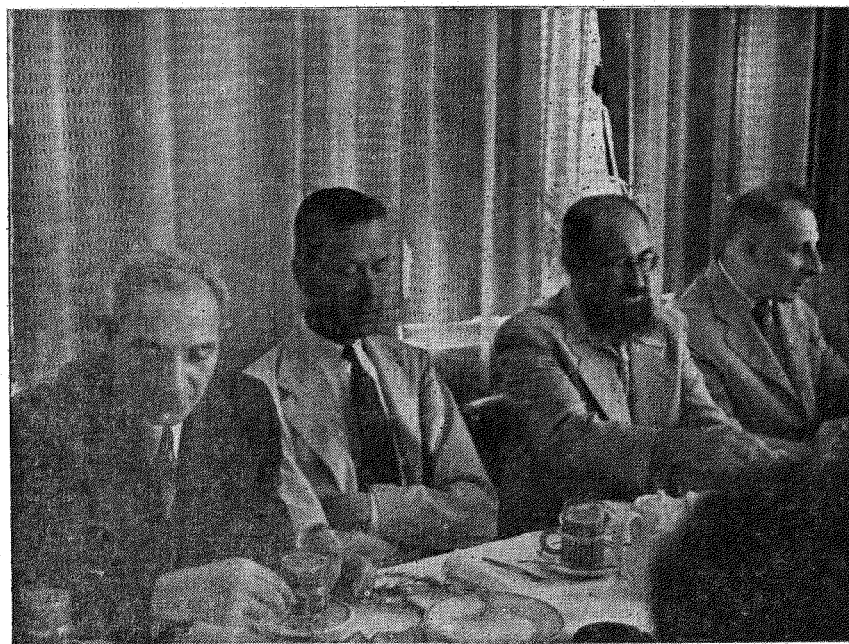
הנה כי כן, יש ויש תועלת בנאומים, ואפילו בנאומים תפלים. אין מאתנו יודע מדוע מתרגשות כל כך תרנגולות מנאומים פרלמנטריים, עד כדי להטיל שתי ביצים במקום אחד. אבל זוהי עובדה. מקוה אני, כמו כל הקוראים, שעובדה זו לא תשפיע, לכל הפחות, על חברי הכנסת שלנו, להאריך בנאומים, כדי להגדיל, בעקיפין, את ייצור הביצים. ראשית, אין לנו עדיין כאן מכשירי רדיו בלולים; שנית, אין תרנגולות ישראל טיפשות כל כך לבזבז זמן על שמיעת נאומים, על מנת להוסיף כמה ביצים לבעליהן; ושלישית, לא ישפיע ייצור זה, בין כה וכה, על תהליך המחירים בשוק. אלא שחושש אני, כי שיעור הנאומים בכנסת אינו מושפע בכלל מגורמים חיצוניים. חבר הפרלמנט מדגיש את עצם ישותו על ידי נאום. סבור הוא, כי אם לא יזכר שמו בסטנוגרמה ובעיתון, הרי יישכח ויעבור ויבטל מן העולם תוך ישיבה בפרלמנט. הנאומים הם מעין "הזכרת שמות", למען ידע הבוחר ויזכור, כי אכן נמצא הנבחר שלו בתוך כותלי הבית הגבוה, והוא שוקד על עבודתו. הוא יושב ושומר את הבטחתו לבוחרים ביום הבחירות.

אלא שהכנסת עצמה בינתיים הולכת ומשתכחת. הפרלמנט הישראלי, אשר קם והיה, — סליחה, כמעט שאמרתי: — „אחרי אלפיים שנה“... — בתור יצור פלא בחיינו, אינו נערך דיהצורך. החידוש בפרלמנט יהודי הלא הוא הדבר, אשר יהודים יכולים בו להתלונן על מעשי-עוול שנעשו על ידי יהודים. כל פרלמנט היה מתואר בדמיונו בתור מוסד, שבו נואמים לא-יהודים (מוטב יותר שיהיו אלה לא-יהודים) מכניסים שאילתא לשרים לא-יהודים לרגל עוול שנעשה ליהודים על ידי לא-יהודים. היינו מאושרים, כאשר בפרלמנט הבריטי הוכנסה אי-פעם תלונה על ידי ציר לא-יהודי על עוול שנעשה בידי הארמיניסטרציה הלא-יהודית שבארץ-ישראל ליהודים היושבים בתוכה. דבר כזה צוין אצלנו כנצחון כביר של הדיפלומטיה היהודית או הציונית. הפרלמנטים בעולם הגדול שימשו לנו במות יחידות. שמעליהן היו נשמעות לפעמים מלים של ידידות ואהדה ליהודים, אם כי תכופות זרמו למול המלים המעטות האלה סילונות של גידופים אנטישמיים. והנה הגענו לימים אשר אין חפץ לנו בפרלמנטים אחרים, פרלמנטים של זרים. יש לנו לעומת זה פרלמנט שלנו, אשר יהודים מדברים בו אל יהודים בעניניהם של יהודים; ויהודים מחוקקים בו חוקים בשביל יהודים, שיהיו נשמרים בקפדנות על ידי יהודים עצמם. כל התפיסה הקודמת, שפרלמנט הוא מין מוסד, שיש לחדור אליו בעזרת המלצה אל אחד הגדולים בתוכו, כדי לזכות במלים טובות אחדות על חשבוננו, — חלפה ונגוזה.

פרלמנט יהודי הוא חידוש בתפיסת-העולם שלנו. ומשום כך הוא מסוגל לחולל פלאים בחיינו. הוא מסוגל לחנך יהודים לדיבור קצר ופשוט, במסגרת של רגעים ספורים ומוגבלים; להרגילם לסבלנות כדי לשמוע גם דעתם של מתנגדיהם. הוא מסוגל ללמדם את ההבדל שבין אסיפה ובין כנסת, בין „בית הקהל“ ל„בית הגבוה“. הוא מסוגל ללמדם, כי לא קולות רמים וחוקים הם המנצחים, כי אם דעות שקולות ועניניות, ומכריע רוב דעות. ואולם גם הפרלמנט עצמו, במידה שהוא מחנך, מאלף ומדריך את חבריו, את היושבים בתוכו, — הולך אף הוא ומתחנך, מתאמן ומתעצם. ובימים אלה, כשפרלמנט זה יצא לחופשה, הבה ונקבל על עצמנו לדאוג לשלומם ולבריאותם. כי בשלום הבית יהיה שלום גם לשוכנים בתוכו.

ראשי ממשלת ישראל, ד. בן-גוריון, משוחח עם י. הפטמן.

י. הפטמן הראשון משמאל. לידו המזכיר הראשי של ממשלת המנדט הבריטי בפלשתינה (א"י)

המדינה והתפוצות

זיכרון לגבורת החיים

יום הזיכרון למרד גיטו וארשה צריך להיות יום זיכרון לא רק לגבורה בימי המלחמה של המורדים, כי אם גם לגבורה בימי שלום שהוכיחו יהודי פולין; לאותו אומץ רוח אשר ציין אותם בכל השנים אשר קדמו לשואה הנאצית. חיינו של יהודי פולני היו חיים של גבורה, כי רק הודות לאופטימיות, למעיינות נסתרים של אומץ וחדוות-חיים יכול היה לעמוד במאבק הקשה על קיומו, לנוכח הנגישות, האיבה והחתירות כנגדו מצד השלטון הפולני.

הרבה מאוד מגבורת המאבק הזה יש לזקוף לזכותה של האשה היהודית בפולין. היא היתה אם מסורה ועקרת בית חרוצה. היא כוננה את המשפחה היהודית המסורתית, כי היא נתנה לבניה את ההרגשה והחמימות של בית אבא ואמא. ועם זה היתה תמיד מעודדת את בעלה, בהיותה שותפת נאמנה לדאגותיו ולעול-הפרנסה.

בגלל השתתפותה הערה של האשה בפרנסת הבית היה גם רישומה של האם ניכר יותר ביהדות הפולנית. אפשר להגיד, כי יהדות פולין היתה יותר "אמהית", פיוטית, בעלת רגש. היתה קרובה יותר למושג "אומה". אולי השפיעה גם החסידות להדגיש את הצד הרגשי של העם, את השפעת האשה. כי החסידות הכניסה לחיי היהדות את העממיות, שאינה סובלת את המחיצות בתוך המשפחה, את "עזרת הנשים" התמידית אפילו בתוך הבית החילוני. משום זה היה חן מיוחד שפוך גם על הספרות האידית והעברית שצמחה וגדלה בפולין. פרץ ואש הם לא רק משוררי העיירה היהודית וטיפוסה, אלא ביחוד אמני התיאור של דמות האשה והאם היהודית, בעלת הרחמים הגדולים והמרץ השופע.

ביום הזיכרון על הגיטו אנו רואים לנגד עינינו את להבות האש, את התפרצויות הגבורה העילאית של קידוש השם, את הבדידות הגדולה של לוחמים מוקפים אויבים מפנים ומאחור. אבל יחד עם זה עלינו להעמיק מחשבה ולראות מבעד הסערה הזאת את הניצוצות הקטנים אשר הבהבו בלב המיליונים במשך

דורות, ניצוצות האמונה והעוז, אשר לאורם התחממה היהדות הגלותית. עלינו לחשוב על כל הגיבורים השתקנים, אשר כמו ל"ו הצדיקים האלמונים, חיו ועבדו בכל דור ודור, למען לא תנחשק שרשרת-הזהב של המסורת.

רק בהיות דמותם זו של אותם הגיבורים לנגד עינינו — ומספרם עולה למיליונים, אלה המיליונים אשר ניספו בשואה, — נדע להעריך את האבידה שאבדה לנו. ואז אולי גם נעשה נסיון להקים להם שם, לא רק על-ידי מצבות או בנינים או אבני-זיכרון כמו "יד ושם", אלא על-ידי הינוך הדור ללכת בעקבותיהם. כי מאוד-מאוד חסרות לנו תכונותיהם. חסרה לנו התמימות, האמונה, הפשטות והענוה, אשר היו משען ליהדות הגולה בימי קיומה. וחסרים לנו אותם האורות הקטנים בתוך הנשמה, שהיו מפיצים נוגה אופטימי על החיים מסביב, למרות דלותם, ועל הכל — חסרה לנו המסירות של האם הרחמניה, עקרת הבית, אשר עינה צופיה על המשק ונפשה קשורה בכל נפשות משפחתה הענפה.

משפחתיות זו גם היא נחוצה לנו בימי הבנין של המדינה; הדאגה ל"קרובים", לבני משפחה, בימי מצוקה, והשמחה המשותפת בימי חג. היתה זאת אחת הסגולות הנפלאות והיקרות של יהדות מקובצת ומלוכדת בימים ההם לפני השואה. ואולי ניקמת ההיסטוריה היא זו, אשר בעבור בדידותם של לוחמי הגיטו, כאשר היו רחוקים מאתנו, ואנחנו לא שמענו את נאקוטיהם האחרונות — באה לנו היום בדידות בתוך החיים המלאים ענין, לכאורה. כי יהודים מבודדים ונפרדים מהלכים על אדמת ישראל, נפרדים בלשונם, מנהגייהם, אורח-חיייהם, ועדיין אין בינינו הליכוד, ועדיין מרובה הזרות, ואנו מתפללים לאותה החמימות היהודית המלכדת מיליונים למשפחה אחת.

תחנה סופית או תחנת-מיפנה?

(לדרכה של ההסתדרות הציונית)

א

התנועה הציונית סייעה לא רק לתקומת המדינה ובניינה; היא הפעילה את העם היהודי באשר הוא שם, עוררה אותו לבעיות אירגון החיים; להכרת הערך העצמי, לזקיפת הקומה, ולביטוי הדעה והרצון. היא כאילו גוללה את האבן מעל הבאר, שבה היתה אצורה האנרגיה של ההמונים היהודים, ששאפו למיפנה בחייהם הציבוריים והכלכליים. אפשר לומר, כי היא גם חוללה מהפכה בהשקפת

העם היהודי על גורלו. היא סילקה את הציפיה לגואל יחיד, אשר יבוא לעת קץ הימים, כדי להביא פדות וישועה לעם ישראל, והביאה במקומה את האמונה בכוחות העם עצמו. לא הריבונות של יחיד היא המכריעה, כי אם רצונו של העם. ואף-על-פי שהסוברניות הזאת של המושל היחיד היתה נוחה מאד-מאד לאלה המצפים לו, כי על כן לא דרשה מהכפופים אליו שום קרבנות ומיסים, הרי בכל זאת החליטו ההמונים לקבל על עצמם את הסוברניות הזאת (רצונו של העם), עם כל כובד האחריות וחובות הקרבנות והתשלומים הנובעים מזה. זכותה של הציונות היא שהיא השליטה לראשונה את הדימוקראטיה הזאת, את שלטון העם בגורלו, את ההכרה, כי אין משיח יחיד יכול לגאול את העם בלי רצונו המאורגן של העם עצמו.

ב

הקמת המדינה דורשת חיווקה של ההכרה הזאת, של אירגון העם היהודי, רצונו והשפעתו. שכן ארגון זה מגביר את הקרקע המציאותית הממשית של המדינה, כי העובדה של הקמת המדינה הדגישה יותר את הנס, את הפלא המתרחש בתולדות היהודים מאז ומעולם. גם רבי המדינה וקברניטיה הוסיפו להדגיש את המופלא והמיסתורי שבחזיון זה של הקמת המדינה לנוכח הקשיים הגדולים וההתקפות של אויבים רבים שיצאו נגדנו למלחמה. עם קום המדינה כאילו האזינו הכל אל קול שופרו של משיח, ומשום זה גם קיבלנו מיד על עצמנו תפקידים משיחיים, עצומים כשהם לעצמם, כמו התפקיד של קיבוץ-גלויות, שהוא תפקיד נועד למשיח, באחרית הימים, בה בשעה שמדינה רגילה יכולה להסדיר לכל היותר עליית-המונים. ויש הבדל בין זו ובין קיבוץ-גלויות, כמו ההבדל שבין חשבון לאמונה. אכן, אוירת המיסתורין והאמונה שאפפה את התקופה הראשונה של הקמת המדינה הצצה לזמן-מה בין המדינה וההסתדרות הציונית. כי זו האחרונה היתה דווקא למודת-חשבון, והיא עשתה כל הזמן את עבודתה מתוך חישוב, מתוך שיקול התנאים האובייקטיביים והאפשרויות המצויות בידה.

מן הימים ההם נובע כאילו ניגוד בין הציונות והמדינה. לא רק משום זה שתמיד יש ניגוד בין השאיפה וההתגשמות, בין האידיאל כשהוא מבוקש ואותו האידיאל עצמו כשהוא נאחו ביד, — אלא משום שיש, כפי הנראה, סתירה בין הקצב של דרך הציונות ובין זו של דרך המדינה, כפי שהוא התבטא בשנים הראשונות. המדינה היתה נמהרה יותר מאשר ההסתדרות הציונית בטיבעה, ומשום כך היו פעולותיה לפעמים פזיזות, מבלי לחשב חשבונות רבים. היא עשתה פסיעות גדולות, שלא לפי כוחה, מבלי להתחשב בתנאים הקיימים ובטבע החומר האנושי. על הציונות טפלו, לא פעם, אשמה שהיא נחשלת יותר מדי, כבידה

ואיטית. לכותב הטורים האלה, שהיה ממחייבי תכנית החלוקה בשעתה, יש טענה להסתדרות הציונית על החמצת התכנית הזאת שהיתה ממשית בימי הקונגרס של שנת 1937, והיתה מסוגלת לשנות את פני ההיסטוריה היהודית, על-ידי מתן אפשרות לקדם את פני השואה הנאצית ולהציל מיליוני יהודים מכיליון. מדינה יהודית קטנטונת, ערב מלחמת-העולם, היתה מביאה, בסופו של דבר, לידי שינוי דמותה, רמתה ומעמדה של האומה הישראלית בשנים שלאחר המלחמה, ומדינת ישראל היתה מופיעה היום בצורה אחרת לגמרי. החמצה זו היתה טעות בהערכת המצב הפוליטי של הימים ההם, אך הלא יש לציין, מן הצד השני, כי ההליכה האיטית והמחושבת של ההסתדרות הציונית הועילה בכל זאת לגיבוש הישוב, להרמת קומתו המוסרית והתרבותית ולהכשרתו להתגוננות והתקוממות. לעומת זה היתה שיטת המדינה ליצור עובדות, להעמיד את העולם הגדול ואת העם היהודי בפני מציאות קיימת ולהשליט בחיי הישוב קצב וחוקים של ימי-חירום, כמו בתקופת מאבק ממושך, בלי המלאי הכלכלי, הרוחני והטכני המתאים.

ג

אפשר היה להניח, כי יש כאן מקום להשפעת-גומלין. הציונות שהיתה קשורה למסורת המציאות והריאליות, — ולפעמים אף כבולה על ידה, — היתה יכולה להשפיע על המדינה, שנשתחררה לגמרי מן המסורת הזאת והיתה פורחת באווירו של החזון והנס והמיסתורין הגדולים של תקופת כיבוש וגאולה, כמו בימי יהושע בן-נון בשעתו; ולהפך, המדינה, ברוב הליטותיה, היתה שופעת על ההסתדרות הציונית שפע של מרץ והתלהבות ועידוד-פעולה בקרב היהדות אשר בתפוצות, לא רק בשטח התרומות הפיננסיות, אלא גם בשטח הרוחני-והלאומי, לפי מיטב החזון של הריגסאנס העברי, הכולל גם עליה של יסודות אמידים ובונים, ולא רק קיבוץ של גלויות ירודות ונחשלות, הצפויות לגוירות ולהתנוונות. ואולם הנחה זו לא נתאמתה. מתוך הפזיזות של קצב המדינה נולדה גם המחשבה הנחפזת, שכבר עבר זמנה של התנועה הציונית, כי כבר הושגה המטרה שהציבה זו לעצמה, ואין עוד מקום להסתדרות הציונית ומוסדותיה. במקומה של חיבת ציון, לפי נוסח המהדורה הציונית, צריכה לבוא חיבת המדינה, חיבת ישראל. יש לרומם ולפאר בתוך העם היהודי את המדינה הזאת ולתאר אותה כנחלתו של כל יהודי בתפוצות, באשר עם קיום המדינה תזדקף קומתו ויגדל כבודו בין הגוים אשר בתוכם הוא יושב. כל יהודי, באשר הוא שם, ולא דווקא ציוני, מעונין אפוא בקיומה של המדינה והוא יקדיש את כל מאמציו לשם הבטחת הקיום הזה. אין צורך בציונים דווקא כדי להבין את חשיבות הדבר. את המושג של חיבת-ציון וציוניות אפשר לקבל, כמובן רק בתור הגשמה עצמית.

כלומר, זה שהוא "חובב-ציון", בנוסח הקודם, או "ציוני", לפי הנוסח החדש, צריך להחליף את מקום מושבו הנוכחי במקום-מגורים שבציון. יהודי כזה, ציוני, אינו דואג רק לקיומה של מדינת ישראל, אלא גם לקיומו הפרטי הוא. שכן לפי ההשקפה של אדם ציוני אין לקיומו הוא שום טעם ובסיס ועתיד מתוך לגבולותיה של ציון. וכך יצאה עכשיו ההברה, כי כל היהודים בעולם שאינם רואים את הסכנה לקיומם בנכר, הם חסידיה של מדינת ישראל, הדואגים לקיומה, ותורמים למען הקיום הזה מכספם. ברם חובבי הקיום העצמי, הצריכים לדאוג לחייהם הם, הם ראויים להיקרא בשם ציונים.

מתקבלת אפוא המסקנה, כי יהודים סתם אינם חושבים ברצינות על קיום עצמם, וגם אינם מחייבים לעשות זאת. רק היהודים-הציונים מוסיפים לחשוב ולדאוג לעצמם. אם אנו מסכימים להנחה זו, הרי ממילא אנו מסכימים לכך, שכל החלק הגדול של העם היהודי שאינו ציוני, מותר לו לעבור מן העולם בזמן מוקדם או מאוחר, ובלבד שידאג בימי חלדו לקיומה של מדינת ישראל. יש בזה יותר מאדישות, — כי אם התנכרות וגם התאכזרות לגורל העם. ברם, אם מצידנו אנו מחייבים את הציונות, — כלומר את דאגתו של כל יהודי לעתידו, — הרי בעל-כורחנו עלינו לדרוש, שהציונים בחוץ-לארץ יגבירו את פעולתם למען הכשרת המונים יהודים רחבים ככל האפשר להיות ציונים ולהציל את נפשם. פירוש הדבר: עלינו לחזק עוד יותר את ההסתדרות הציונית ולהגביר את כושר פעולתה.

האמת היא, כי הציונות אינה רואה עדיין את מטרתה מוגשמת ואינה יכולה להזדהות עם מהותה של המדינה בצורתה היום. המדינה המשקפת את הכוחות הנמצאים בתחומה והבונים אותה, אינה יכולה יחד עם זה לשקף את כוחות היהודים הנמצאים מחוץ לגבולותיה ושיש להם טעם והשגות ושאיפות ודרישות אחרים מאלה שיש לתושבי ישראל. ואם מפלגה מסויימת עולה לשלטון בארץ ומטביעה את חותמה על צורת המדינה ודרך התפתחותה, אין זאת אומרת שבתוך העם היהודי אשר בחוץ-לארץ ובתוך התנועה הציונית, המעוניינת בבנין המדינה, יש גם כן לאותה המפלגה כוח דומה ודעה ושיכנוע. משום כך תהיה תמיד מעין התגוששות בין המדינה, כפי שהיא מתהווה ומתפתחת לבין התנועה הציונית, שדרכי אירגונה ושאיפותיה מושפעות יותר מדעותיהם של הקיבוצים היהודיים בתפוצות. ודווקא התגוששות זו, חילופי-דעות וביקורת של דעת-קהל יהודית מאורגנת וחופשית, חדורת רוח התחיה, — ידרבנו את מדינת ישראל להתנערות מתמדת, להריגה מן הפרובינציאליות או מקטנות-ההשגות, הבאה בעקב מאבק יום-יומי על ענינים שוטפים. ואולי גם ימנעו אותה מצעד פזיז, או הלך-רוח של יהירות יתירה שאינה מתחשבת בתנאים אובייקטיביים.

אין להסיק מן האמור, כי "מדינה" ו"ציונות" הן שני מושגים נבדלים השוכנים במפורד. תושביה של המדינה מסומנים בהכרח בסימן "ציונים", אף-על-פי, שרבים מהם מתנכרים לשקל ולכלל החובות שמטילה ההסתדרות הציונית. הם "ציונים" לפי ההנחה הקובעת, כי כל ציוני צריך להימצא בארץ, ומציאותו של יהודי בארץ מכתירה אותו אפוא בעל כורחו בתואר זה. לעומת זה לא כל חברי ההסתדרות הציונית בעולם הם בהכרח תושביה הפוטנציאליים של מדינת ישראל. לאנשים ציוניים — כלומר לאלה המאמינים ברוח ההתחדשות של העם, בכישרונו לפתח את התרבות המקורית שלו, כוחותיו המוסריים והרוחניים, — יש תפקידים גדולים גם בתפוצות, בשטח האירגון, ההדרכה הלאומית, העמקת הסולידאריות היהודית, ועוד. אי-אפשר להשאיר את כל התפקידים האלה ללא-ציונים דווקא. לאנשים שאין רגש האחזיות הלאומית מפותח אצלם, ואשר כל מעלותיהם כלולות רק בזה, שאינם חברים בהסתדרות הציונית. ההכשרה הזאת של לא-ציונות כבר גדלה כמעט אצלנו לממדים של סגולה מיוחדת. לפי ההשקפה המקובלת היום, הללו, לא-ציונים המתעניינים במדינת ישראל, עדיפים יותר מציונים, ובמיוחד משום זה שאין להם שום יחס וגישה לחייה הפנימיים של המדינה ואין הם חוקרים לדעת אם הם מתואמים להשקפת-עולם מסוימת של דור התחיה, אם לאו. ואולם כל אחד מבין, שאירגון החיים היהודיים בתפוצות על-ידי לא-ציונים דווקא, נידון מלכתחילה לניוון. בסופו של דבר אולי תגדל יהדות המוכנה לפעולה פילאנטרופית למען ישראל, אך לא יהדות לאומית ונאמנה, הרואה במדינה את מימוש החזון של העם. את מיצוי שאיפותיו ושיקוף תקוותיו.

ד

ההסתדרות הציונית היא אפוא בית-היוצר של אותה האנרגיה המפעילה את העם היהודי, באשר הוא שם, בכיוון מסויים: להרמת קרנו המדינית, התרבותית והכלכלית. חבריה הנמצאים בארץ מסוגלים לתרום לעוצמתה ולהשפעתה לא פחות מאשר חבריה בארצות-הברית או בארגנטינה. ואין הציוני היושב בארץ חשוב יותר בפעולתו זו מאשר הציוני הפעיל בבואינוס-איירס או בניו-יורק, אשר במרצו, בכשרונו, במסירותו, בתרומותיו הרוחניות והחומריות, מסייע הוא למטרה זו. אכן, בתור תושב ישראלי הוא מקיים בגופו את דבר ביסוסה של המדינה, כאזרח הממלא את חובותיו, משלם מסים ומתגייס לצבא ההגנה של ישראל. עם זה מסוגל הוא גם לתרום, בתור ציוני, לביסוס ערכו וחשיבותו של כל קבוצת יהודי בתפוצות, על-ידי השתתפותו הפעילה בתנועה הציונית, שהיא שלוחת-החלוץ של העם היהודי בדרך ההתקדמות האנושית והלאומית. וזה מתוך הכרה ברורה, כי בלי התקדמותו זו של העם היהודי לא תוכל גם המדינה להתקדם

ולהתפתח. יש להסתלק מאותה הדעה הגורסת, כי מדינת ישראל נבנית רק על קטסטרופות של העם היהודי, ורק יהודים גולים ונרדפים מהווים חומר-הבנין ל"בית השלישי". דעה זו היא פסולה, לא רק מחמת החישוב הפשוט, שהבית השלישי זקוק לקיבוצים יהודיים אמידים ומבוססים, כדי להישען עליהם עוד במשך שנים רבות, אלא משום זה שבאווירת-עולם כזאת המלאה קטסטרופות, גירושים ורדיפות על יהודים, אינה יכולה לגדול מדינה יהודית, בגלל טעמים גלויים למדי.

ה

אירגון היהודים בעולם, הגברת הכרתם הלאומית ורגש אחדותם וגם חינוכם לעליה, הם תפקידים מכובדים מאוד בשביל התנועה הציונית. בייחוד מוטל עליה לארגן את עליית היהודים למדינת ישראל בצורה ההולמת והרציונלית ביותר. הכל מודים, שהמדינה בתנאיה היום אינה מוכשרת לארגן עליה והתישבות במובן הרחב של המושגים האלה. להעביר מחוץ-לארץ יהודים הרוצים ומסוגלים להיאחו על הקרקע ולהבטיח להם את תנאי הדיור, הציוד וההכשרה עד הזמן שיוכלו לקצור את תנובת האדמה ולהתפרנס ממנה (בתנאים נוחים של אשראי לזמן ארוך ובהפעלה רציונלית של אמצעי המתיישבים עצמם), — זהו אחד התפקידים הגדולים, או התפקיד, בה"א הידיעה, של ההסתדרות הציונית. "ציונות" — פירושה יישוב יהודים על הקרקע, על מנת להוציאם באופן כזה יותר ויותר מן הפרנסות של תיווך ותגרנות. מצד שני יישוב זה מחזק את בטחונה של המדינה ואי-תלותה במיצרכים מן החוץ. המדינה בתנאיה של היום אינה מספיקה להגיע לידי תפקיד זה, שכן כל מאמציה נתונים להחזקת הקיים ולחיזוק אמצעי ההתגוננות והביטחון.

ואולם שיטת ההתיישבות של ההסתדרות הציונית, כפי שהיא נהוגה היום, צריכה להשתנות מיסודה. התיישבות קיבוצית, או רעיונית, שהיתה אולי צורך-שעה בימים הראשונים, בתנאי השלטון והשכנים והמציאות המדינית של אז, — שוב אינה במקומה היום, כאשר יש צורך ואפשרות של התיישבות חקלאית פרטית. המדיניות הפינאנסית, הקרקעית וההתיישבותית של ההסתדרות הציונית זקוקה לבדק-בית, לרביזיה יסודית, ואז ממילא תהיה גם גישה אחרת לשאלת העליה. עלינו לחזור לתקופת ההתנחלות הראשונית, כאשר מתיישבים פרטיים, בעזרת כספים וציוד שניתנו בהלוואה, נאחו בקרקע והיו כעבור זמן לבעלי משקים מבוססים. אחרי הנסיונות הרבים שרכשנו ואחרי ההישגים המדעיים והטכניים שהושגו בשבעים השנים האחרונות — יוכל המשק הפרטי להתבסס במשך זמן קצר יותר מאשר המשק הקיבוצי ובסכומים מועטים יותר, אם מוסדות האשראי, השיכון, הציוד וההדרכה יופעלו ביתר רזיונות וראציונאליות.

אותו ענין המיקח וממכר, כביכול, בקרקעות בין הממשלה והקרן הקיימת, וכל אותה הרקת הכסף מכיס לכיס של אותם הבעלים עצמם, העשויה רק לכלכל משרדים ופקידים, — הגיעה שעתה להיפסק. הממשלה צריכה להעמיד לרשות ההסתדרות הציונית רזרבה גדולה של קרקעות; המתיישבים צריכים לשלם בעד הקרקע דמי קניה או חכירה בשיעורים לזמן ארוך, והבנק החקלאי מטעם ההסתדרות הציונית צריך לאפשר את האשראי הנחוץ. המתיישב צריך להיות בטוח שבסכום נקוב מראש, שחלק ממנו יש לו במוזמן וחלק הוא מקבל בהלוואה, יוכל בעבודתו הוא ליהפך, במשך זמן מסויים, לאיכר המתפרנס מיבול אדמתו.

כל ענין ההתיישבות אינו צריך להוסיף ולהיות ענין-מופשט, שאי-שם מיישבים מישוהו באמצעים איזה-שהם, אלא שיהודי מסויים, במקום מסויים ובסכום מסויים יכול לקבל מאת ההסתדרות הציונית את התמיכה וההדרכה הנחוצות, כדי להיקלט במדינת ישראל ולהתקיים בה.

מובן, כי במדינות מבוססות, שתושביהן מרוכזים בהן, אין תפקידים אלה נתונים בידי סוכנויות מחוץ-לארץ, אלא בידי משרדים ממשלתיים, ואולם בתנאים שלנו, כאשר העם ברובו הגדול נמצא מחוץ לגבולות המדינה, והממשלה, לשם מילוי צרכיה השוטפים, זקוקה לעזרה מתמדת מן החוץ, — הרי הבאת עולים, קליטתם והתיישבותם, היא ענין רק להסתדרות יהודית לאומית גדולה, הפועלת גם בארץ וגם בתפוצות.

ד

וזהו רק אחד התפקידים, אם כי המכובד ביותר, בין תפקידי התנועה הציונית. אך חשוב הוא גם התפקיד של העזרה המדינית לישראל בארצות שונות על-ידי יצירת אווירה אוהדת לה בחברה, בעתונות, בדעת-הקהל היהודית והלא-יהודית; ודווקא משום שיש לחכות להתקפות הולכות ונישנות על מדינתנו, עקב מאמציהם של שוטנים ומקטרגים שונים, שלעולם לא יחדלו, יש כאלה, אשר בעקיפין, כשהם נרתעים מלפגוע באופן ישיר ביהודים, כדי שלא ידביקו להם את התואר „אנטישמים“, מתירים לעצמם את הקיטרוג כלפי ישראל, תוך סיוג מושג זה מן העם היהודי בכללו. אין להתעלם מן העובדה, שצעדיה של מדינת ישראל בזירה הבינלאומית עלולים אף הם לדרוך על ה„יבלות“ של מדינות אחרות, וגם לא ייתכן הדבר שהצבעה ישראלית איזו-שהיא לא תהיה פעם למורת-רוח למדינה, שבה מרוכז קיבוץ יהודי, ואז יש צורך בהסברה מתאימה או בניטול המרירות מדעת-הקהל, תפקיד שאינו יכול להיות מבוצע על-ידי נציגי מדינת ישראל, כי אם דווקא ע"י אנשים במקום, היודעים יותר את האישים והגורמים המשפיעים, וכמו כן משתרע לפני ההסתדרות הציונית שטח נרחב לפעולה למען החינוך והתרבות העברית. הקניית השפה העברית, — השפה הרשמית של מדינת

ישראל, — לחוגים גדולים ונרחבים יותר של האומה היהודית, והקדשת שימת-לב מרוכזת יותר לגידול התרבות הלאומית — הם תפקידים שאין ערוך להם. יש להדגיש כי מקצוע התרבות, — כמו עידוד היצירה העברית בספרות ובאמנות, — לא היה מטופח די הצורך בהסתדרות הציונית כל הזמן. צרכי האירגון וההתרמה הכספית העמידו בצל את הצרכים הרוחניים של התנועה, ומשום כך נדחק הצידה הסופר, העתונאי והמורה העברי, אף-על-פי שאלה היו הגורמים המשפיעים בעיקר על עיצוב הדמות הרוחנית והלאומית של הדור. בלעדי הפובליציסטיקה העברית והספרות היפה, החדורה רוח התחיה, לא היו הרעיונות של חיבת ושיבת ציון מכים שורש במציאות הטרשים של הגולה היהודית בסוף המאה שעברה. ביחס לערכים האלה השתררה בזמן האחרון התנכרות וקשיחות של חסידי אירגון ומשרדים. הנייר הביורוקראטי דחק את גליון הנייר של הסופר והמשורר.

ז

הסיבה העיקרית של רפיון התנועה הציונית אינה אפוא בזה שהיא נעשתה מיותרת, כפי שחושבים אחרים, עם הקמת המדינה. אדרבה, עם הקמתה של זו נתברו אפשרויותיה של הציונות וגדלו תפקידיה, אם תופסים יפה את תוכנה ותעודותיה. ואולם אין ספק, כי היא ירדה מגדולתה בשנים האחרונות, והאיל והמנהיגים המובהקים שלה עברו לשירות המדינה, וזרקורי ההתעניינות שהיו מכוונים מקודם אליה, אל כינוסיה ואל אישיה, הופנו לעבר הממשלה, הכנסת ומנהיגי המפלגות בישראל. אלה שנשארו פעילים בתוך התנועה הציונית, כאילו נתנמכה קומתם בשל הסחת-האור הזאת, והם עצמם התחילו מפקפקים, אם עדיין מעמד זה של ההסתדרות הציונית עודנו בבחינת צורך היסטורי לעם היהודי. לא במעט עזרו לפיקפוקים אלה הבליסטראות שהתחילו זורקים בהם חבריהם לפנים בתוך ההסתדרות הציונית, אשר אחדים מהם התחילו גם לדבר בפומבי על נחיצות היסולה של ציונות זו.

הגורם העיקרי להתרופפות התנועה נעוץ אפוא בהתרופפות רוחם של מנהיגיה ומכווני דרכה, ובמיוחד ברפיון ידם לשמור על חוקיותה של ההסתדרות הזאת שהוקמה בידי הרצל. כוחה של הציונות הוא בשיטתיות שלה ובהקיותה, בשמירה קפדנית על תקנותיה ודרכי-אירגונה. ההסתדרות הציונית שכוחה והשפעתה מיוסדים על התנדבות העם ולא על אמצעי-כפייה, כמו מדינה ושלטון, חייבת לרכוש את יחס הכבוד והאימון של ההמונים, על-ידי יחס הכבוד שהיא מגלה כלפי חוקיה ותקנותיה. ואם ביחס למדינה ומוסדותיה עדיין יש אפשרות לעם להתרעם בכל מקרה של סטייה כלשהי מן החוק, — הרי ביחס לתנועה הציונית אינה ניתנת להמוני הציונים לעשות זאת בתכיפות. ומשום

כך כאשר התרעומת אינה מוצאת לה מפלט, הריהי מצטברת והופכת לבסוף לאדישות גמורה.

דחיית מועד הקונגרס משנה לשנה, בניגוד לתקנון המחייב את כינוסו במועד קבוע; ניתוק ממושך בין ההנהלה והועד הפועל, יחס הביטול והזילזול לדעת-הקהל הציונית, או האדישות להחלטות הקונגרס (כמו בשטח היחסים שבין קרן-היסוד וקרן-הקיימת לישראל), או המורד מפני ביקורת חותכת על המנגנון או ריפורמות מרחיקות-לכת במיבנה ההסתדרות, וכל אותה הסתיידות של שיגרה — אלה הם דברים הממעטים את דמותה והשפעתה של התנועה הציונית. אבל אין בכל הדברים האלה משום כפירה בעיקרון קיומה, יעודה ופעולתה. הציוניות הגיעה לתחנת-מיפנה חדשה בדרכה ההיסטורית, אבל בשום אופן לא לתחנה סופית.

עם ד"ר אבא הלל סילבר

האם שלום-בית במשפחה ?

הזמנת הרב ד"ר אירווינג מילר ע"י ראש הממשלה מדגישה לא רק רצון להתפייס עם הסתדרות הציונים הכלליים באמריקה והעומדים בראשה, אלא התקרבות בדרך כלל אל התנועה הציונית בחוץ-לארץ. רצוני לומר, עם אותה האידיאולוגיה האומרת, שקיימים וצריכים להתקיים ארגונים ציוניים בתפוצות. לפני זמן קצר בערך, — כשמדברים על עניני מדינה יש, כמובן, אמת-מידה אחרת לזמן, — היה ראש הממשלה שלנו מצטיין בפליטות-פה קשות כלפי ציונים בגולה. ואולם כעת, כפי הנראה, שינה את השקפתו. הוא מוצא, כי הציוני מחוץ-לארץ, אפילו אם לא עלה עדיין לישראל, הריהו נכס חשוב. בכל אופן הוא אדם יקר וחשוב, שכדאי להיזהר בכבודו.

היה זמן, שבחוגי הממשלה הישראלית החלו לזלזל באישיותו של הציוני בגולה. בכל אופן, אחרי תקומת המדינה נדמה היה לאלה העומדים ליד ההגה, כי תפקידי הציוניים תמו ונשלמו, ומעתה העם היהודי כולו בתפוצות הוא כציוני לכל דבר: הוא רוצה בישראל ובקיומה המכובד; הוא מוכן להקריב קרבנות למען המדינה ולשרת את האינטרסים שלה. על מה זה, איפוא, יפלו את הציוניים לטובה יותר מאשר יהודים אחרים, שלא היו ציוניים מעולם, ואף התנגדו לציוניות? במשך השנים, למן הכרות המדינה, הוכיחו דווקא לא-ציוניים אהדה ומסירות למדינת ישראל, והפסיכולוגיה מחייבת, שדווקא ידידים חדשים אלה, אשר זה מקרוב באו, ראויים לשימת-לב מרובה יותר מאשר הידידים הישנים, כי אלה האחרונים כבר מוזהקים הם נאמנים וידידים ומסורים, והם לא ייעלבו אפילו אם לא ינהגו בהם מנהג כיבוד ביותר, הואיל שאין להם ברירה. הם כבר מושבעים ועומדים כתומכי מדינת ישראל וחסידיה הנלהבים. לעומת זאת, אלה החדשים שאך זה אתמול נתקרבו אלינו, זכאים לטיפול מיוחד, שכן הם כמו גרים בתוכנו, ועלינו להקפיד מאד-מאד שתהיה ישיבתם נוחה ונעימה אצלנו.

ואולי היה חבוי, מתחת לסף-ההכרה, עוד נימוק אחר: בנוהג שבעולם, מי שיורד מעל שולחן חותנו ומתחיל לנהל עסק על אחריות עצמו, נוח לו לשכוח ולהשכיח את החסדים של נותן-לחמו הקודם. המזונות שאכל על שולחן חותנו במשך שנים רבות, אינם נחשבים בעיניו למאום. כעת הוא מפרנס את עצמו, חי וקיים בזכותו הוא, ולא בחסדי אחרים, והריהו מבליט את עצמאותו ואי-תלותו על ידי התנכרות למפרנסו בעבר. מעין יחס כזה היה מתבלט אצל אישי-המדינה שלנו לגבי אישי ההסתדרות הציונית העולמית, אלה שטרחו ועמלו במשך עשרות

שנים, כדי לפרנס ולכלכל את „המדינה בדרך“; אלה שהיו דוברי הציוניות, העמלים למען הקרנות שלה, העובדים עבודה מדינית מסורה ומתמדת, מבלי להירתע מפני הלעז והלעג, שהיו מלעיגים על „דון-קישוטים“ אלה, המאמינים בכוח שיכנוע והסבורים, כי אפשר עוד להשיג בימים אכזריים אלה מדינה בשביל עם מחוסר-בית. כמעט בבת-אחת, שנה או שנתיים אחרי מימוש החזון ההרצלאי, הכירו כל האישים במדינת ישראל, כי כוחם ועוצם ידם השיגו למענם את הכל, וכל החברים הוותיקים מבחון, אשר כבשו וסללו את הדרך בשביל „המדינה בדרך“, הם בחינת רהיטים מיושנים, שאין להם מקום בדירה החדשה.

לא היה הדבר משונה ותמוה כל כך, אילו באמת ירד האברך החדש מעל שולחן חמיו והיה מנהל עסקים לבדו, בלי עזרת מפרנסו הקודם. ואולם הדבר אינו כך; האברך העצמאי הזה זקוק וזקוק מאד לחותנו היום, אולי עוד במידה רבה יותר מאשר קודם לכן, בהיותו סמוך על שולחנו. כי ההוצאות נתרבו, ותודה לאל שנתרבו. המשפחה הצעירה גדלה, ותוך כדי גידולה צרכיה הולכים וגדלים. הרי ילדים הזקוקים לתורה, למזון, ללבוש וגם לריפוי ולהבראה מפעם לפעם. והדירה החדשה גם היא דורשת תיקון ושיפור ובדק-בית. והעסקים „העצמאים“ של האברך לא תמיד מוצלחים. כי סוף-כל-סוף, למרות התקיפות והביטחון העצמי והפיקחות היתרה, איננו בעל נסיון, אברך מיוחס זה, בעיני ממונות. וכשהוא מסתבך, — הריהו אפֿרֿץ, קודם לכל, אל המחנות, אל האישי, אשר בביתו היה דר ועל שולחנו היה אוכל כל השנים. והוא מבקש גמילות-חסד, או אשראי לזמן ארוך, או סתם הענקה, או תוספת לנדוניא, שכבר נאכלה. ורק חותן זה הוא — הוא היחידי שאליו אפשר לבוא בטענות. האם הוא יתכחש לבתו ולילדיה, צאצאיו של אברך חרוץ זה, המסתבך בעסקים שהוא עושה? —

=

כך הוא הדבר אצלנו. ואף על פי שהמשל שאנו מביאים כאן הוא פשוט מאד, כמעט המוני ועממי, הריהו מתאים בכל זאת לנמשל בכל פרטיו. אמנם המדובר כאן הוא לא באברך בשר-ודם, אלא בעצם נאצל ונעלה מאד — מדינת ישראל. ומן הצד השני אין כאן חותן ושולחן ונדוניא, מושגים פרזואיים מאד, אלא עם ישראל וההסתדרות הציונית והקרנות והמגביות והמפעלים, ועוד, אבל זהו בכל זאת תרגום ממשי של המציאות שלנו. ומשום כך „רוגז“, שהיה מצטבר בלבם של אישי הממשלה, — ובעיקר בלבו של ראש הממשלה, — כלפי הציונים בגולה, בעלי-החסד של אתמול, הוא מופרך מעיקרו. אין לו טעם מציאותי. וכל „בעלי הטובות“ החדשים של היום שמר בן-גוריון מקוה למצוא בתפוצות, כל אלה ה„בלתי-ציוניים“, או ה„אנטי-ציוניים“, המראים היום פנים מסבירות לישראל ולאזרחיה, — הם, בסופו של דבר, אנשים זרים, לא מן המשפחה, העלולים יום

אחד להוכיח חוסר-סבלנות, אם ישראל זו ואזרחיה ימשיכו להתדפק על דלתותיהם פעם ופעמיים.

*

אכן, יש עוד מקום לציוניים בעולם, ואפילו לשם כך, שיגדלו „לא-ציוניים“ ו„אנטי-ציוניים“ אוהדי ישראל. אלמלא הציוניים, מאין היו קמים לנו אותם „בלתי-ציוניים“ אוהדים, העוסקים עכשיו במגביות ובכל מיני התרמות, כדי לשפר ולבסס את מצבה של המדינה הישראלית. כדי להבליט את השוני שלהם לעומת הציוניים, באים יהודים טובים אלה ותורמים לישראל, אף על פי שאינם ציוניים. אילו היתה נעלמת יום אחד ההסתדרות הציונית באיזו ארץ שהיא, והעבודה למען ישראל היתה נעשית רק על ידי לא-ציוניים לבדם, הרי היו הללו מתחילים להיראות בעיני עצמם ובעיני אחרים כציוניים לכל דבר, שכן אין אחרים במקומם שיעשו עבודה ציונית. ואז בטוחני, שהם היו ממהרים להסתלק מן העבודה והפעילות למען ישראל, כדי לטהר את עצמם מן החשד שהם-הם הציוניים היחידים בארץ זו. ובכן, איפוא, לשם קיום „הלא-ציוניים“ אלה, הפעילים למען ישראל, מן ההכרח הוא שתתקיים בכל ארץ וארץ הסתדרות ציונית חזקה, פעילה, המדברת יום-יום על ציוניות במלוא הפה. רק בהיות הסתדרות כזו קיימת באופן החיוני ביותר, יוכלו ה„לא-ציוניים“ לעבוד למען ישראל במלוא הקיטור. איש לא יחשוד בהם שהם ציוניים, והם עצמם יראו את עצמם אזרחים נאמנים מאד לארצם, אזרחים כשרים, ללא פגם של ציוניות, חס ושלום, אלא שהם עושים, מחמת יחס הומאני טהור ומחמת חיבה אישית, למען המדינה החדשה, שקמה במזרח התיכון, והיא מסוגלת להמציא רווחה לעמים היושבים באזור הזה ולמשפחת האנושות כולה. ואולם מה שנוגע להשקפות שוביניסטיות על העם היהודי ועתידו בעולם, — הרי אין להם כל שייכות לכך. לגבי דברים אלה קיימים ציוניים. ויש לפנות אליהם לפי הכתובת שלהם.

*

כן, יש הכרח בקיום ההסתדרות הציונית העולמית, ובקיום חזק שלה ובהשפעת האישים המנהיגים שלה. ולא רק כדי להקל על קיומם ופעילותם של „לא-ציוניים“, — כי אם כדי להקל את דרכה ותפקידיה של מדינת ישראל. כי סוף-כל-סוף רק הציוניים מסוגלים להבין את מצוקתה של זו, את ייעודה, את בעיותיה. כי אלה הם השייכים „למשפחה“. יכולים להימצא ירדנים, יכולים להימצא אנשים אוהדים, טובים, בעלי רגש ולב, — אך אי-אפשר להמציא בני-משפחה, קרובים ממש. ואי-אפשר לשכנע את מי-שהוא שיהיה בן למשפחה מסוימת, שירגיש ביגונה ובששונה, כמו אחד מאנשי הבית. המשפחה הציונית, למרות הקינטורים והקטטות הפנימיים; למרות ההתרוצצות בין הזקנים והצעירים אשר

בתוכה, — הרי משפחה היא, שיש לה מסורת אחת וגם מטרה אחת. מה שאין כן ידידים ואוהדים, המכריזים על עצמם, שאינם שייכים כלל למשפחה זו, אלא הם מוכנים לבוא ולעמוד לה בשעת דחקה, כדי לעזור לה. אמנם, הם רצויים והגונים ומכובדים, והם ראויים לתודה ולהוקרה בעד הנכונות הזאת. אבל הם לא ילכו עם בני-המשפחה כברת-ארץ רחוקה. בזמן מסוים הם יכולים להוכיח את עצמם מוכשרים ומעשיים יותר וגם חרוצים ומתמידים יותר בתפקידי העזרה והתמיכה, מאשר בני המשפחה עצמם, שיש להם, כידוע, נטיה להזיה ולחזיון. אבל כשהם מדגישים, וחוזרים ומדגישים, שאין הם שייכים למחנה הציוני, הרי הם מעמידים כאילו חייץ בינם ובין ה"משפחה".

*

בואו של נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה, בתור אורחה של ממשלת ישראל, מסוגל לסמל כעין שלום-בית בתוך המשפחה הציונית הגדולה, אשר עליה היו עמוסים בעבר התפקידים של בנין, ועליה מוטלת היום האחריות להחזקת הבנין. אם מנקודת-השקפה זו, מנקודת הקשרים ה"משפחתיים", נתבונן וגם נתכונן למעשים ההולכים ומתקמים בעולם, — בעולם הגדול ובעולם המצומצם שלנו, — מצויות כל התקוות להבנה ולהסכם. כי מעל לכל התורות המפלגתיות והכיתתיות, מעל לכל הדוקטרינות והשיגרות שהוקפאו, עולה ומתרונן קול הדם, מורשת האבות, הקולחת ומפכה בתוך הגזע העתיק של המשפחה.

קצת על ה"סטטוס"

קשה להיכנס לתוך עצם הבירור הקונסטיטוציוני של מתן "סטטוס" מסוים להסתדרות הציונית במדינת ישראל. על מדוכה זו ישבו אנשי חוק ומנסחי נוסחאות. כל הויכוח הזה מסביב למעמדה של ההסתדרות הציונית העולמית מעורר הרהורים נוגים במקצת על אורח חיינו ועל הליכותינו בעולם.

*

אין ספק כלל, כי אילו היתה כבר ההסתדרות הציונית רק בגדר שריד מן העולם הישן, שריד הנשאר בשביל מוויאון ואוסף עתיקות, והיא עצמה, ההסתדרות זו, כבר היתה מפורקת ומחוסלת ובטלה ומבוטלת, — הרי כל הכבוד והתפארת היו מוקדשים לזכרה. כלל גדול הוא אצלנו, כי "יקרא דשכבי", כבוד המת, הוא גדול יותר מהיקר והגדולה שנותנים לאדם חי. מי לנו גדול ממשה רבינו, אשר בחייו שאלו אותו יהודים ברוגז וביוהרה "מדוע תתנשא?" ואולם אחרי מותו באו והעידו

עליו: "לא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל פנים". בחייהם נחלתם של כל גדולי ישראל היא רק הכרה שיש כפיית טובה כלפיהם, והם שבעים תמרורים ורוגז, ואילו נמצאו בתוכנו היום הרצל ונורדוי, סוקולוב ו'בוטינסקי ורבים אחרים מגדולי הציונות ועושיה — מה היה היחס אליהם? — כמו לבטלנים וחדלי-אישים. לכל היותר היו זוכים לתואר "ציוני ותיק". והלא אנו יודעים מה פירושו של תואר זה במציאות שלנו. ציוני ותיק — זה שהסתובב בשעתו עם שקלים, ועם בולי הקרן-הקיימת, ועם מניות של הקולוניאל-בנק, והיה יושב בישיבות וטורח לעריכת אסיפות, וגואם ומתלהב ונלחם עם מתנגדים וקנאים ברחוב היהודי, ומסתתר מאימת השילטון הנכרי, שגזר איסור על הציונות. ומה תארו ומה דמותו של ציוני מטיפוס זה בתוך הציבור שלנו? הוא נראה, בעיני העסקנים הזרזים והפקחים של היום, כגובב טורד שאין מפלט ממנו. כי המחשבה הראשונה המתעוררת למראהו הרי היא: הנה בא הטרדן הזה לבקש בודאי שיכון, או עיסוק כל-שהוא לפרנסה...

כי כפיית-טובה, הסחת-דעת גמורה מכל התרומה שתרם האיש אי-מתי למען נצחון האידיאה הציונית בתוך העם היהודי ובתוך העולם בכלל, — הריהי מסורת מושרשת בתוכנו. וכפיית-טובה זו הולכת ונמשכת כל זמן שהאיש מהלך על רגליו. כאשר יאסוף האיש את רגליו אל המיטה ואחרי כן הלך יהלך בדרך כל הארץ, יסתלק למנוחת עולמים, — או אז יסובו בשוק הסופדים; או יקשרו לו עטרות ויספרו בשבחיו. והרי באותה ההסתדרות הציונית נהוג מנהג זה של התכחשות לזקני התנועה ולוותיקיה.

*

נכון, חברי ממשלת ישראל, — או בעיקר האיש העומד בראש הממשלה, — כאילו שכחו מי ומה היו אנשי ההסתדרות הציונית והציוניות אף היא. כל אחד מהם כאילו חושב: כוחי ועוצם ידי עשה את החייל הזה. לכל הפחות, נוצר רושם כזה לנוכח היחס לתנועה הציונית. והלא רק התנועה הזאת עוררה, טיפחה וגיבשה את עצם הרעיון של מדינה יהודית, את עצם האפשרות של מדינה אשר יהודים ישלטו בה. הלא היא-היא שהקימה נדבך על גבי נדבך, את הבנין הזה, אשר עליו אפשר היה כבר, בבוא השעה, להניף את דגל ישראל העצמאית. והלא הקונגרסים הציוניים, אשר חזרו ונתכנסו בגולה, מפעם לפעם, היו כאותם הסיבובים אשר עשו צבאות ישראל בימי יהושע בן נון מסביב לחומת יריחו. עוד סיבוב, ועוד מעגל, וחומה אטומה זו של אדישות יהודית, של התנכרות והתבוללות, תתמוטט ותיפול אף היא. כך היתה האמונה, וכך אמנם בא ונפל הדבר. האם כל כך מהרה נשכח המעשה הזה מלבותיהם של אלה, העומדים היום בראש המדינה? — ועל מי בטחה המדינה הצעירה, כאשר קמה והיתה למציאות? על כוחו של

מי נשען מר בן-גוריון בהכריו על קיבוץ הגלויות, תיכף עם קום המדינה? — מי היה נכון אז לעזור, להטות שכם, להקריב קרבנות, כדי למלא משימה זו? מי אם לא ציוניים נאמנים, כל המחנה הגדול הזה של חניכי התורה הזאת בכל רחבי העולם. אנשים שלא היו ציוניים מימיהם, היו ירגשים ונפעמים למראה הפלא הזה של תקומת המדינה. אך הם לא הבינו את ערך קיבוץ הגלויות. כי על כן לא האמינו, שיש גלות יהודית בעולם. ואולם כיום סבור מר בן-גוריון, כי אפשר להעביר לארכיון את התנועה הציונית ולהציב לה אנדרטה נאה לזיכרון. מהיום נפתח דף חדש בהיסטוריה: גם לא-ציוניים, אפילו אנטי-ציוניים, רצויים הם, ואדרבה, יש להקפיד יותר על נימוסים כלפי אלה. כי „הפנים החדשות“ קוסמים יותר ליהודים מאשר הפנים המוכרים והידועים מכבר.

הנה זהו הגמול להסתדרות הציונית בעד מנהגה היא. כי גם הסתדרות זו היתה שטופה בזמן האחרון ברדיפה אחרי אישים חדשים אשר אך זה מקרוב הגיעו. כל כך מהר נשכחו מן הלב הסופרים והעיתונאים העברים, אשר יצירותיהם הכשירו את הלבבות לקראת חוץ ציון. יחד עם כל המטען הישן של „החובבי שפת עבר“ ו„חובבי ציון“, — הוסחו הצדה כל אלה, אשר אפשר היה לחשוך בהם, כי מטען של עשרות שנות פעילות ציונית רובץ על שכמם. בפי הנוער אין היום לגלוג עוקץ יותר מאשר השם „ציוני“, ומה גם „ציוני ותיק“. בתוך המרוצה הסוערת אל השורות הראשונות באולם ההצגה של ישראל המחודשת לא היה פנאי, כמוכן, לחשוב על זכותם של הראשונים בעצם בנינו של אולם זה.

כי אצלנו אין המשך של דורות, אין קשר בין „אבות“ ו„בנים“, בין אלה שהניחו את היסוד ואלה שממשיכים בבנין, לא. הבנים הם בעיני עצמם ראשונים לראשונים. ואם פעם היו אצלנו מלחמות „אבות ובנים“, הרי יש לנו היום „אבות ובנים“ (הב"ית קמוצה), כלומר: אבות, ודור חדש הבז ולועג להם, לחלומותיהם ולפעולותיהם גם יחד. אין עוד אומה אחרת, אשר מרחקים גדולים כאלה יהיו משתרעים בין הורים ובנים, כמו אצל האומה שלנו בארץ-אבות זו.

אולי סיבת התופעה הזאת נעוצה בבדידות הגדולה ההולכת ומלפפת כאן את כל אחד ואחד. משונה הדבר: דווקא בארץ ה„קיבוצים“ וה„קבוצות“ ו„קבוצי הגלויות“, — הולך היחיד ומכיר יותר ויותר בבדידות הגדולה שלו. אפילו בתוך הסביבה הקרובה ביותר, בתוך המפלגה, בתוך החוג המצומצם ביותר, — הועמדה כאילו מחיצה בלתי-נראית בין אדם לחברו.

ואילו הציוניות האמיתית היתה משפחתית. המחנה הציוני היה פעם כעין משפחה אחת. כל ציוני היה מרגיש את עצמו בתוך עמו. בתוך העם אשר

לבדד ישכון בין הגויים, נוצרה משפחה מופלאה אשר נתנה לכל אחד מבניה את הרגשת הקירבה הנפשית עם אלפים ורבבות אחרים. אותו סטאטוס של האדם הציוני היה כדאי להקים מחדש. הסטאטוס של התנועה הציונית ינוסח וינותח, ואין זה השייך כרגע, מה יהיה מראהו אחרי עבור עליו הקולמוס של יודעי דין. אבל הסטאטוס הבלתי-כתוב של היהודי הציוני מלפני כמה שנים, שהיה מוכר שקלים מתוך שמחה של מצוה, והיה מריץ בדחילו ורחימו איגרות אל המורשים מטעם הקרן-הקיימת וקרן-היסוד, מתוך הכרה, כי הוא אח ורע וקרוב לכל המוני הפעילים הציוניים בתבל, — את הסטאטוס הזה כדאי היה להנחילנו שוב.

משה, הרצל והמדינה

ראש הממשלה עשה חשבון עם ציוני אמריקה ועם הציונים הכלליים בארץ, ובאופן מוזר מאד — גם עם הציונות של הרצל. הוא אמר: «אינני חי לפי תורת הרצל והציוניות שלי אינה לפי תורתו. מספיקה לי תורת משה». אמנם, היו שנים רבות שבהן היו מר בן-גוריון וחבריו דוגלים רק בתורת הרצל, ותמונתו של הרצל מתנוססת גם כיום בכל האולמות הרשמיים של המדינה; אבל כאשר ראש הממשלה מגיע למצב-רוח של התגוששות, אינו מבחין בכל מה שקודש ע"י המסורת. נדמה לו, כי בעצם התנופה הגדולה, כשהולכים לקראת התקפה, נחוצה קודם לכל ההעזה. ודוקא ההקבלה הזאת של משה לעומת הרצל מסוגלת, לפי דעתו, להלהיב לבבות יהודים, ויהודים לא-ציוניים. כי מי הוא היהודי אשר לא יכיר באוטוריטה של משה רבינו? כל אימת שלא נוח לו ליהודי איזה-שהוא בארץ איזו-שהיא להדגיש את אהבתו לציון, — הריהו בורח אל משה בן-עמרם. אם אפשר להשכיח את הרצל וכל התנועה הקשורה בשמו, וכל העשייה המרובה של ציונים, ועם כל זאת להופיע בתור חובב של ארץ-ישראל ויהודיה, — הרי משה ותורתו הם מפלט יפה מאד. כי הלא משה הוא האיש אשר הוביל את עם ישראל לארץ זו, והוא-הוא אשר עורר בלב ההמונים ההולכים במדבר את חלום הארץ אשר תיפול להם לנחלה.

תורת משה מול תורת הרצל — היתה זו פעם הסיסמא של המתנגדים לציוניות. מקודם היתה זאת סיסמתם של החרדים והאדוקים מכל האסכולות הדתיות שברחוב היהודים. כל האומר להקים שיטה של שיבה לציון בדרך הפשטות והמציאות היום-יומית, הריהו מתנגד לתורה, למסורת, לאמונה בביאת המשיח. ואולם כעבור זמן-מה ניתלו בתורת משה לא האדוקים, כי אם המתפקרים

והמתבוללים דוקא. הללו קראו לעצמם „בני דת משה“. בפולין או בגרמניה או בכל מדינה אחרת הם היו „פולנים בני דת משה“ או „גרמנים בני דת משה“. משה היה מכסה בטליתו על הריקניות של חייהם, על תלישותם מן הרחוב היהודי, על עם-הארצות שלהם בכל דיני ישראל, — בני דת משה היו, וזה הספיק להם. ומובן מאליו, שהם היו הלוחמים העיקריים בציוניים, ברעיון הבנין של ארץ-ישראל. משה זה, שאת שם דתו נטלו להם, התיר להם את ההתנכרות הגמורה לכל חלומות התחיה. משה של החרדים ומשה של המתבוללים, — שניהם היו המתנגדים החריפים של הרצל ותלמידיו. הראשונים היו מדברים בשם „תורת משה“, והאחרונים — בשם „דת משה“, אבל המגמה היתה אחת: להכריע את חזון התקומה של העם היהודי, לשים ללעג את חלומות התחיה.

כיצד הגיע ראש ממשלת ישראל, הציוני הוותיק, זה שזכה לראות את פיתרון החלום ההרצלאי; ואשר הודות לחזונו של הרצל, למלחמתו ולמרצו, הגיע לימים אלה — כיצד הגיע לביב כזה כלפי הרצל? נכון שהיו ציוניים עוד לפני הרצל. היו חובבי ציון ועולים ומתיישבים ועובדים בארץ זו, אשר חלום שיבת ציון היה בלבם עוד טרם ניצב הרצל על במת הקונגרסים. אך הלא היה הוא האיש אשר נתן ביטוי לכל הגעגועים ונטע אמונה בליבות הבודדים, וחיזק את ידי כל הבונים. והוא-הוא אשר יצר את ההסתדרות הציונית — המדינה בדרך. והוא הוא אשר העז לבטא את השם המפורש של „מדינת היהודים“ באותה התקופה שהמושג הזה גבל עם חלום או שיגעון.

אי-אפשר להסביר זאת, אלא בתסביך מסויים שבו לוקים לפעמים אנשים הרוצים להוכיח בגרות יתרה, אי-תלות בכל אותם הגורמים, שהיו כל כך משפיעים עליהם ומכריעים בקביעת אורח-חייהם. יש כאלה שבורחים מבתי-הוריהם בהיותם צעירים לימים; ויש כאלה שמתחצפים כלפי הוריהם, כשהבריחה היא בלתי-אפשרית. מר בן-גוריון רוצה להזקיף את קומתו לעומת התנועה הציונית, שגידלה וחינכה אותו. הוא רוצה להדגיש שבגר כבר עד כדי התפרקות מן המסורת של ציוניים מן החדר הישן. ועם כל ההטפה שהוא מטיף ליעודיה של הציוניות הגדולה הריהו מתחיל להתיחס בזילזול הולך וגדל לאותם האישים החיים ופועלים בתנועה זו, כפי שהיו רגילים במשך שנים רבות. מכאן — דברי-הביטול כלפי ציוני אמריקה, הקיבוץ הגדול ביותר של ציוניים בגולה; מכאן גם חוסר-הרצון לתת לתנועה זו, אשר הולידה את המדינה, את מקומה וזכותה הראויים לה בתוכה. ומובן מאליו שבמידה שהולך וגדל יחס הזילזול לאישים ולמוסדות של התנועה הציונית, הולכת וגדלה ההדרגשה של חשיבות המדינה. לאט-לאט המדינה נעשית

ילד־שעשועים שלו, האהודה והמטופחת ביותר. והוא רואה עצמו אפטרופוס לה, דואג יחידי, המטפל והמטפה, השומר עליה מן האויבים מבחוץ ומבפנים. הוא הקובע והמחליט, מה שטוב לה ומה שעלול לפגוע בכריאותה. הוא־הוא הפוסק, מי הוא הראוי לטפל בה, מי הוא הנאמן לה, ומי־הוא שחשוד על יחס רשלני כלפיה. או אפילו על התנקשות בשלומה. המדינה — זהו התחליף לצינויות הנרגשת, הנסערת, שהיתה גם בטלנית. והוא־הוא האחראי לה, שכן היא הופקדה בידיו.

*

האמת היא, שרק הצינויות הכשירה את הלבבות לאמונה בעם היהודי. האמת היא, שהאמונה בכוחותיו ובכשרונותיו של העם באה בזכות הצינויות הגדולה, שלא ידעה מסגרות מפלגתיות צרות, כי אם את העם היהודי השואף לגאולה. והיא־היא אשר נטעה בלבנו את האמונה, כי העם הדל והבוזי בין הגויים, המרושש מנכסיו ומזכויותיו, אוצר בחובו כוחות וכשרונות ומרץ ויזמה, ואם רק נעורר בלבו את הרצון להיגאל יפעיל את כל כוחותיו לשם כך וגם יצליח. האגדה תהיה למציאות. הצינויות היא אשר קדמה לכל התורות השונות על גאולת עם ואדם, מכיון שהיא כללה בתוכה גם אמונה בעם, וגם יחס־כבוד אליו, אל הדרך ההיסטורית שלו, ואל התיקוות אשר נשא בלבבו. לא היה ציוני מי שכפר בזכותו של אדם יהודי לציון ובאהבתו של היהודי למורשת אבותיו. רק משום כך, מחמת האמונה, שכל יהודי, באשר הוא שם, שומר בלבו את גחלת האהבה לציון, — הסתערו הצינוניים על ההמונים היהודים ועשו נפשות לרעיון התחייה. רק אם עוובים את הדרך הזאת; כאשר המסורת הצינונית מקבלת דמות בטלנית ומיושנת, אפשר להפליט מן הפה דברי לעז על חשבון יהודים, ילידי־הארץ ותושביה; לתאר אותם כמתנכרים לארצם, שאינם רוצים לשאת בעול החובות שלה ואינם שמחים בשמחתה.

אולי ההתנגדרות בתורת משה גורמת לכך, שהיהודים מסביב נראים רק כבני דור המדבר.

חזרה לצינונות ראשונה

לפני ימים אחדים קראתי על החגיגה שנערכה לרגל יסוד ישוב חדש אי־שם בגליל, ישוב של לוחמי הגיטאות. אשרינו, שזכינו לכך, שאתם השרידים, האודים המוצלים מאש, שבעיניהם חזו את השואה הגדולה ביותר ואת הגבורה העילאית של יהודים בימי החורבן, — עולים על אדמת הגליל ומכשירים אותה לחיים חדשים, תחת שמי המולדת, בחסותה של מדינת ישראל. מעטים מאד הם

היהודים בעולם, שזכו למעבר כזה מן האתמול המחריד ביותר אל ההווה הספוג אושר. וכאשר קראתי את פרשת החגיגה הזאת, בצירוף הנאומים שהיו משולבים בה, שוייתי לנגד עיני את טיפוסי המתיישבים, את דמויותיהם ומבט־עיניהם. ראיתי לפני את אלה שמאחורי יזיזו בתים הרוסים ירו את הכדורים האחרונים בחיילים הנאציים; את אלה, שזחלו בצניורות הביוב בבטן האדמה, למען המציא אספקה ותחמושת לחבריהם ב„בונקר“; את אלה שנימלטו והסתתרו ביערות, כשהם צפויים רגע־רגע לסכנת־מוות, כאשר הבולשים וכלביהם סוגרים על מחבואם מסביב. תמונות, שאנו רק משרטטים אותם במוחנו על פי זה שראינו פעם בסרט, על פי דמיונו של סופר ומצייר, שיש בהן רק משום צל של המציאות האמיתית, האיומה, המזועזעת, המסוגלת להקפיא את הדם בעורקיו של האיש העומד נכחה, בממשות האכזרית של החיים.

*

ובעוד אני קורא את הפרטים, ובעוד אני חווה בעיני רוחי את קהל הנאספים החוגגים אי־שם את מחזה־הפלאים הזה של האפי אַנד״ בשביל לוחמי הגיטו (סוף מאושר כזה שרק דמיון הוליבודי עשיר מסוגל להמציאו). — והנה נתקלתי במלים אחדות, מלים של שיגרא, שנטלו משהו מן הפלאים הסובבים אותם. הייתי כאילו באיזו ספירה של אגדה, כי רק בעולם של האגדה תיתכן מעשיה כזאת של בני־אדם אשר נמצאו בכלוב סגור יחד עם חיות־טרף, והתליין כבר השחיו את קרדומו, כדי להתיז את ראשיהם, והנה הם געלמו פתאום מתוך הכלוב, באורח פלא, ואחרי נדודים רבים הגיעו למקום מושב אחיהם המאושרים, והם התחילו לבנות להם בית שאנו על גאות הטבע. כך היתה זורמת לה האגדה הקוסמת, כפלג שקוף בין כרי דשא. ואולם המלים השיגרתיות שנוזקו לתוך האגדה הזאת, הדליחו אותה, כאשר יעכרו את הפלג רגבי העפר הנזרקים אל מימיו.

היו אלה רק מלים מעטות בלבד. „ממעל למקום החגיגה התנוססו דגלי המעמד והלאום“. בבת־אחת הוכנסה זרות ומלאכותיות לסיפור רונן ומרומם זה על לוחמים שעלו מכבשן הגיטו למרומי הגליל. איזה „מעמד“ מיוחד הניף כאן את דגלו? — האם בשל מעמד או על מעמד מסוים נלחמו אנשים אלו בגיטו וורשה? האם לא שאף האוייב את דמם רק בגלל היותם יהודים, יהודים לבד, בין אם השתייכו למעמד הפועלים או למעמד בורגנים, לשיכבה של אינטליגנטים מקצועיים, או לאותו מעמד בינוני אומלל, שהוא נשחק בין הרים, ואין איש רוצה להודות בקיומו כל עיקר. ומה היא השייכות בין מתיישבים בגליל, הבאים לעבוד את האדמה השוממה, להפריח אותה, לגדל בה זרעים וצמחים ונטיעות, ובין מעמד פלוני או אלמוני? — לא קשה לנחש, כי המדובר הוא במעמד הפועלים, וכי הדגל שהתנוסס לצידו של דגל הלאום — היה הדגל האדום, שנתקדש

להיות דגלו של מעמד הפועלים. אין לטעון כלום נגד הנפת דגל אדום על מוסדות של פועלים בימי חג או גנוסיא. אך יש הרבה מה לטעון נגד זה בחגיגת היסוד של ישוב המיועד ללוחמי הגיטאות. דגל אדום במקרה זה לצידו של דגל המדינה מוסיף גוון מיוחד ומשונה לכל החגיגה. כאילו המלחמה של יושבי הגיטו היתה צמודה רק למעמד הפועלים בתוך העם היהודי, וכאילו נקודת-הישוב החדשה הזאת, שהיא מפעל לאומי, למען המדינה ולמען בטחון המדינה, קשורה בכל זאת רק למטרותיו ותכניותיו של מעמד אחד בלבד.

לפי מהלך הענינים היום, אפשר להניח, כי אי-מתי, כאשר תתבסס המדינה הזאת שלנו וכאשר יונח לה מכל אויביה מסביב, יתבסס מעמד הפועלים בתוכה ויכבוש את כל עמדות-המפתח שלה: בממשלה, במדיניות, במשק, בתרבות. אמנם, גם היום יש לו כבר למעמד זה שליטה ניכרת בחיינו הממלכתיים, הציבוריים, הכלכליים והתרבותיים. אך בעתיד תהיה אותה שליטה — מוחלטת ובלתי-מוגבלת. איני יודע, מה יהיה או גורלו של דגל המדינה. אך דגל המעמד יהיה מתנופף אז בכל אשר תמצא העין. ואולם היום, נמצאים במחנות העולים של מדינה זו כחמישים אלף יהודים, אשר עם ישראל מכלכל אותם, עם ישראל כולו, לכל מעמדותיו ושכבותיו. והם נכנסו לארץ מבלי להוכיח, כי הם משתייכים כולם למעמד הפועלים. ויודעים אנו, כי שלשום ותמול נורו נערים ונערות מן המארב בדרכי המדינה הזאת, וגם חיילים, לובשי מדי ישראל, אשר דמם נשפך על האדמה בערבות הנגב, מבלי שהבחין הרוצח ומבלי שהגדיר לאיזה מעמד הם משתייכים. ואין אנחנו יודעים מה יילד יום מחר, ומה הם המוקשים אשר אויבינו טומנים לנו, ומה המזימות הנרקמות נגדנו על פני כל השטח הגדול מצפון וממזרח ומדרום, בכל הבירות האלה אשר במשך מאות שנים עסקו שם מדינאים מבית ומחוץ במזימות ועלילות וקשרים ותככים, לאין שיעור וקצב. האם כל אלה מתקוממים נגד מעמד אחד בישראל, או שהם מתכוונים לזרוק אותנו כולנו „אל הים“, כמו שהם מתפארים. את כולנו יחד, בלי הבדל מעמדות. מי הוא התמים והשאנן הזה החושב, כי כבר נגמרה מלחמת ישראל עם אויביו, ומעתה יכול עם מאושר זה לעזוב את מערכתיו כלפי חוץ ולהתמסר בשקט לטימון המעמדות שבתוכו, להציב להם תחומים ולהניף עליהם דגלים? —

בתוך הנוער הטוב שלנו, זה שידע להקריב את עצמו בחזית, וזה שאנשי האידיאולוגיה של מעמדות רואים עצמם זכאים לדבר בשמו, יש בזמן האחרון נטיה לבעוט במושג „ציונות“, שנעשה אצלו כאילו לשם-גרדף עם מסורת מיושנת, עם גאומים שאין מעשים כרוכים אחריהם, עם הטפה ותעמולה המיועדת בעיקר

ליהודי הגולה בלבד. נדמה לי, כי אכן ציונות זו, שבמשך עשרות שנים, טיפחה יחד עם החיבה לציון וחזון הגאולה, גם את התורות המעמדיות השונות, צריכה לפנות את מקומה לציונות אחרת, ציונות ראשונית, אם אפשר לומר כך. שוב צריכה לבוא אותה ציונות חלוצית, מימי הביל"ויים, או מימי העליה השנייה והשלישית, שהיה בה להט החזון של תקומת ישראל, של תחיית האומה כולה. כי רק תמימות היא לחשוב, שהנה סיימה הציונות את תפקידה והיא עומדת עכשיו בסופה של דרך, עם תקומת המדינה. ההפך הוא הנכון: אנו עומדים עתה בראשית ה של דרך חדשה, אשר בלי התלהבות חלוצית, בלי התעוררות חדשה של המוני העם היהודי באשר הם שם, בורגנים ופועלים, מבוגרים ונוער, אדוקים וחופשים, — לא רק שלא נוכל לצעוד קדימה, אלא עלולים אנו להיות נהדפים לאחור. כי עלינו לבנות רבבות בתים, לסלול אלפי קילומטרים של כבישים ומסילות, להזרים מיליוני מטרים מעוקבים של מים בערבה, לחרוש, לזרוע, לנטוע, וגם לחנך, ללמד, להפיץ תורה, כי אחרת יציף אותנו גל-עכור של לעז וחוסר כל תרבות. לפנינו — דרך ארוכה אשר רק הנלהב והמאמין, החלוץ והדרוך, יעבור בה. זקוקים אנחנו עתה לימי הרצל הראשונים. ואילו כל אלה הדוגלים בסיסמאות המעמד מחזירים אותנו לשנות הניוון של הציונות, לאותה התקופה, שבה נתייאשו מן הציונות הגדולה והתחילו להחליף אותה בכל מיני תחליפים סוציאליסטיים, או לעשות ממנה רק תבלין לתבשילים אחרים, הבאים להמציא ישע למשפחת העמים כולה ולא רק לעם היהודי בלבד. אך האם יש לעמים אחרים אותן הבעיות ואותם התפקידים שיש לעם היהודי בלבד. האם יש עם בעולם הנושא על שכמו בימים אלה עומס תפקידים רבים כל כך — לקלוט מאות אלפים עולים, להחיות שממות ולבנות מדינה מן המסד עד הטפחות? — אכן, אם רק נראה את תפקידינו אלה יספיק לנו הדגל האחד, דגל ישראל, למען הזעק מתחתיו את כל בחור וטוב לעבודה.

עשרים ושלושה פליטים

עשרים ושלושה יהודים, פליטי חרב האינקוויזיציה בבראזיל, הגיעו ביום הסתוי ההוא, לפני שלוש מאות שנה, לחופי העיירה „ניוב אמשטרדם“, אשר ביבשת אמריקה הצפונית. אותה עיירה תהיה מכונה, כעבור זמן בשם „ניו-יורק“, ומספר תושביה יגיע לעשרת מיליון איש. ואולם באותה תקופה, שבה דרכו כפות רגליהם של עשרים ושלושה היהודים על אדמת העיירה ההיא הגיע מספר תושביה — לאלף איש בסך-הכל. רק אלף איש נאחזו ברצועת היבשה ליד הים, והיה זה כעין מחנה אנשים בודדים וגלמודים, לחוצים בין האוקינוס מזה והמדבר

הגדול מזה. אלף האנשים האלה התלקטו מבין שישה-עשר עמים שונים. היו ביניהם גם כושים. היו קאתולים אדוקים ופרוטסטנטים ו"קווייקרים" וכל מיני כופרים. כולם נקבצו באו לארץ החדשה, כדי לחיות חיי חופש ודרור, לפי מצפונם והכרתם. לכולם היו, אל נכון, געגועים אל מולדתם בעולם הישן, אל בית הורים וידידים. אך לכולם היו לזרא האמונות התפלות באותו עולם, הקנאות והרדיפות בשל אמונות ודעות, העריצות של מלכים ורוזנים והשיעבוד של בני-אדם חלכאים, ההבדלים בין מעמד האצילים לפשוטי-העם, המסורות של בעלי-יחש ושל שגרירי-עליון, המדברים בשם היושב במרומים. היו אלה אנשים חפשים, אמיצים, ישרי-דרך, אשר אמרו לבנות סדר-חיים חדש בעולם אשר נתגלה זה מקרוב.

ובכל זאת — בתוך סדר-החיים החדש הזה נשארה עוד וזהמה קטנה מן הסדר הישן: כלפי היהודים. השאיפה לחופש ולשוויון היתה עצומה מאוד, אך עשרים ושלושה הפליטים היהודים, שביקשו מחסה מציפורני התליינים של האינקוויזיציה הקדושה היו אנוסים להשתדל הרבה, כדי להשיג רשיון-ישיבה באותה עיירה "ניוב אמשטרדם". וכשנתיים ימים עברו עד אשר הצליחו, מעשה ניסים ממש, להשיג רשיון לרכישת אחוזת-קברים לעצמם, בית-עלמין יהודי, באותה עיירה נוצרית. ועוד שנה-ושנתיים עברו בהשגת רשיון לרוכלות לאורך חופיו של ההודסון הרחב. כל כך עצום היה השטח מסביב, כל כך היתה מרובה העבודה לפני המתיישבים החדשים, כל כך ידים היו דרושות לכיבוש השממה המשתרעת לאין סוף. אך בשביל עשרים ושלושה היהודים דרושים היו חסדים מיוחדים, כדי להרשות להם הישיבה, בקרב בניהם של שישה-עשר עמים אחרים. דווקא פרטים נוגים אלה, הנותנים תיאור נאמן של דמות היהודי הנודד בעולם, מדגישים את רוח האומץ, האופטימיות והעקשנות של גזע היהודים. אותם שני ה"מנינים" של יהודים היו, כמובן, מאוכזבים מאוד ממידת החופש של הגויים בימים ההם; ולעומת זה היו מלאי שמחה וחגיגות, כאשר ניתנה להם סוף-סוף הזכות לפתוח בית-עלמין יהודי, למשל, באותה ניוב-אמשטרדם. אבל מתחת לסף ההכרה שלהם רבצה אינטואיציה בריאה ונאמנה, אשר לחשה להם, כי בסופו של דבר היהודים יתאזרחו ויתערו וירבו ויעצמו מאוד בקרב בליל-הגויים המשונה הזה. הם לא יכלו, כמובן, לנחש, כי ברבות הימים, כעבור שלוש מאות שנה, יעלה מספר היהודים לשליש ממספר האוכלוסיה כולה בעיר זו, וכי השפעת היהודים תהיה רבה וגדולה בכל היבשת הזאת, לכל מיליוני המילין אשר היא מכילה. אך האמונה בעתידם ורצון-החיים החזק עשו את שלהם. קבוצה קטנה זו של פליטים הניחה יסוד לקיבוץ היהודי הגדול ביותר בעולם, המקיף בתוכו כמחציתו של העם היהודי.

החגיגות שעורכת היהדות האמריקנית לזכר היובל הזה, מיועדות לציין את השפעת-הגומלין בין אמריקה ותושביה היהודים. מה נתנה אמריקה בגילגולה החדש, אחרי הכרות העצמאות, ליהודים הנרדפים בעולם, ומה היא התרומה אשר תרמו היהודים לשיגשוגה של ארצות-הברית במדיניות, בכלכלה, בתרבות ובאמנות. אלה הן מגילות ארוכות, שאפשר לקרוא בהן ימים רבים. אבל לאור ההיסטוריה היהודית אפשר לראות את התופעה הזאת של קשירת היחסים בין היהדות ואמריקה מנקודת-מבט אחרת, מיסתורית כמעט, אשר רק כעבור דורות אפשר לעמוד על משמעותה. כי אותה המחצית של המאה השבע-עשרה, אשר בה קם הישוב היהודי באמריקה, רשומה באותיות דם ואש בקורות העם היהודי. היתה זו שואת חמלניצקי אשר השמידה כמעט את הישוב היהודי בפולין ובאוקראינה; היה זה חוון-התעתועים של שבת-צבי, אשר הוסיף על השואה שיברון-לב ומפח-נפש. דימדומים ודיכדוכים השתכנו ברחוב היהודים. נדמה היה, כי הכל הולך ונבלע בתוך ערפל. גם הקיום החמרי התמוטט, וגם נפש האומה הלכה ודעכה. ובאותה תקופה ממש נעצו פליטים יהודים אחדים את מקל-הנדודים באדמת אמריקה הצפונית.

והנה באה הרווחה משם. נמצאה המשענת ליהדות אירופה הכושלת. אמנם, לא במאת-השנים הראשונה ואף לא בזו שבאה אחריה. אבל גלגלי ההיסטוריה, כשהם מתחילים לזוז, מהירותם הולכת וגדילה. במאתיים השנים הראשונות עלה מספר היהודים בארצות-הברית לחמישים אלף נפש, אך למן אז ועד היום, במאה השנים האחרונות, גדל המספר הזה פי מאה, וחמשת המיליונים של יהודי אמריקה היום הם מעוז ליהדות העולם. הם-הם הנושאים בעול למען כבודה ובטחונה של יהדות זו, והם הם העומדים בפרץ למען המדינה היהודית, כנגד כל צורך ומשטין.

לא פעם חוזרים אצלנו על ההשוואה בין שליחותו של יוסף בן יעקב למצרים, מטעם ההשגחה, כדי להציל, כעבור כמה שנים, את משפחתו מן הרעב והכליון, ובין שליחות מופלאה זו של יהודים, אשר הדלות המרה גירשה אותם מבתיהם אל מעבר לאוקיינוס, כדי שיהיו אף הם, ברבות הימים, מצילים ועוזרים לאחיהם. אכן, פרט אחד חורג מן ההשוואה הזאת: ישראל של היום לא דאג כל הימים לבניו במרחקים כאשר דאג יעקב בשעתו לבנו יוסף. היהודים שהיגרו לאמריקה לא נהנו מן הרוך והרחמים של עם ישראל באירופה, אשר ממנה באו. ה"קרוב" באמריקה היה אמנם כשר לבקשת נדבות ותרומות מידו לצרכי הקהל, — אבל אדישים היו ב"מולדת הישנה" לגורלו של "קרוב" זה, לחייו ולמאבקיו, לגעגועיו על המסורת, על בית אבא ואמא. זמן רב מדי התנכר העם היהודי בכלל לשבת זה אשר גדל מעבר לים. ודווקא שבת זה, שלא הרגיש אווירה של יהדות

חמימה מסביבו, גדל מתוך הרגשה של שיתוף עם גזעו, עם צור מחצבתו. הוא
 טיפח בקרבו רגשות ענוגים ואציליים של רחמים, חמלה, חסד וצדקה. הוא פיתח,
 בתוך האווירה החומרית ה"ביזנסית", לכאורה, אמונה גדולה באדם, בכוח
 היוצר של היחיד, מסירות לרעיון החופש והחירות, בקשת אידיאלים ומוסר
 חברתי מושלם. כאזרח של מדינה אדירה וחופשית הוא יודע את ערכו של מתן
 שאנסה לכל מי שיוזם ויוצר ומחפש דרך חדשה להנחלת טובה ונחת למספר גדול
 ביותר של בני-אדם. תוך סקירה לאחור אנו מציינים בגאון את ההישגים הגדולים
 של שבט זה ואת העובדה, שעשרים ושלושה יהודים היו מסוגלים במאה השבע-
 עשרה להיות חלוצים לפני מיליונים שבאו אחריהם. רוח חלוצית זו תעמוד גם
 למדינת ישראל בתוך סערת המאבקים של המאה העשרים.

י. הפטמן נואם בכינוס הקונגרס היהודי העולמי בפריז

לארגון החזית היהודית

(על הקונגרס היהודי העולמי)

א

הועידה הראשונה של הקונגרס היהודי העולמי שנתיימה בג'ניבה בשנת 1936 היתה, אם אפשר להשתמש בצורה לקוחה מן המקרא: הועידה של פני המבול, כלומר לפני מלחמת-העולם השנייה והשואה הנאצית, שהשמידה שליש מעמנו. הועידה השנייה, במונטרה, בשנת 1948, — ואמנם היתה אחרי המבול, אבל התיבה אשר בה שטה משפחת האדם, שנשארה לפליטה נחה על הרי אררט, בגובה מסויים מעל פני האדמה והמציאות האכזרית. השנים הראשונות שלאחר מלחמת-העולם האחרונה היו מלאות אשליות והזיות אשר התעו לא רק את היהודים בלבד. מנהיגי העמים המנצחים היו, גם הפעם, כמו קודמיהם לפני שלושים שנה, אחוזי אמונה בעולם מתחדש, מתרענן, שוחר צדק וחופש, המסוגל להיכפף לסעיפים ולתקנות של צ'ארטר בינלאומי. ואולם השנים שעברו מאז הן שנות ירידה מפיסגת אררט אל הארץ אשר יבשה מתחת, המחכה לבנין ונטיעה. אם לציין את שלבי ההתפתחות של פעולות הקונגרס היהודי העולמי לפי תחנות אלה, — הרי הועידה השלישית שלו באוגוסט 1953 היא ועידה שהתקיימה בתוך המציאות היהודית. לא בתוך חשכת העננים שבישרה את בוא הסערה האיומה, ולא בתוך העננים הרובצים על צלעות ההרים הגבוהים, כי אם בתוך העמק, ובתוך העם, ובתוך האוויר השקוף של המציאות, כמו שהיא, על פשטותה, על עירומה ועל תביעותיה הקשות לפתרונות יום-יום.

גם המציאות הישראלית וגם המציאות של חיי היהודים בתפוצות דורשות גישה ריאלית, ממשית, מעורטלת ממליצות ומערפלי-חזון. לאושרנו נוצרה בשביל המציאות הישראלית מסגרת ארגונית, שבתוכה יש אפשרות לגישה כזאת. בארגון המדינה הדימוקראטית על כל כליה ומכשיריה הפרלמנטאריים, יש הגישה הריאלית לפתרון הבעיות המתעוררות יום-יום, במציאות הקיבוץ היהודי היושב בארץ זו. ואם גם כאן מערפל לפעמים הדמיון את שדה-הראיה והחזון מקפיץ את המציאות ואומר להכתיב לה את דרך התקדמותה, — הנה אחרי זעזועים אחדים, פחות או יותר, מסלול-החיים ממשיך בדרך העליה, הודות למסגרת הארגונית של המדינה ההולכת ומתגבשת יותר ויותר.

לא כן הוא הדבר במציאות של העם היהודי בתפוצות, שאינה מאורגנת במסגרת מדינית מוצקה וגם לא במסגרת קהילתית או דתית כפי שהיתה פעם. מציאות זו, אשר צורתה וטיבה מוכתבים על-ידי תנאים מן החוץ, הולכת ומיטשטשת באקלימים המדיניים השונים. וגם התוכן היהודי המסורתי,

שעליו ביססנו כל כך הרבה ובו שמנו את מבטחנו כל השנים — הולך ומתנדף בשרב הימים האלה, באין טיפוח מכוון, שקוד ומתמיד. הדעה נותנת, כי מתוך חייו של העם היהודי מזדקר ועולה, כעין צוק איתן, הקיבוץ היחידי שהוא מאורגן במסגרת חזקה ההולכת ומתגבשת, כלומר, הקיבוץ היהודי שבמדינת ישראל. ואפשר להבין, כי משום זה כל הקיבוצים היהודיים בעולם הרואים עצמם בלתי נתונים במסגרת קבועה כזאת, וצפויים משום כך לסכנת התפוררות, — תולים עיניהם רק בצוק זה המבטיח שארית, מורשת ותקוה עדי-עד. אבל תליית-עינים זו עלולה ליהפך במשך זמן קצר ביותר, לאפס-ידיים, למין מסירות לפולחן חדש, המוצא קורת-רוח וסיפוק-נפש בשעות של רפיון-רוח, אבל אין בו כדי להמריץ למעשי יום-יום, להפעיל כוחות אירגון, לעורר חיי תרבות עצמאיים או גם ליצור כוחות התגוננות כלפי סכנות, חומריות או רוחניות, האורבות למציאות היהודית בכל שעה ובכל מקום. פולחן חדש זה, המתבטא במסירות ובאהבה ליצור היהודי החדש, למדינת ישראל, היה מסוגל לעורר זרם של התלהבות ומרץ אילו היה מטיל על המאמינים את החובה המידית, המשיחית, של שיבת-ציון, כדי לקיים את קיבוץ הגלויות במלואו. אבל הפולחן מעצם טבעו אינו מסוגל לבוא במקום האמונה, שרק היא יכולה להביא המונים לידי שינוי-ערכין מלא ועקירת ההווה משורשיו. אכן, דורותינו אלה אינם מגדלים אמונה ודת, כי אם פולחן. וזוהי הטראגדיה לא של עמנו בלבד.

ב

כדי לתת למציאות היהודית מסגרת אירגונית מתאימה, שתאפשר את השמירה לא רק על צורת החיים היהודיים, כי אם גם על תוכנם, חייב הקונגרס היהודי העולמי לקבוע לא רק את דרכי האירגון של הקיבוצים היהודיים בתפוצות אלא גם את צורת הקשרים שלהם עם הקיבוץ הישראלי. עד היום מהווה ההסתדרות הציונית את צינור הקשרים האלה, אך לצערנו הרב צינור זה מאבד את השפעתו בתפוצות, או משום כך, שבהכרח המסיבות נהפך יותר ויותר לצינור-שאיבה של אמצעים חומריים ובגלל זה הועמדה ההסתדרות הציונית במצב של מקבל יותר מאשר נותן, מושפע יותר ממשפיע; או אולי משום כך, שההתרוצצות הפנימית בתוך ההסתדרות הזאת בין מפלגות ופילוגים החלישה את מעמדה בעיני יהודי התפוצות; או אולי מחמת זה שהמפתח המפלגתי מנע לפעמים קרובות מאנשי-רוח שאינם אנשי מפלגה, או שהם משתייכים למפלגות קטנות, להיות משפיעים ומחנכים בתוך התנועה. אין גם להסתיר את העובדה, שביחסים ההדדיים שבין ישראל והתפוצות נמצאים גם גורמים שאינם חברי ההסתדרות הציונית לפי השקפתם, אם כי הם נמצאים בארץ ועובדים למען

יישובה. ומן הצד השני יש גם יסודות חשובים בתפוצות העובדים במרץ רב למען מדינת ישראל ושיגשוגה, תוך הדגשה מתמדת, שאינם משתייכים לתנועה הציונית. המפתיע ביותר בתופעה זו היא העובדה, שהעומדים בראש ממשלת ישראל מוכרחים, לפעמים קרובות מאוד, להדגיש את הערכתם דווקא ליסודות אלה עוד יותר מאשר לפעולות הציונים. ולא משום זה שהטבע האנושי נוטה יותר לקרב את הרחוקים הבאים אליו מאשר את אלה העומדים במחיצתו, — אלא משום שהשפעתם של הללו, הבלתי-ציונים, היא מרובה יותר בהשגת האמצעים וגם הם זכאים יותר לשימת-לב מאשר הקרובים הרואים תפקידם זה כטבע, שאינו מחייב תורה מיוחדת. אך עובדה זו מערערת, כמובן, את זכות המונופולין של ההסתדרות הציונית על הקשרים בין התפוצות וישראל.

התוצאה היא, שההסתדרות הציונית בבואה לחזק את קשריה עם התפוצות מוכרחת להסתייע גם באותה הקשרים האירגוניים שיווצרו על-ידי הקונגרס היהודי העולמי לשם טיפול במציאות היהודית ברחבי העולם. אין כל ספק, כי רק התנועה הציונית, יצירת רוחו הגאוני של הרצל, נשאה בחובה את גרעיני התחיה הלאומית של עם ישראל, והיא גם היחידה שצריכה בסופו של דבר, למלא את התפקיד של הגשמת חזון התחיה במלואו, את הליקוט והליכוד של ההמונים היהודיים במולדת העתיקה. עליה גם לשמור על גחלת התרבות הלאומית, לשאת את דבר התחיה לכל פינות העם, להדריך את הנוער לקראת חלוציות, זאת אומרת, הריגה ממסגרת השיגרה לשם שינוי-ערכין. אך מן הצד השני אין להכחיש, כי תקופת-ביניים זו, שבה אנו נתונים, כופה על התנועה הציונית תפקידים מידיים, דחופים, ולא כאלה המכוונים לזמן ארוך והדורשים נשימה ארוכה.

ג

לעבודה של ההסתדרות הציונית בתפוצות יוקל בהרבה, כאשר תיווצר המסגרת הארגונית של היהודים בתפוצות מטעם הקונגרס היהודי העולמי. התזית היהודית בעולם היא היום ארוכה יותר מכפי שהיתה, אבל היא דלילה למאוד. היא משתרעת על פני תשעים ושבע ארצות, ובנקודות אחדות היא חלשה ודקה כל כך, עד שהמצודה היחידה בארץ זו או אחרת מוגנת רק על-ידי אלפים אחדים או מאות אחדות של נפשות. דווקא מצודות בודדות אלה טעונות ציוד רוחני חזק ביותר. לאורך כל החזית הזאת יש להחזיר את ההכרה של אחדות יהודית, של גורל משותף ושל התגוננות מחושבת, מתוכננת ומתמדת נגד טמיעה והתנוונות. כיצד לארגן את הקיבוצים הרבים האלה למען יעודם הלאומי, לשם הכשרתם לחזון הציוני, — זהו תפקיד לחוד. אבל כיצד לארגן את החזית היהודית על פני כדור העולם, שתהיה ממושמצת, חדורה רוח אקטיבית, מחוסנת כנגד

התבוללות, מוכשרה להדוף כל התקפה של אויבים ומתנכלים, ומזומנת בכל הזדמנות להגיש עזרה לחוליות הדלילות והדלות שבתוכה, — זהו התפקיד הראשון העומד לפני הנהלת הקונגרס היהודי העולמי.

אם נראה את העם היהודי בתפוצות כראות חזית של מערכה — והמערכה אינה צריכה דווקא להיות בקשרי-מלחמה עם אויבים מבחוץ, היא לא פחות קשה כשהיא מתנהלת כנגד פגעים וכשלונות מבפנים, — גיווכה, כי אכן יש לנו עמדות מסוימות בחזית זו, שבהן אנו עומדים במערכות קרב ממש, על נפשנו. באחדות מארצות האיסלאם מאיימת סכנת כלייה על הקהילות היהודיות שבתוכן, בתור תוצאה מהקנאות הדתית והמדינית, אשר נשתלבה עוד יותר בגלל מצב-המלחמה שבין ארצות ערב וישראל. ואף אם אין הדבר מגיע תכופות לידי פרעות ממש, — הלא הקיצוץ בזכויות האזרח היהודי והפגיעות הבלתי-פוסקות בעמדות הכלכליות של האוכלוסיה היהודית באותן הארצות, מחייבים אותנו לדאגה רצינית ביותר. לא פחות חמור הוא מצבם של היהודים בארצות אירופה המזרחית, או לפי ההגדרה המהלכת היום, מאחורי "מסך הברזל". לפי דעת אחרים, מצבם של אלה, — ומספרם הוא כרבע ממספר היהודים בכלל ששרדו אחרי השואה הנאצית, — הוא חמור הרבה יותר ממצבם של היהודים בארצות האיסלאם. כי לאלה האחרונים ניתנה עוד חירות הקיום הדתי והתרבותי וגם אפשרות של הגירה, וכל קשוי חייהם מתבטאים, על-פירוב, בצימצום צינורות כלכלתם; בה בשעה שליהודי מזרח-אירופה אין אפשרות של קיום לאומי ותרבותי משלהם, ונעדר מהם כל סיכוי של הגירה, ואין שום יכולת של קשר בינם ובין אחיהם, אשר מן העבר הזה של "מסך הברזל". שיתוק החלק הזה של הגוף היהודי, החלק הגדול בכמותו והנכבד באיכותו, מבחינת כושרו הגופני והרוחני, הוא החזיון המזעזע ביותר בקורות עמנו מאז ומעולם. כי עוד לא היתה תקופה כזאת בהיסטוריה הארוכה של עם ישראל, אשר החלק הרביעי מגופו ומבשרו יהיה משותק לגמרי, בלי קשר עם חלקי גופו האחרים. ועוד לא היה מקרה כזה גם בתולדותיו של עם אחר, כי בניו בארץ אחת לא יוכלו להיפגש, להידבר ולשתף פעולה עם אחיהם היושבים בארץ אחרת. על הקונגרס מוטלת החובה לדון בכעיה זו גם מבחינה לאומית וגם מבחינה הומאנית, הנוגעת לארגון האומות ולמגילת הזכויות של האדם.

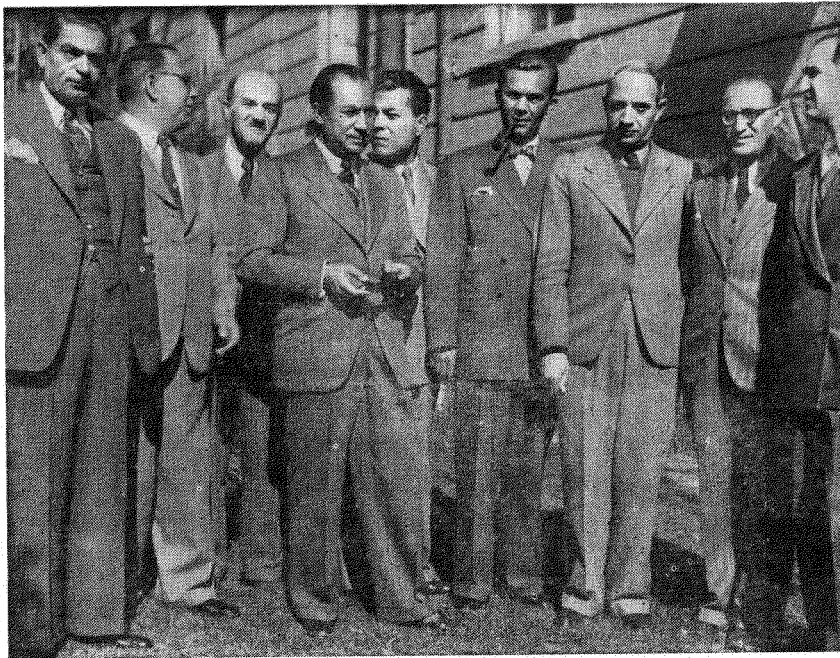
יש גם דעה האומרת, כי אותם הגורמים והסיבות אשר הניעו בשעתם את ראשי הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי להזמין את האירגונים היהודיים הגדולים לועידת ציריך (שנה לאחר מות סטאלין) קיימים עוד היום, אם כי למראית-עין חדלו לזמן-מה ברוסיה ובאחדות מגרורותיה ההתקפות הגסות על ישראל, הציונות והאירגונים היהודיים שבתפוצות. בכל אופן לא נשתנה מאום

ביחס השלטונות של הארצות האמורות לציונות ולציונים, לתרבות הלאומית היהודית, לאפשרות ביטויים החופשי של היהודים, ליחסיהם עם יהודים מארצות אחרות או לשאלת ההגירה והעלייה. אין האומה היהודית בעולם יכולה להשלים עם העובדה שמיליוני יהודים באיזו ארץ שהיא ימצאו במצב של כלואים במאסר, מבלי מגע עם העולם החיצוני, או שאלפי יהודים יהיו נמקים בכלא בגלל פעולה ציונית, כלומר בעד פעולה לטובתה של מדינה, שהוכרה על-ידי ממשלתם הם, מדינה שהיא חברה באירגון האומות. לפי השקפה זו אין שום סיבה לכך, שהמחאה והזעקה שצריכות היו להישמע בוועידת ציריך לא תהיינה נשמעות גם עתה, כי תעודתו הראשונה של הקונגרס היהודי היא להכריז על אחדות ישראל ולקיים אותה; וכן גם להצהיר, כי הכאב של כל קיבוץ יהודי באשר הוא שם משותף הוא לעם היהודי כולו, בישראל ובתפוצות.

ישראל והגויים

השבוע בסימן זכרון

השבוע היו לנו ימי זיכרון לשואה הנאצית ולמרד הגיטאות. ב"ער הקדושים" נוספו נטיעות חדשות ובמקומות שונים בארץ העלו באסיפות-עם את זכר הקדושים והגיבורים אשר נפלו בידי המרצחים ההיטלראים לפני עשר שנים. זה רק לפני עשר שנים היה הדבר. אז השתולל המטורף הפראי באירופה ואלפי אלפים מאחינו הובלו בידי קלגסיו לטבח, לשריפה ולכל מיני מיתות משונות. היינו כל כך עמוסי-תפקידים בשנים האחרונות, והרינו כל כך שקועים בבעיות, כלכליות ומפלגתיות, עד שלעתים ידמה המסתכל בנו, כי אותה שואה נאצית

עורכי העתונות הארץ-ישראלית במדבר המערבי, 1943. הפסמן — השלישי מימין

תקועה כבר הרחק-הרחק במעבה העבר, אי-שם באלף הרביעי והחמישי, בערפלי ימי-הביניים. ברם לפתע, כאילו הבריק הברק והיא ניצבת אל מול פנינו, בכל אימת הזוועה אשר לה.

אולי יותר מדי שגור בפנינו הפסוק: „זכור את אשר עשה לך עמלק“, אשר הרגיל אותנו לחשוב יותר על הרוצח ולא על הנרצחים, אשר נפלו בחרבו. עמלק, בכל גילגוליו ובכל הדורות, קם ומופיע לפנינו והוא מעורר בנו רגשות זעם ונקם. אך אחינו שנפלו בידו הטמאה, כל אלה אשר חייהם נקפדו בלא-עת, כל אלה, אשר פגעה בהם הרשעות האכזרית, — כאילו מוסחים מן הזיכרון. אולי משום זה שעמלק חי וקיים נגדנו, בה בשעה שכל קרבנותיו הם כבר בצל העבר; או אולי משום שהרגש הטבעי של הנקמה, המצטרף לרגש הצדק והמשפט, כופה אותנו להתרכז יותר על חיפוש הפושע, כל זמן שהוא חי, ולהסיח מדעתנו את קרבנו, שאיננו יכולים עוד לעזור לו. עובדה היא, כי לזמן מסויים אנו שוכחים את הנרצחים, המושמדים, שהובלו לכיבשני האש. אנו שוכחים את חייהם, את שלשלת המסורת, את הקניינים הרוחניים והתרבותיים אשר היו להם, ואת הדברים אשר היו להם להוריש לנו.

ואם אנו מניחים לעמלק ומדברים על שישה מיליון יהודים שהושמדו בשנות השואה, הרי אנו מטשטשים, שלא מדעת, את עוצם האבידה, כמו מטשטשים המיליונים את היחידים. בתוך המון מיליונים כבר אינם ניכרים הפרצופים המיוחדים, אינה בולטת כלל אישיותו של כל אחד ואחד. המספר בעצמו, המיליון, כבר אבד ערכו, ומיליון בני-אדם הריהו כבר מושג מדולדל ומזולזל הרבה יותר מכפי שהיה פעם, לפני זמן קצר בערך. כמו שמיליון דולאר היום איננו עוד מה שהיה רק לפני דור אחד. אך מחוץ לירידת-השער של מיליון, הרי יש גם ענינים כאלה, שאינך רשאי לאמוד אותם במספרים כל עיקר. האם תינוק אחד, פעוט שבפעוטים, שנהרג עליידי מרצח, אינו שקול כנגד מיליון של חפצים יקרים, פנינים ואבני-חפץ? — ואם אנו מדברים על מיליוני נרצחים, ממילא מיטשטש הפשע האכזרי של רצח יחיד, הפשע הזועק לשמים על שפיכת דם נקי.

כל אלה העושים חשבונות של כוחות-אדם וכוחות-סוס וכך וכך פוטנציאלים של צבא, — אולי מסוגלים לחשב גם חשבון זה, חשבון נרצחים, במאות אלפים ובאלפי אלפים. ואולם כאשר אנו מתאספים בימי-זיכרון, להתייחד עם נפשות אחינו המושמדים, יהודי פולין, ליטא ורייסן, וכל הארצות האחרות אשר במזרח אירופה, כיצד נדבר עליהם במונחים של מיליונים? — כל אחד זאחד מהם היה מיליון-יהודים בפני עצמו. עשרה מהם היו מצטרפים למנין, אך

כל אחד ואחד מהם היה שקול כנגד אלפי מנינים, עם היהדות העסיסית והמושרשת שבתוכו. יהודי אחד בתוך אותו קיבוץ היהודי המגובש שבמזרח אירופה היה יהדות מקובצת כשהוא לעצמו; היתה בו הפיקחות, ההומור, האופטימיות, ההתלהבות לקראת כל פעולה, האמונה בהשגחה העליונה שתציל אותו סוף-כל-סוף, שתמציא לו פרנסה, שתקום להגנתו. קיבוץ יהודי זה שנגדע מעמנו, לא היה גוף של בני-אדם סתמיים, גולמיים, חטובים לפי תבנית אחת וצביון אחיד. היה זה לא רק קיבוץ יהודי, כי אם קיבוץ של יהודים, יהודי ווארשה, ווילנא, קובנה, לבוב ופינסק, ומכל אותן הערים והעיירות, אשר במעמקיהן שקקו וזרמו מעיינות של תורה וחכמה ומרץ וחריצות, שאין כמוהם לעז ולחיוניות. אין לסכם אותם במספרים, וכל המיליונים שבעולם לא יוכלו להכיל אותם. כי גם הם עצמם, אורח-חיייהם ונתיבי-קיומם, לא היו יכולים להיות מוגדרים בחוקים ובכללים, אשר המתמטיקה והפיסיקה מניחים ומאשרים אותם. ולפיכך סיכום האבידה שלנו במספרים — הוא סיכום שוא ושקר. אם אנחנו חוזרים ומגידים כמה אבדו לנו, איננו אומרים ולא כלום, ומה גם שהאדם המודרני רגיל אצל סיפרות גדולות, הוא דורש יותר ויותר אפסים בצידה הימני של כל סיפרה, למען יעוררו את חושינו. רק אם נתחיל לחשב ולחשוב מה ומי אבד לנו, נתקרב יותר אל הערכת האבידה האיומה.

*

ואף גם זאת יש לדעת. הפסוק הישן על עמלק לוחש באונינו, שעלינו לזכור, אנו עצמנו, את אשר עשה לנו הצורר. אבל מה בדבר החובה להזכיר? — כמעט ששכחנו, כי יש עלינו החובה להזכיר גם לאחרים את פרשת עמלק, את פרשת הצוררים והמשמידים. כי כל אלה אשר עמדו מנגד בימי הטבח, או כל אלה אשר התבוננו, בזמנים שקדמו לאותה שואה, לכל מעשיו של המטורף הנאצי, — זקוקים וזקוקים הם להזכרה מצידנו. כי מה עשה העולם הגדול, הנאור והתרבותי באותם הימים? מה עשה הוא, כאשר עוד זמן רב לפני פרוץ מלחמת-העולם השניה, היו לגיונותיו של אותו רוצח מזמרים ברחובות, באזניהם של כל המדינאים והסופרים והאישים הדגולים, על הדם היהודי שיהא ביתו מן הסכינים שבידם? — מה עשה אותו עולם, כשמדינה גדולה, היושבת בטבורה של אירופה, חידשה אצלה את ימי-הביניים, עם אות-הקלון ועם הגזירות והרדיפות על חלק מתושביה? — האם קרא אותו עולם תרבותי את העמים כולם להתלכד אל מול הסכנה של מטורפים מזויינים, המשחזיזים את סכיניהם? מדוע אין אנו מזכירים יום-יום לאומות העולם את אחריותן לכל מעשיו של עמלק הנאצי? האם לא נמנה עם-עמלק זה על משפחת העמים? האם לא ישב בתוכה ולא נהנה מטובה, מכל אותה ההנאה של עולם מפותח? — והרי

חובתם היא היום, חובתם של עמי העולם כולם, להמציא פיצוי לקרבנותיהם של אותם מטורפים־מרצחים, אשר לא נכלאו בעוד מועד, למען לא יוכלו לפגוע בעוברים ושבים לבטח. משמעותם של ימי הזיכרון שלנו תהיה מליאה, לא רק כאשר אנו זכור נזכור לעצמנו את אשר עשו לנו המרצחים ואת אשר היו לנו הנרצחים, אלא כאשר נשוב ונזכיר לעמים את אשר חטאו לנו ואת אשר הם חייבים לנו, עקב חטא זה. נדמה לי, כי גם החובה להיות ערבים לבטחונה של מדינת ישראל, כולם כאחד, — רובצת עליהם, כתגמול על האדישות מאז, כפיצוי על הנזקים והפגעים שנגרמו בשל קוצר שכלם וידם. הם־הם האחראים לגידול המפלצת בתוך־תוכם, עד אשר חזקה וטרפה טרף; והם־הם החייבים לדאוג לכך, שקרבנות החיה הטורפת הזאת יוכלו בעתיד להגן על עצמם.

*

אך חובתו של העולם הגדול אינה מטשטשת את חובתנו אנו כלפי הנעדרים. אנו, שנשארו בחיים, חייבים להם על רוח הנקם והגבורה, אשר בה התאורנו בנינו ובנותינו להילחם על מדינת ישראל העצמאית; חייבים להם על מרד הגיטאות, על להט האמונה והאחדות אשר בער בלבם לפני היותו לאפר. בזכותם הם קמו לנו המעפילים והלוחמים, הגיבורים בשדות־הקרב ובמחתרת, עולי־גירודם ופולגות־מחץ. בזכותם זכור נזכור את אשר הטילה עלינו ההיסטוריה היהודית בדרכנו ביום המחרת, כי לא רק אל העבר יוסב הזיכרון, כי אם גם למרחקי העתיד, בחינת "מזמור לדויד להזכיר" — את תפארת המלכות במרחק.

על חזקים וגיבורים

פיקח היה אותו היהודי, שיצר מן המלה העברית "חזק" ביטוי עממי־אידישאי "חזוק", שמשמעותו צחוק וזילזול. הוא היה בעל חוש הומור, ובלי ספק היה גם איש בעל מידות מוסריות. בתוך לבו היה משוכנע, כמו שמשוכנע כל אדם יהודי, כי מי שמתרברב בחזוק ידו הריהו מגוחך, ורק מי שמצטיין בגבורת הנפש ראוי לשבת. התואר "חזק" קיבל רק בעת האחרונה פירסום גדול, ואולי רק על עמודי העתונות האמריקנית הנפוצה. "האיש החזק" נעשה כעין שם־דבר לכל אלה המחזיקים בשלטון למרות הכל, למרות רצון העם, למרות ההגינות ואפילו למרות ההגיון. דיקטאטורים, שעלו לשלטון בעזרת חתירות ובגידות, הוכתרו בתואר זה: "חזק". וכך התרגלנו ל"איש החזק" נאגיב במצרים, או ל"איש החזק"

שישקלי בסוריה, או „לאיש החזק“ מוצאדק בפרס, שבינתיים חדלו מזמן להיות חזקים.

ה„חזקים“ האלה נחוצים בשביל סיפורי-הרכילות של העתונות, בשביל ריפורטרים זרזים וצלמים, בשביל ראדיו וטלביזיה וסינימה, אך אינם דרושים כלל וכלל בשביל המדינה, שבה הם יושבים, ובשביל העם, אשר בשמו הם מופיעים. העם אינו נושע באנשים „חזקים“; לעומתם זקוק הוא מזמן לזמן לגיבורים, לאנשים אשר יכבשו את יצר השלטון שלהם ויעבדו יום-יום, בענווה ובהתמדה, את עבודתם למען טובת ארצם ובני עמם. גיבורים אלה פזורים לאלפים ולרבבות בתוך תוכו של כל עם. בזכותם מתקיים העם, בזכות ענוי-עולם הללו, המתגברים על כל מכשול, המבליגים על צער ועלבון, הממלאים את תפקידיהם באמונה, והמרגישים בחובתם כלפי הוולת. כל אדם ישר ונאמן, ואפילו אם הוא חלש ורפה, דל וצנום, הריהו גיבור במלחמת-החיים, אם רק מלחמתו זו היא ישרה והנשק אשר בידו טהור. הנשק הזה הוא רק על פי דרך המליצה, כי איננו מיועד להמית בני-אדם. נשק ותחמושת בידו של האדם הקטן — הרי הם כלי-מלאכתו, אשר בהם יעבדו כדי לפרנס את גפשו ונפשות בני-ביתו.

ברם, על גיבורים אלה לא ירוגן ולא ירועע. הם פסולים מראש בשביל הכרוניקה, הם ככלי אין חפץ בו בשביל בעלי-מצלמות, וכמובן, שאין ענין בהם בשביל מכשירי טלביזיה. ההמונים דורשים טיפוסים „חזקים“, כמו שנדרשים אתליטין על הזירה, או סוסים דוהרים המצטיינים בתחרויות-מירוץ, או שחקני כדורגל המפורסמים בהבקעת שערים. „כוכבים“ בקולנוע, בעלי אגרוף ורגל בזירה ובאיצטדיון, ואנשים „חזקים“ בשלטון — אלה הם הטיפוסים המושכים את ההמון, והפולחן הזה של ההמונים הולך וחודר גם לספירות הגבוהות. אף במדיניות-העולם נתבצר להם מקום לאנשים ה„חזקים“. ואף על פי שקיים, לכאורה, ארגון האומות, ושוויון, והצבעות, ומרות עליונה של מועצת-בטחון, מורכבת מאדירי עולם ומנציגים נבחרים — הרי רגש של כבוד ודרך-ארץ מקנן בלב הכל כלפי האדם ה„חזק“, שתפס את השלטון ביד חזקה. זוהי השפעת הפסיכוזה של ההמונים, המתפרנסת מהפירסומת של העתונות והראדיו.

טוב אפוא, שכפעם בפעם אותם החזקים נהדפים ממקומותיהם, ולו גם על-ידי בעלי-אגרוף אחרים, שגם הם מתעתדים להיות „חזקים“. נאגיב הודה על-ידי נאצר, ובוודאי מישוהו, אשר שמו אינו ידוע עוד, כבר רוקם מזימות נגד נאצר, אשר גם הוא יודח בעוד זמן-מה. טוב שהתואר הזה של „אדם חזק“ יטושטש אגב שימוש, ייהפך לאסימון, כדי שקימעה-קימעה לא יהיה עוד מטבע עובר לסוחר. התגוששות חזקים אלה על קרשי הזירה תקבל סוף-סוף את פירושה

הנכון בעיני העולם: יהיה זה משחק של קירקס, אבל לא הופעה של אנשי אידיאות, של אישים השואפים לתיקון דרכי מדינתם או עמם, או מדינאים בלי חזון ומעוף.

היינו יכולים להתבונן בשקט אל הקירקס הזה, לעקוב אחרי המתגוששים ולהסיק את המסקנות שלנו, לולא היו ה"חזקים" האלה נעזרים בכספים ובנשק, העלול לפגוע בנו. ולא עוד, אלא הם מתעצמים ומתחזקים במעמדם בעזרת השיסוי נגדנו ובעזרת איומים על חשבוננו. היינו יכולים להיות רק צופים בכל אותו המחזה המכונה: "דימוקראטיה על הנילוס", לולא התיימרו "דימוקראטים" אלה להיות שליטים גם על נתיבות הים ולחסום בעדנו את הדרכים לשוקי העולם. אדירייה-מדינות, אשר לפניהם אנו מגישים את עצמותינו, עדיין מעמידים פנים, כאילו באמת ובתמים הם סבורים, שמתגוששים אלה מדברים בשם המדינה והאומה המצרית. ועדיין יש מדינאים היושבים ליד "החלונות הגבוהים" במערב והם נושאים ונותנים ביניהם על מדינות ערב העצמאיות, ועל "הליגה הערבית" המאחדת, כביכול, עשרות מיליונים אנשים, ועל ברית אסיאטית-ערבית, או על איחוד לאטיני-ערבי, ודומיהם.

עמי ערב, אלה ההמונים הנחשלים והמדוכאים, אשר שליטיהם הפכו אותם לאבק-אדם במשך מאות שנים של בערות ושיעבוד, עדיין רבוצים הם במקום-שבתם. אבל על גביהם קמה שיכבה של מרהיבי לשון, עושקים ומנצלים, אשר למדו את תורת התעמולה והחנופה, והחוצפה והיהירות. הללו מדברים גבוהה על התנערות והתקדמות של ארצותיהם; הם דורשים כסף ונשק מן המערב, תוך איום שהם יצטרפו למזרח; והם מבטיחים נייטראליות למזרח, אם זה יצביע למענם בזירה הבינלאומית. תמיד היו מקבלים שכר ונהנים מחייהם, כשהעולם כולו היה נתון בדליקה. הם גדלו ונתעשרו בימי מלחמת העולם הראשונה, כאשר נמסר לידם השלטון על ארצות ושטחים, שמעולם לא טרחו בהם. הם מילאו אוצרותיהם זהב גם בימי מלחמת-העולם השנייה, מבלי שיצטרכו להסתכן ולהילחם. ורוחם קצרה עתה לחכות למלחמת-עולם שלישית, אשר בה יוסיפו לצבור רווחים. הם רוצים להתעשר כבר היום, אף בימי שלום. כי אפשר לסחור גם בשלום, בנייטראליות, בהבטחות לשני הצדדים.

אנחנו כאן, במדינת ישראל הקטנה, לא נוכל לקוות לרווחי-מלחמה, ואנו איננו עוסקים בהתגוששות אתלטיטין ובמהפכות. הדימוקראטיה שלנו אינה מושתתת על גנרלים וקולונלים, המסוגלים בכל יום שני וחמישי לתפוס את תחנת הראדיו ולהכריז על מושלים חדשים. בתוך הגעש הזה של הפיכות מסביב עומד הישוב הישראלי מלוכד ובוטח במוסדותיו הדימוקראטיים והפארלאמנטאריים, איתן ברוחו

ותקיף ברצונו לכלכל את ביתו ברוח הצדק והחירות. אין אדמת ישראל מגדלת בני-אדם "חזקים" אשר יתיימרו לשלוט בכוח האגרוף, אך היא גידלה את גיבוריה, אשר ידעו למלא את שליחות העם ביום צרה, ולשוב לסדנאותיהם ולשדותיהם בימי שלום, ולחזור ולקחת שוב את השלח ביד מפני ה"חזקים" המאיימים על קיומנו.

חובתם של שלומיאלים

בני-דודנו הם אנשי מזל מובהקים. הכל ניתן להם בנקל ובלי מאמצים מיוחדים מצדם. עוד טרם למדו את האלפ"א-בית"א היסודית של חיי חברה וציבור — ניתן לחלק גדול מהם סטטוס של אומה ומדינה. דבר זה מוכיר את גורלו של אביהם הקדמון, דודנו ישמעאל. עוד טרם יצא לאויר העולם ניתן לו השם. מלאך אלקים מצא את הגר אמו במדבר ובישר לה, כי בנה אשר יולד לה ייקרא בשם "ישמעאל". בספרי האגדה שלנו הוא אחד מארבעה הילדים המוצלחים אשר שמם ניתן להם עוד לפני הוולדם. וכך חזר מזל זה על צאצאיו של ישמעאל. עוד טרם היו לאומות, במובן המקובל של שם זה, קיבלו את התואר ואת הכבוד ואת המקום הקבוע לאומות במשפחת העמים, יחד עם המעצמות הגדולות, יחד עם אומות שופעות תרבות והשכלה מדורי-דורות. ויש שהן עולות גם על אומות אלה. תימן, למשל, נתקבלה פה אחד ובהתלהבות מרובה כחברה לאירגון האומות המאוחדות, בה בשעה שאיטליה עודה מחכה במסדרון, ומי יודע מתי תזכה להיכנס פנימה. והלא כל העולם יודע ומבין, מה בין תימן לאיטליה, מה היא התרומה שתרמה הראשונה לתרבות העולם ולהתפתחותה האנושית, ומה חלקה של השנייה בתרבות זו ובהתפתחות זו. אך המזל מסביר פנים בתקופה זו ליוצאי חלציו של ישמעאל דודנו.

ולא רק במעיינות הנפט הקיימים ובאפשרויות של קידוחי נפט חדשים, או אולי גם במחצבי אוראניום הטמונים במדבריות ערב, טבועה הצלחה זו. ברכה מיוחדת, מברכותיו של אברהם אבינו, נאצלה על בני דודנו, שלא כמזלנו אנו, השלומיאלים בני יצחק, יש להם האפשרות תמיד להיות "ניטרליים" בשעה של התגוששות-ענקים, כשהאיתנים נלחמים על שליטה בעולם. בזמנים כאלה הם יכולים להרשות לעצמם להיות מסתכלים מן הצד, הואיל שרק נודדים הם במדבר, כביכול, ואין להם דבר עם כל המריבות והסכסוכים של מדינות גדולות ומיושבות, צפופות באוכלוסין, בכרכים גדולים ובבתי-חרושת שוקקים מהמוגי מכונות,

גלגלים, קיטור וחשמל. לא, אין להם עסק בכגון אלה. הלא הם, בסופו של דבר, רק שוכני אהלים, רועי עדרים בערבות, רוכבים על גמלים וניזונים מחופן תמרים ומספל קפה שחור בלויית נרגילה. האם יש להם העזה כזאת להתערב בין האדירים המתקוטטים? — חס ושלום. הם ניטריילים. הם מוכנים למכור לכל אחד מן הנוזל השחור, אשר נגלה במעמקי אדמתם, ושהוא משמש להניע גלגלים של מכוונות אי-שם בעולם הגדול, אך אין בדעתם למכור את מנוחתם הם, את השלווה היקרה להם מכל הון. ואולם ראה זה פלא: כמעט נגמרה ההיאבקות, התותחים נאלמו, ואל השולחן ישבו המנצחים, כדי לחלק את שלל המנוצחים, — והנה הניטריילים האלה, שוכני המדבר ורוכבי הגמלים, הספיקו כבר להגיע במכוניות מפוארות לבירות אמריקה ואירופה, והם כבר יושבים ליד המנצחים. אין איש יודע, כיצד הצליחו לעשות זאת, אבל הם בין המנצחים, ובין ראשי המדברים על ערך הנצחון ועל חלקם הם בניצחון.

*

ועכשיו לכו והשוו את הגורל הזה עם גורלנו אנו, בני יצחק הנעקד. אנחנו איננו יכולים להיות ניטריילים בכל סיכסוך המתגלע בעולם. דמנו נשפך כמיים גם במלחמת-העולם הראשונה וגם במלחמת-העולם השנייה. ולא רק שאנו משתתפים בכל עוז ובכל חום נפשנו בקרבות, אלא גם כל רכושנו ומעמדנו נחרב בלהט הקרבות האלה, יחד עם מיליוני הקרבנות שאנו מקריבים בנפש. ואחרי כל אלה, ביום הנצחון, אנו — בין המנוצחים ולא בין שורות האומות המנוצחות, כי אפילו לגבי אלה יש דין ומשפט מיוחד ויש משא-ומתן והסכמים וחוזים, ומכירים בהם כאומות וכזכאיות לשליטון ולמדינה שלהן, אלא שחייבות הן בקנסות ובצמצומים מסויימים. ואולם אנחנו מנוצחים מסוג אחר. מנוצחים, שאין אתם הסכם ומשא-ומתן כל-שהוא. אחרי כל מלחמה שוכח המנצח את שותפותנו אנו בניצחון ואת חלקנו אנו בקרבנות למען הניצחון, — והרינו נשארים בחוק, עם החללים והפצועים והנזקים שלנו, מבלי שיתענין בהם מי-שהוא זולתנו.

מעמק-הבכא שלנו, מתוך ההשפלה הזאת, אנו מביטים אל בני-דודנו שהתהדרו בכל מלבושיהם הנאים והנם יושבים בראש השולחן, יחד עם המנצחים כולם. כן, באותה המידה שאנו רוינו והושפלנו, השמינו הם ועלו לגדולה. יותר משליש האומה היהודית נגדע ואכד מן החיים בימי המלחמה, ואולם להם, לבני דודנו, נתווספו דוקא בימי המלחמה מיליוני אחים חדשים. לא רק הגידול הטבעי שלהם עלה כפורחת, כי אם גם שבטים רבים, באפריקה ובאסיה, נוספו עליהם, בהתייחסם אף הם על בני ערב. כאילו מן החולות צצו ועלו מיליונים מן המדבריות שבאסיה ובאפריקה הצפונית. וכולם בני הלאום הערבי האציל, מוגמרים ומושלמים. כולם דורשים עצמאות וחופש ודמוקרטיה הגונה, לפי הנוסח הידוע שקבע עזאם-

פחה, מזכיר הליגה הערבית. ואחדות-דעות יש להם כולם למופת. למן ה"אחים המושלמים" שבמצרים ועד הקומוניסטים שבפלשתינה — כולם מוכנים ומזומנים לציית לפקודתו של ג'מאל-חוסייני. כשהללו מכריזים על שביתה והפגנה לאומית, מחביאים הקומוניסטים הערבים את כל הדגלים האדומים שלהם ונענים להכרזה. מה שאין כן אצלנו. אצל בניו של יצחק המציאות היא הפוכה לגמרי. במדה שהם הולכים ומתמעטים, ובמידה שהאויב הולך ומקצץ בהם, הולכת וגוברת המחלוקת הפנימית בתוכם. וככל שתגדל הסכנה מבחוץ הולכים ומתרבים הניגודים מבפנים, וכל אחד משתדל להוכיח, כי רק לו ניתנה הסגולה לראות נכוחה ולסלק את הסכנה.

*

ולמרבה המזל הזה יש להם, לבני-דודנו, הדת האישלמית, שהיא מקרבת גזעים ושבטים שאינם אפילו מבני גזעם. מושלמים מגזע פרסי, הודי, מונגולי, בארבארי או כושי, הם תומכים נלהבים בענין הערבי. ואפילו אם מושלמי זה הוא בעל השקפת-עולם אפיקורסית בדרך כלל, הרי כשבאים לדבר על ארץ-ישראל הוא נזכר במקומות הקדושים המושלמים הנמצאים שם והוא חרד להם ודורש את זכות הערבים עליהם. הנה קראנו בימים אלה, כי מושלמים אחדים הנמצאים במשלחת הסובייטית באו"ם משמשים קציני-קשר בין המדינאים הרוסים ומדינאי ערב. האם יכולים אנו לתאר דבר כזה ביחס לקומוניסטים היהודים הנמצאים במשלחת הסובייטית? — האם יתכן, כי קומוניסט יהודי המייצג את ממשלת מוסקבה, יכנס לתוך ד' אמותיו של נציג הציוניים? והלא רק פגישה עם ציוניים היא בעיניו כפשע פלילי, אשר שומר נפשו ירחק ממנו.

והרי המזל של בני ישמעאל בפורום הבינלאומי. שם הם נמצאים כאילו בתוך האלמנט הרצוי להם ביותר: הם בתוך "יריד מזרחי"; הם עומדים על המיקח. הם מוכנים למכור את קולותיהם — ויש להם כבר מה למכור. הם יכולים להכריע לצד הגוש הסלאבי או לצד הגוש האנגלו-סאכסי. חופשים הם להציע הצעות ולשמוע הצעות, כי גם אלה שהם מן המזרח וגם אלה שהם מן המערב מחזרים אתריהם. מה שאין כן אצלנו, אשר למפרע אנחנו שייכים גם לאלה וגם לאלה. יש לנו אחים במזרח ובמערב, ויש לנו מורים ומדריכים, שמצהירים הצהרות מקודם לטובתם של אלה או של מתנגדיהם, מבלי שום הדרכה מרוכות, מכוונת על פי קו פוליטי אחד ומקובל. בסופו של דבר, חושדים בנו גם אלה שבמזרח וגם אלה שבמערב. בסופו של דבר, אין לנו שום אפשרות של הצעות לאיזה צד שהוא, כי בתוכנו אנו יש תמיד קבוצה או סיעה המפריכה, למפרע, את הצעתנו זו, והיא מציעה תכניות הרצויות לצד השני. ואף גם את זאת אסור לנו לשכוח: בני ישמעאל דואגים רק לעצמם, ואף אלה מהם המכריזים על עצמם, שהם קומוניסטים, רואים בשורה הראשונה רק את עניניהם הם כאן, במקום; ואולם

בני ישראל, כדרכם מאז, דואגים, קודם לכל, לעניני עולם והאנושיות. והקומוניסטים הישראליים רואים בראייה ראשונה רק את הגולים הספרדים ואת הפרטיזונים היוונים, ורק אחרי-כן אולי גם את הפועל היהודי.

*

לנוכח הבדל כזה במזל הלילה לנו לאבד את אומץ-רוחנו. להיפך, דווקא נוכח התופעות האלה, נגד הגזר הקדום הזה של „אין מזל לישראל“, עלינו להחזיק מעמד. ברהמזל התמידי, המפונק, שדרכו צלחה תמיד בחיים, אינו מסוגל למאבק, למתיחות מרובה, לנסינות וסבל, מפני שהוא רגיל לקבל את הכל מן המוכן, בלי התאמצות יתירה. השלומיאליים אינם חייבים להיכנע ולכרוע. להיפך: הם מצווים ועומדים להילחם על זכות קיומם. אלמלא כך היה העולם משעמם וגם שומם. אילו התהלכו על פני כדור העולם רק בעלי-מזל מפונקים, לא היה מקום לשום התפתחות. היה מתרחש אז כמו לאותו מלך באגדה, שכל דבר אשר נגע בו הפך לזהב, וסופו שדרש מאת האלים להסיר ממנו את הברכה הזאת, שנהפכה לקללה. כי העולם הולך ונבנה רק תוך מאמצים, תוך היאבקות על הקיום; העולם הולך ונבנה בזכות השלומיאליים, אלה המקופחים, הנאבקים עם בעלי-המזל המוצלחים בשל מקומם הם תחת השמש.

בגויים לא יתחשב

כל אימת שמדיניות-החזק שלנו עומדת בפני היאבקות קשה בזירה הבינלאומית, עולים בזכרוני דבריו המחוכמים של בלעם הרשע ביחס לעם היהודי: „הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב“. כי איך שתהיה העמדה שלנו מבודדת באירגון האומות, ועד כמה שנהיה קשורים ומאוגדים עם עמים אחרים ואירגונים בינלאומיים, הברידות שלנו קיימת ועומדת. כי אין ישראל יכולים להידבק עם כל האומות, — לפי דברי האגדה, — אלא הם מופרשים לעצמם. אין לעמים אחרים, אפילו הידידותיים ביותר, ההבנה של הלך-המחשבה, המנטאליות שלנו, ועל אחת כמה וכמה שאין להם מושג על הסבל שסבלנו ועל המאמץ שעשה ועושה כל יהודי ויהודי, כדי להחזיק מעמד, כדי לכבוש לעצמו את המקום תחת השמש.

הרי, למשל, שאלת הפליטים הערביים המעסיקה היום את המדינאים בעולם. אפשר להניח, כי כמעט כולם באים אלינו בטענות: בני העם היהודי אתם, רחמנים בני רחמנים, אנשי מוסר וצדק, וכיצד אתם מתעלמים מסבלותיהם

ותלאותיהם של פליטים ערבים אשר ישבו בארץ הזאת ונמלטו מפחד החרב, ועתה הם חונים בדחקות, ברעב ובעוני במחנות-פליטים ואין אתם מרשים להם לשוב אל בתיהם ונחלותיהם. והרי אתם שוכחים, כי גם אחיכם פליטים היו במחנות אשר באירופה, ובזכות הפליטים האלה ניתנה לכם הארץ הזאת וגם הסכימו האומות המאוחדות שתהיה לכם מדינה. למה זה ועל מה זה תתאכזרו היום לפליטים הערבים?

כיצד אפשר לדון עם יידידים אלה? — כיצד אפשר לבוא ולהזכיר להם, מה שעוללו הם לפליטים שלנו רק לפני מספר שנים. או, בעיצומה של מלחמת-העולם, כאשר אחינו נמלטו מפחד תאיי-הגאז והמרצחים הנאצים, לא התעוררו בעלי הרחמים לדרוש לכל הפחות ששערי "הבית הלאומי היהודי" ייפתחו לפני פליטים אלה, שרידי הטבח. של אותו "הבית" אשר הגויים כולם הועידו אותו בפירוש ובכתב-תעודה בינלאומי למקום מקלט לעם היהודי והלא גורלם של הפליטים הערבים היום הוא פי כמה מונים טוב יותר מגורל הפליטים היהודים או. כי פליטים ערבים אלה אינם יראים את ההשמדה, כמו הפליטים היהודים או. אין אושוויץ וטרבלינקה ומיידאנק מאיימות עליהם. וכמו כן — אין

עם משה שרת, שרהחוף לשעבר

הם צפויים למיתת רעב, כי ארגון האימות דואג להם ומכלכל אותם ואת נשיהם וטפם, אם כי במנות זעומות, אבל בכל אופן אין הם נתונים במצוק ובסכנת-מוות יום-יום. ואולם ההבדל העיקרי הלא הוא בזה, שהם, הפליטים הערבים, בתוך אחיהם הם יושבים, בארצות ערב גדולות ורחבות. ואחיהם אלה, לדת, לשפה ולגזע, מסוגלים, אם רצונם בכך, לכלכל אותם בשפע, להעניק להם אדמות, להמציא להם עבודה, לבנות אותם ולהיבנות בעצמם, מכיוון שגם האמצעים הגדולים לשם יישובם והתאחזותם בארצות השכנות מצוא יימצאו להם מידי אירגון האומות וארצות הברית. מדוע אפוא נכמרו הרחמים של כל האומות על פליטים אלה, היושבים בין אחיהם, ולא עלה על דעתן כלל לרחם בשעתם על פליטינו אנו, שישבו על עקרבים, ואשר כל יום ויום קירב את המצעד האחרון שלהם אל כיבשני הגאוז? —

*

והנה סיפר שר החוץ שלנו בכנסת, כי נודמן לו להיפגש עם מדינאי אחד באחת הארצות, שלא ידע כלל על טבח ששת המיליונים מאחינו, בימי השואה הנאצית. הוא שמע על איזו גזירות אנטי-יהודיות בימי המשטר ההיטלראי, ועל כמה עשרות חללים מבין האוכלוסיה האזרחית היהודית שנפלו בידי הנאצים. אבל על שואה כזאת, על טבח מיליוני יהודים, לא שמע מימיו. אילו היו נטבחים בצורה כזו לא-יהודים, אילו רק חצי מיליון לא-יהודים היה ניספה במיתות איזומות ומשונות בידי משרתיו של היטלר במשך שנה אחת, — היה אותו מדינאי יודע בוודאי את כל פרטי השואה הזאת. העובדה הזאת היתה מזעזעת אותו, וזמן רב אחר-כך לא היה יכול לישון בלילות, ותמונות זוועה היו מפילות עליו אימים. אבל, כאשר שישה מיליון יהודים נטבחו, — לא הגיעה כלל השמועה לאוזניו, כאילו קרה הדבר על כוכב המאדים ולא על כדור-עולם זה, שעליו יושבים כל העמים יחד עם העם היהודי. והלא מסתבר, כי בתוך הארץ ההיא, שבה יושב אותו מדינאי, מצויים גם יהודים. כי איך יתכן הדבר, שתהיה אי-שם מדינה בלי יהודים? ומותר גם להניח, כי שר החוץ שלנו לא היה נקלע למדינה, שאין בה יהודים כלל וכלל. ובכך, גם מפי היהודים שבאותה מדינה לא שמע המדינאי דבר וחצי-דבר על השואה שמצאה את היהודים באירופה המזרחית. ואולם, היו בטוחים: על הפליטים הערבים שמע ושמע אותו המדינאי, ועל כל העוול שנעשה להם, ועל הגול שגזלו מידם, ועל אכזריות היהודים בשעת המלחמה, ועוד.

והעיקר: הוא יודע ויודע על ירושלים הקדושה, על העיר הזאת המלאה מקומות קדושים לנוצרים, ושהיא עכשיו תפוסה בידי היהודים. אכן, על הקדושה שבירושלים הוא יודע ועל החובה המוטלת על העולם הנוצרי לגאול

את ירושלים זו. אמנם, בשעה שירושלים נלחמה על נפשה, על בתייה ומגדליה, על תושביה וכהניה כולם, — לא כאב אותו מדינאי ולא דאג כלל למקומות הקדושים אשר בעיר. ואולם עכשיו, אחרי שבמחיר חיים יקרים נקנה השלום בעיר הדגולה הזאת, נזכר במקומות הקדושים והוא מבין, כי על הנוצרים לשמור עליהם, ומשום זה יש להוציא את העיר מידי בעליה ולקבוע עליה פיקוח בינלאומי. היהודים נלחמו על העיר הזאת, זה נכון. אבל הבעלות עליה שייכת, לפי הכרתו, לעולם הנוצרי, שיש לו בתוכה מקומות קדושים.

*

זהו ההגיון של הגוי. האם יכולה להיות הסברה כזו מצדנו, אשר תסתור את ההגיון הזה? — מסופקני. כי ביחסים שבינינו ובין עולם-הגויים אין ההגיון מחייב כלל. הרי מוסיפים מדינאים נבונים ופיקחים מבין אומות העולם לטעון, כי יש תחת ידנו טריטוריות בארץ הזאת, שאיננו זכאים להן, לפי החלטת האומות המאוחדות. והם מתעלמים מן העובדה, שאותן האומות לא נקפו אצבע, כדי להגשים את החלטתן. אילו היו באות אן, אחרי ההחלטה, ומכניסות סדר, מחלקות את הארץ, לפי ההחלטה שנתקבלה, מקימות שתי הממלכות, הערבית והיהודית; מונעות מלחמה ביניהן; נרתמות מיד להכנסת הסדר המדיני והיצייבות הכלכלית בכל שטח המנדט, כפי שסברו והחליטו, — היו זכאיות לבוא בטענה היום ולדרוש שישמר במלואו הקו המגביל בין הממלכה היהודית והממלכה הערבית. ואולם אחרי שאותו ארגון מכובד לא פעל כלום אחרי קבלת ההחלטה, ואנחנו בעצמנו היינו מחוייבים להתגונן בקרבות-דמים על עצם קיומנו, כי האויבים מסביב לא רק לא הסכימו לטריטוריה הקטנה שהוקצתה לנו, אלא גם לעצם מציאותינו בשטח זה, — איזו הצדקה יש היום לארגון זה לדבר על גבולות טריטוריות שהוא קבע וזהו התווה, והוא הקצה. הלא ההגיון הפשוט מחייב, שהללו שלא הסכימו להחלטתו אז ומרדו כנגדו צריכים להיענש, ולא אלה שצייתו לו והיו מוכנים לקבל על עצמם את הדין.

אם לטענות, הרי יכולים אנו לבוא בטענה מוקדמת עוד יותר. הרי יכולים אנו לגולל את כל הפרשה של ההבטחה שניתנה לעם היהודי אחרי מלחמת-העולם הראשונה, בדבר בית לאומי יהודי בכל ארץ ישראל, משני עברי הירדן. היינו יכולים להוכיח, כי קריעת עבר הירדן מהארץ הזאת היתה שלא כחוק, והיא נעשתה על ידי משרד ממשלתי לונדוני בניגוד להסכם בינלאומי מפורש. אך, כאמור, אין במשא-ומתן שלנו עם העולם החיצוני אפשרות של הבנה הדדית ממש. כי ההגיון שולט רק במשא-ומתן של גויים בינם לבין עצמם, ואילו ביחס אלינו הם מסתייעים, מחוץ להגיון, גם במניעים גפשיים אחרים, שאין הם עצמם יודעים להסביר אותם. נדמה להם, כי היהודים פיקחים הם יותר מן השיעור ומצויידיים

הם באיזה מכשיר נוסף, מלבד ההגיון הפשוט. צריך איפוא להיזהר מהם, אפילו כשהם מדברים, לכאורה, דברים המתקבלים על הדעת.

רק השמאליים הקיצוניים שלנו מאמינים ברוב תמימותם, או מיתממים ברוב אמונתם, כי הם וחבריהם הגויים מאוחדים ושלמים בכל, וכי המרקסיסט ממוסקבה, או מפקין, או מבודפשט, הוא בעל מוח אחד ודעה אחת עם הקומוניסטים. הגוי הקומוניסטי בעמקי נפשו לא יבין לרוחו של היהודי הקומוניסט ורק מן השפה ולחוץ ידבר אתו דברים אחדים, לפי הנוסחא השגורה וגם יצטלם אתו, כשהוא מחיך אותו חיוך. ברם, המנטליות של שני החברים האלה שונה היא. כי אין קשר נפשי בין ישראל והעמים. וכמו שהגוי לא הבין, ולא יוכל להבין עולמית, את טיבו של השבח שהיו יהודים אומרים, בשנים הקדומות, על רב וצדיק, שהוא „חלש“, ו„צם כל יום שני וחמישי“, ו„אינו יודע צורת מטבע“, — כך לא יוכל היהודי להבין את טיבו של חוש הצדק הגוי, שהמריץ את העולם להילחם בהיטלר ונמנע מלהושיט יד עזרה לפליטי-החרב שברחו ממחנות-ההשמדה שלו. אכן, „ישראל הוא גוי אחד בארץ“, ועוד יעברו ימים רבים עד שנוכל להגיד ישראל וגוי הם אחד בארץ.

הידיים השלוחות נגדנו

מה תביא חלוקת הודו להודים עצמם במשך הזמן קשה לדעת; לפי שעה הביאה בעיקבותיה טבח המוני, שאת ממדיו אי אפשר עדיין לשער. אבל לנו, ליהודים, היא הביאה כבר הפסד מסוים: במקום יד אחת — ידו של נציג הודו — שהצביעה נגדינו באסיפת האומות המאוחדות, תהיינו בעתיד שתי ידיים, של נציגי הודו ופאקיסטאן, לטובת שוטנינו. פאקיסטאן, „המדינה הקדושה“, („פאק“ — קדוש ו„איסטאן“ — מדינה), נתקבלה ביום הקדוש לנו, ביום הכיפורים, כחברה לאירגון האומות המאוחדות, יחד עם תימן מיוזמתנו מזמן. וכך נתווספה מתנגדת חדשה לנו בפורום הבינלאומי. מתנגדת, שאין היא יודעת אותנו ושלא היה לה שום נסיון ביחסים אתנו ושום אפשרות של ידיעת העם היהודי, תולדותיו, הישגיו ותרומותיו לטובת המשפחה האנושית. אבל דבר אחד היא יודעת: עליה לתמוך במדינות הערביות נגד העם היהודי. בכל התנאים ובכל המסיבות, כי על כן תושבי המדינות האלה מושלימים הם.

מה הוא פרצוף המדינה החדשה הזאת, אשר נמצאה כבר כשרה והגונה

להיות חברה באירגון האומות כאחת המדינות הוותיקות? — ימי קיומה של המדינה הזאת עד שנתקבלה הם ארבעים חסר אחד, כי רק בחמשה-עשר לאוגוסט של שנת 1947 הוכרזה למדינה עצמאית. במשך ימי קיומה אלה לא הספיקה להוכיח שום הישג מדיני או תרבותי, מלבד אולי זה שבמשך כל הימים האלה לא חדלו שחיטות, דליקות, מהומות ופרעות בגבולותיה, מבלי יכולת כל-שהיא מצד ראשי המדינה החדשה לשים להן קץ. בכרך הגדול של מדינה זו, לאָהור, בעל אוכלוסיה של מיליון נפש, נהרגו וגורשו כמחצית תושביה במשך ימים ספורים על לא דבר, רק בגלל היותם הודים וסיקים. אם הישג כזה הוא הכשרה מספיקה למדינה חדשה להתקבל בתור חברה לאירגון האומות המאוחדות, הדוגל בצי'ארטר המפורסם שלו, — אפשר היה להכניס לתוך אירגון זה גם כמה עמים ושבטים אחרים מאיי פולינזיה, למשל, שהלבנים רוצים לקבלם תחת אפוטרופוסות שלהם ולחנך אותם, בעזרת שילטון מנדט או משטר נאמנות, לחיי עצמאות במשך שנים רבות. אם העצמאות מתבטאת באותם המעשים היפים הנעשים כיום בפונג'אב, אין הכרח בשום חינוך מוקדם לכך.

ואין אנו אומרים להטיל דופי רק בפאקיסטאן לבדה, המדינה הקדושה של ג'ינאָח. המדינה השניה, הינדוסטאן של ניהרו, אינה נופלת ממנה בנימוסים היפים של אותה עצמאות. מה שקרה, במשך שלושים ותשעה הימים האחרונים בשטחי ההודים מעיד על אותה הכשרה עצמה, שבה הצטיינו המושלמים. הטבח שנערך בבני דת מוחמד בעיר ההינדוסטאנית הקדושה אַמריטסאר לא נפל במספר הקרבנות מזה שנערך בלאָהור. הצד השווה שביניהם הוא, כי באכזריות שאין כמותה נטבחים זנרטיים, משני עברי הגבול, רבבות, — ויש האומרים: גם מיליוני נפשות. אנשים ונשים, זקנים וטף. הסיקים וההודים הורגים את המושלמים שנשארו בתחום הינדוסטאן, והמושלמים — את הסיקים וההודים אשר בתחומם הם. מובן מאליו, שאחרי הטבח עולים באש גם בתיהם של הטבוחים. ערים וכפרים לאלפים נחרבים ונשרפים, עשרות מיליונים נודדים בדרכים, נופלים מתים בכפן ובמגיפות. אין איש שם לב להם, אין איש שיטפל בפליטים, בפצועים, בחולים, בילדים. המוטלים בדרכים, גוססים מצמא. כתבי העיתונים המבקרים במקום המאורעות, הם אחוזי פלצות למראה האדישות ואולת-היד של השילטונות. ערימות חללים מתגולגלות בצדי הדרכים ואין מי שידאג אפילו לקבורתם. אבל תחת זאת נוסעים וטסים המנהיגים הגדולים מעיר לעיר ומשמיעים הצהרות ונאומים פוליטיים. ניהרו ממהר להיפגש עם נציג פאקיסטאן על המצב בפונג'אב, ובין פגישה לפגישה הוא מצהיר הצהרה על תפקידה של הודו להורות דרך-החיים לכל ארצות המזרח; וג'ינאח שולח צירים לכנסיות בינלאומיות ומכריז הכרזות על העזרה שתמציא פאקיסטאן לליגה הערבית.

*

כדאי לנו לתת את דעתנו על כל התופעות האלה, העלולות להבהיר את המצב כמו שהוא. זה שנים, שמתבלטת אצלנו פילוסופיה זו של הערצת המזרח, של חובבות המזרח והתקרבות לעממיו. הפסוק הישן, כי מן המזרח בוקע האור, „אָקס אוריניטה לוקס“, — נעשה אצל אחדים מן האינטלקטואלים שלנו כעין סיסמא. שקיעת המערב הרי היא כבר מוסכמת ומקובלת. אחד מאנשי המדע הגרמני, שהקדים והכשיר את השקפת-העולם הנאצית, ביסס ונימק בספרו הידוע את התיאוריה הזאת; ומכיון שמלומד גרמני כתב את התורה הזאת, באותה הדיאלקטיקה, שהיתה מקובלת על דור המשכילים שלנו, חניכֵי אוניברסיטאות אשכנז ושווייץ, — הרי נעשתה אצלנו כבר מומן הלכה פסוקה: המערב שוקע, ואתו כל הדמוקרטיה המערבית, עקרונות החופש של הפרט ומושגי הליברליות בנוסח המאה התשע-עשרה, אנשי הרוח בתוכנו היפנו את עיניהם מזרחה וניצבו לקדם בדחילו ורחימו את התורות החדשות המנצנצות משם, או את הפילוסופיות העתיקות שתתעוררנה לתחיה בקצוי אסיה הרדומה, שהקיצה פתאום כדי להפתיע את האנושיות בחידושים הגדולים הצפונים בקירבה.

*

כמעט במשך דור שלם ספג העולם מושגים מסולפים לגמרי על אסיה מתעוררת זו. על הודו סיפרו לנו רק בעזרת הצומות של גאנדי ושיריו של טאגורי. טהרה, עניויות וקדושה מזה; ופרחים, שלוות עולם ואצילות הפיוט מזה. אין ספק שלכל אחד מהם היו אלפי תלמידים ואוהדים, ואולי גם רבבות ומאות אלפים. אין ספק שבהודו יש אלפים, ואולי גם רבבות ומאות אלפים צעירים וצעירות נלהבים, חסידיו של גאנדי, המוכנים לנשק את אבק רגליו. ובודאי ובודאי שגדל שם גם נוער אינטליגנטי, שקיבל השכלתו באוניברסיטאות המפוארות שבאנגליה, והוא מתפעל מן השירה והפיוט, והוא גאה על טאגורי, והוא חולם על יופי וחופש ותחיית העם ההודי הגדול, על כל תפארתו הקדומה, על כל הפלאים והקסמים של מוריו, מדריכיו, נביאיו בשכבר הימים. אך יחד עם זה, אין ספק, כי מאות מיליונים של אנשי הודו עדיין לא הגיעו להכרה של „עם“ או „לאום“, והם הנם המונים ענקיים מפוררים, שקועים בבערות. ובווהמא, בהבלי-קדומים, שהם לגועל-נפש כל איש מודרני, במחסור ובעוני, שאין דוגמתם בכל ארץ נושבת, בתחלואים ובמגיפות, ובקנאות פראית המסוגלת להציף יבשת שלמה בנחלי דם.

*

יפי-הרוח מבין שתי העדות יחד, ההודים והמושלימים, לא עצרו כוח לחנך את ההמונים העצומים האלה לחיי-חברה כל שהם, לאינור-שהיא אחריות לאומית משותפת. הסיפורים המגיעים לעיתונות מן השטחים שבהם נמשך הטבח

ההדדי מזועזעים את נפש הקורא לא רק בפרטים האינדיבידואליים של הרציחות, כי אם גם בתיאור אותה האדישות והקהות של העדה הנתקפת לגבי כל יחיד ממנה. כל אחד דואג רק לנפשו הוא ואין הוא חושב כלל לעזור לחברו המותקף. בעיירה אחת בפאקיסטאן, אשר שם נהרגו בידי המושלמים שש מאות סיקים, הסתתרו אלף וחמש מאות סיקים במחבוא אחד. כאשר הגיע הצבא להציל אותם נתגלה, כי אחדים מהם היו פצועים, ואיש מבין הקבוצה לא חשב כלל לחבוש את פצעייהם. איש לא רצה לעזור לנחשלים לעלות על המכונית שהסיעה אותם למקום מבטחים, כי אם כל אחד דאג בכוח מרפקיו ואגרופיו, קודם כל, לנפשו הוא. כדבר הזה היה במקום אחר בהינדוסטאן, ששם נחבאו כאלפיים מושלמים מפחד ההודים. הם ישבו ימים אחדים במחנה פליטים, תחת חסותם של חיילים בריטיים, ובמשך הימים האלה סרבו אפילו לקבור את המתים במחנה. אם לא נמצא במקרה איש קרוב למת, היתה גופת המת מתגוללת בין יושבי המחנה — במשך ימים, עד שלבסוף הוכרחו החיילים הבריטים עצמם לכרות לה קבר. כך הם היחסים החברתיים בין בני העדות האלה, ביניהן לבין עצמן. אין שום רגש של אחריות משותפת, או של הגנה קיבוצית, או ארגון של עזרה. „אף אשה אחת, — מספר כתב אחד, — לא התנדבה ללכת לאחד מבתי החולים שנמלאו עד אפס מקום פצועים וקטועים אברים, אשר שכבו במשך ימים שלמים בלי טיפת מים, ובלי שהוחלפה הסחבה ספוגת-הדם, ששימשה להם תחבושת ראשונה“.

*

צירי ארץ-ישראל שהשתתפו בוועידה הפאן-אסיאתית בשעתה, סיפרו, כמובן, בהתפעלות על עדינות-הרוח שפגשו בחוגי האינטלקטואליים ההודים בדהלי החדשה, ועל זרי הפרחים שנשים צעירות ומשכילות ענדו אותם לצואריהם. אבל יש לדעת, כי כל היופי הענוג הזה מרחף רק כפרפר עשיר-צבאים מסביב למנורה דולקת באפילת הלילה. האפילה הגדולה עדיין רבוצה על המרחקים הענקיים. ובינתיים אותם האישים המדברים בשם הודו ופאקיסטאן מחפים על דלות השפעתם בדיבורים המפוצצים אשר בפייהם. הם-הם אשר בכל כנסיה בינלאומית ידברו גבוהה-גבוהה על החופש; הם-הם המותחים ביקורת על מדינות אחרות, שבהן יש פגם בקונסטיטוציה. הם-הם הדורשים עצמאות וסוברניות לעמים הנמצאים עדיין תחת חסות מעצמות אחרות, והם-הם גם המגינים על העם הערבי בפלשתינה מפני „זרים שפלשו לארצו“. הם, שאת השכלתם קנו באוניברסיטאות שבאירופה ואמריקה, יודעים כבר בבירור, שהמערב הוא חולה אנוש, ורק האידיאות של המורח עלולות הן להבריאו. להשליט סדר ותרבות בביתם הם, ביבשת הענקית על ארבע מאות מיליוני הנפשות אשר בה, לא יוכלו, כמובן; אבל למתוח ביקורת על הסדרים ובתי אחרים, ולאיים בשם תשעים מיליון המושלמים או שלוש מאות מיליון

הודים העומדים, כביכול, מאחוריהם, — את זאת למדו מהר ומבלי טירחה יתרה. והנה ידיהם של שליטים עצמאיים אלה, הבוטחים בכוחם וביתרון המזרח שלהם, שלוחות עתה כלפי מעלה נגדנו, נגד העם היהודי, עם המזרח הוותיק, אשר רק בכוח תורתו והאמונות המסתעפות ממנה נתבצר לה לאסיה מקום מכובד בתולדות האדם.

אנה נברח מפני רודפי השלום?

לא ידענו ולא ניחשנו, כי רבים הם כל כך רודפי השלום בעולם. לפתע פתאום נתגלה לנו, שאהבת השלום אינה נותנת למדינאי העולם לעצום את עיניהם על מטתם בלילות. הכל, כמובן, לטובתנו אנו, לטובת עם ישראל. הקשיבו נא היטב לדבריהם, כשהם עומדים על במת הנואמים באסיפות האומות, העוסקות בענייננו: „רבותי, נעשה נא עוד נסיון אחד של פשרה!“ „עוד מאמץ עליון לשם פיוס!“ „עוד תיווך אחד, ברגע האחרון!“ — וזה הכל למעננו, למען ענין ארץ־ישראל. הם מוכנים לקראת כל מאמץ חדש, לקראת כל תיווך, לקראת כל שולחן עגול, שיעמידו אותו אי־שם, באיזו פינה שהיא ברחבי העולם, ובלבד שיושג השלום. משאת נפשם היא שנגיע לידי פשרה; שאנחנו, המותקפים והנפגעים, נבוא לידי הסכם עם המתקיפים והרוצחים.

רודפי השלום האלה מכל הארצות, מכל הגזעים ומכל הדתות, מקנדה אשר בצפון ומקולומביה אשר בדרום, מבלגיה במערב ומסין אשר במזרח הרחוק, בני אמונות ישו ומוחמד וקונפוציוס ובודהא, — איפה היו כולם בימי הטבח בעמנו? איפה היו הם באותם הימים כאשר תימר העשן מארובות מאידאנק וטרבליניקה? מדוע נחבא קולם בימי מאורעות־הדמים בארץ־ישראל לפני שנים, ואיכה ישבו ודממו לפני מלחמת־העולם, כאשר במרכזה של אירופה הוקם מנגנון עצום להכרות מלחמת־השמד על יהודי העולם? מה נפלא הדבר, כי כאשר מתגלה רק מיפנה קל לטובתנו; כאשר לרגע אחד מתעורר המצפון של הגזע האנושי והוא מתחיל לדובב לזכותנו; אם אך יתן העולם את דעתו על כך, שהגיעה השעה לתקן עוול ממושך ואכזרי שנעשה לנו, — מתפרצים ברעש גדול מכל הצדדים רודפי שלום ועושי פשרות ודורשי פיוס, הרצים־אצים להשתיק את המצפון, לבלום את גל החסד והיושר, לעצור את שפע הטובה, כביכול, העלול להגיע אלינו.

*

כשהזכחה לכל הברכה הצפונה בעבודתו הצנועה של האדם היהודי איש

השלום בארץ הזאת, בפרי כשרונו ועמלו, — הופעלו מיד כנגדו כוחות מחבלים, רוצחים והרסנים; וכאשר הוכח כושר הנשק ביד היהודית, — הופיעה מיד רדיפת השלום, הריצה לשם פיוס, הדאגה הרבה לנו ולשכנינו ולארץ הזאת, שלא תיחרב, חס ושלום, בעקב המלחמה. נשק לא יינתן לכוחות היהודיים לשם הדיפת המתקיפים, כי הנשק בידי יהודים עלול לעשות גדולות, כמו המדע, החקלאות והמסחר בידיהם של אלה. הנשק בידיהם עלול להתפתח מהר-מהר ולהצליח יותר מדי. מדוע זה אפוא ניתן נשק ליהודים? — ניתן להם תחת זה את הרחמים הגדולים שלנו, את רחמי הנצרות השלימה הניתכים על כל אומלל וקשה-יום. ניתן להם את עזרתנו בפשרה, בעצה, בתיווך, בכורסאות מסביב לשולחן עגול. לנו לא יסכנוו הרהיטים הישנים האלה, כי באהבתנו לשלום הגענו כבר למערכת-רהיטים מודרנית ביותר, משהו מחומר האטום יקר-המציאות. אבל בשבילם, בשביל היהודים, השולחן העגול עם הכורסאות המרופטות מסביבו הם עדיין יפים מאוד לשימוש.

והם פונים לרגש היושר שלנו. מובן, שהיושר שלנו רדום הוא, שלא כמו היושר שלהם, שהוא ער וזריז תמיד. משום זה יש נחיצות לפנות אל היושר הנרדם שלנו ולגדנד אותו. כן, והם פונים אליו „ברגע האחרון“. משונה הדבר, אך תמיד יש להם עוד רגע אחרון שני בשבילנו. כשהם צריכים לשנות איוה דבר לרעתנו. לפני חדשים אחדים אמרו, כי הנה הגיע הרגע האחרון, ואי-אפשר עוד להתעלם או להתחמק מן הבעיה. לא מן הבעיה הארצישראלית ולא מן הבעיה היהודית. הם קיבלו סוף-כל-סוף החלטה, מכיון שהוברר להם, כי זהו הרגע האחרון, שאינו סובל דיחוי. אך עכשיו נמצא להם עוד רגע אחרון שני. ברגע אחרון זה הם באים בעצת פשרה. אחרי שנתקבלה ההחלטה, אחרי הפתרון, אחרי ההצבעה, אחרי ההיאבקות ההיסטורית מסביב לה. הם עצמם, בענינים שלהם, אינם מסוגלים לעולם להגיע לכלל פשרה. הם עצמם מתכוונים כל הימים למלחמה דווקא. הם אוגרים נשק ישן וממציאים נשק חדש, ומוכיחים באלפי הוכחות, כי רק כאשר מחסניהם יהיו מלאים עד אפס מקום נשק מודרני מכל הסוגים, ישכנו לבטח בארצותיהם ויתענגו על רוב שלום. ואולם בשביל עם ישראל הם מוכשרים לפשר. בשביל עם ישראל הבטחון יכול להיות בלי רובה אחד. הלא כל העולם הוכיח עד כה את אהבתו הגדולה ואת רחמיו המרובים לישראל. הלא בכל מקום שבא קיבלו אותו הגויים בסבר פנים יפות, כידוע. ליטפו אותו בחיבה רבה וגם איכסנו אותו בכבוד וביקר. למה לו, לישראל, נשק וכלי-זין?

משום זה מן הראוי הוא לכבול את ידיו של ישראל, שלא יתפתה חלילה לאחוז באיוה כלי מסוכן; משום זה מפשפשים היטב בכיסוי, שמא יש בהם

סכין, או אולר, חס ושלום; משום זה יש לסגור יפה-יפה את הדלתות והחלונות בביתו, שלא יגניבו אליו מבחוץ מקל או אלה, על מנת להוסיף לו בטחון, כביכול. אחרי כל זה אפשר לדבר על פשרה ושלום בארץ הקדושה. אכן, אף פעם אינם שוכחים להוסיף גם את התואר הזה: הקדושה, כדי להבליט את הנחיצות של החזקת השלום בארץ הזאת. באינדונזיה וביוון אפשר עוד לעמוד במערכות מלחמה, אבל כאן, בפאלסטיין! הלא זה חילול הקודש. כאן, על אדמה זו, המקודשת לכל הדתות, תיתכן רק שפיכת דמים הנעשית על-ידי פורעים ומרצחים הפולשים מהארצות השכנות; תיתכן גם הסגרת אנשים גקיים ומחוסרי כל מגן לידיהם של רוצחים אלה, על מנת שהללו יהרגום במיתות משונות. אך לערוך מלחמה כאן, על אדמת-קודש זו — לא, זה באמת לא יפה.

*

אם ישראל אינו מסכים להיעקר ולהיות מובל כצאן לטבח, והוא מפרפר ומקפיץ יד ורגל מן האסורים והחבלים הנכרכים עליו, — מתחיל השידול הזה של "ידידים" רודפי-שלום: הרי זה מכוער באמת. לבעוט ברגלים ולהדוף בידים, — אין זה מתאים לאדם תרבותי. עוד מעט אולי גם תשתמש בצפרנים ובשיניים, ישראל! עוד מעט תהיה לפרא-אדם גמור, אשר אנשי תרבות ונימוס לא יוכלו להושיב אותך במחיצתם. זהו הגימוק החזק ביותר של רודפי-השלום: התרבות. יודעים ומבינים הם, כי ישראל הוא מקורב לתרבות וכל ימיו היה עוסק במקצוע זה ודורש תרבות לכל העמים. יודעים הם, כי ישראל זה היה מתלהב מן התרבות של הגויים, והיה מוכיח בכל הזדמנות, כי גויים אלה, למרות ההתנהגות הרעה כלפיו, הולכים וקונים להם תרבות וציביליזציה. ומכיון שכן, הלא לא יותר ישראל זה לעולם על ההנאה מישיבה במחיצתם של בעלי תרבות אלה.

השידול הזה של בקשת שלום לא רק מרגיז את הצד הנתקף, הרואה בדברי השלום האלה צביעות והתעלמות מן המציאות, אלא הוא גם מעליב ומשפיל אותו. הישוב העברי בארץ, אשר אחרי החלטת האומות המאוחדות, ניצב יחידי במערכה להגן בדמו על כבודן של האומות, האימון אליהן, על סמכותן ומרותן, — מוגר כיום על-ידי אותן האומות עצמן שוב לכוחות האפלים. המתקיף מקבל פרס, בצורת הבטחה, שעוד ידונו על אותה ההחלטה, שאין בה ממש לפי שעה. עוד יתעצו, עוד יתוכחו, עוד יפשרו.

עתה צוהלים כל "רודפי השלום" המסורתיים, אשר שקדו, לפי דבריהם, במשך עשרות שנים על השכנת השלום, האחוה והריעות בארץ הזאת. כל אלה שרדפו כל כך אחרי השלום עד אשר נהפכו לרודפים לכל אנשי השלום. אלה המבקשים כל כך את התיווך והפשרה, עד שהם מתפשרים עם כל אויבי מין

האדם ושותפיהם, שעוד לפני זמן־מה זממו להשמיד את מבקשי־הפשרה עצמם. אין לנו כמובן, להתווכח אתם. בשבילנו קיים הכלל התלמודי הקדום: נעשה דין — נעשה השלום. אם אין מקום לדין, אם משפט האומות הוא בטל ומבוטל, הרי השלום יברה מנוסת־חרב מפני חסידיו הרודפים אחריו — כדי להחניקו בעצם ידיהם.

„עולם המהפכה“ ו„דור תהפוכות“

אחת־אחת נגולות פרשיות ההשמצה. מסע־הצלב נגד העם היהודי ערוך שלבים־שלבים. ראשונה תטוש המערכה נגד ההסתדרות הציונית; אחריה באה המערכה נגד ההסתדרות הציונית; אחריה באה המערכה נגד ה„ג'וינט“; כעבור שבועיים תיפתח נגד „הקונגרס היהודי העולמי“. אחרי כן יבוא התור של „בני־ברית“, ועד הקהילות בבריטניה, חברת „כל ישראל חברים“ בצרפת, ועוד, עד אשר נגיע ל„מועצת גדולי התורה“. כי כל אלה נתנו יד, כרתו ברית עם האימפריאליסטים שבכל העולם, כדי למגר את הקרמלין הקדוש, הנערץ בעיני מאות מיליונים בני־אדם צמאי־חופש ואחזה ושלום. כל אלה זממו לחבל תקוות החברה האנושית, להרוס את המגדל הצופה בהדרו על פני כל הדורות. האם זוהי אנטישמיות, אם מגלים אחד־אחד את כל אויבי העמים החפשים, הדימוקראטיות, העממיות, החוסות בצל הסובייטים? חס וחלילה. מי זה אשר יהיין להגיד, כי יש כאן כוונה אנטישמית? כבר הורה „קול העם“, כי האנטישמיות האמיתית שוכנת דווקא — במדינת ישראל, בה בשעה שהיא אסורה בתכלית האיסור ב„עולם המהפכה“. רק השלטון הקומוניסטי, הוא לבדו, החליט להטיל עונש חמור על האנטישמיות. אין בארץ הסובייטים הפליות כלפי יהודים, אלא שמשתדלים לגלות שם את החבלנים, הבוגדים, העכברושים, השרצים ואוכלי־האדם המזוהמים, החותרים תחת בטחונה של ממשלת הפועלים. והנה הם מתגלים לאט־לאט, הם וסוכניהם יחד — ההסתדרות הציונית ה„ג'וינט“, הקונגרס, ועוד, ועוד.

מי הוא אשר יערוב את לבו להגיד, כי אנטישמיים הם אלה שהכינו את משפטי פראג ומוסקבה? — אסור להוציא את הדברים האלה מן השפה ולחוץ. פראג ומוסקבה נלחמות רק נגד ציונים ועסקני „ג'וינט“. כיצד היה אומר אותו שתיין: מי זה אומר כי שיכור אני? כשיש לי כסף אני קונה בקבוק יי"ש, כשאין לי, אני נותן את בגדי בעבוט וקונה יי"ש, אבל להוט אחרי השתיה כאותם השיכורים הסובאים אינני ולא הייתי מעולם. מעולם לא היה „עולם המהפכה“

אנטישמי וגם עכשיו איננו. הוא מסתער על הציונים, וכשאינן לו ציונים הוא מוצא רופאים שהיו סמוכים ל"ג'וינט", שהיה סמוך לציונים — אבל אנטישמי? חס לו מענין זה.

אולם, אם נניח לטון הזה של קלילות פיליטונית ונדבר בלשון פשוטה, הרי אין כאן שאלה של אנטישמיות, כי אם של מזימת השמד וכליה. אנטישמיות מצויה בארצות ששם יש גם דעה שכנגד. כשיש מקטרגים על יהודים יכולים להיות גם סניגורים עליהם. ואולם ב"עולם המהפכה" אין דבר כזה. אם נשמעת מפי השלטון עלייה על יהודים, — ויהיו אלה נאשמים על ציונות או על קירבה ל"ג'וינט", — אין שום סניגוריה יכולה לבצבץ כנגדה. ואז ההמונים הגדולים שם יודעים רק אחת: שהציונים או המקורבים לאותו "ג'וינט" מנוול, מצויים רק בקרב היהודים. ואי־אפשר להבחין בקרב יהודים בין ציונים ללא־ציונים, או בין אלה שהתקרבו ל"ג'וינט" ובין אלה שהתרחקו ממנו. כמו שאי־אפשר היה להבחין בימים הקדומים בין יהודים שלא שתו דם נוצרים ובין אותה הכת החשוכה שבקרבם, שהיו שוחטים את הילד הנוצרי סמוך לחג הפסח. איבה כבושה זו ליהודים, המושרשת מאז והרוויה רעל נוסף עקב מציאותם של קומיסארים יהודים בשלטון, מוצאת לה בנקל מוצא: הכו בציונים, הכו בסוכני ה"ג'וינט".

*

אי־אפשר לעמוד על כוונותיהם האמיתיות של אנשי הקרמלין. בתקופות השיעבוד של הפרעונים נוצר אותו ספינסס מצרי, שאי־אפשר לפענח את סודו. כמו כן אין מי שיפענח היום את מסתרי הספינסס השולט במוסקבה. האם המדיניות החדשה נגד היהודים היא לצרכי ייצוא, בשביל הערבים, השמחים על שינאת יהודים, או שהיא בשביל התצרוכת הפנימית, לשם מתן פורקן לכל רגשות הזעם והאיבה שנצטברו אצל העמים של "עולם המהפכה" עצמו, ויש צורך להסיח דעתם מן הצרות והקשיים של יום־יום, או להמציא להם שעיר לעזאזל. יתכן, כי יש בהתקפה זו גם רצון התגרות או נקם בארצות־הברית. כל צוררי היהודים באירופה ראו את אמריקה כעין אפוטרופוס ליהדות אירופה, ומשום זה כשרצו לנגח אותה עשו שפטים ביהודים, כדי לנקום נקמתם בדודים העשירים שלהם אשר יד להם בשלטון האמריקאי. אך תהיינה הכוונות אשר תהיינה, למעלה מכל ספק הוא הדבר, שיהדות בת מיליוני־נפש, ששרדה לנו במזרח־אירופה צפויה לשואה איומה, לא פחות מן השואה אשר עברה על העם היהודי בימי היטלר.

מרה היא ההרגשה, שהתנאים החומריים הקשים שלנו גוזלים מאתנו את שימת־הלב הנחוצה לגורל היהודים בעולם. מותר לנו להגיד, כי בתוך המדינה שלנו מרוכזים כיום טובי הכוחות והמוחות של עמנו, שהיו מסורים לאידיאלים

והיו מוכנים למסור את נפשם על הצלת העם היהודי מסבלותיו. אבל כל הפיקחות, החריצות והמחשבה של אלה נתונות רק להחזקת הקיים אצלנו, ואין אנו רואים את העולם היהודי מחוץ לנו, או אין אנו מקדישים לו את שימת-הלב הדרושה והנאותה. אותו עולה יהודי במזרח אירופה שהיה פעם דואג לנו, מי ידאג לו היום? —

*

שוב מסתערות עלינו עלילות-דם, כבימי הביניים, החשוכים ביותר. שוב מתכננים נגד אחינו מסע אימים, ואם גם לא בסימן הצלב, יש צורך למישהו לתת פורקן למרירות ההמונים, המובלים אל גן-העדן של המהפכה בדרך קוצים וברקנים. זוועות נרקמות נגד יהודים, ואנו כאן — טרודים מאוד במלחמת הקיום שלנו. "השאלה היהודית" הנצחית עלתה שוב על הפרק. אכן, לא נפתרה שאלה זו, משום שלא נפתרה בזמנה. קמה המדינה היהודית, אבל התעודה שהציגה לעצמה התנועה הציונית, — להציל מיליוני יהודים מן האכזריות שנסקף להם, — לא הושגה. אין מדינת ישראל היום אותה "מדינת היהודים" שראה הרצל בחזונו. כי מדינה זו היא היא הדורשת היום פתרון מידי לעם היהודי בתפוצות. הוא חייב להבטיח את קיומה במאמציו הוא, והיא אינה יכולה לפתור את שאלת קיומו הוא.

הזמן לא הובא בחשבונם של המנהיגים הציוניים שבאו אחרי הרצל. ששה מיליונים מאחינו לא הספיקו להגיע אל תחנת ההצלה, בשל הנחשלות של התנועה הציונית, אשר התנהלה לאט. יוצר התנועה הזאת היה מביט על השעון שבידו והוא גם הביט על הבארומטר של ההיסטוריה. במותו אבדה לנו תחושת הזמן, וגם לא הרגלנו את עצמנו להסתכל באותו בארומטר. לא הרגשנו, כי הוא מבשר סופה.

*

והיום נוסף לנו עוד פגע, שלא ידעו אותו עמים מעולם. עוד לפני כמה שנים היתה בקרבנו הרגשה כללית וחובה של "הגנה עצמית", ואם כי לפעמים לא בנושק ממש. היהודים היו מאוחדים בהתגוננות לנוכח הסכנה המרחפת עליהם מכחוק. היום, לבושתנו, אבדה לחלק מבני הנוער שלנו הרגשה זו. אין הם חושבים על הגנה עצמית, כי אם על הגנת האליל שהקימו להם. ההגנה על הקרמליון, על האגדה שרקמו בדמיונם, חשובה ויקרה בעיניהם הרבה יותר מאשר ההגנה על כבוד עמם. והנה הם מוכנים לעמוד לצידו של המעליל, המשפיל, המעפר בעפר על מקור מחצבתם. בימי עלילת-הדם על בייליס, כאשר המשטר הצארי החזק גייס את כל כוחות השחור במערכה נגד יהדות רוסיה, נמצא בכל זאת אנטישמי מובהק, עורכו של ה"קויבלאנין" הריאקציוני, שיצא במחאה חריפה נגד העלילה

הזאת ויוזמיה. מצפוננו של אנטישמי זה לא נתן לו מנוח. ואולם מצפונם של חסידי הקומאינפורם אצלנו מנמנם לו בנחת. הללו יודעים רק לענות „אמן” על כל מה שמגיע אליהם מ„עולם המהפכה”. אכן, דור תהפוכות זה הוא פגע חדש על דרכו של העם היהודי רבי־הסבל.

על חיים נוחים

מאחורי מסך הברזל יש גם אנשים מאושרים, שאינם יודעים דאגה וטורח. כמובן, עד רגע מסויים, שבו מחליט השלטון לחסל אותם, לפתע. פתאום, כאשר ירמסו נמלה ברגל. אבל עד אותו הרגע שפר חלקם של אנשים אלה. קחו, למשל, את הקטיגורים באותן ה„דימוקראטיות העממיות”. איזה ברוכי־מזל הם אלה! בנוהג שבעולם הקאפיטאליסטי, הקטיגור בכל משפט שהוא מוכרח להזיע יפה־יפה בטרם שהוא מציל דבר־אמת מפי הנאשם. עליו להיאבק עם פרקליטים וסניגורים, שיש להם לשון חריפה ומוח מפולפל, והם מוצאים תמיד איזה אי־דיקוּן בכִּתב־האשמה ואיזו השמטה בפורמאליות. ועד כמה עליו לטרוח ולהתחכם, כדי להוציא מפי העדים, — מן העדים שלו ושל הסניגוריה, — איזה רמז לביסוס האשמה וסוף־כל־סוף אינו בטוח. אם הסניגור מצידו הוא, בחקירת העדים, לא יעלה דבר חדש שיהרוס לחלוטין את כל מיבנה האשמה. ואחרי כל אלה — השופטים עצמם, גם הם אגוז קשה לפצח. על־פירוב הם נוטים לסניגורים והם מוכנים להיענות לכל הצעה או פנייה שלהם, כאילו גמרו אומר וקשרו קשר כולם נגד הקטיגור; כאילו רוצים הם להציל את הנאשם מידיה, לחלצו ברגע האחרון ממלקחי־החוק. אפשר לקבל שבץ־לב במשפט כזה, כאשר אתה רוצה לנקום את נקמת החוק שהופר, ולפניך עומדים אנשים המתנכלים לך, האומרים להציל את האדם, הנאשם, מן הכלא או מן המוות.

*

מה שונה הוא גורלו של הקטיגור בארצות ה„חופשיות” ההן, שמעבר למסך הברזל! הוא מרגיש עצמו כדג במים עמוקים. דרכו סלולה לפניו, ואין לו כל עמל ועבודה. הוא פטור מלהיאבק עם פרקליטים ועורכי־דין. אינו צריך להוגיע את מוחו, כדי לתפוס את הנאשם באיזו טעות, בפליטת־פה המסבכת אותו. אין לו צורך בעדים משלו, ואין הוא חייב להתעצבן למשמע עדותם של אחרים המעידים לטובת הנאשם. אדרבה, הוא בטוח, כי כל אדם חדש שיופיע לפני בית הדין יבסס עוד יותר את האשמה, יוסיף עוד חומר לקטיגוריה, יקל לו עוד בהרבה את עבודת ההאשמה. ולא עוד, אלא שהנאשם עצמו מספר על פשעיו וחסאיו בהתגלות לב, עוד טרם חקר אותו הקטיגור.

זהו שעשועו בשביל הקטיגור ולא משפט. הוא רוצה, למשל, להאשים את הנאשם לפי סעיף זה וזה, המדבר על פשעי הריגול, ולדרוש בשבילו את העונש המתאים. ואולם הנאשם עצמו מעיר לו, כי העונש הזה אינו מספיק, באשר פשעו כבד יותר. לא רק מרגל היה, כי אם גם רמאי וגנב נבזה, אשר לקח מכספי האוצר הממשלתי לכיסו. ולא זה בלבד, אלא גם רוצח היה ביום מן הימים, ואת אחד מבחירי המפלגה, מן האישים הנמרצים והכשרוניים ביותר, הגה ממסילת החיים בעזרת רעל, פגיון ואקדח. מובן מאליו, שבין הקטיגור והשופטים אין שום חיכוכים. השופטים מנענעים בראשם לכל מלה היוצאת מפיו. ואם הוא דורש בשביל הנאשם את העונש המאכסימאלי, — הרי הם לא ימנעו אותו ממנו. ואילו, חס ושלום, היו מתעוררים אצל שופטים כאלה היסוסים מסויימים בנוגע למידת העונש, — הרי הנאשם עצמו תומך בהצעת הקטיגור. להפך, הוא עוד תובע עונש חמור יותר. אם הקטיגור, למשל, דורש שיעלוהו לגרדום, הריהו מעקם את פיו ומצהיר, כי זה עונש מועט מדי. „מה פירוש עליה לגרדום? בשביל שרץ כמוני, חלאת מין האדם, הרי זהו כבוד גדול מדי לעלות לגרדום. יש צורך לסרוק את בשרי במסרקות ברזל, לשרוף אותי חיים, לנתח אותי לנתחים, מכיון שהריני הפושע הגדול ביותר, אשר גדל אישם ואימתי על פני כדור העולם הזה. וכל זמן שלא יעשו בי כלה, כמשפט הזה אשר חרצתי, אין בטחון למשטר הסוציאליסטי, וסכנה נשקפת לכל אורחיה המאושרים של ברית המועצות, המגשימים את התורה הנהדרה של לנין-סטאלין“.

אכן, חיים נוחים חי לו הקטיגור בארצות הדימוקראטיות העממיות, כמובן עד אשר יגיע תורו אף הוא ליהפך נאשם. בדומה לו חי חיים מאושרים גם כל שונא ישראל אשר בארצות ההן, שהתאחדו יחד ל„עולם מהפכני“, מתקדם ושואף שלום. על פי האמת, כל מי שדוגל בשם השינאה הריהו אדם מכובד באותה חברה סוציאליסטית-מתקדמת שואפת שלום. מכל במות הנואמים שם זורמת קולחת שינאה לזהטת, המופנית כידוע כלפי מחרחרי-המלחמה, הפאשיסטים. אבל ברגעים מסויימים אפשר להפנות אותה גם כלפי אחרים. ואין השינאה הזאת סתם שינאה פושרת, זעיר-בורגנית, כבארצות הקאפיטאליסטיות, אלא שינאה עזה כמוות, שתשמש דוגמה ומופת, כמו, למשל, שינאתו של בן אחד הנאשמים במשפט פראג, הדורש משפט מוות לאביו והמצהיר, כי את אביו זה אי-אפשר בכלל לכנות בשם „בן-אדם“. ולא עוד אלא שהוא דורש, כי יקראו באזני אביו את דרישתו להעלות אותו לגרדום. דומה לו היא אותה האשה המתחננת לפני השופטים, כי יוציאו פסק-דין של מוות על בעלה, טיפוח שינאה תהומית כזאת והפגנתה של שינאה זו ברבים, לאזניהם ולעיניהם של מיליוני אנשים, — הם יחידים במינם,

והם עולים, כפי הנראה, בד־בבד עם התמונות הענוגות של אם וילדה, המבקשים חסות תחת כנפי יונת־השלום של הקומאינפורם מפני אכזריותם של מחרחררי־המלחמה האמריקאנים. כי הלא, מן הצד השני, אין קומוניסטים להיתמם ולגלגל עינים של חסד ורחמים, בבואם לדבר על שאיפת־השלום המפעמת אותם.

שונא ישראל באותן הארצות — הדרך סלולה לפניו. אין הוא צריך לקחת לעצמו את התואר „אנטישמי“. הס מלהזכיר שם זה, שהוא פאשיסטי וקאפיטאליסטי. אבל יש עשרות דרכים אחרות, כדי לרדוף יהודים מבלי שיהיה הרודף „אנטישמי“. פעם היהודי הוא קוסמופוליט, ופעם הוא מתבדל; פעם הוא קרוב לרוטשילדים ולמורגנטוויאים, ופעם הוא קרוב, לפי מוצאו, לטרוצקי ולפיאדה; פעם יש לו נטיות בורגניות, ופעם אחרת הוא מפריז במילוי המצוות של התורה הבולשביסטית. והנה נוסף עתה התואר „ציוני“. אין כמעט יהודי אחד בעולם, הנקי מתערובת של מחשבה ציונית, ומה גם אחרי שהתכוננה מדינה ציונית בעולם. איזה אופקים חדשים נפתחו לפני שונאי־ישראל מכל הסוגים: אלה ששונאים יהודים בשל הקומוניזם שלהם, ואלה ששונאים אותם בשל חריצותם וכשרונם. „ציוני“ — זה יהיה שם־הגנאי, אשר בעזרתו תוכל שינאת־ישראל המאופקת להתפרק בכל זירמתה. „לא היו ולא יהיו אנטישמים בריפובליקות העממיות שמאחורי מסך הברזל“, כך מצהירים ומכריזים כל הבחורים הקומוניסטים שלנו אתנו פה. אבל יהיו שם אנטי־ציונים, באורח רשמי. תהיה חובה לגלות את ה„ציונים“ האלה, המסכנים את העם והמהפכה. ואיפה יחפשו את הציונים האלה, המסוכנים והמרגלים? — האם בין הצ'וקצ'ים והקירגיזים, בין האוקראינים והגרחינים? — הכתובת שלהם תהיה רק אחת ויחידה: בקרב האוכלוסייה היהודית, אשר היא מונה עוד מיליונים אחדים באותן הארצות.

*

ויש עוד סוג אחד של בני־אדם מאושרים, החיים חיים נוחים בתוך העולם הזה, השסוע על־ידי מסך־הברזל. אלה הם מיודעינו הבחורים והבחורות הטובים, קומוניסטים וקומוניסטים־למחצה, החוסים בצל מדינת ישראל, אתנו כיום. בשבילם הכל אתי שפיר; הכל ברור ושלם וצודק. משפט פראג, כמו משפטי מוסקבה, בודאפשט, סופיה ווארשה, — הוא משפט צדק. אין לבם נוקפם, שמא מפלגה זו, אשר ראשיה מתגלים תמיד כבוגדים וחבלנים, אינה ראויה לאימון. אין הם מהרהרים. מדוע דווקא בתוך מפלגה זו, הרוצה לתקן עולם ולהשכיך שלום גדלים מיני פושעים איומים כאלה, שלא נראו כמותם בשום מפלגה אחרת. הכל פשוט וישר לפניהם, הכל מסודר ומבוסס ומוצק, בלי שום זיו ובליטה, כמו שתיכן הקרמלין, ואין אחרי מעשהו כלום. אכן, חיים נוחים הם אלה.

היחיד והחברה בישראל

על משמר הכבוד

רגשות רבים מפעמים את לבו של היהודי הפשוט בערב יום התשעה-באב של שנה זו. הלא זאת היא הפעם הראשונה, אחרי אלף שמונה מאות שנה ויותר, שאנו נכנסים ליום זה מתוך הכרה, כי ימי החורבן הולכים ומסתיימים, ואנו ניגשים לבנין הבית השלישי. זוהי הפעם הראשונה, שיום התשעה-באב בא למדינה יהודית, בנויה, מוחזקה ומושלטת בידי יהודים. יותר מאשר תמיד מתבלט השנה אחד מהפסוקים האחרונים של מגילת „איכה“: חדש ימינו כקדם! — כי אכן יש בלבנו האמונה, כי הולכים וקרבים אנו למימוש כל פסוקי הנחמה, אשר הושמעו באוזנינו בימים הקדומים.

יום האבל הלאומי, כפי שהיה מכונה אצלנו מימים ימימה, ימצא אותנו השנה בצביון אחר, שונה לגמרי. למן תשעה-באב בשנה האחרונה ועד היום עלה כבוד ישראל בעמים ובארצות, והעם הבזוי והנרדף זכה, בכוח עצמו, למעמד מכובד, שווה למעמדם של עמים גדולים אחרים. אין לנו לתאר את השינויים האחרים שנתהוו בחיינו במשך השנה, כדי להדגיש את ההפוכה שהתחוללה. מספיק הדבר, אם אנו מצביעים רק על זה בלבד: על הכבוד ששב אלינו אחרי שגלה מאתנו זה אלף שמונה מאות שבעים ושמונה שנה; אשר כעוף התעופף, אחרי חורבן ארצנו ואובדן העצמאות. למן אז ביקשנו ומצאנו לנו תחליפים שונים לריבונות היהודית האבודה: היינו חרוצים ושקודים בתורה ובמלאכה, ובכל מיני אמנות וחרושת; השתדלנו לחנך את בנינו באופן המושלם ביותר, ולצייד אותם בכל המידות והסגולות המצויינות, אך לא הצלחנו להעניק לנו ולהם את רחשי-הכבוד אשר מנעו ממנו האומות האחרות. יחס של בוז וזילזול היה מתבטא ביחסיהן אלינו, אם בגלוי ובגסות, אם בהסתר, באדיבות, וגם בנימוס. הכבוד אשר גלה מישראל הוא-הוא אשר הבליט את גלות ישראל מארצו. ואם חוזר עכשיו הכבוד לבית ישראל; אם עמים וממשלות מתחילים לחשיב את האומה העתיקה המזדקפת לאט-לאט ומתעוררת לחיים חדשים, — אל נא נבזו את יחס הכבוד הזה ואל ניתן לו להתמוטט. יחסי-כבוד הדדיים גם מצד זרים וגם ביחסינו הפנימיים, בינינו לבין עצמנו, צריכים להוות סיסמה

בשביל מדינתנו הצעירה. האגדה המספרת, כי הבית השני גחרב בשל המחלוקת שפרצה עקב הזמנתו של בר־קמצא במקום קמצא, אינה מתכוונת לספר רק על הקטנוניות הגורמת לחורבן גדול, על סיבה קטנה בחיי אנשים פרטיים העלולה לגרום לשואה בשביל ציבור גדול. עיקרה של אותה אגדה הוא להטעים, כי בגלל עלבוננו של יחיד, שהוציאו אותו באמצע הסעודה מן השולחן, אחרי שהופרר, כי הזמן בטעות, — בא האסון על הכלל. וכך אומר ר' אלעזר: «בוא וראה כמה גדול כוחה של בושא, שהרי סייע הקדוש ברוך הוא את בר־קמצא והחריב את ביתו, ושרף את היכלו». על בושא זו, שנגרמה לאדם יחיד שלא באשמתו, נענש העם כולו.

*

הנה עד היכן מגיע כבודו של אדם במסורת שלנו, אם בגלל פגיעת חנים בכבוד זה נענשת האומה בחורבן ובאי־כבוד מצד אחרים במשך הרבה מאות שנים. והאם אין זו חובה עלינו היום, כאשר עומדים אנו בבנין הבית השלישי, עם חיסול תקופת החורבן, להכריז ולהזהיר על שמירת כבוד האדם? נדמה לי, כי כל מעצבי דעת־הקהל במדינתנו חייבים להדגיש כלל זה בחיינו. כל שר וכל טפסר, כל פקיד וכל נגיד, צריכים להקפיד על כך, להיות זהירים בכבודו של אדם מישראל, של כל אזרח במדינה זו. ועל אחת כמה וכמה שצריך ללמוד את נהיגות הכבוד בכלל ישראל. ואני אומר: «צריך ללמוד», מכיון שהיה טבוע בחיינו עד היום מנהג הזילזול ביהודים. לא למדנו ולא לימדנו לכבד בני־אדם יהודים. אדרבה, הספרות החדשה שלנו, החילונית, הספרים והעתונים מתקופת ההשכלה, טיפחו דווקא את הזילזול ויחס הביטול אל הסביבה היהודית, וממילא, גם אל היהודים. רק במשך תקופה קצרה, שבה פעלו י. ל. פרץ ותלמידיו למען חיוק הרומאנטיות של החסידות והעיירה הקטנה, נתעוררו רגשי הערצה, — ולפעמים גם מופרות, — אל הטיפוסים היהודים הפשוטים, שיש בהם כאילו סגולות של ל"ו צדיקים נסתרים. ויחד עם זה נחשפו לעיני הדור האוצרות הטמירים של הנשמה היהודית, אשר אף־על־פי שבעליה הוא יהודי בגולה איננו בכל זאת יהודי גלותי. אבל בדרך כלל לא היתה הספרות שלנו מסוגלת להקנות יחס של כבוד ליהודים. בין אם היתה ספוגה סארקאזם וסאטירה, נוסח מנדלי מוכר־ספרים; בין אם פיעפעע בה הצחוק הטוב והתוסס, נוסח שלום־עליכם; ובין אם דרוכה היתה בשבט מוסר ותוכחה, נוסח ביאליק, תוך אמונה, כאב ואהבה גדולה, — אך יחס הכבוד ליהודי באשר הוא יהודי לא הוטבע בספרותנו החדשה.

*

ואחרי כן באה אותה ההטפה נגד הגלות ונגד יהודי־הגלות. נוצרה אסכולה שלמה שטפלה על הגלות. כל מיני תכונות שליליות. הדור הצעיר אשר

גדל לנו כאן, בארץ, הסכין לראות בכל יהודי שבגולה מין טיפוס ירוד, שאינו ראוי להחשבה יתרה. וסוף-כל-סוף הספרות הגויית, ואפילו זו של גויים פילושמיים, ידידי יהודים, כביכול, — היתה מתארת טיפוסים של יהודים כאלה, שאפשר היה, לכל היותר, לרחם עליהם, אך לא לכבדם. מאין ואיך יכול היה לבוא אפוא ולהיטפה יחס הכבוד הראוי ליהודים בתוך השיגרה הזאת?

*

והנה מתחילה תקופת הכבוד לישראל, בימינו אנו, בימי מלחמתנו על תקומת העם. נתגלו כוחות נפשיים כאלה בקרב עמנו, אשר העולם כולו משתאה להם. גבורה עלאית בשדה-הקרב; עמידה בטוחה של מעטים נגד כוחות רבים מהם פיי-כמה; חוסר כל פחד אצל יחידים היוצאים בנשק קל נגד טנקים ושיריונים של האוייב; אומץ-רוחם של חיילי הקומאנדו העברי, ההעזה של טייסינו, הדריכות של נהגינו בטנקים, הזריזות של המנצחים על התותחים, — מאיזה מעיינות נסתרים שפעו וזרמו לנו כל אלה? הם נקבצו ובאו מכל פינות ישראל, מבין תושבי העיר ומבין העובדים בכפר; מן ה"עליה החדשה" במרכאות ומן העולים החדשים, בלי מרכאות; מן הקיצוניים שבימין ובשמאל יחד, ומן המתונים שבתווך. בחורי-ישיבה וחסידים הב"ד עם חפשים בדעות ואפיקורסים; ציונים כלליים עם אנשי "אגודת ישראל"; אצל ולח"י ופלמ"ח. בחורי המ"ד ובחורות ח"ן, עם ראשי-יתבות או בלעדיהם, בכל המחנות ובכל השרותים. מניין ואיך באו כל אלה, ואיככה נקבעו בלבם כל המעיינות הנסתרים האלה, של גבורה ואומץ-רוח, אשר לא שיערנום מקודם?

הנה זאת היא הרומנטיות החדשה, המחליפה את הרומנטיות של פרץ, והצריכה להנחיל כבוד ליהודים. הגיבורים המתוארים ב"שלש מתנות" של פרץ, או אברהמ'לי באס, או נחמנ'קה מזבאראז', או סאטיה הדייג, — כל הגיבורים הצנועים והשתקנים המוכנים תמיד למסור את נפשם על קידוש השם ועל אהבת ישראל, נתגלגלו בגיבורים אקטיביים, המוכרים את חייהם במחיר יקר מאד: גיבורי ניצנים ונגבה וכפר-עציון ומלחה ורמת-רחל, ועוד, ועוד. לא עוד צדיקים נסתרים, בעלי נשמות גדולות ומפוארות המקדשים שם שמים בצנעא; אלא גיבורים לוחמים וגלויים שצצו ועלו פתאום מתוך מעמקי האומה.

*

עלינו לטפח את יחס הכבוד המתחיל מעתה לבצבץ בלב הדור אל ה"הוים, אל האדם היהודי הפשוט, ולא רק אל העם היהודי החי בדמיונו כמין איזה עצם מופשט. ומאד יהיה צר הדבר, אם תוך טיפוח זה ניתקל בכשלונם של יהודים בשטח אחר, אשר יגרע הרבה מרגש הכבוד הזה. כשלון זה אורב לנו דוקא באותו שטח שבו היינו מפורסמים כ"בריות" גדולות, שאין דומה לנו; הרי

הוא שטח הכלכלה והכספים. לא היינו מפורסמים בתור מצביאים בשדה-הקרב, ובעולם הגדול לא יצאו לנו מוניטין ככובשים וכמפציצים. לעומת זה הכירו אותנו בתור סוחרים ומומחים לעסקי אספקה וממון. כמעט שהיה הדבר בטוח בעיני הכל, כי יהיה מה שיהיה הישגנו בחכמת האסטרטגיה ותכסיסי-קרב, — אבל בעיני כספים וכלכלה נהיה בלי ספק „על הסוס“. ואולם קרה דוקא ההיפך: בשטח הצבאי חוללנו גדולות. הראינו פתאום, כי יש לנו חיילים מצוינים ומפקדים טובים, ואנו יודעים להרעיש ולהבקיע ולהפציץ בכל הכלים והמכשירים המתאימים, אף על פי שלכאורה לא מלאו צעירינו את האקדמיות הצבאיות ואת בתי-האולפנא לתכסיסי-קרב. לעומת זאת נתגלינו לפתע-פתאום כטירונים, שלומיאלים ולא-יוצלחים בשדה שלנו דוקא, בשטח הכלכלה, באספקת מזונות, במלחמה נגד היוקר. אנחנו, שהיינו מומחים גדולים בייצוב מטבעות לאחרים, בפיתוח בנקים, במימון כל תעשייה, באספקת מזונות, אפילו בזמנים הקשים ביותר, — איננו יכולים להתגבר על קשיים כלכליים אצלנו בבית. האם לא יגידו עלינו, כי אנו מצליחים רק במקום שיש „גוי“ ואנו יודעים לנצל אותו, ובלי גוי כזה אין היהודים מוכשרים כלל לסדר לעצמם כלכלה, הואיל שכל כשרונותיהם מכוונים רק לניצול נכסיהם ויגיעם של אחרים.

*

לנו ברורה התעלומה הזאת: המוח היהודי אינו יכול להיות מתוכנן על-פי פקידות. חוגי-הכלכלה שלנו קובלים על כך שדעתם אינה נשמעת כלל; שעצתם היא בעיני הפקיד המקרי, המאזין אליהם בקוצר-רוח, כקליפת השום. פקידי משרדי הכלכלה והכספים אצלנו חושבים, כי בתוקף השילטון והעיתון הרשמי לבד אפשר לפתור את כל השאלות: לקבוע שער-מטבע, לחסל את קדחת הזהב, לייצב את המחירים, וכי כל אותם המזונות המונחים על מדפי חנות-המכולת, יתאימו את עצמם למחירים הרשמיים, עם הופעתם של אלה בדפוס. אך על הפקידות הזאת לדעת, כי עליה ללמוד עוד הרבה מפי מומחים ובעלי-נסיון, היודעים את תהליכי הכלכלה ומסוגלים לקדם כל זיעזוע בשוק הכספים, לא מתוך תיאוריות ותוכנון, אלא מתוך בקיאות במציאות. כל פקידות, ומה גם פקידות מורכבת לפי מפתח, אינה רשאית להתעלם מחוות-דעתם ומעצתם של אנשי-מעשה אלה.

כל נבזבו את הכבוד שרכשנו לנו בימי התקומה האלה, ואם החזקנו עד היום מעמד בחזית האחת, הצבאית, על אחת כמה וכמה שמוטלת החובה עלינו לבלי להתבזות בחזית השנייה, החזית הכלכלית, אשר בה היינו מוחזקים עד היום בתור אלופים, שאין להם מתחרים.

מחלות האביב שלנו

מי שזוכר את ימי האביב המדיני ברוסיה הצארית מסוגל להקיש מהם על מה שמתרחש במדינתנו הצעירה בימים אלה. בשנת 1905 היה המצב בכל עיירות היהודים שברחבי רוסיה בקירוב בצורה כזאת: היהודים הפשוטים, יהודים „מכל ימות השנה“, היו שקועים למעלה מראשם בדאגות־הפרנסה הרגילות. הסוחר סחר, בעל־המלאכה טרח, החנווני ציפה ללקוחות, והרב ואברכי־המשי שבעיירה עסקו בש״ס ופוסקים. לעת ערב, בין מנחה למעריב, כשיהודים נתאספו לבית־המדרש ולמדו, או שמעו, פרק במשניות וב„עין יעקב“, היה לחש־רחש עובר בין הקהל, כי יש חשש מפני עין רעה של המשטרה, הואיל ש„הנערים והנערות“ מתאספים לאסיפות חשאיות מחוץ לעיר, לשם עשיית ריבולוציה. וגם באים אליהם עושי־תעמולה מן העיר ומשמיעים באזניהם נאומים מסוכנים.

היו היהודים נפרדים תוך אנחה זה מזה ומתפורים לבתיהם, אחרי תפילת מעריב. כדי לנח מטירדות היום ולקום למחרת בהשכמה לעבודת הבורא ולדאגות יום־יום. הדיבורים על הנערים והנערות, ועל האסיפות והנאומים, אמנם נכנסו לאזנם, אבל לא נשארו זמן רב בזכרונם. ואולם יום אחד התעוררו והנה בהלה ברחוב. קרה איזה מעשה מוזר ומשונה, שגם שמו משונה היה: „אכספרופריאציה“, שבקושי אפשר היה לבטא אותו. נכנסו בחורים אחדים אל ביתו של אחד ה„נגידים“ בעיירה, שלפו אקדה, — או קראו לכלי זה בשם „יורק“, „שפייער“ בלע״ה, — ודרשו כסף להוצאות המהפכה, כלומר, כדי להוריד את הצאר ניקולאי מכסאו. והגביר מוכרח היה לתת, כי היתה סכנת־נפשות. הבחורים נעלמו, וה„אוריאדניק“, קצין השוטרים, שבא אחרי כן לעשות חקירה ודרישה, לא העלה בידו כלום, כמובן. כך הגיעה לפתע־פתאום הריבולוציה לעיירה.

*

וכך גם הסוציאליזם למדינת ישראל. בבת־אחת ובלי צרמוניות רבות. עוד לפני זקן קצר התגודדו אזרחי המדינה הזאת לפי חוגים, עדות, שכבות, קבוצות. הללו הלכו להגן על הכשרות במטבחים, למנוע אכילת בשר חזיר, ולבדוק את הציציות של ראשי המדינה; אחרים הלכו לתקן את הקיפוחים של העדה הספרדית או התימנית; אלה התקינו להם סוכה על טהרת ה„פרוגרס“, וכנגדם הזדרזו נשות־החיל להתגייס למלחמת־מגן על זכות האשה, — עיירה יהודית מפוזרת נגולה לנגד עינינו בכל מלוא הדרה, על חנויותיה השונות, טיפוסייה המפורדים, על הקנאה והתחרות התמידית בין סוחריה ותגריה. ואילו בבת אחת קמה לפני האוכלוסיה המתרוצצת הזאת הסיסמא הזרה והמבהילה: „אכספרו־

פריאציה". לפתע הוברר, כי כל הישוב הזה, על כל עסקיו וסחרו, המונו ושאונו, עלול להיות מופקע ומוחרם ומסור לרשות אלמונית עליונה, בשם הסוציאליזם. כי לשון המספרים היא מאלפת מאד. הרוב באסיפה המכוננת, או ב"כנסת הגדולה", — כפי שיהיה שמה, — הוא סוציאליסטי. בין לילה הפך הישוב הזה, ישוב של יהודים עמלים אשר ברחו הנה לכאורה מכל ההפיכות שבחוץ לארץ, מעמד מהפכני, האומר לחסל את סדר-העולם הקפיטליסטי. כיצד קרה כדבר הזה, בה בעת שעדיין אנו מוכרחים ליצור כאן את התעשייה והחקלאות, את הערים והכפרים, ואפילו את הצריפים הראשונים לקליטת עולים, בעזרת הקפיטלים הבאים מארצות לא-מהפכניות? — אין צורך להקשות הרבה. הקלפי הכריעה, ועלינו לקבל את הדין. בבת אחת הפכה המציאות שלנו סוציאליסטית. אמנם, בשעת הבחירות, כאשר היו הדברים מוסבים אל הבוחר, לא דברו אליו בפירוש על המהפכה שאומרים לחולל במדינתנו. אבל אחרי שנתן הבוחר את קולו, אפשר כבר לדבר אתו דברים קשים כגידין, כאשר נצטווה משה למנות את שבעים הזקנים להיות שופטים על ישראל נאמר: "ולקחת אותם אל אוהל מועד". ועל זה באה ומוסיפה האגדה שלנו: קחם בדברים! אמור להם מקודם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם! ואולם אחרי כן חזור ואמור להם דברי-פגם: ליהווי ידוע לכם, שיהודים אלה, שאתם נתמניתם שופטים עליהם, הם סרבנים וטרחנים, ולא תהיה לכם נחת מרובה מן המינוי שלכם. אכן, כך היו מדברים פעם לנבחרים: ואולם היום אותו הנוסח נהוג ביחס לבוחרים. מקודם אומרים להם דברי שבח אשריכם שבחרים אתם, שניתנה לכם זכות גדולה כזאת. ואילו אחרי הבחירות חוזרים ואומרים להם דברי-הקפדה: תקבלו עליכם את הדין. מעתה, אין אנו יכולים לעזור לכם. כזה זכזה בחרתם, ולשם כך היתה כוונתכם.

אפשר שהמיתח הסוציאליסטי לא היה גדול כל כך, אילו לא נתחשמלה האוירה שלנו בימים האחרונים לרגל הבחירות לוועידת ה"הסתדרות". בבחירות הללו כל ההתנצחות היא לשם הסוציאליזם ולשם האדרת כוחו ועוזו במדינה שלנו. קמו שוב לתחיה אותן המימרות ה"סוציאליסטיות" שהיו גושרות מפיות התועמלנים משנת 1905 בעיירה.

*

כאן מתחיל מבצבץ הארס, אשר מודבקת עליו אטיקטה של "סוציאליזם", ועל פי האמת הוא רעל של שנאת-יהודים, ממעבדת הייבסקציה. כי מי הם שאר היהודים היפים, שמדברים עליהם בבוז ובלעג, עד שכל הבא במגע אתם מטמא את הסוציאליזם שלו? מי הם אלה, מחוץ ל"בעלי-בתים, סוחרים ורבנים", שמידת היופי שלהם פגומה היא בעיני הסוציאליסט הכשר? — הלא הם בדרך כלל כל ההמון היהודי באשר הוא שם. כל היהודים שלא הסכימו עוד להיות

סוציאליסטים לפי הגירסא של מפ"ם. הם טובים וכשרים בעיני הסוציאליסטים הצרופים האלה כל עוד הם נמצאים מחוץ לגבולותיה של מדינת ישראל. בכל ארצות תבל "יהודים יפים" אלה, ואפילו בעלי־בתים, סוחרים ורבנים, נדרשים ונתבעים להושיט יד למאבקו של עם ישראל על הקמת מדינתנו, וגם למאבקו של הפועל העברי האומר לבנות כאן חברה חדשה, בלי מנצלים ומנוצלים. שם, בחוץ לארץ, כל יהודי הוא טוב ויפה, בלי מרכאות, בעיני הסוציאליסטים־הציונים. זאת ועוד: הוא טוב ויפה גם לעליה ארצה. בשם ההמונים האלה, הכוללים בתוכם גם סוחרים וחנוונים ורבנים, דורשים עליה גדולה, ואמצעים ומכשירים לקליטתם. ואולם כאשר אך יגיעו ארצה ייהפכו ל"יהודים יפים" במרכאות, אם לא ימהרו להירשם כולם, כאיש אחד, ברשימות הסוציאליסטים הצרופים והמוזקקים.

והסוציאליסטים הצרופים האלה הם־הם המכוונים את ההגה של ספינתנו. כי הם רואים עצמם כאילו ממונים בחסד עליון על כשרות הסוציאליזם, כמפקחים על הסוציאליסטים המתונים, שלא יתיידדו, חלילה, עם הסוחרים והרבנים, עם הריאקציה והפאשיזם. הם כאילו הועמדו מטעם ההשגחה העליונה לשמור שלא יבולע לתורת מארכס, שלא תישכח תורה זו ולא תחולל בישראל. הנה הם באים עכשיו בדרישות אל המדינה. הם עצמם מכריזים שאין מקום במדינה לצבא סדיר, השרוי באווירה של סרקטיניזם ובאותה שעה הם פונים "לפועלים, חיילים וחלוצים", כאילו היו החיילים מעמד מיוחד, שאינו חלק מן העם וקשור אתו. הנה הם אומרים, שהפועל אינו יכול לסמוך במדינה על הבוחרים בלבד, כלומר שדעתו של העם החפשי ההולך לבחירות אינה מוסמכת ואינה קובעת בכל הענינים שנוגעים לפועל; ועם זה הם דורשים, שתנועת הפועלים תתייבב בראש מדינת ישראל. במלים אחרות: הם עצמם מודים, שאין לסמוך על הבוחרים, שידאגו לטובת הפועל, כלומר שרוב הבוחרים אינו מייצג את מעמד הפועלים, ומן הצד השני הם דורשים הגמוניה במדינה למעמד הפועלים שהוא מיעוט.

זהו ההגיון הצריך לקבוע את חיי המדינה שלנו, תוך כדי גידולה ובנייתה. זהו האביב שלנו, עם אופקיו הנפתחים לפנינו אחרי הסופות שעברו על ראשנו. בידי הסוציאליזם הזה, על כל גווניו, הופקד גורלה של מדינת־היהודים, אכן, זוהי רק מסקנה ישירה של מנהג היהודים היפים באמת, בין שהם בעלי־בתים, סוחרים או רבנים, בעלי־מלאכה או בעלי־תעשייה, עובדים גופניים או רוחניים, אשר מפוזרים הם ל"קלויזים" שונים, לכל מיני איגודים ועדות, חברות ומוסדות. נפוצים הם על פני הארץ איש איש ודאגת־יומו לו. ובבוא יום־פקודה — והנה ייפקחו עיניהם: אכספרופריאציה גדולה הנה קמה ובוצעה: מדינת ישראל כולה הפכה סוציאליסטית.

מדוע אין לנו חג העבודה ?

בין חג העצמאות לחג האוניברסיטה, שאנו חוגגים היום, נכנס בסופה ובסערה, כדרכו, חג האחד במאי, עם תהלוכות המונים, דגלים אדומים, סיסמאות וקצת — הכאות. כרגיל הפגין יום זה, שלכאורה הוא חג האחדות של הפועלים, פילוגים ומריבות וסכסוכים בקרב הפועלים, בינם לבין עצמם. מובן, שכל הסכסוכים האלה הם על טהרת הסוציאליזם, בשל קנאה יתרה למארכס ולמפרשיו האחרונים. אכן, יש לתמוה בכלל על עצם ההפגנות האלה בארצנו. אולי הן מוצדקות במדינות רכושניות מובהקות, ששם הפועל המנוצל בכל ימות השנה מפגין יום אחד, שהוא וחבריו הם כוח עצום וכי הם מסוגלים להשבית את העבודה ואת הניצול, לכשירצו. כי בעצם הדבר אין הם משועבדים לבעל העבודה, ואדרבה הוא תלוי בהם. ואולם אצלנו, ברוך השם, מעמד הפועלים אינו זקוק להפגנות מסוג זה. ההסתדרות שלו היא החזקה והמשפיעה ביותר וכל מפתחות המדינה הם בידיה. אפילו התעשיות העיקריות, התחבורה, החקלאות, כפופות הן להסתדרות זו ולמוסדותיה. לשם מה נחוץ אפוא כל האדום-האדום הזה כדי להסביר דבר שהוא מלובן ומחוזר וברור היטב, היטב ? ולשם מה כל ההשבתה הזאת של מפעלים ומשרדים, — ומשרדים ממשלתיים בתוכם, — בשעה שגלוי וידוע הדבר לכל דרדקי, שמפעלים ומשרדים אלה פתוחים הם תמיד, בעצם, רק בחסדם וברשותם של ארגוני הפועלים ? —

ופרט אחד היה חסר בכל התהלוכות והסיסמאות. ודווקא חסרון זה מטיל עגמות לתוך הנפש. לא היתה בכל ההפגנה הזאת הדגשה כל שהיא של חדוות-היצירה, של שמחת העבודה כשהיא לעצמה. זכורים לנו הימים ההם, לפני עשרים—שלושים שנה בערך, שבהם היתה השירה שגורה בכל פה: „העבודה היא חיינו, מכל צרה תצילנו“. ספרים, חוברות ומאמרים בשבח העבודה, בסגולותיה הטובות של ברכה זו, היו נקראים בקרב הנוער היהודי. כל אותם הרבבות ומאות האלפים של צעירים וצעירות שהיו נפוצים בערים ובעיירות של פולין וליטא, ווהלין ופוליסיה, לטביה ובסרביה, גליציה ובוקובינה, שהיו מתהלכים באפס מעשה, עקב התנאים המיוחדים שבהם נמצאו מיליוני היהודים במזרח-אירופה, — היו זועקים לעבודה מן הבטלה האיומה שנגזרה עליהם. הידים היו „רעבות“ למלאכה, למקצוע, לכל עבודה-שהיא. מתוך המצוקה ההיא של בטלה צמחה ועלתה הערגה הגדולה ל„חלוץ“, לתנאי-הכשרה, לציוניות המכוונת את הנוער לארץ-ישראל, ששם אפשר יהיה לעבוד. למלא את הימים ענין איזה-שהוא, למען לא יהיו ריקים ושוממים ונטולי כל ממשות כאשר היו בעיירה היהודית העלובה.

אותה שאיפה לעבודה איפה היא היום? — הבחורים והבחורות היקרים
הם, שלבם היה כיקוד־אש, עיניהם כלות בכיסופים, וידיהם מחפשות עבודה, —
הללו באלפי־אלפיהם ניספו וכלו בשואה הנאצית. יחד אתם אבדה גם זעקת
העבודה שהיתה תלויה בחלל אוריה של האומה היהודית. והנה דווקא היום,
כשהמדינה הצעירה, משאת־נפשם של דורות, היתה למציאות והיא זקוקה לעמל
כפיים ולמאמץ מוח בכל פינה שאתה פונה, אין עוד אותה תורת העבודה, אותה
אהבה ושאיפה לשינוי אופיו ודמותו של האדם היהודי. יש לנו עיסוק רב,
אך לא עבודה המבליטה הישגים; יש לנו טיפול בענינים רבים, אך
אין לאנשים המטפלים ענין רב מאד במעשה שהם עושים, ענין הלווץ עליהם,
המענה אותם ודורש את פורקן הלחץ על ידי מעשה ממש; יש לנו פעילות
רבה, אך לא פעולה. מתכננים ומפקחים ויועצים ומומחים מתרבים והולכים, אך
מועטים הם היוצרים ממש, שאינם אומרים להתערב בעניני אחרים, כי אם לעשות
באופן נאה והגון, ביושר ובדייקנות את המשימה שהוטלה עליהם. יש יחס של
זילזול בעבודה, ויש גרירות בביצוע. דברים שהיו לפניו מבוצעים במשך שבוע־
שבועיים, נמשכים היום חודש־חדשיים ואפילו שלושה וארבעה חדשים. פעולות
שהיו מבצעים לפניו בזריזות, במשמרות אחדות במעת־לעת, כיון שהיה בהן
משום טובת הציבור, כגון סלילת כביש בעיר, או סתימת ביבין ותעלות או עבודת
נקיון וכדומה, — נעשות רק דרך שיגרא בשעות הרגילות של משמרת היום, דומה
הדבר, כאילו אומר כל אחד: אפשר לדחות למחר. אפשר לחכות. הנה צפינו
אנחנו למדינה זו אלפיים שנה, ומן היושר הוא שאותה המדינה תחכה גם לנו,
עד אשר נתפנה לשפר ולתקן אותה די צרכה.

כל הגרירות האלו, כל הדיחויים והזילזולים מביאים הפסדים. הולכים
לאיבוד ימים יקרים, מתבזבז רכוש הציבור, נוחיותו, אפשרויות של פיתוח. אך
אין בכך כלום: העם היהודי בעולם יכסה את כל הגרעונות וההפסדים. מובטח
לו לכל אורח בישראל, שיהודים בתפוצות דואגים לו. מיליונים יתנו לו, אם רק
ירמוז להם באצבע צרידה. עוד לפני שנים מועטות היה מיליון לירות, ואפילו
מיליון של דולארים, מין סכום עצום, שהסוכנות היהודית היתה מכריזה
עליו בגאון, כאשר הצליחה לאסוף אותו במשך שנתיים, בעזרת כל קרנותיה
ואישיה הדגולים. ואולם היום הסוכנות מגדילה את תקציבה משנה אחת לשניה
בעשרה מיליון, ואין פוצה פה להשתאות על המחזה הזה. לא יארך זמן רב
ואנו נפלוש, אם ירצה השם, הממשלה שלנו שלובת־יד עם הסוכנות, לגבול
הביליונים. כי באותה המידה שמתרבה הדילדול המציאותי של האדם או
של החברה, באותה המידה מרבה הדמיון לרקום את ריקמת העשירות המופלגת.
האורגאניזם הירוד בבריאותו מראה נטיה לטמפרטורה גבוהה. וכל כמה שאנו

יורדים במובן הכלכלי הולכת ומתרוממת אצלנו טבלת המיליונים המובטחים לנו.

*

כיצד הגענו לכך? — כיצד ניטל מן העם הזה התיאבון לעבודה, ליצירה, לכל אותה התעסוקה הגדולה המצפה כאן, במדינה החדשה הזאת, למיליוני מוחות וידיים עובדות? — והלא על כל צעד ושעל האדמה כאן משוועת לעבודה. כאן נחוצים כבישים ומסילות ונמלים ומנהרות ורכבות תתאיות; כאן נחוצים בתים וגנים ונטיעות ויערות; כאן נחוצים סכרים ומקוות-מים ותעלות ורובדים על ההרים; כאן נחוצים שדות-מרעה ועדרים וגידולי בהמות ועופות ודגים ודבורים, וכל עץ פרי וכל מיני ירקות. בכל אשר תפנה — מסוגל בן-אדם למלא את ידיו עבודה ושכר ופרי בעמלו. ומדוע זה אין המרץ אשר יציף את המדינה כולה בשטף של עשייה? אפשר להסביר זאת רק בסיבה יחידה ופשוטה: ההשגחה והפיקוח והתיכנון מצידם של גבוהים מעל גבוהים, הם המצמצמים את שאיפת האדם. כיצד אמרו באבות: "הכל צפוי והרשות נתונה". כאן אמנם הכל צפוי והרשות אינה נתונה. אתה נמצא תחת עין זרה הבודקת את מאמצייך, את חתירתך לקראת הצלחה והישגים. האדם אינו יכול לעבוד, אם מישוה עומד על גבו וצופה בו. האיש אינו מרגיש עצמו בתוך ביתו, חפשי ועוזב לנפשו, אם תמיד יש עין צופיה המשגיחה עליו. לא משום שהוא רוצה לעשות דברים אסורים, אלא משום שההתערבות הזאת של אחרים מבטלת את הרשות שלו, את חירותו ואת בחירתו החפשית. אותה שיטת-המיסים המתלווה לו לאדם בדרך העבודה והיצירה שלו והמכבידה עליו יותר ויותר במידה שהוא הולך ועולה בסולם הרווחים הודות למאמציו, היא-היא הנוטלת כל יוזמה, הכובלת כל מרץ והמפגלת כל טעם של העבודה.

משום זה היתה עגמות למקרא כל הסיסמאות הגדולות בתהלכות האחד במאי. אף אחת מהן לא דיברה בשבח העבודה כשהיא לעצמה, בשבח הגאווה והסיפוק של היוצר במעשי-ידינו. למדנו מן הסיסמאות ההן, כי נחוצה היא מאוד-מאוד מלחמת מעמדות בישראל; למדנו מהן כי חובה קדושה רובצת עלינו להגן על רוסיה הסובייטית — אשר בלעדינו, כידוע, היא במצב של בר-מינו, רחמנא ליצלן. למדנו גזירה-שווה, כי עלינו לדאוג באופן כזה גם לסין הענקית, כי לא עמדה לנו ידיעתנו בשפה הסינית עד כדי להבין את הכתוב סינית על הדגל שנישא בתהלוכה זו. אבל על חשיבותה של העבודה בימינו אלה בשביל מדינת ישראל עצמה לא שמענו ולא קראנו.

*

בארצות-הברית חוגגים, כידוע, את יום העבודה שנה-שנה ביום-השני הראשון של חודש ספטמבר. חג זה נקבע בתולדותיה של אמריקה חמש שנים

לפני הכרזת האחד במאי כחג הפועלים על-ידי האינטרנציונאל השני. וחג העבודה הזה הוא משותף לכל האוכלוסייה, בלי הבדל מעמדות. כי העם האמריקני אשר קבע את "יום העבודה" כיום חג לאומי, הבין כי העבודה בתור נכס לאומי אינה מצמצמת רק בשורותיו של מעמד אחד בלבד; וכי העבודה בעצם מהותה אינה צריכה לשמש אמצעי לפילוגים ולמלחמות פנימיות בקרב האומה. כי אם להפך, גורם של התקרבות בין בני האדם, למען גידול העושר והשפע במדינה. על-ידי גידול השפע תשתחרר האומה כולה מכבלי העוני והדלות החמרית והמוסרית. ודווקא תפיסה רחבה זו של מושג העבודה, גלחמת בכל צורות הניצול והעושי שאדם אחד מנסה להטיל על זולתו. כי רק האדם העובד מתוך רוחחה, מתוך סיפוק, מבלי שיראה עצמו מקופח, והרואה בעבודתו שלב המעלה אותו בסולם החברה, — מסוגל למלא את חייו תוכן, ואולם העבודה הנעשית מתוך הרגשת איבה, כעבודתו של שבוי במחנה-עבודה, לא רק שאינה שווה הרבה, אלא שהיא עוד מדלדלת את האדם העושה אותה וממלאה את נפשו מרירות. אכן, זקוקים אנו כאן לאותו "יום העבודה" שבאמריקה, שבו משתתפים כל האזרחים, אם כי בלי הפגנות. אך כבר דגו אותנו ברותחין על שנהנינו מן הכסף האמריקני, וכיצד נפתח פה לשטן לקטרג עלינו על שגם "חג העבודה" נקבל מאמריקה? — אכן, מסוכן הדבר.

על העבודה והמנוחה

פטירתו של אליעזר קפלן ז"ל עוררה, — כמו תמיד אחרי מותם של אישים דגולים אצלנו, — את המחשבות על מעמסת העבודה הכבדה הרובצת עליהם בחייהם. אחרי מות האיש מתחילים לדבר על כך, שהוא הגדיש את הסאה בעבודתו החרוצה, לא שמר על בריאותו, לא חשב על מנוחה. נדמה לי, שנושא זה, חוסר המנוחה בישראל, הוא ענין שיש צורך לטפל בו בכובד ראש, ולא-ודווקא בסמוך לקברו של האדם אשר כרע ונפל. כי במדינה זו שלנו לא למדנו ולא הערכנו את כשרון המנוחה. מראשית צמיחתו של הישוב ועד היום אנו קושרים כתרים לעבודה; אנו מטיפים על הערך המוסרי של העבודה ועל האישים אשר הורו את תורת העבודה. אנו שרים גם שירים על כך, שהעבודה היא כל חיינו. אך על המנוחה עוברים בשתיקה. וראה זה פלא: למרות ההתפעלות וההתמוגגות וההתלהבות לשמע העבודה וסגולותיה, — הולך ויורד אצלנו פריון-העבודה באופן מבהיל, וכל המומחים שבעולם המבקרים אותנו מצהירים כאילו

פה אחד, שהפועל אצלנו נחשל בתפוקת עבודתו לעומת הפועל בארצות אחרות. זמר העבודה מפכה לו בנעימות, אך המשגיה על העבודות הציבוריות מבכה על ימיו ההולכים וכלים באפס תוצאות של ממש. תורת העבודה להלכה היא, כפי הנראה, ענין לחוד, והעבודה למעשה גם היא ענין לחוד.

אולי היינו מצליחים יותר, אילו היינו מתחילים לשקוד על תורת המנוחה, ללמד בני יהודה וישראל את אמנות המנוחה והמרגוע שלאחר העבודה. כי יהודים אינם יודעים לנוח, הם פשוט אינם עוצרים כוח לנוח. ערב ובוקר וצהריים הם נמצאים בתנועה, ואפילו כשהם יושבים לסעוד את סעודתם הרי הם בהולים וטרודים. ואם פיהם עסוק באכילה, הרי מוחם מניע עולמות באותה שעה. יש אפילו יהודים זריזים, שהם מזמינים ישיבה דווקא לאותה שעת-צהריים, למען שלא יבטלו חס ושלוש את זמנם באכילה ושתייה בלבד, אלא יעסקו דרך אגב גם בתיקונן של עולם, בענייני ציבור ובדיונים של מפלגה ומדינה ומוסדותיהם. יש עמים גדולים ונאורים בעולם, ששעת-הצהריים היא אצלם קודש-שבקודש, והם מוותרים למענה על כל מיני רווחים ועסקים ועניינים שעומדים ברומו של עולם. ואילו אצלנו, כל עיקרה של סעודת-צהריים הריהו דבר לבטלה, כעין גזירה שהוטלה על בן-אדם לבזבו את זמנו. ויש צורך אפוא לעקוף את הגזירה הזאת ולקצר את זמן האכילה עד כמה שאפשר, כדי שיוכל האדם לשוב למרוצתו ולבהילותו, לטרדותיו ולדאגותיו.

*

סיפר לי גוי מחוץ-לארץ, שביקר בפעם הראשונה במזנון הכנסת, בשעה של ארוחת-הצהריים, וחושיו כמעט התבלעו. הוא סיפר לי על רשמיו בהתרגשות רבה כל כך, עד שנדמה היה לי, כי הוא יצא מדעתו. "שמע נא, — אמר לי, — הלא האנשים האלה שהם מחוקקים חוקים אצלכם, כמעט שאינם מסוגלים לשבת במנוחה, אפילו בשעה שהם יושבים לאכול. הם קופצים ממקומותיהם באמצע הסעודה כדי לחטוף שיחה עם חבר זה או פלוני. כותבים פתקאות עם הסכין והמזלג ביד; בולעים כף מרק ומוסרים אגב זה לעתונאים את הצהרותיהם; לועסים פרוסת-לחם ומתוכחים עם יריב היושב ליד שולחן סמוך. לגבי אנשים אלה, כל מאכל "צנע" אשר ינתן להם אינו מעלה ואינו מוריד, הם בין כה זכה אינם מבחינים בכל אשר יבוא אל פיהם, כי כל חושיהם נתונים רק בדברים אשר יצאו מפיהם, ואולם המנוחה? — איך ינוחו האנשים האלה אחרי עבודתם?" — אך כמו שקשה להסביר לגוי טיבם של יהודים, כך קשה להסביר ליהודים כי העבודה והמנוחה הם שני צדדים של מטבע אחד. כי לא תיתכן עבודה בלי מנוחה, כמו שאין טעם למנוחה בלי עבודה. ואת הדברים האלה צריך להשמיע דווקא באזניהם של אנשי-הרוח בתוכנו, האנשים העובדים עבודת מוח. עליהם

להבין, כי המדינה הזאת, מדינת ישראל, היא המתאכזרת ביחוד לאנשי הרוח. מידיהם היא תובעת הרבה ונותנת להם מעט — אולי לא כלום. כי המדינה הזאת מתנהלת לפי השקפת־העולם, שהיתה רווחת ברוסיה, בשנת 1905 בתקופת הריבולוציה הראשונה. אז היתה כל האינטליגנציה סוגדת, כורעת ומשתחויה אפיים ארצה לפני הפרוליטריון; והיתה רואה את עצמה כנחותת־דרגה, כאסופת־בית, האוכלת לחם חסד. כל מי שעבד עבודה גופנית נתעלה בבת־אחת והועמד, — בעיניו של האינטליגנט היהודי, כמובן, — בשלב העליון של סולם החברה. תסביך־הנחיתות של האינטליגנט הזה נעשה כעין תורה למשה מסיני בארץ הזאת, המתקדמת לקראת ה"סוציאליזם בימינו".

*

אמנם ב"מדינות הסוציאליסטיות העממיות" היום כבר יש רוח אחרת. הסופרים, האמנים, המורים, המהנדסים, הרופאים ודומיהם, אם רק נאמנים הם לקו הממשלה, הרי הם רואים עולמם בחייהם, נהנים מכל הזכויות והפריבילגיות. חוק הוא בכל העולם, שהמוח של האדם ראוי לשמירה מיוחדת, ואנשי המוח של האומה זכאים לטיפול וליחס של הבנה מיוחדת. ואולם הכל זה לא אצלנו. אצלנו נוהגים בזבזנות מרובה דווקא בכוחות אינטלקטואליים, שמספרם היחסי הולך ומצטמצם במידה מבהילה, עם ריבוי האוכלוסיה והעליה מארצות נחשלות. קראתי את מכתבו של יושב־ראש סניף חיפה של הסתדרות הרופאים בארץ. ומכתב זה מעורר מחשבות נוגות מאוד על מקומם של עובדי־רוח אלה בתוכנו. במשך שנה וחצי מתו בחיפה לבדה תשעה־עשר רופאים, ומהם שלושה־עשר מהתקפת לב. כי עבודת הרופא היא מאומצת ביותר. הוא צריך להיות במצב "הכן" כל שעות היום והלילה, אפשר להוציא ממיתנו בעצם הלילה לצורך עזרה דחופה; ועד גיל חמישים וארבע אפשר להוציא אותו מעבודתו ולשלחהו למעבדות לשירות של שבועות אחדים, בתנאים הפרימיטיביים ביותר, נוסף על חובת שירותו בצבא. רוב הרופאים בארץ הם למעלה מגיל חמישים. החסרון של רופאים אינו מתמלא כל כך בנקל ובמהירות. ואחרי כל אלה, אם מישוהו ראה רופא נוסע במכוניתו לשפת־הים בשבת, כדי להחליף כוח — הסעיר מיד את קוראי העתונים במכתב־אזעקה: הרופאים מנצלים את המכוניות שלהם לנופש פרטי שלהם!

זהו הדבר: שבעים ושבע עינים אורבות לכל אדם העובד עבודה רוחנית, עבודת־מוח. כי הוא מוצג תמיד לראווה לעיני הציבור. הוא צריך להימצא במשרדו תמיד, הוא חייב לשמש דוגמה ל"צנע". ומהו השכר שהוא מקבל תמורת כל זה? — כל אותם העוסקים בעבודת רוח, כגון הוראה ועתונאות, עבודת עצבים ומוח, אינם מוצאים לעזרתם מצד הממשלה ספריות ובתי־מרגוע והשתלמות; אבל יש די עינים וידיים במשרדים לשלוח להם, כפעם בפעם, אזהרות ותביעות

של מס ההכנסה, אף-על-פי שמס-הכנסה זה נגבה אצלם באופן אוטומאטי בכל חודש ממשכורתם בדייקנות ובקפדנות ובשיעור יחסי גבוה מאשר אצל אחרים.

*

הנוסחה הסוציאליסטית אשר לפיה כל אחד צריך לתת לפי יכולתו ולקבל לפי צרכיו — מאכזבת דווקא את בעלי המרץ והכשרון, את אנשי הפריון בעבודה. כל החרוצים והמוכשרים רואים עצמם מקופחים בגלל זה שאחרים יודעים את האמנות לצמצם את היכולת העצמית, תוך הגדלת הצרכים שלהם. וכל זמן שהמדינה מודדת את מידת ההנאה המגיעה לאזרחיה, תמורת עבודתם, לא לפי העבודה עצמה, לפי הכשרון והנסיון שהושקעו בה, לפי הכושר האינטלקטואלי של העובד, אלא לפי הצרכים שלו, לפי מספר הטפליא התלויים בו, — הרי מן ההכרח שאת הגרעון המתקבל על-ידי שיטה זו יצטרך לשלם רק היסוד הנאור שבמדינה, המפותח והמשכיל, העובד האינטלקטואלי, שעליו אפשר תמיד להטיל חובות ומעמסות. דווקא משום שהוא מפותח ומשכיל ומבין את טובת המדינה. שעות-המנוחה שלו תלכנה הלוך ופחות, הלוך וירוד. הוא ישא בעול החובה והאחריות כל ימי חייו, ורק אחרי אשר יצנח ויכרע תחתיו מכובד המעמסה, ינידו ראש, יבכו אותו ויתאבלו מרה, וגם יכתבו בעתונם: חטאנו לאיש. בשל מה הועמס עול כבד כזה על כתפי האדם האחד בלא להתיר לו להינפש ולחדש כוחותיו? — כן, כדברים האלה בדיוק כותבים במדינתנו, מדי פעם בפעם. וגם הם נעשו כבר נוסחה מקובלת, ככתובת הכרחית על גבי מצבה.

היובל המשולש בימי מועד

שלושת היובלות — יובל השבעים של גדרה, השלושים של מגד יאל והעשרים וחמש של נתניה, — כאילו מעבירים לפני עינינו את קורות העם היהודי במאה האחרונה. מקודם באה עליית הביל"ויים מרוסיה, שאידיאל מכוון שימש לה יסוד. היתה זאת עליה מתוך מסקנה מסויימת, מתוך התאכזבות בתקות שניתלו בעולם זר, בתרבות זרים. באמונת הליבראליזם והפרוגרס, שהיתה מנסרת אז בעולמה של רוסיה. הטובים והנלהבים נתלכדו לברית "ביל"ו". הם לא ידעו, כי מה שהם הולכים לעשות, תיקרא ברבות הימים בשם "הגשמה", אבל הם ידעו אז, בימים הטובים והתמימים ההם, שאינה צריכה להיות מחיצה בין האמונה והחיים. ואם אדם מאמין במשהו, הריהו חייב לסדר את חייו לפי אמונתו זו. והם הלכו והקימו את גדרה.

אחריהם, כעבור ארבעים שנה, באו היהודים "בעלי-הבתים" שבפולין המדינה. באו האזרחים המיושבים ובעלי-החשבון, לכאורה, שלא היו עוד עולי-ימים

המתלהבים בעצמם ומשלהבים אחרים באידיאלים. הם באו לבנות ולהיבנות, ולא רק בנחלת שדה וכרם, כי אם בכל בנין אשר ייבנה, בעיר ובכפר, בפרדס ובחרושת-המעשה. הללו הקימו את מגדיאל, שהיה ספק כפר גדול, ספק עיירה מפוזרת, וספק של כרך המשתרע לאורך ולרוחב.

ולבסוף באו ילידי הארץ עצמה, ה"צברים" מן המושבות הוותיקות, בני איכרים, שקראו לעצמם בשם "בני בנימין", על שם הנדיב הידוע, אבי הישוב. והם תרו ובחרו להם שטחי חול על שפת הים, והחליטו לבנות עיר חדשה, מעין תל-אביב מושלמת ומשוכללת, עיר בצירוף פרדסים ופארקים ומגרשים. וקראו לה בשם נתניה.

*

הדרך היתה תמיד אותה דרך של מכשולים, קשיים, אכזבות מרות, ותלאות לאין סוף. התחילו במתי-מעט. עשרה אנשים וגם פחות ממספר זה. ניגשו לעבודה בהתלהבות, אך ההתלהבות, כדרכה, פגה והיתה צורך להצטייד בסבלנות ובכוה-התמדה רב. איש עודד את רעהו, וכל אחד הבליג על צעריו הוא, כדי לעשות רושם על השני. וכעבור שנים — הנה עלו הנקודות האלה והיו למקורות אורה ואומץ. מושבות של בודדים ויחידים הפכו לערים אשר מספר תושביהן מגיע לרבעות. ה"בית" המשולש — "בילו", "בעלי-בתיים" ו"בני בנימין", — הקים בתים לרוב על אדמת ישראל, נטע ובנה, היכה שורש ועלה וגדל. כל השפע הזה של התלהבות, אמונה, מרץ ועבודה, בתוספת אותה יוזמה יהודית, המהולה גם במקצת "בטלנות", יצר את החוליות האלה, שעליהן ומסביבן נרקם הבשר, זה הישוב הישראלי המלא עסיסיות וטעם, אותה אוכלוסיה תוססת, גועשת, רוטנת ומליאה תנועה. אוכלוסיה זו הנחפזת לעבודה, הממלאה חדרי משרדים, הטרודה במשק, המתרוצצת ליד גלגלים בבתי-חרושת, הרוחשת בנמלים ובתחנות-הרכבת והאוטובוסים, המקימה פיגומי-בנין, החופרת תעלות לצינורות ענקיים לשם השקאה, הרכובה על גבי דחפורים וטראקטורים, הגוזזת הרים וגבעות, החופרת מנהרות ואגמים, והנוטעת חורשות ויערות. בקיצור, כל אוכלוסיה ישראלית זו, על "צבריה" הזקופים עם בלוריותיהם המסוערות ועל המבוגרים שבתוכה, המיוזעים והמרוגזים, לבושי החולצות הפתוחות המכנסים הקצרים, הזועפים והמחייכים כאחד, הנדחקים אל האוטובוסים הממולאים והנותנים יד, בתוך הצפיפות הגדולה, לעוד נוסע שידחק בכל זאת פנימה. כל אלה נרקמו כעין קרומית מסביב לגרעינים המוצקים של ישובים חקלאיים ועירוניים, שהוקמו בשעתם, אם בידי חולמים ו"בטלנים", אם בידי פקחים ואנשי-מעשה. הם מכסים אותם כמו שמכסים המים את שיחי השדה בימי שיטפון. ברם לעת יובל, הישובים האלה מתבצבצים ומתבלטים לעיני כל: הרי הם הוותיקים, הראשונים, האילנות שניטעו, הבתים שנבנו אז, בימי

הבדידות ההתייחדות, כאשר איש קרא בעיני רעהו את העגמות ואת התקופה גם יחד.

*

ההבדל בין התקופה או והתקופה של היום הוא עצום. לא רק יש הבדל בנוף, במכשירים, בשיכלולים, בתחבורה, בחומר וברוח. ההבדל העיקרי הוא בזה, שהיום העם היהודי עומד מאחורי העולה החדש, המתיישב, המתנחל, החלוץ; ואולם אז עמד אותו עם יהודי מלפניו, הרחק מאוד לפניו. העולה והמתיישב אז ראה מרחוק, באופק, את העם היהודי; הוא ראה אותו בחזון: הנה הוא, העם הזה, ילך ויגדל ויתעצם במאוד-מאוד. אבל יש עוד ללכת כיברת-דרך רחוקה, כדי להגיע אליו. העם עוד יקום, העם עוד יהיה, העם יאזין ויבין, אך לפי שעה הלכו החלוצים האלה בודדים ויחידים לנפשם. מאחוריהם לא היה עם חזק, מלוכד, בעל אפשרויות גדולות וידים רחבות. לא, מאחוריהם היתה גלות שחורה ודלות מרה, יהודים מדוכאים וחלכאים, שעדיין לא התגבשו לאומה בעלת רצון ומשמעת והשפעה. ברם, העולה היום אינו צריך להביט קדימה, כדי לראות את העם היהודי. מקדם לו הוא רואה את עצמו, את האיש המצליח, העולה מעלה-מעלה. ואילו העם היהודי עומד מאחוריו, מוכן לתמוך בו, לסייע בידו. זהו כבר עם יהודי מאורגן, בעל אמצעים גדולים, הצופה אליו ומתבונן לצעדיו. הוא ימציא לו עזרה בשעה הנכונה; הוא ידאג לו ולצרכיו. העם היהודי העומד מאחורי העולה היום, הוא מוחשי, פעיל ונאמן, שאפשר לסמוך עליו. הוא איננו עוד העם אשר עמד אי-פעם במרחקי העתיד, עטוף כל אדרת החזון, אבל משולל המציאות והממשות. הוא מוכן היה לקבל את כל הקרבנות אשר הקריבו לשמו, אך הוא עצמו לא היה מסוגל לתת כלום לבניו הנאמנים המשרתים אותו במיטב כוחותיהם.

*

כל יובל הוא כעין יובל מים המפעפע ושוטף ומנהם ומספר אגב זרימתו את סוד החיים והרעננות התמידית שביצירה. אבל כמו יובל-המים, המעורר את ההלך ללכת במעלה הנהר, כדי למצוא את המעיין אשר ממנו יהלכו מימיו, — כך מעורר יובל-השנים את הציבור ללכת אחורנית, כדי להתחקות על הצעדים הראשונים, על משא-הנפש, הכיסופים והתקוות אשר מילאו את לבותיהם של החלוצים, בעת תקעם את היתד הראשון באדמה הבלתי-ידועה. לא היו אז קרנות ומוסדות, לא אמצעים כספיים ולא אירגונים מעודדים וממריצים; לא היו אז לא כבישים ולא מכשירי תחבורה חדישים, לא מרפאות ולא סידורים סאניטאריים, לא לחם לשובע ולא גג מוצק ממעל לראש, לא צינורות מים ולא כוח ומאור חשמלי. אבל היו אז ערבות-חול ובדידות, ושוודים ורוצחים מבין שבטים פראיים וקוצים וקימשונים, וביצות מורעלות, וקדחת וכל מיני מחלות ממארות. ואותו

משטר "מפואר" של הישמעאלים מלפני חצי-מאה או מאה שנה. משטר של עריצים אכזרים ומטורפים, אשר חיציו-הזעם של עיניהם היו מלווים פרגולים ומגלבים.

וכל הדרך הרחוקה הזאת עברו בני-האדם האלה, תוך אמונה ועזר. האידיאליסטים-ה"הטלנים" של ביל"ו, אשר עזבו את בתי-הספר הגבוהים ואת ה"תכלית", אשר הכינו להם הוריהם; הסוחרים ובעלי-הבתים של "העליה הרביעית" מפולין, עליית גראבסקי, אשר הגורמים הציוניים המשפיעים והאיסטיסטים עד מאוד עיקמו את חוטמם למראיתם, וגם התלוצצו על חשבונה, עליית "רביעי" אינה עליה חשובה כל עיקר; ולבסוף אותם צעירי המושבות, בני ה"בועזים", שהיו למשל ולשנינה בפי העולים שדגלו בשם העבודה, שהיו מבטלים למפרע כל פרדסן וכל איכר, אשר בא אל הנחלה ואל המנוחה, אחרי שנות עבודה וסבל. כולם יחד מהווים שרשרת אחת של גיבורים אפורים, אשר על פני ריקמת החולין של יום-יום העלו פרחים יוקדים בכל צבעי הקשת אשר במרומים. הם העלו על המפה הישראלית שמות מושרשים במציאות ובקרקע, במוחותיהם של זקנים ובלכותיהם של תינוקות ופעוטות. הם הקימו בנינים המתמלאים יום-יום צבא-אדם. הם קסמו מן החול ומן הביצות יצירות מופלאות: כפרים וערים, שאון חיים ורעש מכונות, צהלת ילדים ושיחת זקנים. הם עשו זאת ביוזמתם הם ועל אחריותם הם. רק בכוחם של יחידים המנחילים להמונים רבים את האמונה שבנפשם. אכן, זאת היא משמעותו של היובל המשולש בימי-המועד האלה.

הדיבורים על הכסף

המלך שלמה נתן את הכסף בירושלים כאבנים. כך אומר מקרא מלא. אם גם בימים ההם לא חסרו אבנים ברחובות העיר הקדושה, ואם גם אז אפשר היה למצוא אותן על כל מדרך כף רגל, הרי שלא היה מחסור בכסף. ארץ-ישראל היתה אז אותה המדינה המאושרה, שבה לא היתה כלל דאגה ביחס למציאותה של מתכת זו. אמנם אנשי-הרוח, כפי שאומרים, אינם דואגים אף היום לחפצים אלה, ששמם כסף ומטבעות. אבל אני חושב, בשעת כתיבת השורות האלה, על בני-אדם פשוטים, העסוקים בענינים המרניים. ויש דעה מהלכת היום, כי אפילו הסופרים ואנשי-הרוח וכל האמנים לסוגיהם, אף הם אינם נבדלים בפרט זה, בענין הכסף, מבני-אדם פשוטים, הדואגים לקיומם הגשמי.

ובכן, היה כסף לרוב בימי שלמה. איש לא דיבר על מתכת זו, והיא לא שימשה כלל נושא, לשיחה או למאמר. תחת זה מדברים עליה היום, השכם והערב. היום הכסף הוא בראש שיחותינו. אפשר, כי זוהי מידה נגד מידה. זהו גמול ההיסטוריה. תחת היותנו עשירים או, נעשינו דלים וריקים עכשו. ומשום זה נעשה המטבע עיקר הגיגינו בימינו אנו. כשאני יוצא, למשל, לתור קצת את הסביבה עם כמה חברים, אני רואה לפני מאומה זולתי הכסף, כלומר את הכסף החסר. הלא יש, שאת החסר רואים לפעמים ראייה נכונה יותר מאשר את הדבר שישנו בעין. אני נושא את עיני אל אחד ההרים, אני נהנה מתבניתו, מפיסגתו, מצלעותיו, מסלעיו האיתנים. אני מתפעל למראה ההוד הזה שנתגבש בעפר ובאבנים. לבי מתרונן לקראת ההתפרצות הזאת שפרצה האדמה-הסבתא אל על, לנוכח המרומים. ואילו חברי, ההולך אתי, שופך עלי פתאום קיתון של צוננים. הוא גוחן אלי ולוחש: כאן נחוץ כסף!

— אתה רואה, — מסביר לי רעי הטוב, — את הרבדות על צלעות ההר? יש לתקן, להישירן, לגדרן ולעוקן כמו בימים הקדומים, למען לא תיסחף האדמה אשר עליהן בימות הגשמים. אחרי כן יש לנטוע כאן אקליפטים או עצי-אורן... אני נוטה יותר לאורן-הסלע. הוא מתערה פה היטב... איני בטוח, אם יש כאן מים, אף-על-פי שבלי ספק היו כאן מעיינות לפני. אבל אפשר להביא מים בצינורות. כעת, אחא, בלי צינורות אי-אפשר לזון. יש לעשות כאן עבודה רבה... אך העיקר — הון צריך להיות. כסף, כסף וכסף! — ואת שלוש המלים האחרונות מבטא בן-שיחי בטעם, ברגש ובהתלהבות, כאילו הן-הן גופי הלכות. פניו משולהבים, כאילו גילה זה עתה אידיאה חדשה, או את סוד היקום כולו, מין נוסחה חדשה המבטלת את כל הפורמולות של איינשטיין.

*

פעם, בשכבר הימים, ישבתי על שפת הכינרת לעת בוא היום. הגלים המו ויתרוצצו מרוגזים אל עבר החוף. זה היה אחד מן הימים הבלתי-שכיחים, שבהם מתרעמת הכינרת שלנו על ההרים שסגרו עליה מכל עבר. היא כולה או קצף וחרון. סירות-השיט לא תצאנה בימים ההם לשוט על פני מימיה; הדייגים נתקעים בבתיהם הדלים ופניהם לא יראו החוצה. בלי הרף מתרוממים הגלים, מתגוששים ומתכתשים זה עם זה, כאילו הם מתנצחים ומתלבטים בהצעת-החלטה: האם להסתער על החוף ולבלעהו, אם לא. רפה וצנועה שבעתים שפופה טבריה בשעה כזו על החוף, לנוכח הגלים הזועפים. הנה עוד מעט תחל הסערה, תגדל המשובה: גלי הכינרת יחחרו אל החוף, יתקוממו על בתיך הלבנים, טבריה החיוורת שלי!

ישבתי מחריש ועגום לנוכח הזעף ההולך ונולד בתהום המים, ופתאום

חרדתי חרדה גדולה: כפי־ידו של בן־אדם נחתה על כתפי. כפי־ידו של אדם חביב וטוב היתה הכף הזאת. האיש בא ללמדני באותה שעה פרק בהוויות הישוב: „פה צריך להקים מעונות־צריפים לימות הקיץ. קייטנות עם כל המכשירים המודרניים. מטבחים על טהרת החשמל... גם מכשירי ראדיו... גם סאנאטוריום לחולי־ריאות... פה על הגבעה הזאת!! רואה אתה? או מוטב יותר על הגבעה ההיא. לצד שמאל — מה היא בעיניך? — שם האוויר מצויין... ובית־חרושת. בהכרח בית־חרושת למלט. בשביל כל העולם אני מספק לך מלט מכאן... דווקא מכאן. מה, לא תאמין לי?.. אני מבטיחך ב„הן־צדק“, יש לי ידיעה קצת בענינים אלה, ברוך השם. אבל העיקר —

— כסף! — מילאתי אני אחרי דבריו, כדי לגרוע, לכל הפחות, מלה אחת משטף לשונו.

— כן הוא. — הסכים לי בחשיבות של מומחה לאותו דבר. — כסף, זהו הדבר החשוב לנו ביותר עתה. ולא רק כסף סתם, אלא כסף, וכסף, שלוש פעמים...

— חבל! — עניתי חלקי אף אני, — שאינך יכול לומר את הפסוק הזה ישר והפוך שלוש פעמים. הנה, למשל, את הפסוק „מכשפה לא תחיה“ אומרים אנו באחת מן התפילות שלנו, לשם סגולה, ישר והפוך: „מכשפה לא תחיה“ — „תחיה לא מכשפה“. אבל נסה נא, אדרבה, להגיד לי, „כסף, כסף וכסף“ בסדר הפוך?!

הוא השתאה לי ויבט בפני רגעים אחדים, כאיש נדהם. אני לא יספתי לדבר אליו. רוחי נעכרה. כל חינה של הכינרת נמוג וילך. נדמה לי, כאילו השתקשו הגלים והמו: „כסף“. הרי גלעד וגולן מנגד רמזו אלי: „כסף תנה הנה!“ והחרמון הסב היטה אל הצד את כיפתו הלבנה וקרץ אלי בעין־ערומים: „נו, הלא אנוכי זקן ממך, פירחה שכמותך. את כספך הוציאה אלי, ונדע איך יפול דבר...“

*

אכן, ידעו אני את פרשת חשיבותו של ההון, ושל מטבע־החוק, ושל הכסף במחזור, והכסף לאשראי, והכסף למיסים ולתקציבים. אבל האם איננו מגוימים קצת בכל הדיבורים וההגיגים על הכסף, ועל הכלכלה, ועל המשק? — יתכן, שיותר מדי מדברים ומתפלמסים אנו על נושא זה, ומשום כך איננו רואים דברים חשובים אחרים, שאנו חייבים לשים להם לב. יתכן מאוד שאנו מזניחים מעשים שיכולנו בנקל לעשותם, אילמלא נשאנו עינינו תמיד לאפס־תבל, כדי למצוא מוצא לכסף. האם לא יוכל כל אחד מאתנו לטאטא את האבק והאשפה אשר ליד ביתו, מבלי אשר יגיעו לו המטבעות היקרים מן החוץ? — האם

אי־אפשר לאדם להסיר את האבן המונחת על דרכו ולסלק אותה לצדדין, למען לא יתקל בה עובר־אורח; או האם מרובה הוא למאוד הטורח לסתום בחלוקי־אבנים את הביצה המרופשת המשתרעת באמצע השכונה; או לעקור מן השורש את הברקנים והקוצים לצידי הדרכים? מהו רפיון הידים, אשר תקף את היחיד והציבור גם יחד? מהי הזעקה אשר הקיפה את המדינה כולה, מן הקצה אל הקצה: הבו לנו כסף, כסף, כסף, ואנו נתחיל בעבודת־הבנין הגדולה. האם אינה יכולה להיות עבודת־בנין קטנה, בדק־בית זוטא יום־יומי, אשר כל יחיד עושה זאת למענו? —

אך בעיני רוחי ראה אראה את האיש אשר ייצא אל הקהל ויהיין לדבר את הדברים האלה. הקהל הרב אשר מסביב ישמע ויביט איש בפני רעהו. במבטים אלה יהיה חרוץ פסק־הדין על הדובר.

— הוא משוגע! — ידובבו חרש. — צריך להכניסו לבית־מרפא. אבל איפה ימצאו בתי־מרפא לכל חולי־הרוח המשוטטים בארצנו? ומאין ימצאו חמרי־בנין לבתי־החולים הנחוצים לנו? — צריכים כסף, כסף ועוד הפעם כסף. הדובר יימלט על נפשו. סוף־כל־סוף טוב לפעמים שאין די כסף בשביל בניית בית־מרפא לחולי־רוח. הללו יכולים, לפי שעה, לשוטט כאוות נפשם ולחלום על הימים הטובים של מלכות שלמה, אשר בהם ניתן הכסף בירושלים כאבנים.

הבה ונהיה אופטימיים

הבה נהיה שוב אנשים אופטימיים, מאמינים בטוב ובאשר ובצדדים המאירים והנעימים של החיים. תמיד היינו כאלה, בעלי אמונה, ואין שום טעם לכך, שדוקא בימי תקומתנו נהיה רואי־שחורות ונצרה כעורבים „אך רע“ כל היום. הנה חוגגים אנו את חגי־החירות, והשבוע הבא עלינו לטובה הוא שבוע בלי עיסוק מדיני, בלי פולמוס בכנסת ובלי שאילתות וקריאות־ביניים, קינטורים ועקיצות. מי זה אפוא מונע אותנו מלהפליג בימי־פגרה אלה אל תחומי החזון ולראות רק את הטוב והשלום? מי זה מפריע אותנו מלהסתכל אל החיים בעין יפה, לראות את אוצרות הרכוש שלנו, את המחסנים המלאים שפע.

אין זה קל לצאת מתחומי המציאות הקשה, אל אותו מרחביה של אושר אשר אמנם ניתן לנו. לא קל הוא לבן־אדם, אזרח ישראלי, לקום יום אחד ולהרגיש, כי אמנם רב־נכסים הוא, למרות כל הגזירות הכלכליות, המיסים והמכס והבלו והארנונה, וכל „הצוים“ אשר מנגנון מסובך ומסורבל ממטיר עליו. לא בכל יום

ניתנת ההרגשה, כי סוף־כל־סוף הריהו אורח של מדינה ישראלית, עצמאית יחופשית, אשר בידה וברשותה ארץ בעלת אלפי קילומטרים מרובעים, שוכנת על חופי ימים, מאוכלסת יהודים ומוגנת בכוחות של צבאות יהודיים ביבשה, בים ובאוויר. ואין זה עוד פרי דמיון או חלום, — כפי שהיה הדבר רק לפני כמה שנים, כי אם מציאות נאדרה, אשר אנשים מן החוץ רואים אותה כראות אחד הפלאים של קורות העולם.

אם יסייר אדם מישראל בימים אלה בערבות הנגב ומבטו ישוטט על פני המרחבים הירוקים, המכוסים דשא והמשתרעים עד לאופקים, — הרי ירחב לבבו למראה מרחקים אלה, אשר בעוד שנים יניבו יבול רב, והמולת אדם, תושבי כפרים חדשים תמלא אותם. האילנות הצעירים והרכים נעים ברוח לאורך הכבישים, ובעוד שנים אחדות ינוח כבר צילם על הדרכים האלה, הנתיבים והשבילים, המוליכים את הנוסע והולך־הרגל לנקודות־ישוב שוקקות עבודה. והנה מופיע לפני המסייר הים הגדול בכל זהרו, כשהוא מלחך את חולות החוף, ורצי־כסף של קרני השמש על רעמות גליו. מה טוב הוא, כי לאורך מאות מילין רובץ ים ישראלי, כפוף למרותה ולשלטונה של מדינתך, למען ירכב על גבו הצי היהודי למרחקים.

*

השבוע הייתי נוכח במפגן של מאות קצינים ופרחי־קצינים בצבא הישראלי, אי־שם, בפנינה ירוקה של ארצנו, בתחום צבאי מסוגר, טריטוריה מאוכלסת קצינים, חיילים, טנקים, שריונים, תותחים, מרגמות ומקלעים. חזינו בתמרון של כיבוש גבעות, תחת חיפוי של אש ותימרות־עשן, ואחר היינו צופים במיסדר ובתרגילי־שדה. וגם ב"טריטוריה" זו רחב הלב למראה ההוד הנפלא, אשר היה בחינת חלום עוד לפני שנים מועטות כל כך. לא רק הסדר, הדיוק, הזריזות, הביצוע החרוץ של הפקודה, עשו רושם, כי אם המראה בכללו; הנוף של מחנה צבא, בצל עצים ודגלי המדינה, עם הרצינות והעלומים של עולם־חיילים. נדמה היה, כאילו הללו הם חיילים וקצינים מקדמת־דגא, חניכי סרג'נטים מאז ומעולם. שורת הצועדים, אשר רגליהם — רגלי ישרה, כאילו כל הרגלים הפכו באמת רגל אחת, הרהיבו עין. רצינות של קרב הבהיקה מקסדות־הפלדה, והפליאה הקלות שבה התנועעו החיילים במלוא התחמושת, עם התרמילים והצקלונים, כאילו עושה תחמושת זו את החייל פ־יחמשה יותר גברי, אמיץ, דרוך ובוטח. וכיתה של תזמורת צבאית עברה בראש, עם התופים, המצלתיים והחצוצרות, והרגשנו כולנו כאילו היא משרה ריתמוס וקצב בכל מלוא תבל, וכאילו נוצקה בכל שרירי גופנו אותה הרמוניה של קצב וסדר.

לא היתה זו עליצות למראה סולדאָטסקה ישראלית, למראה איזה כוח מגושם, גם וחסר־פרצוף, שכאילו הוא מבצבץ ועולה בשטח חיינו. להפך, אל מול פנינו

עברו כאילו פלוגות־אצילים, אשר יפוי רוחם מתבלט מפניהם הצעירים. הכרת בטחון היתה ביצורי גופם השרירי, הגמיש והתמיר, ובאופן שימושם ושליטתם בנשק. המשמעת היתה יצוקה בתוכם, לא מוטלת עליהם מלמעלה, בכפיה, כי אם מושרשת ונתונה בנפשם וברוחם, כדבר טבעי ופשוט ונוח מאד. ואותה ההרגשה, שלנגד עיניך עוברים מאות צעירים יהודים, נוער ממושמע, משולב בשורות ישרות להפליא, מחומש ומצויד ומומחה בתורת המלחמה, היתה מסוגלת להביא אדם יהודי לידי התפעלות, אילו רק היה עוצם את עיניו ורואה בחזונו את הימים שעברו, את שנות הגלות והשיפלות, את החסות בצל זרים, את ימי הרפיון והעלבון וחוסר־הישע של מיליוני בני־הנוער שלנו בנכר. אימתי היה זה? — לא לפני דורות רבים. רק שנים אחדות, רק אתמול היה הדבר. כי יש להסתכל בכל המתרחש לנגד עיניך כאן, במגרש המיסדר של מדינת ישראל, בעינים של יהודי מלפני דור, יהודי מתחום המושב של רוסיה הצארית, יהודי מרחובות נאלבקי ודז'יקה של וורשה, יהודי מסימטאות ווילנה וקובנה, או מעירות קטנות שבגליציה ורומניה. וצריך להעלות בדמיון, כיצד היה אותו היהודי, מדוכא תחת שלטון הגויים וקלגסיים, רואה ומעריך את מיפגן הכוח הזה, מיפגן של צבא יהודי במדינה יהודית.

*

לפעמים גם איש־הרוח אינו יכול להגיע לידי תפיסת המעשה אשר לפניו, והוא זקוק לדחיפה מיוחדת מצדו של אדם אחר. כמו אלישע בן שפט אשר קרא: „קחו לי מנגן!“ כדי שהלה ישרה עליו בנגינתו את הרוח ואת יד אלקים, — כך נחוץ לנו לפעמים אותו היהודי הגלותי, אותו החולם, המתפלל לשיבת ציון, המצפה למשיח, החווה ברוחו את תפארת ישראל, למען השרות עלינו את הרוח הטובה, למען נחוש את האושר הזה של תקומה, של תקוות הדורות המתקיימת. „קחו לנו יהודי מן הגולה!“ — יש עלינו לקרוא, למען יזכיר לנו הוא את הדרך אשר עברנו, את המקום אשר רגלינו עומדות עליו היום. כי לבנו אנו כבר גם בכל המראות האלה. אנו דשים יום, יום במציאות המשיחית, בדגל, בהימנון, בסמלי המדינה. כמעט שאיננו רואים ומכינים, כי סמלים אלה, שרכשנו אותם בשנים המעטות הם אוצרות בלתי מסולאים, הואיל שלמענם ולכבודם נלחמים עמים מלחמת חיים ומוות; הואיל שדגל זה, דגל תכלת־לבן, שהיה לנו דגל ציוני צנוע, רב כוחו מכאן ולהבא להוביל את בחורינו לקרב לקר־האש. מה הוא כתר־מלכות? — שנים־שלושה חישוקים של זהב, מצומדים היטב, אשר בהם גם יתנוצצו יהלומים. אבל הוא מסמל את השליטה העליונה של אומה. בריטניה הגדולה לא הפכה מושבה צרפתית בשנת 1216 רק משום זה

שהמלך דז'והן לקח אתו, בברחו מלונדון, את כתר-המלוכה, ובנו של המלך הצרפתי, לואיס, שהוזמן על ידי אויבי המלך, האצילים האנגלים, לא יכול היה משום זה לשים על ראשו בווסטימינסטר את כתר המלוכה האנגלי. אלמלא המקרה הזה, אילו נמצא הכתר אותה שעה בלונדון, היו מכתירים ומכריזים את לואיס הצרפתי למלך, ומלכות בריטניה היתה נספחת לאימפריה הצרפתית. הכתר לבדו, אותו הפץ עשוי בידי אדם, המשמש סמל, מציל לפעמים את המדינה יותר מאשר האדם הנושא אותו על ראשו.

*

ואנו עשירים עתה הרבה יותר מכפי שהיינו, ואנו הולכים ומתעצמים יותר משנה לשנה, משום שנוספו לנו סמלים אלה; באשר הדגל והסמל של המדינה הולכים ונעשים מקודשים ונערצים יותר בעיני העם; באשר הצבא הצעיר שלנו הולך ונעשה מאומן ומזורז יותר; ובאשר האדמה שלנו, הולכת ונעשית ירוקה ומדשיאה יותר משנה לשנה. אכן, עלינו להיות אופטימיים יותר; עלינו להזקיף קומתנו, לשאוף מלוא החזה את אויר ארצנו אנו ולהגיד לעצמנו: ראו, כי הולכים אנו לקראת עתיד מזהיר; אנו עולים ומעפילים בהר, עולים ומתקדמים. ורק תוך אופטימיות זו, נאסור מלחמה על כל הפגעים המונעים את התקדמותנו. רק בידענו את העושר הלאומי הרב שנתווסף לנו עם תקומת המדינה, נדע להעריך גם את תהום העוני והדלדול אשר נידרדר אליה, אם יישמט, חס וחלילה, זה מידנו; אם יאכלוהו הרמשים והחרקים הזוללים בכל פה את נטע העצמאות; אם לא יושמדו הטפילים אשר דבקו בגופה של אומה עתיקת-ימים.

אכן, רק באשר אופטימיים אנחנו מאז ומתמיד; באשר נאמנים אנו לחזון הטוב והאזרחי, — אנו עורכים את המלחמה בעזובה „לא איכפתית“, בהרגלים של רשלנות; בכל הקוצים והברקנים והעשבים השוטים שעלו על שדותינו.

במת הצבור האופטימי

במשך שלוש-עשרה שנים, למן כ"ח שבט תרצ"ח, יום הופעת גליון האלף של „הבוקר“, ועד היום, לא עשינו ציונים לעיתוננו. לא חגונו את חג גליון האלפיים. שלושה-האלפים, ארבעת-האלפים, והנה הגענו לחמשת אלפים. מסוגלים אנו עתה לשאוף רוח לרווחה ולהגיד לעצמנו: ראו נא, איזו דרך עברנו! איזו שלושה-עשרה שנים היו אלה! שנים מעטות אלה יפרנסו היסטוריונים עד זקנה ושיבה, ימלאו כרכים עבים על מדפי הספריות בכל העולם. כי לא היו עוד בקורות האדם

שנים גדושות מאורעות כבירים, הליפות ותמורות עצומות, בפרק־זמן זה, קצר לפי ערך במנין שנותיו, זארוך לאינ־שיעור ביחס לחילופי ערכים.

•

גליון־האלף שלנו, כשאנו מציצים בו היום, הרי הוא מזדקר בתמימותו, בקרתנותו, באופן דיבורו אל הישוב היהודי או, ישוב קטן, מצומצם במספרו ולחוץ בזכויותיו. אבל כבר אז, מתוך שורותיו של הגליון, מבצבצת החרדה מפני הבערה הגדולה, אשר אמנם התלקחה כעבור חצי שנה; כבר אז הסתמנו האותות של השואה האיומה שעמדה להתחולל על ראש עמנו. היו הימים ההם בעיצומו של שלטון היטלר בגרמניה, וגם מחוץ לגרמניה היתה רובצת על העולם חשרת־עבים כבדה. בריטניה הגדולה, זו שהיתה נוהגת עוד שררה ברמה, שהיתה המנגנת בכינור הראשון בתזמורת הפוליטית של הימים ההם, — בריטניה זו היתה נתונה לשלטון של קשיחות ובערות. אי־אפשר לתאר מושל מושל שני בהיסטוריה, אשר תפיסתו המוגבלת והצרה גרמה אבדות כל כך רבות למשפחת האדם, כמו אותו נביל צ'מברליין, ששלט באותם הימים, אותו «פתי מאמין», אשר הפייסנות שלו עוררה את תיאבונם של כל הגנגסטרים, בעלי־האגרוף ועזי־הפנים; ובגידתו בעמים ידידים ובעלי־בריתה של מדינתו הוא, הטילה כתם מדאיג על כבודה של בריטניה.

י. הפטמן, עורך «הבוקר», עם חברי המערכת

רק עקב וותוריו, חולשתו וטפשותו של אותו ג'נטלמן בעל המטריה, נתאפשר מחולה-השדים של המטורף הנאצי, אשר התחזק במרכזה של אירופה והחזיר אותה יבשת לתקופת ימי-הבינים.

*

באותם הימים אמר פייסן שוטה זה לפתור גם את בעיית ארץ-ישראל, על פי דרכו הוא. גליון-האלף שלנו הופיע בעצם ימי ועידת לונדון המפורסמת. בארמון ס"ט ג'מס התקיימה אותה ישיבה של אנגלים, ערבים ויהודים יחד מסביב ל"שולחן עגול". כל המדינאים הכושלים, שאמנותם היא בלחיצה על החלש הנתקף ובחנופה לתקיף המתקיף, מחבבים את ריקוד-העגל הזה ששמו ה"שולחן העגול". ליד שולחן כזה הם אומרים לעגל לא רק את הסכסוכים, כי אם גם את העקרונות האנושיים הפשוטים, למען יהיו חלקלקים, ולא בולטים ביותר. מובן, שממשלת צ'מברליין הציעה או ליהודים שיצמצמו את עצמם, למען טובתם הם ולמען טובת ידידתם בריטניה, ושיסכימו להיות מיעוט בעל זכויות שוות בתוך מדינה ערבית. אכן, זכויותיו המלאות של המיעוט היהודי הוזה צריכות להיות מועטות מאד. כי עם כל היות לו הזכויות המלאות (בערבותו של המופתי הירושלמי וידידו ג'מאל חוסייני) היו מטילים בכל זאת על אותו מיעוט יהודי איסור לקנות קרקעות ולהעלות אליו קרובים מחוץ לארץ. וגם היתה שקלא וטריא, אם בכלל יהיה מותר לו, למיעוט יהודי זה, לפרות ולרבות, כלומר לשאת נשים ולהקים וולדות. כי צריך היה לשמור על יחס פרופורציונלי קבוע בינו ובין הרוב הערבי, להקפיד איתו במכסת-אחוזים קבועה. כאלה היו אז השקפותיו ודעותיו של האיש הנוהג במדינת בריטניה, המייצג את ממשלת המנדט, שהתחייבה להקים "בית לאומי" לעם היהודי.

*

יש קצת יותר מסיפוק לעיתונאי יהודי, המדפדף בגליונות עתונים מאותם הימים, והסוקר את מהלך המאורעות למן אותו גליון-האלף עד גליון חמשת האלפים של "הבוקר". אמנם, אסונות איומים חוצים בין הימים ההם וימינו אנו, ועוד לא נוקה העולם מדמי חללינו, באלפי אלפיהם, אשר נפלו בידי מרצחים, בגלל אדישותם והתנכרותם של שכני הרוצחים האלה. אך פיצוי לא קטן ניתן לנו על ידי ההשגחה, עם תקומת המדינה והריבונות הישראלית. איפה הם היום ה"מנהיגים" הערבים המתרברים, אשר דיברו בארמון ס"ט ג'מס כאדוני הארץ הזאת? — איפה הם המדינאים המטומטמים, יועציו, עוזריו ואנשי-סודו של צ'מברליין, אשר תיכננו ברוב שקידתם ומומחיותם את הסטטוס של המיעוט היהודי בפאלסטיין? — איפה

הם ה"ידידים הטובים" שלנו, מסוגו של מלקולם מקדונלד, אשר בנוסחאות אנגליות טפוסיות, שאפשר לתלות עליהן עשרות פירושים והסברות, רצו לעקוד אותנו, ולהקריבנו חיים. באותו "הבית הלאומי" שהם טרחו, כביכול, להקים לנו, ההיסטוריון בעתיד יצטרך להסביר כיצד נתאפשר הדבר שההיסטוריה, זו הישישה שעשתה את דרכה בכבדות במאה שעברה, עשתה קפיצות מדהימות כאלה במאה נפלאה זו. לפני שלוש-עשרה שנה התפאר העמלק הנאצי שימחה את העם היהודי מתחת השמים; והיום שליחי העם הגרמני מבקשים בכל לשון של בקשה, כי המדינה היהודית תאות להכיר במדינתם הם. לפני שלוש-עשרה שנה נאסר על יהודים באיטליה לבקר באופרה "לה סקאלה", — באשר חוקי גירנברג החלו לחדור גם מעבר לגבולות גרמניה. והיום מזמינה לשיחות רשמיות את שר החוץ הישראלי ועורכת לו קבלת-פנים מפוארת. לעתונאי קשה להעריך את כל התמורה הזאת במלוא הערך; כי הוא מפרט את התקופה לימים. יום יום הוא עומד על המשמר ומספר על המתרחש. משום זה אינו רואה את הסיכום, את התמונה הכוללת. קו לקו הוא רושם ואינו מצרף את הכתב כולו, שהוא נמסר רק להיסטוריון בימים הבאים, ואולם אותו היסטוריון, חוקר העתים, יברך את כותב דברי הימים, את העובדים הצנועים הדואגים לכך, שיום ליום יביע אומר, כי חוליות השרשרת של המעשים והמאורעות תהיינה שלובות זו בזו.

*

רוח של אופטימיות מפעמת את כל העובדים בשדה העיתונות. שכן מתחת לסף-ההכרה שלהם ישנה האמונה שהימים הבודדים האלה מצטרפים לתקופה רבת-שגב בקורות האדם, שבה יטואטאו שרידי העבודות והעריצות מעל פני האדמה. ואם המדובר באופטימיות של עתונאים, הרי "הבוקר" מראשית ימיו היה סמל לאופטימיות של מיסדיו ועובדיו. קומץ אנשים התחיל לעבוד בו, ומלכתחילה היה זה נסיון של זינוק לקראת הבלתי-ידוע. הוא התבסס על ציבור מת הווה. על דעת-קהל שהלכה והתגבשה עם גידולו של עיתון זה. "הבוקר" הקים דור של נאמנים לו, להשקפותיו, למושגיו, על-ידי נאמנותו הוא להם.

אופטימיות זו — שרשיה טבועים באותה האמונה, כי האזרח הישראלי אף הוא מעצם טבעו הוא איש חי רב-פעלים, זריז ובעל מרץ. כל המחנה הזה, המתרכז ומתלכד מסביב לעיתוננו, איננו מחנה של רוטנים-סתם, בגלל היותם מריי-נפש, כאלה המצויים בכל משפחה ובכל חברה. אין זו עדה אופוזיציונית מעצם ברייתה, כלומר, עדה של נקרנים חולניים, המחפשים מומים לתיאבון, הנוטים תמיד לקיטרוג ולריטון כלפי כל סדר, כלפי כל שלטון, כלפי מרות איוו שתהיה, בגלל המרה השחורה העצמית. אדרבה, הציבור הזה של קוראי "הבוקר", ידידיו

ונאמניו, הם דווקא אנשים בריאים ושופעי מרץ, הרוצים לנצל את כל הכשרונות שלהם ושל זולתם, ואת כל האפשרויות והסיכויים של מדינה זו, לשם פעולה ויצירה. כי כל אלה היו פעילים ויוצרים מאז ומתמיד. הם נלחמו נגד גזירות של זרים ורשעים; הם התגברו על פקידות מנדטורית עוינת, על משטרים עתיקי-ימים ורקובים; הם היו זריזים, אמיצים ובעלי יזמה ומעוף, כמו יהודים המסתכלים בדרכי הגשמתה של הבטחה נבואית. מחנה אופטימי כזה לא יכול בתוך אופוזיציה ולא יתנוון במשרדי שלטון. הוא יחתור תמיד למפעל ובנין, להרחבת הקיים ולפתיחת אפיקים חדשים לרוח האדם היוצרת. ובתוך אורה זו של התלהבות האופפת את קהל קוראיו וידידיו צועד "הבוקר" מגליון האל"ף הראשון עד גליונות האלפים אשר עוד יבואו.

תורה ודרך־ארץ

בדרכה של תורה

נוצר אני תכופות בביקור אחד שעשינו, חברי ואני, אצל פרופ' ח. ווייצמן ז"ל בביתו, בעיבורה של רחובות, לפני כמה שנים. הוא הוביל אותנו בגן אשר לפני הבית, סיפר לנו על תכניות המכון המדעי אשר עלה בדעתו להקים ליד מכון זיו, היו אלה תכניות נועזות והוא ראה בעיני רוחו את המכון כבית היוצר שאפשר לייצר בו "בכל, מכל, כל", ממש, כמו שהאנגלים אומרים: "למן אני" מלחמה עד מחט". הוא נעץ את מבטו למרחקים, אשר שם נשקפו הריי־הודה עטופים ערפל אפור־כחול, ואמר בקולו הרך, שהיה גם הוא כאילו עטוף קטיפה: "יש לנו ללמוד הרבה".

— כן, — הוסיף לאחר דומיה קצרה — האם יש לך מושג כמה חסרנו עתה. כמה מוחות יהודים נעדרו מתוכנו בשואה האיומה שעברה עלינו! נחרבו קהילות, נשרפו בתי־כנסת וספריות, הושמדו מיליונים. ובתוך כל אלה היה אצור הרוח היהודי, השואף למדע והשכלה, לתורה ולדעת. דלוננו עתה מכל העמים בתלמידי־חכמים, בסטודנטים, בחוקרים ובחובשי בתי־מדרש ובתי־אולפנא. אלה היו האוצרות שלנו. כל אקסטרן וכל בחור־ישיבה, כל משכיל וכל חובב־ספר, כל אלה ששאפו, חלמו, התדפקו על דלתות האוניברסיטאות. מהם ניזונה האומה הישראלית. הם הכניסו אליה את התסיסה, המחשבה, החזון. ועל אחת כמה וכמה — המלומדים היהודים שהעשירו את המדע הכללי. אם יש לנו השפעה אי־פעם בספירות המדיניות הגבוהות, הלא זהו רק משום שמעריכים מלומד יהודי. חוקר פלוני שם, רופא מומחה גדול מורע אברהם, מגדלים שם ישראלים בעמים. ועכשיו אנו הולכים ומידלדלים, אין הרורבות של לומדים ומתלמידים. ויש לנו לעשות הרבה, כדי שנוכל להדביק את האחרים.

*

שנים עברו מאז. שנים, שבהן קרו גדולות ונצורות, מאורעות אשר בצילם נשכחו הרבה תורות. האיש אשר השמיע באזני את הדברים ישן היום את שנתו האחרונה באותה האדמה אשר על פניה התהלכנו אז. ואולם לפעמים תכופות אני נזכר בפניו ובעיניו, כאשר ראיתים מדי דברו באותו יום על התורה

והמדע ההולכים ומוזנחים על ידי הדור הצעיר. אכן, צדק האישי אשר מן העיירה הקטנה שבפולטיה חתר מנעוריו אל היכלי המדע. כמוהו חתרו אלפים ורבבות, צעירים וצעירות מבית ישראל, מן העיירות הנידחות אשר ברוסיה ובפולין, בליטא ובאוקראינה, בוואהלין ובגליציה. כולם שאפו לשבת על ספסל הלמודים בבתי-הספר הגבוהים; כולם רצו לקבל תעודות-בגרות, כדי להיכנס לאוניברסיטה. אלה שקדמו להם, בדור אחד או שנים, היו שואפי-דעת אף הם, אך הם חיפשו ומצאו את התורה בבית-המדרש, בארונות-הספרים הישנים. הם היו "מתמידים", אשר המיתו עצמם באהלה של תורה. במידה לא פחותה מאותה ההתמדה שקדו כעבור דור המתלמידים והמתבגרים על ספריהם הם, על הידיעות הכלליות, כדי להוסיף דעת וחקר.

*

איפה היא היום תשוקת הלימוד והמדע? — איפה הם ההולכים היום בדרכה הקשה של תורה? אמנם יש לנו סטודנטים עברים, באוניברסיטה עברית ובמכון טכני, אשר בו הלימודים מתנהלים על טהרת העברית, ובמכון למדעי-הכלכלה, ובבתי-ספר גבוהים למסחר, ובמוסדות השתלמות ורבים אחרים. אך נדמה לי, שאין השכינה מאז אוצלת מאורה עליהם. ניגשים היום לכל לימוד לא מתוך התעוררות נפשית וחדוה פנימית. יש "נוער לומד", אך אין "לומדים נערים", הטיפוס של "לומדים", מתמידים ובעלי דבקות, אשר מחוץ לארבע אמות של הלכה אין להם בעולמם ולא כלום. אלה הצוללים כולם לתוך התהומות של מחקר, המעמיקים לשאול ולדרוש אחרי נתיבות עולם.

*

אז, בעבר, היו התלמידים היהודים בכל בית-ספר, למן בית-הספר העממי עד האוניברסיטה הגבוהה, משתדלים להיות מצויינים בידיעות, כלפי האחרים, הגויים, שלהם ניתן הכל בנקל. היהודים היו המעטים בכל מקום, ולפיכך התאמצו להיות, לכל הפחות, המוכשרים בכל הלימודים. הם עשו לילות כימים, הם היו בעלי התפיסה המהירה וגם בעלי ההתמדה השקודה. לא היה להם על מי לסמוך. כי אם על עצמם הם, על מוחם, כשרונם, כוח עבודתם. התלמיד היהודי מוכרח היה להיות הראשון בכיתה שלו, זה שזוכה לא רק לציון טוב, אלא גם לאות-הצטיינות מיוחד, "אם יהודי אתה עליך להצטיין הרבה" — זאת היתה הסיסמה. ומשום כך אמנם גדלו בתוכנו האינישטיינים, הארליכים, המיכלסונים וכל הדומים להם. ואולם היום אין כל צורך לסטודנט היהודי בארץ להתחרות, להוכיח את כשרונו, להצטיין כלפי אחרים. אין קנאת-לומדים ואין השאיפה לפתור שאלות נשגבות, לא בתורה ולא בטבע. המוח היהודי אינו מתחדד, וממילא הוא מתקנה והולך.

*

הגיגים אלה צצו, כשקראנו למשל, על „מיבצע“ הסטודנטים שלנו בנשף הפורים, שערכו שוחרי האוניברסיטה בתל-אביב למען קרן הסטודנטים, כדי להגדיל את הכנסותיה. מספרים על אלף סטודנטים ויותר, שפלוו אל אולם הנשף בלי כרטיסים, השתלטו על המזנון, תפסו את השולחנות שהיו מזומנים לקוני הכרטיסים, ולא השאירו לאלה האחרונים לא מקום ולא מזון. רבים מתרעמים על הסטודנטים האלה שבהתנהגותם זו חיבלו במאמצי של „אגודת השוחרים“ להקים קופת-עזרה מכובדת ונאה למוסדות הסטודנטים, שהיתה זוכה שנה שנה לאהדת הקהל. וישנם לעומתם כאלה המנסים לרכך את הדין ולהוכיח, שאמנם יש לציבור הסטודנטים רשות פעם אחת בשנה להשתובב קצת, להתנהג מנהג קונדסים, אחרי שנה של כובד-ראש ויגיעה בלימודים. אף על פי ששובבות זו אינה צריכה לפגוע באחרים, ובאנשים הגונים דווקא, ששילמו במיטב כספם בעד האפשרות ליהנות מגשף, אשר הכנסותיו מוקדשות למטרה ציבורית. איך שיהיה הדבר, מוכנים הם לסלוח לתלמידי-החכמים צעירים אלה את משובתם הפעם. אבל בתנאי אחד: שתשוקת-הלימודים שלהם לא תהיה מועטה יותר מאשר התשוקה לסאנדוויצ'ים, אשר הובלטה במידה מוגזמת במקצת.

*

התשוקה לתורה, למדע, לחקירה, ללימוד — היא-היא שצריכה לציין היום את הנוער שלנו בארץ. אחרי שנים של בולמוס למפלגתיות, באותה תקופה שרבבות צעירים יהודים למדו והשתלמו בכל הארצות האחרות, — באו ימי-מבחן קשים לנוער העברי בארץ. הוא נדרש לעמוד במערכה, להקריב את חייו למען תקומת המדינה, המטרה אשר אליה נכספו עשרות דורות. ואולם כיום, על רקע המציאות האפורה, הגדושה מלל של חומר, הגיעה שעתו של הנוער להתנער שוב ולמצוא את דרכו אל אותה הרמה אשר עליה נפגשות האצילות והשלימות יחד. כוונתי — לרמת התורה והמדע, בלימוד וההשתלמות. יש מאות מקצועות של מדע שימושי, של אומנות טכנית, של מומחיות ברפואה, בהנדסה, בכימיה, בחקלאות, ועוד, שצעירינו חייבים לקנותם כדי להיות מוכנים ומצוידים לקראת המערכה המדעית והכלכלית בעולם.

*

„מדוע לא היית זוסיא?“ — זאת היא השאלה שממנה חשש ר' זוסיא מהאניפולי. השאלה שישאלו אותו במרומים, כאשר יגיע תורו. להיות צדיק גדול לא הספיקו כוחותיך, אבל להיות אותו זוסיא, שנבראת לשמו, הלא יכולת להיות. ועל פי האמת לא הגעת לדרגה זו של זוסיא, אף-על-פי שהיית ר' זוסיא בחיך. ואכן, מפני שאלה זו צריך לחשוש הנוער שלנו, כאשר תוצג לפניו כעבור עשרות

שנים. מדוע לא השתדלת, נוער עברי, להיות ראוי וזכאי לשמו של הנוער היהודי בעולם בימים שעברו? אותו הנוער החותר למקומות-תורה, למעיינות הדעת, החולם על פרס-נובל ועל המצאת שיכלולים וגילויים בעולם המדע. בשטח האמנות אמנם קמו לנו שואפים כאלה, אשר האמביציות שלהן גדולות לפעמים יותר מיכולתם הממשית. אבל בעלי אמביציות דרושים לנו בעיקר לא באמנות, כי אם באומנות, בכשרון המעשה הפרוזאי. כי הרבה יש לנו לבנות, לחדש ולהעז במדינה זו; לא רק בפרשת תקציבים, כי אם בתורה ובדרך-ארץ ובמעשים של ממש.

אל מול פני הנוערים

השבוע ישבתי במקום ציבורי, כשמסביבי גועש יער של נוער במדים. היה זה הנוער הרגיל שלנו, אשר תמיד מצרפים אליו, כידוע, איזה תואר: נוער לומד, נוער עובד, נוער בית-ד"ר, נוער סוציאליסטי, וכדומה. אך מזור הדבר: הפעם, בהיות הנוער הזה כולו במדים, היה לו צביון מיוחד. זרם של בני-אדם צעירים, המאוחדים לא בהשקפת-עולם משותפת, כי אם בעמידה לקראת סכנה משותפת, במשימה אחת, בתפקיד רציני אחד, שהוטל על כולם מטעם הגורל. מאות, מאות צעירים וצעירות ישבו מסביבנו. הפנים לא היו מרוחצים למשעי, הבגדים לא היו מצוחצחים למדי, הדיבור לא היה מעודן והתנועות לא מנומסות ביותר — אך בדרך כלל היה זה גוש-אדם רענן, מפותח בשכלו, תרבותי, יודע ספר, קורא עיתון, מבקר בתיאטרון ובקולנוע, ומפותח גם במוכּן גופני: זקופים ובריאים. היו ביניהם בהירי עין ואדמונים, כילדי הצפון; והיו שחומים ואפולולים כבני הדרום או גם כבני אפריקה. היו רחבי-גרם, כבדים כדובים מסורבלים, והיו תמירים ודקים כדקלים וגמישים כנמרים וצבאים.

היתה נעימה הרגשה זו. מסביב לך שפע של מרץ ונעורים, בחורים היודעים לדבר את אויבים בשער, דיבור ממש. אלמלא הגויים המלאים רחמים והומאניות, אלה המפשרים והמתווכים, החסודים והצבועים; אלמלא משחק ההפוגות ועם הציווד הדרוש — היו הללו מדברים עם כוחות המדבר כדבעי. הבטתי בפני בחורים אלה והנה ראיתי לפני את גיבורי-החיל הקדומים, כובשי הארץ הראשונים. הנה זה בעל הצלקת — האם איננו צלק העמוני, משלושים הגיבורים אשר לדוד? — וזה השמנמן, בעל העורף הכבד, האם לא יכול היה להתחרות עם חלב בן בענה, חברו של צלק? — וזה הגבוה, חלוץ העצמות, האם איננו אח לחלץ הפלטי? —

כל אלה אשר בניהו בן יהודע פקד עליהם בימי המלחמות אשר לדוד מלך ישראל.

*

אך ברגע השני נעצבתי כמעט קט אל לבי בהעלותי לנגד עיני את קשיחות־
הלב שלנו לגבי הנוער העוזה. פעם כאילו נקבעה הלכה פסוקה, כי בארץ־ישראל
מפנקים יותר מדי את הילדים; כי האם רודפת אחרי הילד עם ה"בנאנה־לה";
כי בקיבוצים מגדלים את הילדים כבני נסיכים, וכי הדאגה המופרות לבריאות
הילד מאכסנת את האמהות באופן קבוע בחדר־ההמתנה של הרופאים וקופת־
חולים. אמנם נכון הדבר, כי בשנותיו הראשונות מקבל האורח הישראלי הפעוט
טיפול שקוד ביותר. ההורים דואגים לכוס־החלב, לביצה הטריה ולבגנה בשביל
ילדם יותר מאשר לפת־קיבר לעצמם. נכון הדבר, כי כל מחשבותיהם של הורים
בישראל נתונות הן ליצור הקטן הזה, השובב, העריץ, המתפנק, ואולם כאשר
הילד נהפך לנער, כשהוא עומד לצאת מבית־הספר לנתיבות־החיים — הנער
והנערה היהודים בארצם אינם מפונקים כלל וכלל. אדרבה, או רובצים הם תחת
עול כבד של תפקידים בלתי־פוסקים.

מתחילות שנות שרותים, ואמונים, וחינוך גופני מוגבר, ועזרה במשקים.
שנים, שבהן הנער היהודי מוכרח לעזוב את בית הוריו, והוא מזדקר תיכף לתוך
רשותם של מדריכים, מאמנים ומחנכים אלמונים, אשר עקב גילם הצעיר, הם
עיקשים ועריצים יותר, אינם מתחשבים בכל קושי וסכנה, דורשים מעצמם הרבה
ומציגים דרישות רבות גם לאלה הנתונים למשמעתם. לא רק סבל גופני יידרש,
אלא גם התאכזרות עצמית, בתנאי אקלים קשה, בחוסר תנאי־דיוור מתאימים,
וכפי שהיה זה נהוג לפני כן במחתרת, בסביבה עוינת ורוחשת סכנות. בבת אחת
מזדקר הנער או הנערה מבית־הורים עירוני, חם ואינטליגנטי על־פירוב —
לתוך תנאי־חיים פרימיטיביים וקשים. הם יודעים, שהם עושים זאת למען המולדת,
אך מבלי שירגישו באהבה ההדדית של המולדת אליהם; מבלי שיבחינו ביחס
לבבי מצד הציבור האנונימי הגדול שדורש את סבלם.

*

יש שאתה מדפדף ביומניהם, מכתביהם, רשימותיהם של הנערים היקרים
שנפלו והרי לפניך אוצר מלא של סגולות וחוויות של נוער מיוחד במינו. הנה
נודמנו לידי מכתבים של נער נחמד, בנו של מורה ומשורר עברי, אשר נפל
בהרי ירושלים. כמה יש בהם מן המסירות והאהבה למולדת זו שעליה מסר את
נפשו. אך מה נתנה לו מולדת זו בעודו בחייו? — כאשר רק גמר את לימודיו
בבית־הספר — שולח לשרות, לשמירה, לנוטרות, לאימונים, לעבודה מפרכת.
נגור עליו תיכף להינתק מהוריו, מאחיו, מחברתו האהובה. הנער היפה והאצילי,
אשר ידי אבא ואמא הנאורים טיפחוהו בחמלה וברוך, מוכרח לשוטט בלילות גשם

זסופה אי־שם, ברחבי העמק, תוך הסתכנות, תוך התאמצות גופנית מתמדת. והנה באים מאורעות, ואחרי המאורעות — מלחמה. גלגלי־החיים התמידי הסובב הולך בארץ. כך הוא סובב והולך, מבלי להמציא לנוער שלנו אף שעה אחת של קורת־רוח שלמה. אצל עמים אחרים, גיל הנעורים זהו הגיל של חדות־חיים, של עיסוק בטיולים, ספורט, ספורט, פלירט וסערת האהבה. או שווהי תקופה של השתלמות בלימודים או באומנות. ואולם אצלנו זהו גיל של הדרכה והכשרה בלתי פוסקת לתפקידים רציניים ומסוכנים.

וכמה מרביצים בנוער הזה סיסמאות ואידיאולוגיות! רבים. רבים הם האפטרופסים לנוער. רבים, רבים הם הטוענים בשם הנוער והמנצלים, דרך אגב, את הפירמה הזאת. על פי האמת ישנם אנשי־שיבה שלבם חם וער, ומחשבתם קלה, ועינם גומעת אפקים רחוקים. הם ברוכים במתנת גיל־הנעורים הנצחי (או אולי קללה היא זו לגבי עצמם). הללו היו אמנם מסוגלים לשמש מדריכים לדור הצעיר, כי על כן יש להם גם נסיון החיים וגם תמימות הלב ורעננות הנפש המכשירות אותם לחברת בני נעורים. אך הם נדחקים הצדה על ידי צעירים, בני תשחורת, שהפפורט שלהם הוא דל בשנים. ודוקא ביניהם ישנם כאלה שהזיקנה רובצת בדמם מיום היוולדם; הדליחות והמרה־השחורה שקעה בנפשם עוד בהיותם בעריסת הילדים, — והם־הם דווקא המחנכים, המדריכים, מרביצי התורה לנוער. רק משום זה שהם בגיל צעיר. אין מעשה אכזרי יותר מזה. פעמים רבות, בשעת ביקור חטוף בקיבוצים, בימי ועידות וכינוסים שונים של הנוער, הייתי נוכח במחוזות אלה. לפני מאות ואולי אלפי בני־נוער עמדו מדריכים אלה ודרשו בפרוגרמות ודרשו באידיאולוגיות ובהשקפות עולם סוציאליות במשך שעות רצופות מצהרי יום עד הצות הלילה ועד לעמוד השחר, כשהנוער הטוב הזה נושא אליהם את עיניו מתוך יראת־כבוד ורוממות, אך מבלי לקלוט ולתפוס דבר. ובאותה שעה העינים ביקשו להיסגר, מחמת נימנום, והשמים האפלים מלמעלה כאילו שידלו אף הם, בלי אומר: לכו לישון!

*

הנוער הזה, כשהוא הולך למלא תפקידיו, הוא הולך עד תום. וכשאנו קוראים את שמותיהם של הנערים האמיצים במסגרות השחורות, כשאנו משווים לפני עינינו את רגעי חייהם האחרונים, האם יודעים אנו להעריך את קרבנם? — האם יודעים אנו להציב להם מזכרת כראוי? — אני מקבל תכופות מכתבים מהורים שכולים אשר בנם הרך נקטף בשדה־הקטל, והם מתאוננים, כי יש אשר מצד השלטון לא נראה יחס של השתתפות בצער. אין מלה חמה של נוחם למיותמים.

זילול אנו נוהגים בגיבורינו ובהוריהם. כאילו בטוחים אנו כי כל אלה

יהיו תמיד נתונים לנו בשפע; כאילו יזרמו אלינו תמיד נעורים ממעינות שלא יאכזבו; כאילו יחד עם הנדבות והתרומות והמגביות, שעם ישראל בתפוצותיו יארגן וישלח כל הימים לישוב היהודי בעמדותיו הקדמיות, יזרמו הנה גם הנערים והנערות החמודים, הנלהבים והמסורים, אשר יעמדו במערכה, אשר בחיוך מלבב על שפתיהם ילכו לתפקידים המסוכנים, למען המולדת.

או אולי קשיחות מיוחדת היא זו, קשיחות לב של אומה עתיקה, אשר זה מזמן חדלה להוקיר את הנעורים, את עליצות האביב וחדוות הפריחה, באשר היא פקחית ומבוגרת למאד, באשר היא למדה מכבר וזוכחה לדעת, כי סופו של "שמה בחור בילדותך" הוא משפט וחשבון; כי הוללות הנעורים היא הבל ורעות-רוח. אומה זו משוכנעת, כי תוכן החיים הוא לא בצהלה, כי אם בשיקול-הדעת, בנסיון-השנים, בפיקחות ובמתינות, בכל הסגולות הנרכשות רק בשנות-חיים ארוכות. משום כך אומה זו, בעומק לבה, אינה רוחשת רגשי כבוד לנוער, שעוד לא קנה לו נסיון. אולי זהו סוד הזילזול הסמוי בנעורים, זילזול המתבלט מפעם לפעם, שלא בכוונה. אמנם מתעוררות בתוך האומה הזאת תנועות-נוער רק לשם מטרות פוליטיות, או חישובים מפלגתיים מסויימים.

במשך דורות טופחה המגרעת הזאת בקרב אומה כפותה בהרגלי הגלות. נעדר מנפשה היחס של חיבה וכבוד לנוער באשר הוא נער עדיין; באשר הוא כאילן צעיר ורענן גדל ומתרומם אל על, מזקיף ראשו השמימה, בהיות עיניו טהורות ולבו הומה המיית-הטבע הנצחית, שיש בה רק אמת, ואמונה לאמת עד המות. אך עלינו להילחם במגרעת הזאת, ירושת הגיטאות, ולעקור משורש את יחס כפיית-הטובה. למען ידע הנוער, כי המולדת והאומה אינן רק תובעות תמידיות הדורשות קרבנות ממנו, אלא כאם ואחות מוכנות הן גם להעניק לו את אהבתן ודאגתן הגדולה.

מאתיים ושלושים אלף צועדים...

אלמלא החשש, שמא אזדקר לתוך שורותיהם של רבבות בעלי-ה"פרוייקטים" והתכניות, המסתובבים בארצנו החמה, הייתי בא גם אני בהצעה מקורית מנוסחת: להנהיג חג וגנוסיא במדינה באותו יום שמתחילים בו את הלימודים בבתי-הספר. כי סוף-כל-סוף, למרות כל ההידושים הרבים שחידשנו וההישגים שהשגנו, אחרי אלפיים שנה, הרינו עם-הספר, ובזכותו של הספר גם הגענו לסיף אשר בידינו. ו"עם הספר" — פירושו: עם המחבב לא רק את הספר כשהוא לעצמו, או עם,

שעצם קיומו תלוי בחוקים של הספר, כי אם עם היודע את הדרך לבית-הספר. לחדר. לבית תלמוד-תורה, או לבית-אולפנא אחר. יום התחלת הלימודים הוא בשבילו לא פחות בחשיבותו מאשר היום שמתחילים בו את החריש בשדה, או שפותחים בו מסילה חדשה, או שתוקעים יתד המושב חדש.

העיתונים הודיעו על מאתיים ושלושים אלף ילדים אשר נהרו השבוע לבתי-הספר בכל המדינה, בעיר ובכפר, במושבה ובמעברה. מניח אני כרגע את כל הענין של הזרמים ואת הסיפוק הרב של רובי האזרחים על כי השנה הלכו ילדי ישראל בשורה אחת לבית-ספר אחד. דבר כזה, שהוא מובן ופשוט וטבעי בשביל הגויים, — אנחנו, העם הנבון, צריכים לברך עליו כמו על מציאה שמצאנו, או זכיה בגורל שעלתה לנו.

אלא מוחי עסוק באותם מאתיים ושלושים אלף הילדים והילדות הצועדים עם בוקר בדרכם לבתי-הספר. שומע אני את הדהוד הצעדים האלה ורואה אני בעיני-רוחי "תכשיטים" אלה, מבני חמש-שש עד שמונה-עשרה, כשהם עושים את דרכם, עם ילקוטיהם על גבם או בידיהם, קטנים ומגודלים, בעלי שער צהבהב, זהוב, או ערמוני ושחור, עם פנים צחורים ושחומים, עם חוטמים סולדים או כפופים, עם עינים בהירות כתכלת-הים או שחורות כאפלת הלילה בסוף החודש. הנה הם צועדים; ואף כי מצעדם אינו קצוב ומדוד כמצעד חיילים, הוא מעודד ומרנין את הלב לא פחות ממצעד החיילים החמושים, השומרים על בטחוננו. כי זהו הדור ההולך וגדל, הנוער אשר ידע כמו הנוער בימי מלחמת העצמאות, להשליך נפשו מנגד למען הגן על הישוב העברי אשר מאחוריו. גם הנוער ההוא צעד בימיו לבתי-הספר אשר בארץ. בכרך, בכפר, בקיבוץ, הוא ישוב קודם על פסל בית-הספר בטרם הלך לשבת בחפירות, בסוכות-המיצפה, בביקות-השמירה, תחת מטר כדורים ופצצות. מתוך כותלי בתי-הספר יצאו הנערים והנערות כשילקוטיהם וצקלוניהם על גבם או בכף ידם. הם התפרצו משולהבים מן השיעור, במשובה קצת מופרות, בצהלה קצת רמה, בהילוך קצת פרוע, — אבל במוחם ובלבבם קינן הספר אשר למדו בו, התפוס השיר על גבורת ישראל בימי קדם, התרונן הסיפור על חופש וגאולה וריבונות. בבית-הספר הזה גדלו והתחנכו אותם הבנים והבנות אשר הקשיבו לצו הדור; אשר האמינו, כי הם-הם המצווים ועומדים למלא את חובת השעה.

אך הפגנות לא ייערכו לכבוד החיילים הקטנים האלה, המצויידיים לפי שעה רק בילקוטיהם, במחברותיהם ובעפרונותיהם. גם מודעות גדולות לא פיארו את יום פתיחת הלימודים, גם תיירים מן החוץ לא הוזמנו לבוא ולהתבונן במצעד הזה של רבבות, רבבות ילדי ישראל ההולכים לקנות תורה ולימודים. כן, פשוט מאד

הדבר, וגם פשוט וטבעי הדבר, שהמפקדים על הצבא הרב הזה של פעוטות ומבוגרים, — המורים, — אינם זוכים באותו יום לשימת-לב מרובה. כבר אין זה סוד, שבין המורים והציבור היום אין עוד אותם יחסים לבביים, שהיו קיימים פעם, לפני דור ושני דורות. המורים היום נראים בעיני הקהל ברובו לא כמפיצי תורה והשכלה, אלא כעין סוררים ומורים, המאיימים תדיר בשביתות, או שאינם רוצים להיות „חלוצים“, כמו שצריך להיות כל יהודי הגר בארץ ישראל (מלבד אלה, כמובן, הדורשים על נחיצות החלוציות הזאת וערכה). אולי משום כך, משום „הרוגז“ של הישוב המכובד על המורים, אין בית-הספר אף הוא זוכה לאותה שימת-לב, אהדה והערצה שהיתה לו בשנים הקודמות.

אך אולי חטאנו גם למורים, גם לבית-הספר וגם לתלמידים הזקוקים להם. אם נתגלה פתאום, שאכן נכרתה „החלוציות“ מקרב המורים, הרי אולי קרה הדבר מחמת זה, שאנו לא החשבנו עוד, כמו בימים מקדם, את המורה, את המחנך, את הרב ואת החכם. אולי קרה הדבר משום זה שאנו מעמידים „מורים“ בחיפזון, שישמשו כעין תחליף למורים מומחים ומנוסים שאנו חסרים אותם. „בר-בירב דחד יומא“ היה לנו תמיד, אבל היום יש לנו „רב דחד יומא“, — מורה שמכשירים אותו, או אולי נכון יותר: „מדגירים“ אותו כמו אפרוח במדגרות הלולים, להיות מורה לשעת-חירום. כי יש לנו מחסור במורים מושלמים, שהולכים ומתמעטים, באשר חוקי הטבע שולטים גם במורים. אני מתכוון, כמובן, לחוקי החיים והמוות. כי בנוגע לחוקי-טבע אחרים, כמו, למשל, לענין קבלת משכורת בעיתה, כדי להתפרנס ממנה, אין הללו חלים על מורים בישראל.

אך מדוע אמנם לא יכשירו מורים מושלמים, טובים, מסורים, מומחים ותלמידי-חכמים בשביל צבא התלמידים ההולך וגדל בלי עין הרע, ואשר בעוד שנה, שנתים יגיע לרבע מיליון? — מדוע לא יקימו בתי-ספר למורים, סמינריונים משוכללים, עם פנימיות, אשר יאפשרו לצעירים מוכשרים וחלוצים לקנות את ההכשרה הדרושה, וגם להתמסר למקצוע הזה, שאינו אהוד היום על הנוער? — נדמה לי, שעם התקדמותנו בכל השטחים של חיים ממלכתיים, כמו בשטח הכספים והכלכלה, פיתוח המסים וההכשרה הפקידותית, המשטרתית והצבאית, התחילה אצלנו הנסיגה דווקא בשטח הזה של החינוך ובית-הספר. כי אמנם לא תוכלו להצביע על בנינים חדשים רבים של בתי-ספר שהוקמו בשנים האחרונות לתפארה, או של סמינריונים, או של גדודי מורים ומורות חדשים, צעירים וצעירות, אשר אומנו וצוידו כהלכה לקראת התפקיד הכבד של חינוך מאות-אלפים ילדים.

מדוע ייגרע הענין הזה מן הענינים האחרים שעוסק בהם ה"פיתוח", זה שמדברים עליו ומוציאים עליו מאות מיליונים במטבע חוץ ובמטבע שלנו? — מדוע דואגים אנו למאות קילומטרים של צינורות, שאנו מניחים באדמה, כדי להוליך מים למושבות רחוקות, ואיננו חושבים על השקעות דומות בחינוך הדור? האם צחיח האדם אינו יקר כל כך כמו צחיח האדמה? והאם נפש האדם אינה זקוקה לתרישה, זריעה, והשקאה? אדרבה, נפש־אדם מעובדת ומוכשרת ע"י הוראה מתאימה, ע"י נטיעה של אמונה וע"י זריעת הגרעינים הטובים של מידות גאות ומעשים טובים, — מסוגלת לתת יבול אשר יעלה לאין ערוך על היבול הניתן ע"י אדמה חרושה בטרקטור שנרכש באמצעות ה"פיתוח". בכל אופן, בלי העיבוד של נפש האדם אין יבול האדמה שוה ולא כלום בחשבונה האחרון של האומה. מדוע איפוא לא יהיו מקציבים סכומים גדולים מתקציב הפיתוח דווקא על פיתוח נפשו של הדור הצעיר? מדוע לא יוקמו סמינריונים משוכללים אשר יגדלו מחנכים ומורים למופת? מדוע לא יוקמו בתי־ספר בבנינים גאים ומרווחים ולא בדירות צפופות או במערות וכוכים "שאינם ראויים לשמש אפילו דיר לצאן", כפי שמתבטא ד"ר ז. חשין שחקר את עניני ירושלים. הגעו בעצמכם: בתי־ספר אפלולים ומעופשים, בלי חדר שימוש וללא מי־שתיה — נמצאים בעיר־הבירה של המדינה, לצידם של משרדי הממשלה, הכנסת, המוסדות הלאומיים הגבוהים. ולא עמד איש על כך, ולא העיר מי שצריך היה להעיר על כך עד היום, זה כמה שנים לתקומת המדינה. אבל ה"פיתוח" הלא קיים, ומאות מיליונים מוצאים על "פיתוח" זה בכבישים, בנמלים, בצינורות מים, בטרקטורים ובהכשרות רבות ללא־ספור. רק לבתי־הספר ולבית המורה לא הגיעו ה"פיתוחים" האלה. בכיתות בתי־הספר הצפיפות הולכת וגדלה. וכמעט בכל בית ספר לומדים בשתי משמרות. המחסור בחדרי־שימוש, במגרשי־משחק, במכשירים האלמנטריים שכל בית־חינוך זקוק להם — זועק ממש לשמים. ועל הכל — שורר מחסור במורים ובמורות. ישנה אדישות כלפי עובדי־פלחים אלה, אשר רק מידם ובהם תלויה התנובה הטובה של רוח האדם במדינה. כי רק בעמלם ובזיעת אפם, במוחם ובדמם, הם נוטעים את מטע העתיד על תלמי לבותיהם של הבנים והבנות — דור המחרת של ישראל.

מאתיים ושלושים אלף ילדים צועדים עם בוקר. קורי־התנומה לא נקרעו עוד כליל מעל עפעפיהם, אך בטוחות ונמרצות הם טופפים אל מול היום החדש. הם נושאים בצקלוניהם את הספר ואת המחברת ואת העיפרון, ואת מנת־הצידה, הטובה או הדלה, אשר הכינה האם לשעת ההפסקה הגדולה. ואולם בציקלונות אלה ארוזה עוד חבילה סמויה בלתי־נראית לעין: זוהי התקוה של העם, אשר הטיל אותה על הכתפים הקטנות האלה. ברם, מה ערך יש לתקוה זו, אם העם ומנהיגיו

שוכחים כעבור רגע את הדהוד הצעדים האלה, והם חוזרים לשיח־ושיג שלהם, לענינים הנכבדים והרמים, שאין להם דבר עם תינוקות של בית רבן, עם תורה ובית־ספר וכל אותה ה"בטלנות", שריח "ציונות" ו"ספרות" נודף ממנה.

על אזעקה בשעתה

יש סיכון לעתונאי בימים האלה לנגוע בנושא של חינוך ותרבות. כי אנו עומדים בסימן משק וכלכלה, והאווירה גדושה מספרים של תקציב. וכל אדם מישראל ממלא את מוחו, — וגם את פיהו, — פסוקים מתורת הכלכלה המדינית, הלכות יבוא ויצוא ומטבעות, מכס, מסים והשקעות. להזדקר לתוך ה"יריד" הזה של אנשים פיכחים ואנשי מעשה עם מאמר על בית־ספר או על צרכי השכלה בכלל, הרי זה כאילו באת בהצעה אל חברה עליזה המסובה אל שולחן־קלפים לקנות מיד את ספר "שבט מוסר", למשל.

ואולם אין להימלט מסיכון זה, אם יש בדעתך להעיר, על הליקויים או על הסחת־הדעת, המתבלטים פה ושם תוך כדי בנין המדינה. כל מלאכת הבנין הזאת נעשית אצלנו תוך בהילות מסויימת, כי השעה דוחקת. יש הרושם, כי עם יהודי זה, אשר במשך מאות שנים הפגין אורך־רוח וולוזל בזמן, מתוך ציפיה סבלנית למשיח אשר יבוא יום אחד ויקח על עצמו לבדו את טורח הגאולה וקיבוץ הגלויות ובנין הבית, ועוד, ועוד, — עם יהודי זה, בגישתו סוף־כל־סוף למלאכה הזאת לבדו, מבלי להסתמך על משיח, מוכיח היום קוצר־רוח וחוסר סבלנות דווקא. הוא הגיע מן הקצה אל הקצה, מקיצוניות אחת אל השנייה. עכשיו אין פנאי ואין שהות, והכל נעשה אצלנו בחיפזון גדול וב"טמפון", קיבוץ־הגלויות והפיתוח והמנגנון והתקציבים. ואגב פזיזות זו אנו מסיחים דעת, לפעמים, מתפקידים עיקריים. את הילד האהוב ביותר שוכחים בשעת חדווה, ברגעים של הילולה יתירה.

ההשכלה, ופוחת המדע, והתורה הולכת ונגנזת, אין איש שם אל לב, אין חרדה וכך הוסחה מן הדעת הדאגה להשכלה, למוח היהודי המופלא, אשר שימש לנו מכשיר־הגנה במשך דורות, במאות־השנים האפלות ביותר. אם יורד שער המטבע שלנו אנו נחרדים ונוזעקים, ומכל הצדדים מגיחים מומחים וחכמי־כלכלה המוכנים לתת לנו עצות טובות והדרכה. הזעקה מקיפה את כל בית ישראל: הלירה בסכנה! ואולם אם יורד שער המוח היהודי, אם מתמעטת בתוכנו ההשכלה, ופוחת המדע, והתורה הולכת ונגנזת, אין איש שם על לב, אין חרדה ואין מבוכה ואין גם עצות טובות. והלא אכן המצב הוא כזה, שאנו מתפרנסים

כבר היום רק מן המלאי של האינטליגנציה הרוחנית אשר נצטבר כאן מן הימים שעברו, מלפני היות המדינה. אז נקבצו ובאו הלום תורנים ומשכילים מכל התפוצות, אנשי רוח ותרבות, אשר רכשו להם תורה והשכלה בישיבות ובאוניברסיטאות אשר בחוץ-לארץ, או בבתי-ספר תיכוניים ומקצועיים שם. הללו באו הנה, כשהם מצויידים במיטב ההשכלה וההכשרה הכללית. מן המלאי הזה אנחנו ניוזנים, כי אנשי-רוח חדשים אינם באים היום, או שהם באים במספר זעום עד מאוד. והללו, אנשי ההשכלה הקודמים, מתמעטים והולכים, בשגם אנו מנצלים אותם ניצול רב. כי עד כמה שהם עוסקים בצרכי ציבור ומשרתים את הכלל, גם התורה שהביאו אתם הולכת ופוחתת. כבר אמרו חכמינו: המתעסק בצרכי ציבור, שוכח תלמודו.

*

למטבע הירוד יש תקוה. «כי יש לכסף מוצא, ומקום לזהב יזוקו». יש חליפין לכסף המתמעט. אפשר לקבל מלוות, הענקות, ממון של תרומות ומגביות בחוץ-לארץ. אבל לתורה והשכלה אין חליפין. אי-אפשר לסדר מגבית של השכלה לטובתנו כאן, ואין שילומים מסוגלים להשלים את מיעוט הדעת והמדע. אילו אפשר היה להשיג חבילות של תורה משומרת מן החוץ, כמו שמקבלים חבילת-מזון, למשל, באמצעות «סקריפים», לא היינו דואגים כל עיקר. הצרה היא, שדבר כזה לא יתכן בשום אופן. מחוץ לארץ אנו מקבלים מזמן לזמן מומחה לענף זה או פלוני של המדע החסר לנו, הבא אלינו לכמה חדשים. אבל מומחה אינו יכול למלא מקומן של שכבות רחבות בציבור, שכבות הספוגות השכלה, ידיעות, אינטליגנציה רוחנית ומקצועית. המומחה יכול, לכל היותר, לתת זריקה של ויטמין, אבל לא מזון ממש.

והנה שמענו משהו על הליקוי הזה, על דלדול ההשכלה אצלנו, על הסתלקותו ההדרגתית של החינוך התיכוני במדינת היהודים. אותה ה«גימנסיה», שהיתה מנסרת לפנים בחלל אווירו של תחום המושב היהודי, הולכת ושוקעת באופק חיינו החדשים כאן. לפנים, לפני דור אחד או שנים, היתה גימנסיה זו משאת נפשו של כל ילד יהודי, חלומם של כל בתי-האבות. מותר לנו להגיד, שבזכות הגימנסיה «הרצליה», בית-הספר התיכון הראשון בעברית, נבנתה תל-אביב, העיר העברית הראשונה על חולות ים-התיכון. כי הורים מרוסיה, אשר בשביל ילדיהם היתה חסומה הכניסה לבתי-הספר התיכוניים בארצם, התלהבו לקראת ההזדמנות למצוא בשבילם את ההשכלה הזאת בגימנסיה עברית בארץ-ישראל. ובצל הגימנסיה הזאת צצו וגדלו הפנסיונים, בתי המורים והמחנכים וכל הקרובים אליהם. והיתה ה«גימנסיה» בכלל דרך של תורה, המובילה לשערי המדע. היא היתה מעוררת תקוות ומעודדת את הנוער ללמוד ולהשכיל, להשתלם ולהתקדם.

בית-הספר התיכוני, על כל כיתותיו, דומה לסולם, אשר ראשו בשמים. יש לעלות בו ולהתרומם מעלה-מעלה. עצם המושג הזה של יכולת ההתעלות וההשתלמות היה מכשיר של חינוך, הממריץ את הנוער להישגים חדשים, לבלי לעמוד על עמדו היום, כי אם לבקש עוד ועוד. והחינוך התיכוני הזה, בין בית-הספר היסודי והאוניברסיטה, הוא הניתן באותו גיל, שבו הנוער מקבל צורה ואופי. הוא נוח או לקלוט ולעכל, להיות מושפע וגם להשפיע על אחרים, על החברה ועל האומה, מן הדעת, התבונה והעזרה שהוא מקבל מאחרים.

והנה שומעים אנחנו מספרים מדאיגים, העלולים גם להחריד, אם חודרים לתוך משמעותם. לפי כל המקובל במדינה מתוקנת ומסודרת, היו צריכים אצלנו חינוך תיכוני מחציתם של הנערים והנערות בגיל בית-הספר. ואם בגיל זה יש לנו במדינה היום מאה ושלושים אלף בנים ובנות, הרי צריכים היו שישים וחמישה אלף מהם — לכל הפחות, כי אצלנו אחוז הלומדים היה, כרגיל, רב יותר מאשר אצל אחרים, — לשבת על ספסלי גימנסיות. אבל המציאות אומרת, שיש לנו רק חמישה-עשר או שישה-עשר אלף כאלה, ואף מהם מסיימים את בית-הספר התיכוני רק החצי. זאת אומרת, כי יותר מחמישים אלף בנים ובנות, שצריכים היו, לפי כל חוקי החברה בזמנים אלה, לשבת על ספסלי בתי-הספר, כדי לקנות השכלה תיכונית, אינם יושבים ואינם לומדים. במדינות אחרות קהל נוער זה יושב ולומד, ואצלנו הוא נעדר ממקום תורה.

*

במה עסוק נוער זה? אולי הוא קורא אותה ספרות זולה המצטיינת בשפע של צילומי בחורות בלתי-לבושות. אולי הוא שוקד על בקיאות בספרות הספורט, או על מומחיות בכוכבי הקולנוע ועל שיעורי-ריקודים; או הוא עוסק בישיבה בטילה בבתי-קפה. אין ספק, שבתוכו נמצאים אלפי בעלי מוח וכישרון, כאלה שהיו מסוגלים להצטיין במדע, להמציא ולחדש, שהיו יכולים להתגלות כרופאים, מהנדסים, חוקרים ממדרגה ראשונה. הם היו מסוגלים להעשיר את המדינה יותר מכל חכמי-הכלכלה המדריכים אותה היום; הם היו מסוגלים לחזק יותר את מצב הבטחון, נוסף על תקציבים ומכשירים. כי האינטליגנציה היוצרת והפעילה היא בכל מדינה-שורת-ההגנה המבוצרת ביותר. ולנוכח כמות האוכלוסיה ההולכת וגדלה במדינות השכנות, יחד עם האיכות הגדלה אף היא שם במימדים חשובים למדי, — היה המוח היהודי השנון, שאינו בטל מתורה, מוכיח את יתרונו. ואולם חוסר הלימוד משרה על מוח זה לא רק בטלה אלא טימטום. עקב זה נוצר גם מרחק בין ההורים והבנים. הולך וגדל בקרב הנוער שלנו יחס של ביטול וזילזול כלפי המבוגרים, „הזקנים“, לא מחמת זה שהזקנים הם בטלנים, אלא מחמת זה שהזקנים עוד טרחו ולמדו בשעתם דברי-מה. לפעמים קרובות מתבלטת אותה

שינאה קדומה של עמיהארץ לתלמידי־חכמים, שינאה הגרועה ביותר. אין פה מלחמת האבות והבנים, כפי שהיתה מובנת ומקובלת בדורות הקודמים, עקב הבדל של טמפרמנט, חינוך, או השקפת עולם, אלא מחמת המרחק בהשכלה כללית, מחמת חסרון־מוח, או עודף־בטלה.

ושוב אנו חוזרים לאותה מימרא עתיקה האומרת, כי כל הנכסים האובדים יש להם חליפין, חוץ מן התורה. כי תלמיד־חכם שמת, מי מביא לנו חליפתו? — מטבע ירוד, אפשר להעלות את השער שלו על ידי כל מיני קומבינציות, אבל השכלה ירודה אין שום קומבינציה יכולה לשפר אותה, מחוץ לאותם המאמצים שהיו עושים גדולי האומה לפנים, כדי להרחיב את בתי־האולפנא ולהחדיר בעם את החרדה מפני עם־הארצות. והם לא נרתעו מלהכריז שגדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות. אמנם, עוד לא הגענו לשיעור כזה של עס־הארצות בדורנו, אבל סכנת הבערות והבורות מאיימת; הנמכת שיעור קומתנו התרבותית קיימת, ומשום כך כל אועקה היא בשעתה ובמקומה.

הבנים המנפצים קדשי אבות

אילו קרה מקרה זה של חילול בתי־כנסת באיזו מדינה אחרת, של גויים — איזה רעש היה קם בעולמנו! כמה טלגרמות של סופרי עתונים היו עפות, כמה משלחות של הסתדרויות עולמיות של יהודים היו פונות במחאות חריפות לנציגיה של אותה מדינה ולמעצמות האדירות. כמה מאמרים חוצבי להבות אש היו מתפרסמים בעתונות שלנו וכמה אסיפות־זעם היו נערכות בתפוצות, כדי להפגין נגד הפורעים המושחתים. ואילו הדבר קרה הפעם כאן, בכרך היהודי שבמדינת ישראל, בטבורה של העיר, הדבר נעשה בידי יהודים. אין ספק בכך, חילול קודש בצורה הפרועה ביותר, בשלושה בתי־כנסת נופצו ארונות הקודש, פוזרו ספרי־התורה, נקרעה הפרוכת, אל מי אפוא להפנות את המחאה? מחוץ לחילול הקודש יש כאן מתן הזדמנות לכל הגויים להסתולל בנו. להבא, בכל מקרה של התפרעות אנטישמית מסוג זה באחת מארצות הגויים, יוכלו הללו להפנות אותנו בכל השקט ובשמחה לאיד, כלפי עצמנו: "מה יש? — הרי גם אצלכם קורים דברים כאלה, ואם כן, האם תגידו שישראל היא מדינה אנטישמית?"...

היו כבר אצלנו מקרים של חילול בתי־קברות. פעם נגנבו קישוטי ברונזה ונחושת ממצבה; פעם שניה, לא מזמן, התפרצו אפילו לאוהל סגור על גבי קבר, שדדו כלים עשויים כסף, אך, עם כל הצער והכאב והעלבון שבמקרים אלה, הרי

נעשה הדבר למטרת שוד, בשל בצע כסף. הפעם, חילול-קודש זה של בתי-כנסת לא היה כלל לשם גניבה, כי אם לשם החילול עצמו. לא נגעו לרעה בתכשיטים של ספרי הקודש, כי אם קרעו וניפצו ופיזרו את הספרים סתם ככה. לא לשם ביוז נעשה המעשה, כי אם לשם בזיון, כדי להעליב, לפגוע ברגשותיהם של אחרים.

חילול-שם כזה אילו היה קורה בזמן מן הזמנים באיו עיירה יהודית, בעצם חודש אלול, חודש התשובה, — היה הסיפור על מעשה נורא זה עובר מדור לדור כמעשה אסון מזועזע. צומות היו נקבעים ובגדים היו נקרעים לסימן אבל, וזכר השימצה היה נשאר לדראון עולם. היום, וכאן אצלנו, זהו ענין לכרוניקה, ולכרוניקה דלה מאוד במספר שורותיה. כי דעת-הקהל הישראלית מוטרדת בענינים אחרים, חילוניים מאוד. החיים חולין הם ואין בהם מקום רב לדברי קודש. אולי תהיה התמרמרות לזמן מסוים בקרב חוגי החרדים. אך הקהל הרב לא יתן אל לבו את המעשה הזה.

*

אך אין זה ענין רק לאדוקים ולדתיים ולחרדים. אדרבה, חושש אני מאוד, כי למן הזמן שרבו אצלנו מפלגות דתיות, — הולכת ומתמעטת הדת; למן הזמן

ליד ראש רבני ארץ-ישראל, הרב הרצוג

שבת־הכנסיות ובת־המדרש התחילו לשמש במות שמעליהן נשמעים נאומי־
בחירות של מפלגות הדוגלות בקדושת הדת, ירד גם כבודם של בתי־תפילה
אלה. דווקא בגלל ההזדהות המתבלטת של דת וסוליטיקה, דת ומפלגה, — הולך
ונחלש יחס הכבוד אל קדשי האומה, אל המסורת הדתית ואל בית־הכנסת. לאט־לאט
נוצרת כעין חלוקה אדמיניסטרטיבית בין החול והקודש, בין ששת ימי המעשה
והשבת, בין החומר והרוח. בענינים החילוניים מטפלות בעיקר מפלגות חילוניות,
ואילו בעניני האמונה והדת — מטפלות רק המפלגות הדתיות לבדן. הציבור
הישראלי פוטר עצמו בצורה כזאת מן היחס שלו לריבונו של עולם. עניני הביטחון
והציוד המלחמתי מסורים לצבא; עניני המדיניות, הכספים והכלכלה — לכנסת
ולממשלה; ועניני שמים, שבת, תפילה ותורה — לאגף הדתי בישוב. והכל על
מקומו בא בשלום.

מובן, כי זהו מצב נוח מאוד בשביל המפלגות הדתיות. כי הן הלא רוצות
בכך, שיכירו בהן כמנצחים על המערכה הזאת, כבעלי מונופולין על היחסים שבין
אדם למקום. משל ל„כלי־קודש“, לכל הרבנים, הגבאים, הש״צים והשמשים,
העומדים כמתווכים בין מלכות שמים לדרי־מטה. ואולם ההשקפה הזאת זרה היא
ביסודה לרוח ישראל. תפיסה זו של נציגי הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, על פני
אדמות, היא בעצם לא רק זרה, אלא גם צוררת לתפיסת־העולם של העם
היהודי. האומה שלנו, לפי הצו העתיק, היא כולה ממלכת־כוהנים. האמונה העמוקה
היא נחלתו של כל אדם יהודי, וההרגשה שהוא עצמו, היהודי הפשוט, יכול להיות
מקורב לאלוקים, ולהתחטא לפניו, כבן לפני אביו, — הרגשה זו היא אחד הנכסים
הנדירים של עמנו.

אך עם ההסתגלות לרעיון החלוקה של שטחי־החיים שלנו, של שטחי החול
והקודש, בין מפלגות חילוניות ודתיות, — הולכת וגדלה האדישות הכללית לעניני
אמונה ודת. בינתיים מתבזבזו אצלנו נכס גדול של היהדות, שהיה ברשותנו כל
הימים. הרי זהו הנכס של בית־המדרש, של המקום אשר אליו היה בא היהודי
תמיד לשפוך את שיחו לפני אביו שבשמים. גדל אצלנו נוער, שמעודו לא ידע
את הנתיהב אל בית־תפילה. גדל אצלנו דור שאינו יודע מה זו „תפילה“, וכמובן,
לא את הרווחה הנפשית הניתנת לאדם על־ידי תפילה זו, ובעיקר על־ידי תפילה
בלחש. זה השיט הנפלא לתחומים הנאצלים, שבהם רוח האדם מחליפה כוח. ולא
רק זה: גדלים אצלנו היום, כפי הנראה, צעירים כאלה הרואים בבית מדרש או
בבית כנסת לא רק שריד טפל ומיותר מתקופה ישנה ונושנה, אלא גם כעין מצודה
של אויב, שיש לחתור תחתה ולהרסה, או לכל הפחות, להשפיל את כבודה
בעיני הקהל.

אין להתעלם משאלה זו, שאלת התרוקנות הדור הצעיר מכל זיקה לערכי ישראל המקודשים במשך דורות. אולי קרה הדבר משום זה שמנהיגיה ודובריה של אומתנו, אשר בתקופות שעברו היו עוסקים בעניני רוח ובחינוך לבבות, בהבעת רעיונות ובטיפוח ערכים לאומיים ואנושיים על ידי פובליציסטיקה מעמיקה, — התיישבו היום בקרונות הפוליטיקה והפליגו אל השוק של החומריות, אל דוכני הכלכלה והפיננסים, המילוות וההענקות, החיטים והדלק, כל האוצר הרוחני שלנו נשאר בלי אפסנאי, ובלי משמרת.

משום זה גדל לנו דור של פורקי עול ומתפרקים להכעיס. במקום אנשי־רוח, באים רודפי־רוח, ותחת חובת לבבות יש חיבת מריבות. אותה שעורריה במחנה העולים ליד נתניה, שבו נערכו פרעות מתוכננות של יהודים ביהודים, בליל־שבת דווקא, בתואנה של מחאה נגד הפליית העולים האשכנזים, כביכול לטובה, — היא רק אילוסטרציה קטנה לאותה הפקרות וריקניות שלקתה בהן האומה הישישה והתרבותית עם התחדשות נעוריה דווקא, בעצם ימי הבנין של הבית השלישי. כי חסרים לנו מדריכים, מחנכים ומורים בתקופה הזקוקה ביותר לאנשים אלה. המחסור במורים, חוסר חלוצים לבית־הספר, מסגיר את הדור הצעיר שלנו לסכנה הקשה ביותר בעיני העם היהודי, — לסכנת הבערות ועם־הארצות. זהו הפגע, אשר כנגדו נלחמה אומתנו כל ימי חייה.

הממשלה יכולה לעבד תכנית מפורטת של פיתוח, לקבוע תקציב מאוזן לפיתוח זה ולהשיג רוב בעדו בכנסת. אבל כל פיתוח של מדינה הוא בסימן שאלה אם אבד המפתח לאוצר הרוח של העם, ואם בניו של אותו העם מנפצים בעצם ידיהם את ארונות הקודש אשר בנו וקישטו אבותיהם, בגילה וברעדה, במשך אלפי שנים.

בתוך החזית האפורה

אחרי הימים הגדולים, שהיו גדושים מאמצים, מאבקים והישגים, באה, בדרך הטבע, התפרקות מסויימת. יש רצון לנוח, למתוח את האיברים אחרי המתיחות הנפשית; לשכוח את המציאות, ולהסיח את הדעת מכל הדאגות הפעוטות, היום־יומיות, שהן עטות על האדם החי כהמון צרעות ודבורים על כל פרח נותן ריח. והנה התפרקות זו היא־היא הקשה ביותר בשביל מדינה צעירה. העומדת עכשיו בעצם ליבלובה, בימי האביב שלה.

היו לנו ימי סבל, גבורה וניצחון. היו לנו ימי עליה. עלית המונים ועלית־

נשמה. הבחירות הראשונות במדינה. פתיחת הכנסת הראשונה ובחירת הנשיא הראשון. הוד מלכות וחזרת-העטרת ליושנה, חידוש המגע עם העבר המפואר. הגנה הגיעתנו הבשורה על חתימת ההסכם ברודוס. עוד הפעם אנו מגיעים לראשונות: זהו ההסכם הראשון שאנו חותמים עם אויב על שהאויב אשר יצא למלחמה עלינו, מבלי להכיר בנו כעם חפשי ועצמאי. — מכיר בנו כצד שווה, כמדינה חזקה, המוכשרת להכתיב תנאים לאחרים. אכן, אפשר להתגאות בהישג זה, אפשר להסתכל אחרנית ולהגיד בסיפוק: העמל, הקרבנות, הסבל, לא היו לשוא. האנשים שעשו את המלאכה עד היום עבדו עבודה נאה למען עמם. הם ראויים לשבח, וגם מגיע להם המרגוע אחרי התאזרות כזאת של מוח ועצבים.

*

אך כאן מתייצב נכחנו הגורל המיוחד של העם היהודי והוא פוסק פסוקו האכזרי: רק לא מרגוע. רק לא התפרקות המתחות. רק לא פיתוח החגורה. כי הנה רק היום אני מתחיל להציב לפניכם חמרים, חמרים, את התפקידים החדשים, הגדולים והכבדים. כי במשך הזמן שהייתם עסוקים בעשיית היסטוריה, ביצירה הנפלאה של חידוש נעורים ותחיית המסורת הצבאית מדורו של יהושע בן נון, נצטברה כאן, ברחוב שלכם, ערימת אשפה גדולה של המציאות היום-יומית. אתם הייתם בתוך המרחב הגדול, מחוץ להווה, באותו המרחב, ששם חיו של אדם הם כנקודה קטנה על פני יריעה רחבה, כגבעול דשא זעיר בתוך השדה, ורק גורלות עמים ודורות מתמודדים זה עם זה. ברם, הגיעה השעה לחזור מן המרחב ההוא אל הרחובות הפשוטים שלכם. והם העלו בינתיים קמשונים. הבתים נודדו, השלוליות התרבו וגם הצחנה בוקעת ועולה.

הפרוזה המכוערת מתדפקת על דלתנו. אנו רוצים בקצת שובה ונחת, בתקופה ידועה של מנוחה או של עבודה שקטה, מתונה ומסודרת, אחרי סערת הימים גדושי ההיסטוריה; ואולם המנוחה הזאת אינה ניתנת לנו. וכאשר שבים חיילינו מן המערכה הצבאית ומדינאינו מן המערכה המדינית, מזדקרים כנגדם ימי-חולין קשים ואכזריים בבית. מכל עבר מגיחים תפקידים, בעיות, דרישות. ההיסטוריה שלנו תוסיף לעשות את דרכה בהדר ובדהרה. אך בטרם נשב במרכבתה ההדורה, יהיה עלינו לעשות בדק-בית קפדני. עלינו להבטיח לעצמנו עורף מסודר. כי תוך מעשי הגבורה המזהירים הזנחנו קצת את המעשים האפורים. אנחנו בנינו את כביש הגבורה, בדם וביזע, ובחלוציות ראשונית, ואולם בה בשעה עלולים אחרים להרוס את הכנינים הפשוטים אשר השארנו מאחורינו.

*

כי הנה בה בשעה שחיילינו עומדים במישלטים, מציף זרם עכור ונאלח את הכרוניקה שלנו, זרם פשעים וגניבות. עוד לפני שתי-שלוש עשרות שנים היה

איש הישוב שלנו שאנן ושקט בביתו. ואילו היום מוכרח הוא להיסגר מאחורי בריחים ומנעולים ותריסין יום-יום, ולילה-לילה. כי אין חפץ ואין דבר אשר לא ייגנב מבעליו בימים אלה: החל מטבעת-קידושין ועירה ועד מכונית ג'יפ ענקית ואוטובוס גדול כתיבת נוח; למן קופסת סיגריות בקיוסק עד פרה הולנדית ברפת. וחבר הגנבים עצמם מקיף קשישים ומבוגרים, בעלי נסיון ומומחיות במלאכתם, וגם ילדים וילדות של כיתה ג' בבית-הספר. כאילו נעשה מקצוע זה, מקצוע הגנבות, מין טבע שני לתושבי הארץ הזאת אחרי הטבע הראשון שיש להם והוא לדרוס אנשים ונשים באמצעות הרכבת, המכוניות, האופניים והאופנוע, בכל כלי-רכב אשר יסיעו בו בני-אדם ומשאות. ואם היה חשש, שמא נתמעט מספרם של העושים במלאכה הזאת בימים ההיסטוריים הגדולים שעברו עלינו, באה החנינה הכללית מטעם עושי ההיסטוריה, והגדילה את המספר הזה כהנה וכהנה. בבת אחת הוצפו ערי הארץ ומושבותיה בני-חנינה אלה, אשר התחילו לגלות את כוחם ולבדוק, אם לא אבד להם כשרונם במשך ימי שבתם בטלים ומשתעממים מאחורי הדלת הנעולה של תא בית הסוהר. נפתחו רפתות וקופות-ברזל וחלונות-הראווה של בתי-מסחר, ותריסין של מחסנים, ואשנבים של קיוסקים, ודלתות דירותיהם הפרטיות של אזרחים, אחרי אשר נפתחו שערי הרחמים והחנינה של ממשלתנו.

*

ומחוץ לגל-הפשעים הזה הולך ומתרומם גל שני של מרירות וזעם בקרב עולים חדשים, מחוסרי דירות ועבודה, ההולכים ומצטברים בפרבריהן ובמחיצותיהן של הערים הגדולות, איני יודע, אם היתה איזו תכנית בכל עבודת השיכון של העולים החדשים. אבל השיכון סתם בעיר ערבית נטושה, כמו השיכון בבתים העזובים של יפו, בלי תכנית מחושבת, בלי אפשרויות של פרנסה, — עלול להצמיח צרות ודאגות לאין ספור. הערבוביה הזאת של לשונות ותרבויות שונות, של כל מיני גלויות ומיני הרגלים מנוגדים, הולכת וגדלה ומגדלת הווי מיוחד, שקשה יהיה להשליט בה סדר ותיכון אחרי תקופה של הפקרות ועזובה, שאיש לא שם לב אליה. בעוד מועד צריך היה לחשוב על כך, שתמורת הרווחה הזאת שניתנה לנו בצורת דירות נטושות הפותרות לפי שעה את בעיית הדיור, נצטרך לשלם מחיר יקר עקב הצטופפות המונים במקום אחד, על גבול הכרך, שהם מתמלאים מרירות וקינאה וזעם על חוסר יכולתם להיכנס ולהסתגל לחיים החדשים שבמחיצתם. אין לשכוח, כי בתוך מצוקה וצפיפות צצים ועולים לא רק תלי-אשפה, כי אם גם מחרחרי-ריב, כבר מי-שהוא משסה את העולים מארצות המזרח בעולים מן המערב, כבר יש מי שלוחש, כי הספרדים והמוגרבים, למשל, מקופחים בארץ הזאת ע"י ה"אשכנזים" אשר תפסו להם את כל הבתים היפים ואת כל

המשרות הטובות והשמנות. ובוודאי ובוודאי שיש כבר כאלה המעוניינים לסדר הפגנות-מחאה ותהלוכות-זעם וצעקות-מיואשים.

*

ועל הכל — שאלת הקליטה של העולים החדשים. האלפים והרבבות מגיעים ועולים על חופי המולדת. כל פסוקי-הנבואה לובשים עור ועצמות. החזון של שיבת ציון הולך ומתגשם לעינינו. אבל הנביאים ובעלי החזון לא חשבו בשעתם על מקום הדירה והעבודה. „מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם?” — שאל הנביא בראותו בעיני רוחו את קיבוץ הגלויות, כאשר בנים יבואו מרחוק והבנות על צד תאמנה. אכן, אין צורך לדאוג ליונה העפה אל ארובתה, — אבל שבי ציון בימינו זקוקים לדירה, ולרהיטים וכלי-בית, ולו גם צנועים ביותר, וגם לעבודה ופרנסה. אין לסמוך רק על כפרים נטושים, על ביקתות וצריפים. כי אין אלה משכנות ובתי-מגורים מתאימים לאנשים אלה אפילו אלמלא היו הרוסים למחצה, עקב פעולות המלחמה.

ועוד לא הספקנו לשית את לבנו לדאגה זאת והנה עלה וגדלה בעית הסיודר של החייל המשוחרר, התזזזר לביתו אחרי מילוי חובתו בצבא. איפה ביתו, משרדו, בית-מלאכתו היום? — האם יכול הוא להיקלט שוב בתוך שטף-החיים הרגילים? בינתיים יתכן שנהרס העסק או הענף, שבו היה עסוק; יתכן שבינתיים אבדה יכולת עבודתו בגלל מחלה או נכות. והרי הדאגה הדחופה לגורל הנכים, אשר נתנו מגופם ובריאותם לשרות העם והדאגה למשפחות השכולות, אשר מפרנסיהן לא חזרו לביתם.

*

כל הצרכים האלה, של חיי החולין, נערמים לנגד עינינו ערימות, ערימות ההולכות וגדלות לבלי שיעור, והם קוראים אותנו להסתערות מחודשת. כאן אנו נקראים לגיוס כל הכוחות הלוציים אשר בעם, בתפוצות ובישראל, כי אכן תפקיד חלוצי שאין דומה לו הוטל על דורנו זה: להעפיל בלי הרף, לעלות מעלה, מעלה, מבלי להרפות מן המתיחות והדריכות. ליצור את זוטאריכים ההיסטוריים המזהירים לדורות, ולטאטא, באותו זמן, את האשפה מן הסימטאות של ההווי שלנו. מידת המסירות וההתנדבות היהודית אשר הראתה נפלאות במערכה נגד האויב, לא תהיה נחשלת במערכת הבניין והעידוד הפנימית. רק בל תהיה אצלנו הפוגה, אל יגונב ללב הרצון להשיב לנו את המנוחה והמרגוע והנוחיות הפרטית. כי עודנו נתבעים לגיוס כללי, לא רק למיבצעי גבורה היסטוריים, כי אם לעבודת-נמלים אפורה.

*

האגדה מספרת, כי שאל זכה למלוכה בגלל זה שהסבא שלו היה מדליק

מנורות בלילות, כדי להאיר לעוברי־דרכים. הדור שלנו, שזכה לימי מלכות, לעצמאות ולחופש, מן הדין הוא שידליק פנסים לאחרים, שישים את דעתו על כך כי חובה מוטלת עליו לזרוע אור עד כמה שאפשר, על דרך הטלטולים של אחיו, למסוך לתוך הקדרות של ימיהם קצת אורה ונחמה.

על סכנת הפשרעים

„ימי שפוט השופטים“ — הם לפי המבואר בספרותנו, אותם הימים שבהם הדור שופט את שופטיו. אין זה בסדר, כמובן, כי השופט הוא בעל הסמכות העליונה. ובכל זאת יש זמנים, שהשופטים צריכים לשמוע חוות־דעתו של הקהל על פסקי־הדין שלהם. נדמה לי, שדעת־הקהל שלנו אף היא מאוחדת בנקודה זו: פסקי־הדין של שופטינו ביחס לעבריינים נראים קלים יותר מדי. אמנם לא ביחס לאלה שעברו על תקנות הפיקוח, או על תקנות המסים והגוביינות. הללו נענשים דווקא בכל חומר־הדין; והקנסות המוטלים, למשל, על מפגרים בתשלום מסים הם גבוהים למדי. ואולם ביחס לעבריינים ממש, לדוקרים בסכין, לשוברי צלעות, למפוצצי שינים ולמסמאי עינים, למתקיפי שוטרים, לפורעי־פרעות בבנינים ציבוריים ועוד, ועוד, — ביחס לכל אלה מידת הרחמים מתגלגלת לפעמים תכופות מאוד.

ומנהג חדש בא למדינה שלנו: כמעט כל הרוצחים, האנסים, שוחטי נשיהם ומחנקי ארוסותיהם מתגלים בתור משוגעים, מטורפים, פסיכופאטים, „שאינם אחראים למעשיהם“. כל העולם התחתון ההולך וקונה לו שביתה אצלנו, לצערנו ולחרדתנו, אפוף מלכתזילה, בטרם עוד יובא למשפט, הילה של פאתולוגיה. רופאים וכל הבודקים גנזי נסתרות הנפש ניצבים כבר מוכנים ומזומנים להעיד ולאשר שאכן חבר־משוגעים הוא, עולם זה, מעין קואופראטיב גדול של חולי־רוח. בעצם בכל אורח־חיהם הם בריאים ושלמים. אוכלים ושותים ועוסקים בכל מיני עסקים ככל בני־האדם מן הישוב. אך כאשר יעלה עליהם הרוח לרצוח נפש או לשדוד או לאנוס, — ידבק בהם הטירוף, והדבר כבר ידוע ומפורסם. אותו ברנש, שהיה מתקיף בחורות צעירות שעמדו בתור לאוטובוסים, ליד התחנה המרכזית, ודוקר בסכין בזרועותיהן כאשר נתפס בידי הקהל התחיל מצעק: „משוגע אני!“ כי כבר ידע אדם זה, כי על כל פשעים יכסה השיגעון.

*

איזו מין ליבראליות שוטה מסוף המאה התשע־עשרה, שהיתה נחלתם של

כמה מתקני-עולם אוילים ותמימים, הציפה את יודעי החוק שלנו כאן בארץ, דווקא בימים האכזרים והקשים של תקופתנו. זכורים לנו הימים ההם, כאשר פתאום נפוצה האופנה, בספרות ובאמנות, להעריץ את ה"יחפים" וה"יצאניות" וכל יתר טיפוסי המרתף החברותי. בבת-אחת הזרימו על העולם התחתון גלים-גלים של חמלה וחסד. יצירותיו של מאכסים גורקי נעשו ספרי-המופת של האסכולה ההיא שהרימה דווקא את הבריון למדרגה עילאית. האינטליגנציה הרוסית, שהיתה נוטה כל ימיה למאזוכיזם, להלקאה עצמית, התחילה מטפחת תרבות זו של הערצת הטיפוסים האפלים ויוצאי-הדופן ולתאר אותם כקרבתנות, הסובלים בגלל פשעי החברה. מאותה תקופה שרדו לנו כל התיאוריות הרחמניות המייצגות את הפושע, את בעל האינסטינקטים המסוכנים, כאדם שהחברה אחראית לו, או כחולה, שמן הצדק והיושר לטפל בו באהבה וברחמים גדולים. מובן מאליו, שבעלי תיאוריה זו מתנגדים בכל תוקף לעונש המוות; ומובן מאליו שבגלל רחמים אלה על אכזרים, מוצף העולם פשעים משונים ונוראים שלא היו דוגמתם. ביחוד לקחה המדינה שלנו ממכה זו של פשעים ההולכים ומתרבים בעטייה של השקפה ליבראלית-שוטה זו, שעדיין אנחנו מחזיקים בה, בשעה שבכל הארצות האחרות כבר עמדו על טיבה מזמן. והרי פושע, שמודה בעצמו, כי רצח וגם שדד, מתאר את עצמו במכתב ארוך שהכין, כי רק קרבן החברה הוא, וכי לא הוא אשם ואחראי למעשיו, כי אם הציבור.

נוסף על ליבראליות אומללה זו שירשנו מתקופת הדקדנס הרוסי והגרמני, יש לנו עוד "נכס" משונה, ששרד לנו מימי המנדט, וגם הוא מסייע להתפשטותה של העבריינות. כוונתי היא לאותה "פרוצידורה" מסובכת של המשפט האנגלי ולאותן תקנות מיוחדות הנגררות בעקבותיה, המכבידות על דעת-הקהל להגדיר כראוי את הפשע והפושע, ולהכתים אותה בעיני העם בכל הצבעים הכהים הדרושים, כדי להרתיע מפניהם את הדור ההולך וגדל. עדיין יש לנו אותו חוק של "בויון בית-הדין", שאפשר לפרשו לכמה פירושים, והוא מאיים בקנסות ועונשין, אם העתונות או דעת-הקהל מגיבה בהתמרמרות על פשע מתועב, בטרם הופיע הנאשם בפני השופט. הדבר מגיע לידי כך, שאסור אפילו לכנות בשם "רוצח" את האיש אשר הודה ברצח, כל זמן שהשופט לא חרץ את משפטו. אדם שמכריז ומודיע על עצמו, כי הוא-הוא הרוצח; הוא מאשר זאת בכתב-ידו; הוא כותב מכתבים על כך; הוא משנן הודאה זו באוזני שוטרים, עתונאים, והוא אפילו נתפס בשעת מעשה — כל זמן שהשופט לא הוציא את פסק-דינו הרי הוא רק "חשוד". כך דורש השכל האנגלי, ואנחנו מחוייבים לקבל עלינו שכל זה, שהוא, אליבא דכולא עלמא, מופרך ובלתי-מתקבל על הדעת. כיצד עלינו לכתוב

„חשוד ברצח“ על אדם המעיד על עצמו שהוא הרוצח? אבל זאת היא ה„אובייקטיביות“, כביכול, של המשפט האנגלי. זו היא אותה ה„אובייקטיביות“ של הממשלה האנגלית המאנדאטורית, אשר כתבה על כל המיסמכים, התעודות, המטבעות הרשמיים שלה את השם „פְּלֶשֶׁתִּינָה־א״י“ ואסרה לבטא את השם „א״י“ במלואו. הכל ידעו, כי שתי האותיות האלה הן ראשי־תיבות של „ארץ־ישראל“, ובכל זאת אסור היה לכתוב את השם הזה במלואו, כי אם דווקא בראשי־תיבות, כדי להצניע את השם העברי של הארץ. זאת היתה ה„נייטראליות“, או ה„אובייקטיביות“ המטומטמת של המשטר המאנדאטורי. האם עלינו להמשיך במנהגים צבועים וטפשיים כאלה? האם גם עלינו להתחסד ולהעמיד פנים, שאיננו יודעים מה זה „א״י“? — עד מתי תחייב אצלנו פרוצידורה זו, לקוחה ממנהגי התחסדות מסוג זה? עד מתי נלמד מאותם בעלי־הגיון אשר הצליחו בשעתם להסביר ברוב פיקחותם, כי „בית לאומי“ ליהודים הוא מין בית שליהודים אין בו דריסת־רגל בשעה שהם נמלטים מפני רוצחים.

*

הגיעה השעה שנשחרר את המשפט שלנו מאותם דיקדוקי־צביעות או בטלנות המסכנים את שלום הציבור. מדינתנו הקטנה והמדולדלת, הנאבקת בקשיים כלכליים וכספיים, המוכרחה להגן יום־יום על עצמה מפחד התקפתם של אויבים הצרים עליה מכל צד, — אינה יכולה עוד להיות מופקרת גם לאלמנטים מסוכנים השורצים בתוכה והמאיימים על נפשם ורכושם של תושביה. אי־אפשר שתוך מלחמת־הקיום שמנהל כל תושב הארץ הזאת, במאמץ עצבים וביגיע כפיו ומוחו, יצטרך עוד לפחד כל רגע מפני מתקיפים ושוודדים, גנבים ובוזזים ולחרוד לשלום ילדיו וילדותיו מפני אנסים ורוצחים „מטורפים“ וחולי מחלות מין, ומצב זה הלא ילך הלך ורע, כל זמן שתהא שלטת בתוכנו אותה הדעה, כי עבריינים אלה הם „קרבנות“ הסדר החברתי הלקוי; או אנשים מסכנים, נעביך, הזקוקים לטיפול רפואי. המצב ילך ורע, כל זמן שמחוקקינו יסיחו את דעתם מן האמור, כי שופך דם האדם באדם דמו ישפך, אלא ישתדלו לשכנע את עצמם ואחרים, כי אסור להנהיג עונש מוות במדינה. והסכנה הזאת מחייבת אותנו להכניס בלי דיחוי את השינויים הנחוצים בפרוצידורה ובכל השרידים האחרים של המשטר המאנדאטורי. כשרוצחים ודאיים הם רק „חשודים“, — חשוד מאוד שלומו ובטחונו של האזרח במדינה.

יש צורך לייקר את חיי האדם בארצנו, לא פחות מכפי שמייקרים את צרכי החיים. אם דואגים אנו להעלאת ערכו של המטבע הישראלי, על אחת כמה וכמה שעלינו לדאוג להעלאת ערכם של חיי האזרח הישראלי, שלא יהיו הפקר לכל פושע, בריון או פסיכופאט. לצערנו אין דעת־הקהל שלנו מופנית לתופעות

המסוכנות ביותר, אלא היא מוכוונת, כפעם בפעם, מטעמים מפלגתיים, על פי רוב, לעיניים, אשר עם כל פגיעתם אינם מהווים סכנה ישירה לחיי האדם. ואילו על הגידול הממאיר הזה של רוצחים, סכינאים ואנסים מעדיפים את השתיקה. ואין הציבור נסער למקרא הכרוניקה המספרת יום-יום, על "מעשים מגונים" הנעשים בגופתיים של ילדים, למשל, כאילו זוהי תופעה מחוייבת המציאות. דעת-הקהל, כרגיל, נרגזת אחרי כל מעשה-פשע ומטיחה דברים נגד המשטרה, אם זו אינה ממהרת לגלות את הפושע. אבל היא אינה נותנת לעצמה דינ־וחשבון, כי אין להתרגו על המשטרה, כי אם על האווירה הנוחה שנוצרה כאן בשביל פושעים. כי הללו בטוחים תמיד, שחיייהם לא יקופחו, כי עונש־מוות איננו נהוג כאן, כי מידת הרחמים מתגלגלת עליהם תמיד; והעיקר — כי יש לציידם תמיד "פרוצידורה", אשר הוריש לעם ישראל המשטר המאנדאטורי, ה"אובייקטיבי"; אותו משטר, אשר הגן, כידוע, תמיד בהגנות וב"פייר פליי" על החלשים והנרדפים. ה"פרוצידורה" הזאת גורמת לנו לקרוא שוב לימינו אלה: "ימי שפוט השופטים".

גלגל הזמן והגלגלים הקטנים

הבה נשווח קצת על עיניים קטנים ופעוטים, לכאורה, שאין אישי הציבור ודובריו מטפלים בהם בכל ימות השנה, וגם אנו, העיתונאים, מזלזלים בהם. כי אנו טרודים תמיד בהוויות גדולות, במדיניות ה"גבוהה", בל אחטא בשפתי, בפרובלימות המנסרות בחלל עולמנו.

בינתיים מתרבה העזובה בביתנו. אם איננו מזהירים מפני הליקויים, הפגעים הקטנים היום-יומיים, מצטברת ערימת האשפה. משתלטים המנהגים הרעים, גוברת ההפקרות ובוקע ועולה ה"צפצוף" החוצפני על הכל. ברחובותינו ובמקומות הציבוריים מתאזרחים בעלי המרפקים והאגרופים, או בעלי הנגעים המוסריים העלולים לחבל כל ישוב תרבותי. וכך בולעת החזית הגדולה שלנו את החזית הקטנה. למען האמת עלינו להגיד, כי אין זו חזית קטנה כל עיקר. אנחנו איננו רגילים להקדיש לה מאמרים ראשיים וטיפול קפדני, אך משום זה היא אינה נעשית קטנה כלל. כי פגעים קטנים הללו שנעוצים הם בחזית הקטנה, לכאורה, עלולים לחבל את כל מעשי ידינו. מה יצא לנו מן הנצחונות המדיניים הגדולים, כאשר בוא יבואו, אם בביתנו פנימה לא ישלוט הסדר? ...

ולפיכך אל נא נזלזל בנושאים קטנים אלה, התופסים אצלנו, כרגיל, מקום רק בכרוניקה. דיון מורליי, בעל המסות המפורסם, אמר פעם: „אין ספק כי חלק גדול מן הפואיזיה הלירית הנשגבה נכתב תחת רישומן של נשים יפות, אבל בכל זאת לא היה גם הוא נכתב כלל בלי ספל קפה שחור“. הספל של הקפה הפרוזאי חשוב הוא ליצירה לירית לא פחות מאשר הרושם הנהדר של נשים עדינות ויפות, ואני סבור, כי הנשים לא תהיינה נעלבות בגלל זה. גם היצירה היפה של מולדת לעם היהודי לא תיתכן בלי ספל הקפה השחור — כלומר בלי הטיפול בעניינים קטנים ופרוזאיים, שהם עכורים ואפלוליים ובלתי ממותקים. למרות העובדה שמולדת בכלל היא ענין נשגב ונהדר ומליצי מאד, השופע גאון והוד.

*

הנה שמחים אנו, למשל, על העליה הפנימית המבורכת, בלי עין הרע, הניכרת בישוב. ועל לידת שלישיה או תאומים לזוג-הורים מוצלח אנו מברשים לקוראינו בצהלה רבה. איננו חושבים באותה שעה על הצער הרב של גידול אותה השלישיה או התאומים, על הדאגה והחרדה הממלאה את לב ההורים עד אשר יזכו להעמיד את הילדים על רגליהם הרכות; על השנים הרבות, שנות עמל ועבודה וטיפול בלתי-פוסק, אשר יעברו עד אשר יגדלו הילדים האלה והיו לנערים ואחרי כן למבוגרים, העומדים ברשות עצמם. והנה אז, בסופן של השנים הארוכות והמייגעות האלה, מה יהיה למבוגרים ההם כאשר יעברו ברחובות ובכבישים של הארץ הזאת? האם חשבנו את המחשבה הזאת? — והלא באותו גליון העיתון עצמו, שבו קראנו על לידת השלישיה והתאומים, אנו קוראים על תאונת-דרכים אחת ושניה ושלישית, אשר בהן נתקפחו חייהם של שלושה, ארבעה, חמישה אנשים, מגודלים, חסונים, בריאים, שכבר גדלו הם עצמם ואשר הם כבר עוסקים בגידול בנים שלהם. ואם שיחק להם מזלם והם לא נפגעו פגעי-מוות בתאונות, הרי בכל אופן יצאו פצועים ומרוטשים. למי צלעות שבורות, למי רגל קטועה, למי מוח מוזעזע.

*

בימים הקדומים אמר ר' יהושע בן לוי: „בשעה שאדם הולך בדרך, איקוניא של מלאכים מהלכין לפניו ומכריזין ואומרים: תנו מקום לאיקונין של הקדוש ברוך הוא...“ ואולם בימים אלה כשאיקונין של הקדוש ברוך הוא יוצא לדרך, כל הפלוגה של המלאכים הטובים עם ההכרזה היפה שלה אינה יכולה לעמוד בפני האופנוע הדוהר, שעליו רכוב אביר בן שבע-עשרה ומאחוריו צמודה בחירת לבו בת השש-עשרה אשר שערותיה מסוערות ברוח. הללו טסים להנאתם ברחובות העיר מבלי שים לב לבני-אדם שנוצרו בצלם אלוקים המזדמנים להם בדרך. ומהירות הטיסה שלהם עוברת בלי ספק את טיסת האיקוניא של מלאכי ר' יהושע

בן לוי. אפשר, שאני מסכן את עצמי להיראות בפני הקוראים כאדם בעל־גוזמאות, שאבד לו חוש הפרופורציה, ובכל זאת לא אמנע עצמי מלהגיד, כי האופנוע הזה הוא האויב מספר אחד של הישוב היהודי בארץ. אם הישוב לא יחסל אותו, סופו שהוא יחסל, חס ושלום, את הישוב, בל אפתח פה לשטן.

כי מספר הנערים הזרזים הרוצים להתהדר בפני הנערות בימים אלה אינו פחות ממספר הפרשים האבירים בימי הביניים, אשר רצו להצטיין אף הם בגבורתם ובאומץ לבם בעיניהן של בנות־האצילים היפות. משום זה הזדקרו לכל מיני סכנות, ששו לקראת כל קרב, שמשמעותו היתה יכולה להיות רק להרוג או להיהרג. החיים היו כקליפת־השום לעומת בת־הצחוק האדיבה, אשר בה זיכתה העלמה היפה את המנצח. ובמה יזכה נער את ארחו לפני הבחורה שלו, בימים האלה, כשאין דו־קרב נהוג לפי הכללים של ימי־הביניים, ואין מסדרים ברחובות תל־אביב זירה של התגוששות במעמד מלכים ונסיכים ורוזנים? ... הלא רק בזה שירכיב אותה על גב אופנוע דוהר במרומי קרת. אך האביר של אז סיכן רק את נפשו הוא. הוא נלחם באומץ־רוח למען קבל מיד הנסיכה הענוגה את הסודר שלה לזוכרת. הוא לבדו יצא אל המערכה והפקיר את חייו הוא. ואולם היום — אנחנו כולנו הפקר. עפר ואפר אנחנו תחת גלגלי האופנוע של האביר המודרני, כשהוא דוהר, ביום שבת או מועד דווקא, במעלה רחוב אלנבי במלוא הקיטור, במלוא הרעש והנפץ, במלוא המהירות והיהירות, עם הבחורה המשולהבת הצמודה אל גבו. דומה הדבר, כאילו הכבישים בתל־אביב ובארץ כולה נסללו בשעתם בידי עובדים יהודים נאמנים, בימי שרב ולהט, ביגע וביזע ובגעגועי הלב, רק לשם דהירה זו במיוחד; רק בשביל הנאתו של בארון צעיר זה, המבטל כעפרא דארעא את כל היקום ואת כל החי הרוחש על פני האדמה הזאת, הנמצא במקרה על פני דרכו.

מדוע אנו מחשים, ומדוע אין בתוכנו איש אשר יתעורר על תאונות הדרכים, המתרבות והולכות מיום ליום והמשאירות בעקבותיהן משפחות שכולות, אלמנות ויתומים, או בעלי מומים ונכים? אילו היו נספים שלושה־ארבעה תושבים יום־יום במחלה מדבקת, היינו מתריעים בעוז על סכנת המגיפה, והיינו מתגייסים כולנו למלחמה נגדה. ואולם כאשר יום־יום נגדעים חייהם של שלושה, ארבעה וגם חמישה אנשים ונשים, זקנים וילדים, בתאונות אלה, שבתשעים אחוזים מהן אפשר היה למנוע אותן, — אנו, בני ישוב תרבותי, מפותח ומפוכח, המצטיין בבינה יתירה ובאהבת החיים, מקבלים עלינו את הדין, כאילו גזירה היא מן השמים שאין לבטלה. כנגד אופנת האופנוע, למשל, הדוהר והדורס, אנו כולנו חסרי אונים וחדלי ישע, והלא מי כמונו צריך להחשיב את הדרך ולשמור עליה. ה"דרך" שבבילנו היא גם מושג מוסרי. אנו מצמידים את השם הזה

לכל המושגים הנאצלים. ספר-הספרים שלנו מדבר על דרך החיים, דרך-
תבונות, דרך אמת, דרך חכמה, דרך בינה, דרך צדקה ועוד. כי
אין שום תרבות רוחנית בלי מושג זה של דרך, אשר בה צועדים אנשים לבטח
את דרכם לקראת מטרה מסוימת. כל אוכלוסיה, שאין לה בטחון בדרכים, שבכל
כבישיה ומסלוליה אורבת לה ההפקרות עם כל התאונות הנגררות אחריה, מוכרחת
להיות נחשלת בהתחרות-המירוץ העולמית הגדולה. כדאי לזכור זאת לעת תקופת
השנה. כאשר גלגל הזמן סובב הולך לעינינו ואנו עומדים נפעמים ונרעשים
למראות אשר יגולל לפנינו, נזכור גם את הגלגלים הקטנים, הפשוטים והפרוזאיים
למאוד. הסובכים במהירות שטנית על פני הדרכים ואורבים לחייו של כל אחד
ואחד מאתנו.

„היינו בזבזנים עד מאוד“

החטא הגדול שלנו עדיין הוא הביזבז. „ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד
מאוד.“ — שר טשרניחובסקי לפני כמה שנים, כאשר זרענו בחיק האדמה
לא עוד „פניני זוגיות של כוסמת, זרע חיטה כבדה“, כי אם את „הטובים בבנינו,
נוצר טהר-חלומות, ברי-לב, נקיי כפיים“. אכן, כאשר קיווה המשורר, עלה הצמח
בעיתו. הזרע אשר הוטמן באדמה עשה „מאה שערים הוד וכות, קודש לעם
מכורתו“. לא היה זה חטא בשעתו, כי אם קרבן הכרחי, אשר בזכותו הגענו
לקוממיות. ואולם מן הימים ההם נשאר לנו טבע הביזבז, בנפש וברכוש;
הביזבז לא בזריעה, כי אם באכילת הקציר. כי היום אנו מבזבזים לא
לשם השקעה, כי אם לשם כיליון והרס סתם.

•

עוד לא תמו ימי האבל אחרי אסון משק מעגן, וכבר עברנו עליו לסדר-
היום, כאילו לא היו קיימים מעולם שבעה-עשר הקרבנות, אנשי ההוד והגבורה,
הענווה והמעש, שניספו לפתע-פתאום, על לא דבר, בשל איזה להטוט ללא-צורך.
כאילו לא נשארו עדיין בתוכנו הורים ובנים שכולים ומיותמים, פצועים קשה,
שקיומם בעתיד יהיה רצוף. „הטמפו“ של חיינו יותר מדי תוסס ונמהר, כאילו
אמרנו לקפל בשבוע ימים את המוטל לעשות במשך שנים: אף על פי שבדרך
המעשה הממשי ופריון העבודה איננו זריזים כל כך. „הטמפו“ הוא אמנם אמריקני,
אבל כושר המעשה הוא של קבציאל, העיירה הקטנה מימות מנדלי מוכר-ספרים.
כל שינוי קל בחיים דורש ויכוחים, ועדות, ועדות-משנה ודחיות לאין-קץ. הרחקת
גדר-דחיה אחת מרשות הרבים, תיקון זעיר במידרכה ציבורית, הרחבת רחוב

אחד, שהוא נעשה צר מדי לתנועה, או הרחקת פסי-הרכבת שאינם כבר לשימוש, מתוך מרכזה של העיר, כדי להסיר את המחסום המפריע לתנועת הדרכים ולחסוך זמן והוצאות, — כל הדברים האלה נעשים מתוך-מתוך דווקא, לאט, או תוך דחיות מרובות. אבל הפזיזות הפנימית שלנו היא למעלה-למעלה. במשך ימים אחדים אנחנו דולגים על המאורעות הטראגיים ביותר, שהיו צריכים להעסיק אותנו ולעוררנו לחשבון-נפש מעמיק.

*

כי בעצם הדבר, ביזבוז זה, ביזבוז נפשות, אינו מסעיר את רובו של הציבור. התרגלנו לתאונות קשות, שבהן מתקפחים ללא טעם חיי אדם, כאילו היינו כאן ישוב של מאות מיליונים בני-אדם, כמו בהודו הרחוקה, שאגב טבילה במים הקדושים של הגאנגס מתמעכים ונדרסים שם אלפי איש, כמו קן של נמלים, ואין הדבר עושה רושם. כך הוא הדבר גם אצלנו: אי-שם נטבעו כמה ילדים. שהתרחצו בשטח אסור לרחיצה. מה בכך? — במקום פלוני נפלו והתעלפו וגם מתו ילדים שהשתתפו בטיול; בנקודה אלמונית נדרסו על-ידי טראקטור או טנדר נערים או נערות. שנסעו למקום עבודה. מכוניות מתהפכות, מתנגשות, מידרדרות מן הכביש. איזה חידוש יש בכאן? — אמנם, בינתיים היו אבידות בנפש. — ובכך? כיצד אפשר הדבר, שלא ייפגעו בני-אדם? —

*

אילו היה מצייר משהו ציור אופייני מחיי הישוב היה צריך לסמל את הבזבזנות הזאת, את הרשלנות, את הזילזול בחיי אדם. כדאי היה לו לצייר תמונה זו מן המציאות שלנו: אם עסוקה בכביסה ומאחוריה שני ילדים פעוטים, עסוקים אף הם, בכתשת פצצה או רימון. מאיין להם, לפעוטות אלה, פצצה, או רימון-יד, או קלע? — אל תשאלו: זהו נוסח החיים. אם אין הפעוט עוסק בפירוק פצצה, הרי הוא מתהלך לו יחידי בין שיחים או ערוצי נחל, באישון לילה, במרחק קילומטרים מבית הוריו. כיצד מגיעים פעוטות, בני ארבע או שנתיים, לטיול יחיד זה בשדות? — אין לשאל שאלות. זהו ההוי של מדינה זו, מדינת ישראל. ילד ישראלי, או שהוא צד נחש ומרוצץ את גולגולתו, או שהנחש מתקיף אותו ומכישו עד מותו. או שהוא מפרק פצצה ומתרוסק, או שהוא יוצא לטיול-לילה יחידי וגורם להזעקת כל תחנות המשטרה בסביבה, לחיפושים כלליים, שבהם משתתפים שוטרים וכבאים, חיילים וטייסים, אזרחים וכלבים, וגם, כמובן, ריפורטרים וריזים וצלמים. ברוב המקרים אמנם מצוא ימצא הילד התועה, אבל מתרחשים גם אסונות, ויש גם שהילדים נמצאים מתים או נרצחים בידי חיות-בני-אדם, שהסלחנים בקרב הישוב קוראים להם "מטורפים וחולירוח". העיקר הוא, שההורים או המחנכים, או המטפלים, או המדריכים, או כל אלה שהיו

אחראים לילדים ולנערים אלה, לא שמו עין בשעה הדרושה על המסורים לפיקוחם. הם פשוט, ביזבוז את הנכס שנמסר לידיהם.

*

או האם שמתם לבכם לביזבוז הרכוש במדינה זו שלנו, פושטת היד לכל מיני מגביות ותרומות? — האם לקחתם פעם עיפרון ביד, כדי למנות מספר לכל אותן הדליקות הפורצות שבוע־שבוע, במשקים, בחוות, בשדות, ביערות הלאומיים שלנו? — הנה קראתם על דליקה בעמק, שבה נשרפו כארבעים וארבעה אלף עצים ביער הקרן־הקיימת, ובהם עצים בני שתים־עשרה שנה ויותר. כלומר עצים גדולים, שכבר נתנו צל והיו תאוה לעינים ומרגוע־לנפש. הכרוניקה הפשוטה מוסיפה: הנזק נאמד בחמישים אלף לירות. אך אין לתת אימון במספר זה; הנזק איננו נאמד לא בחמישים אלף ואף לא בחצי מיליון לירות. כי זהו נזק שלא יסולא בפז. עשרות מיליונים לא יוכלו למלא את ההפסד הזה של יער עצים־אורן בגוף שלנו. כל אילן ואילן שאנו נטענו, כל עץ קטן ההולך ומתרומם לצדי הכביש, ליד מושב, על צלע ההר, — איננו רכוש של סכום לירות כזה וכזה, אלא רכוש הטבע, השבת־האבידה של הארץ הזאת השוממה והחריבה, נשימה מתחדשת של גוף מתעלף, אות־חיים נוסף. ארצנו מקבלת, הודות ליער, מראה של נוף מיושב, כמו חולה המחלים ומקבל צבע הדם בלחיו הנופלות. וכמה עמל, חלום, דמיון וחזון השקיעו כל אלה שנטעו עצים באדמה הצחיחה, על טרשים, בין עשבים שוטים וחול, והנה כל החלום הזה מתנדף לפתע־פתאום. במשך שעות אחדות הכל הולך ונחרב. וזהו לא בארץ הנמצאת תחת שלטון פראי־מדבר, או ברשותם של פלחים נבערים ובידואים נודדים, כי אם במדינת ישראל נאורה, מלאה מומחים, אוהבי טבע, מדברים וכותבים על חקלאות ועל צמחיה, ועל נטיעות והתיישבות. ובתוך תוכו של העמק, הממולא אנשי־אדמה מסורים, וכיצד זה קורה ביזבוז זה?

המשטרה, כמובן, חוקרת, וברוב המקרים מצוא ימצא האשם. והוא — בדל־סיגריה שנורק מחלון אוטובוס. בדל־סיגריה זה התאורח כבר בחקירה המשטרתית שלנו במשך שנים. בכל קיץ הוא מופיע כגורם העיקרי לנזקים אלה. ובכל זאת — האם שמעתם פעם, כי נענש או נקנס בעל בדל־הסיגריה הזאת? או האם שמעתם מימיכם, כי הוטל איסור חמור על עישון סיגריות באוטובוסים או במכוניות העוברים בכבישים? יהודים חרדים השטופים בעישון, יכולים להתגבר על יצרם ולהפסיק את עישונם בערבי שבתות עם חשיכה עד מוצאי שבת. ואולם לגבי מעשנים נאורים שהשתחררו מכבלי הדת, אין החוק והמשטרה יכולים להשביח את עישונם באוטובוסים ציבוריים אף לשעות מועטות, כדי למנוע אסון ונזקים. כל המסורת העתיקה שלנו שהיתה מזהירה מפני תקלות ופגעים, כמו:

ונשמרתם לנפשותיכם, לא תשימו מכשול ועוד, חלפה ואיננה בדור חכם שלנו.

*

שורש הדבר נעוץ בסלחנות המופרות הנהוגה אצלנו, במדינה צעירה זו, לגבי עבריינים, שהיא גורמת להפקרות ולביזבוזים. סלחנות זו מובנת על-ידי הפושעים כזילזול בחייהם ורכושם של אזרחים, והזילזול הזה מוסיף לזלול ולבזבז את רכוש הציבור והמדינה. ביטול עונש המוות, למשל, לגבי רוצחים מועדים. גורם מצד אחד לזילזול בחיי אדם ולריבוי פושעים, ומצד שני לביזבוז כספי המדינה על החזקתם וכלכלתם של פושעים. ואין ספק, שהסלחנות לגבי פושעים קטנים יותר מביאה לידי ביזבוז זמנם של שופטים וכוחות המשטרה, שהם מוכרחים שוב ושוב לטפל בפושעים אלה, החוזרים לסורם. בסיפור אחד מן הכרוניקה השבוע קראנו על ארבעה בחורי-חמד, בני י"ח וי"ז שנה, אשר, לפי דבריהם, "לשם ספורט וברי שום כוונה", גנבו מכונית של אדם פרטי בתל-אביב ועשו בה את דרכם לחיפה. כאשר נתפסו על-ידי המשטרה התנצלו בצורה המזבזבת לעיל. כלומר, הם לא התכוונו לגנוב, כי אם לשם "ספורט" עשו מה שעשו. הם נקנסו בקנס של כמה עשרות לירות כל אחד. אך נדמה לי, כי אילו היו מטיילים על בחורי-שוויץ אלה לא רק קנס, אלא גם את האחריות בעד כל ההפסדים שנגרמו עד כה לבעלי מכוניות שנגנבו או ניזוקו על-ידי אלמונים, אנשי-"ספורט" כאלה, שלא נתפסו — היו התוצאות לגמרי אחרות. אילו ידע בחור כזה, כי עלול הוא להיענש לא רק בעד מעשה הגניבה שלו, אלא גם בעד כל מעשי הגניבות מסוג זה שבוצעו ולא נתגלו, — לא היה מגיע מעולם לא לידי אותו מעשה ולא לידי התנצלות, ולא היו השופטים והשוטרים מוכרחים לבזבז את זמנם על עניני "ספורט" כאלה.

איננו סלחנים בענינים של עקרונות מפלגתיים, או של ביורוקראטיזם נוקשה. אכן, אם עבר אדם עבירה והגיע, למשל, לגיל של חמישים, סגור ייסגרו לפניו שערי הפרנסה בארץ זו והוא נידון למיתה ברעב. שכן כתוב כך באיזה מקום בתקנון של איזה איגוד מקצועי. בנקודה זו אין אנו סלחנים כלל וכלל. ואולם לגבי רוצחי נפשות, או לגבי אנשי-"שוויץ" המסכנים חיי אחרים, או לגבי כל מיני פושעים וגנבים, החודרים לרשות אחרים ושולחים ידם ברכוש הזולת למען "ספורט", או שהם משלחים אש, מתוך יחס של זילזול והפקרות, ברכוש לאומי, — לגבי אלה הרינו מגיעים לשיא הליבראליות ביחס ההבנה הרחמים. ואין אנו מבינים, כי את סגולות הרחמים והסליחה אנו מבזבזים לריק על אזרחים ומטומטמים. דומה הדבר, כאילו היינו מרעיפים מים על קוץ ודרדר, תחת להמטיר אותם על עצי-פרי. אמנם כן, היינו בזבזנים עד מאוד, אך לא בעמל החרישה והזריעה, כי אם בפיוור יבולנו לרוח.

מיניסטריון לפיקוח על הסדר

בעצם ימי ההרכבה של הממשלה החדשה — חלוקת התיקים וקביעת האישים המיועדים להם, — הייתי מכניס הצעה ליצור במדינתנו מיניסטריון חדש: „משרד הסדרים“, לשם השלטת סדר בימי תהלוכות, הפגנות וחגיגות לאומיות. השר אשר יועמד בראש המשרד הזה יצטרך להיות אחראי לצביונה של המדינה כלפי־חוץ. עליו תהיה מוטלת הדאגה להשגית, שכל הופעה פומבית של הנשיא או של חברי הממשלה, או של הכנסת, לא תהיה מלווה הפרעות־סדר, התפרצויות, צווחות וגם תיגרות־ידיים מצידם של סקרנים נלהבים. ואולי תהיה מוטלת עליו גם החובה לחנך בכלל את תושב המדינה הזאת לאהבת הסדר והנימוסין, למשמעת ולציות, למען שאותם האישים הדואגים לצורה החיצונית של ערינו והמונינו, לא יצטרכו לכבוש את פניהם בקרקע, כל אימת שאורחים זרים מוזמנים ומזדמנים לחגיגות שלנו.

מאין בא לנו אי־הסדר? מניין הגיעה לקהלנו אותה התרוצצות בהולה, התשוקה להצטופף דווקא אל המקום אשר הצפיפות רבה שם ביותר עד לבלי השאר חלל לסיכה זעירה? — אולי זוהי הרגילות הישנה של יושבי הגיטו, שהיו מרגישים עצמם בטוחים „בתוך עמם“, והיו מצטופפים יחד כעדר כבשים חרדים ונצמדים זה לזה בשעה שזאב טורף התקרב אליהם. או אולי זוהי האופטימיות היהודית המפורסמת, האומרת, כי אם יש פרנסה לשני יהודים במקום פלוני, יכול למצוא שם את פרנסתו גם יהודי שלישי. משום זה נדחק ובא תמיד יהודי שלישי אל המקום ששנים יושבים, מתוך ביטחון, כי מצוא ימצא מושב גם בשבילו. ויתכן, כי זוהי סגולתה המיוחדת של כל ארץ הקולטת עולים, בלי הגבלות, אשר שעריה פתוחים לרווחה, ואשר דווקא משום כך מתאמץ כל אחד להיכנס הראשון, להידחק אל ראש התור, כדי לתפוס את המקומות הנוחים יותר. או אולי מהדהדת במוחו של כל יהודי המימרה מימי למדו בישיבה: „ויש ליישב בדוחק“. אז היתה זו מימרה של מפרשים, אשר טרחו ליישב ולתרוץ מקום מוקשה ומופרך בגמרא. אך הפעם יש למלים האלה מובן פרוזאי מאוד. כל ענין הישיבה והישוב וההתיישובות בארץ הוא בדוחק, ויש אפוא טעם לדחיקה זו שכל יהודי דוחק את חברו, כדי להגיע איך שהוא למקום אי־זה־שהוא לשם אחיזה כל־שהיא. בלשון ארץ־ישראל קוראים לזה: „להסדר“. כך מדברים על אפשרות של פרנסה וקיום. להסתדר — פירושו: להשיג עבודה, דירה, רהיטים. אכן זוהי האירוניה של הגורל, כי בארצנו זו שהסדר לקוי בה כל כך, מקובלת המלה „להסתדר“ כשם נרדף עם מציאת פרנסה. הרי זה בעצם לשון סגני־גור.

מה שאופייני במיוחד לחוסר־סדר, הלא היא מציאותם של אנשים שהם למעלה מהכרת השטח והזמן. הם בטוחים תמיד, כי אפילו בשטח תפוס על־ידי אחרים ימצאו, בדרך נס, מקום לעצמם; והם החליטו אומר, כי חוקי הזמן אינם נוגעים להם. הם מאחרים תמיד, אף־על־פי שבכרטיס ההזמנה שנשלח אליהם כתוב במפורש, שהדלתות תיסגרנה בשעה זו וזו. הם באים כמחצית השעה אחרי הזמן הקבוע ומתדפקים על הדלתות הסגורות. בהתמדה ובעקשנות ובאמונה רבה שסוף־כל־סוף הדלתות תיפתחנה לפניהם. בתוך האולם פנימה אותה שעה הולך ונרקם המחזה הגדול ביותר, המומנט ההיסטורי היחיד, אשר לקראתו התרכזה המתיחות של הקהל כולו. באותו הרגע ממש קם הנשיא ממקומו להשמיע את דברו. אלפי עינים מופנות אליו. נציגי הממשלות הזרות עושים אוזניהם כאפרכסת. העתונאים מכינים את עפרונותיהם. שקט רב ישתרר באולם, כאילו עצרו כל היושבים בו את נשימתם. והנה דווקא ברגע זה מתופף אותו האלמוני, שנתאחר, על הדלת הסגורה. מתופף בביטחה עצמית, כי כל הצרמוניה הזאת, הנשיא וראשי המדינה, וכל הקהל הרב, וכל שרי הטכס, הצבא והמשטרה, והנימוסים המדיניים, כולם כקליפת־השום בעיניו ברגע זה, שהוא עומד לפני הדלת הסגורה. הוא מתופף לו בטוחות, כאילו כל אלה הנמצאים פנימה חייבים ומוכרחים להסיע את דעתם ברגע זה מכל מה שמתרחש לנגד עיניהם ולרוץ כולם כאיש אחד אל הדלת, לפתחה לרוחה ולצהול לקראתו: אה, בבקשה מר אלמוני! אמנם חיכינו לך, ורק לך, כל זמן שיבתנו כאן...

ואכן, סוף־כל־סוף נפתחת הדלת, כי אין הסדרנים יכולים לעמוד בדפיקות טורדות אלה. ואל האולם המלא עד אפס מקום נדחק ונכנס אותו יצור עליון, שהוא למעלה מן המקום ומן הזמן. והרי הוא בעצם ברנש, שאיש אינו מכיר אותו, אחד מן הקהל, שעומד עתה כאילו נבוך ומבוויש, בהול ונדהם, תחת מבטיהם הזועמים של כל הנאספים, נרגש וממועד קימעה. לא, אין זה רץ מיוחד שהגיע בשליחות דחופה מן "הבית הלבן". ואף לא פקיד סיני גבוה שעשה את דרכו הנה באווירון מנאנקין, בירת סין, על מנת להביא ברגע מרומם זה את בשורת הכרת ממשלתו במדינת ישראל. הרי זה יהודי ככל היהודים, משלנו, החושב ומאמין לתומו, כי אי־אפשר לו לפסוח על מעמד היסטורי זה. אלא שהוא לא שיער כלל, שמחייב כאן ובמסיבות אלה — סדר כזה, שהדלתות אמנם נסגרות בשעה קבועה, וכי יהיה צורך לדפוק שעה ארוכה בדלת סגורה זו, ובכלל שתהא קפידה חמורה כל כך על מקומות הישיבה והעמידה. אכן, הסדרים החדשים האלה אינם מתאימים, כמובן, לישוב כולו.

אך הלא נשאלת השאלה: סוף-כל-סוף כיצד הגיע יהודי זה עד לפני הדלת הסגורה? כיצד עבר דרך כל המשמרות אחרי השעה הקבועה, בה בשעה שכל המוזמנים היושבים באולם נאלצו לעבור כמה וכמה בדיקות וביקורת כרטיסים לפני הגיעם הנה? ואפילו אם נאמנים עלינו דבריו של ר' יהושע בן לוי האומר, כי בשעה שאדם הולך בדרך, איקוניה של מלאכים מהלכין לפניו ומכריזין ואומרין: „תנו מקום לאיקונין של הקדוש ברוך הוא“ — הריני מפקפק, אם השוטרים, בין האזרחיים, ובין ה„מ“ס-צדי“קים, ואפילו אנשי „המשמר האזרחי“, מסוגלים להבחין באותה שיירה של מלאכים ולהאזין לבקשתם על נתינת מקום לברנש זה. ומה גם שפרצוף שלו אינו דומה כלל לאיקונין של הקדוש ברוך הוא, עד כמה שאיקונין אלה מצטיירים ברוח דמיונם. ובכן, אפוא, פליאה זו היא נשגבה מבינתנו. חידה זו של אלמונים המתדפקים על הדלתות הסגורות ברגעי הטכס השקטים והנעלים, — העסיקה אותי גם בירושלים, בשעת פתיחת הכנסת; והיא חזרה להעסיק אותי בשעת קבלת-הפנים החגיגית שערכה עירית תל-אביב לנשיא המדינה, והחידה על גבי חידה זו היא העובדה, שבידי האלמונים האלה, על פי רוב, לא היו לא הזמנות ולא כרטיסים.

אפשר לחשוב לכאורה, שדברים אלה הם ענינים של מה-בכך. לא רק שאין כדאי להעסיק בהם את אנשי-הציבור, או את נציגי השלטון, שיתנו דעתם על כך, אלא שאפילו אינם צריכים לשמש נושא למאמר או לפיליטון. סוף-כל-סוף, מקובל אצלנו, כי הצורה אינה חשובה כל כך לגבי התוכן. ותוכן החגיגה, עצם המסיבה, הלא היה מרומם, רציני וחגיגי. גם הכוונה היתה טובה, וכל ההמונים שנדחקו בחוץ בשעת מסע הנשיא, שפרצו את השורות, שחסמו את המעבר, שרמסו את ערוגות-הדשא לפני הבית, המטופחות בעמל ובחיבה ובהוצאות מרובות, — הלא עשו זאת מתוך כוונה יפה. הם טיפסו על האילנות הצעירים, חיבלו בהם ושברו את ענפיהם, למרות העובדה, כי כל אילן שמגדלים פה הוא נכס יקר לציבור. אך כוונתם, כמובן, היתה רק לטובה. גם אותם הבלתי-קרואים, שהתפרצו לתוך האולם, שהתדפקו על הדלתות, אם כי הפריעו והרגיזו ועוררו תימהון ורוגז אצל הנציגים הזרים, — האם לא יסולח להם? — הלא שאיפה טהורה היתה להם: להשתתף בשמחה לאומית זו, שלא זכו לה הרבה דורות. ברם, נדמה לי, כי עלינו להיגמל מהערכה סלחנית זו של כוונות טובות, ואסור לנו להחשיב את התוכן כל כך עד כדי לזלזל בצורה. אנו נכנסים לתקופה, שיש צורך בה לטפל בצורה ולטפח את הבנתה. יש לנו ללמוד את הנימוס ואת ההיתראות כלפי-חוקן. זמן רב, כאשר היינו תלויים בחסדי אחרים, רבץ עלינו הצו הישן לבלי להתראות, לבלי להזדקר בעיני זרים, כדי שלא לעורר קנאתם של אדוני

הארץ של העיקריים. ואולם היום, במדינה שלנו, חובה עלינו להתראות, לא להתרברב, אך להוכיח טוב-טעם, צורה יפה ומסודרת. ויש לזכור, שגם אצלנו העדיפו בימים קדומים את הצורה היפה על התוכן. "זה אלי ואנוהו" — היה כלל גדול אצלנו. אם האגדה שלנו אומרת, כי כל הנותן פרוטה לעני מתברך רק בשש ברכות, בה בשעה שזה המפיסו בדברים מתברך באחת-עשרה ברכות, — הרי משמעות הדבר, כי הצורה היפה של יחס לאדם עני היא חשובה יותר אפילו מנתינה ממש.

מה ערך לכל הכבוד הניתן לאדם גדול, למדינה, לממשלה, אם איננו ניתן בצורה נאה ובסדר ראוי לשמו? — והלא עלינו להנך עכשיו דור בסימן של הבעת כבוד ומשמעת למדינה. אין עוד לנו ועד-הקהילה אשר משכבר הימים, ובתוכו קהל מצטופף ומתגעש, כי אם מדינה, המבוססת קודם לכל על משטר ומסדרת על סדרים ומסדרונים, על שמירת גבולים וקווים ועל ציות נמוכים לגבוהים בדרגה. ב"בית-הקהל" הישן היה המרפק עושה נפלאות, הוא היה מוביל את בעליו עד לכותל המזרח. ואולם במדינה אין המרפק הפרטי רשאי ליהנות מפריבילגיות מסוג זה. במדינה מתוקנת יש התקדמות, אבל אין התפרצות. במדינות מסודרות יש דלת פתוחה בשעות קבועות, אבל אין מתופפים על דלתות בעולות אחרי אותן השעות.

או אולי עברו למדינתנו אף היא בירושה מ"בית הקהל" אותם ההרגלים הישנים? — אולי גם אל כותל המזרח של המדינה נדחקים ומתפרצים בעזרת המרפק ובכל אותם הפילוסים שמחפשי-גבאות היו פולסים להם נתיב בתוך ההמון הרב? שמא גם כאן יש ההצטופפות מסביב לכיסאות, והאופטימיות הגיטואית המובהקת, הסבורה, שבכל מקום שיושבים שני יהודים יכול להידחק ולהיכנס גם יהודי שלישי? — הנה זוהי הדאגה המטרידה אותנו. במקרה כזה מוטלת עלינו המשימה לגרש מתוך מדינת-ישראל את האווירה של "בית הקהל", של גבאים ובעלי-טקסא" אשר נדחקו ובאו ותפסו את המקומות המכובדים, וגם לעצור את בולמוס המצטופפים ונדחקים כדי להגיע לתורם אף הם. לעומת זה יש להכניס את ההכרה והודאות, כי הכניסה היא רק למוזמנים, וכי הטוב והמוכשר והמתאים אמנם יקבל את ההזמנה, ואמנם תהיה הדרך פתוחה לפניו, מבלי שיצטרך להיעזר במרפקיו, או בלחץ ידידיו ומקורביו הדוחפים אותו קדימה. זאת היא המשימה הגדולה המחכה לנו, אך לפי שעה נשקוד נא על הסדרים והנימוסים ברחובותינו. נדאג לכך שיום גנוסיה שלנו, יום חג למדינה ולנשיא, או לעם ולפרלמנט, לא ייהפך ליום של אי-סדרים ואי-כבוד בעיני עצמנו ובעיני אחרים. משום זה הריני אומר: הבו לנו משרד לפיקוח על הסדרים!

„מים כבדים“ ולב כבד

היתה לנו הרגשת חג השבוע בשל ההישגים החשובים, שהשיגו אנשי המדע שלנו בחקירת תורת האטום. נתבשרנו על ייצור „מים כבדים“ במעבדות שלנו, לא רחוק מאתנו, ברחובות. אין זה דבר קל לייצר „מים כבדים“, ואני מניח, שמים כבדים אלה אינם „מים אחרונים“ בכל שלשלת ההמצאות והגילויים שנתחדשו בשטח זה, ואף על פי, שאין התואר הזה של „כבדים“ מתקשר יפה במוחנו עם „מים“, ורבים מן הקוראים בוודאי אינם יודעים את פשר הרוחה הגדולה הזאת שקמה לנו עם גילוי מים אלה, — בכל זאת גם עמי־הארץ שבתוכנו, שאינם מבינים כלום בתורת האטום והפרוטונים והמימן, מסוגלים לשער, שיש כאן ענין גדול. אמנם, נמצאו כבר יהודים חששנים, הדואגים שמא על התשלום המוטל על המים הרגילים, הקלים, יתווסף גם תשלום מיוחד למים כבדים. אבל אין אנו דנים בבעיות פסימיות אלה. לפי שעה הוכחנו לעולם, שעוד המוח היהודי ער ופעיל, ואדרבה, הוא מחדש כוחותיו ומגלה צפונות ועמוקות בטבע למען נוכל להאבק עם אויבינו גם בנשק האטום, אם יהיה, חס ושלום, צורך בכך.

*

אך על פי האמת, למרות המים הכבדים — היה כבד הלב מחמת מחשבה עצובה, שהטרידה אותנו בעצם הימים האלה. והמחשבה היתה: כיצד ומדוע לא המציא עוד מוח יהודי חריף זה איזו המצאה אשר תמנע את אסון הילדים האובדים בארצנו. עם מציאת הגופה הקפואה של הילד התועה, יוסף סבוני, אי־שם בהרי הגליל, נתקעה המחשבה הזאת במוחם ובלבם של אזרחים רבים במדינתנו הנאורה, כי לא היה זה המקרה הראשון בכרוניקה שלנו. קראנו בשנים האחרונות על עשרות מקרים כאלה, על ילדים וילדות פעוטים, שיצאו מבתי־הוריהם ותעו בדרכים, כיתתו רגליהם הקטנות בשבילי הר וחורשות, במשך ימים ארוכים ולילות אפלים. בודדים ואבודים בעולם הזר, הגדול כל כך. אחדים מהם נמצאו חיים ונישאו בצהלה ובתרועה אל בתיהם; ואולם אחדים מהם נמצאו כבר לאחר מותם, אחרי שנפחו נשמתם ברעב ובצינה, כמו יוסף סבוני פעוט זה, הילד בן־שלוש מכפר צוריאלי אשר בגליל.

אכן, בטכניקה זו של חיפוש הילדים האובדים פעלנו גדולות. אנו מצליחים לגייס מאות שוטרים, אלפי מתנדבים, גם יחידות צבא וטייסים. אנו מזעיקים את הקהל בראדיו ובעתונות. ואנו מביאים לבסוף גם גששים מומחים, המסיימים את עבודתנו בהצלחה. הללו הולכים בעקבות הפעוטות האובדים, דרך של עשרות קילומטרים, ומגיעים למקום הילד האובד, בין אם הוא חי ובין מת. אין שום טענות נגד המחפשים: אדרבה, הם לא ינחו ולא ישקוטו עד אשר

הימצא יימצא האובד. אבל בחכמת השמירה על הילד, מלכתחילה, שלא ילך לאיבוד, — בענין זה, אפשר לומר, לא התקדמנו כלל וכלל. עם כל הפיקחות היתירה שלנו ועם כל הישגינו הגדולים בשטח המדע והתרבות, וגם עם הרמה אשר רכשנו לנו בחיים, בהשכלה, בכלכלה ובכספים, — לא הצלחנו למנוע את התופעה הישראלית הזאת של ילדים תועים ואובדים בהרים ובעמקים.

*

הפעוט, בן-השלוש, שנמצא מת, מכורבל וכחול, על אחת הצלעות של הרי הגליל, חלץ מקודם את נעליו, בטרם שכב לישון את שנת המוות, ואחר פשט את גרביו, קיפל אותם כהלכה ושם אותם בנעליים. אחרי נידודים רבים, במשך שש יממות, בהיותו רעב וצמא ועייף ונפחד מאימת הימים והלילות, בדד בתוך עולם זר ואכזרי, — זכר הילד את חובתו לסדר, כי אכן היה ילד מסודר. הוא לא השליך את נעליו ממנו והלאה, כי אם העמיד אותן בשורה, לא רחוק ממקום משכבו, ואת גרביו שם בתוכן, למען לא יישמטו ברוח. והנה קפדנות זו על הסדר סותרת על פני כולנו, הגדולים והמבוגרים. כי יש בה תוכחה אילמת, הוועקת מקיברו של ילד רך ותמים זה: „הנה ילד מסודר הייתי, בחיי, וגם לפני מותי. ואולם אתם, הגדולים והחכמים, מה הסדר שלכם? מדוע לא למדתם להשיגח על ילדים קטנים? מדוע לא דאגתם לכך, שפעוטות שלכם לא יהיו אובדים ותועים בשדות רחוקים?..”

האם יש בתוכנו קשיחות לב לגבי ילדים ותינוקות? האם אנו מתאכזרים לפעוטות, מזולזלים בחייהם, מפקירים אותם? — לא ולא. אדרבא, הדאגה לאם ולילד מפותחת מאוד אצלנו. יש טיפול מיוחד בתינוקות, יש מוסדות דואגים ומחנכים, יש „טיפת חלב“, ויש גם פרס לאמהות יולדות עשרה, ויש ספרות והרצאות ושיעורים מיוחדים מוקדשים לטיפול בילד ולחינוך הנוער. אין לנו להתלונן על הזנחה, כביכול, בשטח זה. אדרבה, בארץ זו מעדיפים את הילד והנוער על פני אחרים. כולנו מדגישים את העתיד, מזניחים את ההווה מחמת ריצה נלהבת לקראת הימים הבאים. ואנו משננים בלי הרף, כי הבונים של אותו העתיד יהיו בני הנעורים של היום. כל הכבוד לנוער! — לנוער הלומד, הלוחם, הצועד, המתאגרף וגם המתחצף, לפעמים. כי הוא-הוא העתיד, בו תלויות כל תקוותינו, והנה ראו נא: עם כל הטיפול הרב והדאגה הזאת, אובדים ילדינו לפעמים קרובות כל כך, כאילו היו צאן אובד ממש, כאילו אין להם אב ואם ויד חזקה אשר תנהל אותם בשבילי החיים.

*

אולי פאראדוקס הוא זה, אשר ברוב דאגתנו לילד, בתוך הטיפות של האמא ומטרי-הנשיקות של הדודה, אנו מטפחים גם את השיכנוע הגדול, ש„ילד-

"מותק" זה הוא כבר כגדול לכל דבר. הוא פיקח ונועז, ובעל אופי למופת. הוא עונה עזות והוא יכול לבטל בעקימת־פה אחת את הוריו ואת מוריו יחד. בכינוי "חמור" שבפיו הוא מסוגל להנמיך קומתם של כל בעלי האוטוריטה המזדמנים יחד לבית־אבא, כדי לשמוע את חכמותיו של ה"צבר" הפעוט. תוך כדי סלסול זה של כישרון, חוצפה ופיקחות, אשר כולם כאחד ירדו בשפע על ה"צבר" הנחמד הזה, מתפתחת ההכרה אצל ההורים, כי ילדם זה, הרך והקטן לכאורה, מסוגל כבר לקבל על עצמו מידת אחריות גדולה למדי. ובשעה שהוא צועד את צעדיו הראשונים הריהו כבר בעיניהם כאיש אשר דרכו בטוחה לפניו ועתידותיו בידי. אשראי גדול למדי מקבלים הילדים ה"צברים" אשר לנו, בהיותם עוד בגיל הגן. ממה הפלא, אם מפגינים הם עצמאות מופרזת במקצת בהליכותיהם ובמנהגיהם? — לפני זמן מה קראנו על ילד קטן, בן שנה וחצי מסביבת פתח־תקוה, אשר בשבתו בשדה הרג נחש צפעוני, שהתקיף אותו. בלי כל פחד נעץ את שיניו הקטנות בגולגולתו של הנחש וחנק אותו. אך לעומת הילד העצמאי והאמיץ הזה, אנו קוראים על עשרות ילדים אשר בהישארם לבדם בצריף או במטבח ביתם, מהפכים פתיליה בוערת ושורפים עצמם ואת הצריף גם יחד, תוך ה"עצמאות" שניתנה להם בידי הוריהם.

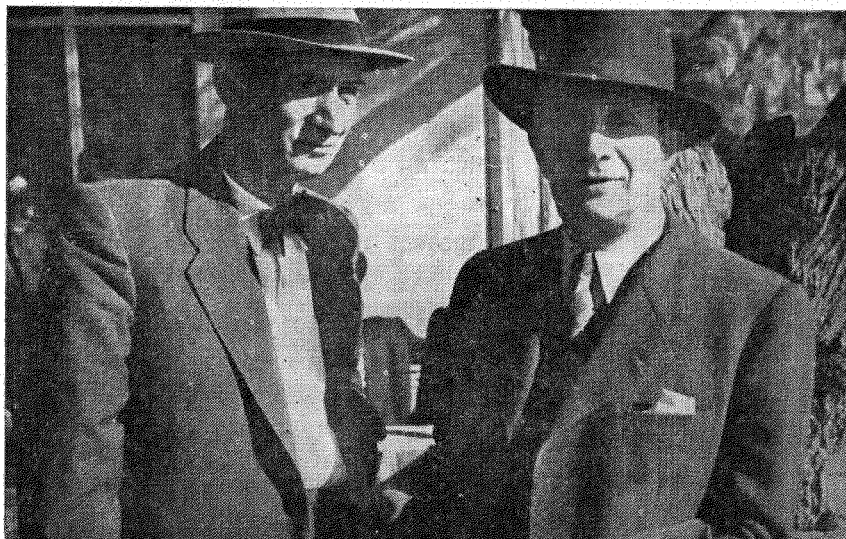
*

בעצם אין זה שייך לסיפור העצוב באותו הילד, יוסף סבוני, ילד מסודר מאוד, שחייו הצעירים נקטפו ללא־שחר וללא־טעם במסיבות חיינו אנו, הבלתי־מסודרים והבהולים יתר על המידה. אך מקרה זה הוא כעין סמל. הורים רבים מחפשים את ילדיהם בארץ הזאת, כי הילדים יוצאים מבית־הוריהם ואינם מוצאים את הדרך חזרה. לא, הם אינם כמותם הפעוטות אשר שוטרים וחילים וגששים מחפשים אותם, כי הולכים הם בטוחות, בצעדים מאוששים, הרחק־הרחק מבית אבא ואמא. וההורים יודעים אף יודעים, כי אין טעם להזעיק אנשים אחרים כדי להחזיר הביתה את ההולכים. הללו עצמאים הם. למן הצעדים הראשונים אשר עשו בדרך־החיים, בגרה בתוכם ההכרה, כי הם יכבשו את הדרך לעצמם, בכוחם הם, וכי כל הזקנים האלה, — אבא ואמא ודוד ודודה, — הם טרדנים טיפשים, שאין להתחשב בדעתם ובעצתם, באזהרותיהם ובחששותיהם. ילדים צעירות ורכות, ידי ילדים כמעט, נשאו את כל המיטען הכבד של רובים וסטנים ופצצות, כאשר בא האות להקים מולדת, בדם ואש. מה הם איפוא הקשישים האלה, הבאים עתה להדריך, ללמד, להסביר, לשכנע?..

ברם, האמנם כן הוא? — האמנם יש על דור צעיר זה להרחיק לכת כל כך מבית הוריו? האמנם כבר למד וידע והבין הכל, את אחריותו ואת יעודו? — נכון, הגענו כבר עד "המים הכבדים", אך הלב כבד עוד יותר.

י. הפטמן עם שלום אש

י. הפטמן והמשורר ז. סגלוביץ

ס י פ ו ר ת

ב ח ג ה א ב י ב

(ס ק י צ ה)

ימים אחדים כבר הישרה האביב את הודו בעולם. טהרו וצחו השמים; רוח פושר וקל הלך למסעותיו ברחבי האויר. האילנות הזדקפו, כמו הישירו קומתם אחרי שנת־הקיפאון של החורף. פה ושם נראו כבר פקעים מבצבצים על ענפיהם. פה ושם נשמע צפצוף חרד של ציפור הבאה ממרחקים. על פני האדמה הרטובה, שרוטטת באור החמה, כבר זחלו תולעים מאוסים, אדומים־שחומים, שהתפתלו מתוך רשלנות.

הוא התהלך לבדו בפרדס. היה בוקר צה ושוקט, ואור החמה היה מלטף ורך כל כך. מבין צמרות העצים החשופות נשקפו קני־הציפרים הישנים, אותם של אשתקד. לא היתה תוגת היתמות נטפלת לקנים העזובים האלה. להיפך, נדמה כי עוד מעט ישובו הדיירים בעלי־הכנף אל הדירות שנפנו. צרצור בלתי פוסק נשמע בחלל האויר. האם עברה רוח השירה על האנקורים? או האם יצאו ממחבואיהם כל הצרצרים והחרגולים של הקיץ שעבר?

הוא הלך ונפשו התעטפה עליו. דווקא בבוקר הצח הזה עברה אותו רוח עכורה. רגעים כאלה ידועים לו. הם היו לא מעטים במשך שנות חלדו. מבינות לזהרורי־אושר נשקף אליו פתאום מורא החידלון, השימון המעיק, כמראה עלה צהוב וכמוש, זכר לימי השלכת, על פני מרבד הדשא הירוק. גם עתה השתרגו עליו פתאום זכרונות רבים ועצומים, ספוגי אושר ומכאובים. הם העיקו עליו, לחצו את לבו עד למחנק.

מה זה היה לו? — הוא עבר על פני אחד האלונים החסונים שבפרדס. זה היה אלון בן־מאה ויותר, גבוה, מוצק, אחד מוותיקי העבר. מן הצד האחד, המופנה לעבר השמש, היתה קליפתו ירוקה, מכוסה אווב חלקלק ורך, כמוך אשר לקטיפה היקרה. קליפה זו נראתה כגלימה מקומטה ומקופלה בגלל החריצים הרבים שהתפתלו עליה.

הוא ניגש אל האלון כגשת איש אל מודעו משכבר הימים. הוא הכיר אותו. שלא מדעת הובילוהו רגליו אל פינה חבויה זו של הגן, אשר שם היה מטייל לפני שנים רבות. כן, זהו האלון הזקן, אשר הטליל עליו כמה פעמים בימי אהבתו, בימים ההם, שאז היה הלב מתפעם כל כך למראה החביבה ההולכת וקרבה. כמה פעמים היתה ההזדמנות מותנה מראש לפינה זו, ליד האלון העב. והנה גם עקבות הימים ההם בקליפת העץ.

הוא מתבונן אל האותיות המטושטשות, אשר נחרתו אז עמוק בתוך הקליפה. אכן רק נער היה אז, ואת מעשה-הנערות הזה עשה ככל בני גילו; את ראשי התיבות של שמו ושם אהבתו חרת בתוך קליפת האלון למוכרת. הנה מבצבצות עוד האותיות לפניו, מטושטשות, אבל כמו עשויות ביד הטבע. נדמה, כאילו גדלו בתוך הקליפה, כמו חיו יחד עם האלון את חייו. הן אינן נראות עכשיו כפצע שנעשה בזדון-לב בתוך הריקמה החיה של העץ, אלא כסימן מיוחד שלה, ככתב-מלידה.

שקוע בזכרונות העבר עמד לפני הכתובת המקועקעה הזאת. בבת אחת הוצפו עליו מראות הימים שעברו. צהרי יום-קיץ עלו לנגד עיניו. צל ירקרק ופסי-אור מתמתחים על פני הדשא. שלוח עמוקה מחזקת את כל היקום. אהבתו יושבת לידו על הספסל אשר בשדרה הסמוכה. היא צעירה-זקופה עם מחלפות-שער ארוכות ועיניים חומות וצוחקות. לפני רגע נדבקו שפתיו הצורבות בשפתיה. היא סגרה את עיניה ומתחת לשמורותיה כמו הציצה אליו תוכחה קשה. בבת-אחת כיסה צל סריזוי את פניה.

הוא שאל חרד ונבוך: האומנם תכעסי עלי? — והיא נענעה בראשה לאות שלילה והוסיפה בצחוק-קל: „אבל מה חושב האלון הזקן והקפדן אשר ממולנו?...” — הזקן הקפדן הזה יקבל גם הוא את מרותנו עליו! — השיב עליו גאון ונצחון. הוא קם ממקומו ומשך אותה אחריו: בואי. אנו נחרות בקליפתו עמוק עמוק את זכרון אהבתנו...

*

מה רבו הימים למן אז! רק שבע, שמונה שנים? האומנם? ולו נדמה, כי ימי חי-אנוש כולם עברו וחלפו. והאלון הזקן עודנו נושא עליו את חותם האהבה ההיא. אושר הזהב אשר תם ונגזר.

הזקן. הוא היה קפדן וקשה ושבע-ימים גם אז. כבר אז ידע את פשר החזון, את פיתרון האהבה. לא לשוא נצמדו עיני האהובה אז אל כיפתו הכבדה והירוקה. מתוך נטל השנים הרבות אשר רביץ עליו, הציץ אליה הכליון. האומנם לא הקשיב אז את ההגות הכבדה המבצבצה מגולם-העבר הזה? האם איננו, אלון זה, גוש-שלי-שנים שנגלד ונקשה, גוש אחד אשר כבר בלע את האהבה ואת הכישלון, את החיים ואת חידלונם?

האם ישוב עוד האביב לעתיקימים זה? האם ימסך עוד לשד רענן אל כתובת-האהבה הישנה? —

פתאום התמלטה צווחה קלה מפיו; לצד הכתובת למוזכרת הבהיק אליו כתם מזור, כמבט עיניה של חיה נעלמה: עיגול לבן וכתם אדום על גבו, בתוכו. הוא ידע את פשר הכתם הזה, שנעשה זה מחדש.

זוהי גזירת-המיתה. הגנן עבר עם ספל-הסיד אשר בידו האחת ושם את תו-המוות על האלונים הזקנים, שיצא דינם לקפידה. כן, עוד ימים אחדים וגם האלון הזה ייגדע. גם עליו תעבור הכוס.

מכל פינות הפרדס עולה ובוקע קול הקרדום והגרזן בעשותם את מלאכתם. במעדר יחפרו סביב לגזע העץ שנידון להיכרת. את שרשיו יבתקו ויפלאו בקרדומים. אחר יבוא המשורר לכלות את המלאכה. חותם-האהבה ותו-המוות מציצים יחדיו מעל פני קליפת העץ...

מגילת-חיינו כמו נגולה שוב לנגד עינינו. מה חובלה רוחו! האם זה כבר היה הדבר? הוא היה גא ובטוח. מתרונן לקראת מסע החיים, דולה את אשרו מתוך עיני רעיתו הנחמדה. עתה הוא בודד ומשמים, עם זכרונות-אושר מטושטשים ועם תו-המוות ההולך ומתקרב בתוך לבו.

מי ניפץ את האושר? מי טישטש את הכתובת הנלהבה ההיא, מלאת עוז וחום-עלומים, שהיא כולה כמיזמור החיים? האם היא, רעיתו, היא שהסבה בזה? או אולי משגה הוא הדבר. רק לבו העקשני והנרגז, הלב המבקש מרי וסער לא יוכל שאת את הזוהר השוטף עליו. הוא התפרץ ומרד באשרו.

אז נזכר פתאום, כי זה ירחים ושבועות, שרוחו הציקתהו לשוב ולטייל באותה השדרה של אז, לא רחוק מאותו האלון הזקן. לפעמים תכופות יותר הוא רואה בחוץ-רוחו את העינים החביבות, עיני רעיתו, הנטויות אליו כמו אז, בהיותה נערה רכה וצוהלת, והיא סוקרת אליו מן הצד סקירה של חיוך ומשובה: הלא מקנא אתה לי? —

נפשו הומה וסוערת, כפלג המתפרץ מתחת מרות הקרח. האם ישוב עתה אל בית אשתו? עתה, אחרי שלא ראה את פניה ופני ילדתו זה כשנתיים ימים? מה הדמות אשר תהיה לו בפתחו את דלת ביתה? — הוא יעמוד נבוך ונכלם על הסף, יוריד את עיניו ויגמגם: «סליחה. הנה רק הבאתי תשורה לנעמי לחג הפסח!»

ואולם היא תשלח בו מבט קר וחודר: «תשורה? — האם חסרה נעמי חמודות לחג בלעדי התשורה הזאת, הבאה בלויתו של אורח בלתי-קרוא?...» או אולי לא תדבר כלום. היא רק תזדקף מלוא קומתה ותרמוז לה בידה,

כי יצא את פתח ביתה. כי הלא גאה היתה מעודה, ועיניה הצוהלות והטובות, אשר היו לה אז, עד כמה יכולות הן לירות ברקים ברגעי קצף וזעם!
 מה כבדה הבדידות הרובצת עליו! האם יסוף גם הוא יום אחד גלמוד ושומם, כאילן הזקן הזה, אשר אימת הגרון כבר נתלתה עליו? — ומדוע זה התעוה לבבו לבקש את הבדידות הזאת?
 מה טוב היה, אילו ישב שוב ליד רעייתו פה, על הספסל מני-אז. אילו יכול היה לספר לה את הכל, לתנות את ענותו הגדולה בנכר, לחבק עוד הפעם את ידיה החמות והטובות, ידי רעיה נאמנה ואוהבת?...
 לא. רק זכרונות-הבל סביב שתו עליו. צריך לשכוח, להסיח דעת. הכל תם וחלף לנצח. מה לו ולאון אשר יגדע מחר? מה לו ולכתובת הישנה אשר הקיץ עליה הקץ?...?

*

קדושת החג מרחפת בחדר. המגורות מפיצות אור. מפה לבנה וזכה מכסה את השולחן הערוך ל"סדר". מיטת-ההסכה נכונה.
 זהו ליל-הפסח. כך אמרה אמא, ונעמי יודעת אף היא את פשר ה"סדר" אשר ללילה הזה וגם את פרשת החג. היא יודעת את טיב המצות והמרור. בקבוקי היין אשר העמדו על השולחן לוקחים את לבה. הם מלאים איזה עסיס מתוק, אשר ישתו אותו הגדולים והקטנים יחד, ואולם בין הבקבוקים עומד עציץ פרחים גהדר, אשר לא ראתה אותו נעמי מימיה על השולחן.
 זה פעמים אחדות, שנעמי התרפקה על אמא ושאלה אותה לפשר הפרחים האלה. ואולם אמא יושבת היום תפושה ברעיונות. היא חיזוורת-פנים ועיניה נוגות, נוגות למאד.

— אמא, מה הם הפרחים האלה?

— כריזנטימות, חביבה, הלא תראי.

— אבל מי נתן אותם לנו?

האם מחבת דום את ילדתה הפעוטה. היא מחביאה ראשה בתלת-לי-הזהב הנחמדות אשר לה. האם תגיד לקטנה את שם השולח? רק פתקה קטנה היתה מצורפת: "מה עגמה נפשי! האם אבוא?..."
 היא לא שלחה את תשובתה. אפשר, כי לא טוב עשתה. האם לא היתה חובתה לכתוב אליו דברים אחדים דברי-ניחומים, ולו גם מלה אחת: "בוא!" למענה, למען הילדה? ואולם לבה מנבא לה, כי בוא יבוא.
 לבה? האומנם עודנו מפעם בחובה?...
 — אמא, את בוכה? הנה נשרו דמעותיך על שמלתי החדשה...

— הנך טועה, חביבה. הנה הצצתי בשלהבת המסנוורת ותכהינה קצת עיני.
תני ואנגב בשפתי את שמלתך...

— האם לא ישאר כתם על גבי שמלתי? —

— לא ולא, יקירה.

— אמא...

— מה?

— האם גם אלינו יבוא הלילה אותו הזקן הטוב, אליהו? לביתו של דוד'ל
הוא בא בכל ליל-פסח. כך אמר לי דוד'ל...

— כן, בוודאי, אל כל פתחי בתי היהודים הוא בא.

קול דופק בדלת.

האשה הצעירה חרדה פתאום והורידה את הילדה מעל ברכיה. נעמי נלפטה
בידי אמא הקרות והיא מרגישה אף היא פחד משונה בכל יצורי גווה. האם לוחשת:
„פתחי את הדלת, נעמי!”

— האם זה הוא, אליהו? —

— אפשר...

ואולם נעמי יראה את האורח הזר העומד מאחורי הדלת. היא מתרפקת
על ברכי האם ומסתירה את ראשה בחיקה.

הדלת נפתחת. בחדר נשמעים צעדי גבר ההולך וקרב. נעמי מרימה את
ראשה לאט ורואה את האיש הנכנס הולך וניגש אל אמא. הנה מושיטה לו האם
את ידה האחת וכובשת את פניה בשניה. הפעם שומעת נעמי את אמא מתייפחת.
היא נרעשת כולה ופורצת בבכי. ואולם פני האיש הזר מוסבים אליה ברחמים
גדולים. ועוד מעט ואמא צוחקת אליה מתוך דמעות:

— הנה בא האב, נעמי. אבא שב!

*

כשנפתחה הדלת שנית ואליהו התשבי נכנס אט ובלי-ראות אל החדר,
היו כבר עיני נעמי אסורות בחבלי השינה. היא שכבה על הרפידה, לבושה שמלתה
החדשה, עם פרוסת-מצה בכפה הקטנה האחת.

תלתלי הזהב היו פזורות מסביב לפניה הנעימים והנלהבים. מסביב לפיה
הקטן שכנה הבעה של מרץ ותקיפות. הבעה זו נקנתה לה בשעת שבתה עם
„אבא” על מיטת-ההסבה, ככל הילדים והילדות בני-גילה. היא הכירה פתאום
בחשיבות של ילדה, אשר גם אבא וגם אמא יש לה.

עתה ראתה בחלומה דברים נשגבים ויפים. כל הרשמים הרבים והחדשים,
אשר באו ורבצו עליה לפתע פתאום במשך הערב הנהדר הזה, הסתכבו יחד במוחה
לחזון-פלא אחד. הנה הולכת היא עם דבורה השפחה אל השוק לקנות פינכות

לכבוד החג. אחת הפנכות מוצאת חן ביחוד בעיני נעמי; עליה מצויר ענף עץ-
נציפור קטנה על גבו. פתאום הפכה הציפור את מראה ותהיה לכלב שחור הפוער
את פיו לעומת נעמי. הנה מבהיקות שיניו הנוראות. מרוב פחדה אין נעמי יכולה
להוציא הגה מפיה. קול זעקתה כמו נחבא בגרונה, ואולם פתאום באה אמא לקראתה.
עם איש גבה-קומה. הלה תופס את נעמי ומרימה למול פניו. הוא נושק לה וקורא:
"ילדתי. הלא אני אביך, אביך הטוב!"

מרוב התרגשות שואפת הילדה רוח בכבדות. האם ממהרת אל הרפידה.
היא גוחנת אל הישנה ונושקת לה על מצחה. ובשעה שהיא מזדקפת ואומרת לשוב
אל מקומה, הרי היא נמצאת חבוקה בזרועות אישה.

— סלחי! — הוא לוחש. — מה רב חניך בשעה זו! החן המתוח על רעיה.

זאם גם יחד.

היא קרצה בעיניה לעבר הילדה ותאמר:

— הידעת? היא חקרה הערב לבואו של אליהו הנביא.

הוא לחצה אל לבו:

— אכן, הנהו פה, לצדנו...

פ ר פ ר א ו ת

בין ארגעה לאזעקה

בין ארגעה לאזעקה נחטוף שיחה קלה עם המאוינים של הראדיו שלנו. רואה אני זכות לעצמי שבימים קשים אלה הוטל עלי התפקיד לשוחח על המצב מנקודת-מבט של פיליטוניסטן. כי אפשר למצוא בכל מצב קלילות ידועה, המעלה חיוך על שפתותינו

יש לי סיפוק רב מן האזעקה, — או יותר נכון: מצפירת האזעקה המשמיעה קולה היום במדינת ישראל. היו ימים אשר התאוננו עליה, כי איננה קולנית למדי. כאשר הנהיגו את הצפירה הראשונה בימי המלחמה היתה צנועה וביישנית, ונתרבו אז המתקלטים בה. בעתונים גם קראו לה אחדים: "הסוד הגדול של תל-אביב". היום, לעומת זה, היא מעלה קול חזק המחריש כל אוזן. היא כאותה הבחורה החמודה, שלפני החופה כמעט אין הדיבר בפיה, ואולם אחרי שבעת ימי המשתה מתגלה, שיש לה "מענה-לשון" משובח. ובשעה שהיא משמיעה קול, מוטב לשאת את הרגלים ולרוץ אל כל אשר ישאף הרוח.

כשאני לעצמי הריני מחשיב את האזעקה. היא מחנכת את האדם לנכונות בכל שעה ובכל רגע. זהו צו השעה: להתהלך שקט ולבטוח בחיים, אך כשיינתן האות — לקבל את הדין, לרדת למקלט, להזדמן שם עם אנשים בלתי-ידועים לך, ולהרגיש באותה שעה, כי גורלך משותף לגורלם. זה מקרב את בני-האדם, עושה אותם משפחה אחת. זהו גורם חינוכי גדול. נשתדל נא, לכל הפחות, להיות בעלי נימוס ותרבות אותה שעה. אם המקלט הוא צר יותר מדי, או אם רגלו של מישהו דורכת בתוך הצפיפות על היבלת שלנו, אל נתרגו ואל נתעצבן. יש רגעים מסויימים, — אומר פתגם סיני עתיק (איני יודע בברור, אם זהו פתגם של סיני, אבל כך הוא המנהג לצטט פתגמים סיניים), יש רגעים מסויימים, שהראש הוא חשוב יותר מהיבלת.

גם המקלט כשהוא לעצמו ראוי להכרה מיוחדת, שכן הוא מסמל מידה טובה של הכנסת אורחים בעין יפה. הוא כאילו מזמין את כל העובר על פניו להיכנס לשעה קלה. ארבע האותיות שלו "מקלט" כאילו הן ראשי-תיבות של

הזמנה: "מ'סרב, ק'וראים ל'ו: ט'יפש'ו" — וההאפלה? — כמה מעלות טובות לה. בלילות־ירח היא, האפלה זו, מקרבת אותנו עם המאור הזה בשמים, שכמעט נשכח מלבנו ונדחק מפני אור החשמל. כידיד יקר מן התקופה הרומאנטית הוא מתגלה לפנינו בכל הדרו וחושף את העולם באור חדש, מכסיף ורוגע. אך גם בלילות של סוף החודש אפשר ליהנות מן ההאפלה. היא מרגילה או את האדם להליכה איטית ומתונה. היא מלמדת אותנו לדבר בלחש. מוזר הדבר, אבל מלבד קומץ הגנבים שבתוכנו, הרי כולנו הופכים בחשיכה ילדים קטנים ונבוכים, הנפחדים מאימת הלילה, ואפילו מפני הכוכבים הקורצים עין בינם לבין עצמם, אשר רק האלוקים הטוב יודע אילו מזימות הם רוקמים שם למעלה, ואנו מתחילים לדבר חרש. כל התנהגותנו היא כבושה.

בתוך הלחש הזה, עם הרגשת כבוד הרוממות של הטבע מסביב, אנו מסוגלים גם לחוש במלוא עונו את הפלא הגדול של תקומתנו אחרי שבעים דורות של גלות ושיעבוד. לפתע נדמה לנו, כי אנו מאזינים לצעדי הדורות שכבר עברו, להמיית לבם של אלפי רבבות יהודים אשר הלכו במעגלות חייהם עם תקוות התקומה בנפשם. איננו מסוגלים לתפוס לאור היום את חזון הנביאים אשר קם והיה למציאות. רק ברדת הדממה והחושך יעטה ארץ, נקלוט לחש מכל המתרחש, נאזין לשקשוק החרישי של גלגלי ההיסטוריה, נקשיבה להדים הרחוקים של המאבק בין ישראל ואויביו.

בעיני־רוח אנו רואים את הנביא בן־בוזי, בעמדו על נהר כבר, עם שקיעת שמש עגומה ומעורפלת, והוא פותח את פיו וקורא את קריאתו האדירה והסוערת: "והעליתי אֶתכם מקברותיכם, עמי!" כן, מן הקברות, מן הקברות, תעלו. לנוכח פלא זה של מילוי החזון הנבואי, בהיות צבאות ישראל נטושים, כמו בימי קדם, בארץ העברים מסביב לדגלנו, מה ערך יש לכירכורים המגוחכים של דיפלומאטים ערמומיים בזמננו, או לטירטור העלוב של טייסים מצרים התועים בין ענני ארצנו? — עם ישראל עולה מן הקברות אשר כרו לו, והוא מזדקף, כענק מימים עברו, בתוך החברה הנבוכה, אשר כבר התעתדה להקים לו מצבה לזכרון.

אלה הם ההגיגים הצומחים חרש־חרש בלב בתוך האופל, בתוך דיממת הלילה הזרוע כוכבים, בשבועות הראשונים לתקומת ישראל. אל מול רחשי־לב אלה גם על איש־השיחה להפסיק את שטף דבריו, להגיד לכם "שלום" ולסגת אל תוך הדממה.

מחלת המתווכים

יש ליקויים כאלה בחיינו, שלא נוכל להם במאמרים ארוכים ובכובד ראש. כדאי יותר לשוחח עליהם בסגנון פיליטוני, ונדמה לי שרק באופן כזה אפשר להשפיע יותר. וכך אני רוצה לדבר על מחלת המתווכים שיש בתוכנו, ולא רק בקרב אומות העולם. אני רוצה לדבר על הנטייה של הקהל שלנו לתווך בין נציגי החוק והעבריינים. נטייה זו היתה קיימת עוד זמן רב לפני הופעתו של הרוזן ברנאדוט. אך אם כבר הזכרתי את שמו של האדם האצילי הזה, אני מוכרח להקדיש לו כמה דברים.

חשבנו, כי הוא חזר אלינו מביקורו באמריקה יותר מעשי, יותר קרוב למציאות. ואולם, עם כל הפוגה כאילו הלך ופג חוש המציאות שלו. הוא חזר לפנינו שוב על הצעותיו הקודמות. הוא אמר שוב לגזור גזירות על העליה היהודית. הוא הציע לנו שוב פשרות, כלומר וויתורים על חשבוננו.

אין תרופה למתווכים כאלה, הרואים את עצמם כרודפי שלום מעצם ברייתם. התיווך הוא בכלל מעשה הדוחק את הצדק אל הצד; אינו מתחשב עם היורש ועם ההגיון, כי אם הוא מבקש פשרה. כך היה לפני שנים, בימי מינכן. כך היה תמיד כשרצו לפייס את הרשע על חשבון הצדיק. היו משתמשים אז במלה החיננית: „פשרה“. פשרה כזאת, שעשה למשל צ'מברלין בין היטלר וצ'כוסלובאקיה, ראשי-התיבות שלה הם: פייסנות, שטות, רישעות, ה'בלים. בקיצור אפשר להגיד: הנוטריקון של „פשרה“ הם: פרס שמקבל רק המתקיף. המפשר איננו שופט המברר את מהות המחלוקת ומוציא פסק-דין בהתאם למשפט, כי אם מתווך המדבר עם השודד והשדוד, המתקיף והנתקף, באופן שווה. מן ההכרח הוא אפוא שמדיבור כזה יצא מקופח השדוד והנתקף.

וקשה לשכנע את המתווך, אפילו אם תשמיע באוזניו דברי הגיון וטוב-טעם. כמדומה לך, שהוא מאזין לדבריך, אבל פתאום מזדקר ממנו ההרגל הישן שלו, כמו שהטירוף מוכרח להתפרץ מפיו של חולה-רוח, אפילו לאחר זמן רב שהוכר, על-ידי כל הפסיכיאטרים, כבריא בהחלט, אשר דעתו הצלולה שבה אליו. מספרים על חולה כזה, אדם משכיל ואינטליגנטי, שנמצא במוסד רפואי כמה שנים. כעבור זמן באו כל הרופאים לידי מסקנה שהוא בריא בהחלט. לא נראו בו עוד כל סימנים של שגעון. באותו היום שצריך היה לעזוב את המוסד, הוזמן אל המנהל, והלה התחיל לשוחח אתו על תכניותיו לעתיד.

— אה, אין לי כל דאגה ביחס לאפשרות קיומי, — אמר האישי. — עליך לדעת שגמרתי בית-ספר גבוה להנדסה וגם למסחר. אני מקווה להסתדר בתור

מהנדס, ואם הדבר הזה לא יעלה בידי אפנה למסחר. אני אקבל, בלי ספק, משרה בתור מנהל חשבונות. מלבד זה יודע אני שש שפות ובשעת הדחק אוכל לשמש גם בתור מתרגם. ואחרי כל אלה — הוסיף בטון גמוך יותר, כמגלה סוד, ותוך כדי דיבור הוריד את זרועו ושלח כף ידו הכפופה לצידו, — אחרי כל אלה, אם ייכלו כל הקיצין ואני אשאר בלי פרנסה, הרי אני יכול לשמש קומקום לבישול טה... מעין אפתעה כזו יכול היה לגרום לנו מתווך הגון, שדיבר אלינו זמן רב בהבנה ובאהדה ובנימוס, ולבסוף יכול לפתע פתאום לפנות אלינו בשאלה: ואחרי כל אלה מדוע לא תתנו, למשל, את ירושלים בתור תשורה לעבדאללה?..

*

מובן, שאת כל זה הזכרתי רק דרך אגב. בפיליטון זה אני רוצה להדגיש, שלא רק רוזנים שוואדים מתרוצצים בעולם בתור מתווכים. יש, ברוך השם, גם אנשים פשוטים, ברחוב היהודי שלנו, שמקבלים על עצמם תכופות, מבלי שנתבקשו לכך, את התפקיד האצילי הזה. בכל מקום שיש איזו הפרעת-סדר או הפרת חוק, ובכל הזדמנות ששומרי הסדר רוצים לפעול נגד הפרעות והפרות אלה, — מיד צצים ומופיעים מתווכים אלה, הגורמים, כמובן, לתקלות מרובות.

באוטובוס ציבורי, למשל, אתה נתקל תדיר במתווך בעל-יושר כזה. כשהנהג מעיר לאחד הנוסעים הממשיך לעשן, שדבר זה אסור. או כשמישהו רוצה להידיחק פנימה, כשהנהג מודיע שאין מקום, תמיד מופיע מתווך מסוג זה המתחיל להוכיח לנהג, כי אפשר להקל, וכי מותר לאדם לעשן בימים קשים אלה, כדי להפיג את העצבנות; או שמן היושר הוא למצוא מקום לעוד כמה נוסעים נוספים, אם כי הצפיפות היא למעלה מן השיעור. כוונתו בוודאי רצויה היא. אין ספק, שהוא בעל רגש, שוחר טוב לאדם ולאנושיות כולה. ובכל זאת מכניס תיווכו רק אנדרלמוסיה וזק, מכיוון שהוא מסייע דווקא לעבריין, לזה שעובר על התקנות. ומה רבים הם המתווכים המסתערים ברחוב על השוטר הרוצה לאסור את זה שעובר על חוקי התנועה ומסכן את חיי הבריות! ומאין באים כל אלה, המקיפים את הפקה העירוני אשר גילה בשר-פיגולים שהוכן לצרכן בלי בדיקה סאניטארית? — מכל צד עטים יהודים טובים, הדוחפים בזרוע את השוטר והפקח, ומשדלים אותם בדברים קשים ורכים, כי דווקא איש השלטון מחוייב לוותר, להרפות, להעלים עין, לעבור לסדר היום על כל פשע ועבירה, כי הזמנים רציניים הם. ומה בצע, אם עוד יהודי אחד יעמוד למשפט? —

תיווך זה של אנשים פשוטים מסוכן הוא לא פחות מתיווכם של רוזנים בזירה הבינלאומית. כי כמו שהרוזן התעלם מהחלטות של אומות, מפסקי-דין ומעובדות קיימות, כך גם יהודים טובים אלה מתעלמים מטובת הציבור, מתקנת

הרבים, מן החוקים והכללים, שבלעדיהם אין סדר, ואין אפשרות של חיי חברה מתוקנים.

*

אין זאת אומרת, כמובן, שאסור לו לאדם להתערב בריב בין בני-אדם על-מנת להשכין שלום. אדרבה, זוהי חובתו של כל אדם להשקיט ריב ומדנים, ולהרגיע את הרוחות הנסערים. אבל יש הבדל בין השכנת השלום ובין דחיקת רגליו של הדיין והדין. כשיש שוטר, ומפקח, וסמכות של שלטון — צריך האזרח לסמוך עליהם. כי מי שמתערב בעניני החוק ומגן על עבריין בשם הרחמים, כביכול, סופו שהוא עושה את עצמו דיין כשיש לו משא-ומתן עם אחרים והוא נוהג אז באכזריות, כשיש לו צורך בכך.

עלינו לחנך את האזרח להגנה על זכותו הוא, אבל לא להיות מתווך תמידי בשעה שיש התנגשות בין החוק והעבריין. ואם יש אורחים בעלי טמפרמנט, הדואגים הרבה לשלומם של אחרים, אפשר לתת להם תפקידים רבים ושונים ברחובות עירם. אני הייתי מציע להם להתנדב ולהשגיח על המדשאות בכיכרי העיר, שלא ידרכו עליהם פרחחים ולא ישחיתו את מעט הירק הרענן שיש לנו, המשמח לב ועין. הייתי מציע להם להשגיח על כך שלא ישברו חבלנים את האילנות הרכים בצידו הרחובות, הנותנים מעט צל. ישגיחו נא, כי אלה שיש להם נפשות רומאנטיות בחובם ואולרים חדים בכיסם, לא יחרתו את שמותיהם ושמות ידידותיהם בגזע האילנות האלה. או ידאגו נא לכך, שניירות וקליפות וזנבות סיגריות וכל מיני שיירים מאוסים לא יהיו נזרקים לרחוב, על המדרכה, כי אם לסל-האשפה המיועד לכך. יעירו נא על כך לעוברים ושבים, וגם לעקרובת-בית מסויימות, המוציאות את כל טוב ביתן לרשות הרבים.

אדרבה, יתארגן נא גדוד אורחים כזה, שיהיה מתווך לא בין השוטר והעבריין, כי אם בין היחיד והציבור הגדול האנונימי. יהיו נא הם פרקליטים לאותו ציבור, שהיחיד פוגע בטעמו הטוב, בבריאותו ובכבודו. בטוח אני, כי תפקיד כזה יהיה לברכה בתוך מדינתנו. ברנצ'דוטים מסוג זה, אשר יהיו מתווכים בשם הנקיון, הבריאות והטעם האסתטי, יהיו רצויים לנו כל הימים.

אגודת העתונאים בתל־אביב מודה
למוסדות דלקמן שסייעו לה בהוצאת הספר :
הסוכנות היהודית לארץ־ישראל,
הקונגרס היהודי העולמי ; ההנהלה הישראלית,
קרן־היסוד בישראל,
הסתדרות הציונים הכלליים בישראל.

סדר-הענינים :

<p>71 תמנת סרח</p> <p>72 מות שמשון</p> <p>74 חלקת הצורים</p> <p>79 אנו נהיה הראשונים</p> <p>80 שקט</p> <p>81 תל-חי</p> <p>82 צאו ורנו</p> <p>83 מהלכים שועלים</p> <p>84 יפה אונגר ז"ל</p> <p>85 שגן לך, ילדי...</p> <p>86 אותה שנה</p> <p>87 ההכרזה</p> <p>לרועה עברי — י. פפרניקוב</p> <p>89 תרגם י. הפטמן</p> <p>יש פייטן — י. פפרניקוב</p> <p>91 תרגם י. הפטמן</p> <p>92 הדמעה</p> <p>פזמון הורים — פרנץ וורפל</p> <p>93 תרגם י. הפטמן</p> <p>מות דודים — משירי בודליר</p> <p>94 תרגם י. הפטמן</p> <p>95 ליל-זילפורגה — תרגם י. הפטמן</p> <p style="text-align: center;">ישראל במועדיו</p> <p>105 שובי, שובי השולמית</p> <p>109 מגילת רות</p> <p>113 הסימפוזיה של קוהלת</p> <p>116 המגילה כספר למוד לאנטישמיים</p> <p>121 החווה והמקונן</p> <p>125 שבת של נחמה</p> <p>128 על השבת האחרונה</p> <p>131 תחת סיסמת הטוהר</p> <p>134 על רות האדם העולה למעלה</p> <p>137 בין יום-כיפור לסוכות</p> <p>140 באספקלריה של העבר</p> <p>143 עם צאת החגים</p>	<p>7 פרשת-חיי — א. רמבה</p> <p style="text-align: center;">נגינות בין-ערביים (שירים)</p> <p>29 לילה</p> <p>30 ברכי נפשי</p> <p>33 מנגינות סתו</p> <p>34 הנה הוא הסתו</p> <p>35 האורים...</p> <p>37 בשורת האביב</p> <p>38 אל הטבחים</p> <p>39 באשמים</p> <p>41 גבורים</p> <p>42 בני ספינה מטורפה</p> <p>43 לקראת אביב</p> <p>44 במסעות</p> <p>45 בהיות הסופה</p> <p>47 נבכה את פרי אהבתנו</p> <p>49 מסוניטות בין-ערביים</p> <p>52 הרקיעים ההם</p> <p>53 ליל-נגוחה</p> <p>54 היגוד זה ראשך הזעיר</p> <p>55 מפיוטי סתו</p> <p>57 מה יש לי ?</p> <p>58 שר האוצרות</p> <p>59 צפצפו, בהירי עינים</p> <p>60 לשולמית</p> <p>61 ממחזור סיריגדות</p> <p>62 כמגילת קלף שחור</p> <p>63 תודה</p> <p>64 אני מוליך ימי...</p> <p>65 בין יום סגיר</p> <p>66 בהרים</p> <p>67 שי</p> <p>68 למה ?</p> <p>69 מפסוקי שולמית</p> <p>70 האשמתני אם לבי...</p>
--	---

ישראל והגויים	
314	השבוע בסימן זכרון (1952)
317	על חזקים וגבורים (1954)
320	חובתם של שלומיאלים (1947)
323	בגויים לא יתחשב (1953)
327	הידיים השלוחות נגדנו (1947)
	אנה גברח מפני רודפי השלום ?
331	(1948)
	"עולם המהפכה" ו"דור התפוחות"
334	(1953)
337	על היים נוחים (1952)
	היחיד והחברה בישראל
340	על משמר הכבוד (1948)
344	מחליית-האביב שלנו (1949)
347	מדוע אין לנו חגיגהעבודה (1950)
350	על העבודה והמנוחה (1952)
353	היובל המשולש בימי מועד (1954)
356	הדיבורים על הכסף (1953)
359	הבה ונחיה אופטימיים (1952)
362	במת הציבור האופטימי (1952)
	תורה ודרך ארץ
367	בדרכה של תורה (1953)
370	אל מול פני הנעורים (1948)
373	מאתים ושלשים אלף צועדים (1953)
377	על אזעקה בשעתה (1954)
380	הבנים המנפצים קדשי אבות (1952)
383	בתוך החזית האפורה (1949)
387	על סכנת הפושעים (1953)
390	גלגל הזמן והגלגלים הקטנים (1947)
393	היינו בזבזנים עד מאד (1954)
	מיניסטריון לפיקוח על הסדר
397	(1949)
	"מים כבדים" ולב כבד
401	(19.11.54, מאמרו האחרון)
	סיפורת
405	בחג האביב (סקיצה) (1918)
	פרפראות
411	בין ארעגה ואזעקה
413	מחלת המתחוכים

אישים	
149	הנשיא חיים ווייצמן
152	זאב ז'בוטינסקי
155	עם נחום סוקולוב בירושלים
163	הפלא אשר נטמן ("הנדיב הידוע")
	סופר האצילות והעממיות
167	(ליצירתו של י. ל. פרץ)
	סופר השכולים והכושלים
171	(על יוסף חיים ברנר)
	על קבר משורר
175	(לדמותו של יעקב לרנר)
181	ש. פרוג
189	שמאל טרנוביץ
192	י. ה. פרבשטיין
195	צבי פרילוצקי
	במסעות
201	אמריקה והשגיה (1951)
244	רשמים מתוך הערפל (1953)
248	רשמים מארץ שקטה (1953)
	המדינה, העם והעולם
	צבא ישראל
255	אחדות ישראל במערכה (1948)
258	ספר יהושע מהדורת תש"ח (1948)
262	הרהורים ליום הצבא העברי (1948)
265	המיצעד הצבאי המאלף (1952)
	הכנסת
269	כמהיצת גברת היסטוריה (1949)
273	על קואליציה ואופוזיציה (1949)
276	לקראת יום-הולדת לכנסת (1954)
279	הפרלמנט יצא לחופשה (1954)
	המדינה והתפוצות
284	זכרון לגבורת החיים (1954)
285	תחנה סופית או תחנת-מיפנה ?
294	האם שלום-בית במשפחה ? (1952)
297	קצת על הסטאטוס (1952)
300	משה, הרצל והמדינה (1952)
302	חזרה לצינונות ראשונה (1949)
305	עשרים ושלושה פליטים (1954)
309	לארגון החזית היהודית

רשימת התמונות :

מול מפקד הצבא הבריטי	8	הפטמן בשנותיו האחרונות
254 בפלשתינה (א"י)	28	הפטמן הצעיר
י. הפטמן ויו"ר הכנסת י. שפרינגק		עם אשתו ובנם הצעיר ;
272 ראש-ממשלת ישראל, ד. בן-גוריון,	104	למעלה — עם הבן הבכור
283 משוחח עם י. הפטמן	146	י. הפטמן עם נחום סוקולוב
י. הפטמן ליד המזכיר הראשי של	148	עם הנשיא חיים ווייצמן
283 ממשלת פלשתינה (א"י)		עם ראש-העיר תל-אביב, בהנחת
293 עם ד"ר אבא הלל סילבר	161	אבן-היסוד לבית סוקולוב
י. הפטמן נואם בכינוס הקונגרס	161	בהנחת אבן-הפינה לבית סוקולוב
308 היהודי העולמי בפריז	162	בבית ציוני אמריקה
עם עורכי העתונות הארץ-ישראלית		בועידה השנתית של אגודת העתונאים ;
314 במדבר המערבי, 1943	198	י. הפטמן נואם
עם משה שרת, שר-החוץ לשעבר	200	י. הפטמן בסיוור עתונאי העולם
י. הפטמן, עורך "הבוקר",		י. הפטמן בסיוור עתונאי ישראל
363 עם חברי המערכת	247	בבריטניה
ליד ראש רבני ארץ-ישראל,		י. הפטמן עם שני הרמטכ"לים
381 הרב יא"ה הרצוג	252	לשעבר מ. מקלף וי. ידין
י. הפטמן עם שלום אש		ליד הרמטכ"ל של מדינת-ישראל,
404 י. הפטמן והמשורר ז. סגלוביץ	254	רבי-אלוף משה דיין